

ISSN 2147-1673

ASIA MINOR STUDIES
(INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES)

AGP

SEMPOZYUM ÖZEL SAYISI

Cilt/ Volume:6 Sayı / Issue: AGP Sempozyum Özel Sayısı Ekim/October 2018

www.dergipark.gov.tr/asm

ISSN 2147-1673

(e-ISSN 2148-9858)

ASIA MINOR STUDIES

(Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi)

Ocak ve Temmuz olmak üzere yılda iki kez yayınlanır

AGP

SEMPOZYUM ÖZEL SAYISI

Cilt/ Volume:6 Sayı / Issue: AGP Sempozyum Özel Sayısı Ekim/October

KİLİS 2018

Tarandığı İndeksler ve Veri Tabanları Indexes & Databases

Index Ebscohost
<http://www.ebscohost.com/>

Index Copernicus International (ICI)
<http://journals.indexcopernicus.com>

Directory of Research Journals Indexing
<http://www.drji.org>

Central and Eastern European Online
Library (CEEOL)
<http://www.ceeol.com/>

Academia Sosyal Bilimler İndeksi (ASOS)
<http://asosindex.com/journal>

Akademik Türk Dergileri İndeksi
<http://www.akademikdizin.com/>

Bilimsel Yayın İndeksi
<http://www.arastirmax.com/>

ASIA MINOR STUDIES

ISSN 2147-1673

<p><u>Sahibi / Publisher</u></p> <p>Dr.Öğr. Üyesi Serhat KUZUCU (Kilis 7 Aralık Üniversitesi)</p> <p>Doç. Dr. Mehmet Ali YILDIRIM (Kilis 7 Aralık Üniversitesi)</p> <p><u>Editörler / Editors</u></p> <p>Dr. Öğr. Üyesi Serhat KUZUCU (Kilis 7 Aralık Üniversitesi)</p> <p>Doç. Dr. Mehmet Ali YILDIRIM (Kilis 7 Aralık Üniversitesi)</p> <p><u>Yayın Kurulu / Editorial Board</u></p> <p>Prof. Dr. Metin AKİS (Kilis 7 Aralık Üniversitesi)</p> <p>Prof. Dr. Adalet TAHİRZADE (Bakü Avrasya Üniversitesi-Azerbaycan)</p> <p>Prof. Dr. Birsal KARAKOÇ (Uppsala Üniversitesi-İsveç)</p> <p>Doç. Dr. Katerina POSHOVA (V.I.Vernadsky Crimean Federal Üniversitesi- Ukrayna)</p> <p>Doç. Dr. Mehmet EROL (Gaziantep Üniversitesi)</p> <p>Dr. Öğr. Üyesi Dr. Murat FİDAN (Kastamonu Üniversitesi)</p> <p>Doç. Dr. Ramazan Erhan GÜLLÜ (İstanbul Üniversitesi)</p> <p><u>Dil Danışmanı / Language Advisory</u></p> <p>Dr. Öğr. Üyesi İsmail PEHLİVAN (Rusça)</p> <p>Dr.Öğr. Üyesi Tuğba BİLVEREN (Türkçe)</p> <p>Öğr. Gör.Abdil Celal YAŞAMALI (İngilizce)</p> <p>Öğr. Gör. Emrah PAKSOY (İngilizce)</p> <p><u>Yayın Sekreteri (Secretary)</u></p> <p>Dr.Öğr. Üyesi Armağan ZÖHRE</p>	<p><u>Danışma Kurulu / Advisory Board</u></p> <p>Prof. Dr. Mehmet ALPARGU (Sakarya Üniversitesi)</p> <p>Prof. Dr. Hülya ARSLAN-EROL (Gaziantep Üniversitesi)</p> <p>Prof. Dr. Hilmi BAYRAKTAR (Gaziantep Üniversitesi)</p> <p>Doç. Dr. Abdurrahman BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)</p> <p>Prof. Dr. Enver ÇAKAR (Fırat Üniversitesi)</p> <p>Prof. Dr. Nurullah ÇETİN (Ankara Üniversitesi)</p> <p>Prof. Dr. Nurettin DEMİR (Hacettepe Üniversitesi)</p> <p>Doç. Dr. Ruhi ERSOY (Gazi Üniversitesi)</p> <p>Doç.Dr. Fatih KANTER (Kilis 7 Aralık Üniversitesi)</p> <p>Prof. Dr. Mustafa ÖZTÜRK (İzmir Demokrasi Üniversitesi)</p> <p>Doç. Dr. Mehmet SOĞUKÖMEROĞLULARI (Gaziantep Üniversitesi)</p> <p>Doç. Dr. Fatih Mehmet SANCAKTAR (İstanbul Üniversitesi)</p> <p>Prof. Dr. Mehmet SEYİTDANLIOĞLU (Hacettepe Üniversitesi)</p> <p>Prof. Dr. Mustafa TURAN (Gazi Üniversitesi)</p> <p>Prof. Dr. Vygantas VAREİKİES (Klaipeda Üniversitesi-Litvanya)</p> <p>Doç. Dr. Ozan YILMAZ (Sakarya Üniversitesi)</p>
<p><u>Adres / Address</u></p> <p>Kilis 7 Aralık Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü 79100 Kilis / TÜRKİYE (TURKEY) Tel: 0533 493 88 11-0505 664 24 12 Fax: +90 (0348) 822 23 51 E-mail:asiaminorstudies@hotmail.com Web: www. dergipark.gov.tr/asm</p>	

Bu Sayının Hakemleri / Referees of This Issue

Prof. Dr. Metin AKİS (Kilis 7 Aralık Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Sefa USTA (Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi)
Prof. Dr. Celaleddin SERİNKAN (Pamukkale Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Didem ERTEN BİLGİÇ (Kocaeli Üniversitesi)
Prof. Dr. Süleyman BARUTÇU (Pamukkale Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Birgül KÜÇÜK ÇİRPİN (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Selçuk Burak HAŞILOĞLU (Pamukkale Üniversitesi)	Dr. Duygu TOPLU YAŞLIOĞLU (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Murat Yıldız (Cumhuriyet Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Canan ARSLAN (Doğuş Üniversitesi)
Doç. Dr. Nihan Canbakal ATAÖĞLU (Karadeniz Teknik Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Zeynep GENEL (Okan Üniversitesi)
Doç. Dr. M. Fatih Bilal ALODALI (Necmettin Erbakan Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Fehime Yeşim GÜRANİ (Çukurova Üniversitesi)
Doç. Dr. Zübeyir BAĞCI (Pamukkale Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Armağan ZÖHRE (Kilis 7 Aralık Üniversitesi)
Doç. Dr. Azize Serap TUNÇER (Ahi Evran Üniversitesi)	Dr. Zeynep HARMANKAYA (Gazi Üniversitesi)
Doç. Dr. Elif AKSOY (Firat Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Yavuz TOPKAYA (Mustafa Kemal Üniversitesi)
Doç. Dr. Mustafa CİNOĞLU (Kilis 7 Aralık Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi İbrahim BOZKURT (Mersin Üniversitesi)
Doç. Dr. Onur ERMAN (Çukurova Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Volkan PAYASLI (Mustafa Kemal Üniversitesi)
Doç. Dr. Semra ARSLAN SELÇUK (Gazi Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Emre DEMİREL (Hacettepe Üniversitesi)
Doç. Dr. Münevver ÜÇER (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Figen YILDIRIM (Kilis 7 Aralık Üniversitesi)
Doç. Dr. Zafer TANGÜLÜ (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Esra YALDIZ (Selçuk Üniversitesi)
Doç. Dr. Vehbi ÜNAL (Cumhuriyet Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Fatih SEMERCİ (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Doç. Dr. Onur ERMAN (Çukurova Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Bahanur ÖZKAN (Kilis 7 Aralık Üniversitesi)
Doç. Dr. M. Fatih KANTER (Kilis 7 Aralık Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Ali GÜRSEL (Kilis 7 Aralık Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim EFE (Kilis 7 Aralık Üniversitesi)	

Yasal Sorumluluk/ Legal Responsibility

Yazıların içeriğinden yazarları sorumludur.

The authors are responsible for the contents of their papers.

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE SINIR DUVARLARI/ <i>Border Walls From Past To Today</i> Asena SOYLUK- Ash YILDIZ- Pelin SARICIOĞLU	1
KENTSEL DÖNÜŞÜM ve AİDİYET: ANKARA'DAN BİR ÖRNEK / <i>Urban Transformation and the Sense of Ownership: An example from Ankara</i> Ayşe ÜNAL.....	18
DENİZLİ İLİNİN TÜKETİCİ TEMELLİ MARKA DEĞERİ ALGISI: KARŞILAŞTIRMALI BİR ARAŞTIRMA / <i>Consumer Based Brand Equity Perception of Denizli Province: Comparative Research</i> Bahar AKYILDIZ-Duygu KOÇOĞLU.....	41
DOĞU KARADENİZ KIRSAL MİMARİSİNDE TAŞIYICI SİSTEM DETAYLARININ İRDELENMESİ / <i>The Examination of Structural Details of Eastern Black Sea Region's Vernacular Architecture</i> Emre PINAR.....	60
TÜRKİYE-ÇEKOSLOVAKYA TİCARİ İLİŞKİLERİNDE SKODA SİLAH FABRİKASI (1923-1939)/ <i>Skoda Arms Factory in Turkey – Czechoslovakia Trade Relationships (1923-1939)</i> Ercan HAYTAOĞLU.....	75
SERVICE QUALITY PERCEPTION COMPARISON IN TRANSPORT SYSTEMS WITHIN THE CONTEXT OF USERS OF ISTANBUL CITY'S METRO AND METROBUS PUBLIC TRANSPORTATION SYSTEMS/ <i>Ulaşım Sistemlerinde Hizmet Kalitesi Algısının İstanbul İli Toplu Taşıma Sistemlerinden Olan Metro ve Metrobüs Kullanıcıları Bağlamında Karşılaştırılma</i> Esin Begüm CERAN-Tuba Ezgin ÇAKIR ESEN.....	94
MİMARİ TASARIMDA SU ÖĞESİNİN FARKLI KULLANIM AMAÇLARI BAKIMINDAN İNCELENMESİ: ANADOLU ÖRNEĞİ / <i>Researching of Water Element in terms of Different Intended Uses in Architectural Design: Example of Anatolia</i> Gözde ALTIPARMAKOĞLU SAKARYA.....	107
KOLEKSİYON FİGÜRÜ SERGİLEME ÜNİTELERİNDE TASARIM KRİTERLERİ/ <i>Design Criteria of Collectible Figure Display</i> Kemal SAKARYA	121
SÜRDÜRÜLEBİLİR KENT BAĞLAMINDA CİTTASLOW YAKLAŞIMI, EĞİRDİR İLÇESİNİN CİTTASLOW KRİTERLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ/ <i>A Cittaslow Approach To The Context Of Sustainable City, Investigation On Eğirdir District In Terms Of Cittaslow Criteria</i> Meryem ALAGÖZ.....	138

YEREL YÖNETİMLERDE YÖNETİŞİM UYGULAMALARI: SERİK BELEDİYESİ ÖRNEĞİ/ <i>Governance Practices in Local Administrations: The Example of Serik Municipality</i> Mustafa KOCAOĞLU-Medine FURAL	150
BLOCK PRINTING: ONE OF LOST TREASURES OF MARDIN/ <i>Mardin'in Kaybolan Değerlerinden Yazmacılık</i> Naime Didem ÖZ - Ayşegül KOYUNCU OKCA- Hatice Kübra UYGUR	166
AN EVALUATION ON HISTORY-MEMOIRS RELATIONSHIP IN ACADEMIC HISTORY STUDIES/ <i>Akademik Tarih Araştırmalarında Tarih-Hatıra İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme</i> Olcay ÖZKAYA DUMAN.....	176
İKİ PROJE/İKİ MEDENİYET: ZİNDANKALE SANAT GALERİSİ VE AKROPOL MÜZESİ/ <i>Two Projects/Two Civilizations: Zindankale Art Gallery and Acropolis Museum</i> Rabia KÖSE DOĞAN	187
SOSYAL MEDYA SOSYAL SORUMLULUK PROJELERİNDE, İÇERİK ÜRETİMİNE VE YARATTIĞI ETKİLEŞİME YÖNELİK BİR İNCELEME / <i>An Investigation On Creative Interaction Of Content Production In Social Media Social Responsibility Projects</i> Saadet UĞURLU.....	199
YUKARIKÖY (ÇANAKKALE-AYVACIK) GELENEKSEL YÖRÜK DOKUMALARI/ <i>Traditional Yukarıköy (Çanakkale-Ayvacık) Yuruk Weavings</i> Naime Didem ÖZ- Ayşegül KOYUNCU OKCA	219
ÖZEL BANKA ÇALIŞANLARININ ÖRGÜTSEL BAĞLILIK DÜZEYLERİ/ <i>Organizational Commitment Levels Of Private Banking Employees</i> Pınar UÇAR- Sabahat BAYRAK KÖK	234
MODERN EPİK ŞİİRİ GÜNÜMÜZE TAŞIYAN BATILI ŞAHSİYETLER/ <i>Western Figures Carrying Modern Epic Poetry to Our Day</i> Servet ŞENGÜL.....	246
DÜZENSİZ GÖÇLE GELEN SURİYELİ MÜLTECİ ÇOCUKLAR BAĞLAMINDA TÜRKİYE'DE REFAKATSİZ GÖÇMEN ÇOCUKLARIN DURUMU VE BAŞLICA RİSKLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ / <i>The Situation of Syrian Unaccompanied Child Migrants in International Irregular Migration and Evaluation of Main Risks in Turkey</i> Başak DÜZEL-Sıla ALIŞ.....	258
KINA GELENEĞİ BAĞLAMINDA OLUŞAN SÖZLÜ ŞİİR ÜRÜNLERİNİN İŞLEVLERİ: GAZİANTEP ÖRNEĞİ/ <i>Functions of Oral Poetry Products the Context of Henna Tradition: Gaziantep Sample</i> Süleyman FİDAN.....	275

İLKÖĞRETİMİN İKİNCİ KADEME ÖĞRENCİLERİNİN ANA-BABADAN
ALGILADIĞI PSİKOLOJİK KONTROLÜN KENDİNİ BELİRLEME DÜZEYİ VE
SOSYAL GİRİŞKENLİKLE İLİŞKİSİ / *The Relationship Between Psychological
Control, SelfDetermination and Assertiveness Type*
Yeliz KINDAP TEPE- Betül DELİSER-Gölnur KUZAN-Rabia İSLAMOĞLU....294

KÜRESEL DÜŞÜN YEREL DAVRAN” STRATEJİSİ İLE İTİBAR YÖNETİMİ
BİLEŞENLERİNİN TÜRKİYE ÖRNEKLERİ ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ
VE TÜKETİCİLERE YÖNELİK BİR ALAN ARAŞTIRMASI / *Evaluating on “Think
Globally, Act Locally” Strategy And Reputation Management Components By Turkey’s
Case Studies And A Survey Intended For Consumers*
Sevinç KOÇAK.....313

Cilt: 6, Sayı: AGP Özel Sayısı, Ekim 2018 / Volume: 6, Issue: AGP Special Issue , October 2018

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE SINIR DUVARLARI

Border Walls From Past To Today

Asena SOYLUK¹,
Aslı YILDIZ²,
Pelin SARICIOĞLU³

ÖZ

Geçmişin ve günümüzün teknolojik olanaklarından yararlanılarak yapılan sınır duvarları, ülkelerin aslında kendi sınırlarını koruma içgüdülerinin birer eseridir. Bu çalışma, ülkelerin sınırlarının kontrolünü güçlendirmeye yönelik inşa ettikleri güvenlik duvarlarını, kullanılan malzeme ve yapım teknikleri bağlamında geçmişten günümüze ele almakta ve mimari açıdan ülkelerin sınır duvarlarını neden ve nasıl yaptıklarını kronolojik bir sırayla incelemektedir. Yüzyıllardan beri birçok uygarlıkta duvarların yapımı yoluyla sınırların kontrolünü güçlendirmeye yönelik faaliyetler süre gelmektedir. Sınır duvarları, modern çağdan önce işgal ve saldırı tehditlerine karşı askeri amaçlarla yapılmış ve genellikle engebeli dağlık tepelerde ya da ıssız bozkırlarda yerel olarak temin edilebilen yapı malzemeleri ile inşa edilmişlerdir. 20. yüzyıldan günümüze kadar ise büyük ölçüde kentsel bir çevrede ve sadece bir şehir ve bir ülkeyi değil aynı zamanda zıt iki ideolojik, politik, askeri, ekonomik ve kültürel bloğu birbirlerinden ayırmak için kullanılmaktadırlar. Yeni bin yılın başlangıcında giderek sınırların ortadan kalktığı global bir dünya oluşacağı tahmin edilmektedir. Buna rağmen, yasadışı göç ve terörle mücadele ile yaşanan güvenlik endişeleri nedeniyle dünya genelinde yeni birçok duvar inşa edilmesi planlanmaktadır. Sonuç olarak, gelişen teknoloji ile birlikte yapım teknikleri ve kullanım amaçları değişse de "duvar" geçmişten günümüze uluslararası ilişkilerin temelinde yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Duvar Yapım Teknikleri, Yapı Teknolojisi, Sınır Duvarı

¹ Öğr. Gör. Dr. Mimarlık Bölümü, Gazi Üniversitesi, Ankara, Email: asenad@gazi.edu.tr

² Araş. Gör., Mimarlık Bölümü, Gazi Üniversitesi, Ankara, Email: asliyildiz@gazi.edu.tr

³ Araş. Gör., Mimarlık Bölümü, Gazi Üniversitesi, Ankara, Email: pelin_ktu1989@hotmail.com

ABSTRACT

The border walls made up of past and present technological possibilities are part of the instincts of the countries to protect their borders. This study investigates border walls in terms of materials and construction techniques used. The method of the study is to examine the reasons why and how the countries make border walls in terms of architecture with a literature review. In the past, the border walls were built for military purposes against threats of occupation and attack. They are usually built with locally available building materials and are in harmony with topography. In the present, border walls are used to separate two opposing ideological, political, military, economic and cultural blocks. They are usually built with prefabricated materials especially modular concrete blocks. As a result, although the world is rapidly globalizing with modernism, it is seen that the border walls are increasing rapidly. Although construction techniques and usage purposes have changed with developing technology, border walls continue to be at the basis of international relations.

Keywords: Wall Construction Techniques, Building Technology, Border Wall

Giriş

Birini dışarıda (veya içinde) tutmak için bir duvar inşa etme fikri mimari açıdan yeni bir olgu değildir. Çin Seddi'nin en eski bölümleri 2.500 yıl önce inşa edilmiştir. Kuzey İngiltere'deki Hadrian Duvarı, kuzey sınırını tanımlamak ve akıncıların hareketini önlemek için MS 122 yılında Roma İmparatorluğu tarafından inşa edilmiştir. Ortaçağ kentlerinin çoğunda, saldırı durumunda insanlarını ve kaynaklarını korumak için duvarlar vardır (Rosiere ve Jones, 2012:221). Modern çağda da sadece dışarıdan gelen tehdit ve tehlikelere karşı değil, içeride yaşanan çatışmalara karşı bir önlem olarak sınır duvarları inşa edilmiştir. 1945'teki Doğu Bloğu ya da diğer adıyla Demir Perde tüm dünyaya karşı bir duvar örerken, 1961'de inşa edilen Berlin Duvarı ise Doğu Almanya vatandaşlarının Batı Almanya'ya kaçmalarını önlemek için inşa edilmiştir. 1989 yılında Berlin duvarının yıkılması, akabinde Avrupa Birliği projesi ve küreselleşme gibi gelişmeler artık sınırların belirsizleştiği yönündeki tartışmaları fitillerken, son 20 yılda dünya genelinde çok sayıda yeni duvar politik amaçlarla inşa edilmektedir. Sadece 2000-2014 yılları arasında dünya genelinde inşa edilen toplam 28 yeni duvar bulunmaktadır (Tablo 1). Bu süreçte, sadece Amerika, Hindistan ve İsrail'in milyarlarca dolar harcayarak inşa ettikleri duvarların toplam uzunlukları 5700 kilometredir (Jones, 2012:10). Son dönemde dünyada kurulan yeni devletler, çatışmalar, sınır ötesi hareketler, savaşlar, ölümler, illegal ihlaller ile sınırlar sürekli gündemdeki yerini korumaktadır. Özellikle illegal ihlaller ile sınırda yaşanan ölüm olayları her geçen gün artmaktadır. İstatiksel verilere göre; sadece 2000-2014 yılları arasında sınırı geçmek isterken hayatını kaybetmiş insanların sayısı 40.000'in üzerindedir ve bunların önemli bir kısmı ya boğularak ya da donarak hayatını kaybetmiştir (Brian ve Laczko, 2014: 11).

Geçmişten Günümüze Sınır Duvarları

Tablo 1: 1900-2014 yılları arasında dünyada inşa edilmiş sınır duvarları
(Carter ve Poast: 2015: 15)

Ülke 1	Ülke 2	İnşa Yılı	Yıkım Yılı
Norveç	İsveç	1901	1920
Finlandiya	Sovyet Rusya	1920	1939
Sovyet Rusya	Polonya	1922	1939
Sovyet Rusya	Estonya	1922	1939
Sovyet Rusya	Letonya	1922	1939
Sovyet Rusya	Litvanya	1922	1939
Fransa	Almanya	1930	1940
Yunanistan	Bulgaristan	1936	1941
İtalya	Yugoslavya	1939	1944
Sovyet Rusya	Polonya	1940	1944
Finlandiya	Sovyet Rusya	1941	1944
Sosyalist Vietnam Cumhuriyeti	Çin	1946	1979
Sovyet Rusya	Finlandiya	1947	1989
Doğu Almanya	Batı Almanya	1947	1989
Çekoslovakya	Batı Almanya	1947	1989
Çekoslovakya	Avusturya	1947	1989
Bulgaristan	Türkiye	1947	1989
Güney Kore	Kuzey Kore	1953	-
Fransız Cezayiri	Fas	1957	1962
Fransız Cezayiri	Tunus	1957	1962
Amerika Birleşik Devletleri	Küba	1961	-
Zimbabve	Zambiya	1966	-
Güney Vietnam	Kuzey Vietnam	1967	1968
İsrail	Mısır	1968	1973
İsrail	Suriye	1973	-
Güney Afrika	Mozambik	1975	-
Hindistan	Bangladeş	1986	-
Güney Afrika	Zimbabve	1986	-
Hindistan	Pakistan	1989	-
Kuveyt	Irak	1991	-
İspanya	Fas	1993	-
İspanya	Fas	1998	-
Özbekistan	Kırgızistan	1999	-
İsrail	Lübnan	2000	-
Özbekistan	Afganistan	2001	-
Tayland	Malezya	2001	-
Türkmenistan	Özbekistan	2001	-
Botswana	Zimbabve	2003	-
Hindistan	Burma	2003	-
Zimbabve	Botswana	2003	-
Birleşik Arap Emirlikleri	Umman	2004	-

Geçmişten Günümüze Sınır Duvarları

Suudi Arabistan	Yemen	2004	-
Brunei	Malezya	2005	-
Pakistan	Afganistan	2005	-
Amerika Birleşik Devletleri	Meksika	2005	-
Çin	Kuzey Kore	2006	-
Urdun	Irak	2006	-
Kazakistan	Özbekistan	2006	-
Çin	Pakistan	2007	-
Çin	Kuzey Kore	2007	-
Burma	Bangladeş	2009	-
Suudi Arabistan	Birleşik Arap Emirlikleri	2009	-
Suudi Arabistan	Irak	2009	-
Suudi Arabistan	Umman	2009	-
Suudi Arabistan	Katar	2009	-
Özbekistan	Kırgızistan	2009	-
Kazakistan	Kırgızistan	2010	-
Yunanistan	Türkiye	2011	-
İsrail	Ürdün	2011	-
İran	Afganistan	2013	-
Ukrayna	Rusya	2014	-

Geçmişten günümüze kadar, sınır duvarlarında kayda değer bir artış yaşanmakla birlikte, sınır kavramının da anlam ve içeriğinin değişim geçirdiği görülmektedir. Yunanca sinoron kelimesinden gelen sınır kavramı; Türk Dil Kurumu'na [TDK] göre, iki komşu devletin topraklarını birbirinden ayıran çizgi, hudut; komşu il, ilçe, köy veya kişilerin topraklarını birbirinden ayıran çizgi; bir şeyin yayılabileceği veya genişleyebileceği son çizgi, uç olarak tanımlanmaktadır (TDK, <http://www.tdk.gov.tr>). Oxford sözlüğüne göre; iki devleti, idari bölgeyi ya da diğer alanları birbirinden ayıran çizgi; bir şeyin kenarı, çeperi veya yakınındaki kısmı olarak ifade edilmektedir (<https://en.oxforddictionaries.com>). Cambridge sözlüğünde ise; bir devleti diğer devletten ayıran çizgi olarak tanımlanmaktadır (<https://dictionary.cambridge.org>). Öte yandan, bu tanımlamalar günümüzde sınır kavramının değişen anlam ve içeriğini ifade etmekte yetersiz kalmaktadır. Çünkü dünyadaki sınır kavramı bugünkü anlamıyla ancak son birkaç yüzyıldır kullanılmaktadır ve bu süreçte çok hızlı bir değişim geçirmiştir. Geçtiğimiz 300 yıl boyunca, iletişim ve ulaşımdaki teknolojik gelişmelerle sınırların oynadığı rol, egemenlik sınırlarının askeri savunmasından, istenmeyen insanların hareketini önleme alanlarına dönüşmüştür. Birleşmiş Milletlerin II. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulması bu geçişte çok önemli bir rol oynamıştır. Çünkü BM sözleşmesi tüm üye ülkeleri sınırlarını genişletici savaşımlardan kaçınmaya ve diğer her üyenin egemenliğini ve toprak bütünlüğünü kabul etmeye zorlamaktadır. Uygulamada, diğer üye devletlerin egemenlik ve toprak bütünlüğünün tanınması mevcut siyasi haritayı kurumsallaştırmaktadır. Her ülke, tanımlanan topraklarında diğer devletlerin yetkilerini tanıır hale geldiğinde, bir işgal tehdidi azalmakta ve sınırlar artık askeri açıdan önem taşımamaktadır. Günümüzde, bir istilayı önlemek için sınırda bir ordu

Geçmişten Günümüze Sınır Duvarları

ya da bir duvardan ziyade, milletler sistemi içinde insanları sınıflandırmak için bir pasaport ve vize rejimi ortaya çıkmıştır.

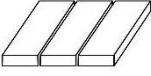

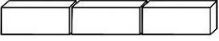
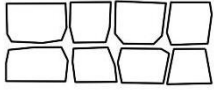
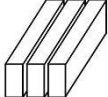
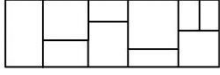

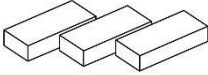
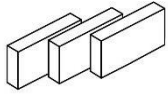
Eskiden toprak üzerinde belli belirsiz işaretlerle oluşan sınır çizgileri, bugün artık yerini tam teçhizatlı güvenlik tedbirlerine bırakmıştır. 20. yy'a kadar sınırlarda genellikle gözlem kuleleri, giriş-çıkış kontrol noktaları bulunurken, devletler artık sınırlar üzerinde çevre/devriye yolları, dikenli teller, algılayıcılar, sensörler, kızıl ötesi kameralar ve aydınlatmalarla karadan ve havadan denetlenebilen, çok kontrollü bir bölge oluşturmaktadırlar (Vallet ve David, 2012:112). Bu yüzden, günümüzde sınır duvarları, sabit temeller üzerinde sınırlara inşa edilmiş bariyerlerden daha fazlasını içermekte, en geniş anlamda "duvar" sözcüğü, karmaşık teknolojileri, kontrol yöntemlerini, yasama hükümlerini ve "sınırı koruma" söylemini içeren bir kavram olarak anlaşılmaktadır (Günel, 2002:69).

2. Yapım Teknikleri Açısından Sınır Duvarları

Yapım teknikleri açısından duvarlar üçe ayrılmaktadır; örme duvarlar (parçalı elemanlar ile harçlı, harçsız), yerinde dökme duvarlar (toprak, beton vb.) ve prefabrike elemanlarla oluşturulanlar (Çelebi, 2014:38; Erten, 1992:18). Örme duvarlar; kerpiç, tas, tuğla gibi geleneksel malzemelerle oluşturulabildikleri gibi gaz beton, briket gibi modern malzemeler de kullanılmaktadır. Bu sistemde, yapım teknikleri, örgü tipleri her malzemede farklılık göstermekle birlikte esas olarak yığılma tekniği ile malzemelerin şaşırtmalı olarak üst üste konulup, düşey yüklerin birbirine aktarılması prensibine dayanmaktadır (Tablo 2). Kum, çimento, kireç ya da özel yapıştırıcılar ile harçlı olarak yapabildikleri gibi kuru olarak da (harçsız) yapılabilirler. Prefabrike duvarlar; önceden hazırlanan ve yapı yerinde monte edilebilen pano biçimindeki düşey elemanlarla oluşturulurlar (Erten, 1992:41). Volkanik hafif agrega, bims, kömür cürufu gibi agregalar kullanılarak eldeki yapı projesinin duvar ölçülerine uygun şekilde içleri boşluklu veya dolu paneller olarak fabrikalarda üretilmektedirler (Açikel, Altın ve Dorum, 2016:156). Duvarların statik ve betonarme hesaplara uygun olarak boyutları ve betonarme donatısı belirlenir. Bu sistem, yerinde dökme duvarlara göre sabit bir temeli olmadığı için ihtiyaç halinde kaldırılıp, başka yerlere taşınabilirler. Temel kazı ve dolgu maliyetlerinin ortadan kalktığı bu sistem, grobeton zemin üzerine uygulanmaktadır. Yerinde dökme duvarlar ise prefabrik duvarlardan farklı olarak temel kazısı gerektirmekte ve sökülüp başka bir yerde tekrar kullanılamazlar.

Geçmişten Günümüze Sınır Duvarları

Tablo 2. Tuğla ve Taş Duvar Yapım Şekilleri

Örgü Şekillerine Göre Tuğla Duvarlar	Malzeme Şekillerine Göre Taş Duvarlar
<p>DÜZ</p> <p>DİZİ</p> 	<p>MOLOZ TAŞ</p> <p>DUVAR</p>
<p>KİLİT DİZİ</p> 	<p>KABA YONU</p>
<p>DÜZ KILIÇ</p> <p>DİZİ</p> 	<p>İNCE YONU</p>
<p>KİLİT KILIÇ DİZİ</p> 	<p>KESME DUVAR</p>
<p>DİK KILIÇ DİZİ</p> 	
<p>YATAY ZİKZAK</p> <p>DİZİ</p> 	
<p>KILIÇ ZİKZAK DİZİ</p> 	

Bu çalışma kapsamında, sınır duvarlarının değişen anlam ve içeriğinin, günümüz teknolojisi ve mimari olanaklarıyla yapım tekniklerini nasıl dönüştürdüğü araştırılmaktadır. 20. yy'a kadar dünyanın en önemli sınır duvarlarından olan Çin Seddi ve Hadrian Duvarı geçmişin olanakları doğrultusunda mimari yapım

Geçmişten Günümüze Sınır Duvarları

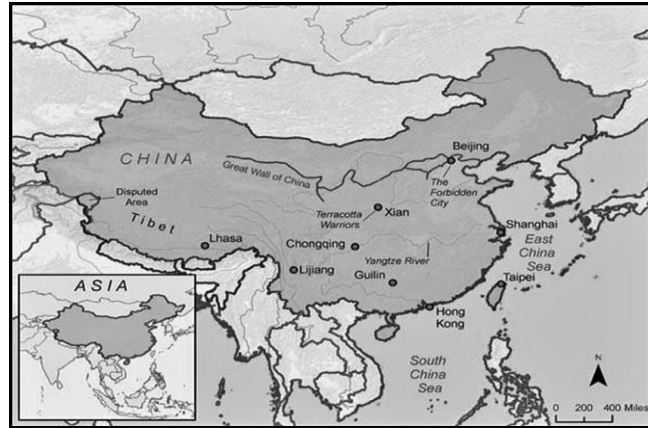
teknikleriyle incelenmiş, 20. yy da ise Berlin Duvarı, Amerika-Meksika duvarı ve Türkiye-Suriye duvarı modern teknoloji kullanımı ve yapım sistemleri bağlamında ele alınmıştır.

2.1. Çin Seddi

Toplam uzunluğu ortalama 20.000 km olan Çin Seddi, M.Ö. 3. yüzyıldan M.S. 17. yüzyıla kadar devam eden bir süreçte, Çin İmparatorluğu'nun büyük askeri savunma projesi olarak ülkenin kuzey sınırında inşa edilmiştir. Çin Seddi, antik Çin'deki tarım medeniyetleri ile göçebe medeniyetler arasındaki çatışmayı yansıtmaktadır. Duvarlar boyunca atlarla geçilebilen yollar, saat kuleleri, sığınaklar, kaleler ve geçitler mevcuttur. Çin imparatorlukların güçlü ulusal askeri savunma stratejilerine ilişkin önemli fiziksel kanıtlar sunar ve antik Çin'in askeri mimarisi, teknoloji ve sanatının önemli bir örneğidir (Langerbein, 2009:11) (Resim 1).

Ülke sınırlarının genişlemesi ile birlikte yeni duvarların eklenmesi ve dış etkenlere karşı koyamayan duvarların tadilat edilmesi gerekçesiyle, yapımı yüzyıllarca devam eden Çin Seddi'nde kullanılan malzeme ve yapım yöntemi çeşitliliği oldukça fazladır. Bununla birlikte kullanılan malzemeler, duvarın kullanım amaçlarına göre değişkenlik göstermektedir. Ming hanedanına göre duvarlar üç kademeli olarak sınıflandırılmıştır. Birinci sınıf, üç kategoriden en üstün olanıdır. Temeli taş plakalardan oluşan, iç ve dış kısımdaki tuğla duvarların arası çakıl veya taş ile doldurularak oluşturulmuştur. Birinci derece duvarlar en önemli geçiş kısımlarında kullanılmıştır.

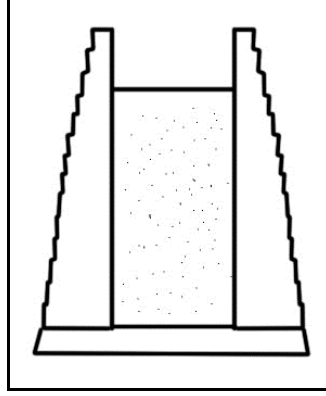
İkinci derece duvarların dış kısımlarında tuğla kullanılmış olup iç kısımlarında yerel taşlar kullanılmıştır. Üçüncü derece duvarlarda çoğunlukla taş ve kayalar kullanılmış veya tekil tuğla duvarlar yapılmıştır.

Resim 1: Çin Seddi'nin Sınırları, 02-05-2018, Erişim Adresi:

<http://www.asiantraveltips.com>

Geçmişten Günümüze Sınır Duvarları

Resim 2: Çin Seddi'nin Yapım Tekniğinden Bir Detay

Çin Seddi'nin inşasında kullanılan beş çeşit duvar malzemesi vardır: sıkıştırılmış toprak, kerpiç, taş, tuğla ve kaya.

Sıkıştırılmış toprak: Çin Seddi duvarlarında kullanılan en eski yapı malzemesi sıkıştırılmış topraktır. Ahşap levhalardan kalıplar hazırlandıktan sonra killi toprak balyoz benzeri ağırlıklarla sıkıştırılarak duvarlar oluşturulmuştur. Sıkıştırma işlemi bir tabaka toprak sıkıştırıldıktan sonra diğer tabaka eklenerek kademeli olarak yapılmıştır. Genel olarak duvarın dikey uzanan kısımları stabil olmadığından tepeye doğru daralmak zorundaydı. Toprağın birbirine bağlanmasına ve güç katmasına yardım etmek için inşaatta genellikle kamışlar atılmıştır.

Kerpiç: 2. yüzyılda kerpiç tuğla yapım yöntemlerinin yaygınlaşması üzerine, kerpiç duvarlar, sıkıştırılmış toprak duvarların yerini aldı. Kerpiç tuğlalar, killi toprak şekillendirilerek yapılmış ve güneş altında kurutulduktan sonra, yine killi topraktan elde edilen çamur çimento gibi kullanılarak bir araya getirilmiştir. Tuğla kullanılarak insanları hatta atları taşıyacak kadar geniş duvarlar yapmak daha kolaydı. Ancak şiddetli yağmur veya sürtünme altında kolayca eriyebilirlerdi. Sonuç olarak kerpiç duvarlar çoğunlukla kuzeybatıdaki kuru bölgelerde inşa edilmiştir. Daha sonraki dönemlerde kullanılmaya başlanan ateş tuğlalarının ve taşların bariz üstünlüğüne rağmen, Ming, kolayca bulunabilen yerel malzemeleri kullandığı için batı bölgelerinde kerpicici kullanmaya devam etti. Jiayuguan ve Gansu eyaletinin duvarları neredeyse tamamen kerpiçten yapılmıştır.

Taş: Taş duvarlar birkaç bin yıldır Çin'de var olmuştur. Birçok erken taş duvarı, işlenmemiş veya pürüzlü, yontulmuş yerel kayalardan oluşan basit yığınlardır. Daha sonra özellikle Qin ve Han dönemlerinden sonra, dış duvarda pürüzsüz işlenmiş kayaçlar, iç duvarda kaba kesilmiş kayalar, sıkışmış toprak ve arada kalan kısmı dolduran moloz kullanılarak daha büyük duvarlar inşa edilmiştir. Ming hanedanı döneminde taş duvarların tabanında kesme taş plakalar; üst ve yan yüzeylerinde ise fırın ateşinde pişirilen tuğlalar kullanıldı. Pekin'in ve Hebei'nin

Geçmişten Günümüze Sınır Duvarları

dağlık bölgelerinde geniş çapta kullanılan taş duvarlar, taşın üstün dayanımı sayesinde bu duvarları düşman saldırısına neredeyse dokunulmaz kılmıştı (Resim 2).

Tuğla: Ming hanedanı döneminde tuğla, duvar tasarımında en fazla kullanılan malzemedir. Fırın ateşli tuğlaların üstün dayanıklılığına hakim olan Ming, kuzeydoğu boyunca Yalu Nehri'nden Datong'a ve ötesine kadar geniş tuğla duvar örtüsü inşa etmeye karar verdi. Fırın ateşli tuğlanın dayanıklılığı, kireç ve pirinç suyundan yapılmış üstün bir harç kullanımı ile birleşince, kuzeydoğudaki yağışlardan neredeyse hiç etkilenmeyen tuğla duvarlar yarattı. Taşınması basit olan ve kolaylıkla farklı şekillerde şekillendirilebilen bu malzeme ile düşmanın zorluk çekmesi için çok pürüzsüz duvarlar yapıldı. Siperler ve yüzeyler tamamen tuğladan yapılmıştır.

Kayalık: Kayalık duvarlar, Çin Seddi'nin inşasına dahil olan doğal kayalıklardır. Bazen duvar inşaatı uçurumun kenarında durur ve diğer taraftan devam ederdi. Kayalıkların kullanılması, Çin Seddi'nin nehirlerin yanından geçtiği yerlerde yaygındı.

2.2. Hadrian Duvarı

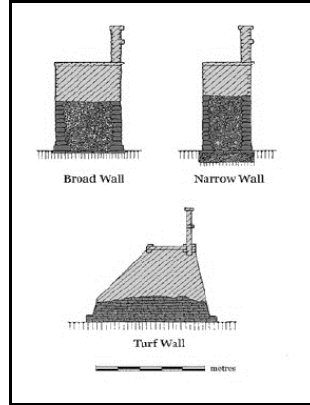
İnsan göçlerine engel olmak ve kontrollü geçişi sağlamak üzere inşa edilen Hadrian Duvarı ya da diğer adıyla Roma Duvarı, modern İngiltere'yi Doğu-Batı hattında ikiye ayırmaktadır. Roma İmparatorluğu döneminde Hadrian Duvarı haricinde iki duvar daha inşa edilmiştir; Gask Ridge ve Antonine Duvarı. Her üç duvar da Roma İmparatorluğu denetimindeki Britanya'nın ekonomik düzenini ve güvenliğini, İskoçyalı kuzey kabilelerinin akınlarından korumak amacıyla inşa edilmişlerdir. Bu duvarlar aynı zamanda Roma İmparatorluğunun kuzey sınırlarını oluşturmuşlardır. Hadrian Duvarı, bu üç duvar içinde fiziksel varlığını en iyi koruyabilen ve bu nedenle günümüzde en tanınır olanıdır (Faulkenbury, 1996: 34-37).

MS. 122 yılında inşasına başlanan Hadrian Duvarı'nın uzunluğu 117 km'dir (Resim 3). Duvarın yüksekliği ve genişliği ise etrafta hali hazırda bulunan yerel malzeme kullanımlarına göre değişkenlik göstermektedir. Taştan yapılan kısım 3m genişliğe ve 6m yüksekliğe sahipken, turf tan (çim bloklar) yapılan kısımda genişlik 6 metreye varırken, yükseklik 3,5 metreye inmektedir. Duvarın geçtiği güzergah, topoğrafyadan en iyi şekilde yaralanmak amacıyla özenle seçilmiştir. Hadrian Duvarı'nın ilk planlama aşamasında yakın çevrede bulunan malzemelerin kullanıldığı anlaşılmaktadır. İki farklı malzemedен oluşan duvarın Newcastle'dan Irthing nehrine kadar olan kısmında taş duvar(kireç harcı kullanılmış); Bowness'e kadar olan kısmında ise turf duvar(çim bloklar) kullanılmıştır. Ayrıca, her milde bir küçük kale ve gözlem kuleleri inşa edilmiştir. Hadrian Duvarı ikinci planlama aşamasında ise çok büyük değişimler geçirmiştir. Yaklaşık 11 km aralıklarla duvara bir kale yerleştirilmiş, höyükler ve hendekler inşa edilmiştir. Taş duvarın kalınlığı yer yer 3 metreden 1,8 metreye düşürülmüş, işçilik kalitesi de ilk planlamaya nispeten daha özensizdir (Resim 4).

Geçmişten Günümüze Sınır Duvarları

Resim 3: Hadrian Duvarı'nın Sınırları, 02-05-2018, Erişim Adresi: <https://media1.britannica.com>

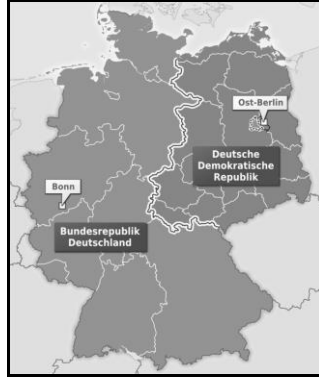
Resim 4: Taş ve Turf Duvarların En Kesitleri, 02-05-2018, Erişim Adresi: <http://www.odysseyadventures.ca>

2.3. Berlin Duvarı

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'nın savaşı kaybetmesi ile ülkenin doğusunda Sovyetler Birliği'nin yönetiminde Demokratik Almanya Cumhuriyeti, batısında ise İngiltere, Fransa ve ABD yönetiminde Federal Almanya Cumhuriyeti kuruldu. Doğu Alman liderliği, zayıf ekonomisini korumak, en kalifiyeli vatandaşlarının ülkeyi terk etmesini önlemek ve devletin varlığını garantilemek için bir duvar inşa etmeye karar verdi (Langerbein, 2009:16). 1961 yılında Doğu Almanya meclisi tarafından Berlin Duvarı inşa edildi. Başta dikenli tellerden

Geçmişten Günümüze Sınır Duvarları

oluşturulan bariyer iki gün içerisinde beton duvara dönüştürüldü. Duvar zamanla daha sağlamlaştırıldı, üç buçuk metreye uzatıldı ve dikenli teller duvarın üzerine yerleştirildi. Bir sonraki sene Doğu Almanya bir set daha duvar çekip, iki duvar arasında 100 metrelik bir zon oluşturdu (Resim 5). Zaman içerisinde, Berlin duvarı, komplike bir güvenlik sistemine dönüştü. 1975'te duvar şu unsurlardan oluşuyordu: Doğu Almanya'dan Batı Almanya'ya doğru, sensörlerle birlikte 2-3 metre yüksekliğinde bir iç duvar vardı; 2.9 metre yüksekliğinde çit, dikenli tel engeller ve köpek koşu yolları; bir tanker karşıtı ve araç kanalı; tanksavar engelleri; muhafızlar ve araçlar için bir erişim yolu; bir ışık sokağı; bekçi kuleleri (yalnız Berlin'de 186 adet); ve kumlanmış bir kontrol şeridi, sonunda 3.75 metre yüksekliğinde beton segmentler dış duvarları oluşturdu. Berlin'i tam ortasından kesen bu duvarın uzunluğu 45 kilometreydi ve beton bloklarla oluşturulmuştu. Duvarın doğu tarafı kaçmaya çalışan insanların fark edilebilmeleri için beyaz renge boyalıyken, batı tarafı ise grafiti ve farklı tarz çizimlerle şekillendirilmişti (Tablo 3).

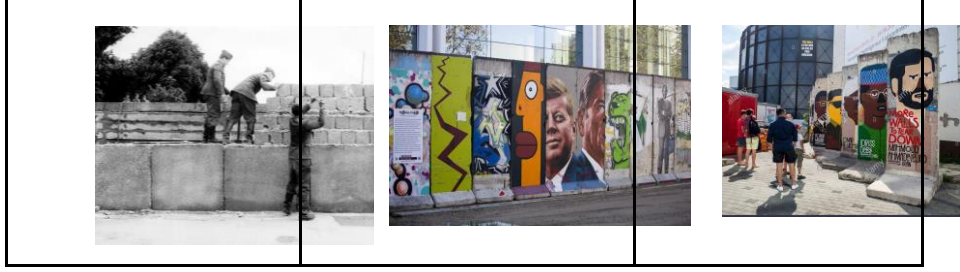

Resim 5: Berlin Duvarı'nın Sınırları, 02-05-2018, Erişim Adresi: <https://qph.ec.quoracdn.net/>

Tablo 3. Berlin Duvarına Ait Görseller, 02-05-2018, Erişim Adresi: <http://static.thanhniennews.com>

Geçmişten Günümüze Sınır Duvarları

Duvarın yapım aşamasında çok çeşitli malzemeler kullanılmıştır; dikenli çitler, parke taşları, tuğlalar, beton bloklar. 1989 yılında 45000 adet beton blok söküldüğü kaydedilmiştir. Bu beton bloklar dünyanın birçok yerine dağılmış olup, müzelerde, açık alanlarda teşhir edilmektedirler.

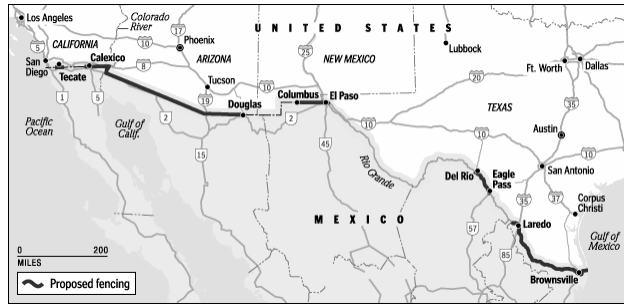
Günümüzde anıtlar olarak bırakılan birkaç bölüm ve tüm dünyadaki turistler ve koleksiyoncular tarafından elde edilen parçalar dışında, Berlin Duvarı artık mevcut değildir. 13 Ağustos 1961'den 9 Kasım 1989'a kadar, Batı Berlin'i (eski Amerikan, İngiliz ve Fransız işgal bölgelerini) Doğu Berlin (eski Sovyet işgal bölgesi) ve Doğu Almanya'yı komşularından ayırmıştır. Soğuk Savaşın en meşhur sembollerinden biri olan Berlin Duvarı sadece bir şehir ve bir ülke değil aynı zamanda zıt iki ideolojik, politik, askeri, ekonomik ve kültürel bloğu birbirinden ayırması bakımından da sınır duvarları içerisinde ayrı bir öneme sahiptir.

2.4. Amerika Meksika Sınır Duvarı

ABD'nin 11 Eylül saldırılarının ardından kurduğu DHS (Department of Homeland Security-İç Güvenlik Bakanlığı) Amerikan vatandaşları için tehlike oluşturacak terör ve doğal afet gibi konularda önlemler alan ve bu tip durumlarda olaylara müdahale eden bir kurumdur. DHS yetkilileri 2005 yılında Amerika ve Meksika arasında bulunan sınır duvarının inşasını hızlandırmak üzerine bir çalışma başlattılar. ABD'nin Meksika ile olan sınır hattı 3100 kilometre uzunluğundadır ve boş çöllerden sulak alanlara kadar farklı türlerde coğrafi bölgelerden geçmektedir (Resim 6). Bu sınırın yaklaşık bin kilometresi birbirinden kopuk bir şekilde de olsa çitler ve beton bloklarla sınırlandırıldı. 2016 yılında Trump'ın yapmış olduğu seçim kampanyasında Meksika duvarı tekrar gündeme geldi. Meksika sınırına örülmesi planlanan duvar, Donald Trump'ın en önemli seçim vaatlerinden biriydi. Özellikle uyuşturucu maddelerin ülkeye girişinin, yasadışı yollarla göçlerin ve insan kaçakçılığının önüne geçilebilmesi için Meksika sınırının biran önce tamamlanması gerekmektedir. Bu nedenle, sınıra örülmesi planlanan modern duvar için 200 den fazla şirket tasarım önerileri geliştirmiştir. Aşağıdaki tabloda bu öneri tasarımlar içerisinde ilginç yaklaşımlar getiren projeler yer almaktadır. İlk öneride; fiberlerle güçlendirilmiş beton bloklar üzerinde yer yer kabartmalar, eskitmeler ve renklendirmeler yapılarak sanatsal bir yaklaşım benimsenmiştir. Sınırdaki ölenlerin anısına ayrıca kimlik bilgilerini içeren bir hatıra duvarı da tasarlanmıştır. İkinci öneride hapishanelerdekine benzer bir şekilde tek taraftan görülebilen ayna yüzeyler

Geçmişten Günümüze Sınır Duvarları

oluşturulmuştur. Pleksiglas malzemeden yapılan bu duvarın Amerika tarafından Meksika bölgesi görülebilirken, Meksika'dan sınırın diğer tarafı görülememektedir. Üçüncü öneride ise Avrupa'daki ortaçağ kalelerine benzer bir öneri geliştirilmiştir. Beton bloğun üst kısmında oluşturulan kedi yolundaki gözetleme delikleri Meksika tarafının uzak kısımlarını görebilmeyi sağlar. Dördüncü öneride ise doğa ile görsel bir uyum sağlayacak, adeta doğanın içinde kamufle olabilecek bir öneri getirilmiştir. Ön üretimli beton bloklar kıvrımlı yüzeyler oluşturacak şekilde tasarlanmıştır (Tablo 4).

Resim 6: Meksika Duvarı'nın Sınırları, 02-05-2018, Erişim Adresi: <http://www.latinamericanstudies.org>

Tablo 4. Amerika-Meksika Sınırı İçin Geliştirilen Öneri Tasarımlardan Bazıları, 02-05-2018, Erişim Adresi: <https://www.zerohedge.com>

	
1. Öneri: Reilly Construction and Croell Inc., Iowa	2. Öneri: Penna Group of Fort Worth, Texas
	
3. Öneri: San Diego Project Management	4. Öneri: Single Eagle Inc. of Poway, Calif.,

Geçmişten Günümüze Sınır Duvarları

Bu öneri tasarımlar içerisinde sekiz tanesi kabul edilmiş, ve model olarak üretilmişlerdir. Her biri 9 metre genişliğinde ve yüksekliğindeki beton modeller, darbelerle karşı sağlamlılıklarının yanı sıra tırmanmaya karşı da önlemler alınarak üretilmişlerdir. İki ay boyunca bu modellerin sağlamlıkları ve dayanıklılıkları açısından testler uygulanmıştır. Öte yandan, su basan bölgeleri ve kum zeminleri hesaba katma gerekliliği, özellikle kum zemini olan bölgelerde zeminin sürekli hareket etmesi, çiftçilerin tarım arazilerini sulama gerekliliği, hayvanların üreme ve su ihtiyacı için sınırın diğer tarafına geçmesi gibi gereklilikler de bu projelerle çözüm üretilmeye çalışılan, tartışılan konular olmuşturlardır (Tablo 5).

Tablo 5. Amerika-Meksika Sınırı İçin Üretimi Tamamlanan Sekiz Model Duvar, 02-05-2018, Erişim Adresi: www.nbcnews.com

2.5. Türkiye-Suriye Sınırı Güvenlik Duvarı

Türkiye, coğrafi konumu ve çevre ülkelere göre gelişmişliği nedeniyle yasa dışı göç olaylarında ön plana çıkmaktadır. Asya ile Avrupa arasında köprü konumunda olan Türkiye, Kuzey Afrika, Ortadoğu ve yakın Asya ülkelerinden AB ülkelerine kaçak olarak göç etmek isteyenler için bir durak olup, aynı zamanda göç edenlerin yerleştiği bir ülkedir (Deniz, 2014:188). Söz konusu ülkelerde yaşanan siyasi sıkıntılar, iç savaşlar ve ekonomik koşulların yetersizliği en önemli göç etme nedenlerini oluşturmaktadır. Öte yandan, yasadışı göçler ile devletlerin siyasi istikrarının, demografik güvenliğinin, kültürel kimliğinin, sosyal güvenlik sisteminin, kültürel özelliklerinin olumsuz etkilendiği bilinen bir gerçektir. Ayrıca teröristler için ülkeye giriş kanalı oluşturduğundan devletlerin güvenliğini de tehdit etmektedir.

Geçmişten Günümüze Sınır Duvarları

Resim 7: Türkiye-Suriye Sınırı, 02-05-2018, Erişim Adresi: <https://iatkv.tmgrup.com.tr/>

Suriye'de 6 yılı aşkın süredir devam eden iç savaş nedeniyle yaşanan gelişmelerden ötürü, Türkiye'nin sınır güvenliği çok önemli bir konuma gelmiştir. Bu kapsamda Başbakanlık Toplu Konut İdaresi (TOKİ) tarafından, Türkiye-Suriye sınırında 'Acil Sınır Fiziki Güvenlik Sistemi Projesi' olarak adlandırılan güvenlik duvarının inşasına 2015 yılında başlanmış olup, 2018 yılının bahar ayında tamamlanması planlanmaktadır. Yurda yasadışı geçişleri önlemek ve kaçakçılığa engel olmak amacıyla inşa edilen bu güvenlik duvarı, ülkenin güney hattı boyunca Hatay'dan Şırnağa kadar yaklaşık 911 kilometrelik bir uzunluğa sahiptir. Çin Seddi ve Meksika-ABD sınırından sonra dünyanın en uzun 3. duvarı olması öngörülmektedir (Resim 7). Suriye'den sonra sırasıyla İran, Irak ve Ermenistan ile de sınır duvarları oluşturulması planlanmaktadır. Tüm bu sınır düzenlemeleri ile doğu-batı, Asya-Avrupa arasındaki yasadışı geçişi engellemek açısından Türkiye Dünya üzerinde önemli bir işleve sahip olmaktadır.

Suriye sınırında inşa edilen duvarda, güvenlik sorununun ortadan kalkması durumunda bu kadar maliyetli bir yatırımın geri dönüşünün olabilmesi için yerinde döküm betonarme duvar imalatının yerine prefabrik modüler bloklarla duvar yapımı tercih edilmiştir. Güvenlik sorunu ortadan kalktığında ihtiyacın olduğu başka bölgelere taşınarak yeniden kullanılması planlanmaktadır. Böylece, temel kazı ve dolgu maliyetleri de ortadan kalkmaktadır. Beton bloklar arazi eğimine uygun bir şekilde grobeton üzerine sınır hattı boyunca yerleştirilmektedir. 2 metre genişliğinde, 3 metre yüksekliğinde ve 30 cm kalınlıktaki beton blokların ağırlığı 7 tondur (Resim 8). Dev blokların yapımında yüksek dayanımlı beton kullanılmaktadır. 6 il sınırını (Hatay, Kilis, Gaziantep, Şanlıurfa, Mardin ve Şırnak) kapsayan duvarla birlikte gözetleme kuleleri ve duvar arkasında asfalttan oluşan devriye yolu da inşa edilmektedir. Asfalt yolun diğer yanında ise dikenli tellerden oluşan bir sınır duvarı daha oluşturulmuştur. Bu alan içinde ayrıca harekete duyarlı sensörler, gündüz ve gece görüş sağlayan kameralar, sınır ötesini gözetleme sistemleri, kuleler, aydınlatmalar ve drone'lar da duvarın güvenliğini artırmaktadır.

Geçmişten Günümüze Sınır Duvarları

Resim 8: Duvar Sistemi, 02-05-2018, Erişim Adresi:

<http://www.cumhuriyet.com.tr/>

SONUÇ

Çin Seddi'nin engebeli dağlık tepelerde ve ıssız bozkırlarda topoğrafya ile mükemmel bir şekilde uyum sağlayan, farklı tarihsel dönemlerde yerel olarak temin edilebilen yapı malzemelerinden inşa edilen ve imparatorluğun savunma sistemini oluşturan unsurları günümüze kadar korunmuştur. Antik Roma'nın sınır hatlarında bulunan büyük ölçüde taştan yapılan Hadrian Duvarı'nın kalıntıları da günümüzde hala belirgindir. Her iki sınır duvarı da örme duvar yapım tekniği ile taş, kerpiç ve tuğla gibi yerel malzemeler kullanılarak inşa edilmişlerdir. Büyük ölçüde kentsel bir çevrede ve 20. yüzyıl güvenlik teknolojisi kullanılarak inşa edilen Berlin Duvarı ise günümüzde mevcut değildir. Yapım sistemi açısından Berlin Duvarı'nda örme duvarlar ile prefabrik modüller bir arada kullanılmıştır. Amerika-Meksika sınırı duvarı ise, inşaat ve bakım maliyetleri ile birlikte 21. yüzyılda Dünyadaki en büyük ve en pahalı inşaat projesi haline gelmiştir. Yapım sistemi olarak prefabrik modüllerin kullanılması planlanan duvarın inşası günümüzde devam etmektedir. Türkiye-Suriye sınırında inşa edilen 511 kilometrelik "güvenlik duvarı" ise, mukavemeti yüksek betonla üretilen prefabrik modüler bloklarla inşa edilmekte olup, bu kadar maliyetli bir yatırımın geri dönüşünün olabilmesi için güvenlik sorunu ortadan kalkması durumunda başka bölgelere taşınarak blokların yeniden kullanılması planlanmaktadır.

Modern çağdan önce askeri amaçlarla sınırlara yakın bölgelerdeki yerel malzemelerle inşa edilen sınır duvarları, günümüzde karmaşık teknolojiler ve kontrol yöntemleri ile donatılmış durumdadır. Yapım sistemleri yerel olarak temin edilebilen malzemelerle oluşturulan örme duvarlar yerine, prefabrik sistemlere bırakmıştır.

Geçmişten Günümüze Sınır Duvarları

Batı ülkelerinde sınır duvarları genellikle kaçak göçmenleri önlemek amacıyla inşa edilirken, Doğu'da ise duvarlar sıklıkla terör tehdidine karşı bir önlem olarak görülmektedir. Yeni bin yılın başlangıcında, giderek sınırların ortadan kalktığı bir dünya oluşturulması yönündeki tahminlere rağmen, ülkelerin sınırlarına duvar örmeye yönelik eğilimi artarak devam etmektedir. Gelecekte ülke politikalarının neler getireceği bilinmemekle beraber gelişen teknoloji ile duvar yapım tipleri de değişecektir.

KAYNAKÇA

- Açikel, D.A., Altın, M., Dorum, A. (2016). *Yapı Teknolojisi*, İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık, s.156.
- Brian, T., Laczko, F. (2014) Fatal Journeys Tracking Lives Lost During Migration, *International Organization For Migration*, Switzerland, p.11.
- Carter, D.B., Poast, P. (2015) Why Do States Build Walls, *Journal of Conflict Resolution*, April, p.15.
- Çelebi, R. (2014). *Yapı Bilgisi*, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayını, İstanbul: Golden Medya Matbaacılık, s.38.
- Deniz, T. (2014). Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye, *TSA*, 18/1, Nisan, s.188.
- Erten, E. (1992). *Yapı Elemanları I-II*, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Basımevi, s.18.
- Faulkenbury, T.J. (1996). *Out of The Mist: Celtic Christianity*, PediaPress, p.34-37.
- Günel, K. (2002). *Coğrafyanın Siyasal Gücü*, İstanbul: Çantay Kitabevi, s.69.
- Jones, R. (2012). *Border Walls: Security and the War on Terror in the United States, India, and Israel*. Zed Books: London, p.10.
- Langerbein, H. (2009). Great Blunders?: The Great Wall of China, the Berlin Wall, and the Proposed UnitedStates/Mexico Border Fence, *Society for History Education*, 43/1, p.11-22.
- Rosière, S., Jones, R. (2012). Teichopolitics: Re-considering Globalisation Through the Role of Walls and Fences, *Geopolitics*, 17:1, p:221.
- Türk Dil Kurumu (1998). *Türkçe Sözlük*. Ankara:TDK.
- Vallet E., David, C.P. (2012). Introduction: The (Re)Building of the Wall in International Relations, *Journal of Borderlands Studies*, 27:2, p.111-119.

Cilt: 6, Sayı: AGP Özel Sayısı, Ekim 2018 / Volume: 6, Issue: AGP Special Issue , October 2018

KENTSEL DÖNÜŞÜM ve AİDİYET: ANKARA'DAN BİR ÖRNEK
Urban Transformation and the Sense of Ownership: An example from Ankara

Ayşe ÜNAL*

ÖZ

Türkiye’de kentsel dönüşüm çalışmaları yeni değildir. 1990 yılında Ankara’da uygulanmaya başlanan “Gecekonudan Çağdaş Konuta Projesi” (GEÇAK) Türkiye’de gerçekleştirilmiş olan ilk kentsel dönüşüm projesidir. Bu proje ile gecekondu hak sahipleri çağdaş birer konuta sahip olmuştur.

Gecekondu hak sahipliği, yasal arazi sahipliğinden farklıdır. Yasalara aykırı olarak devlet arazisi üzerine inşa edilen, daha sonra devlet tarafından Kanunla hak verilerek “mülk sahipliği” haline gelen bir “sahiplik”tir.

Çalışmanın amacı, gecekondu hak sahiplerinin halen Proje alanında yaşayıp yaşamadıklarını tespit etmektir. Çalışmada, Çankaya Belediyesi, Tapu Kadastro Müdürlüğü ve Proje alanında yapılan anket çalışmasından elde edilen 1990 ve 2012 yılına ait veriler kullanılmaktadır. Çalışmanın sonucunda, 1990-2012 döneminde gecekondu sahibine verilen konutların hala ilk maliklerine ait olup olmadığı tapuda kayıtlı bilgilerden tespit edilerek, halen proje alanında yaşayan gecekondu sahiplerinin anketlere verdiği yanıtlar üzerinden yaşadıkları mekana olan aitlik duyguları ölçülmektedir. Sonuç için Tapu Müdürlüğünden alınan bilgiler ile yapılan anket sonuçları birlikte değerlendirilmektedir.

1990 yılında Proje alanında 244 gecekondu hak sahibi yaşamaktadır. 2012 yılında elde edilen verilere göre; 244 adet gecekondu hak sahibinin %80’inin, elde ettikleri konutu satarak şehrin farklı bir bölgesinden 2 hatta 3 konut sahibi oldukları, diğer %20 bölümü ise, proje alanında yaşadıkları ya da konutunu kiraya verdikleri tespit edilmiştir. Konutun kiraya verilmesinin ilk nedeni ekonomiktir. İkinci nedeni ise, yeni gelenler ile sosyal uyumsuzluk yaşanmasıdır.

Çalışmanın sonucunda iki tespit yapılmıştır. Birincisi; gerçek hak sahipleri, sosyal veya ekonomik sebeplerle alışkın oldukları yaşam alanlarından uzaklaşmışlardır. İkincisi ise Gecekondu sahipleri bir alanın gerçek sahipleri olmadıklarından, o alana yerleşme amaçları barınma ve ekonomik sebeplere dayanmaktadır. Bu nedenle, Proje kapsamında yaşayanların ilk yerleşme alanlarına

* Çevre ve Şehircilik Uzmanı Doktora Öğrencisi, Gayrimenkul Geliştirme ve Yönetimi ABD, Ankara Üniversitesi, ayseunnal@gmail.com

Kentsel Dönüşüm ve Aidivet: Ankara'dan Bir Örnek

aidiyetlerinden söz edilemeyeceği, yerleşme ve taşınmanın sebebinin genellikle ekonomik temelli olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Aidivet Duygusu, Çağdaş Konut, Gecekondu, Kentsel Dönüşüm

ABSTRACT

Urban transformation studies are not new in Turkey. "From Squatter Town to Contemporary Housing Project" (GEÇAK), which started to be implemented in 1990 in Ankara is the first urban transformation project in Turkey. The "Contemporary Housing Project" aims to convert the squatter towns into neighborhoods by building decent houses and granting normal households to squatter house owners in that area.

Squatter house ownership should be clearly distinguished from a legal land ownership; squatter houses are built on government land illegally, which are later recognized by the government with Law and they became granted property "owners".

This study aims to identify whether it belongs to the settlement area of the squatter house owners. The data obtained from Çankaya Municipality, Directorate General of Land Registry and Cadastre and survey on the Project area in 1990 and 2012 are used in this study.

Public property deeds information is used to determine if the squatter houses which were given to their owners between 1990-2012 still belong to their first owners and surveys were conducted to understand the motivations of the squatter house owners, whether if they stayed or if they left the project area. Information about land ownership in Project area and the results of the survey are evaluated for conclusion,

There were 244 squatter house owners living in the project area in 1990. 22 years later, in 2012, results show 80% of the squatter house owners have sold the government-granted new households and moved to other parts of Ankara. Remaining 20% of the house owners have decided to keep the new real estate and continue to live in the project area.

The result of the study has two trials. Firstly, they have moved away from the Project area where they are accustomed, socially or economically. Secondly, because of the squatter house owners are not real owners of an area and their purpose of settlement in that area is to be affordable and economical; we can not mention about sense of belonging, it can be said that the reason of settlement and to move other place is usually economic based.

Keywords: Squatter Houses, Urban Transformation, Contemporary Houses, Sense of Belonging

Kentsel Dönüşüm ve Aidivet: Ankara'dan Bir Örnek

GİRİŞ

Gelişen teknoloji, gelir düzeyinin artması, istek ve beğenilerin değişmesi ile kentlerde yaşayanlar, daha iyi yaşam koşulları ve konfor sunan mekanlara doğru yer değiştirmektedir. Boşalttıkları yıpranmış mekanlara ise gelir düzeyi daha düşük olanlar yerleşmektedir. Mekanda yer değiştirme hareketi her zaman planlı olarak gerçekleşmemektedir. Mekansal hareket genellikle ekonomik sebeplere dayanan göç nedeniyle gerçekleşmektedir. Gelir düzeyinin artmasına bağlı olarak planlı yer değiştirme ile ekonomik sebepli yer değiştirme (göç) birbirlerinden farklı kavramlardır. Planlı yer değiştirmede düzensiz ve altyapısız yerleşme söz konusu olmazken, ekonomik sebeplerle zorunlu yer değiştirmede, barınma için yer seçilen alan genellikle düzensiz ve altyapısız alanlarda görülmektedir. Kentsel arazinin sonsuz bir kaynak olmaması nedeniyle terk edilen yerleşme alanları ya da mekanların yeniden ekonomiye ve faydalı kullanıma kazandırılması zorunlu hale gelmiştir. Özellikle de 1950'li yıllardan itibaren sanayinin gelişmesiyle artan nüfusun kentsel ve sosyal altyapıya sahip yerleşme alanlarında yaşamalarını temin etmek amacıyla yeni projeler ve yeni yaklaşımlara ihtiyaç duyulmuştur. Bu hareket “dönüşüm” olarak adlandırılmaktadır. Dönüşümün sadece kentlerde gerçekleşmesi nedeniyle kentsel dönüşüm adını aldığı yanlışına düşülmemelidir. Genel olarak bahsedilen kentsel dönüşüm, kimi zaman kanunlarla, kimi zaman arazi geliştiricilerinin projeleri ile kimi zaman da can ve mal güvenliğinin sağlanamaması nedeniyle gerçekleştirilen yöntemler bütünüdür. Kentlerde gecekondu kavramının ortaya çıkması, hızlı göç hareketleri ve yeni gelenlere altyapılı ucuz arsa sunulmaması nedeniyle düzensiz yapılaşma ile karşı karşıya kalınması da bir dönüşüm olarak değerlendirilebilir. Geleneksel bir yapının yıkılarak aynıısının yenisinin yapılması da bir dönüşümdür. Ancak, bu dönüşüm, rızai bir dönüşümdür. Dış etkenlerle bir zorlama bulunmamaktadır. Hangi yerleşme alanında gerçekleştirilirse gerçekleştirilsin amacı benzerdir. Ancak, bu çalışmanın konusu olan dönüşüm, tamamen malik sıfatını taşıyan Gecekondu Hak sahibi rızasına dayalı bir dönüşümdür.

Türkiye’de kentsel dönüşümün tanımı; “*altyapılı; konut alanları, sanayi alanları, ticaret alanları, teknoloji parkları, kamu hizmeti alanları, rekreasyon alanları ve her türlü sosyal donatı alanları oluşturan, eskiden kent kısımlarını yeniden inşa ve restore eden, kentin tarihi ve kültürel dokusunu koruyan veya deprem riskine karşı tedbirler almak amacıyla uygulanan, sadece dönüşme değil gelişme projelerini de içine alan projelerin uygulanması*” şeklinde yapılabilir.

Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlükte, dönüşüm kelimesini, “olduğundan başka bir biçime girme, başka bir durum alma, tahavvül, inkılap, şekil değiştirme”¹ olarak tanımlamaktadır. Bu tanımdan hareketle *kentsel dönüşüm; kentsel faydalı ömrünü bitirmiş ya da mühendislik hizmeti almadan yapılan yapıların yenilenmesi, yeniden inşaa edilmesi* olarak tanımlanabilir.

¹ <http://www.tdk.gov.tr>, Erişim Tarihi: 11.04.2018.

Kentsel Dönüşüm ve Aidiyet: Ankara'dan Bir Örnek

Çalışmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

Kentsel Dönüşüm çalışması yapan uzmanların büyük bir bölümü; Kentsel Dönüşüm çalışmalarına konu edilen alanlarda genellikle sosyal boyutun ihmal edildiğini, aidiyet kavramı üzerinde durulmadığını, proje kapsamında yaşayanların proje alanından başka yerleşme alanlarına göç etmeye zorlandıklarını ifade etmektedir. Bu makalenin amacı; 1990 yılında gerçekleştirilmeye başlanmış olan bir Kentsel Dönüşüm projesinin 2012 yılındaki veriler ile yeniden değerlendirilmesidir. Bu değerlendirmede, 1990 yılında Proje alanında bulunan gecekondular hak sahiplerinden kaç ailenin 2012 yılında Proje alanında halen ikamet ettiği, ya da fiilen ikamet etmese bile Proje nedeniyle elde ettiği konutunu neden satmadığı gibi sorulara yanıt aranarak gecekondular hak sahiplerinin mekana olan aidiyetleri tartışılmaktadır.

Bu makalede; Ankara'da gerçekleştirilen Gecekondudan Çağdaş Konuta Projesi ((GEÇAK) incelenmektedir. Çalışmada 1990 ve 2012 yılında proje alanına ait Çankaya Belediye Başkanlığı, Tapu ve Kadastro Müdürlüğünden elde edilen bilgiler ile Proje alanında yapılan anket sonuçları kullanılmaktadır.

Makalenin birinci bölümünde dünyada ve Türkiye'de kentsel dönüşüm süreci, ikinci bölümünde kentsel dönüşüm projelerinin mekana etkisi üzerinde durularak sosyal açıdan aidiyet kavramı açıklanmakta, üçüncü bölümde proje alanında yapılan anket çalışması ile kurumlardan elde edilen verilerin sonuçları analiz edilmekte ve sonuç bölümünde çalışmadan elde edilen çıktılar bildirilmektedir.

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE KENTSEL DÖNÜŞÜM SÜRECİ

Dünyada Kentsel Dönüşüm Süreci

Kentsel dönüşüm kavramı üzerine çalışmalarını sürdüren bilim uzmanları, dönüşüm kavramının sanayi devrimi ile ortaya çıktığını belirtmektedir. Sanayi devrimi, teknolojik gelişmenin hızlanmasına neden olmuştur. Teknolojinin gelişmesi ile, ulaşım hizmetlerinin (ulaşılabilirlik, erişilebilirlik) artması, motorlu taşıtların yada ulaşım araçlarının fazlalaşması (zaman kaybının kısılması), yerleşme alanları arasındaki hareketliliği artırmıştır. Teknolojinin gelişmesi toprağın daha az işgücü ile işlenmesine sebep olması nedeniyle kırsal alanlarda artık işgücü²ne de neden olmuştur. Artık işgücü (iş arayıp ta bulamayanlar) ise iş bulabilecekleri yeni yerleşme alanlarına taşınma yönünde eğilim göstermiştir. Sanayideki gelişmeler hem sanayide yeni işgücü ihtiyacını doğurmuş hem de artan nüfus ve ihtiyaçların çeşitlenmesiyle hizmetler sektöründe de yeni iş alanlarının açılmasına neden olmuştur. Böylece iş bulma umudu ile kente (işgücü ihtiyacının bulunduğu alanlara) göç başlamıştır. Göçün temel nedeni, istihdam sağlanamasa bile ihtiyaçların çeşitlilik kazandığı alanda iş bulma umududur, beklentisidir. Eğitim ve planlı yer

² Artık işgücü: İşgücünün ihtiyaçtan fazla olması durumu, işgücü fazlası.

Kentsel Dönüşüm ve Aidivet: Ankara'dan Bir Örnek

değiştirmenin dışında göçün amacı; iş bulmak ve daha iyi koşullarda yaşamayı da amaçlamaktadır.

Dünyada sanayi devrimi sonrasında kırdan kente göçen yoğun nüfus, kentleri, barınma, ulaşım ve kentsel altyapı sorunları ile karşı karşıya bırakmış ve sağlıksız kentleşme hızlanmıştır. Kentte yüksek gelirli iş bulamayan ve bunun sonucu olarak barınma gibi temel ihtiyaçlarına ve sağlıklı teknik altyapıya ulaşamayanlar, kentin çeperinde, kendi gelir düzeylerine uygun ancak, yaşam koşullarına uygun olmayan, su-kanalizasyon gibi ihtiyaçları karşılayacak altyapıdan yoksun yerleşme alanlarını oluşturmuşlardır. Kent yönetimleri, yeni gelenlere ucuz altyapılı arsa sunmadığı için kente gelenler ucuz arsa bulunan bölgelerde (genellikle kentin dış çeperinde), altyapısı olmayan alanlarda yer seçmekte ve düzensiz yerleşme alanlarının gerçekleşmesine neden olmaktadır. Kentsel dönüşümün dünyadaki ilk uygulamasının, sanayi kentlerinde uygun yaşam koşullarına sahip olamayan işçilerin verimlerinin düşmesi ile fabrika sahiplerinin zarara uğraması sonucunda getirilen çözüm olduğu bildirilmektedir. Fabrika sahipleri, işgücünden daha fazla fayda elde edebilmek için fabrikanın yakınlığında yerleşme alanları inşaa ettirmiştir. Ancak, hem inşaat hem de bakım maliyetlerinin çok yüksek olması nedeniyle uygulama zamanla sürdürülebilir olmaktan çıkmış, bakımsız hale gelen ve terkedilen bu alanların yeniden kazanılabilmesi için devlet, soruna çözüm bulmak zorunda kalmıştır. Devlet; sanayinin gelişmesi ile kente gelen büyük göçün oluşturduğu altyapı ve sosyal konut sorunlarının çözümü için hem yeni altyapı ve konut hem de sağlıklaştırma ve kent içi ulaşım ağı gibi büyük maliyetli projeleri gerçekleştirmek durumunda kalmıştır (Tekeli, 2010: 30).

Sanayi devrimi ile ortaya çıkan ancak gözardı edilen sorunlar gözardı edilemeyecek şekilde kendini göstermiş ve rahatsızlık vermeye başlamıştır. Bu nednele yeni yaklaşımların da tartışılmaya başlanması kaçınılmaz hale gelmiştir. Polat (2015), Dirk Shubert (1996)'in "Yenileme ya da Onarma: Kentleri Modernleştirmede Madalyonun İki Yüzü" başlıklı çalışmasına atıfta bulunarak, sanayileşme devriminin yoksulluğun yaygınlaşmasına ve yoğunluk derecesinin artmasına neden olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla kentin sağlıksız parçalarının yıkılması ve yeniden planlanması gündeme gelmiştir. Kent mekanında ve sektörlerin değişmesinde yaşanan dönüşüm ve ihtiyaçlar, yerleşme alanlarının da değişmesine ve dönüşmesine neden olmuştur. Böylece hem üretim ilişkilerini hem de sağlıklı yaşam alanlarını etkileyecek olan yeniden planlama, tasarlama ve düzenleme sürecine girilmiştir. 19. Yüzyılın sonlarına doğru bahsedilen olumsuz yaşam koşullarının iyileştirilmesi amacıyla yoğun nüfusun bulunduğu sorun alanlarında kentsel dönüşüm hareketleri başlamıştır. Böylece yoksulluğun da görünmez kılınması amaçlanmıştır (Polat, 2015: 186-188). 1850-1860 yılları arasında Baron Haussmann öncülüğünde Paris'te gerçekleştirilen ilk hareket, ilk kentsel dönüşüm hareketi olarak görülebilir (<https://v3.arkitera.com>).

1929 yılında dünyada yaşanan Büyük Buhran sebebiyle sanayileşmiş ülkelerde ekonomi zayıflamış, işsizlik artmış halk hızla yoksullaşmaya başlamıştır. Sanayileşmiş ülkeler inşaat sektörünü ekonomiye lokomotif olarak görmüş ve konut

Kentsel Dönüşüm ve Adivet: Ankara'dan Bir Örnek

üretme yoluna gitmişlerdir. Konut sorunlarının çözümü için yapılan yatırımlar ulaşımda ve altyapıdaki yatırımları beraberinde getirmiş, mobilitenin artması ile de ulaşılabilir yerleşme alanları inşaa edilmiştir. Altyapı ve ulaşımdaki gelişmeler ile konut sektörünün birlikteliği kentsel dönüşümde belirleyici olmuş ve kriz atlatılmıştır (Tekeli, 2010: 43-45).

Yerinde Kentsel Dönüşüm uygulamalarının yanısıra planlı kentleşmenin sonucu olarak, yenilenen ya da yeni kentsel mekanlara taşınanların terk ettikleri, eskiyen, köhneleşen alanların yeniden canlandırılması ve ekonomiye kazandırılması zorunlu hale gelmiştir. İkinci Dünya Savaşı ile birlikte, kentlerde çok büyük yıkımlar meydana gelmiştir. Bu nedenle kentlerin yeniden inşa edilmesi gündeme gelmiştir. 1949'da ABD'de kabul gören Konut Yasası ile birlikte kentsel yenilemenin kurumsallaşması sağlanmıştır (<https://v3.arkitera.com>). İkinci Dünya Savaşını takip eden dönemde, eski haline geri getirme ve sosyal konut projeleri ağırlıklı olarak benimsenmiştir. 1950'lerde yeniden geliştirme, 1960'lı yıllarda tarihi alanların ve kentlerin korunması, 1970'li yıllarda ise turizm sektörünün canlanması için kentsel boş alanların ekonomiye kazandırılması amacıyla canlandırma yaklaşımı benimsenmiştir.

1980'li yıllarda yeniden canlandırma projeleri hayata geçirilirken konut projeleri ve uygulamalarında özel sektör rol üstlenmiştir. Özelleştirme kavramının yoğun olarak kullanılmaya başladığı dönem olan 1980'li yıllarda kamu arazileri özel sektöre satılmış ve yatırımcılardan küçük bir oranda alt gelir grubuna konut üretilmesi talep edilmiştir. Bu dönemde boş binalar "gayri resmi kullanımlara maruz kalabilir" denilerek yıkılmış ve yeni binaların yapılması sağlanmıştır. Tarihte bu dönem yıkarak kentsel yenileme dönemi olarak da bilinmektedir (Üstün, 2009: 27).

Kentsel dönüşüm uygulamalarının dünyada geçirdiği süreç doğrultusunda her uygulamanın içeriğine ve amacına göre yeniden isimlendirilmesi yoluna gidilmiştir. Bu nedenle özünde kentsel dönüşüm uygulaması olan projeler farklı isimlerle anılmaktadır. Projenin içeriği doğrultusunda; yenileme, yeniden yapılandırma, iyileştirme, koruma ve canlandırma gibi isimlendirilmiştir.

Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Süreci

Türkiye'deki kentsel dönüşüm uygulamalarının 1848 Ebniye Nizamnamesi ve ardından da Ebniye Kanunu ile başladığı bildirilmektedir. Bir başka deyişle kentsel dönüşümü gerçekleştirmeye yönelik yasal düzenlemelere bu tarihte başlandığı belirtilmektedir (Keleş, 2004:504). Bu dönemde kent merkezi içerisinde geleneksel merkezler oluşmaya başlamış, daha önce yaya olarak ulaşım sağlanırken araba ve tramvayla ulaşım başlamış buna paralel olarak da kent içerisinde yeni yerleşme alanlarının iskana açılması gerekliliği doğmuştur. Bu durum kimi zaman modern planlamayla eş ise de kimi zaman yangınlar nedeniyle zorunlu yenilenmeyi, yenilenirken de dönüşümü beraberinde getirmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında dönüşüm, modern yaklaşım olarak benimsenmiştir. Uygulama Türkiye'deki tüm yerleşme alanlarında uygulanmak istenilmiş ise de mali güçlükler nedeniyle mahalle bazında uygulanma olanağı bulabilmiştir (Tekeli, 2011: 26-28).

Kentsel Dönüşüm ve Aidivet: Ankara'dan Bir Örnek

1950'li yıllarda çok partili döneme geçiş, Amerikan yardımları (Marshall yardımı) özel sektörün girişimciliğine verilen önem artmış, sanayileşme gelişmiş, tarımda makineleşme güçlenmiş, makineleşme ile tarımda istihdam edilen işçi sayısı azalmış, köyden kente hızlı bir göç başlamıştır. 1963 yılında belediye başkanını halkın doğrudan seçmesini sağlayan 307 Sayılı Kanun ile gecekondularda yaşayanlar oy güçlerini kullanarak varlıklarını hissettirmiştir. Göçlerle birlikte artan gecekondulu ve kaçak yapı mahalleleri oluşmuş ve kentin yönetiminde de artık söz sahibi olmaktadır. Hatta, altyapısı yetersiz gecekondulu apartmanları oluşarak bu alanlar rant alanı olarak görülmeye ve siyasetçilerle seçim zamanlarında oy karşılığında pazarlığa bile oturma durumuna gelmişlerdir, taraf da bulmuşlardır. Siyasi gelişmelerden güç alarak göç eden gruplar, kentlerde gecekondulu mahallelerinin artmasına neden olmuş, yasal olmayan konut ve ticaret yapılarını yaratmışlardır (Keleş, 2004: 12, 571-572).

1965 yılında yürürlüğe giren 634 Sayılı Kat Mülkiyeti Kanunu, bireysel yapı birimlerine yönelik mülkiyet haklarının genişletilmesine sebep olmuştur. "Piyasa mekânizması içinde yap-satçı olarak tanımlanan küçük sermayeli konut üreticileri eliyle mevcut konut stokunun yıkılarak apartmanlaşmasına imkân vermiş ve hisseli tapuya dayalı parçalı mülkiyet yapısının gelişmesine neden olmuştur" (Yıldırım, 2006: 9-11).

1966 yılında 775 Sayılı Gecekondulu Kanunu yürürlüğe girmiş ve gecekondulular çeşitli haklara sahip olurken aynı zamanda gecekondulu önleme bölgelerinin oluşmasına, hazine arazilerinin bu amaçla belediyelere tahsisine de sebebiyet verilmiştir.

1970'li yıllarda gecekondulu ticarileşmiş ve barınma ihtiyacının da ötesinde bir olgu haline gelmiştir.

1984 yılında Toplu Konut İdaresi kurularak dar gelirliilere konut üretmek amacıyla uygulamalar yapılırken aynı zamanda 2981 Sayılı İmar Affı³ kanunu yürürlüğe girmiştir. 2981 Sayılı Kanun gereği Türkiye'de gecekondulu ve kaçak yapı alanlarında İslah İmar Planları yapılarak, Türkiye'de hızlı bir yık-yap dönemine başlanılmıştır.

2001 yılındaki ekonomik krizi takip eden yıllarda tıpkı Amerika'da olduğu gibi konut sektörü ekonominin lokomotifleri olarak görülmüş ve konut açığının kapatılması için düşük kredilendirme yöntemlerine gidilmiştir. Bir taraftan da kanunlarda yeni düzenlemeler getirilmiştir.

2004 yılında 5393 Sayılı Belediye Kanunu'nun 73. Maddesi ile 'Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı' na yönelik uygulama ve yöntemi 'Kentsel Dönüşüm ve Gelişim' ismi ile birlikte kanuna girmiştir. Yine aynı yıl sadece Ankara'daki bir bölge için özel kanun çıkartılarak *5104 Sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu* hayata geçirilmiştir. Bu kanunla, Ankara'da gecekondulu hak sahiplerinin de içerisinde bulunduğu Kanuna dayalı ilk Kentsel Dönüşüm projesi uygulanmaya başlanmıştır. Bu proje; Ankara Esenboğa Havaalanına

³ İmar ve Gecekondulu Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler ve 6785 Sayılı İmar Kanunu'nun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun.

Kentsel Dönüşüm ve Aidivet: Ankara'dan Bir Örnek

giderken, havaalanı yolunun proje alanının içerisinden geçtiği, toplu ve çok sayıda yüksek blokların bulunduğu alandır.

2012 yılında yürürlüğe giren 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanunun amacı; afet riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu arsa ve arazilerde, fen ve sanat norm ve standartlarına uygun, sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini teşkil etmek üzere iyileştirme, tasfiye ve yenilemelerin yapılmasına olanak sağlanmıştır. Böylece; yerleşme alanlarının yapıyı ya da yapısız tüm alanlarında kentsel dönüşüm uygulaması yapılmasına olanak sağlanmıştır.

Süreci kısaca özetlemek gerekirse; 2981 Sayılı Af Kanunu'nu takip eden 2004 yılında yürürlüğe giren 5393 Sayılı Belediye Kanunu'nun Kentsel Dönüşüm ve Gelişme Alanlarına yönelik 73. Maddesi, 2012 yılında yürürlüğe giren 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüşümü Hakkındaki Kanun ve 2011 yılında yürürlüğe giren 644 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname, rant odaklı Kentsel Dönüşüm projelerinin her hal ve şekilde hızlandırılması için gereken yasal altyapıyı sunmuştur. 2981 Sayılı İmar Affı olarak bilinen Kanun gereği, İslah İmar Planı yapılan gecekonduların bulunduğu arsa ve arazilerde, hem arazinin bedelsiz sahibi olmaları hem de bu arazilerde dört kata kadar imar izini verilebilmesi "aidiyet" duygusunu da dönüştürmüştür. Kentsel Dönüşüm, Gelişim projeleri; gecekondulu yönünden gelir ve ranta, imar planlı alanda eskiyen binası olanlar yönünden; yenileme kazancına, müteahhitler yönünden maksimum ticari kazanç, siyasetçiler yönünden ise bu alanlarda maksimum inşaat hakkı verilerek seçimlerde oy potansiyeline dönüştürülmüştür. Böylece, Kentsel dönüşüm mekansal ya da yaşamsal bir kavram olmaktan çıkarak; müteahhitler, siyasetçiler ve arsa-arazi sahiplerinin de dönüşmesine ve gelişmesine neden olmuştur (Polat, 2015:190-193).

Bu makalenin konusu olan GEÇAK projesi; Türkiye'deki sürecin 1984 yılından sonraki dönemine rastlayan bir yık-yap projesidir. Ancak bu projede yıkılanlar; gecekondular, yapılanlar ise sağlıklı ve güvenilir yaşamı içeren düzenli konutlardır. Konu sadece bu yönüyle değerlendirildiğinde bu proje bir dönüşüm projesidir.

Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının İçerikleri

Kentsel Dönüşüm uygulamaları, literatürde farklı isimler ya da tanımlar altında ele alınıyor ise de; dünyada ve Türkiye'de genel olarak kabul edilmiş olan 9 başlık altında gerçekleştirilmektedir.

"Eski haline getirme; özgün niteliğini kaybetmemiş olan kentsel alanlardaki yapıların ilk haline dönüştürülme sürecidir ve korumacı bir yaklaşımdır.

İmar ve islah etme; imar uygulaması bakımından yasal niteliklere sahip olmayan ancak kanunla o alanlarda yaşayanlara 2981 Sayılı Kanunla güvence verilmek suretiyle yapılan dönüşüm şeklidir.

Kentsel Dönüşüm ve Aidiyet: Ankara'dan Bir Örnek

Kentsel yenileme; ekonomik ömrünü tamamlamış, yeterli fayda elde edilemediği tespit edilmiş alanlardaki yapıların tamamen yıkılarak yeniden yapılması sürecidir. Bu süreçte proje alanında fonksiyon değişikliklerine gidilerek, alanın tercih edilen alan haline getirilmesidir. Bu yöntem aynı zamanda düşük gelir grubunun alandan temizlenmesi anlamına da gelmektedir.

Kentsel koruma; kültürel ve doğal varlıkların kanunlar çerçevesinde korunması ve ayağa kaldırılarak gelecek nesillere taşınmasına yönelik bir yaklaşımdır. Bu uygulamaya tam olarak dönüşüm demek, kentsel dönüşüm kavramı içerisinde yer bulamayacaktır. Ancak literatürde kentsel dönüşüm yaklaşımı içerisinde sayılmaktadır.

Sağlıklaştırma; altyapı yetersizlikleri bulunan çevresel bozulmalara maruz kalmış ancak eksikliklerin giderilmesiyle kullanılabilirliği sağlanabilen alanlardaki dönüşüm şeklidir.

Soylulaştırma; Sosyal yapının iyileştirilmesi olarak tanımlanabilir.

Yapı stokunun iyileştirilmesi; deprem gibi doğal afetlere dayanıksız olarak yasal ya da yasal olmayan şekilde inşaa edilmiş yapıların bulunduğu bütün alanların yenilenmesi bu kapsamda ele alınmaktadır.

Yeniden canlandırma; sosyal, kültürel veya ekonomik anlamda canlılığını yitirmiş, gelirden çok gideri olan, faydalı ömürleri sona ermiş yapıların bulunduğu alanda yaşanılabilirliği ortadan kaldıran faktörlerin giderilmesi ve yeni cazibe alanları yaratılarak çekiciliğin artırılmasını sağlayan dönüşüm yaklaşımıdır.

Yeniden oluşum; İyileştirme, nezihleştirme olarak ta isimlendirilebilir. Bu yöntemde gelir grubu yüksek sınıfın ön planda olması sebebiyle düşük gelir grubunun yer değiştirmesine sebep olduğundan araştırmacılar tarafından eleştirilen bir yöntemdir.” (Polat, 2015:186-188).

Dönüşümde geline son durum ise; marka kentler, yeşil kentler, enerji kenti, sağlık kenti, doğal kent gibi isimlendirilen, ancak kentsel dönüşüm olarak da tanımlanan, kendine özgü sloganları bulunan bir duruma dönüşmüştür.

KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJELERİNİN MEKANA ETKİSİ VE AİDİYET

Dönüşüm projelerinin uygulandığı mekana ve yakın çevresi üzerine ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda olumlu etkilerinin olduğu tartışılmazdır. Kentsel alanın yeniden şekillendirilmesi, fonksiyon kazandırılması, çevresel kalitenin ve altyapının iyileştirilmesi kentsel dönüşüm alanlarına ve yakın çevresine olumlu etkiler yaratmaktadır. Kentsel dönüşüm projeleri üzerine yapılan eleştirel söylemlerde genellikle ekonomik faydanın maksimize edilmesi ön plana çıkarken, yaşam kalitesi ve konforu yüksek alanların gerçekleştirildiği gözardı edilmektedir. Kalite, konfor ve sosyal faydaları bulunan güvenli binaların bulunduğu yaşam alanları, aynı zamanda birçok gününbirlik hizmeti de kullanıcılarına sunmaktadır. Bu nedenle, kentsel dönüşüm uygulama alanlarının bir çoğunda, bağımsız bölümü kullanmanın maliyeti artmaktadır. Klasik anlamda tanımlamak gerekirse apartman aidatları yükselmekte, hatta bahse konu aidatların kimi projelerde kullanılan birimin kira bedeline kadar ulaşabildiği söylenmektedir.

Kentsel Dönüşüm ve Aidiyet: Ankara'dan Bir Örnek

Kentsel mekan; sosyal, kültürel, ekonomik ve görsel ilişkileri içerisinde barındırmaktadır. Bu ilişkiler sürekli birbiri ile etkileşim içerisinde. Ancak bu etkileşim;

- Nüfus yoğunluğu
- İnşaat alanı yoğunluğu,
- Kalite
- Mekanın mevcut ve geliştirilen kimliği,
- Güvenlik,
- Fiziki ve estetik yapı,
- Psikolojik etki (manzara, gün ışığı, güneş)
- Ulaşılabilirlik,
- Sosyal altyapı hizmetlerine ulaşım vb.

Olarak tanımlanabilir.

Kentsel dönüşüm projelerinde; mevcut nüfus ile yeni gelen nüfus arasında uyumun sağlanması önemlidir. Mevcut nüfus ile yeni gelen nüfusun eğitim, sosyal ve ekonomik yapısındaki farklılıklar aslında bölgeye hareket kazandırmaktadır. Ancak uyum, her zaman olumlu seyretmemektedir. Farklı yaşam tarzı, inanç, gelir durumu, eğitim ve kültürel yapı çatışmayı beraberinde getirebilmektedir. Farklı hayatlara sahip grupların farklı gerekçelerle aynı mekana aidiyetlerinin bulunabileceği gibi, aidiyetin olmama olasılığı daha güçlüdür. Son yıllarda kentsel dönüşüm uygulamalarının yaygınlaşması ile içine kapalı, güvenli sitelerin oluşması; site içerisinde ve dışarısındaki farklı grupların ya da bireylerin ilişkisini olumsuz etkilemektedir. İhtiyaç duymadıkları sürece site dışı ilişkiler kurulmamakta ve izole bir yaşam tercih edilebilmektedir. Genellikle site şeklinde oluşturulan *Kentsel Dönüşüm* alanlarında yaşayanlar, sınırları dışındaki yaşam ile yabancılaşmaktadır. Etnik ya da aynı gelir grubundaki ailelerin oluşturduğu homojen gruplar, güvenliğin yanı sıra aidiyet, kimlik ve ayrıcalıklı yaşam talebiyle bu siteleri tercih etmektedir. (Akalin, 2016:927-929).

Dönüşüm projeleri; gerek iç yapısı, gerek mimari tasarımları, barındırdığı topluluğun kültürel ve ekonomik yapıları nedenleriyle kente bir kimlik olarak sunulmaktadır. Kimi kesimler tarafından binanın rengi, cumbası veya proje alanı içerisinde yer alan sosyal aktivite mekanları veya alan içerisindeki su elemanları kent kimliği kavramı içerisine sokulmakta ve yakın çevreye bu kimliğin yansımalarının olduğu ifade edilebilmektedir. Kentsel dönüşüm çalışmaları ayrışmanın nedenlerinden biri olabilir mi, sorusunun da sorulması gerekmektedir.

Günümüzdeki gelişmeler değerlendirildiğinde, yirmi dört saat güvenli yerleşim bölgelerinde veya yakınında ikamet etmek dahi bir değer olarak görülmektedir. Dolayısıyla güvenli bir sitenin yakınında oturmak ya da yüksek gelir grubunun tercih ettiği bir sitenin yakınında olmak bir ayrıcalık olarak sunulabilmektedir. Hatta yatırım yapılacak gayrimenkulün gelecekte daha çok değer artışına sahip olacağı bildirilebilmektedir. Bu yaklaşımlar birer pazarlama yöntemi olsa da yanlış da değildir. Güvenlik eylemi doğrudan olmasa da dolaylı olarak yakın çevresini de güvenli kılmaktadır. Fiziki yapının değişmesi de proje alanının yakın

Kentsel Dönüşüm ve Aidiyet: Ankara'dan Bir Örnek

çevresine olumlu etkide bulunabilmektedir. Düzenli ve tasarlanmış yapı kütleleri, özenli açık alan tasarımları yine yakın çevredeki hem yaşayanlara hem de gayrimenkullerin satılabilirliğine olumlu yansımaktadır. Dönüşüm projeleri ile fiziksel çevredeki kentsel, sosyal ve teknik altyapının artması proje alanının ve yakın çevresinin hem gayrimenkul değerlerinin artmasına hem de yaşam kalitesinin iyileşmesine sebep olmaktadır. Proje alanları çeşitli grupların standart ve beğenilerine sunulmak üzere tasarlanmakta ve projede yer seçenler kendilerini ait hissedebildikleri bir mekanda tercihlerini yapmaktadır.

Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük'te aidiyeti; “ilişkinlik, ilgi”, Sesli Sözlük'te; “ait olma durumu” olarak tanımlanmaktadır. Geçkili (2015), Gabriel Tarde⁴'nin aidiyet konusundaki yaklaşımına yer vermekte ve aidiyeti; “karşılıklı bir etkileşim, sahip olma” şeklinde tanımlamaktadır. Bir şeye sahipseniz o size, siz de ona aitsiniz demektir. Mekanın aidiyete etkisi, müdahale kapasitesiyle doğru orantılı olarak tanımlanmaktadır. Çok basit bir önerme ile; kişi mekana müdahale ettiğinde mekan da kişiye müdahale eder ve aralarında bir iletişim oluşur. Bu iletişim ise zamanla mekansal aidiyet durumuna dönüşmektedir.

Yine Geçkili'ye göre; Kentsel mekanlar insanlar tarafından oluşturulmakta, tasarlanmakta ve kullanılmaktadır. Bu nedenle, bir yerde, mekanda kiracı ya da malik olunması (kullanılanlar), o yerle bir iletişim içerisine girilmesi anlamındadır. Böylece; benimseme, sahip olma, farketme, bilme, içselleştirme, mücadele etme, varlığını sürdürmek isteme gibi duygu ve istekler, sahiplenme ve sahiplenilmenin bir sonucudur. Kaybetme ya da kaybedilme korkusudur. Karşılıklı iletişimdir, kabullenmedir, bilinirliktir.

Kentsel dönüşüm; yerleşme alanlarının sosyal boyutunu, mevcut dokuda oluşabilecek olası sorunların üstesinden gelmeyi, toplumun farklı katmanlarını aynı sürece dahil etmeyi, çevre için bir aidiyet duygusu oluşturmayı, o yere ait olanları dışlamadan, dışarıda bırakmadan, yabancılaştırmadan dönüşüm projelerine dahil edilmesini amaçlamaktadır (Açıkgöz, 2014: 33). Artuç'un (2016) belirttiğine göre, yatırımcıların ve karar vericilerin kentsel dönüşüm projeleri; kentlilerin gündelik yaşamlarını etkileyen, alışkanlıklarını değiştiren, aidiyetlerini yeniden düzenleyen, geçmişin varlığını ve bölge insanların yaşam biçimlerini hatta proje alanında yaşayanları kent belleğinden silmektedir. Bu yok edişle, kentin yeniden kurgulandığı ve uluslararası standartlara eriştiğini varsayarak, şehirler rant odaklı ve kendi sınırlarını taşıyan kent görüntüsüne sürüklenmektedir. Kentsel dönüşüm projeleri ile var olan aidiyet duygusunun da dönüştüğü, farklı beklenti ya da kayıplara sebep olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Artuç, 2016:103).

Kentsel dönüşüm proje tanıtımlarında sıklıkla, dışarının yani dönüşüm projesi dışında kalanların konforsuz ve güvensiz, proje kapsamında kalınması durumunda ise konforlu ve güvende olunacağı algısı verilmektedir. Ayrışma ya da ait olma, bu algı ile “içerideki ve dışarıdaki” olarak gerçekleşmektedir. Bir başka deyişle “ait olanlar” ve “başka-yabancı-dışarıdaki-ait olmayanlar”dır. Hatta bu tür

⁴ Geçkili (2015) çalışması içerisinde “Tarde, G. “Monadologie et Sociologie”, 1999 s.57, 73, 89” yer vermiştir.

Kentsel Dönüşüm ve Aidiyet: Ankara'dan Bir Örnek

projelerden yer edinenler, kendilerini yeni bir dünyaya ait olarak görmekte ve prestij edindiklerini de düşünebilmektedir. Kentsel dönüşüm projesi kapsamında kalan alt gelir grupları; sosyal, ekonomik ve eğitim düzeylerinin düşük olması nedeniyle, ne “başka-ait olmayan” ne de “ait olan” grubunda yer alamadığından “arada kalan”lar olarak tanımlanabilir.

Kentsel dönüşüm; toplumsal, ekonomik, çevresel, mekansal ve hukuki ilişkileri de dönüştürmektedir. Toplumsal ilişkileri; devlet, toplum ve birey ilişkileri üzerinden, ekonomik ilişkileri; rant ve spekülasyon ilişkileri üzerinden, çevresel-mekansal ilişkileri; planlama, kimlik, mekan, kalite, ayrışma ve doğa ilişkileri üzerinden, hukuki ilişkileri ise; meşrulaştırma, kazanılmış hak ve mülkiyet üzerinden dönüştürmektedir. Bahsedilen ilişkiler içerisinde ise bir gönül bağı-ait olma ilişkisi görülememektedir. Özden (2015) aidiyet kavramını kentsel dönüşüm projelerinin “toplumsal veriler” grubunda ele almaktadır. Aidiyet ona göre; toplumda yer edinme, sayılma ya da görülme olarak da ifade edilmektedir. Kentsel dönüşüm projelerinde aidiyet kavramının araştırılması ve eylem planlarının hazırlanması aşamasında sosyal tedbirler içerisinde yer alması gerekmektedir. Bahsedilen anlamlarıyla “aidiyet; bir yere bağlı olmak” anlamında anlaşılmalıdır (Özden, 2015: 15⁵). Herhangi bir yer, mekan veya kişi ya da olaya kendini bağlı hissetme, ait olduğunu hissetme duygusu ne kadar güçlü ise onunla ilgili kararlara katılma ve çözüm süreçlerini yönetme istekliliği de o denli güçlü olmaktadır.

ALAN ÇALIŞMASI-GEÇAK PROJESİ

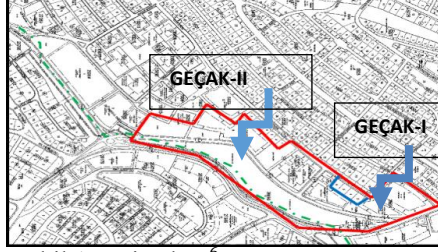
Çalışma Alanının Tanımı

GEÇAK-I, GEÇAK-II projeleri, 1990 yılında uygulanmaya başlanan bir Kentsel Dönüşüm projesidir. Bu çalışmaları başlatan karar, 1984 yılında Ankara Büyükşehir Belediyesinin 22 bölgeyi İslah İmar Planı yapılacak alan (Gecekondu Önleme Bölgesi alanı) olarak ilan etmesidir. Bu alanlar dönemin yönetimi tarafından ya gecekondu alanı ya da gecekondulaşma eğilimi gösteren alanlar olarak seçilmiştir.

Ankara'nın ilk gecekondu/kentsel dönüşüm projesi GEÇAK-I ve GEÇAK-II bu tarihte kentsel dönüşüm henüz bu tür uygulamalar için Türkiye'de yaygın kullanılmadığından Gecekondu Çığdaş Konuta Projesi olarak isimlendirilmiştir. GEÇAK proje alanı yaklaşık 11 hektar büyüklüğündedir. Bölge eskiden bağların ve bağ evlerinin bulunduğu bir bölgedir ancak bağ evlerinden günümüze ulaşan özellikli bir bağ evi bulunmamaktadır. Proje alanı engebeli bir yapıya sahiptir (Şekil 1,2).

⁵ Doç.Dr.Pelin Pınar Özden ders notları.

Kentsel Dönüşüm ve Aidiyet: Ankara'dan Bir Örnek

Şekil 1 Proje alanı⁶

Şekil 2 Proje alanından görünüm-
düzensiz yapılar-1990⁷

Çalışma Alanının Demografik, Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1990 verileri)

GEÇAK-I ve GEÇAK-II proje kapsamında 1990'lı yıllarda yaklaşık, 242 bina, 323 hane ve 1500 kişi nüfus yaşamaktadır (Şekil 2). Projenin bulunduğu alan yüksek gelir grubuna ait yerleşme alanının bitişiğindedir.

Bu çalışmada tespit edilen sosyo-ekonomik durum analizi Çankaya Belediyesi, İmar Müdürlüğü, Şehir Planlama Şubesi'nce hazırlanan "Büyükesat Vadisi Ve Çevresi-1990" analiz raporundan temin edilmiştir. 1990 yılında GEÇAK projesinin hayata geçmesine zemin teşkil edecek olan mevcut durum bu raporla belirlenebilmektedir. Mevcut durum analizine yönelik bilinen başka bir çalışma mevcut değildir⁸.

Proje alanında 1990'lı yıllarda yapılan tespitlerde;

- Proje alanı imarlı gelişmiş alanın bitişiğinde yer aldığından düzensiz gecekondular dışında özelliği bulunmayan bir alandır ve kamu arazisi üzerindedir.
- Konut kullanımı dışında, bir adet temel eğitim ve bir adet dini tesis bulunmaktadır.
- Bölgede kanalizasyon hattı bulunmamaktadır. Atık sular yer yer açık araziye akmaktadır.
- Konutlar bir veya iki katlıdır.
- Her evde içme suyu şebekesi mevcuttur.
- Yolların hemen tamamı asfaltlıdır.
- Bölgede yaşayanlar genellikle ekonomik zorluklar içerisindedir.
- Proje alanında yer alan aileler genellikle akrabalık ilişkisi içerisindedirler.
- Eğitim düzeyi genç grubun dışında oldukça düşüktür. Anneler genellikle okur-yazar değildir. Babalar genellikle ilköğretim, ortaokul mezunu ya da ortaokuldan terktir.
- Ekonomik yetersizlik nedeniyle düzenli sağlık kontrolü yapılamamaktadır. Sağlık taramaları ancak okul bünyesinde sağlık bakanlığının öğrenci taramaları projesi kapsamında gerçekleştirilmektedir.

⁶ Kaynak: Çankaya Belediye Başkanlığından temin edilmiştir.

⁷ Kaynak: Çankaya Belediye Başkanlığından temin edilmiştir.

⁸ Bu proje Çankaya Belediye Başkanlığı bünyesinde, yazarın yönetiminde gerçekleştirilmiştir.

Kentsel Dönüşüm ve Aidivet: Ankara'dan Bir Örnek

- Herhangi bir çocuk oyun alanı bulunmadığından çocuklar güvensiz ve sağlıklı ortamda açık alanda oynamaktadırlar. Çocukların büyük çoğunluğu tatillerinde Kuran Kursuna gitmektedir.
- Aile reisleri genellikle kamyon ya da taksi şoförlüğü yaparak gelir temin etmeye çalışmaktadırlar. Tır şoförlüğü yapanların gelir durumu diğerlerine nazaran daha iyi durumdadır.
- Gazete hemen hiçbir eve alınmamakta, televizyon ve video tek eğlence kaynaklarıdır.

Projenin amacı

1990'lı yıllarda ve öncesinde Çankaya'nın kentsel açıdan öncelikli sorunlarının başında gecekonduların gelmektedir. Kentler; parkları, yolları, çocuk bahçeleri, sosyal donatı alanları, ticaret bölgeleri, iş ve üretim alanları ve yerleşme alanlarıyla bir bütünlük oluşturmak zorundadır. Projenin temel amacı Çankaya'da yıllardır süregelen gecekondular ve konut edinme sorununu çözmek, kentin ve vatandaşın haklarını bir arada gözeterek yeşil, modern, bütünlüklü bir kent yapısı oluşturmaktır. Konu yerine konut ana ilke olarak benimsenmiştir⁹.

Proje özeti;

- Gönüllülük esasında bir kooperatifleşme tercihinin kullanılmasını
- Çağdaş donanımlı konutların elde edilmesini
- Demokratik ve katılımcı bir nitelik taşımasını
- Fiziki ve kültürel donanımı da beraberinde artırmasını
- Köktenci çözüm ve insancıl yaklaşımı ön planda tutmasını
- "Her kentliye bir ev" sloganını gerçekleştirilmesini
- Yıkma değil, dönüşmeyi benimsemesini
- Kentin ve kentlinin haklarını birlikte gözetmesini,
- Kentlilik bilincinin yükseltilmesini ve kent ortak kültürünü geliştirmesini hedeflemektedir.

Çalışma Alanının Yasal Dayanakları

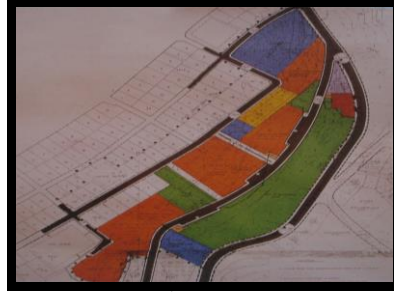
Ankara Büyükşehir Belediye Meclisinin 15.09.1988 gün ve 226 sayılı kararıyla 1/5000 ölçekli "Güney Ankara Projesi İmrahor Nazım İmar Planı" onaylanmıştır. Söz konusu nazım imar planında proje alanı genelde "yeşil alan" olarak tanımlanmış ise de, küçük bir bölümü "yerleşim alanı" ve "kontrollü konut" alanları olarak belirlenmiştir (Şekil 3,4). 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planı onaylanarak yürürlüğe girmiştir.

⁹ Çankaya Belediye Başkanlığı, Emlak ve İstimlak Müdürlüğü, meclise sunuş yazısı, 1996

Kentsel Dönüşüm ve Aidivet: Ankara'dan Bir Örnek

Şekil 3 1/5000 ölçekli "Güney Ankara

Şekil 4 Uygulama İmar Planı, ölçek 1/1000

Projesi İmrahor Nazım İmar Planı"

Projenin Mülkiyet Yapısı

GEÇAK projesinin gerçekleştirildiği alanın GEÇAK-I olarak adlandırılan bölümü 1.67 hektar ve tamamı Çankaya Belediyesinin mülkiyetindedir. GEÇAK-II proje alanı 9.33 hektar olup; %57'si Çankaya Belediyesi, %34'ü Ankara Büyükşehir Belediyesi, %9'u ise şahıs mülkiyetindedir. Kamu mülkiyeti üzerinde 244 hane ve toplamda yaklaşık 1500 kişi yaşamaktadır (Çizelge 1). Bu makalenin hedef grubu olan 244 kişi; kamu mülkiyeti üzerinde, arazi tapusu bulunmayan gecekondularda ikamet edenlerden oluşmaktadır.

Çizelge 1 GEÇAK projesi mevcut durum verileri (1990)

	GEÇAK-I		GEÇAK-II	
Alanın Büyüklüğü (hektar)	1.67		9.33	
Mülkiyet Durumu	Çankaya Belediyesi	% 100	Çankaya Belediyesi	% 57
			Büyükşehir Belediyesi	% 34
			Şahıs	%9
Hak Sahibi Gecekondu Sayısı (hane)	48		196	

Proje Alanındaki Maliklerin Örgütlenmesi

Türkiye'de dönüşüm projeleri merkezi yönetim ve yerel yönetimler tarafından kurulan şirketler aracılığı ile yürütülmektedir. Çankaya Belediyesi; GEÇAK projesinde yer alan taraflara şirket yerine alanda yer alan maliklerin kooperatif kurmalarını ön koşul olarak getirmiştir. Böylece, sürecin başından itibaren dönüşümün aktörlerinden olan arsa sahibi ve gecekondu sahibi söz hakkına sahip olmaktadır.

Kentsel Dönüşüm ve Aidivet: Ankara'dan Bir Örnek

Bu projede uygulanan yöntem, imar planı kararları ile verilmiş olan yoğunluk kararları doğrultusunda imar haklarının bir araya getirilerek toplulaştırmasından öte bir işlem değildir. Senaryo gerçekleştiğinde hak sahibi gecekondular, anlaşma koşulları gereği hakkını alacak, fiziksel olarak altyapısı tamamlanmış bir konuta ve arazisine sahip olacak, yatırımcı ise cazibesi yüksek proje ve çevreyi oluşturarak altyapısı tamamlanmış ve kaynak bulma yöntemleri önceden temin edilmiş yapılarına sahip olacaklardır.

GEÇAK projesi çerçevesinde kurulan kooperatifler Belediyenin öncülüğünde “Yerinde Islah Yapı Kooperatifleri Üst Birliği”ni oluşturmuşlardır. Proje; Yapı Kooperatifleri birliği ile Belediyenin ortaklaşa imzaladığı bir protokol esasına göre yürütülmüştür. Proje; belediye, şahıs ve gecekondular hak sahibi birlikteliği ile hayata geçirilmiştir. Çankaya Belediyesi, imar planlarının onaylanmasının sağlanmasının dışında ayrıca bir hakemlik görevi de üstlenmiştir. Belediyenin hakemlik görevi tapulu malikler ve gecekondular hak sahipleri ile bunların anlaşmaları ya da anlaşmayı düşündükleri müteahhit inşaat firmaları arasında hakemlik yapmak, uzlaşma sağlamaktır. Bu hakemlik, adaletli bir sözleşme yapılması ve sözleşmeye uygun davranılıp davranılmadığının takip edilmesinden öte bir hakemlik değildir.

Çizelge 2 Proje Alanının Sayısal Verileri

Proje Alanı	Yüzölçümü (ha)	Hak sahibi Sayısı (Adet)	Üretilen Konut Sayısı (adet)
GEÇAK-I	1.67	48	166
GEÇAK-II	9.33	196	521
Toplam	11	244	687

GEÇAK-I proje kapsamında 48, GEÇAK-II proje kapsamında 196 gecekondular hak sahibi bulunmaktadır. Proje alanında şahıs mülkiyeti ve belediyeye ait olan mülkiyetlerin de imar hakkı bulunduğundan toplamda müteahhit payı ile birlikte 687 konut üretilmiştir (Çizelge 2). GEÇAK-I projesi imar planı bulunan parsellerde gerçekleştirildiğinden, hak sahibi olan gecekondular sayısından daha fazla daire yapılmasına olanak sağlayacak inşaat alanına mevcut imar planı ile sahip bir alandır. Bu özelliği nedeniyle GEÇAK-II projesinden ayrı tutulmuştur. Bu özelliği nedeniyle yeni bir imar planı değişikliği yapılmaksızın 166 daire üretilmesi mümkün bir alandır. GEÇAK-I bölgesinde uygulama süreci daha hızlı gerçekleşmiştir. Müteahhit konutları ile daha önce arsa sahibi olan şahıslara ait konutlar daha lüks ve geniş (plan değişikliğine konu olmaksızın ve yeni bir inşaat artışı oluşturmaksızın), hak sahibi konutları ise sosyal konut tarzında inşaa edilmiştir. GEÇAK projesinde üretilen konutlar 1997 yılından itibaren hak sahiplerine teslim edilmeye başlanmıştır.

Kentsel Dönüşüm ve Aidivet: Ankara'dan Bir Örnek

1997-2012 DÖNEMİNDE GEÇAK PROJESİ¹⁰ ve AİDİYET Konutların Satılma Süreci ve Aidivet

Çalışmanın bu bölümünde düzensiz yapılaşmaya maruz kalan ve kent çeperinde kendilerine yaşam alanı oluşturan bir yerleşme alanında gerçekleştirilen dönüşüm projesi sonucunda, ıslah edilen alandaki ilk kullanıcıların ıslah sonrasında o alanlarda yaşayıp yaşamadıklarına dair bir analiz gerçekleştirilmektedir. Bu analiz sonucunda;

- *“Projeden konut sahibi olan gecekondü sahipleri kendilerini proje alanına ait olarak gördüğü için konutunu satmamıştır.”*

Hipotezinin doğrulanıp doğrulanmadığı test edilmektedir.

Analizin yapılabilmesi için Tapu Kadastro Müdürlüğünden elde edilen tapu belgeleri, Çankaya Belediye Başkanlığı'ndan temin edilen sınırlı bilgi ile 2012 yılında proje alanında yüzyüze yapılan anket sonuçlarından faydalanılmaktadır.

Müteahhit tarafından inşaatın ne zaman bitirildiği bilindiği için o tarihten bu yana el değiştirmeyen konutlar tespit edilmiştir. GEÇAK-I projesindeki konutların tapu teslim tarihi 30.07.1997, GEÇAK-II projesinde yer alan konutların tapu teslim tarihi 27.12.1999 olarak belirlenmiştir. Tapu bilgileri üzerinden yapılan çalışma örneklem alanının %100'ünü kapsayacak şekilde gerçekleştirilmiştir.

Tapu belgeleri üzerinden yapılan çalışmada; GEÇAK-I projesindeki 48 hak sahibinin %38'inin, GEÇAK-II projesi kapsamında kalan 196 hak sahibinin %17'sinin halen konutlarını satmadıkları tespit edilmiştir. Konutlarını satmayan 52 malik dışında (244-52: 192) 192 konutun yıllara göre satışa konu edilme sayıları çizelge 3'te belirtilmektedir. Birden çok yılda satışa konu olan aynı konutun bir kez satışa konu edildiği varsayılmıştır.

GEÇAK-II de 2008'de 12, 2010'da 24 ve 2011 yılında 14 satış yapılmış olup diğer yıllardaki satışlara göre satış miktarı yüksektir. Bunun nedeni, dünyada yaşanan küresel ekonomik krizin Türkiye'yi de etkilemesi olarak yorumlanabilir. Yurdakul'un (2015) bildirdiğine göre; Dünyada 2007-2008 döneminde ortaya çıkan küresel finansal dalgalanmanın kaynağı, Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) 2007 yılı Ağustos ayında başlayan mortgage krizidir. Küresel ekonomiye entegre olmuş olan bir Türkiye ekonomisini 2008 küresel ekonomik krizinin etkilememesi düşünülemez. ABD'de başlayıp daha sonra Avrupa Birliği (AB) ülkelerine sıçrayan kriz, ekonomilerinde ciddi anlamda şoklar yaratmıştır. Bu kriz sonucu birçok AB ülkesi batma durumuna gelmiştir. Krizde olan Avrupa ile Türkiye arasında ticari ilişkiler azalmış, Türkiye'nin cari açığı artmış, makro ekonomik veriler kötüleşmiş, eksi büyüme oranı ve artan işsizlik ve yoksullukla beraber Türkiye'de küresel krizden nasibini almıştır. Özellikle 2008'in ikinci yarısından 2009'un son çeyreğine dek yoğun olarak yaşanan finansal krizle birlikte üretim ve milli gelir sürekli

¹⁰ Tüm veriler 06.04.2012 yılına (tarihine) aittir.

Kentsel Dönüşüm ve Aidivet: Ankara'dan Bir Örnek

azalırken, işsizlik oranı artarak tarihi seviyelere ulaşmıştır. Proje alanındaki alt gelir grubunun da krizden etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır (Çizelge 3).

Çizelge 3 GEÇAK proje alanında konutların satışa konu olduğu yıllar

Yıllar	GEÇAK-I Satılan Konut	%	GEÇAK-II Satılan Konut	%
1997	20	42	inşaat	-
1998	4	9	inşaat	-
1999	1	2	34	17
2000	1	2	47	24
2001	3	6	15	8
2002	1	2	6	3
2003	0	0	8	4
2004	2	4	5	3
2005	2	4	6	3
2006	4	9	4	2
2007	3	6	6	3
2008	1	2	12	6
2009	2	4	8	4
2010	2	4	24	12
2011	2	4	14	7
2012 Nisan	0	0	7	4
TOPLAM	48	100	196	100

Çankaya Tapu Müdürlüğünden 2012 yılında temin edilen verilere göre proje alanında yer alan hak sahiplerinin konutlarını alır almaz GEÇAK-I projesinde yer alan 48 hak sahibinin % 62'sinin, GEÇAK-II projesinde yer alan 196 hak sahibinin ise % 83'ünün konutlarını sattıkları tespit edilmiştir (Çizelge 4).

Proje alanında mülkiyetini satmayan 52 hak sahibi konutun 22 sine ulaşılabilmiştir. Çalışmanın bu bölümünden sonra 22 hak sahibi konutunda oturanlarla yapılan anket sonuçlarından bahsedilecektir. Proje alanında halen oturan ve satılmamış olan 52 hak sahibi konutunun %42'sine ulaşılmış olduğundan sonuçlar kabul edilebilir yeterlilikte görülmüştür. 22 hak sahibi konutunda fiilen ikamet eden kişilerle ve mahalle muhtarı ile yapılan görüşmelerde kentsel dönüşüm projesinden konut sahibi olan maliklerin büyük bölümünün;

Kentsel Dönüşüm ve Aidiyet: Ankara'dan Bir Örnek

- Mülkiyet devirlerinin kendilerine geçmesini takip eden 1-2 ay içerisinde satış işlemini gerçekleştirdikleri, bunun nedeninin genellikle ekonomik olduğunu,
- Eğitim seviyelerinin genellikle ilkokul ve ortaokul düzeyinde olduğu,
- Düşük gelir grubunda buldukları,
- Yaşlı hak sahibinin vefat etmesi durumunda mirasçılarının projede bulunan konutu satarak gelirini paylaşma yoluna gittikleri öğrenilmiştir.

Proje alanı arsa birim değerinin yüksek olduğu bölgeye sınır teşkil etmektedir. Bu nedenle, proje sonrasında oluşan yüksek gayrimenkul değeri, alt gelir grubundaki hak sahiplerinin haklarını satarak gayrimenkul değerinin daha düşük olduğu semtlere göç etmelerine neden olmuştur.

Ulaşılan 22 hak sahibi konutunda;

- 8 hak sahibinin ya da aile bireyinin oturduğu,
- Diğer 14 hak sahibinin konutunu satmadığı, ancak kiraya verdiği,
- 22 konutta ikamet edenlerin 12 sinde oturanların üniversite ve üzeri, 7'sinde lise, 3'ünde ise ilköğretim eğitime sahip olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 4 Proje alanında mülkiyetini satmayan hak sahibi oranı

Proje Alanı	Mülkiyet	Daire Sayısı (adet)	2012 de Mülkiyetini Satmamış Olan Hak sahibi Sayısı	%
GEÇAK-I	Hak sahibi	48	18	38
GEÇAK-II	Hak sahibi	196	34	17
Toplam		244	52	21

Ev değiştirmek istemeleri durumunda yine aynı mekanda yer seçip seçmeyecekleri sorusuna; 22 hak sahibi konutunda oturanların 18'i aynı bölgede oturmak istediklerini, o bölgede oturmak istediğini belirten 18 kişiye "neden" sorusu yöneltildiğinde; ulaşımın rahatlığı, çevrenin güvenli olması, semtteki yaşamı sevme, kaliteli çevre hayatı ve uyumlu insanların bulunması yanıtları alınmıştır.

SONUÇ

İlk çağlarda; güvenlik, beslenme ve barınma ile ilgili ihtiyaçlar için bireyler bir arada yaşarlarken, daha sonraki çağlarda toplumda birlikteliği sağlayan diğer unsurlar daha etkili hale gelmiştir. Ortak değerler, gelenekler ve görenekler ile din, tarihsel geçmiş, gelir düzeyi, sosyal kuralların benzeştiği bir yere bağlı olma durumu aynı zamanda güvende hissetmeyi beraberinde getirmiştir. Bu nedenle bireylerin birlikte yaşama arzuları, toplumsal yapıdaki değişim ve dönüşümle birlikte topluma ya da mekana olan aidiyet duygusunun da dönüşmesine ve değişimine neden olmuştur. Alışkın oldukları ekonomik, sosyal ve kültürel düzeyin değişmesine uyum

Kentsel Dönüşüm ve Aidiyet: Ankara'dan Bir Örnek

sağlanamaması halinde aidiyet duygusunun da kaybolması kaçınılmazdır. Bu yaklaşımdan hareketle çalışılan bu makalede; GEÇAK-I ve GEÇAK-II projelerinin gerçekleştirilmesinden yaklaşık 20 yıl sonra proje alanında halen yaşayan ilk hak sahiplerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Ulaşılabilenlere; neden halen orada oturmayı seçtikleri, gidenlerin ise neden gittikleri sorulmuştur. Çalışmada, 1990 ve 2012 verileri bir arada değerlendirilmektedir.

Kentsel dönüşüm projelerinin yasal konutların bulunduğu bir alanda gerçekleştirilmesi ile alt gelir grubunun yer seçtiği gecekonduların gerçekleştirilmesi arasında fark bulunmaktadır. Gecekonduların gerçekleştirildiği GEÇAK projesinde; proje öncesinde alanda yaşayan gecekonduların hak sahibi ailelere verilen 244 konuttan sadece 52'sinin halen ilk hak sahibinin yani gecekondularının mülkiyetinde olduğu tespit edilmiştir. Bu sayı toplam hak sahibinin %21'ine tekabül etmektedir. Bir başka deyişle 244 hak sahibinin %80'i çeşitli sebeplerle konutunu satmıştır.

Bireyin kendini mekana ait hissetmesi, fiziksel aktivitelerden ziyade ait olunan mekânın kültürel dokusuyla ve kimlik göstergeleriyle uyum sağlaması ve içselleştirmesi ile mümkün olabilmektedir.

Proje alanında, projenin başından itibaren halen %21'i konutlarını satmamışlardır. Ancak, proje alanında fiilen yaşayan 13 kişiye ulaşılabilmektedir. 13 kişi ile yapılan görüşmelerin sonucunda;

- GEÇAK projesinde, projenin getirisine (gelirine, faydasına) göre hareket edenler, projeden alabilecekleri kadar edinimleri temin ettiklerinde proje alanındaki edinimlerini genellikle sattıkları,
- Ekonomik ve sosyal açıdan mekanda yaşamının sürdürülebilirliğini sağlayamamaları nedeniyle proje alanındaki edinimlerini genellikle sattıkları,
- Projedeki edinimlerin satışından elde ettikleri gelir ile kendilerini daha yakın hissettikleri mekanda yeniden yer seçtikleri, eğer kalan gelir var ise, yine gayrimenkule yatırarak yaşam koşullarını iyileştirdikleri,
- Şehir dışından gelerek proje alanına yerleşenlerin bir bölümünün ise satıştan edindiği gelir ile geldiklere şehire ya da köye geri döndükleri ya da aynı şehirin başka bir semtinde yaşamaya devam ettikleri,
- Bazı gecekonduların hak sahibinin ilk kez bu büyüklükte bir gelire karşılaşması ile elde ettiği geliri “araba alma ve eğlence hayatında harcama” şeklinde kullandıkları,
- Proje alanındaki edinimini elinde tutanların ise genellikle proje alanında ikamet etmedikleri, proje alanındaki edinimlerini kiraya vererek hem artı gelir elde ettikleri hem de çocukları için bu edinimi bir yatırım olarak gördükleri

belirlenmiştir.

Makalenin başlangıcında kurulan “*Projeden konut sahibi olan gecekonduların hak sahibi kendilerini proje alanına ait olarak gördüğü için konutunu satmamıştır*”

Kentsel Dönüşüm ve Aidivet: Ankara'dan Bir Örnek

hipotezinin GEÇAK-I ve GEÇAK-II proje alanları için geçerli olmadığı kanaatine varılmıştır. Gecekondu bölgelerinde ya da düzensiz yapılaşan yerleşme alanlarında yer seçenlerin, genellikle mekanla bağlılıklarının bulunmadığı, edinimden elde edilen gelirle sosyal ve ekonomik olarak benzeşen mekanlarda yer seçeceği sonucuna ulaşılmaktadır.

GEÇAK proje alanında yaşayanlar aidiyetle ilgili olarak “keşke bu alanda yaşamak mümkün olabilseydi” düşüncesine sahip olsalar da, ekonomik getirinin fazla olduğu bir projenin artı gelirinden faydalanarak yeni bir yaşam farklı mekanda kullanmayı tercih etmiştir sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde ekonomik kazanımlar aidiyetin önüne geçmiştir denilebilir.

- 244 hak sahibi olmasına rağmen 687 adet konut üretildiğinden proje alanındaki inşaat ve nüfus yoğunluğu üç katı kadar arttırılmıştır. Dolayısıyla 244 hak sahibine verilen konutların dışında 443 konut, müteahhit ve belediye arasında paylaşılmıştır. Konu bu haliyle masraflar hariç, hak sahibi, müteahhit ve belediyeyi kazandırmıştır.
- GEÇAK projesi sonucunda gecekondululara hak sahipliğinden elde edecekleri konut hakkı sağlanmıştır, gecekondu yeni konutun yüksek değeri nedeniyle ekonomik olarak kazanmıştır, başka bölgelere göç etseler dahi düzenli konut alanlarından mülk sahibi olmuşlardır.
- GEÇAK projesinin yakın çevresi, düzensiz gecekondu yapılarının dönüşmesi ile maddi ve manevi olarak kazanmışlardır. Bu alanlarda gecekonduların kaldırılması ve düzenli konut alanlarının oluşturulması çevrede yer alan gayrimenkullerinin değerini artırmıştır.
- Proje kontrollüğü yapan belediye, projenin tamamlanmasıyla prestij kazanmıştır. Alanda belediyeye ait arsa ve araziler olması nedeniyle serbest piyasa koşullarına göre hissesi oranında konut ve ticaret alanına sahip olunması nedeniyle belediye de kazanmıştır.
- Mahalli müşterek bir ihtiyacı kamu, vatandaş işbirliği içerisinde başarmak kamu kesiminin kazanmasıdır.
- Sağlıksız 244 gecekondu şu veya bu nedenle sağlıklı çağdaş konutlara kavuşmuşlardır.
- Açık yeşil alanlar, kreş, sosyo kültürel tesisler kamu yararına açıldığından kamu/bölge halkı kazanmıştır.
- Projeden gayrimenkul satın alanlar, komşu oldukları bölgenin gelir seviyesi, sosyo ekonomik ve kültürel yapısı ile yenilenen bölgenin değer artışından da faydalandıklarından ve faydalanmaya da devam edeceklerinden kazanmışlardır.

Bireyler, sahip oldukları aidiyet bağlarını güçlendiren mekanları seçerek, kendilerini daha güvende ve konforlu hissedebilmektedir. Böylece, kendisi ile benzeşen gruplarla bir arada yaşama istekleri ile toplum içerisindeki kimliklerinin toplumsal görünümünü de güçlendirmektedirler. Türkiye’de gecekondu alanlarında gerçekleştirilen kentsel dönüşüm projeleri, altgelir grubunda yer alan gecekonduların geleneksel, sosyal, kültürel yapısını genel olarak değiştirememekte

Kentsel Dönüşüm ve Aidiyet: Ankara'dan Bir Örnek

sadece ekonomik yapısını değiştirmektedir. Kendini yeni durumla bütünleştiremeyen gecekondulu ise kendi sosyal ve kültürel yaşantısına uygun yerlere bu kez mülk sahibi olarak ve bir miktar zenginleşerek göç etmektedir. Proje kapsamında kalanların ise eğitim durumlarının gidenlerden daha yüksek olduğu, proje alanından gidenlere nazaran daha iyi bir gelire de sahip olmaları nedeniyle proje alanında kalmaya devam edebilmişler ve yeni gelenlerle uyum sağlayabilmişlerdir. Dolayısıyla, aidiyet duygusu; yaşanılan yere ve benzeşen insan davranışlarına bağlılık olarak değerlendirildiğinde, proje alanında kalanlar proje alanındaki dönüşüme de uyum sağlayarak varlıklarını sürdürecekleri ve aidiyetlerini (dönüşerek te olsa) devam ettirecekleri kanaatine varılmıştır.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz A.T. (2014). *Kentsel Dönüşümün Ekonomik, Mekansal, Sosyal Etkileri ve Kamunun Rolü: Ankara Gültepe (Çinçin) Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama ABD.
- Akalın M. (2016). Mekansal Ayrışmanın Bir Yeni Biçimi Olarak Kapalı/Kapılı Siteler: Akkent Konutları Örneği, *Hitit Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl(9), Sayı (2), ss.923-956, Çorum.
- Alptekin D. (2011). *Toplumsal Aidiyet ve Gençlik: Üniversite Gençliğinin Aidiyeti Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma*, Doktora Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Sosyoloji Bilim Dalı.
- Artuç D. (2016). *Kentsel Dönüşümün Sosyal ve Mekansal Etkileri: Fikirtepe Dönüşüm Alanı*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Maltepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık ABD, Mimarlık Tezli Yüksek Lisans Programı.
- Çankaya Belediyesi, İmar Müdürlüğü, Şehir Planlama Şubesi'nce hazırlanan "Büyükesat Vadisi ve Çevresi-1990" analiz raporu, 1990.
- Çankaya Belediye Başkanlığı, Emlak ve İstimlak Müdürlüğü, Meclise sunum Yazısı, 15.02.1996.
- Geçkili P. (2015). Aidiyet Üzerinden Mekan-İnsan İkiligi ve Dönüşüm Pratikleri, İTÜ, 2015, *Arkitera*, <http://www.arkitera.com/proje/4411/aidiyet-uzerinden-mekan-insan-ikiligi-ve-donusum-pratikleri> (11.04.2018)
- Keleş R. (2004). *Kentleşme Politikası*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Özden P.P. Kentsel Dönüşümde Toplumsal Boyut, Sorunlar ve Çözüm Arayışları, Bilgilendirme toplantısı, http://bato.org.tr/wp-content/uploads/2015/11/Pelin_Pinar_Ozden.pdf, Balıkesir (11.04.2018)
- Polat Y.A.(2015). Türkiye'de Kentsel Dönüşüme Bütüncül Bir Bakış: Elazığ Örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 25, Sayı: 1, Elazığ, 2015, ss: 185-201, Elazığ.
- Tekeli İ. (2010). *Türkiye'nin Kent Planlama ve Kent Araştırmaları Tarihi Yazıları*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Kentsel Dönüşüm ve Aidivet: Ankara'dan Bir Örnek

Tekeli İ. (2011). Kentleri Dönüşüm Mekânı Olarak Düşünmek, Kent, Kentli Hakları,

Kentselleşme ve Kentsel Dönüşüm, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, ss. 270-278. İstanbul.

Üstün G. (2009). *Kentsel Dönüşümün Hukuki Boyutu*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Yıldırım A.E. (2006). Güncel Bir Kent Sorunu: Kentsel Dönüşüm, Planlama Dergisi, Sayı: 35, ss.7-24, Ankara.

Yurdakul H. 2008 Küresel Ekonomik Krizi ve Türkiye'ye Etkisi, *Sahipkiran* 12.01.2015, <http://sahipkiran.org/2015/01/12/kuresel-ekonomik-kriz/> (12.04.2018)

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.2981&MevzuatIli ski=0&sourceXmlSearch=> (10.04. 2018)

<http://www.mevzuat.gov.tr/Kanunlar.aspx> , 5393 Sayılı Belediye Kanunu, (10.04.2018)

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin1.Aspx?MevzuatKod=1.5.6306&MevzuatIli ski=0&sourceXmlSearch=&Tur=1&Tertip=5&No=6306> , 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun (10.04.2018)

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin1.Aspx?MevzuatKod=1.5.634&MevzuatIli ski=0&sourceXmlSearch=&Tur=1&Tertip=5&No=634> , 634 Sayılı Kat Mülkiyeti Kanunu, (10.04.2018)

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin1.Aspx?MevzuatKod=1.5.775&MevzuatIli ski=0&sourceXmlSearch=&Tur=1&Tertip=5&No=775> , 775 Sayılı Gecekondu Kanunu, (10.04.2018)

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.G TS.5acdf94a34b413.09002955, (11.04.2018)

<http://v3.arkitera.com/g67-kentsel-donusum.html?year=&aID=794> (31.05.2018)

Cilt: 6, Sayı: AGP Özel Sayısı, Ekim 2018 / Volume: 6, Issue: AGP Special Issue , October 2018

DENİZLİ İLİNİN TÜKETİCİ TEMELLİ MARKA DEĞERİ ALGISI: KARŞILAŞTIRMALI BİR ARAŞTIRMA

Consumer Based Brand Equity Perception of Denizli Province: Comparative
Research

Bahar AKYILDIZ*
Duygu KOÇOĞLU**

ÖZ

Günümüzde rekabet yalnızca işletmeler arasında değil aynı zamanda şehirler ve ülkeler arasında da yaşanmaktadır. Şehirler ve ülkeler daha fazla ziyaretçi ve yatırımcı çekerek ekonomilerini kalkındırmak için pazarlama faaliyetlerinde markalaşmaya önem vermektedirler. Bu çalışmanın amacı, Denizli ilinin; sakinleri, ziyaretçileri ve Pamukkale Üniversitesi öğrencilerinin tüketici temelli marka değeri algısını ölçmektir. Ayrıca bu gruplar arasındaki farklılıkları ortaya koymak ve marka değerini oluşturan boyutları, cinsiyet faktörünü dikkate alarak incelemektir. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden, anket tekniği kullanılmış, 530 kişi ile birebir görüşme yapılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde, betimsel analizlerden, güvenilirlik analizi, Pearson korelasyon analizi ve bağımsız örneklem t-testi gibi istatistiksel testlerden yararlanılmıştır. Araştırma sonucunda, ziyaretçilerin ve sakinlerin Denizli ilinin marka değeri algısının öğrencilere göre daha yüksek düzeyde olduğu; erkek katılımcıların, kadın katılımcılara göre sadece marka imajı boyutunda daha yüksek algıya sahip olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca ziyaretçiler arasında, kadın katılımcılar, erkek katılımcılara göre, marka farkındalığı ve algılanan kalite boyutunda daha yüksek algıya sahiptir.

Anahtar kelimeler: Şehir Markalaşması, Şehir Pazarlaması, Marka Değeri, Marka Değeri Boyutları

¹ Bu çalışma “Denizli İlinin Tüketici Temelli Marka Değeri Algısı: Karşılaştırmalı Bir Araştırma” konulu yüksek lisans tezinden revize edilmiştir.

* Pamukkale Üniversitesi Öğrencisi, akylzdbhr@gmail.com

**Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, dkocoglu@pau.edu.tr

Denizli İlinin Tüketici Temelli Marka Değeri Algısı: Karşılaştırmalı Bir Araştırma

ABSTRACT

At the present time competition is not merely between businesses but experienced among cities and countries as well. In order to improve their economies by attracting more visitors and investors, cities and countries place great importance on branding in marketing activities. The purpose of this study is to determine the consumer based brand equity perception of residents and visitors in Denizli as well as students at Pamukkale University. In addition to find out the differences among mentioned groups and to examine the dimensions that constitute the brand equity taking into account the gender factor. As a quantitative research method, questionnaire technique was used as data collection and individual interviews were made with 530 participants. In the analysis of the obtained data, descriptive analyses such as reliability analysis, Pearson correlation analysis, and independent sample t-test were used. As a result of this research, it was determined that the visitors and the residents had a higher perception on the brand equity of the Denizli Province compared to the students; male participants had a higher perception of the brand image than female participants. Moreover among the visitors female participants had a higher perception of brand awareness and perceived quality than male participants.

Keywords: City Branding, City Marketing, Brand Equity, Brand Equity Dimensions

Giriş

Küreselleşme ile birlikte rekabetin boyutları genişlemiş, işletmeler arasında yaşanan şiddetli rekabet, şehirler ve ülkelere de yayılmıştır. Şehirler ve ülkeler sürdürülebilir rekabet avantajı sağlayabilmek için şehir pazarlaması, şehir markalaşması, şehrin marka değeri gibi yeni yaklaşımlar geliştirmiştir. Bu kavramları geleneksel pazarlamadan ayırtırmak mümkün olmasa da, konu ülkeler ve şehirler olduğunda geleneksel pazarlama çatısı altında ancak ayrı ele almak gerekmektedir. Literatür incelendiğinde, şehir pazarlaması ve markalaşması kavramları birbirinin yerine kullanılabilir. Ancak genel bir değerlendirme yapıldığında, mekânsal markalaşma kavramı, literatürün kolay anlaşılır ve kabul gören bir noktaya gelmesini zorlaştırmaktadır (Berglung ve Olsson, 2010:3). Bu çalışmada şehir pazarlaması ve şehir markalaşması kavramları sırası ile açıklanmıştır.

1. Şehir Pazarlaması

Dünya üzerinde bir milyonu aşkın nüfusa sahip 300'den fazla şehir mevcuttur ve bu şehirler diğerlerine göre daha çekici olmak için çaba göstermektedir (Moilanen ve Rainisto, 2009:4). Bugün, şehirlerin ziyaretçileri, fabrikaları, şirketleri ve yetenekli insanları çekmek ve ihracatlarına yönelik pazar bulmak için daha fazla nedeni vardır. Bunun için ülkelerin ve şehirlerin bilinçli pazarlama ve markalaşma stratejileriyle yönetilmesi gerekir (Kotler ve Gertner, 2002:12). Gold ve Ward (1994) göre, şehir pazarlaması yeni bir olgu değildir ve pek çok pazarlama fikri gibi kökleri Amerika'ya dayanmaktadır. 1850 yıllarında mekânların satışı, insanların Vahşi Batı sınır bölgelerine ilgi duymasıyla ayrı bir özellik haline

Denizli İlinin Tüketici Temelli Marka Değeri Algısı: Karşılaştırmalı Bir Araştırma

gelmiştir. 1900'lerin başında ise turist çekmek adına İngiliz ve Fransız plajları yoğun bir şekilde tanıtılmıştır (Rainisto, 2003:11). Gelişmiş ülkelerde başlayan bu tanıtım çalışmaları bu gün pek çok ülkede benimsenmiş ve popüler hale gelmiştir.

Şehir pazarlaması, literatürde farklı şekillerde tanımlanmıştır. Ashworth ve Voogd (1988:68)'göre, şehir pazarlaması, kentsel etkinliklerin hedef kitlenin talepleri doğrultusunda belirlendiği bir süreçtir. Meer (1990) şehir pazarlamasını, yerel otorite ihtiyacını karşılama ve tedarik etme metodu olarak kent sakinlerinin, işletmelerin ve ziyaretçilerin talebi doğrultusunda olan kentsel fonksiyonlar kümesi olarak tanımlamıştır (Rainisto, 2003:62). Şehir pazarlaması kavramı, bir şehrin veya ülkenin küresel pazardaki konumunun güçlendirilmesidir (Morgan vd., 2002:46). Şehrin sahip olduğu potansiyellerin ortaya konulması ve bu potansiyellerin talep doğrultusunda verimli şekilde kullanılması için bir araçtır (Deffner ve Liouris, 2005:3). Bir başka tanıma göre şehir pazarlaması, şehrin müşterileri ve sakinleri için değer yaratmak, değişimi sağlamak, iletişim kurmak, dağıtım kanallarını meydana getirmek ve şehrin sunumunu yaratmak adına müşteri odaklı yaklaşımla desteklenen pazarlama araçlarının koordineli kullanılmasıdır (Braun, 2008:43).

Teknoloji ve iletişim ağının gelişmesiyle şehirlerarası etkileşim artmıştır bununla birlikte insanların beklentileri değişmiş ve artan nüfusla birlikte şehirler pazarlama amaçlı aktiviteler yapmak zorunda kalmışlardır. Bunun nedeni, tüketicilerin bilgiye daha kolay ulaşır durumda olması ve fiziksel olarak yer değiştirmelerinin kolaylaşmasıdır (Ashworth ve Kavaratzis, 2005:506). Deffner ve Liouris, (2005:4)'e göre şehirler altı stratejik sebepten dolayı şehir pazarlaması yapmalıdırlar;

- Turist ve ziyaretçi çekmek,
- Başka şehirlerle iş bağlantıları kurmak,
- Hali hazırdaki işlerin devamlılığını sağlamak ve geliştirmek,
- İhracatın geliştirilmesi ve yurtdışındaki yatırımları arttırmak,
- Küçük işletmeleri teşvik etmek ve yenilerini yaratmak için yardım etmek,
- Nüfusun genişlemesini sağlamak

Şehir pazarlaması, belirli bir yerdeki mevcut ve potansiyel müşterilerin hepsini birleştirmeyi amaçlayan müşteri odaklı bir yaklaşımdır. (Tsiotsou ve Goldsmith, 2012:64). Bu durumda şehrin sunduğu hizmet kalitesi ön plana çıkmaktadır. Şehrin mevcut olan altyapı (trafik, konaklama, iletişim vb.) hizmetlerinde ve doğa, kültür, eğlence, yemek vb. sunumlarda iyi olması önemlidir (Sohn ve Park, 1999:71). Doğal güzelliklere ve tarihi miraslara sahip olan şehirler rekabet avantajına sahiptir. Ancak büyük miras potansiyeline sahip olup başarılı olamayan şehirler de mevcuttur, ancak akılcı şekilde yönetilen pazarlama stratejileri ile başarıya ulaşmaları mümkündür (Karmowska, 2002:139). Şehirler için pazarlama stratejisi belirlemek için önce, müşteri istek ve ihtiyaçlarını anlamak gerekmektedir. Bu, hedefe yönelik yaklaşımın temelidir. Örneğin, ziyaretçi veya potansiyel sakin

Denizli İlinin Tüketici Temelli Marka Değeri Algısı: Karşılaştırmalı Bir Araştırma

çekmek isteyen şehirler, hedef grupların tercihlerini bilerek ve bu tercihlere göre yatırım yaparak başarılı olabilir (Braun, 2008:46).

Kotler vd (1993)'ne göre, şehir pazarlaması dört temel faaliyet içermektedir. Bu faaliyetler, şehrin sağlanan hizmetlerini ve bu hizmetlerin özelliklerini tasarlamak, mal ve hizmetlerinin potansiyel alıcılara yönelik motiflerini tanımlamak, potansiyel alıcılara sunulan mal ve hizmetlerin ayırt edici özelliklerini belirlemek, sunulan ürünleri verimli dağıtmaktır (Liouris ve Deffner, 2005:4). Şehir pazarlaması öncelikle, kamu otoriteleri ve yerel işletmelerin temsilcilerini içeren bir planlama grubunun oluşturulması ile başlamak zorundadır. Planlama grubunun yükümlülükleri, toplumsal koşulları ve problemleri tespit etmek uzun dönemli vizyon geliştirmek, uzun dönemli yatırım planları geliştirmektir (Langer, 2001:13). Yerel otoritelerin rolü bu bağlamda çok önemlidir. Şehrin pazarlanması kapsamında, sürdürülebilir ekonomik kalkınma hareketi ile rekabet projelerinin geliştirilmesi, reklamının yapılması gibi faaliyetler de yer almaktadır (Metaxas, 2007:409).

Literatürde şehir pazarlamasında hedef kitle olarak genellikle, ziyaretçiler, sakinler, çalışanlar ve iş adamları yani yatırımcılar ele alınmaktadır. Kotler'in analizinde sakinler ve çalışanlar birleştirilmiştir. Çünkü sakinler aynı zamanda firmaların çalışanlarıdır. Bazı çalışmalarda ise şehirlerin hedef kitlelerinde çalışanlar ve sakinler ayrı grupta ele alınmıştır (Braun, 2008:50). Şehir pazarlamasında hedef kitleye eklenebilecek bir başka grup ise öğrencilerdir. Öğrencilerin bilgi ekonomisindeki rekabet konumlarını korumak isteyen şehirler için hayati önem taşıdığı bu yüzden de şehirlerin hedef kitlesine dahil edilmesi gerektiğini savunan bir çok çalışma mevcuttur (Zenker ve Beckmann, 2013:8; Zenker vd., 2010:4; Braun, 2008:51).

2. Şehir Markalaşması

Şehirlerin markalaşma çabaları, şehir pazarlaması sürecinin bir parçasıdır ve büyümek, gelişmek isteyen şehirler için markalaşma zorunludur. Şehirlerin markalaşmasını zorunluluk haline getiren koşullar uluslararası medyanın gücü, artan tüketici harcamaları, uluslararası seyahatin düşen maliyetleri, şehirlerin verdikleri hizmet açısından benzerlik göstermeleri, uluslararası yatırımcıların sınırlı oluşu, insanların farklı kültürlere olan ilgisinin artmasıdır (Anholt, 2005:121). Çağdaş pazarlamada, marka bilinci oluşturmak önemlidir çünkü marka bilinci, tüm stratejik unsurları bir başarı formülüne entegre etmektedir. Markalar, firmalar ve kuruluşlar için uzun dönemli başarıların temelini oluşturmakta ve önemli birleşme veya devralmaların önünü açmaktadır. Başarılı şehirler yeni yatırımlar çeker ve olumlu bir başarı döngüsü oluşturur (Rainisto ve Kotler, 2007:2). Örneğin, *Paris'in turizm çekiciliği, Almanya'daki otomotivin gücü, Londra'nın finans konusundaki yeteneği* bu şehirlerin marka varlıklarını değerli yapmaktadır (Moilanen ve Rainisto, 2009:29).

Markalaşma, bir şehre veya mekâna arzulanan çağrışımlar oluşturmak için yapılan potansiyel bir süreçtir. Şehirler, mal ve hizmetler gibi markalaşabilir. Şehir markası, özellikle bir yerin cazibesini artırmaya yöneliktir ve şehri bütünüyle etkisi

Denizli İlinin Tüketici Temelli Marka Değeri Algısı: Karşılaştırmalı Bir Araştırma

altına alan bir kalkınmadır (Rainisto, 2003:3). Lucarelli ve Berg (2011:21) şehir markalaşmasını, belirli bir amaca yönelik şehir ile ilgili olan tüm bilgilerin sembolik olarak biçimlendirilmesi olarak ifade etmiştir. Bu noktada, şehri bir cazibe merkezi haline getirmek, ziyaretçilerine, sakinlerine ve şehirde yaşayan öğrencilerine nitelikli deneyimler sunmak, şehirlerin kendilerinden bir marka yaratmak ve rakiplerinden farklılaşmak amacıyla markalaşma çalışmaları yapılmaktadır. Şehirlerin markalaşmasında amaç, rakiplerine göre marka değerini artırarak, şehre gelen ziyaretçi, yatırımcı, girişimci ve öğrenci sayısını artırmak şehirlerin kalkınmasını sağlamaktır (Hoeffler ve Keller, 2002:80; Keller, 2013:76).

Ashworth (2004) göre, şehir markalaşması aslında markaların şehirlere uygulanmasıdır. Bilinçli olsun ya da olmasın prestijleri, refah düzeyleri, güçleri, o bölgede yaşayan sakinleri, yaptıkları ticaretleri ile şehirler her zaman birbirleriyle rekabet içerisindeyler (Liouris ve Deffner, 2005:5). Markalaşma sürecinde başarıya ulaşmış yerler yeni yatırımlar çeker ve olumlu bir başarı döngüsü oluşturur. Bu nedenle şehrin imajına bağlı olarak cazibesini artırma çabası esastır (Rainisto, 2003:3). Zavarattaro (2014:26)'a göre, şehir markası oluşturma, şehrin benzersiz özelliklerini kültür, dil, mimari, mutfak, tarihi mirası vb unsurların sentezlenerek marka kimliğini şekillendirme ve marka imajını etiketleme çabalarıdır, bu çabaların örgütsel iletişime sunulmasıdır. Markalaşmanın şehirlere birçok katkısı vardır. Şehir markası, kültür, topluluklar ve insanlar arasında güçlü bir arabulucudur ve eğer şehir pozitif üne sahipse iş, para ve kaynakları konusunda diğer şehirlerle rekabet etmesi kolaylaşır. Bir şehrin pozitif ünü onun itibarını geliştirir (Morgan vd., 2011:5). Bunun yanı sıra şehirlerin gelişimi için vizyon oluşturmada, şehir markalaşması stratejik bir rehber niteliğindedir (Kavaratzis vd., 2015:4).

Başarılı bir şehir markası oluşturmak için söz konusu şehrin sahip olduğu belirleyici ve ayırıcı özelliklerinin belirlenmesi önemlidir. Bir şehrin özellikleri, görünüşü, tarihi, kültürel yerleri, demografik özellikleri, ekonomisi ve yönetimi, yaşayanların deneyimi ve şehrin algılanışı işlevsel ve işlevsel olmayan niteliktedir. Şehrin kimliği ve temel değerleri, şehir yetkilileri ve halk arasındaki fikir birliği, şehir markasının başarısına ulaşmada kilit faktörlerdendir (Zhang ve Zhao, 2009:245). Bir şehrin “cazibe merkezi” haline gelmesi; şehirde yaşayanların ve şehirle bir şekilde yolları kesişen insanların gözünde şehrin daha değerli ve daha fazla tercih edilir olması demektir. Marka şehirler, diğer şehirlere göre şehre daha fazla ziyaretçi ve yatırımcı çeker (İri vd. 2011:85).

Şehirlerin markalaşmasında çeşitli stratejik kararlar mevcuttur. Bunlardan ilki, marka isminin seçimidir. Çoğunlukla bölgenin merkezinde yer alan şehrin ismi seçilir. İkincisi marka konumlandırma kararıdır. Konumlandırma rekabetle ilgilidir ve şehirler diğerlerine göre benzersiz cazibe görüntüsü oluşturmalıdır. Son olarak, amaç, strateji ve taktikler gibi tüm pazarlama programlarının oluşturulmasıdır ki bunlar markanın konumundan türetilir. (Rainisto, 2003:53).

2.1. Şehir Markası Konumlandırma

Diğer şehirlerden farklı olabilmek adına markalaşan şehirler, gelen turistlerin ihtiyaçlarının tümünü karşılayabilmeli ve rakiplerine göre bu şekilde fark

Denizli İlinin Tüketici Temelli Marka Değeri Algısı: Karşılaştırmalı Bir Araştırma

yaratmalıdır. Birbirine benzeyen şehirler farklılaşmak için doğal kaynaklarını ve sunduğu vaatlerini kullanmaktadır. Bu noktada farklılaşma, marka konumlandırılması temelinde olmaktadır (Janiszewska ve Insch, 2012:10). Şehirlerin marka konumlandırılması üç açıdan incelenmektedir. Bunlar, doğal çevre ve kaynakları açısından konumlandırma, hedef kitle açısından konumlandırma ve rekabet açısından konumlandırma. Şehirlerin sahip olduğu moda merkezleri, tarihi eserleri, iklimi vb. konularda konumlandırma yapılabileceği gibi, şehirde yaşayan sakinlerin ve şehri ziyaret eden turistlerin şehirle ilgili çeşitli algılarından yola çıkılarak da konumlandırma yapılabilir (Yu ve Wu, 2009:1). Konumlandırma ile şehirler, hedef kitlelerinin zihninde rakiplerine göre nasıl bir yer edinmek istediklerine karar verirler. Şehirler için marka kimliği ve marka imajı oluşturmak, logo belirlemek konumlandırma kararına yönelik, marka konumunu pekiştirici nitelikte olmalıdır.

2.2. Şehir Kimliği

Zavaratto (2014:29) göre marka kimliği, yerel bilgiler, hikâyeler, güç mücadeleleri, fotoğraflar ve fazlasıyla paylaşılan bir şehir hakkında tarihsel, siyasi, dini ve kültürel söylemleri ifade etmektedir. Trueman vd. (2007:23) göre, markalar gibi şehirlerde sakinleri, çalışanları, ziyaretçileri bakımından fayda ve değer oluşturmak adına paydaşlarına göre rakiplerinden farklılaşmaya ve kimlik oluşturmaya ihtiyaç duyar. Kalandides (2011:76) ise, şehirlerin kimliğinin oluşmasını beş öge ile tanımlamaktadır. “Şehrin imajı”, “maddeselliği” (şehrin yapıları, caddeleri, meydanları), “kurumları” (yasa ve düzenlemeleri), “ilişkileri” (güç, sınıf, cinsiyet, üretim), “insanları ve uygulamaları” (gelenekleri, tekrar eden eylemleri, günlük yaşamları).

Zhang ve Zhao (2009:245) şehir markalaşmasında, tarih, demografi, ekonomi ve politika gibi bir dizi bağlamsal değişkene bağlı olarak geliştirilmesi gereken şehir kimliğinin gerekliliğini vurgulamışlardır. İnsanlar bir şehri genellikle tanımlanabilir değerleri ve çekirdek değerleri ile algılar. Örneğin, Paris romantizm, Milano moda, New York çeşitlilik ve hareket, Washington iktidar ve Tokyo modernizm olarak algılanır.

Şehrin kimliği, bir şehrin markasını yöneten paydaşlarının şehrin nasıl algılanmasını istediklerini ifade eder. Bir başka ifade ile şehrin imajını etkileyen, kültürel, sosyoekonomik, fiziksel çevresiyle şekillenen, şehirde yaşayanların ve yaşayış biçimlerinin oluşturduğu uzun dönemli bir süreçtir. Şehrin kimliği doğal ve yapay çevrenin oluşturduğu unsurlardan -tarihi, sosyo kültürel yapısı ve gelenekleri, sosyo ekonomik yapısı, mimarisi, coğrafyası- etkilenir. Kimlik oluşturma, şehrin imajı ve konumlandırılması sürecinde şehrin müşterilerine gösterilmek istenen yüzüdür (Lynch, 1960:8; İslamoğlu, 2002:56; Kutlu vd., 2011:7).

2.3. Şehir İmajı

Kotler vd. (1999) göre, şehir imajı, kimliğin aksine, bir şehir tarafından uyandırılan öznel görüş, düşünce ve duyguların bir kümesidir. Her imaj, çok sayıda çağrışımdan ve şehirle ilgili kısmi bilginin sadeleştirilmesinden ibarettir ve kişiden

Denizli İlinin Tüketici Temelli Marka Değeri Algısı: Karşılaştırmalı Bir Araştırma

kişiyeye değişkenlik gösterebilir (Matlovičová, 2008:201). Şehir markalaşmasının en önemli yeri, şehrin imajının yönetimidir ve şehrin imajı ayırıcı, sade, çekici, inandırıcı ve geçerli olmalıdır. Şehrin imajının, şehrin potansiyel müşterileri için ana etken olması önemlidir (Langer, 2001:15). Stratejik imaj yönetimi, şehrin farklı kitlelerinde arzulan imajı yaratmak için, şehrin cazibesini nasıl konumlandığını sürekli inceleyen bir süreçtir., Zamanla şehrin farklı grupları üzerinde imaj etkisi değişmektedir. Bu etki bazen medya aracılığıyla bazen de kulaktan kulağa fısıltının etkisiyle olmaktadır (İlgüner ve Asplund, 2011:266). Örneğin, belirli bir kitleye gönderilen iletişim mesajlarından "Endüstri olarak iyi bir şehriz" sloganı diğer gruplar tarafından algılanışı olumlu veya olumsuz yönde olabilmektedir. Grupların algılamaları farklı olabileceği için her şehrin tek bir imajı yoktur. Şehir imajları, şehrin, ilçelerinin, işlevlerinin, alanlarının ve şehrin diğer yönlerinin farklı izleyiciler tarafından toplu algılanış biçimleridir (Braun, 2008:93).

Kotler vd. (1993)'e göre, şehirlerin imajı, olumlu, olumsuz, zayıf, karışık ve çelişkili olabilmektedir. Tamamen olumlu veya tamamen olumsuz imaja sahip şehir sayısı azdır. Olumsuz şehir imajı, şehrin ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda gelişmesini engelleyen, ki bunlar, ırksal çatışmalar, terörist saldırıları, doğal afetler gibi nedenlerdir (Liu ve Chen, 2007:257). Markalaşmak isteyen şehirler için yapılması gereken öncelikle varsa olumsuz imajı ortadan kaldırmak, daha sonra olumlu bir imaj oluşturma çalışması gerçekleştirmektir.

2.4. Logo ve Slogan Oluşturma

Şehirler dünyadaki bilinirliklerini arttırmak ve diğer şehirlerden farklılaşabilmek için, kendilerine has logo ve slogan üretmektedirler. Örneğin, Helsinki, şehir pazarlaması stratejisinde özellikle Rus yatırımcılara seslenmiştir. Diğer pazarlama iletişimi mesajlarında, Finlandiya'nın düşük suç oranından, temiz çevresinden, yüksek telekomünikasyon ve teknoloji uzmanlığından, politik istikrarından bahsedilmektedir ve sloganı da "Yeni Ticaret Merkezi"dir (Rainisto, 2003:126). Philadelphia "Sizi Seven Yer", Londra "İlk olarak Londra", Singapur "Eşsiz Singapur", New York "NY'ı seviyorum!", "Hiç Uyumayan Şehir" gibi başarılı örnekler mevcuttur (Liouris ve Deffner, 2005:6). Birçok şehir markası oluşturma çabası logoların ve sloganların görsel öğeleri ile başlar ve sonuçlanır (Ashworth ve Kavaratzis, 2007:522). Görsel imajlar ve semboller, markalaşma üzerinde çok etkilidir. Örneğin, Paris "Eiffel Kulesi", Londra "Big Ben Saat Kulesi", Moskova "Kızıl Meydan" ve New York "Özgürlük Heykeli" ile özdeşleşmiştir (Kotler ve Gertner, 2002:47).

Markalaşma sürecinde şehirler logo ve slogan belirlerken; şehrin konumlandırma çabalarına, sahip olmak isteği imaja ve şehir kimliğine uygun olmasına dikkat etmelidir. Bu unsuları güçlendirici ve pekiştirici niteliğe sahip logo ve sloganlar hedef kitlede yaratılmak istenen algının oluşmasında önemli rol oynayacaktır. Elbette ki istediği algıyı yaratmada başarısız olmuş birçok şehir mevcuttur. Burada öncelikle şehrin, ziyaretçileri, şehirde yaşayanlar ve yatırımcıların mevcut marka değeri algısını tespit etmek, daha sonra gerekiyorsa bu

Denizli İlinin Tüketici Temelli Marka Değeri Algısı: Karşılaştırmalı Bir Araştırma

algıyı değiştirmeye veya güçlendirmeye yönelik stratejiler belirlemek gerekmektedir.

3. Şehirlerin Marka Değeri

Literatürde marka değerini oluşturan unsurlar, araştırmacılara göre farklılık göstermektedir. Keller (2013:70)'in tüketici temelli marka değeri modeline göre, marka değeri tüketicinin bakış açısıyla oluşmaktadır ve buna göre; bir markanın gücü müşterinin zaman içindeki deneyimlerinin sonucu olarak marka hakkında öğrendiklerinin, gördüklerinin ve duyduklarının altında yatar. Aaker ve Biel (2013:2)'e göre, marka değeri hem müşterilere hem de firmalara değer yaratmaktadır. Müşterilerin bakış açısına göre marka değeri, mal ya da hizmetin marka adıyla ilişkilendirilerek markaya katma değer yaratılmasıdır. Firmaların bakış açısına göre ise, marka sadakati, marka farkındalığı, marka çağrışımları ve algılanan kalitenin marka ismiyle ilişkilendirilmesidir. Keller (2013:73)'e göre, yüksek marka değeri, müşterilerin markayla ilgili olumlu ve güçlü çağrışımlara sahip oldukları, markayı yüksek kalitede algıladıkları ve markaya sadık oldukları anlamına gelmektedir.

Firmalar için ortaya konulan marka değeri kavramı, şehirler için de giderek daha fazla önem kazanmıştır. Rakiplerine göre avantaj sağlamak isteyen şehirlerin markalaşma çabasında beklenen sonuç şehrin marka değerinin artırılmasıdır. Yoo vd. (2000:196-211)'ne göre mal veya hizmetin marka değerinin yüksek olması tüketicilerinin yüksek fiyat ödemesine razı gelmesini sağlamaktadır. Benzer şekilde şehirlerin marka değerinin yüksek olması, ziyaretçi sayısının artması ve şehir ekonomisinin canlanması anlamına gelmektedir. Bir şehrin marka değerini, şehirlerin hedef kitesinin şehir hakkındaki algıları, belirlemektedir.

4. Denizli Örneği

Bir milyonu aşkın nüfusu ile Denizli, kültür ve turizm potansiyeli yüksek bir şehirdir. Tekstili ve Pamukkale'si ile kendini dünyaya tanıtan ülkemizin lokomotif illerinden bir tanesidir. UNESCO kültürel miras listesinde yer alan Pamukkale'yi yılda ortalama iki milyon turist ziyaret etmektedir. Termal ve sağlık turizmi ile yerli ve yabancı turizme on iki ay hizmet verebilen uluslararası standartlara sahip kür merkezlerini içeren konaklama tesislerine sahiptir (www.denizli.bel.tr, Erişim tarihi: 02.11.2017). Denizli sahip olduğu bu potansiyeli yeterince kullanamamaktadır. Pamukkale'nin şehrin 20 km uzağında olması, Pamukkale'ye gelen ziyaretçilerin şehrin içine girmeden seyahatlerine devam etmesi, şehir için önemli problemdir. İkinci problem ise Çin'in devreye girmesi ile tekstil sektörünün eski gücünü kaybetmesidir. Bu nedenle Denizli'nin markalaşma sürecini yeniden ele alması gerekmektedir. Şehirlerin markalaşma potansiyeli, şehrin sakinlerine, yatırımcılara ve ziyaretçilerine sunduklarına bağlıdır. Markalaşmak isteyen şehirlerin bu süreçteki mevcut durumlarının belirlenmesi önemlidir.

Denizli İlinin Tüketici Temelli Marka Değeri Algısı: Karşılaştırmalı Bir Araştırma

4.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Denizli'nin sakinlerinin yaşadıkları şehir hakkındaki düşünceleri, Denizli'ye gelen ziyaretçilerin ve öğrencilerin değerlendirmeleri, şehrin tüketici temelli marka değerini nispeten ortaya koyacağı düşünülmektedir. Araştırmanın amacı Denizli ilinin; sakinleri, ziyaretçileri ve Pamukkale Üniversitesi öğrencilerinin tüketici temelli marka değeri algısını ölçmektir. Ayrıca bu gruplar arasındaki farklılıkları ortaya koymak ve marka değerini oluşturan boyutları, cinsiyet faktörünü dikkate alarak incelemektir.

Şehir pazarlaması ve markalaşması sürecinde, her şehir kendi özelliklerini, hedef gruplarını ve rekabet yaratacak avantajlarını etkili bir biçimde tanımladığı sürece başarıya ulaşmaktadır (Van den Berg ve Braun, 1999:993). Şehrin hedef gruplarına bakıldığında ise, ziyaretçiler, sakinler ve yatırımcılar olduğu görülmektedir. Yatırımcılar zaman ve maliyet kısıtlığı nedeni ile araştırma kapsamına dâhil edilmemiştir. Bir şehrin ekonomisine önemli katkı sağlayan öğrenciler araştırmaya değer bulunmuştur. Braun (2008:51), öğrencilerin bilgi ekonomisindeki rekabet konumlarını korumak isteyen şehirler için oldukça önem taşıdığını ifade etmektedir. Bu sınıflandırma göz önünde tutularak araştırmanın ana kütlesini, şehrin sakinleri, Denizli'yi 17/09/2017-17/10/2017 tarihinde ziyaret edenler ile Pamukkale Üniversitesi öğrencileri oluşturmaktadır. Öğrenciler, yeni kayıtlı (1. Sınıf) ve mevcut kayıtlı (2, 3 ve 4. Sınıf) olmak üzere iki grupta ele alınmıştır. Araştırma özellikle 2017- 2018 öğretim yılının başladığı ilk hafta yapılmıştır. Bunun nedeni marka değeri algısında, şehre yeni gelen öğrenciler ile bir veya daha fazla yıl şehirde yaşayan öğrenciler arasındaki farklılıkları ortaya koymaktır.

4.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden anket tekniği kullanılmış, 147 yeni kayıtlı öğrenci, 142 mevcut kayıtlı öğrenci, 120 kişi sakinler, 121 kişi ziyaretçiler olmak üzere toplam 530 kişiyle görüşülmüştür. Araştırma Pamukkale Üniversitesi Kınıklı Yerleşkesinde bütün fakülte ve yüksekokulların ortak kullanım alanları olan kantin ve yemekhanelerde birebir görüşme yapılarak gerçekleştirilmiştir. Ziyaretçilerin algısını belirlemek için, şehir merkezinde yer alan otellere 150 anket bırakılmış, ancak 121 tanesi cevaplandırılmıştır. Sakinlerden ise, şehrin muhtelif alışveriş merkezlerinde ve kafeteryalarında birebir görüşme tekniği ile veri toplanmıştır. Bütün gruplar için, zaman ve maliyet kısıtlığı nedeni ile kolayda örneklem yöntemi tercih edilmiştir.

Araştırmada kullanılan anket formu oluşturulurken ulusal ve uluslararası literatür incelenmiştir. Tüketici temelli marka değeri araştırmalarında marka değeri dört boyuttan oluşmaktadır. Bunlar marka farkındalığı, marka imajı, algılanan kalite ve marka sadakatidir (Keller, 2013:70). Buna ek olarak, Yoo ve Donthu (2001:11), bir markayı benzerleri ile karşılaştırmada, ürünün fiziksel özellikleri, fiyatı ve kalitesinin de içinde olduğu beşinci boyutun marka değeri ölçeğinde kullanılmasının daha uygun olacağını ve özellikle gelecekteki çalışmalara fayda sağlayacağını belirtmişlerdir. Im vd. (2012:399) yaptıkları çalışmada beşinci boyutun çeşitli

Denizli İlinin Tüketici Temelli Marka Değeri Algısı: Karşılaştırmalı Bir Araştırma

pazarlama çalışmalarında kullanılmakla beraber özellikle turizm sektöründe kullanılmasının ihtiyaç olduğunu belirtmişlerdir. Bu bilgiler ışığında, Boo vd. (2009:223)'nin çalışmalarında kullanılan "Çok Boyutlu Tüketici Temelli Marka Değeri Ölçeğinden" yararlanılmış ve markanın ekonomik değeri ölçekte beşinci boyut olarak yer almıştır.

Araştırmada hazırlanan anket formu iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda 21 madde ve beş temel boyuttan (*marka farkındalığı, marka imajı, marka sadakati, algılanan kalite, markanın ekonomik değeri*) oluşan marka değeri ölçeği yer almaktadır. Araştırmanın ikinci kısmında ise katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorulara yer verilmiştir. Katılım düzeyi cevapları, "Hiç Katılmıyorum=1", "Katılmıyorum=2", "Kararsızım=3", "Katılıyorum=4", "Tamamen Katılıyorum=5" biçiminde 5'li Likert ölçeği ile derecelendirilmiştir.

4.3. Araştırmanın Soruları

1) Marka değeri algısını oluşturan boyutlarda, yeni kayıtlı öğrenciler ile ziyaretçiler arasında anlamlı farklılık var mıdır?

2) Marka değeri algısını oluşturan boyutlarda, mevcut kayıtlı öğrenciler ile sakinler arasında anlamlı farklılık var mıdır?

3) Marka değeri algısını oluşturan boyutlarda, yeni kayıtlı öğrenciler ile mevcut kayıtlı öğrenciler arasında anlamlı farklılık var mıdır?

4) Marka değeri algısını oluşturan boyutlarda, katılımcıların cinsiyetine göre anlamlı farklılık var mıdır?

4.4. Araştırmanın Bulguları

Verilerin normal dağılım sergileyip sergilemediğini tespit etmek için Kormogorov-Smirnov değerine [(p= 0,098>0,05)] ve basıklık çarpıklık değerlerine [(- 0,272);(-0,046)] bakılmış ve normal dağılım sergilediği görülmüştür. Ayrıca güvenilirlik analizinde Cronbach α değeri 0,70 bulunmuş, ölçek güvenilir kabul edilmiştir

Öncelikle katılımcıların Denizli ilinin marka değeri algısı ölçülmeye çalışılmıştır. Marka değerinin beş boyutuna ilişkin verilen cevapların aritmetik ortalamaları ve standart sapma değerleri belirlenmiştir (Tablo 1). Buna göre, sadece marka farkındalığı boyutunda yüksek düzeyde diğer boyutlarda orta düzeyde katılım görülmüştür.

Tablo 1: Marka Değeri Boyutlarının Aritmetik Ortalamaları

MARKA DEĞERİ	A.O	S.S	N=530
<i>Marka Farkındalığı</i>		3,86	<i>Yüksek</i>
Denizli iyi bir isme ve şöhrete (üne) sahiptir.	4,09	0,96	
Denizli ünlü bir şehirdir.	4,37	1,04	
Denizli ilinin bazı özellikleri hemen aklıma gelir.	3,50	1,06	

Denizli İlinin Tüketici Temelli Marka Değeri Algısı: Karşılaştırmalı Bir Araştırma

Horoz gördüğümde aklıma Denizli gelir.	3,48	1,02
Marka İmajı		2,72 Orta
Denizli ili beni yansıtmaktadır.	2,45	1,17
Denizli kişisel yapıma uygundur.	2,89	1,22
Denizli'nin şehir imajı kendi imajımla uyumludur.	2,65	1,25
Denizli'yi ziyaret edersem arkadaşlarım bunun havalı olduğunu düşünür.	2,88	1,27
Algılanan Kalite		3,47 Orta
Denizli'de bulunan mal ve hizmetler üstün performans sunar.	3,26	1,03
Denizli, diğer benzer şehirlere göre daha iyi bir performansa sahiptir.	3,47	1,06
Denizli ziyaretçilerine nitelikli deneyimler sunmaktadır.	3,89	0,94
Denizli'ye has ürünler kalitelidir.	3,26	1,00
Marka Sadakati		3,41 Orta
Denizli'yi ziyaret etmekten keyif duyarım.	3,52	1,11
Denizli'yi ziyaret edilecek bir yer olarak başka insanlara öneririm.	3,58	1,14
Denizli'yi yaşanılacak bir şehir olarak başka insanlara öneririm.	2,96	1,38
Genel olarak, Denizli'ye derinden bağlıyım.	3,57	1,08
Markanın Ekonomik Değeri		3,40 Orta
Denizli'yi ziyaret etmek ekonomiktir.	3,26	1,07
Denizli ili uygun fiyatlara sahiptir.	3,33	1,06
Bir şehri gezmek için ödenecek para miktarı düşünüldüğünde, Denizli bu paraya değer bir şehirdir.	3,42	1,19
Denizli'yi ziyaret etmek iyi bir fikirdir.	3,48	1,03
Denizli'yi ziyaret etmenin maliyeti alınan faydalara göre daha düşüktür.	3,49	1,04
TOPLAM		3,37 Orta

[A.O. = (1,00-2,33) Düşük; A.O. = (2,34-3,66) Orta; A. O. = (3,67-5,00) Yüksek]

Kullanılan ölçeğin boyutları arasındaki ilişki Pearson Korelasyon ile incelenmiştir. Pearson korelasyon katsayısı, araştırmalarda değişkenler arası

Denizli İlinin Tüketici Temelli Marka Değeri Algısı: Karşılaştırmalı Bir Araştırma

ilişkinin gücünü göstermektedir (Gegez, 2007:279). Elde edilen bulgulara göre, tüketici temelli marka değerinin boyutları arasındaki korelasyon katsayılarının tamamı pozitif ve anlamlı bulunmuştur ($p<0,001$) (Tablo 2). Bu sonuç, Çetinsöz ve Altuğ (2013)'in yapmış oldukları araştırmanın sonucuyla örtüşmektedir. Boyutlar arası Pearson korelasyon katsayıları incelendiğinde, marka farkındalığı ve marka imajı boyutları arasında minimum değerle ($r = 0,464$; $p<0,001$); algılanan kalite ile markanın ekonomik değeri boyutları arasında maksimum değerle ($r = 0,754$ $p<0,001$) pozitif ilişki bulunmuştur.

Tablo 2: Marka Değeri Boyutları Arasında Çoklu Korelasyon Analizi

		Marka Farkındalığı	Marka İmajı	Marka Sadakati	Algılanan Kalite	Markanın Eko.Değ.
Marka Farkındalığı	Pearson K. Sig. (2-tailed) N	1 530	0,464** ,000 530	0,612** ,000 530	0,686** ,000 530	0,578** ,000 530
Marka İmajı	Pearson K. Sig. (2-tailed) N		1 530	0,720** ,000 530	0,614** ,000 530	0,595** ,000 530
Marka Sadakati	Pearson K. Sig. (2-tailed) N			1 530	0,721** ,000 530	0,687** ,000 530
Algılanan Kalite	Pearson K. Sig. (2-tailed) N				1 530	0,754** ,000 530
Markanın Ekonomik Değeri	Pearson K. Sig. (2-tailed) N					1 530

**[$p<0,001$].

Araştırma sorularını cevaplandırmaya yönelik; marka değeri boyutlarında ikili gruplar arasında anlamlı farklılıklar olup olmadığını belirlemek için t testi uygulanmıştır. Şehrin marka değeri algısını ölçen bütün boyutlarda üniversiteye yeni kayıt olan öğrenciler ile ziyaretçilerin arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir [$p<0,005$] (Tablo 3). Ziyaretçilerin marka değeri algısı öğrencilere göre daha yüksek düzeydedir.

Tablo 3: Yeni Kayıt Öğrenciler ve Ziyaretçilerin Marka Değeri Algısı

Boyutlar	Gruplar	A. O.	S. S.	p
Marka Farkındalığı	Yeni Kayıt Öğrenciler	3,60	0,70	<0,001
	Ziyaretçiler	4,08	0,62	

Denizli İlinin Tüketici Temelli Marka Değeri Algısı: Karşılaştırmalı Bir Araştırma

Marka İmajı	Yeni Kayıt Öğrenciler	2,50	0,92	0,013
	Ziyaretçiler	2,82	1,13	
Marka Sadakati	Yeni Kayıt Öğrenciler	3,12	0,85	<0,001
	Ziyaretçiler	3,57	0,80	
Algılanan Kalite	Yeni Kayıt Öğrenciler	3,22	0,66	<0,001
	Ziyaretçiler	3,83	0,73	
Markanın Ekonomik Değeri	Yeni Kayıt Öğrenciler	3,23	0,70	<0,001
	Ziyaretçiler	3,70	0,77	

Üniversitede mevcut kayıtlı öğrenciler ile sakinlerin marka değeri algısında, marka imajı, marka sadakati ve algılanan kalite boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir [$p<0,005$] (Tablo 4). Denizli ilinde yaşayan sakinlerin, şehrin marka imajı algısının mevcut kayıtlı öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 4: Mevcut Kayıt Öğrenciler ile Sakinlerin Marka Değeri Algısı

<i>Boyutlar</i>	<i>Gruplar</i>	<i>A. O.</i>	<i>S. S.</i>	<i>p</i>
Marka Farkındalığı	Mevcut Kayıtlı Öğrenciler	3,85	0,76	0,164
	Sakinler	3,99	0,80	
Marka İmajı	Mevcut Kayıtlı Öğrenciler	2,63	1,02	0,006
	Sakinler	2,98	1,02	
Marka Sadakati	Mevcut Kayıtlı Öğrenciler	3,29	1,03	<0,001
	Sakinler	3,74	1,01	
Algılanan Kalite	Mevcut Kayıtlı Öğrenciler	3,30	0,82	0,009
	Sakinler	3,58	0,87	
Markanın Ekonomik Değeri	Mevcut Kayıtlı Öğrenciler	3,27	0,84	0,117
	Sakinler	3,44	0,91	

Yeni kayıtlı öğrenciler ile mevcut kayıtlı öğrencilerin marka değeri algısında sadece marka farkındalığı boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir [$p<0,005$] (Tablo 5). Denizli’de bir veya daha fazla yıldır yaşayan mevcut kayıtlı öğrencilerin yeni kayıt öğrencilere göre marka farkındalık düzeyinin yüksek olduğu görülmüştür. Diğer boyutlarda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir.

Tablo 5: Yeni Kayıt Öğrenciler ile Mevcut Kayıt Öğrencilerin Marka Değeri Algısı

<i>Boyutlar</i>		<i>A. O.</i>	<i>S. S.</i>	<i>p</i>
Marka Farkındalığı	Yeni Kayıt Öğrenciler	3,60	0,70	0,003
	Mevcut Kayıtlı Öğrenciler	3,85	0,76	
	Yeni Kayıt Öğrenciler	2,50	0,92	

Denizli İlinin Tüketici Temelli Marka Değeri Algısı: Karşılaştırmalı Bir Araştırma

Boyutlar	A. O.	S. S.	p	
Marka İmajı	Mevcut Kayıtlı Öğrenciler	2,63	1,02	
	Yeni Kayıt Öğrenciler	3,12	0,85	0,142
Marka Sadakati	Mevcut Kayıtlı Öğrenciler	3,29	1,03	
	Yeni Kayıt Öğrenciler	3,23	0,66	0,361
Algılanan Kalite	Mevcut Kayıtlı Öğrenciler	3,30	0,82	
	Yeni Kayıt Öğrenciler	3,23	0,70	
Markanın Ekonomik Değeri	Mevcut Kayıtlı Öğrenciler	3,27	0,84	0,668

Bütün katılımcıların marka değeri algısında cinsiyet faktörüne göre anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek için t testi uygulanmıştır. Toplam 530 katılımcının cinsiyet faktörüne göre yalnızca marka imajı boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur [$p < 0,005$] (Tablo 6). Buna göre, erkek katılımcıların şehir marka imajı algısı kadın katılımcılara göre daha yüksek düzeydedir.

Tablo 6: Katılımcıların Cinsiyet Faktörüne Göre Marka Değeri Algısı

Boyutlar		A. O.	S. S.	p
Marka Farkındalığı	Kadın	3,86	0,74	
	Erkek	3,87	0,75	0,919
Marka İmajı	Kadın	2,63	0,95	
	Erkek	2,81	1,11	0,043
Marka Sadakati	Kadın	3,36	0,91	
	Erkek	3,46	0,99	0,215
Algılanan Kalite	Kadın	3,45	0,78	
	Erkek	3,48	0,83	0,686
Markanın Ekonomik Değeri	Kadın	3,37	0,79	
	Erkek	3,41	0,85	0,528

Denizli'ye gelen ziyaretçileri diğer gruplardan ayırarak cinsiyet faktörüne göre değerlendirme yapılmıştır. Ziyaretçilerin cinsiyet faktörüne göre, marka farkındalığı ile algılanan kalite boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir [$p < 0,005$] (Tablo 7). Marka farkındalığı ve algılanan kalite boyutunda Denizli'ye gelen kadın ziyaretçiler erkek ziyaretçilere göre daha yüksek bir ortalamaya sahiptir.

Tablo 7: Ziyaretçilerin Cinsiyet Faktörüne Göre Marka Değeri Algısı

Boyutlar		A. O.	S. S.	p
Marka Farkındalığı	Kadın	4,22	0,49	
	Erkek	3,97	0,68	0,020
Marka İmajı	Kadın	2,80	1,11	
	Erkek	2,83	1,15	0,861
Marka Sadakati	Kadın	3,50	0,81	
	Erkek	3,62	0,79	0,409

Denizli İlinin Tüketici Temelli Marka Değeri Algısı: Karşılaştırmalı Bir Araştırma

Algılanan Kalite	Kadın	4,00	0,65	0,027
	Erkek	3,70	0,77	
Markanın Ekonomik Değeri	Kadın	3,79	0,72	0,229
	Erkek	3,62	0,81	

SONUÇ

Şehir pazarlaması faaliyetlerinin odak noktası olan markalaşma çabasının amacı, şehri rakiplerine göre farklılaştırmak, şehre gelen ziyaretçi, yatırımcı, girişimci ve öğrenci sayısını arttırmak beraberinde ise şehri kalkındırmaktır. Şehirlerin marka değerini arttırmaya yönelik yürütülen bu çabaların başarılı olması için, öncelikle hedef kitlenin marka değeri algısını belirlemek gerekmektedir. Bu çalışmada, Denizli ilinde yaşayan sakinlerin, üniversite öğrencilerinin ve Denizli'ye gelen ziyaretçilerin marka değeri algısı karşılaştırmalı olarak ölçülmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda, ziyaretçilerin ve sakinlerin marka değeri algısının öğrencilere göre yüksek olduğu görülmüştür. Öğrencilerin evden uzak kalmaları ve yaşadıkları zorluklar marka değeri algısının düşük olmasında etken olabilir. Bu sonuç ayrıca Denizli ilinin öğrencilere yeterince hitap etmiyor olabileceği şeklinde de yorumlanabilir. Başka bir bulgu da, mevcut kayıtlı öğrencilerin yeni kayıtlı öğrenciye göre marka farkındalığının yüksek olmasıdır. Öğrencilerin Denizli'de bir veya daha fazla yıl yaşamalarının, marka farkındalıklarını artırdığı söylenebilir. Araştırmada elde edilen diğer bir sonuç, cinsiyet değişkenine göre sadece marka imajı boyutunda anlamlı farklılık olmasıdır. Erkek katılımcıların marka imajı algısının kadın katılımcılara göre daha yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. Denizli'nin turizm açısından da önemli bir il olması nedeni ile, ziyaretçi grubu ayrı değerlendirmeye alınmıştır. Buna göre ziyaretçi grupta kadın katılımcılar, erkek katılımcılara göre, marka farkındalığı ve algılanan kalite boyutlarında daha yüksek algıya sahiptir. McCleary (1999:891) çalışmasında, destinasyon imajının ziyaretçilerin sosyo demografik özellikleriyle etkileşim içinde olduğunu belirtmiştir.

Sonuç olarak, markalaşma sürecinde Denizli ili, marka değerini artırıcı faaliyetlerde bulunmadan önce, şehrin hedef kitlesini tanımlamalı, bu hedef kitlenin beklentilerine yönelik çalışmalıdır. Bu hedef kitlenin içinde ziyaretçi, yatırımcı ve sakinlerin yanı sıra öğrenciler de yer almalıdır. Yatırımcıların araştırma kapsamına alınamaması araştırmanın kısıtıdır. Dolayısıyla yatırımcıları çekmek için önerilerde bulunmak çok doğru değildir. Ancak bu konuda sektörel çeşitliliğin artırılmasının önemli olduğu vurgulanabilir. Öğrenci sayısını arttırmak amacıyla şehrin yöneticileri ile üniversitenin işbirliği halinde olması, üniversite tercihi yapacak olan öğrencilere, ailelerine ve eğitim kurumlarına üniversiteyi tanıtıcı ve bilgilendirici çalışmalarda bulunması gerekmektedir. Ama öncelikle öğrenci yaşamını kolaylaştıracak ulaşım, konaklama vb. hizmetlere, öğrencinin yaşamını zenginleştirecek faaliyetler ve mekanlar sunulmasına daha fazla önem verilmelidir. Şehirdeki Sakinler için, Denizli'de yaşam standartlarını artırıcı çabalarda bulunmak etkili olacaktır. Yaşam standardını arttırmak üzere sunulan tüm şehircilik hizmetleri, diğer hedef gruplar için de marka değeri algısına olumlu etki yapacaktır. Şehri cazibe merkezi haline getirmek ve daha fazla ziyaretçi çekmek için ise etkinlik pazarlaması kullanılabilir.

Denizli İlinin Tüketici Temelli Marka Değeri Algısı: Karşılaştırmalı Bir Araştırma

Denizli'nin il ve ilçelerinde yöresel çapta düzenlenen festivaller ulusal basına duyurulma konusunda yetersiz kalmaktadır. Marka değeri algısını artırmaya yönelik şehir pazarlama faaliyetleri ile, festivallere daha fazla ziyaretçi çekmek mümkündür. Bu festivallerden birisini seçip, "Antalya Altın Portakal Film Festivali" gibi marka haline getirmek veya Hierapolis /Pamukkale gibi dikkat çekici tarihi ve doğal mekânları da kullanarak yeni festival konusu belirlemek Denizli ili için önemli avantaj sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Aaker, D. A., & Biel, A. (2013). *Brand Equity & Advertising: Advertising's Role in Building Strong Brands*. Psychology Press.
- Anholt, S. (2005). Some Important Distinctions in Place Branding. . *Place Branding and Public Diplomacy*, 1(2), 116-121.
- Ashworth, G. J., & Voogd, H. (1988). Marketing the City: Concepts, Processes and Dutch Applications. *Town Planning Review*, 59(1), 65.
- Ashworth, G., & Kavaratzis, M. (2007). Beyond the Logo: Brand Management for Cities. *Journal of Brand Management*, 16(8), 520-531.
- Ashworth, G. J. (2004). *City Branding – Panacea or Blind Alley: Lessons Learned from Groningen, Lecture given at the Department of Planning and Regional Development*. University of Thessaly, Volos.
- Baloglu, S., & McCleary, K. W. (1999). A Model of Destination Image Formation. *Annals of Tourism Research*, 26(4), 868-897.
- Berg, L. V., & Braun, E. (1999). Urban Competitiveness, Marketing and the Need for Organising Capacity. *Urban studies*, 36(5-6), 987-999.
- Berglund, E., & Olsson, K. (2010, August). Rethinking Place Marketing– A Literature Review. In *50th European Regional Science Association Congress*, (s. 19-23).
- Boo, S., Baloglu, S., & Busser, J. (2009). A Model Of Customer-Based Brand Equity And Its Application To Multiple Destinations. *Tourism Management*, 30(2), 219-231.
- Braun, E. (2008). *City Marketing: Towards an Integrated Approach* . (No. EPS-2008- 142 ORG).
- Çetinsöz, B. C., & Altuğer, S. (2013). Antalya İli' nin Marka Değerinin Ölçülmesine Yönelik Bir Araştırma. *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 24(2), 200-210.
- Denizli Belediyesi. (2017, 11 02). *Denizli'nin Geleceği*. http://www.denizli.bel.tr/userfiles/file/denizli_rapor.pdf adresinden alındı
- Faullant, R., Matzler, K., & Füller, J. (2008). The Impact of Satisfaction and

Denizli İlinin Tüketici Temelli Marka Değeri Algısı: Karşılaştırmalı Bir Araştırma

- Image on Loyalty: The Case of Alpine Ski Resorts. *Managing Service Quality. An International Journal*, 18(2), 163-178.
- Gegez, A. E. (2007). *Pazarlama araştırmaları*. Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Gold, J. R., & Ward, S. V. (1994). *Place Promotion: The Use of Publicity and Marketing to Sell Towns and Regions*. John Wiley & Son Ltd.
- İlgüner, M., & Asplund, C. (2011). *Marka Şehir*. İstanbul: Markating Yayınları.
- Im, H. H., Kim, S. S., Elliot, S., & Han, H. (2012). Conceptualizing destination brand equity dimensions from a consumer-based brand equity perspective. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 29(4), 385-403.
- İri, R., Ünal, M. E., & Tükmen, H. H. (2011). Ğri, Ruhan, Mehmet Emin Ünal, H. Hüseyin Türkmen, Şehir Pazarlamasında Bilinirliğin Önemi: Niğde Yöresinin Bilinirliğinin Ölçülmesine Yönelik Bir Araştırma. *Niğde Üniversitesi IIBF Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 1*, 81-96.
- İslamoğlu, A. H. (2002). *Pazarlama İlkeleri*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Janiszewska, K., & Insch, A. (2012). The Strategic Importance of Brand Positioning in the Place Brand Concept: Elements, Structure and Application Capabilities. *Journal of International Studies*, Vol, 5(1).
- Kalandides, A. (2011). The problem with Spatial Identity: Revisiting the “Sense of Place”. *Journal of Place Management and Development*, 4(1), 28-39.
- Karmowska, J. (2002, January). Cultural Heritage as an Element of Marketing Strategy in European Historic Cities’. *Cultural Heritage Research: a Pan-European Challenge*. s. 139-141.
- Kavaratzis, M., & Ashworth, G. J. (2005). City Branding: An Effective Assertion of Identity or A Transitory Marketing Trick? *Tijdschrift Voor Economische en Sociale Geografie*, 96(5), 506-514.
- Kavaratzis, M., Warnaby, G., & Ashworth, G. J. (2015). *Rethinking Place Branding*. Switzerland: Springer International Publishing .
- Keller, K. L. (2013). *Strategic Brand Management: Building, Measuring And Managing Brand Equity*. New Jersey: Pearson Education Inc.
- Keller, K. L., & Hoeffler, S. (2002). Building Brand Equity through Corporate Societal Marketing. *Journal of Public Policy & Marketing*, 21(1), 78-89.
- Kotler, P., & Gertner, D. (2002). Country as Brand, Product, and Beyond: A Place Marketing and Brand Management Perspective. *The Journal of Brand Management*, 9(4), 249-261.

Denizli İlinin Tüketici Temelli Marka Değeri Algısı: Karşılaştırmalı Bir Araştırma

- Kotler, P., Asplund , C., Rein , I., & Haider, D. (1999). *Marketing Places Europe*. London: Pearson Education Ltd.
- Kotler, P., Haider, D. H., & Rein, I. (1993). *Marketing Places Attracting Investment, Industry, zenkerand Tourism to Cities, States and Nations*. New York: The Free Press.
- Kutlu, R., Manav, B., & Ertürk, Z. (2011). İstanbul Kıyı Mimarisinin Görsel Matris Üzerinden Kimlik İncelemesi. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 6-14.
- Langer, R. (2001). Place Images and Place Marketing. *Copenhagen Business School*, 20.
- Liouris, C., & Deffner, A. (23-27 August 2005). City Marketing- A Significant Planning Tool for Urban Development in a Globalised Economy. *45th Congress of the European Regional Science Association: "Land Use and Water Management in a Sustainable Network Society"*, (s. 1-21). Amsterdam, The Netherlands.
- Liu, Y., & Chen, C. (2007). The Effects of Festivals and Special Events on City Image Design. *Frontiers of Architecture and Civil Engineering in China*, 1(2), 255- 259.
- Lucarelli, A., & Olof Berg, P. (2011). City Branding: A State of the Art Review of the Research Domain. *Journal of Place Management and Development*, 4(1), 9-27.
- Lynch, K. (1960). *The Image of the City (Vol. 11)*. MIT Press.
- Matlovičová, K. (2008). Place Marketing Process– Theoretical Aspects of Realization. *Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturae Universitatis Presoviensis. Folia Geographica, č, 12*, 195-224.
- Meer, J. v. (1990). *The Role of City- Marketing in Urban Management*. Rotterdam.
- Metaxas, T. (2007). *City Marketing and City Competitiveness: An effort of reviewing the last 25 years*. Department of Planning and Regional Development, School of Engineering. University of Thessaly.
- Moilanen, T., & Rainisto, S. (2009). *How to Brand Nations, Cities and Destinations: A Planning Book for Place Branding*. Springer.
- Morgan, N., Pritchard , A., & Pride, R. (2002). *Destination Branding: Creating the Unique Destination Proposition*. Butterworth-Heinemann Ltd.
- Morgan, N., Pritchard, A., & Pride, R. (2011). *Destination Brands: Managing Place Reputation*. Routledge.
- Newman, K. (2001). Interrogating SERVQUAL: A Critical Assessment of Service Quality Measurement in a High Street Retail Bank. *International Journal of Bank Marketing*, 19(3), 126-139.

Denizli İlinin Tüketici Temelli Marka Değeri Algısı: Karşılaştırmalı Bir Araştırma

- Rainisto, S. K. (2003). Success Factors of Place Marketing: A Study of Place Marketing Practices in Northern Europe and the United States.
- Rainisto, S., & Kotler, P. (2007). *Success Factors of Place Branding: A Study of Place Marketing Practices*. URL: <http://lib.tkk.fi/Diss/2003/isbn9512266849> adresinden alındı
- Sohn, H. S., & Park, C. (1999). International Visitors' Satisfaction with Pusan City and its Implications for City Marketing. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 4(1), 71-76.
- Trueman, M. M., Cornelius, N., & Killingbeck- Widdup, A. J. (2007). Urban Corridors and the Lost City: Overcoming Negative Perceptions to Reposition City Brands. *Journal of Brand Management*, 15(1), 20-31.
- Tsiotsou, R. H., & Goldsmith, R. E. (2012). *Strategic Marketing in Tourism Services*. Emerald Group Publishing.
- Wu, Q., & Yu, Y. (2009). City Brand Positioning in Urban Agglomeration: Samples of 8 cities in Yangtze River Delta. In Management and Service Science, 2009. MASS'09. International Conference on (pp. 1-8). IEEE.
- Yapraklı, Ş., & Can, P. (2009). Pazarlama Faaliyetlerinin ve Ailenin Tüketici Temelli Marka Değeri Boyutlarına Etkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(1).
- Yoo, B., & Donthu, N. (2001). Developing and validating a multidimensional consumer-based brand equity scale. *Journal of business research*, 52(1), 1-14.
- Yoo, B., Donthu, N., & Lee, S. (2000). An Examination of Selected Marketing Mix Elements and Brand Equity. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 28(2), 195-211.
- Zavarattaro, S. (2014). *Place Branding through Phases of the Image: Balancing Image and Substance*. England: Springer.
- Zenker, S., & Beckmann, S. C. (2013). My Place Is Not Your Place– Different Place Brand Knowledge by Different Target Groups. *Journal of Place Management and Development*, 6(1), 6-17.
- Zenker, S., Knubben, E., & Beckmann, S. C. (2010, April). Your City, My City, Their City, Our City– Different Perceptions of Place Brands by Diverse Target Groups. In *6th International Conference thought Leaders in Brand Management*. Lugano, Switzerland.
- Zhang, L., & Zhao, S. X. (2009). City branding and the Olympic effect: A case study of Beijing. *Cities*. 26(54), 25-254.

Cilt: 6, Sayı: AGP Özel Sayısı, Ekim 2018 / Volume: 6, Issue: AGP Special Issue , October 2018

DOĞU KARADENİZ KIRSAL MİMARİSİNDE TAŞIYICI SİSTEM DETAYLARININ İRDELENMESİ

The Examination of Structural Details of Eastern Black Sea Region's Vernacular
Architecture

Emre PINAR¹

ÖZ

Doğu Karadeniz Bölgesi kuzeyinde Karadeniz, güneyinde kuzey Anadolu dağları ile çevrili Giresun ilinden başlayarak Sarp sınır kapısına kadar uzanan dar bir sahil şeridi, gür ormanlar, derin vadiler ve dik yamaçlara sahip neredeyse yılın tamamında yağış görülen bir bölgedir. Kendine özgü iklim ve coğrafi koşulları bulunan bu bölgedeki insanlar geçmişten günümüze kadar sorunlarına yenilikçi ve işlevsel çözümler aramış ve bu doğrultuda eşsiz çözümler ortaya çıkarmışlardır. Bu çözümlerden biri de kırsal alanlarda bulunan geleneksel Doğu Karadeniz yapılarındaki mimari çözümlerdir. Bölgede bulunan malzemelerin basit fakat işlevsel biçimde bir araya getirilmesi ile ihtiyaca yönelik oluşturulan yapılar bölgenin iklim şartlarına, heyelan kaynaklı yeryüzü sarsıntılarına, zamana ve yanlış müdahalelere karşı koyarak bütünlüğünü koruyabilmesi dikkat çekici bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğu Karadeniz kırsal mimarisindeki geleneksel strüktürel yapının incelenmesini konu alan bu çalışmada Rize ili Pazar ilçesine bağlı Yücehisar (Eski adı ile Çarışka) köyünde bulunan yapı örnekleri ele alınmıştır. Bölgede yeni yapılaşmanın az olması geleneksel yapıların mevcut halleri ile mevsimlik olarak kullanılmaya devam edilmesi çalışma yapılan alanın önemini artırmaktadır. Seçilen yapı örneklerine sonradan müdahalenin çok az olması ve yapısal bütünlüklerinin bozulmamış olmasından ötürü araştırma kriterlerine uygun olarak görülmüş ve çalışma bu alanda gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Vernaküler Mimari, Kırsal Yapılar, Detay, Doğu Karadeniz Bölgesi.

¹ Arş. Gör. Çukurova Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü
ep.emrepinar@gmail.com

Doğu Karadeniz Kırsal Mimarisinde Taşıyıcı Sistem Detaylarının İrdelenmesi

ABSTRACT

The Black Sea is in the north of the Eastern Black Sea Region and the northern Anatolian mountains in the south. Region has a narrow coastline starting from Giresun to Sarp border gate, lush forests, deep valleys and steep slopes. In the region precipitation is seen almost throughout the year. People in this region with their unique climate and geographical conditions have been searching for innovative and functional solutions to their problems from the past to the present day and have created unique solutions in this direction. One of these solutions is architectural solutions in traditional Eastern Black Sea structures in rural areas. By arranging the materials in the region in a simple but functional way, need-based structures have been formed. It is remarkable that, these structures can protect the integrity of themselves by withstanding the climatic conditions, landslide-induced earthquakes, time and wrong interventions. The subject of this study is researching the traditional structure of Eastern Black Sea's vernacular architecture. In this context, examples of buildings in the Yücehisar (Çarişka with old name) village of Pazar district of Rize have been examined.

The fact that new construction in the region is scarce and that it continues to be used seasonally with the existing structures of traditional buildings, increases the importance of this area. Selected examples of buildings in this area have been found suitable for researching criteria because of minimal intervention and structural integrity.

Keywords: Vernacular Architecture, Rural Structures, Detail, Eastern Black Sea Region.

GİRİŞ

Doğu Karadeniz bölgesi Ordu ile Giresun sınırından başlayarak Sarp Sınır Kapısına kadar uzanan güneyinde Bayburt ve Gümüşhane illerini de içerisine alan, kuzeyinde ise Karadeniz ile sınırlanan alandır. Bölge, kıyı kuşağı ve gerisindeki dağlık kuşak, Çoruh-Kelkit Oluğu ve Çoruh-Kelkit Oluğu güneyindeki dağlık saha olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Genel itibari ile yılın 12 ayı yağış alan, ılıman ve nemli bir iklime sahiptir. Sahil şeridinden hemen sonra başlayan Kuzey Anadolu dağları dik yamaçlar meydana getirmektedir. Karadeniz'e dik bir şekilde akan akarsuları da dağlar arasında derin vadiler oluşturmuş ve genellikle yerleşim vadinin akarsuya bakan yamaçlarında kurulmuştur. Bölge ile ilgili çeşitli kaynaklardan oldukça detaylı bilgilere erişim mümkündür. Konuya giriş amacı güdülerek kısa bir açıklamanın yapılması uygun ve yeterli görülmüştür.

Doğu Karadeniz Kırsal Mimarisi ve yapım teknikleri

Doğu Karadeniz bölgesinin coğrafi özellikleri bölgede bulunan mimari yapılara da yansdığı görülmektedir. Bölgenin gür bitki örtüsü içerisinde barınan, inşa eylemine uygun ağaçlar mimariyi şekillendirmiştir. Akarsu yataklarında bol miktarda bulunan taş malzemeler de ahşap malzeme ile bir araya getirilerek

Doğu Karadeniz Kırsal Mimarisinde Taşıyıcı Sistem Detaylarının İrdelenmesi

Karadeniz mimarisinin kendine özgü dokusunu oluşturmuştur. Doğu Karadeniz bölgesinin vadiler ile bölünmüş dik yamaçlarının yerleşim yerleri olarak seçilmesi de mimari eserlerin şekillenmesinde önemli bir yere sahiptir. Yamaç profiline oturtulan yapılar genellikle iki katlı olarak gelişme göstermektedir. Konut yapılarına ek olarak ihtiyaca yönelik geliştirilmiş serender, paska, meydan odası, ocak odası gibi yöreye özgü yapılar da gözlenmektedir. Bu yapılar arasındaki serender diğer yardımcı yapılardan öne çıkmakta ve bölge mimarisinin görünüşünü tamamlayan bir öge olarak değerlendirilmektedir (Özgüner, 1970).

Doğu Karadeniz mimarisinin dikkat çekici öğelerinden olan kemer köprülerin ahşap örnekleri bulunsa da geneli taş malzemeden yapılmıştır. Harç olarak kireç ve yumurta akı kullanıldığı bilinmektedir. Köprülerin ustalar tarafından yüksek kemerli olarak tasarlanmasının sebebi yağışlar sonucu yükselen derelerin beraberinde getirdiği ağaç parçalarından korunma amaçlıdır (Özgüner, 1970).

Yayla ve mezra gibi yüksek rakımlı yerleşimlerde eğime oturtulan yapılar konut mimarisinde olduğu gibi genellikle iki katlı olarak şekillenmiştir. Alt kat ahır olarak kullanılırken üst kat yaşama alanı ve hayvansal ürünlerin depolandığı alanlar olarak kullanılmaktadır. Yayla evlerinde duvarların kalın pencerelerin küçük ve dar olduğu göze çarpmaktadır. Bunun nedeni kar yağışının fazla olmasıdır.

Doğu Karadeniz yapılarındaki benzerlik ustaların bütün mimari eserleri inşa edebilme becerisi ile ilişkilidir. Konut, serender, tekne, ambar, cami, mescit gibi yapılardaki sorunlara benzer çözümler üretilmiş olması bu durumun bir kanıtı niteliğindedir (Eruzun ve Sözen, 1996).

Doğu Karadeniz bölgesindeki mimari yapılarda malzeme olarak ilk sırada suya, rutubete, yanmaya ve hatta zararlı böceklere karşı dayanıklı olan kestane ağacı gelmektedir. Kestane ağacının yanı sıra yapılarda pelit, çam, köknar ve kayın ağaçları da kestane ağacının temin edilemediği durumlarda kullanılmaktadır. Bölgede bulunan kızılbaş yapı malzemesi olarak nadir bir şekilde kullanılmaktadır fakat kabuğu ile birlikte kuruduktan sonra suya son derece dayanıklı bir malzeme haline gelmektedir. Bu nedenle genellikle köprü ayağı gibi su içerisinde kalan temellerde kullanılmaktadır. Bölgede ahşap malzeme kadar önem arz eden bir diğer malzeme de taştır. Dere yataklarında bolca bulunan ve kolay erişilebilen taş malzeme ahşap ile birleşerek Karadeniz konut mimarisinin eşsiz dokusunu oluşturmuştur.

Bölgede kullanılan yapım teknikleri ahşap yığma, taş yığma, ahşap karkas ve ahşap dolma teknikleridir. Ahşap dolma tekniği kendi arasında göz dolma ve muskalı dolma olarak ikiye ayrılmaktadır. Ayrıca dolma yapılan duvarlara bağdadi sıva uygulanmış örnekler de mevcuttur bu örnekler yörede “çakatura” tekniği olarak adlandırılmaktadır.

Doğu Karadeniz Kırsal Mimarisinde Taşıyıcı Sistem Detaylarının İrdelenmesi

Şekil 1: Doğu Karadeniz Kırsal Mimarisinde Yapım Teknikleri

Ahşap yığma tekniği

2 ila 5 cm kalınlıktaki tahtaların veya farklı kalınlıklardaki kütüklerin birbirlerine kurt boğazı ya da kara boğaz geçme ile bindirilmeleri sureti ile oluşturulan yapılardır. Bütün iç ve dış duvarların birlikte örülmesi gerektiğinden zorlu bir yapım tekniği olarak değerlendirilebilir. Az bölümlü basit köy evlerinde ya da evlere yardımcı mekânların yapımında kullanılmaktadır. Fakat büyük konut yapılarında da ahşap yığma tekniği ile inşa edilmiş örnekler mevcuttur. Tarla kenarlarında bulunan tek katlı geçici barınma ve depolama alanı olarak kullanılan yöre halkı tarafından “kalif” olarak adlandırılan kulübeler ahşap yığma tekniğine örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca Karadeniz mimarisinin akla gelen ilk örneği olan serender de ahşap yığma tekniği ile inşa edilmektedir. Bölgede hayvan yiyeceklerinin, tahılların ve kışlık yakacak ihtiyacı gibi ürünlerin depolandığı “paska” adı verilen yapı da geleneksel doğu Karadeniz mimarisinin ahşap yığma örneklerindedir. Paska, serender yapısının çok katlısı olarak nitelendirilebilir. İşlev yönünden aynı fakat biçim yönünden farklı bir yapı türüdür.

Ahşap karkas tekniği

Belirli bir yüksekliğe kadar yığma taş duvar veya temel üzerine ahşap taşıyıcıların dikey olarak yerleştirilmesi ile oluşturulan tekniği ifade etmektedir. Ahşap yığma sistemden farkı iç duvarların dış duvarlardan bağımsız şekilde oluşturulabilmesidir. Bu teknikle inşa edilen yapılarda yükler yatayda kirişlere düşeyde ise ahşap dikmelere aktarılmaktadır (Çakır, 2000). Diğer malzemeler ile oluşturulan karkas sistemler gibi Doğu Karadeniz bölgesinde uygulanan ahşap karkas tekniği de taşıyıcı sistemin hafiflemesini, kesitlerin küçülmesini ve mimari

Doğu Karadeniz Kırsal Mimarisinde Taşıyıcı Sistem Detaylarının İrdelenmesi

çözümlerin ahşap yığma sisteme nazaran daha esnek olmasını sağlamıştır (Çakır, 2000).

Ahşap karkas tekniğinde taş yığma duvar üzerine kesitleri genellikle 15 x 15 olan ahşap kalaslar köşelerinden kurt boğazı bağlantı ile birleştirilerek yerleştirilir. Buna taban kirişi adı verilmektedir. Taban kirişleri yapı mukavemetini artırmak amacı ile çift şekilde yerleştirilebilir. Daha sonra kat yüksekliği ölçüsündeki dikmeler taban kirişine geçme bir detay ile birleştirilmektedir. Dikmelerin üzerine yine kurt boğazı geçme tekniği ile kirişler yerleştirilerek yapının iskeleti oluşturulmaktadır.

Doğu Karadeniz bölgesindeki ahşap karkas tekniğine zaman içerisinde taş malzeme de dâhil olarak bölge insanı tarafından “göz dolma” ve “muskalı dolma” olarak adlandırılan iki özgün teknik ortaya çıkmıştır.

Göz Dolma Tekniği

Bölgede zaman içerisinde tarım arazisi açmak amacı ile kesilen ormanlar ve kestane ağacı sayısının azalması sonucunda bölgede akarsu yataklarında bolca buluna taş malzeme de konut mimarisinde ahşap malzeme kadar önemli hale gelmiştir. Göz dolma tekniği ahşap karkasın oluşturulması ile başlamaktadır fakat bilindik karkas yapılardan farklı olarak yapı mukavemetini artırmak amacı ile ana taşıyıcı dikmeler ile taban kirişini birbirine bağlamak amacı ile yörede “yançalma” olarak bilinen çapraz bağlantılar uygulanır. Bu bağlantılar taban kirişine ve dikmelere uyacak ölçüde hazırlanmakta geçme detayla sabitlenmektedir. Ahşap karkas oluşturulduktan sonra taban kirişinin üzerine 15 ila 25 cm aralıklar ile yaklaşık 10 x 10 cm ölçülerinde ahşap dikmeler sabitlenir. Ahşap dikmelerin arasında kalan boşluklara ortalama 5 cm kalınlığında parçalar yerleştirilmek suretiyle yaklaşık 30cm ölçülerinde aralıklara bölünür. Bu şekilde taban kirişinden başlayarak tavan kirişine kadar devam eden kareye yakın dikdörtgen boşluklar yaratılmış olur. Oluşturulan bu boşlukları doldurmak için yakın çevrede bulunan taş malzemenin niteliğine göre tek parça taş kullanılabileceği gibi birden fazla taş parçası da kullanılabilir. Dış cepheye yerleştirilen taş ile ahşabın arasında kalan boşluklar kil ya da kireç ve yumurta akından yapılan harç ile doldurularak kapatılır. İç duvarlarda ise bağdadi sıva veya ahşap kaplama uygulanarak yapı duvarları tamamlanmış olur. Bu teknikte ahşap yığma ve ahşap karkas tekniklerinde olduğu gibi yapının bütün bağlantıları geçme şeklinde oluşturulduğu için yapı tamamen sökülerek farklı bir konumda aynı şekilde yeniden inşa edilebilir. Bu yönü ile sürdürülebilir bir anlayışa sahip olduğu söylenebilir.

Muskalı Dolma Tekniği

Göz dolma tekniği ile aynı temel prensiplere sahip olan bu teknikte göz tabir edilen boşluklar üçgen şeklinde oluşturulmaktadır. 15 ila 25 cm aralıklar ile yerleştirilen 10x10 cm ölçülerindeki ahşap dikmeler arasına ortalama 60 derecelik açı ile yerleştirilen yaklaşık 5 cm ölçülerindeki ahşap parçalar muska tabir edilen üçgen boşluklar elde edilmesini sağlamaktadır. Bu boşluklar ve yerleştirilen parçaların ölçüleri muntazam değildir buna bağlı olarak ortaya çıkan üçgenlerin

Doğu Karadeniz Kırsal Mimarisinde Taşıyıcı Sistem Detaylarının İrdelenmesi

ölçüleri de muntazam değildir, yapıda bir kuyumcu hassasiyeti aranmaz (Özgüner, 1970).

Bağlantılar göz dolma tekniğinde geçmeli olarak yapılırken muskalı dolma tekniğinde sabitleme elemanı çividir. Göz dolma tekniğinden daha sonra ortaya çıkmasına rağmen birleşimlerde kullanılan çivi ya da benzeri metal malzeme yapının sökülüp yeniden takılabilme özelliğini ortadan kaldırmıştır. Muskalı dolma tekniği yapım süresinin kısılması bakımından olumlu görünse de yapım tekniği açısından bir gerileme olarak değerlendirilmektedir (Eruzun, 1996).

Birleşim Detayları

Şekil 2: Doğu Karadeniz Kırsal Mimarisinde Birleşim Detayları

Çatı Tipleri

Doğu Karadeniz bölgesinde çatı şekillenmesini etkileyen en önemli unsur iklim ve coğrafi şartları olmuştur. Bölgede iki omuz (semer), üç omuz ve dört omuz olmak üzere üç tip çatı bulunmaktadır. Arazi meyline oturtulan yapılarda genellikle semer veya üç omuz çatı tercih edilmektedir. Bunun sebebi yağmur ve kar sularının temele ulaşmasını engellemek ve suları iki yandan tahliye etmek sureti ile yapıdan uzaklaştırma amacıdır. Yağmur ve kar suyunu bir an önce yapıdan uzaklaştırmak adına yatay dere ve iç derelerden mümkün oldukça kaçınılmıştır (Özgüner, 1970). Saçak uzunlukları bol yağışlı iklime karşı bir önlem olarak oldukça geniş tutularak 80- 180 cm. arasında değişik uzunluklarda yapılmıştır (Eruzun ve Sözen, 1996). Geniş tutulan saçaklar taban ve tavan kirişlerinin uzatılmasıyla elde edilen konsolların yardımıyla taşınmıştır (Çobancaoğlu, 2000). Dört omuz tabir edilen çatı tipi semer ve üç omuz çatı tipine göre rüzgâr ve kar yüküne karşı daha dayanıklıdır

Doğu Karadeniz Kırsal Mimarisinde Taşıyıcı Sistem Detaylarının İrdelenmesi

(Özgüner, 1970). Çatı kaplaması olarak eski tarihlerde yontma tahtalardan elde edilen ve yöre insanının hartuma adını verdiği bir kaplama kullanılmaktaydı. Zaman içerisinde bu kaplama yerini kiremit malzemeye ve daha sonra da sac kaplamaya bırakmıştır. Günümüze ulaşan geleneksel yapılarda kiremit malzemeyi halen görmek mümkündür.

Çatıların genel olarak tavan kirişleri ile yapının dört bir yanı sarıldıktan sonra oluşturulan makas direklerinin makas ağaçları ile enlemesine birleştirilmesi sureti ile oluşmaktadır (Özgüner, 1970).

Büyük yapılarda çatı araları depo olarak kullanılmaktadır bu alanlar Lazca'da "on3xeni" (onsheni) olarak adlandırılmaktadır. Çatı arası genellikle yüksek tutulur ve hava alacak biçimde saçaklardan boşluklar bırakılarak inşa edilir. Ayrıca hava akışını sağlamak amacı ile ahşap ızgaralı pencerelerin uygulandığı örnekler de mevcuttur.

Doğu Karadeniz Kırsal Mimarisinde Taşıyıcı Sistem

Özgüner (1970), geleneksel Doğu Karadeniz evlerinin sıra dışı strüktürel yapısını şu şekilde ifade etmiştir;

"Elde edilen dış duvar kalınlığı tek katlı yapılarda 10 cm, iki ya da üç katlı yapılarda ise 15 cm'yi bulmaktadır. İç bölmelerde ise bir tahta kalınlığı yani 2 ila 5 cm kâfi gelmektedir. Dış duvarları 15 iç duvarları ortalama 3 cm olan bir yapıda konstrüksiyon alışı olmayan bir mimari şaşırtacak niteliktedir."

Özgüner (1970)'in sözünü ettiği bu özelliği ile geleneksel Doğu Karadeniz evlerinin taşıyıcı sistemleri dikkate değer bir araştırma konusu haline gelmektedir. Bölgede yapı türü ne olursa olsun yığma taş duvarlar üzerine kurulu olduğu göze çarpmaktadır. Bu duvarlar bazen yalnızca temel olarak inşa edilirken çoğu örnekte kat yüksekliğinde yapıldığı ve ahır ve depo olarak kullanıldığı görülmektedir. Yapının ana taşıyıcı unsurunu söz konusu olan bu duvarlar üstlenmektedir. Genellikle irili ufaklı moloz taşlardan inşa edilen bu duvarlar çevredeki malzemenin erişilebilirliği ile ilişkilidir. Benzer ölçülerde düzenli bir şekilde ebatlanmış kara taş duvarlar görmek de mümkündür. Taş duvar üzerine inşa edilen yapıların Özgüner (1970)'in sözünü ettiği şekilde oluşan duvarları da yapının taşıyıcı sistemini oluşturmaktadır. Ahşap karkas yapılarda taşıyıcı sistem yapı köşelerinde yerleştirilen ahşap dikmeler ve taban-tavan kirişleri olarak algılansa da aslında iskelet içerisine yerleştirilen her parça yapı taşıyıcısının önemli bir unsurudur. Örnek vermek gerekir ise göz dolma tekniğinde köşe dikmelerine yaslanan yançalma olarak adlandırılan parçalar taşıyıcı sistem genelinde önemli bir konumdadır. Aynı şekilde oluşturulan göz boşlukları ve bu boşluklara yerleştirilen taş malzemeler de taşıyıcı sistemin mukavemetini artıran unsurlardır. Muskalı dolma tekniğinde oluşan üçgen parçalar köşe dikmeleri ve taban kirişi arasını tabir yerindeyse örmektedir. Bu örüntü kendi başına hem düşey hem de yanal yüklere dayanıklı bir taşıyıcı haline gelmiştir. Bu nedenle yançalma muskalı dolma tekniğinde ihtiyaç duyulmayan bir bileşen haline gelmiştir. Ahşap yığma tekniğinde ise iç ve dış duvarların birbiri ile

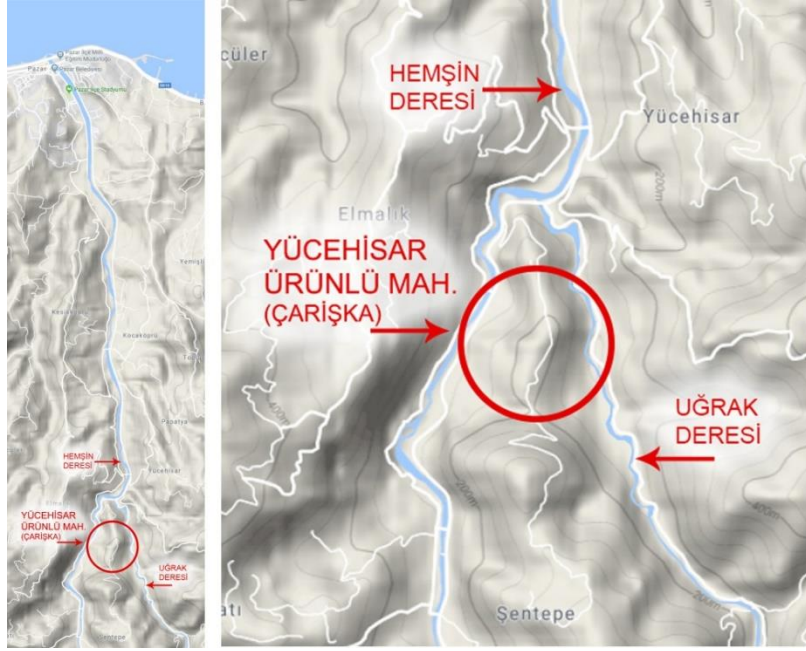
Doğu Karadeniz Kırsal Mimarisinde Taşıyıcı Sistem Detaylarının İrdelenmesi

bağlantılı şekilde biçimlenmesi taşıyıcı özelliğini bütün yapının yüklenmesi yapının kendisinin bir taşıyıcı haline gelmesine olanak tanımıştır.

Geleneksel Doğu Karadeniz kırsal konutlarının bir diğer dikkat çekici özelliği de aile yapısı ve sosyal yaşantı ile ilişkili olarak m² oranının yüksek oluşudur. Bu denli büyük yapıların ince kesitlere sahip duvarlar tarafında herhangi bir deformasyona uğramadan uzun yıllar boyunca taşınabilmesi ve yapıların sökülüp takılabileceği özelliğinin bulunması günümüzün modern mimari anlayışına ışık tutacak niteliktedir.

Rize/Pazar/Yücehisar Köyü Örneğinde Taşıyıcı Sistem

Çalışma sahası olarak seçilen alan Rize ili Pazar ilçesine Bağlı Yücehisar Köyünün eski adı çarışka olan ünlü mahallesidir. Bu alan Hemşin deresi ve Uğrak deresinin oluşturduğu iki vadi arasında kalan nispeten izole bir bölgedir.

Şekil 3: Yücehisar Köyü Konumu (41°06'34"Kuzey, 40°54'15"Doğu)

bulunmasıdır. İncelenen konut örneklerde ahşap karkas tekniği kullanımı yaygın olarak görülmüştür fakat karkas tekniği ile beraber yığma tekniğinin de kullanıldığı karma teknikte yapılmış konut örnekleri de mevcuttur.

Neredeyse tamamı arazi eğimine göre planlanan yapıların dikkat çekici bir özelliği temel görevi görecektir, yaratılan iç mekânının da ahır ve depo olarak kullanılacağı taş duvarlardır. Bu duvarlar moloz diyebileceğimiz irili ufaklı taşlardan inşa edilebileceği gibi daha düzgün bir şekilde ebatlanan kara taşlardan da inşa edilebilmektedir. Ayrıca bu duvarların taşıyıcı özelliği de bulunmaktadır. Daha

Doğu Karadeniz Kırsal Mimarisinde Taşıyıcı Sistem Detaylarının İrdelenmesi

sonra yapılacak bütün çalışmalar bu duvarların üzerine kurulmaktadır. Yapı kaç katlı olucaksa duvarların kalınlığı ve malzeme niteliği de bu durum göz önüne alınarak planlanmaktadır. Bu duvarların içerisinde boşluklar bulunması ve bu boşlukların bir işlevi bulunmasından ötürü bu alanlardan temel duvarı ya da bodrum kat olarak da bahsedebiliriz.

İncelenen konut yapılarının şekillenişinde kalkan duvar adı verilen kara taşlardan yapılan duvarlar da dikkat çekmektedir. Eğime oturtulan yapılarda genellikle yapının zemin ile birleştiği eğiminin yüksek kısmına denk gelen duvarların tamamı ya da büyük bir bölümü moloz taş ya da daha düzenli bir şekilde ebatlanmış kara taşlardan yapılmaktadır. Kalkan duvar genellikle çatının taşınmasına yardımcı ve yapı genelindeki taşıyıcı sistemin oluşumunu belirleyici bir niteliktedir. Diğer bütün duvarlara göre daha kalın kesitlere sahiptir. İklim koşullarının ve arazi yapısının getireceği çığ, heyelan ve yamaç aşağı inme eğiliminde olan yağmur suları gibi tehlikelere karşı bir önlem niteliğindedir.

Şekil 4: Temel Duvarı (üstte) ve Kalkan Duvar (altta) Örnekleri

Temel ve kalkan duvar tamamlandıktan sonra temel duvarının üzerine kalkan duvar hariç bütün yapıyı çepeçevre saran taban kirişleri yerleştirilmektedir. Taban kirişi bütün yapının yükünü temele aktaracak mukavemete sahip olmalıdır bu nedenle bölgede suya, neme ve zararlı böceklerle karşı dayanıklı olduğu bilinen kestane ağacı kullanılmaktadır. Bütün yapıyı çevreleyecek uzunlukta ve yapı yükünü kaldıracak kalınlıkta ağaçlar bulunamayacağı için uygun ölçülerde hazırlanan

Doğu Karadeniz Kırsal Mimarisinde Taşıyıcı Sistem Detaylarının İrdelenmesi

parçalar birleştirilmek sureti ile istenilen ölçülerde taban kirişleri hazırlanmaktadır. Aynı tür ağaçlardan farklı parçaları farklı yönlerde birleştirmek zaman içerisinde ahşabın çalışması ve buna bağlı deformasyonları da en aza indirmektedir. Alışılmışın dışında bir birleştirme tekniği kullanılan taban kirişleri yapıya uzaktan bakıldığında tek parça gibi görünmekte ve yapı silüetinde güçlü bir çizgi oluşturmaktadır.

Şekil 5: Taban Kirişi Örnekleri

Taban kirişleri üzerine kalkan duvar kenarından başlamak sureti ile yapı köşelerine kat yüksekliğini belirleyen ana taşıyıcı dikmeler yerleştirilmektedir. Bu dikmeler yapı büyüklüğüne ve yüksekliğine göre değişme göstermekle birlikte yaklaşık 15x15 ölçülerinde kesitlere sahiptir. Ana taşıyıcı dikmeler köşeler ile birlikte yapı cephesi öncelikle ikiye bölünerek bir orta dikme yerleştirilmektedir. Daha sonra orta dikme ve köşe dikmeler arasında yapı büyüklüğü göz önünde bulundurularak birer taşıyıcı dikme daha yerleştirilmektedir. Kısa cephelerde köşe ve orta dikmeler yeterli olmaktadır. Doğu Karadeniz kırsal konut mimarisinde yançalma olarak adlandırılan, köşe ve orta dikmelere çapraz şekilde yerleştirilen elaman taşıyıcı sistemin önemli bir parçasıdır. Yapının yanal ve düşey yüklere karşı koyarak gönye bozulmasını engellemektedir. Bu parça genellikle kat yüksekliğine oranla ortalama %60 ila %80 Aralığında bir mesafeye denk gelmektedir. Fakat taban ve tavan kirişini birbirine bağlayacak uzunlukta olan örnekler de mevcuttur.

Doğu Karadeniz Kırsal Mimarisinde Taşıyıcı Sistem Detaylarının İrdelenmesi

Şekil 6: Orta dikme, köşe dikme ve yançalma örnekleri

Köşe dikmelere kararlılık kazandıran yançalma parçasını Karadeniz bölgesinin karakteristik bir yapısı olan serenderlerde de görmekteyiz. Bu elemanlar sayesinde serender yapısı ince kesitlere sahip dikmeler üzerinde hafif bir silüet oluşturmaktadır.

Geleneksel Doğu Karadeniz kırsal konut yapılarında temel duvarı yada bodrum kat, kalkan duvar, köşe dikmeler, orta dikmeler ve yançalma parçası yerleştirildikten sonra tavan kirişi aynı taban kirişinde olduğu şekilde dikmelerin ve kalkan duvarların üzerine yerleştirilir. Daha sonra parapet yüksekliğinde yatay bir ahşap kuşak dikmelere geçme yöntemi ile sabitlenerek pencerelerin üzerine oturacağı zemin hazırlanmış olur. Yapı iskeleti bu şekilde oluşturulduktan sonra boşluklarına taş yerleştirilmek üzere 15 ila 25 cm aralıklar ile yaklaşık 10 x 10 ahşap dikmeler ve bu dikmelere sabitlenen aynı ölçülere sahip yatay parçalar yerleştirilir. Daha sonra bu boşluklar uygun ebattaki taş ya da taşlar ile doldurulur ve taş ahşap birleşimi kil ya da kireç harcı ile sıvanarak kalan küçük boşluklar kapatılır. Göz dolma tekniğinde dış duvarların güçlü bir taşıyıcı özelliği kazanmasının yanı sıra ahşap malzemenin de tasarrufu sağlanmış olmaktadır. Göz dolma tekniğinde yerleştirilen bütün parçalar geçme yöntemi ile sabitlendiği için yapının tamamı ya da bir bölümü sökülerek yeniden inşa edilebilir ya da zarar görmüş parçalar rahatça yenilenebilmektedir. Bu yönü ile göz dolma duvarlara sahip ahşap karkas yapılardan sürdürülebilir tasarımlar olarak bahsedilebilir.

Doğu Karadeniz Kırsal Mimarisinde Taşıyıcı Sistem Detaylarının İrdelenmesi

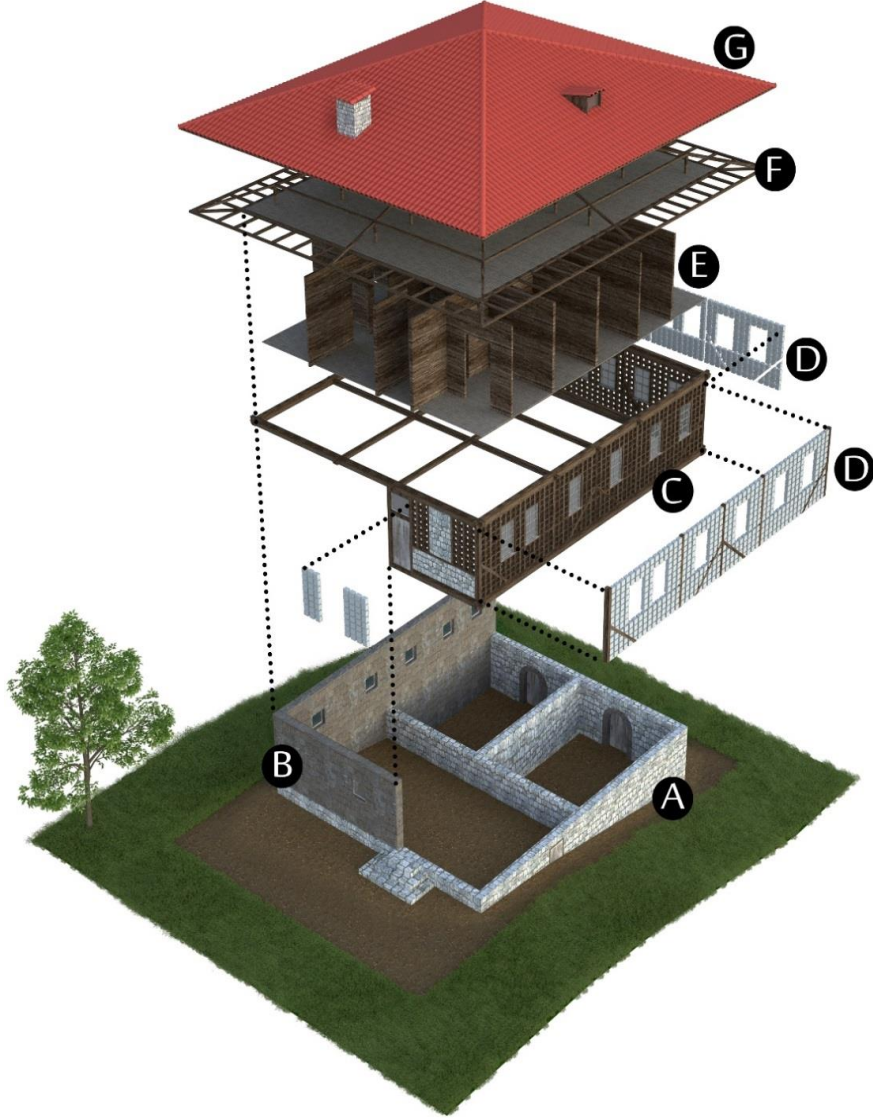

Şekil 7: Göz dolma duvar

Dış duvarların tamamlanmasının ardından tavan kirişi üzerine çatı oturtulmaktadır. Çatılar 1.3 başlıklı bölümde de bahsedildiği üzere iki omuz ya da semer çatı, üç omuz ve dört omuz biçiminde olmaktadır. Geleneksel Doğu Karadeniz mimarisinde çatılar ve saçak düzenleri oldukça başarılı çözümlere ulaşmıştır. İklimsel koşullara karşı yapıyı koruyan çatı ve ilgili uzantıları olan saçaklar değişken biçimlere sahiptir (Akdemir, Korkmaz, 2010). Yılın 12 ayı şiddetli yağışlar görülebilen bölgede yağmur suyunun yapıdan olabildiğince uzaklaştırmak amacı ile saçaklar 150 ve 180 cm uzunluğa kadar erişebilmektedir. Alışılmış uzunluğun dışına çıkan bu saçaklar çatı konstrüksiyonunu destekleyen konsollarla sağlanmaktadır. Çatı ve iç duvarların da inşa edilmesi ile beraber yapı tamamlanmaktadır. Göz dolma tekniği ile inşa edilen yapılarda istenildiği takdirde iç duvarlara da taşıyıcı özellik kazandırılabilir. Fakat incelenen birçok örnekte iç duvarların taşıyıcı özelliği yoktur. Tavan ve taban kirişini iç mekânda birbirine bağlayan dikmeler de taşıyıcı sistemin elemanları olarak karşımıza çıkmaktadır.

İnceleme yapılan alanda bulunan konut yapılarının ortak özellikleri göz önünde bulundurularak yapı bileşenlerinin daha iyi anlaşılabilmesi amacı ile bir modelleme çalışması yapılmış ve oluşturulan yapı sayısal ortamda parçalarına ayrılmıştır.

Doğu Karadeniz Kırsal Mimarisinde Taşıyıcı Sistem Detaylarının İrdelenmesi

Şekil 8: Yücehisar Köyü Örneğinde Konut Yapısını Oluşturan Bileşenler ve Taşıyıcı Sistem

Oluşturulan görselde A,B,C ve D sembolleri ile işaretlenmiş bileşenler taşıyıcı sistemi oluşturan parçalardır. Yukarıda detaylı olarak anlatılan taşıyıcı sistem bileşenleri A bölümü temel duvarı, B bölümü kalkan duvar, C bölümü taban kirişi, köşe dikme, orta dikme, “yançalma” ve tavan kirişini ifade etmektedir. D bölümü ise oluşturulan göz boşluklarına yerleştirilen taş dolmaları ifade etmektedir.

Doğu Karadeniz Kırsal Mimarisinde Taşıyıcı Sistem Detaylarının İrdelenmesi

Yapının diğer bileşenleri olan yığma iç duvarlar ve döşeme E bölümünde, çatı iskeleti F bölümünde ve çatı kaplaması G bölümünde ifade edilmiştir.

SONUÇ

İnceleme yapılan alanda bulunan konut yapılarında ahşap karkas sistemler öne çıkmakta ve geleneksel Doğu Karadeniz mimarisinin karakteristik bir yapım tekniği olan göz dolma örnekler çoğunluktadır. Fakat bir yapı için yalnızca tek bir yapım tekniği kullanılmıştır şeklinde bir söylem doğru olmayacaktır. Ahşap karkas yapılar yığma taş duvarlar ile yukarıda da bahsedildiği üzere uyum içerisinde planlanmıştır. Ayrıca taş yığma, ahşap karkas ve ahşap yığma tekniklerinin bir arada kullanıldığı örnekler de mevcuttur. Bu örneklerden karma teknik olarak bahsetmek mümkündür.

Çalışma ilgili alanda bulunan tarihi dokusu ve yapısal bütünlüğü korunmuş örnekler belirlenmiş ve incelemeler bu örnekler üzerinden gerçekleştirilmiştir. Ahşap karkas tekniğinin iki farklı uygulaması olan göz dolma ve muskalı dolma tekniği ile inşa edilen yapılardan sökülüp takılabilme özeliği dolayısı ile de sürdürülebilirlik açısından dikkat çeken göz dolma tekniği ile farklı zamanlarda inşa edilen yapı örnekleri değerlendirilmiştir. Yapılan incelemeler sonrasında;

-Taşıyıcı sistemin doğal koşullara ve zamana karşı koyarak bütünlüğünü koruyabilecek kalitede olduğu,

-Taşıyıcı sistemi oluşturan parçaların sökülüp takılabilme özelliğinin bulunduğu ve buna bağlı olarak sürdürülebilir bir anlayışta olduğu,

-Taşıyıcı sistem ve yapının diğer bileşenleri arasında geçme yönteminden başka bir tespit elemanı kullanılmadığı, bu açıdan değerlendirildiğinde üst düzey bir işçilik anlayışının bulunduğu,

-Kullanılan yapım tekniğinin günümüz modern malzemeleri ile birleşerek kullanılabilceği,

-Yapım tekniği, birleşim detayları, taşıyıcı sistem özeliği bakımından günümüz mimari tasarımlarına ilham kaynağı olabileceği,

-Göz dolma tekniğinde ahşap malzemenin yanında taş malzemenin de yoğun bir şekilde kullanılmasının ahşap malzeme açısından tasarruf sağladığı ve bu yönü ile çevreci olduğu,

-Eğer koruma altına alınmaz ise bu değerlerin zaman içerisinde yok olacağı,

Sonuçlarına ulaşılmıştır.

Doğu Karadeniz Kırsal Mimarisinde Taşıvıcı Sistem Detavlarının İrdelenmesi

KAYNAKÇA

- Akdemir, M. Z., Korkmaz, E. (2010). “Geleneksel Konut Dokularında Malzemenin Çatı Ve Cephe Kuruluşuna Etkileri: Batı Karadeniz Bölgesi Örneği”, *5.Ulusal Çatı & Cephe Sempozyumu*, İzmir.
- Batur, A. (2005). *Doğu Karadeniz’de Kırsal Mimari*, İstanbul: Milli Reasürans T.A.Ş.
- Çakır, S. (2000). *Geleneksel Karadeniz Ahşap Yapım Yönteminin Çağdaş Teknoloji Açısından Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Çobancaoğlu, T. (1998). *Türkiye’de Ahşap Evlerin Bölgelere Göre Yapısal Olarak İncelenmesi ve Restorasyonlarında Yöntem Önerileri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Eruzun, C. ve Sözen, M. (1996). *Anadolu’da Ev ve İnsan*, İstanbul: Emlak Bankası Yayınları.
- Özgüner, O. (1970). *Köyde Mimari Doğu Karadeniz*, Ankara: O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi.

Cilt: 6, Sayı: AGP Özel Sayısı, Ekim 2018 / Volume: 6, Issue: AGP Special Issue , October 2018

TÜRKİYE – ÇEKOSLOVAKYA TİCARİ İLİŞKİLERİNDE SKODA SİLAH FABRİKASI (1923-1939)

Skoda Arms Factory in Turkey – Czechoslovakia Trade Relationships (1923-1939)

Ercan HAYTOĞLU*

ÖZ

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı sonunda dağılması ile Çekler ve Slovaklar birleşerek Çekoslovakya'yı kurmuştur. Slovaklar daha ziyade tarım ile ilgilendiklerinden, Çekler ülkenin ağır sanayisini ellerinde tutmuşlardır. Çekoslovakya'nın bu güçlü sanayi yapısı içinde Skoda silah ve otomobil Fabrikaları önemli bir yere sahip olmuştur. Türkiye iki dünya savaşı arasında kara, deniz ve hava silahlanması için Çekoslovakya, Almanya, Fransa, Rusya, İtalya, İngiltere ve Hollanda gibi ülkelerden askeri donanım almaya çalışmıştır. Çekoslovakya ile Skoda Silah Fabrikasının imal ettiği özellikle top ve top mühimmatı için bağlantıya geçilmiştir. Türkiye Hükümeti, Skoda Silah Fabrikası'ndan 1923'den 1939'a kadar farklı tarihlerde farklı silah ve savaş malzemesi satın almıştır. Bu silah ticareti Skoda Şirketi ile Türkiye Hükümeti arasında bir takım anlaşmalar yapılmasını kaçınılmaz kılmıştır. Bu anlaşmalar bağlamında Türk subayları Çekoslovakya'ya, Çekoslovak danışmanlar Türkiye'ye gelip gitmişlerdir. Hükümet ve şirket arasında bazı sorunlar yaşanmakla birlikte 1939'a kadar ilişkiler devam etmiştir. Bu çalışma ile silah satışlarının gizli tutulması sebebiyle silah ve savaş malzemesi miktarları çok fazla ayrıntılı tespit edilememiş ise de ticaretin varlığı ve karşılaştığı sorunlar ortaya konulmuştur.

Bu çalışmada Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, kitap, makale ve süreli yayınlardan faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Çekoslovakya, Skoda Silah Fabrikası, Skoda Şirketi, silah.

* Prof. Dr, Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, ehayt@pau.edu.tr

Türkiye – Çekoslovakya Ticari İlişkilerinde Skoda Silah Fabrikası (1923-1939)

ABSTRACT

With the disintegration of the Austro-Hungarian Empire at the end of the First World War, Czechs and Slovaks united to form Czechoslovakia. Since the Slovaks were more interested in agriculture, the Czechs kept hold of heavy industry. Skoda arms and automobile factories had a significant place within this powerful industrial structure of Czechoslovakia. Turkey had tried to acquire military equipments from countries such as Czechoslovakia, Germany, France, Russia, Italy, England and the Netherlands for its land, naval and air armament between the two world wars. Connections had been made with Czechoslovakia especially for cannon and cannon ammunition manufactured in Skoda Arms Factory. The Government of Turkey had purchased various arms and ammunitions from Skoda Arms Factory at different dates from 1923 to 1939. This arms trade made conclusion of a number agreements between Skoda Company and the Government of Turkey inevitable. In the context of these agreements, as Turkish officers visited Czechoslovakia, Czechoslovakian mentors visited Turkey. Although some problems were experienced between the government and the company, the relationships continued until 1939. With this study, although the amounts of weapons and ammunition can not be determined in detail due to arms sales being kept confidential, the existence of the trade and the problems it had encountered have been manifested.

This study makes use of the Prime Ministry Republic Archives, books, articles and periodicals.

Keywords: Turkey, Czechoslovakia, Skoda Arms Factory, Skoda Company, Arms.

GİRİŞ

I. Dünya Savaşı, insan ve ekonomik kayıplar açısından dünyanın yaşadığı en büyük savaş oldu. Savaş sonunda Avusturya-Macaristan, Alman İmparatorluğu, Rus Çarlığı ve Osmanlı Devleti dağılırken, diğer imparatorluklarda önemli ölçüde sarsıldı.

Lenin'in ulusların kendi kaderlerini kendilerinin tayin etmesi ve Wilson'un sömürülen ulusların bağımsızlığını kazanmaları yönünde ortaya koyduğu prensipler milli devletlerin kurulmasını ön plana çıkardı. Buna rağmen İngiltere ve Fransa savaş sonrası Çekoslovakya ve Yugoslavya gibi milli devlet anlayışıyla çelişen iki devlet kurdu.

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu döneminde azınlık olan Çekler bağımsızlık mücadelesine girişti. Thomas Masaryk, Edouard Beneş ve Rastislav Stefanik 18 Ekim 1918'de Paris'te Çekoslovak Milli Konseyini kurdu. Avusturya-Macaristan'ın Çekleri imparatorluk içinde tutmak için attığı adımlar olumlu sonuçlanmadığı için Prag Ulusal Konseyi 28 Ekim 1918'de "Çekoslovakya Cumhuriyeti"ni ilan etti. Prag ve Paris grupları aralarında anlaşarak Masaryk'i Cumhurbaşkanı, Kramar'ı Başbakan ve Dr.Beneş'i Dışişleri Bakanı yaptı

Türkiye – Çekoslovakya Ticari İlişkilerinde Skoda Silah Fabrikası (1923-1939)

(Armaoğlu, 2012: 227). Bu liderlerin uyumlu çalışması, Avrupa'da giderek yaygınlaşan faşist yönetimlere rağmen Çekoslovakya'da demokrasinin başarılı şekilde uygulanmasına imkân sağladı (Sander, 2000:217). Çekoslovakya ve Yugoslavya kuruluşundan itibaren revizyonist devletlerin hedefinde yer aldığı için İngiltere ile Fransa'nın garantileri ile var olmaya çalıştı.

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun parçalanması ile kurulan Çekoslovakya, imparatorluk dönemindeki sanayi tesislerinin bir bölümüne sahipti. Çekler, sanayi için gerekli hammadde ve pazar için Orta Avrupa ekonomilerini istikrarsız gördükleri için Orta Avrupa'ya yönelmediler. Daha istikrarlı buldukları Batı Avrupa ekonomilerine yönelmeyi tercih ettiler. Bu da Çekoslovakya'nın bir sanayi ülkesi olarak varlık göstermesinde etkili oldu.

Çekoslovakya 6.6 milyon Çek ve 2.2 milyon Slovak'ın birleşmesiyle kurulduğu halde ülke içinde 3.1 milyon Alman, 747 bin Macar, 459 bin Ruten, 76 bin Polonya ve 180 bin Yahudi azınlık bulunuyordu. Bu durum Çekoslovakya'nın ciddi etnik sorunlarla karşı karşıya kalacağı ilk işaretiydi. Kısa zamanda 3.1 milyon Alman ilgi ve dikkatlerinin tamamen Almanya'ya yönelik olduğu, diğer azınlıkların da Almanlardan farklı tutum sergilemeyecekleri anlaşıldı. Teschen bölgesinin Çekoslovakya-Polonya arasındaki paylaşımı ile iki ülke arasında oluşan sorun, Çekoslovakya'nın hiçbir şekilde güvenlik içinde olmadığını gösterdi.

Çeklerin imparatorluk döneminde Avusturya, Slovakların ise Macaristan hâkimiyetinde yaşamış olmaları, Çeklerin sanayi, Slovakların tarım toplumu olmaları, Katolik olan iki toplumun anti-klerikal ve klerikal din anlayışı ile ayrışması etnik sorunlarına ek olarak diğer önemli sorunları oldu. İçerideki her yönüyle bu güvensiz durum, Çekoslovakya'nın güvenlik politikaları yönüyle Fransa ve Küçük Antant'a yönelmesine yol açtı. Ayrıca Çekoslovakya için Yugoslavya ve Romanya güvenlik politikaları için işbirliği yapabileceği etkili iki ülke oldu. Almanya'nın Avrupa'nın doğusuna doğru yayılmacı politikaları, Almanya'ya karşı Çekoslovakya'yı istemeyerek Sovyet Rusya'ya yaklaştırdı. Çekoslovakya'nın Almanya'ya karşı Fransa ve Sovyet Rusya ile denge oluşturmaya çalışması 1938'de Çekoslovakya'nın Alman işgali altına girmesini engel olamadı (Armaoğlu, 2012:227-229).

Türkiye ise I. Dünya Savaşı ve Milli Mücadele döneminde önemli ölçüde insan ve mali kaynak kaybına uğradı. Mali kayıpların yarattığı sıkıntılar özellikle 1923'ten itibaren fazlasıyla hissedildi. Eğitim, sağlık, tarım ve sanayi alanında pek çok yeni adım atılmaya çalışılırken Türkiye barışa ihtiyaç duyuyordu. Türkiye, Mustafa Kemal (Atatürk)'in önderliğinde atılan başarılı adımlar ile I. Dünya Savaşı sonrası şekillenen yeni dünyada yerini almaktaydı. Lozan'dan arta kalan sorunları barışçı diplomasi ile çözmeye gayret eden Türkiye, savaşların önlenmesi ve barışın sürekliliği için Milletler Cemiyeti ve silahsızlanma görüşmelerini olumlu karşıladı.

Bu gelişmelere rağmen galip devletlerin mağlup devletlere imzalattıkları ağır şartlar içeren barış anlaşmaları ve bu anlaşmaların uygulamasını ağırlaştırmaları sürekli barışa dair var olan ümitleri giderek yok etti. Revizyonist devletler kısa sürede siyasi, ekonomik, coğrafi ve askeri kayıplarını barışçı diplomasi

Türkiye – Çekoslovakya Ticari İlişkilerinde Skoda Silah Fabrikası (1923-1939)

uzaklaşarak tamir etmeye çalıştı. Siyasi ve askeri açıdan geliştirdikleri radikal tutumları ile 1929 dünya ekonomik krizinden itibaren savaşa doğru gidişin işaretleri ortaya çıkmaya başladı.

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan itibaren savaşların ülke üzerinde yarattığı olumsuz şartların üstesinden gelmek ve uluslararası arenada attığı diplomatik adımlar ile ülkenin geleceğini güvenlik altına almak istedi. Türkiye 1930'a kadar Lozan'da çözümlenemeyen sorunları büyük ölçüde çözdü ve komşuları ile ilişkilerini normalleştirdi. 1932'de Milletler Cemiyeti'ne giren Türkiye, Avrupa'da gelişen güvensizlik ortamına karşı kendi savunmasına ve barışa katkı yapmak amacıyla 1934'de Balkan Paktı ve 1937'de Sadabad Paktı'nın kurulmasında öncü oldu.

ÇEKOSLOVAKYA VE TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

1922'de İtalya'da Mussolini'nin, 1933'de Almanya'da Hitler'in iktidara gelerek faşist politikalar uygulamaları Türkiye'nin güvenliği açısından tehdit oluşturdu. Türkiye barış çabalarına verdiği desteğe rağmen Avrupa'da revizyonist hareketin yükselmesi ve silahlanma yarışının önlenememesini dünyanın yeni bir savaşa doğru evrilmesi olarak değerlendirdi. Türkiye güvenliği için silahlanmaya yönelik somut adımlar attı ve ilk olarak ülke savunması için Avrupa ülkelerinden silah ve savaş malzemesi almaya başladı.

Birçok ülke ile siyasi işbirliğine öncelik veren Türkiye, kuruluşundan itibaren savunmasını ihmal etmedi. Çekoslovakya dâhil birçok ülke ile her türlü diplomatik ilişki içinde olmak için çaba sarf etti. Silahlanma yarışı başlamasına kadar barışın kazanacağına dair inanç ve çabasını aralıksız sürdüren Türkiye, barışın daim olacağına dair inancın kaybolması ile daha fazla silahlanmaya yöneldi.

Türkiye ile Skoda Silah Fabrikası arasında ilişkiler iki ülke arasında diplomatik ilişkilerden önce başladı. Mayıs 1923'te başlayan ilişkiler gelişerek devam etti (Başbakanlık Osmanlı Arşivi, BOA. HR.İM..29.44.2.)¹ Dünyada hızla artan silahlanmaya karşı, Çekoslovakya 1934'den itibaren Türkiye'nin silahlanmasında önemli bir ülke oldu. Daily Herald gazetesi "*Türkiye kara, deniz ve hava ordularına ait hemen hemen her türlü silah ve levazımat ithal ediyor. Çekoslovakya, Fransa, Rusya ve İtalya, Türkiye'ye esliha veren başlıca ülkelerdir*" (Cumhuriyet gazetesi, 1 Haziran 1934) şeklinde haber yaptı. Bu haberde Çekoslovakya sıralamada ilk ülke olarak yer alıyordu. Türkiye-Çekoslovakya arasında ilk ilişkiler silah ticareti ve sonrasında dostluk ve ikamet anlaşmaları ile şekillenmeye başladı.

Diplomatik ilişkilerin başlamasında Çekoslovakya ilk adımı attı. Çekoslovakya, TBMM Hükümetinin Bern Maslahatgüzarlığına görüşmelere başlamak istediğine dair müracaatta bulundu. Türkiye de dış ticaretin canlanması

¹ Hariciye Nezareti, İstanbul Murahhaslığı'nın 7 Temmuz 1923 tarihli yazısıdır.

Türkiye – Çekoslovakya Ticari İlişkilerinde Skoda Silah Fabrikası (1923-1939)

için birçok ülke ile işbirliği amacıyla, Çekoslovakya'nın da içinde bulunduğu birçok ülkeye konsolosluklar açma çalışmaları başlattı (Öncü, 2014:165).

Türkiye ile Çekoslovakya arasında Hariciye Vekaleti Müsteşarı Tevfik Kamil (Koperler) ile Çekoslovakya temsilcisi Dr. Rodolf Svetik arasında 11 Ekim 1924'te Ankara'da dostluk anlaşması imzalandı. Anlaşmanın birinci maddesinde; “*Türkiye Cumhuriyeti ile Çekoslovakya Cumhuriyeti arasında na-kabil (mümkün olmayanı) nakz (talep etmek) ve ihlal-i (bozmak) sulh ve müsalemet (barış içinde olmak) ve samimi ve daimi muhadenet (dostluk) mevcut olacaktır*” hükmü yer alıyordu. İki devlet arasında devletlerarası hukuka uygun diplomatik ilişkiler kurulması, her iki ülke arasında konsolosluk, ticaret, iskân ve ikamet ile bir kısım adli kanunlarda iki taraf memurlarının karşılıklı olarak birbirlerine yardımcı olunmasını kabul etti (Resmi Gazete, 20 Nisan 1925).

16 Haziran 1925'de eski Maarif Vekili Vasıf Bey (Çınar) Fevkalade Murahhas ve Orta Elçi olarak Prag'a gönderildi². Prag, Atatürk'ün sağlığında açılan 19 Türk diplomatik temsilciliğinden biri oldu (Şimşir 2017:308). Çekoslovakya ise birkaç ay sonra Madrid Elçisi Milos Kobr'ı Olağanüstü Temsilci ve Orta Elçi sıfatıyla Ankara'ya gönderdi. Daha sonra Türkiye Bratislava şehrine fahri konsolosluk açtı ve 26 Aralık 1928'de Zozepf Reisner'i fahri konsolos atadı (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA) 30.18.01.02.1.11.15).

Türkiye Cumhuriyeti ile Çekoslovakya Cumhuriyeti arasında Ankara'da 31 Mayıs 1927'de ikamet anlaşması imzalandı. Anlaşmanın imzasında Türkiye adına Eski Ticaret Vekili ve Gaziantep Mebusu Ali Cenani Bey ile Hariciye Vekâleti Müsteşarı Ali Şevki (Berker), Çekoslovakya adına da Fevkalade murahhas ve Ankara elçisi Milos Kobr görevlendirildi. TBMM tarafından bu anlaşma 5 Ocak 1928'de kabul edildi (*Resmi Gazete*, 12 Ocak 1928)³.

İki ülke arasında 31 Mayıs 1927'de Ankara'da Ticaret Anlaşması (Resmi Gazete, 22 Ocak 1928)⁴ ve 17 Ocak 1931'de Ticaret ve Seyr-i Sefain anlaşmaları imzalandı. Anlaşma için Türkiye adına Milli Müdafaa Vekili Aziz Zekai (Apaydın), İktisat Vekili Mustafa Şeref (Özkan) ve Hariciye Müsteşarı Menemenli Numan (Numan Menemencioğlu) görevlendirilirken, Çekoslovakya adına da Fevkalade Murahhas ve Orta Elçi Milos Kobr görevlendirildi (Resmi Gazete, 6 Nisan 1931)⁵.

² Osmanlı Devleti döneminde İngiltere, Fransa, Rusya, Almanya, Avusturya ve İtalya temsilcilikleri büyükelçilik, diğer temsilcilikler elçilik şeklinde idi. Türkiye Cumhuriyeti de bu geleneği devam ettirdi (Şimşir, 2017: 217) (Şimşir, 1993:571-572) Vasıf Bey Prag Elçisi olarak 1925-1927 yılları arasında görev yapmıştır. (Aslantepe, 1997:788), (Şimşir, 2017:319)

³ (Kanun Numarası:1192) Madde-11'de anlaşmanın imzalanmasından bir ay sonra yürürlüğe girmesi ve üç yıl süre ile yürürlükte kalması kabul edildi.

⁴ Madde-12'de anlaşmanın imzalanmasından bir ay sonra yürürlüğe girmesi iki taraftan biri tarafından feshedilmediği takdirde yürürlükte kalması kabul edildi.

⁵ (Kanun numarası:1799-Kabul tarihi:26 Mart 1931) Madde-14'de anlaşmanın imzalanmasından bir ay sonra yürürlüğe girmesi ve iki yıl süre ile yürürlükte kalması kabul edildi.

Türkiye – Çekoslovakya Ticari İlişkilerinde Skoda Silah Fabrikası (1923-1939)

22 Ağustos 1930'da iki ülke arasında Prag'da "Medeni ve Ticari Hususatı Kazaiyeye Mütedair Karşılıklı Münasebet" anlaşması imzalandı. Anlaşma için Türkiye Hariciye Vekâleti Müsteşarı, Birinci Sınıf Elçi Numan Menemencioğlu'nu, Çekoslovakya ise Hariciye Nezaretinde elçi ve Fevkalade Murahhas Hukuk doktoru Pavel Wellner ile Adliye Nezaretinde yüksek danışman ve hukuk doktoru Antonin Koukal'ı görevlendirdi (Resmi Gazete, 9 Temmuz 1932)⁶. Yine Prag'da 22 Ağustos 1930'da imzalanan "İadei Mücrimin ve Ceza İşlerinde Adli Müzaheret" anlaşması imzalandı. Suçluların iadesi ve ceza işlerinde adli desteği düzenlemek için imzalanan anlaşma için de aynı kişiler görevlendirildi (Resmi Gazete, 9 Temmuz 1932)⁷.

17 Mart 1931'de iki ülke arasında "Uzlaşma, Hakem ve Adli Tesviye" anlaşmaları imzalandı. Anlaşma için Türkiye Hariciye Vekili ve İzmir Mebusu Tevfik Rüştü'yü, (Aras) Çekoslovakya ise Fevkalade Murahhas ve Orta Elçisi Milos Kobr'u görevlendirdi (Resmi Gazete, 5 Ağustos 1931)⁸.

12 Mayıs 1936'da iki ülke arasında imzalanan ve 1 Haziran 1936'da yürürlüğe giren yeni ticaret anlaşması kanunlaştı (Resmi Gazete, 18 Şubat 1937)⁹. Ankara'da 7 Nisan 1938'de imza edilen "Ticari Mübadeleleri Tanzime Mütedair" anlaşma ve ekleri 1 Mayıs 1938'den itibaren yürürlüğe girdi (Resmi Gazete, 28 Haziran 1938)¹⁰.

OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E SKODA SİLAH FABRİKASI İLE İLİŞKİLER

Çekoslovakya, Avusturya – Macaristan İmparatorluğu'ndan ayrıldığından itibaren Avusturya – Macaristan İmparatorluğu döneminden kalma Skoda gibi mükemmel bir silah fabrikasına sahipti (Cumhuriyet, 22 Şubat 1938). Fabrikanın

⁶ (Kanun no:2051-Kabul Tarihi:30 Haziran 1932) Üçüncü Fası, Nihai Ahkâm Madde 2'de anlaşmanın imzalanmasından üç ay sonra yürürlüğe girmesi ve imza atan devletlerden biri veya diğeri tarafından feshedilebileceği belirtildi. Ayrıca yürürlükte kalacağı süre verilmedi.

⁷ (Kanun no:2055-Kabul Tarihi:2 Temmuz 1932) Dördüncü Fası, Nihai hükümler Madde 28'de anlaşmanın imzalanmasından üç ay sonra yürürlüğe girmesi ve imza atan devletlerden biri veya diğeri tarafından feshedilebileceği belirtildi. Ayrıca yürürlükte kalacağı süre verilmedi.

⁸ (Kanun No:1887-Kabul tarihi:25 Temmuz 1931) Madde-15'de anlaşmanın imzalanmasından bir ay sonra yürürlüğe girmesi ve beş yıl yürürlükte kalması kabul edildi.

⁹ (Kanun no:3124-Kabul tarihi:10 Şubat 1937)

¹⁰ (Kanun no:3454-Kabul tarihi:15 Haziran 1938. Bu anlaşma ile birlikte 1197 Kanun nolu 794 sayılı Resmi gazetede yayınlan Türkiye - Çekoslovakya Ticaret Anlaşması, 1799 kanun nolu 1767 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Türkiye - Çekoslovakya Ticaret ve Seyr-i Sefain Anlaşması, 3124 kanun nolu 3537 sayılı Resmi Gazete yayınlanan Türkiye - Çekoslovakya Ticaret Anlaşması, 3364 kanun nolu 3889 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Türkiye-Çekoslovakya arasında akdedilmiş olan 12 Mayıs 1936 tarihli ticari mübadele anlaşmasının ek olarak tanzim olunan protokole ait kanun ve Resmi gazete 3287'de yayınlanan 2/4369 sayılı Türkiye-Çekoslovakya ticaret anlaşmasının bir ay temdidine dair kararnamede kabul edildi.

Türkiye – Çekoslovakya Ticari İlişkilerinde Skoda Silah Fabrikası (1923-1939)

kuruluşu ile ilgili farklı bilgiler bulunmaktadır. Skoda Silah Fabrikası'nın Pilsen'de 1859'da Waldstein ailesi tarafında kurulduğu 1869'da Emil von Skoda tarafından satın alındığına¹¹ dair bilgi olduğu gibi 1895'te¹², Avusturya-Macaristan İmparatorluğu döneminde Bohemya'nın güney batısında Pilsen civarında Bolevetz'de kurulduğuna¹³ dair bilgi de bulunmaktadır.

Buradaki farklı bilginin nedeni Vaclav Laurin ile Vaclav Klement adlı 1895'te bisiklet üretmek üzere fabrika kuran ve "Slavia" adlı bisikleti üreten ortakların, 1899'da motosiklet üretimine başlayarak kurdukları "Laurin&Klement Co." Şirketinin Emil von Skoda tarafından sonradan satın alınmasıyla ilişkilidir. 1914'te silah üretimine başlayan "Laurin&Klement Co." şirketi 1920 sonrası ekonomik sıkıntılardan olumsuz etkilenmiş ve iki ortak güçlenmek ve şirketi modernize etmek için yeni bir ortak arayışına girmiştir. Bu şirket, Emil von Skoda'nın sahibi olduğu Doğu Avrupa'nın en büyük şirketlerinden biri olan 'Pizen Skodovka' tarafından 1924'te satın alınmıştır. 'Pizen Skodovka' şirketi, 'Laurin&Klement'in şirketini almadan önce silah, lokomotif, uçak, güç üniteleri ve gemi parçalarına kadar birçok alanda üretim yapan bir şirkettir¹⁴. Bilinen ve tanınan Skoda şirketi Emil Von Skoda'ya ait olan şirkettir.

İlk olarak Skoda Fabrikası ile ilişki Osmanlı Devleti döneminde başladı. Osmanlı Devleti, Skoda Fabrikasına dair Viyana Sefareti vasıtasıyla bir takım bilgilere ulaştı. 19 Ocak 1906'da Romanya Hükümeti'nin Krup Fabrikasına sipariş ettiği seri atışlı toplara ait mermilerin imali için gerekli makinelerin Bükreş tersanesine getirilmesi için, Romanya Harbiye Nezareti ile Skoda Fabrikası arasında bir anlaşma yapıldı. Bu gelişme yakından takip edilerek; bir yıl sonra terk edilecek bu makinelerin Osmanlı Devletine üçyüz bin krona kiralanması Harbiye Nezaretine bildirildi (Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Bab-ı Ali Evrak Odası Evrakı (BEO) 2745/205842)¹⁵.

1912'de I.Balkan Savaşı başında Viyana Sefareti tarafından Skoda Fabrikası'ndaki 4 parça 37 milimetrelik cebel topu ile 8 bin merminin 80 bin marka, yedi milimetre altmışbeş çapında iki mitralyözünde 18 bin marka verileceği bilgisi şifre ile Başkumandan Vekili Nazım Paşa'ya bildirildi. Bu silahlara ihtiyaç olup olmadığı sorularak, ihtiyaç durumunda silahların derhal teslim olunabileceği bildirildi (BOA, BEO, 4141/310508)¹⁶.

I.Dünya Savaşı'nda 1917 ortalarında Harbiye Nezareti tarafından Ordu-yı Hümayun'un ihtiyacı olan silahlar için Skoda Fabrikasından ikişer bin atım mühimmat ile 36 parça cebel topu ile 24 parça cebel obüsü daha önceki siparişlere

¹¹ <http://www.tsplzen.cz/en/historie/> (Erişim tarihi: 2 Nisan 2018)
https://www.gracesguide.co.uk/Skoda_Steel_Works (Erişim tarihi: 2 Nisan 2018)

¹² Özpeynirci, "111 yıllık tarihi testi!", (Erişim tarihi:25.03.2018)

¹³ Abidin Daver, (Nakili) "Casuslar Arasında" Tefrika Sıra No:140, *Cumhuriyet*, 18 Eylül 1934, Yıl:11, Sayı:3725.

¹⁴ Özpeynirci, "111 yıllık tarihi testi!", (Erişim tarihi:25.03.2018)

¹⁵ Bu konuda başka bir yazışmaya tarafımızdan ulaşılamamıştır.

¹⁶ 27 Kasım 1912 tarihli şifre yazıdır.

Türkiye – Çekoslovakya Ticari İlişkilerinde Skoda Silah Fabrikası (1923-1939)

eklendi. Bu siparişin bedeli olan 857 bin kûsur liranın her lirasına karşılık 25 kron verilerek ödenmesi fabrika yönetimine teklif edildiğinde kabul edilmeyeceği belirtilerek Ordu-yı Hümayun'un şiddetle bu silah ve savaş malzemesi ihtiyacı göz önüne alınarak 857 bin kûsur liranın temini için harekete geçilmesi istendi (BOA, BEO MV (Meclis-i Vükela Mazbataları) 207/100, 4465.334857.1) ¹⁷. Hammadde fiyatlarının sürekli artması nedeniyle Skoda şirketinin anlaşmaya uygun ödeme koşulları ile yeni siparişi karşılayamaması durumu doğdu. Sonradan şirket önceki anlaşmanın her bir lirasına karşılık 25 kron daha ödenmesini kabul etti. Osmanlı Devleti bu süreçte Avrupa'daki diğer fabrikalardan top ve savaş malzemesi temin edilmesinin zor ve imkânsız olduğunu düşünerek her bir lira için 25 kron ödememek amacıyla 857 bin liranın temin edilerek peşinen ödenmesiyle bu sıkıntının aşılmasını öncelikle ele aldı (BOA. BEO 4465.334857.2).

Ekonomik şartların son derece ağırlaştığı 1917'de silah ve savaş malzemesi için gerekli paranın temini konusunda ciddi sıkıntı yaşansa dahi, Almanya'dan karşılanacak ihtiyaç için ayrılan marktan veya elde bulunan 5 milyon liralık harcamadan arta kalan ile silah ve mühimmat bedelinin ödenmesi istendi. Maliye Nazırı'nın da fiyat konusunda fabrikaya teklifte bulunması göz ardı edilmedi (BOA. BEO. MV. 207/100) ¹⁸.

I.Dünya Savaşında Skoda top fabrikasında imal edilen 30.5 luk obüs topları Almanya ve Avusturya – Macaristan için önemli rol oynadı. Bolovetz'deki bu fabrika 17 Mayıs 1917'de saat 14.30'da infilak etti. İnsan ve mühimmat kaybı yanında 25 milyon altın kronluk bir maddi kayıp gerçekleşti ¹⁹. Patlamanın nedeni ilk anda anlaşılammış ise de daha sonra İngiliz istihbaratının bir suikast planı ile gerçekleştiği tespit edildi ²⁰. Dışarıdan gelen İngiliz casusların, fabrikayı içeriden işbirlikçilerinin yardımı ile infilak ettirdiği anlaşıldı (Cumhuriyet, 31 Temmuz 1935) ²¹.

Türkiye ile Skoda Fabrikası'nın ilk teması Lozan öncesi iki ülke arasında diplomatik ilişkiler başlamadan gerçekleşti. 26 Mayıs günü Grandes Usines Skoda Genel Müdürü J. Kolovrat ile Cechomachines Sendikası Genel Müdürü L. Tucek'in Ankara'ya gitmeleri için izin isteğinde bulunuldu. İsteklerinin olumlu karşılanarak izin verildiği Dr.Adnan Bey tarafından Çekoslovakya Cumhuriyeti temsilcisine

¹⁷ 19 Nisan 1917 tarihli yazıdır.

¹⁸ Karar yazısıdır.

¹⁹ Abidin Daver, (Nakili) "Casuslar Arasında" Tefrika Sıra No:140, Cumhuriyet, 18 Eylül 1934, Yıl:11, Sayı:3725.

²⁰ Skoda Silah Fabrikasında çalışmış bir memur ile Londra'da 1925'de karşılaşan bir İngiliz casusunun olay günü yaşananlara dair görüşmesi ayrıntılar hakkında bilgi sahibi olunmasını sağlamıştır. Bu bilgiler adı belirtilmeyen İngiliz casusunun o gün orada bulunduğunu ve patlama ile doğrudan ilişkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü fabrika ile ilgili yapılan soruşturmanın tüm ayrıntılarına sahip olduğu anlaşılmıştır. Abidin Daver, (Nakili) "Casuslar Arasında" Tefrika Sıra No:141, Cumhuriyet, 19 Eylül 1934, Yıl:11, Sayı:3726.

²¹ Gazetede suikastın İngiliz Gizli Servisi tarafından gerçekleştirildiği kesin olarak ifade edilmiştir.

Türkiye – Çekoslovakya Ticari İlişkilerinde Skoda Silah Fabrikası (1923-1939)

bildirildi (BOA, HR.İM..29.44.2) ²². 1925'te yazışma adresinde şirketin adı "Societe Anonyms Des Anciens ETABLISSEMENTS SKODA A Pilzen" şeklinde yer alıyordu (BOA. BEO. HR.İM (Hariciye Nezareti, İstanbul Murahhaslığı)131.20.3).

Skoda Silah Fabrikası ile Türkiye arasındaki ilişkilere dair ikinci belge 28 Ağustos 1927'de Paris'ten Hüseyin Kadri Bey'in Müdafaa-i Milliye Vekili Recep Bey'e (Peker) yazdığı bir mektup idi. Bu mektupta Skoda Silah Fabrikasından Recep Bey'e verilmek üzere Türkiye'deki vekiline 150.000 TL ödendiğine dair fabrika defterinde kayıt bulunduğu belirtilmekteydi. Bu mektupta yazılanlar vekilin makamını ve devlet adamlarını zan altında bırakıyordu. Bu nedenle durumun üzerine hassasiyetle gidilerek gereğinin yapılması istendi. Fabrika adına komisyonculuk yaptığı iddia edilen Babanzade Fuat Bey'in Paris'te olumsuz tutumları ile rahatsızlık yarattığı Ali Sait Paşa'ya bildirildi.

Hüseyin Kadri Bey mektubunda, Babanzade Fuat'ın Kürt İsyanı sırasında İngiliz ajanı Güng (Güneg) ile üç ay aynı otelde kaldığını, beraber olduklarını ve beraber gezdiklerini ve Kürdistan Krallığı için İngilizlerin yardımını istediğini belirtmekteydi. Fuat Bey'in yerine fabrikaya kendisinin tavsiye edilmesini "...*Şu halde o iş ne için yine bir münasebetsizin eline düşsün. Ve ne için Bendeniz istemeyeyim..*" diyerek açıkça istemekte ve yapılan ihanete sessiz kalamayarak jurnal ettiğini belirtmekteydi (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA) 030.10.12.72.53, s.9).

Hüseyin Kadri Bey Paris'ten yazdığı 28 Ağustos 1927 tarihli mektubunda Fuat Bey için Ali Sait Paşa ile Bahriye Vekili (Denizcilik Bakanı) İhsan Bey'e (Eryavuz) bilgi verdiğini belirterek; paranın Skoda Fabrikası'ndan İstanbul Hollanda Bankasına gönderildiğini ve buradan alındığına dikkat çekiyordu. Yeni edindiği bilgiye göre de Babanzade Fuat Bey'in Müdafaa-i Milliye Vekâletinde ilgili dairenin yetkilileri ile başka vekillere verilmek üzere 1926'da fabrikadan 1.500.000 Frank aldığı bilgisini paylaşıyor, ayrıca hükümetin bu yıl satın alacağı 40 bataryalık top ve diğer şeyler için de 3.000.000 Frank aldığını belirtiyordu. Fuat Bey'in Recep Bey tarafından kabul edilmemesini ve fabrikaların vekâletinin kendisine verilmesi isteğini bir kez daha tekrarlıyordu (BCA.030.10.12.72.53, s.8).

Recep Bey, Hüseyin Kadri Bey'e bir telgraf çekerek aldığı mektupta yer verilen hususlardan üzgün ve kırgın olduğunu belirterek; "*Rakibinizin gayri dürüst ahvalini serd ederken benim imzam ile referans istemeniz başkasına isnad ettiklerinizi bizzat yapabilmek için fırsat aramaktan başka bir şey değildir. Beyanatınız üzerine tahkikat-ı kanuniyeye tevessül ettim*" dedikten sonra Hüseyin Kadri Bey'den de iddialarını ispat etmesini istedi (BCA.030.10.12.72.53. s.5).

Müdafaa-i Milliye Vekili Recep Bey 18 Eylül 1927'de iki önemli mektup aldığını belirterek suretlerini Başvekil İsmet Paşa'ya "*İşbu mektuplar bu cepheden bakılınca ekser emsalinde olduğu gibi yazan tarafından bu münaheden (paylaştırmadan) ayağını kaydırıp yerine geçmek gayesiyle yazılmış görünüyorsa da, diğer taraftan devletin haysiyet ve şerefini müteessir edecek bir irtişa (rüşvet)*

²² 7 Temmuz 1923 tarihli yazıdır.

Türkiye – Çekoslovakya Ticari İlişkilerinde Skoda Silah Fabrikası (1923-1939)

macerasından bahis olmak itibariyle acizlerince pek ziyade ehemmiyetle telakkiye sayan görülmüştür” diyerek gönderdi.

Recep Bey, Fuat Bey'in Nasyonel Darem Düker fabrikasından alınacak olan fişeklerin müteahhidi olduğu gibi ayrıca imzalanan hafif makineli tüfek anlaşmasını Hoçkis Felcerişesi namına vekâletle imzalayan kişi olduğunu, Fuat Bey ile vekâleten bir iş gördüğünü hatırlamadığını, Skoda fabrikasından önemli miktarda bir paranın alındığının iddia edilmesinin çok önemli olduğuna dikkat çekti. Bu nedenle duruma 'ivedi' müdahale edilerek soruşturulmasını isteyen Recep Bey, casusluk iddiasının da ilgili makamca incelenmesini hatırlatmaktan çekinmedi (BCA.030.10.12.72.53, s.7, BCA.030.10.12.72.53)²³.

Recep Bey, 18 Eylül 1927'de Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Bey'e de bilgi vererek Başvekilin bilgisinde olan konunun yanlış anlaşılmaya yer verilmemek üzere kendilerinin isteği üzerine soruşturulduğunu bildirdi (BCA.030.10.12.72.53, s.4). Bu arada Paris Büyükelçiliğine Babanzade Fuat Bey'in ilgili olduğu fabrikalardan Ankara'daki hükümet ileri gelenleri adına para dolandırdığı haber verilerek, kendisiyle görüşme talebi olur ise görüşülmemesi istendi (BCA.030.10.12.72.53, s.3).

I.Dünya Savaşı sonrasında da silah üretimine devam eden fabrika 1930'lu yılların sonlarında üretim teknolojisini geliştirdi, imalathanelerini genişlettiği gibi üretimini de ciddi miktarda artırdı. Fabrika bilhassa otomobil ve tank imalatı alanında önemli mesafe aldı²⁴. Türkiye - Çekoslovakya arasında Adli Tesviye ve Hakem ve Uzlaşma anlaşması ile 7 Haziran 1931'de kanun layihası hazırlandı (BCA.030.18.01.02.20.40.12).

Türkiye yeniden düzenlenen ordusunu modern silahlarla donatmak için çalışmalarına hız verdi. Türkiye, 1934'den itibaren Skoda Fabrikasından silah alımını artırdı. Son yıllarda silahlanan yalnız Türkiye olmadığı gibi tüm dünyada silahlanmaya yönelik çabalar hız kazandı. Bu süreçte Almanya, İngiltere, ABD, Fransa, İtalya ve Çekoslovakya silah satışları ile dünya silahlanmasında etkili oldular. Türkiye ihtiyaç duyduğu silahları Çekoslovakya, Almanya, Fransa, İtalya, İngiltere ve Hollanda gibi ülkelere almaya devam etti. Türkiye, uçak alımını daha ziyade Fransa, Hollanda ve İtalya'dan gerçekleştirdi. Uçaklara karşı kullanılacak savunma topları ile deniz uçakları İngiltere'den, donanmanın ihtiyacı olan muhrip ve denizaltılar ise İtalya ile Hollanda'dan alındı (Cumhuriyet, 1 Haziran 1934).

Yapılan anlaşmalar ile 1934'ten itibaren Çekoslovakya'dan daha ziyade top ve top mühimmatı alındı. Bu alımların tamamı Skoda Silah Fabrikası'ndan yapıldı. Skoda Fabrikası 1934'te silah siparişlerinin atması ile kârını ve fabrikada çalışan işçi sayısını artırdı. Türkiye 1934'de Çekoslovakya'dan çok miktarda sahra topu, makineli tüfek ve tüfek cephanesi aldı. Satın alınan 24 top ve 900 sandık cephane

²³ Hariciye Vekaletine, Skoda Fabrikasından kimin ne kadar parayı, kimler namına almış olduğu gibi iddiaların araştırılması için 18 Eylül 1927'de yazı gönderilmiştir.

²⁴ Jak Fauroney, "Çekoslovakya ve Avrupa Muvazenesi", *Cumhuriyet*, 27 Mayıs 1938, Yıl:15, Sayı:5041.

Türkiye – Çekoslovakya Ticari İlişkilerinde Skoda Silah Fabrikası (1923-1939)

Türkiye'ye deniz yolu ile gönderildi²⁵. Skoda Fabrikası'nın silah satışlarında ödemelerin uzun vadeli olmasına anlayış göstermesi ve fiyatlarda önemli indirimler yapması bu alımlarda etkili olmuştur (Cumhuriyet, 7 Nisan 1935)²⁶. Çin dahi Çekoslovakya'dan silah alımı anlaşmaları yapmıştır (Cumhuriyet, 17 Ağustos 1937)²⁷.

18 Şubat 1934'de 15'lik obüslerin birleşim işlemlerinde kullanılmak üzere Skoda Fabrikasından malzeme getirildi. Getirilen malzeme arasında üç ambalaj sandığı içindeki vinç de yer aldı. Gümrük ve İnhisarlar Vekilliği'nin (Gümrük ve Tekel Bakanlığı) teklifi ile vinci 1499 sayılı Gümrük Tarifesi Kanunu'nun 5. Maddesinin 17. Fıkrasına göre Gümrük Resmi alınmadan ülkeye sokulması için kararname çıkarıldı (BCA.030.18.01.02.42.7.10)²⁸.

Cumhuriyet gazetesinde Skoda Otomobillerine ait 1935'de reklamlar dikkat çekmektedir. Çünkü bu reklamlarda Skoda Silah Fabrikasına dair referans verilmektedir. Skoda marka bir otomobilin resmi konulan reklam metninde "*Harp malzemesi ve bilhassa toplarını yüksek kabiliyet ve her nevi makine ve motörlerinin sağlamlığı ile bütün dünyada da büyük şöhret almış olan SKODA fabrikaları 1935 model, gayet şık ve zarif otomobiller çıkarmış ve şehrimize göndermeye başlamıştır...*" cümleleri ile otomobil satış reklamı yanında silah fabrikası reklamı da yapılmaktadır (Cumhuriyet, 28 Nisan 1935)²⁹.

1935'de dünya genel ticareti % 2 artarken, savaş malzemeleri ticareti % 29 arttı. 1935'deki bu artış ile savaş malzemesi ticareti 1929 savaş malzemesi ticaretinin iki katına ulaştı. İngiltere, Fransa, Belçika, A.B.D. ve Çekoslovakya'nın savaş malzemesi ihracatı çok fazla arttı (Cumhuriyet, 9 Birinciteşrin 1935). 1935'de bu silah ticaretindeki artışta; İtalya'nın Habeşistan'a saldırması, 1933'de Almanya'da iktidara gelen Hitler'in Versay anlaşması şartlarını değiştirmeye yönelik adımları, Milletler Cemiyeti'nin gelişmeler karşısında varlık gösterememesi etkili oldu. Bir Avrupa savaşının yaklaştığına dair işaretlerin çoğalması ile birçok ülke ordularını yeni silahlar ile donatarak savunma hazırlıklarına daha fazla önem verdiler.

Bu gelişmelerin etkisi ile Romanya Skoda Fabrikasına 600 milyon Çek kronluk sipariş verirken, Türkiye ile Sovyet Rusya da yeni siparişler vermek

²⁵ Türkiye'ye tüfek satan ülkeler arasında Fransa'da yer almıştır. *Cumhuriyet*, 1 Haziran 1934, Yıl:11, Sayı:3618.

²⁶ Romanya 1935'de Skoda fabrikasından 600 milyon Çek kronluk top ve cephe almak için harekete geçmiştir. 600 milyon Çek kronluk ödemeyi on yılda ödemeyi taahhüt etmiştir. Bu anlaşma 1930 anlaşması yerine kaim olduğu gibi fiyatlarda % 15'lik bir indirimde kabul edilmiştir.

²⁷ Çin Maliye Bakanı Dr.Kun 1937'de Skoda Silah Fabrikası ile Çin'e silah ve sanayi malzemesi verilmesine karşılık 10 milyon sterlinlik bir borçlanma anlaşması yapmıştır.

²⁸ 18.02.1934 tarih ve 2/130 sayılı kararnamedir.

²⁹ Bu ilanın devam eden kısmında "*Taksimde Grand garajda teşhir edilmekte olan bu minyon otomobiller güzelliği ve sağlamlığın birleştirilmiş hakiki numunesidir. Bir teneke benzine 220 kilometre yol gittiğinin garanti edilmesi ve fiyatlarının da ucuz olması, iş erbabı hesabına cidden büyük kazançtır*" cümleleri yer almıştır.

Türkiye – Çekoslovakya Ticari İlişkilerinde Skoda Silah Fabrikası (1923-1939)

durumunda kaldı. İki ülke bu süreçte siparişlerini daha ziyade Fransa'ya verdiler (Cumhuriyet, 9 Birinciteşrin 1935). Yugoslavya'nın 1936'da bir yıl içinde verdiği siparişin miktarı 750 milyon Çek kronuna ulaştı (Cumhuriyet, 17 Eylül 1936)³⁰.

Skoda Fabrikası ile Yaşanan Sorunlar

Skoda Fabrikası ile 1934 ve 1935'de iki ayrı sorun yaşandı. Bu sorunlar temelde maddi nedene dayalı olup, özellikle ödemeler ile ilgili sorunlara aitti. Milli Müdafaa Vekâleti (Milli Savunma Bakanlığı) 30 Eylül 1934'te Skoda Fabrikası'nın ağır sahra obüslerini ait taahhüdünü yerine getirmede. Tutarı yaklaşık 4.000 TL'yi bulan atış cetvelleri teslim olmadığı için fabrikaya ait 540.000 dolarlık kesin teminat mektubu iade edilmedi. Yalnız 4000 TL'lik bir atış cetveline karşılık 540.000 dolarlık büyük bir meblağın iade edilmemesi büyük sıkıntı yarattı. Bu teminatın iade edilmemesi, Skoda Fabrikasından yeniden sipariş edilmek istenilen ve fiyatlarında önemli miktarda indirim yapılan toplar hakkındaki anlaşmanın akdine olur verilmemesine neden oldu. Sorunun çözümü için fabrikanın zararına yol açmadan anlaşmazlığa konu olan atış cetvellerine karşılık 30.000 TL'lik yeni teminat ile 540.000 dolarlık teminat mektubunun iadesi istendi. Maliye Vekaleti'nin (Maliye Bakanlığı) görüşü de alınarak 8 Ekim 1934'te çıkarılan kararname ile cetveller için 30.000 TL'lik yeni teminat mektubu ile 540.000 dolarlık teminatın fabrikaya iadesi kabul edildi (BCA.030.18.01.02.48.68.11)³¹.

Skoda Fabrikası ile Milli Müdafaa Vekâleti arasındaki anlaşmazlıklarda konunun doğrudan mahkemeye intikal ettirilmesi yerine, kanun haricinde istisnai olarak çözüme kavuşturulması için İcra Vekilleri Heyeti'nden (Bakanlar Kurulu) bilirkişi kanalının işletilmesi ile sorunların çözülmesi amacıyla bir kısım adımlar atıldı. Milli Müdafaa Vekâleti 30 Ekim 1934'de 28 Adet 15/24 cm.lik obüs bataryası için Skoda Şirketi ile yapılan sözleşmeye, fabrika ile ödemede meydana gelecek anlaşmazlıklar doğduğu takdirde anlaşmazlıkları çözmek için bu gibi önemli sözleşmelerde uzman atanması hususunda sözleşme projesinde yer alan "hakem" fıkrası yerine "hakem heyeti" fıkrasının eklenmesi için izin verilmesi istendi. Ancak, Maliye Vekâletince 1025 Sayılı Kanuna göre İcra Vekilleri Heyetince hazırlanan sözleşme örneklerinin 15 nci maddesinde "*tahaddüs edecek (ortaya çıkacak) bilcümle ihtilaflar akit olan dairenin bulunduğu mahal mahkemesinde halolunacaktır*" denildiği halde, 13 Ağustos 1934 tarihli kararname ile Gölcük'te yapılacak liman ve tersane projelerinin hazırlanması için kabul edilen sözleşme olduğu gibi, yalnız bununla sınırlı olmak üzere, anlaşmazlıkların uzman heyetler tarafından çözülmesinin kabul edildiği hatırlatıldı. İcra Vekilleri Heyeti'de 6 Kasım 1934'de Skoda Şirketi ile yapılacak sözleşmede "*formülden istisnaen ve yalnız bu*

³⁰ Küçük Antant ülkeleri yaptıkları toplantıda askeri işbirliği yönünde kararlar almışlardır. Yugoslavya uçak ve motorlu araçları için benzini Romanya'dan almayı, Romanya buna karşılık savaş malzemelerini ve hammaddelerini Yugoslavya'dan almayı, Çekoslovakya da Romanya'dan benzin, Romanya Çekoslovakya'dan hammadde almayı taahhüt ediyordu. Çekoslovakya'nın ise Romanya ve Yugoslavya'ya savaş silahları satması kararlaştırılmıştır.

³¹ 08.10.1934 tarih ve 2/1373 sayılı kararnamedir.

Türkiye – Çekoslovakya Ticari İlişkilerinde Skoda Silah Fabrikası (1923-1939)

*işe maksur (yönelik) olmak üzere” anlaşmazlıkların bilirkişi tarafından çözülmesini kabul etti (BCA.030.18.01.02.49.75.18)*³².

Yine Skoda Fabrikasından alınacak 24 adet 10/5/23 cm'lik Skoda Dağ Obüsü ve savaş malzemesiyle 24.000 atım cephane için hazırlanan sözleşmenin uygulamasında çıkacak anlaşmazlıkların hakem yoluyla çözümü için 5 Aralık 1934 tarihli kararnamede tespit edilen genel formüle istisna olarak sözleşmeye bir kayıt konulması İcra Vekilleri Heyeti tarafından kabul edildi (BCA.030.18.01.02.49.75.18)³³.

Artan hammadde girdileri ve dolardaki hızlı düşüş nedeniyle Skoda Şirketi yapılan ek sözleşmenin 4. maddesinde yer alan 1.751.600 dolar kıymetindeki bonoların bir dolar 140 kuruş hesabıyla Fransız altın fransı³⁴ üzerinden bir Fransız altın fransı 12.06 TL kuru üzerinden yeniden düzenlenmesini istedi. Bu isteğin doların düşmesi üzerine ortaya çıktığı ve bundan sonra daha fazla zarara uğramamak için gerekli önlemleri almak istedikleri belirtildi. Ayrıca 15 cm'lik sahra obüsleri için hükümetle yaptıkları sözleşmenin 10 Ocak 1935 tarihli sonraki sipariş sözleşmesinde ve yine imza edilmek üzere bulunan 10.5 cm'lik topların sonraki siparişinde Fransız altın fransı ödemelere esas olarak kabul edilmiş olduğundan eski sözleşmeden doğan, bonoların aynı esas üzerinden düzenlenmesi hakkındaki istekleri esas itibarı ile ayrı bir özellik taşımadığı ve 15 cm'lik sahra obüslerinin sonraki siparişi hakkındaki görüşmelerde istenen fiyat indiriminde eski sözleşmeden doğan bonoların Fransız altın fransı üzerinden düzenlenmesi şartı kendileri tarafından ortaya konulmuş olup dolar meselesinin Şurayı Devletçe kararlaştırılması arkasından yapılan 10 Ocak 1935 tarihli sipariş sözleşmesini, önce ortaya konulmuş şartların hükümetçe kabul edildiği kanaatiyle imzalamış oldukları ve bu kanaatlerini, bonoları Fransız altın fransı üzerinden tanzimi için daha önce yapılmış olan müracaatlarının Maliye Vekaletince onaylandığı yolunda fabrika temsilcisine yapılan sözlü bilgilendirme ile isteklerinin kabulü talep edildi (BCA.030.10.49.313.18. s.5-7, BCA.030.10.49.313.18, s.11-12).

Bu konuda gereği düşünülürken, anlaşma esaslarının temel alınmasına dikkat çekildi. Skoda Şirketi ile 4 Ekim 1930 tarihli kabul edilmiş esas sözleşmede sipariş olunan toplar tutarının dolar olarak ödenmesi kabul edildi. Ancak önceki ihalede bir dolar, 2.10 TL iken daha sonra 130-120 kuruşa düştüğü ve şirketin bundan büyük zarara uğrayacağı belirtilerek 300 bin lira ek ödeme yapılması için istekte bulunuldu. İstek değerlendirilmiş anlaşmaya uygun hareket edilmesi gereği ifade edilmekle birlikte dolardaki dalgalanma dikkate alınarak; *“müessese, dolar kurunun düşmesinden dolayı azim zarara maruz kaldığını ileri sürerek ikinci parti top için yapılan ve imalata da başlattırılan sözleşmeyi bu 300.000 TL zararın ödenmesi şartına muallak tuttuğu ve üçüncü bir sözleşmenin de derd-desti akit bulunduğu Milli Müdafaa Vekaleti'nin (...) bahsolunan zarara mukabil doların atiyen çıkıp inmesine hiçbir tesiri olmamak üzere 140 Kuruş üzerinden tespiti teklif*

³² 06.11.1934 tarih ve 2/1521 sayılı kararnamedir.

³³ 13.06.1935 tarih ve 2/2784 sayılı kararnamedir.

³⁴ Bir Fransız fransı 58.95 miligram safi altın ihtiva eden franktır.

Türkiye – Çekoslovakya Ticari İlişkilerinde Skoda Silah Fabrikası (1923-1939)

ve dermeyanı üzerine o sırada 140 Kuruştan da çok noksan olan doların mezkur vekaletin işarı vakı veçhile tediyatın ifasında dolar kuru olarak 140 Kuruş esasının kabulü şu kadar ki 1 Kasım 1935'den 1 Ocak 1937 tarihine kadar muhtelif vadelerde ödemesi meşrut (şart olan) ve mukarrer mebaliğe (kararlaştırılan paralara) ait 16 bonodan ödemesi zamanı geçmiş olan 4 bono içeriğinin tediye miadlarındaki (ödeme zamanı) piyasa rayıcı üzerinden tesviyesile mütebaki düzeltilmesiyle artakalan) 12'sinin 140 kuruş esası üzerinden ödenmesi 18.12.1934 tarihli mazbata üzerine 3 Ocak 1935'de tahtı karara (karar altına) alınmıştır". Bu durumda daha önce doların başına gelenlerin Fransız altın frangının başına gelebileceği dikkate alınarak durumun bir kez daha değerlendirilmesi istendi (BCA.030.10.49.313.18, s.6-7).

Skoda Fabrikası ve şirket, dolar kurunun düşmesi nedeniyle bu önemli kararın alındığını belirtti. Böylece ikinci parti top için alınan ve üretimine başlanılan sipariş sözleşmesinde; bu 300 bin lira zararın ödenmesi şartı yer aldı. Türkiye 140 kuruşluk dolar kurunda ısrar etse dahi yalnız 4 bononun ödenmesi ve 12 bononun daha ödenecek durumda olması (BCA.030.10.49.313.18, s.10) ³⁵ sorunun Türkiye'nin istediği gibi çözülmesine izin vermedi.

Dolar kurunda meydana gelen düşüş nedeniyle Skoda Şirketi, imzalanan ek sözleşmeyi de referans alan mektuplar göndererek Türkiye'nin ödeyeceği bonoların dolar olarak değil Fransız altın frangı ile düzenlenmesini istedi (BCA.030.10.49.313.18, s.5). Dolar kurundan avantajlı duruma gelen Türkiye için Skoda Şirketi'nin isteğine kolayca "evet" diyebilmek mümkün olmadı. Çünkü frangın da yarın ne olacağını garanti bulunmamakta idi (BCA.030.10.49.313.18, s.9)

Eylül 1935'de doların değer kaybetmesi nedeniyle fabrikanın önemli ölçüde zarara uğraması nedeniyle Skoda Fabrikasının Milli Müdafaa Vekâleti ile irtibata geçerek, ödemelerin altın Fransız frangı olarak yapılması isteği (BCA.030.10.49.313.18, s.1) Vekâlet aracılığı ile hükümete bildirildi. Bu durum karşısında Milli Müdafaa Vekâleti ile Maliye Vekâleti birlikte çalışma başlattı. Konu Şurayı Devlet, Maliye ve Nafia (Bayındırlık) Dairesi ile Genel Kurmay'dan yazılan mazbatalar ile ayrı ayrı değerlendirildi (BCA.030.10.49.313.18, s.1 ve BCA.030.10.49.313.18, s.8). 9 Eylül 1935'de doların fiyat farkı için Skoda Fabrikası ile yapılan sözleşme sureti ile fabrikaya verilecek bonoların altın Fransız frangı üzerinden düzenlenerek ödenmesi (BCA.030.10.49.313.18, s.2) yönünde düşünce oluştu.

Skoda Fabrikasından silah alımı bu sıkıntılara rağmen devam etti. Silahların resmen teslim alınması için bir kısım üst rütbeli subay görevlendirmeleri yapıldı. Gönderilen subayların silahları Skoda Fabrikası ile Krupp Firmasından teslim almaları zaman zaman gecikti. Çekoslovakya ve Almanya'ya silahları resmen teslim almak üzere gönderilen subayların aradan geçen beş ayda görevleri tamamlayamamış olmaları nedeniyle beş ay daha görevlerinin uzatılması, buna bağlı

³⁵ Şurayı Devlet Maliye ve Nafia Dairesinin 18.12.1934 tarihli mazbatasına bu şekildedir. Heyet-i Umumiye tarafından 03.01.1935 de karar altına alınmıştır.

Türkiye – Çekoslovakya Ticari İlişkilerinde Skoda Silah Fabrikası (1923-1939)

olarak memuriyetlerinin uzatılarak “*tahakkuk edecek bircümle masraflarının Alman ve Çekoslovakya kliringlerinden (takaslarından) ödenmesi*” kararlaştırıldı (BCA.030.18.01.02.82.8.2)³⁶.

İcra Vekilleri Heyeti 22 Eylül 1936’da Skoda ve Krupp Fabrikasına sipariş edilen toplar için gerekli optik malzeme, komuta aleti ve muhabere malzemesinin 2490 sayılı Kanunun 46. Maddesi K fıkrası doğrultusunda pazarlıkla satın alınmasını da onayladı (BCA.030.18.01.02.68.77.1)³⁷. 1936’dan itibaren Türkiye Akdeniz’deki İtalyan tehlikesine karşı siyasi olarak İngiltere’ye yaklaştı (Armaoğlu, 2012:421). Bu yaklaşma askeri sahaya da kaydı ve savunmasını kuvvetlendirmek isteyen Türkiye’ye İngiltere 1938’de kredi açtı. Kredi miktarı ülke sanayisi için 10 milyon, silahlanma için 6 milyon Sterlin olarak belirlendi (Şimşir 2017:605).

1938’de Atatürk’ün ölümü ile İsmet İnönü Cumhurbaşkanı oldu. Böylece başkomutanlık Atatürk’ten İnönü’ye geçti. Ancak ordunun üst kademesinde değişiklik yapılmadı. Ordunun genel teşkilatı da değiştirilmedi. Türkiye Atatürk döneminde olduğu gibi silahlanmaya aynı şekilde devam etti. Bu dönemde Almanya ve Çekoslovakya silah ithalatında etkili iki ülke oldu. Çekoslovaklar verilen siparişleri ağır toplar hariç teslim etti (Şimşir 2017:612).

Skoda Fabrikasından daha sonra Türkiye’ye gönderilen topların montajı için bir kısım alet ve personelin de ülkemize geldiği görüldü. Bunlar ile ilgili ayrıca kararnameler hazırlandı. 29 Nisan 1939 tarihli kararnamede Skoda Fabrikasına sipariş edilen 24/28 lik topların montajında kullanılmak ve 24 ile 21 lik topların montajının bitmesine kadar ülkemizde kullanılmak üzere getirilecek ve daha sonra geri gönderilecek montaj aletlerinin teminata bağlanarak geçici kabul usulü ile ülkemize sokulmasına izin verildi (BCA.030.18.01.02.86.37.2)³⁸. 11 Mayıs 1939 tarihli kararname ile de 24/28 lik obüslerin montajında çalıştırılmak üzere beş danışmanın Çanakkale yasak bölgesine girmesine izin verilmiştir (BCA.030.18.01.02.86.41.11)³⁹.

Skoda Silah Fabrikası Almanya’nın Çekoslovakya’yı tek bir kurşun atmaksızın işgal edinceye kadar faaliyetini sürdürdü. Bu işgal ile Çekoslovakya’nın tüm sanayisi Almanya’nın eline geçti. Ele geçenler arasında Pilsen, Brno ve Skoda fabrikaları ile bunlardan başka 25 silah fabrikası, 9 tank ve zırhlı otomobil fabrikası, 1500 uçak, ünlü Bata Kundura Fabrikası, 2 milyon iğli ve 80.000 tezgâhlı pamuk ve yün dokuma fabrikaları, cam, şişe ve zücaciye sanayi ile şeker endüstrisi ve bira fabrikaları yer aldı⁴⁰. Bu gelişme ile II. Dünya Savaşına bir adım daha yaklaşılmış oldu.

³⁶ 22.09.1936 tarih ve 2/5342 sayılı kararnamedir.

³⁷ 19.01.1938 tarih ve 2/8101 sayılı kararnamedir.

³⁸ 29.04.1939 tarih ve 2/10874 sayılı kararnamedir.

³⁹ 11.5.1939 tarih ve 2/10963 sayılı kararnamedir.

⁴⁰ Çekoslovak ordusunun tüm silah ve cephanesi, tahkimatları, savaş sanayisi, otomobil ve uçak fabrikaları ile sınırlı olmamıştır. Almanlar 2 milyar 358 milyon kranluk altın ile 1 milyar 200 milyon kronluk döviz ele geçirmiştir. İşgal öncesi Almanlar Çekoslovakya’dan 390 milyon kronluk altın istemiştir. Bu 42 milyon mark ve 12 ton altın yapmakta imiş.

Türkiye – Çekoslovakya Ticari İlişkilerinde Skoda Silah Fabrikası (1923-1939)

SONUÇ

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu zaman, bir yandan bu zorluklar ile mücadele edilirken, diğer yandan ülkeyi çağdaş uygarlıklar seviyesine çıkarmak için mücadele ediliyordu. Siyasal, sosyal, hukuki, ekonomik ve kültürel alanlar gibi birçok alanda devrim niteliğinde adımlar atılıyordu. Güven veren husus, savaşın çıkan dünyanın silahsızlanma konferansları ile barışı hâkim kılmaya yönelik çabalarının devam ediyor olmasıydı.

Dünya Savaşı sonrası girilen silahsızlanma çabaları bekleneni vermeyince barış anlaşmaları ile ezilen ülkeler tek tek revizyonist ülkeler haline dönüşmeye başladı. Dünya hızla silahlanma yarışına girdi. Türkiye Cumhuriyeti de ordusunun modernizasyonu için çaba sarf etti. 1923'den itibaren Skoda Fabrikası ile silah ve savaş malzemesi alımına dair ilişkiler başladı. Sürekli barışa dair umutların zayıflamaya başlaması ile Türkiye silahlanma çabasına daha fazla hız verdi. Kara, deniz ve hava kuvvetlerinin ihtiyaçlarını karşılamak için başta Çekoslovakya olmak üzere Fransa, Rusya, İtalya ve Hollanda gibi ülkelere her türlü silahı almaya başladı. 1934'den itibaren Çekoslovakya'da faaliyet gösteren Skoda Silah Fabrikası ile silah ve savaş malzemesi ticareti önem kazandı.

Almanya'da Hitler'in 1933'te iktidarı ele geçirmesiyle dünyanın hızla II. Dünya Savaşına sürüklenmesi Türkiye'nin bu dönemde Skoda Silah Fabrikası'ndan top, obüs ve savaş malzemesi alımını artırmıştır. Skoda Silah Fabrikasının silah satış ödemelerinin uzun vadeli olmasına anlayış göstermesi ve fiyatlarda önemli indirimlere gitmesi alımların bu fabrikadan yapılmasında etkili oldu.

Silah alımında görev alanlara yönelik rüşvet iddiaları ciddi rahatsızlık yarattı. Verilen siparişlerin hammadde fiyatlarındaki artış ile doların düşmesi nedeniyle fiyatlarının yeniden düzenlenme isteği ikinci büyük sıkıntı oldu. Fabrika karşılaşılan durumu bertaraf etmek için yapılan sözleşmelerde değişiklik isteklerinde bulunarak uğradığı zararları Türkiye ile yeni sözleşmeler yaparak yine Türkiye üzerinden hafifletmeye çalıştı. Ancak bu sıkıntılar aşılmasıyla iki ülke arasında ciddi sorunlar yaşanmasına izin verilmedi.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

BOA. (Başbakanlık Osmanlı Arşivi) BEO (Bab-ı Ali Evrak Odası Evrakı) 4465.334857.2.

BOA.BEO MV(Meclis-i Vükela Mazbataları) 207/100 (19 Nisan 1917 tarihli yazı), BEO.4465.334857.1.

BOA.BEO MV. 207/100 (Karar yazısı)

Çekoslovakya'nın işgali ile Almanlar toplam 72 ton altını ele geçirmişlerdir. "Ganimetler", "Hem Nalına Hem Mihına", *Cumhuriyet*, 22 Mart 1939, Yıl:15, Sayı:5335.

Türkiye – Çekoslovakya Ticari İlişkilerinde Skoda Silah Fabrikası (1923-1939)

BOA.BEO.2745/205842. Bu konuda başka bir yazışmaya tarafımızdan ulaşılamamıştır.

BOA.BEO, 4141/310508. (27 Kasım 1912 tarihli şifre yazı)

BOA.BEO. HR.İM 131.20.3. (Hariciye Nezareti, İstanbul Murahhaslığı)

BOA. HR.İM..29.44.2. (7 Temmuz 1923 tarihli yazı)

BCA. (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi) 030.10.12.72.53, s.9.

BCA.030.10.12.72.53, s.3

BCA.030.10.12.72.53, s.4

BCA.030.10.12.72.53, s.7.

BCA.030.10.12.72.53, s.8.

BCA.030.10.12.72.53.

BCA.030.10.12.72.53. s.5

BCA.030.10.49.313.18, s.10.

BCA.030.10.49.313.18, s.11-12.

BCA.030.10.49.313.18, s.5.

BCA.030.10.49.313.18, s.6-7.

BCA.030.10.49.313.18, s.8.

BCA.030.10.49.313.18, s.9.

BCA.030.10.49.313.18. s.1.

BCA.030.10.49.313.18. s.2.

BCA.030.10.49.313.18. s.5-7.

BCA.030.18.01.02.20.40.12.

BCA.030.18.01.02.42.7.10. (18.02.1934 tarih ve 2/130 sayılı Kararname)

BCA.030.18.01.02.48.68.11. (08.10.1934 tarih ve 2/1373 sayılı Kararname)

BCA.030.18.01.02.49.75.18. (06.11.1934 tarih ve 2/1521 sayılı Kararname)

BCA.030.18.01.02.49.75.18. (13.06.1935 tarih ve 2/2784 sayılı Kararname)

BCA.030.18.01.02.68.77.1. (19.01.1938 tarih ve 2/8101 sayılı Kararname)

BCA.030.18.01.02.82.8.2. (22.09.1936 tarih ve 2/5342 sayılı Kararname)

BCA.030.18.01.02.86.37.2. (29.04.1939 tarih ve 2/10874 sayılı Kararname)

BCA.030.18.01.02.86.41.11. (11.5.1939 tarih ve 2/10963 sayılı Kararname)

Türkiye – Çekoslovakya Ticari İlişkilerinde Skoda Silah Fabrikası (1923-1939)

BCA.30.18.01.02.1.11.15.

Kitaplar

- Armaoğlu, F. (2012) 20.Yüzyıl Siyasi Tarihi, Alkım Yayınevi, 18. Baskı, İstanbul.
- Sander, O, (2000) Siyasi Tarih (1918-1994), İmge Kitapevi, 8. Baskı, Ankara.
- Şimşir, B. N. (1993) Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları, C.1, TTK Basımevi, Ankara.
- Şimşir, B. N. (2017) İlk Dönem Türk Diplomasisi Üzerine İncelemeler (1878-1946), Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara.

Makaleler-Bildiriler

- Aslantepe, S. (1997) “Cumhuriyet Döneminde Türk Dış Politikasında Rol Oynayan Başlıca Devlet Adamları Çizelgesi”, Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç, 15-17 Ekim 1997, TTK, Ankara.
- Öncü, A. S, (2014) “İki Savaş Arası Dönemde Türkiye-Çekoslovakya İlişkilerine Genel Bir Bakış”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, C.9, Sayı:2, 2014.

Gazeteler

- “Ganimetler”, “Hem Nalına Hem Mihına”, Cumhuriyet, 22 Mart 1939, Yıl:15, Sayı:5335.
- Cumhuriyet*, 1 Haziran 1934, Yıl:11, Sayı:3618.
- Cumhuriyet*, 1 Haziran 1934, Yıl:11, Sayı:3618.
- Cumhuriyet*, 17 Ağustos 1937, Yıl:14, Sayı:4763.
- Cumhuriyet*, 17 Eylül 1936, Yıl:11, Sayı:4435.
- Cumhuriyet*, 22 Şubat 1938, Yıl:14, Sayı:4947.
- Cumhuriyet*, 28 Nisan 1935, Yıl:11, Sayı:3932.
- Cumhuriyet*, 31 Temmuz 1935, Yıl:11, Sayı:4026.
- Cumhuriyet*, 7 Nisan 1935, Yıl:11, Sayı:3911.
- Cumhuriyet*, 9 Birinciteşrin 1935, Yıl:11, Sayı:4096.
- Daver A. (Nakili) “Casuslar Arasında” Tefrika Sıra No:140, Cumhuriyet, 18 Eylül 1934, Yıl:11, Sayı:3725.
- Daver, A. (Nakili) “Casuslar Arasında” Tefrika Sıra No:141, Cumhuriyet, 19 Eylül 1934, Yıl:11, Sayı:3726.

Türkiye – Çekoslovakya Ticari İlişkilerinde Skoda Silah Fabrikası (1923-1939)

Fauroney, Jak, “Çekoslovakya ve Avrupa Muvazenesi”, *Cumhuriyet*, 27 Mayıs 1938, Yıl:15, Sayı:5041.

Resmi Gazete, 12 Ocak 1928, Sayı:786, s.4621-4624. (Kanun Numarası:1192)

Resmi Gazete, 18 Şubat 1937, Sayı:3537 s.7698. (Kanun no:3124-Kabul tarihi:10 Şubat 1937)

Resmi Gazete, 20 Nisan 1925, Sene:3, Numara:95, s.99. (Kanun Numarası:614)

Resmi Gazete, 5 Ağustos 1931, Sayı:1865, s.727-728. (Kanun No:1887-Kabul tarihi:25 Temmuz 1931)

Resmi Gazete, 6 Nisan 1931 Sayı:1767 s.371-377. (Kanun numarası:1799-Kabul tarihi:26 Mart 1931)

Resmi Gazete, 22 Ocak 1928, sayı:794, s.4662-4667.

Resmi Gazete, 28 Haziran 1938, Sayı:3945, s.10112 (Kanun no:3454-Kabul tarihi:15 Haziran 1938)

Resmi Gazete, 9 Temmuz 1932, Sayı:2145, s.1696-1697.(Kanun no:2051-Kabul Tarihi:30 Haziran 1932)

Resmi Gazete, 9 Temmuz 1932, Sayı:2145, s.1699-1702.(Kanun no:2055-Kabul Tarihi:2 Temmuz 1932)

İnternet Kaynakları

Özpeynirci, E. “111 yıllık tarihi test!”,

<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/oto/111-yillik-tarihi-test-40104316>

(Erişim tarihi:25.03.2018)

https://www.gracesguide.co.uk/Skoda_Steel_Works (Erişim tarihi: 2 Nisan 2018)

<http://www.tsplzen.cz/en/historie/> (Erişim tarihi: 2 Nisan 2018)

Cilt: 6, Sayı: AGP Özel Sayısı, Ekim 2018 / Volume: 6, Issue: AGP Special Issue , October 2018

SERVICE QUALITY PERCEPTION COMPARISON IN TRANSPORT SYSTEMS WITHIN THE CONTEXT OF USERS OF ISTANBUL CITY'S METRO AND METROBUS PUBLIC TRANSPORTATION SYSTEMS

Ulaşım Sistemlerinde Hizmet Kalitesi Algısının İstanbul İli Toplu Taşıma Sistemlerinden Olan Metro ve Metrobüs Kullanıcıları Bağlamında Karşılaştırılması

Esin Bengü CERAN*¹
Tuba Ezgi ÇAKIR ESEN*²

ABSTRACT

The quality of service is defined as the degree of conformity of the service offered for the intended purpose. The SERVQUAL Model, which has been developed on the basis of the difficulty in definition and performance measurement of the quality of service, is the most frequently used model for service quality measurement. This study aims to measure the users' perceptions of service quality of metro and metrobus, which are among the most frequently used transportation systems in Istanbul, and to investigate differences in service quality perceptions in terms of the demographic characteristics of the participants (age, gender, income level, education status, employment status, marital status), intended use of these transportation systems and the type of tickets used. Within the scope of the research, service quality perceptions of metro and metrobus users were analyzed using the SERVQUAL scale adapted to transportation services, and the results were evaluated in this regard.

Keywords: Servqual, Service Quality, Transportation Service.

* Res. Asst. Istanbul University, School of Business, Department of Management and Organization

* Res. Asst. Istanbul University, School of Business, Operation Department

Service Quality Perception Comparison In Transport Systems Within The Context Of Users Of Istanbul City's Metro And Metrobus Public Transportation Systems

ÖZ

Hizmet kalitesi, üretilen hizmetin amaca uygunluk derecesi olarak tanımlanır. Hizmet kalitesinin tanımlanmasının ve performans ölçümünün güçlüğünden yola çıkılarak geliştirilen SERVQUAL Modeli, hizmet kalitesi ölçümünde en sık kullanılan modeldir. Bu çalışmada, İstanbul’ da en sık kullanılan ulaşım sistemlerinden olan metro ve metrobüs kullanıcılarının hizmet kalitesi algılarının ölçülmesi ve katılımcıların demografik özelliklerinin (yaş, cinsiyet, gelir düzeyi, eğitim durumu, çalışma durumu, medeni durum), söz konusu ulaşım sistemlerini kullanma amaçlarının ve kullandıkları bilet türünün hizmet kalitesi algıları açısından farklılıklarının araştırılması amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında, metro ve metrobüs sistemlerinden hizmet alan kullanıcıların hizmet kalitesi algıları, ulaşım hizmetlerine uyarlanmış bir SERVQUAL ölçeği kullanılarak analiz edilmiş ve sonuçlar bu doğrultuda değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: SERVQUAL, Hizmet Kalitesi, Ulaşım Hizmeti

1. Introduction

Transportation has a very important role in the socioeconomic development of the countries. Reaching a population of 15 million (TSI) as of 2017, Istanbul's urban transportation problem is getting more and more critical every day. As in other metropolises, administrators focus on public transport systems for the solution of transportation problems in Istanbul.

The Istanbul Electric Tramway and Tunnel Establishments (IETT) Directorate, which carries out the mission of organizing, supervising, coordinating and managing the public transportation services and managing the sectoral knowhow in a holistic way as well as meeting the unspoken needs, aims to facilitate city life by making public transportation systems attractive (IETT, 2018). Achieving this goal will be possible with the determination and improvement of the quality of the transportation service provided.

In this regard, the perceived service quality of metro and metrobüs transportation systems, which are used extensively in Istanbul, was compared in this study in terms of the demographic factors, intended use and ticket type. It is believed that the results obtained from the analysis will be beneficial for decision makers.

2. The Concept of Service Quality

Adam Smith defines service as "All activities that do not result in a tangible product" (Öztürk, 1998:2). According to Kotler, a service has four distinctive characteristics. These are:

- **Intangibility:** Unlike physical products, service can not be seen, tasted, felt, heard or smelled before being purchased. In order to reduce this uncertainty, service providers try to embody the concept of service, which is an intangible concept, through physical appearance, team and equipment.

Service Quality Perception Comparison In Transport Systems Within The Context Of Users Of Istanbul City's Metro And Metrobus Public Transportation Systems

- **Inseparability:** Due to the nature of the service, the moment of production and consumption is the same.
- **Variability:** The quality of service varies depending on who, where, and when the service is offered.
- **Perishability:** Due to the inability to stocking up the services, it is difficult to meet requests during peak periods. For example, in public transport systems, much more equipment may be needed to meet demand at peak hours than other times of the day (Kotler and Keller, 2012: 358-362).

While there are many tangible elements for consumers' evaluation of product quality, it is difficult to find any tangible element in evaluating service quality.

It is difficult to measure the quality characteristics of a service since the quality of the service is often determined by the consumer's assessment of the service at the moment of purchase (Kobu, 2014).

Parasuraman, Zeithaml and Berry summarized the literature on quality of service in their 1985 study as follows:

- Assessment of service quality in terms of consumers is much more difficult than evaluation of product quality.
- Quality of service is related to the difference between consumers' perceived quality of current service and their expectation about this quality.
- Quality assessment does not only deals with the outputs of the service. Assessments also include the service delivery process (Parasuraman, Zeithaml and Berry, 1985: 42).

In this context, it is possible to make a definition for the concept of service quality as the degree of conformity of the service offered.

A number of models have been developed, due to the difficulty in definition and performance measurement of service quality as an abstract concept. The best known among these models are the Grönroos Model developed by Grönroos in 1984, SERVQUAL Model, which was developed by Parasuraman et al. in 1985, and the SERVPERF model developed by Cronin and Taylor in 1992. In addition, methods such as Service Barometer (Linjefly Barometer), Critical Events Method, Benchmarking, Total Quality Index, Group Interview Method can also be considered as other methods used in the measurement of service quality (Yücel, 2013: 87).

Service Quality Perception Comparison In Transport Systems Within The Context Of Users Of Istanbul City's Metro And Metrobus Public Transportation Systems

3.SERVQUAL Model

The SERVQUAL model, which was developed in 1985 and 1988 by Parasuraman et al., is the most known among the models used in the measurement of service quality. In the study carried out to develop SERVQUAL model, it has been determined that service quality has 10 dimensions including reliability, responsiveness, ability, accessibility, courtesy, communication, credibility, safety, customer relations and tangibility (Parasuraman, Zeithaml and Berry, 1985: 41-50). These 10 decisive factors that were determined in the study in 1985 form the basis of the SERVQUAL model's dimensions. Considering the connections between these 10 dimensions, dimensions considered to be correlated were combined and five dimensions have been proposed for the SERVQUAL model in order to obtain a wider scope. These sub-scales and definitions are given below (Parasuraman, Zeithaml and Berry, 1988: 12-40).

Tangibles: Physical facilities, equipment and personnel appearance.

Reliability: The ability to provide the promised service reliably and precisely.

Responsiveness: Willingness to help the customer and provide fast service.

Assurance: Includes employees' knowledge, courtesy and confidence-building skills.

Empathy: Includes personal attention and sensitivity to customers.

After this process, the 5 dimensions determined have been accepted and widely used in the literature as the dimensions of service quality.

Increasing the quality of service provided by public transport systems and encouraging passengers to use these systems is an important concern for city administrators, almost all over the world. The key factor in the quality of service in public transportation means is people's willingness to use public transport systems instead of their own private vehicles (Liou, Hsu and Chen, 2014: 225-239).

When the service quality studies in the field of transportation are examined, it is seen that studies mainly adopt these five dimensions (Table 1).

Table 1: Overview of transport sector quality of service research

<u>Authors</u>	<u>Year</u>	<u>Mode</u>	<u>Approach</u>	<u>Dimensions</u>
Fick and Ritchie	1991	Airline	SERVQUAL	Tangibles, Reliability, Responsiveness, Assurance and Empathy
Luke, Heyns	2006	Public Transport Service	Modified SERVQUAL Model	Reliability, Comfort, Extent of Service, Safety, Affordability

Service Quality Perception Comparison In Transport Systems Within The Context Of Users Of Istanbul City's Metro And Metrobus Public Transportation Systems

Pakdil and Aydın	2007	Airline	Modified SERVQUAL Model	Employees, Tangibles, Responsiveness, Reliability and assurance, Flight patterns, Availability, Image, Empathy
Awasthi, Chauhan, Omrani and Panahi	2011	Public Transport Service	A Hybrid Approach Based on SERVQUAL and Fuzzy TOPSIS	Tangibles, Reliability, Responsiveness, Assurance and Empathy
Randheer, Motowa, Vijay	2011	Public Transport Service	SERVQUAL	Tangibles, Reliability, Responsiveness, Assurance and Empathy, Culture
Barabino, Deiana	2013	Public Transport Service	Modified SERVQUAL Model and Multiple Linear Regression	Tangibles, Reliability, Responsiveness, Assurance and Empathy
Barabino, Deiana and Tilocca	2012	Public Bus Service	Modified SERVQUAL Model	Tangibles, Reliability, Responsiveness, Assurance and Empathy
Muthupandian and Kumar	2012	Public Transport Service	Modified SERVQUAL Model	Tangibles, Reliability, Responsiveness, Assurance and Empathy
Mikhaylev, Gumenuk, Mikhaylova	2015	Public Transport Service	SERVQUAL	Tangibles, Reliability, Responsiveness, Assurance and Empathy
Başfirıncı and Mitra	2015	Airline	SERVQUAL and Kano Model	Tangibles, Reliability, Responsiveness, Assurance and Empathy
Sam, Hamidu, Daniels	2017	Public Transport Service	SERVQUAL	Tangibles, Reliability, Responsiveness, Assurance and Empathy

Based on the studies conducted on this field, it is believed investigating the service quality perceptions of users of urban public transport systems in Istanbul will

Service Quality Perception Comparison In Transport Systems Within The Context Of Users Of Istanbul City's Metro And Metrobus Public Transportation Systems

be beneficial in terms reorganizations and improvements. In this regard, metro and metrobus systems which are frequently used in urban transportation were compared in terms of perceived service quality. The research question of this study was determined as "What is the level of service quality perceived by metro and metrobus users, and is there a difference between the two perceptions? In other words, is there a difference between these two means of transportation in terms of service quality perceived by the users?"

4.Methodology

In this study, it was aimed to measure Istanbul metro and metrobus users' perceptions of service quality, and to investigate differences in service quality perceptions in terms of the demographic characteristics of the participants, intended use of the these transportation systems and the type of tickets used. The research hypotheses formed for this purpose are as follows:

Main hypothesis:

H₁: The perceived service quality level of metro users is different from the perceived service quality level of metrobus users.

Hypotheses about demographic variables:

H_{1a}: The perceived level of service quality of metro users differs according to the demographic variables.

H_{1b}: The perceived level of service quality of metrobus users differs according to the demographic variables.

Hypotheses about control variables:

H_{1a}: The perceived service quality level of metro users differs according to the intended use.

H_{1b}: The perceived service quality level of metrobus users differs according to the intended use.

H_{1c}: The perceived service quality level of metro users differs according to the ticket type used.

H_{1d}: The perceived service quality level of metrobus users differs according to the ticket type used.

Measures

In line with the hypotheses formed, this study uses the SERVQUAL scale,

Service Quality Perception Comparison In Transport Systems Within The Context Of Users Of Istanbul City's Metro And Metrobus Public Transportation Systems

which has been developed by Luke and Heyns in 2017 and adapted to public transport systems in Johannesburg city, namely the metrobus and PUTCO. The SERVQUAL scale adapted from Luke and Heyns consists of five sub-scales: reliability, comfort, extend of service, safety and affordability. The questionnaire was first translated into Turkish. The questionnaire form, which was translated into Turkish, was revised in line with the expert opinion, and one of the items was divided into two since it will be more meaningful due to its translation. In this regard, the final form of the scale has 26 items instead of 25. Five-point Likert-type scale is used for measuring the scale items (5=Strongly Agree, 4=Agree, 3=Neither agree nor disagree, 2=Disagree, 1=Strongly Disagree).

The questionnaire, which included demographic questions, the intended use of vehicles and the type of tickets used, was handed to 250 users, answers from 193 participants were included in the research. Those who did not use both vehicles tools at all were excluded from the sample, and use of each transportation system at least once was considered as a prerequisite.

Research hypotheses were analyzed using data obtained using the convenience sampling method and IBM SPSS Statistics 21 package program.

Participants

With the data from 193 participants, frequency analysis of demographic variables and control variables was performed first, then descriptive analyses were performed separately for both vehicle types, respectively, regarding perceived service quality. After the descriptive analysis, Cronbach's alpha values were examined to test the reliability of the scale, and difference analyses were performed to test the perceived service quality difference between the vehicles in our main hypothesis, in terms of total scale and each sub-scale separately. Finally, the difference between service quality was investigated for both transportation means in terms of demographic variables and control variables, separately.

5.Results

It is observed that the majority of the participants consisted of female participants by 61 percent. The majority of respondents was in the 29-38 age group, 61% was married, the majority had a bachelor's degree and full-time employee with an income level in range of 2001-3000 TL. The percentage and frequency values of the variables are shown in Table 2.

As a result of the reliability test conducted to test the reliability of the measurement, the Cronbach's alpha values for the scales were found to be 0.922 and 0.925 for metro and metrobus transport systems, respectively. After confirming the reliability of the obtained data, research hypotheses were tested.

Service Quality Perception Comparison In Transport Systems Within The Context Of Users Of Istanbul City's Metro And Metrobus Public Transportation Systems

Table 2: Demographic findings for the participants

<i>N = 193</i>	<i>n</i>	<i>%</i>	<i>N = 193</i>	<i>n</i>	<i>%</i>
<i>Gender</i>			<i>Marital Status</i>		
<i>Female</i>	118	61,1	<i>Married</i>	115	59,6
<i>Male</i>	75	38,9	<i>Single</i>	78	40,4
<i>Age</i>			<i>Level of Income</i>		
<i>Below 18 years</i>	4	2,1	<i>Below 100 tl</i>	16	8,3
<i>19-28 years</i>	68	35,2	<i>1001-2000 tl</i>	50	25,9
<i>29-38 years</i>	74	38,3	<i>2001-3000 tl</i>	58	30,1
<i>39-48 years</i>	27	14,0	<i>3001-4000 tl</i>	29	15,0
<i>49-58 years</i>	16	8,3	<i>4001-5000 tl</i>	22	11,4
<i>Above 59 years</i>	4	2,1	<i>Above 5001 tl</i>	18	9,3
<i>Occupation</i>			<i>Educational Status</i>		
<i>Student</i>	16	8,3	<i>Primary School</i>	13	6,7
<i>Housewife</i>	6	3,1	<i>Elementary School</i>	35	18,1
<i>Unemployed</i>	11	5,7	<i>Associate Degree</i>	18	9,3
<i>Part time employed</i>	9	4,7	<i>Bachelor's Degree</i>	87	45,1
<i>Full time employed</i>	151	78,2	<i>Postgraduate</i>	40	20,7

The paired sample t test was performed to determine whether the perceived quality of service differs in terms of metro and metrobus public transport means. The difference test was significant in terms of perceived quality of service variable for each sub-scale. Our main hypothesis "The perceived service quality level of metro users is different than the perceived service quality level of metrobus users" was accepted. In addition, the reliability, comfort, coverage, safety and fee dimensions of perceived service quality vary between metro and metrobus systems. The mean, standard deviation and t test results of the variables are shown in Table 3.

Service Quality Perception Comparison In Transport Systems Within The Context Of Users Of Istanbul City's Metro And Metrobus Public Transportation Systems

Table 3: Perceived service quality, standard deviation and values of paired sample t test

N=193	<u>METRO</u>		<u>METROBUS</u>		T	P
	M	SD	M	SD		
Perceived Service Quality	3,2205	0,68283	2,9354	0,69611	8,786	0,000*
Reliability	3,4063	0,76194	3,0144	0,7961	7,986	0,000*
Comfort	3,2463	0,92336	2,9218	0,92561	6,905	0,000*
Extent of Service	2,9982	0,81679	2,8927	0,79158	3,379	0,001*
Safety	3,0848	0,75624	2,6921	0,84259	8,474	0,000*
Affordability	2,7691	0,94685	2,6317	0,95575	3,806	0,000*

*p < 0.05

For both means of transportation, difference analysis was conducted for testing the hypotheses that the level of service quality perceived by the users differs according to demographic variables and control variables. Independent sample t-test was used for gender and marital status, and one-way ANOVA was used for age, employment status, income status, education status, type of ticket used and intended use of the means of transportation. Difference analysis was performed separately for metro and metrobus transportation means (Table 4).

Table 4: Gap analysis findings for demographic variables and control variables

	Perceived Service Quality (METRO)		Perceived Service Quality (METROBUS)	
	t	p	t	p
Gender	-3,067	0,002*	-1,755	0,081
Marital Status	4,911	0,28	1,492	0,223
	F	p	F	p
Age	1,412	0,222	1,441	0,211
Occupation	,258	0,904	,064	0,992
Level of Income	2,929	0,14	3,277	0,007*
Educational Status	4,222	0,003*	2,395	0,052
Ticket Type	2,390	0,023*	2,798	0,009*
Intended Purpose	,760	0,469	,501	0,606

*p < 0.05

Service Quality Perception Comparison In Transport Systems Within The Context Of Users Of Istanbul City's Metro And Metrobus Public Transportation Systems

As a result of the analysis, it was concluded that the level of perceived service quality of metro was higher in males compared to females. Due to the difference between the perceptions of users with income levels of 2001-3000 TL and 3001-4000 TL, there was a significant difference in the perceived service quality of metrobus in terms of income. Although there was a difference in the perceived service quality of metro in terms of perceptions of primary school graduates and secondary school graduates, associate degree and bachelor's degree, there was no difference in the perceived service quality of metrobus in terms of education status. The perceived level of service quality of both vehicles varies according to the type of ticket used.

As a result of the analysis, our main hypothesis "The perceived service quality level of metro users is different from the perceived service quality level of metrobus users" was accepted, and the differences hypotheses tested in relation to demographic and control variables were partially accepted.

Conclusion and Evaluation

It is believed that the conclusions drawn in this study, which compares the service quality of Istanbul city's metro and metrobus public transportation systems perceived by the users in terms of demographic factors, intended use and ticket type variables, will contribute to decision makers and the literature.

As a result of the research, it was found that the service quality perceived by the users of the metro transportation system is higher than the users of metrobus. The same difference is also evident in the sub-scales of the quality of service. In this context, metro transport systems are considered high-quality compared to metrobus transport systems in terms of factors that determine quality such as meeting promised service, the quality level of the physical conditions provided by the vehicles and the waiting areas, the distribution of service in terms of time and location, the adequacy of the service, safety of physical conditions, measures taken against accidents, crimes, etc., and the affordability of the ticket prices.

In the light of another research hypothesis, varying results were obtained by analyzing the perceived service quality in terms of the participants' demographic variables such as age, gender, income level, education status, employment status, and marital status. The perceived service quality levels of metro and metrobus variables were analyzed separately for each demographic variable and each transport system. While there was no difference in terms of many demographic features, it was observed that metro transport systems are perceived by female users to be of better quality than male users. In addition, although there was a difference in the perceived service quality level of metrobus transportation systems in accordance with the income levels, there was no difference in terms of metro use. When the level of perceived service quality of metro transportation systems was examined in terms of educational status of the participants, it was revealed that the perceptions of primary school graduates were higher than those of secondary school graduates and

Service Quality Perception Comparison In Transport Systems Within The Context Of Users Of Istanbul City's Metro And Metrobus Public Transportation Systems

participants with associate degree and bachelor's degree. It is considered that the increase in the level of education may lead to this increase in expectation about the quality level of the service offered.

Finally, the difference in the perceived service quality of public transport systems was investigated in terms of intended use and the type of ticket used, and no difference was found in terms of intended use. The perceived quality of service does not differ in accordance with the intended use of the vehicles. In addition, the perceived service quality level of both vehicles varies according to the ticket type used. It is believed that the increase in the expectation of the quality level increases depending on the fare paid, according to the ticket types, by the metro and metrobus users, which in turn causes this difference.

In summary, it was observed that the quality levels of both means of transportation should be increased, and the efforts in this direction should be more for the metrobus transportation systems in the light of the research findings. In addition to the works to be done to close the gap in perceived service quality between the transportation systems, it is necessary to carry out studies to improve the quality of both transportation systems in a holistic manner. It would be useful to concentrate on arrangements such as ensuring in-vehicle comfort and comfort in waiting areas, ensuring the promised scheme in terms of operation, increasing the level of safety, spreading the transportation network and establishing a benefit/cost balance for the ticket prices.

It is not possible to make generalizations since this study was conducted on the basis of the perceptions of a certain number of users. Expansion of the coverage with the participation of more users would be beneficial in reaching generalized judgments. The research findings are valuable for decision makers since they reflect the perceptions of the participants who frequently use these vehicles. In future studies, it will be possible to make more comprehensive comparisons by studying other systems such as buses, minibuses and trams, which are the urban public transport systems used in Istanbul.

References

- Awasthi, A., Chauhan, S. S., Omrani, H., & Panahi, A. (2011). A hybrid approach based on SERVQUAL and fuzzy TOPSIS for evaluating transportation service quality. *Computers & Industrial Engineering*, 61(3), 637-646.
- Barabino, B., & Deiana, E. (2013). On the attributes and influencing factors of end-users quality perceptions in urban transport: An exploratory analysis. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 87, 18-30.
- Barabino, B., Deiana, E., & Tilocca, P. (2012). Measuring service quality in urban bus transport: a modified SERVQUAL approach. *International Journal of Quality and Service Sciences*, 4(3), 238-252.

Service Quality Perception Comparison In Transport Systems Within The Context Of Users Of Istanbul City's Metro And Metrobus Public Transportation Systems

- Basfirinci, C., & Mitra, A. (2015). A cross cultural investigation of airlines service quality through integration of Servqual and the Kano model. *Journal of Air Transport Management*, 42, 239-248.
- Cronin Jr, J. J., & Taylor, S. A. (1992). Measuring service quality: a reexamination and extension. *The journal of marketing*, 55-68.
- Fick, G. R., & Brent Ritchie, J. R. (1991). Measuring service quality in the travel and tourism industry. *Journal of Travel Research*, 30(2), 2-9.
- Kobu, B. (2014). *Üretim yönetimi*. Beta Yayıncılık.
- Kotler, P., Keller, K.L. (2012). *Marketing management*. Pearson, pp. 358-362.
- Liou, J. J., Hsu, C. C., & Chen, Y. S. (2014). Improving transportation service quality based on information fusion. *Transportation Research Part A: Policy and Practice*, 67, 225-239.
- Loke, S. P., Taiwo, A. A., Salim, H. M., Downe, A. G., & PETRONAS, U. T. (2011). Service quality and customer satisfaction in a telecommunication service provider. In *International Conference on Financial Management and Economics* (Vol. 11, pp. 24-29).
- Luke, R., & Heyns, G. (2017). Measuring commuters perceptions of service quality of selected public bus services in the City of Johannesburg. *Southern African Transport Conference*.
- Mikhaylov, A. S., Gumenuk, I. S., & Mikhaylova, A. A. (2015). The SERVQUAL model in measuring service quality of public transportation: evidence from Russia. *Calitatea*, 16(144), 78.
- Muthupandian, K. S., & Vijayakumar, D. C. (2012). Measurement of passengers service quality in public transportation: servqual analysis.
- Öztürk, S. A. (1998) *Hizmet Pazarlaması, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Yayınları No.1028, İşletme Fakültesi Yayınları No.3, s.2*
- Pakdil, F., & Aydın, Ö. (2007). Expectations and perceptions in airline services: An analysis using weighted SERVQUAL scores. *Journal of Air Transport Management*, 13(4), 229-237.
- PARASURAMAN, A., ZEITHAML, V.A. BERRY L.L., 1988 SERVQUAL: A Multiple- İtem Scale For Measuring Customer Perceptions Of Service Quality. *Journal of Retailing*, 64, Spring, pp.12

Service Quality Perception Comparison In Transport Systems Within The Context Of Users Of Istanbul City's Metro And Metrobus Public Transportation Systems

Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., & Berry, L. L. (1985). A conceptual model of service quality and its implications for future research. the Journal of Marketing, 41-50.

Randheer, K., & Al-Motawa, A. A. (2011). Measuring commuters' perception on service quality using SERVQUAL in public transportation. International Journal of Marketing Studies, 3(1), 21.

Ribeiro, J. M. M. (1993). The components of service quality: an application to the transportation industry in Portugal.

Sam, E. F., Hamidu, O., & Daniels, S. (2017). SERVQUAL analysis of public bus transport services in Kumasi metropolis, Ghana: Core user perspectives. Case Studies on Transport Policy.

YÜCEL, M. (2013). TOPLAM HİZMET KALİTESİNİN SERVQUAL ANALİZİ İLE ÖLÇÜMÜ: BANKACILIK SEKTÖRÜNDE BİR ARAŞTIRMA. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 44(44), 87.

<http://www.iett.istanbul/>

<http://www.tuik.gov.tr>

Cilt: 6, Sayı: AGP Özel Sayısı, Ekim 2018 / Volume: 6, Issue: AGP Special Issue , October 2018

MİMARİ TASARIMDA SU ÖĞESİNİN FARKLI KULLANIM AMAÇLARI BAKIMINDAN İNCELENMESİ: ANADOLU ÖRNEĞİ

Researching of Water Element in terms of Different Intended Uses in Architectural
Design: Example of Anatolia

Gözde ALTIPARMAKOĞLU SAKARYA¹

ÖZ

Su, canlılar için fizyolojik bir temel gereksinim olduğundan yaşamın ana kaynakları arasında yer almaktadır. Bu birincil işlevinin yanı sıra; temizlik, ulaşım, enerji üretimi, spor gibi yaşamın birçok farklı alanında farklı işlevlerde kullanılmaktadır. Suyun kullanıldığı bu farklı alanlardan biri de mimaridir. Tarihsel süreçten günümüze pek çok yapı türünde su öğesinin tasarım elemanı olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu çalışmanın amacı; su öğesinin, mimari tasarımda bir tasarım elemanı olarak farklı kullanım amaçlarını irdelemektir. Bu kapsamda geçmişten günümüze, Anadolu'da su öğesinin tasarım elemanı olarak kullanıldığı sivil ve dini mimarlık koluna ait altı farklı örnek seçilmiş, suyun seçilen bu örneklerdeki işlevi ve kullanım amaçları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Su Tasarımı, İç Mekan Tasarımı, Tasarım Aracı

ABSTRACT

Water is among the main sources of life since it is a physiological essential requirement for all living creatures. In addition to this primary function, it is used in different functions in many different areas of life such as cleaning, transportation, energy production and sports. One of these different areas where water is used is the architecture. From the historical process to today, it is observed that water feature is used as a design tool in many types of buildings. The purpose of this study is researching of different intended uses of water element in architectural design. In this context, six different samples were selected from Anatolia where the water

¹ Arş.Gör., Çukurova Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, galtiparmakoglu@cu.edu.tr

Mimari Tasarımda Su Ögesinin Farklı Kullanım Amaçları Bakımından İncelenmesi: Anadolu Örneği

feature used as the design element, and the functions and purposes of water on these samples were examined.

Keywords: Water Design, Interior Design, Design Tool, Water and Architecture

Giriş

Su, canlılar için fizyolojik bir temel gereksinim olduğundan yaşamın ana kaynakları arasında yer almaktadır. Bu birincil işlevinin yanı sıra; temizlik, ulaşım, enerji üretimi, spor gibi yaşamın birçok farklı alanında farklı işlevlerde kullanılmaktadır. Suyun kullanıldığı bu farklı alanlardan biri de mimaridir. Tarihsel süreçten günümüze pek çok yapı türünde su ögesi; gerek yapı içinde ihtiyaca yönelik gerekse yapı çevresinde görsel bir unsur olarak yer almaktadır. Bununla birlikte suyun yapı içinde ve çevresinde farklı kullanım amaçları olduğu da görülmektedir. Bu çalışmada amaçlanan, suyun bu farklı kullanım amaçlarına dikkat çekerek, yapıda bir tasarım ögesi olarak kullanılmasını değerlendirmektir. Suyun mimariyle ilişkisi ele alındığında, öncelikle su ögesinin mekânın ana işlevini belirleyen temel bir bileşen olduğu yapı örnekleriyle karşılaşılmaktadır. Bunlar; köprüler, su kanalları, kemerler, su sarnıçları, yüzme havuzları, termal yapılar, hamamlar gibi suyun birincil işleve sahip olduğu mekânlardır. Bu çalışmada konu edilen su ögesi ise, ana işlevi farklı olan bir mekânın içerisinde bir tasarım elemanı olarak yer verilen “tasarlanmış su” şeklinde tanımlanabilecek su ögesidir. Bu nedenle çalışmada Anadolu’dan seçilen sivil ve dini mimariye ait örnekler bu kapsamda belirlenerek değerlendirilmektedir.

Mimaride Su Ögesi

Su ögesinin mimarideki varoluşu her zaman olumlu yönde olmamaktadır. Fiziksel yapısından dolayı, kimi zaman yapı için tehlike unsuru olarak karşımıza çıkabilmektedir. Zamanla nem etkisi olarak yapı malzemesine zarar vermesine karşın, doğru bir kurgu ve kullanımla tasarımı zenginleştiren en önemli tasarım elemanlarından biri de olabilmektedir.

Tasarımda su kullanımının tarihçesi çok eskilere dayanmaktadır. İnsanlar için vazgeçilmez bir öge olan su için birçok çarpışmalar olmuştur. Bir diğer yandan su, sıkıntı ve felaket de getirmiş, insanlar suyun değişen etkilerinden, gücünden zor zamanlar geçirmişlerdir. Suda Tanrıya yakın bir şeyler bulmuşlar, ondan yardım istemişler, kurbanlar vermişler ve dua etmişlerdir. Onları koruyan bir Su Tanrısı olduğuna inanmışlardır (Shoichiro, 1991:2-4). Farklı kültürlerde farklı kullanım biçimlerine bürünen su, Uzakdoğu kültüründe de tasarım ögesi olmanın yanı sıra dini, felsefi öğreti ve ritüellerinin bir parçası olmuştur. Bu nedenle suya atfedilen değer, bilinen fiziksel özelliklerinin ötesinde imgesel, sembolik ve duyuşsal anlamlarının olmasıdır. Örneğin; Japon bahçelerinde yürüme taşları arasındaki su ve bu suyun içinde yetişen yosunlar insan ayağının altında saflığı ve dürüstlüğü

Mimari Tasarımda Su Öğesinin Farklı Kullanım Amaçları Bakımından İncelenmesi: Anadolu Örneği

vurgular (Şekil 1). Geniş su çanakları ve kaskatlar açık alanların sembolü olarak insana rahatlık veren mekanların parçalarıdır (Uzun, 1999:12).

Şekil 1. Japon bahçelerinde su öğesi

Kaynak: (URL-1)

Mimari tasarımda ise su; birden çok duyuya (görsel, işitsel, dokunsal vb.) hitap etmesi bakımından tasarımı zenginleştiren unsurların başında gelmektedir. Suyun çeşitli fiziksel halleri (katı, sıvı, gaz) mekan içerisinde bulunan kullanıcılarda farklı duyu etkilerinin oluşmasına olanak tanımaktadır. “Japonya’da yapay bir şekilde oluşturulan Foggy Forest (sis ormanı) (Şekil 2a) , İsveç’in kuzeyinde bardağından yatağına kadar buzdan inşa edilen ve yılın büyük bölümünü erimeden ayakta geçiren buzdan turistik otel (Şekil 2b), suyun fiziksel hallerinin kullanıldığı ilginç örneklerdir” (Doğan, 2002:19).

Şekil 2a. Foggy Forest, Japonya

Kaynak: (URL-2)

Şekil 2b. Jukkasjärvi Ice Hotel, İsveç

Kaynak: (URL-3)

Suyun çekici özelliği, mimaride fiziksel görüntüsü, doğal ve sembolik anlamıyla mekana zenginlik katmaktadır. Hem işlevsel hem de estetik gereksinimlerin sağlanmasında etkili rol oynamaktadır. Akustik, yansıtıcı, serinletici, ferahlatıcı ve rahatlatıcı özellikleri ile kentsel mekanda akmakta olan

Mimari Tasarımda Su Ögesinin Farklı Kullanım Amaçları Bakımından İncelenmesi: Anadolu Örneği

suyun sesi, çekici etkisiyle mekanda özgün bir yapı oluşturmaktadır. Ayrıca geceleri havuz, çeşme gibi çeşitli su ve aydınlatma elemanları mekana çekicilik kazandırmaktadır (Rubenstein, 1992). Suyun diğer özellikleri arasında, iki farklı mekânı birleştiren “bağlayıcı” fonksiyonu sayılabilir. Bir çok dağınık parçayı bir bütün içinde toplayabilir veya bir mekânı bir çok parçaya bölebilir. Su ve mekân arasında olan bu ilişki bir odak, bir çekim merkezi oluşturarak, suyun birleştirici işlevini ortaya koyar (Uzun, 1999:18).

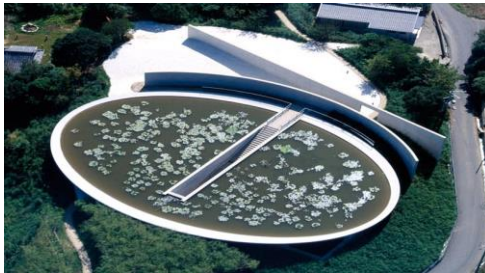
Suyun Mekanla İlişkisi

Suyun duyularımızla doğrudan etkileşime giren (heyecan veren, coşturan, durultan, dinlendiren, serinleten, yön veren, genişleten, vurgulayan, ferahlatan, yansıtan vb.) imgesel özellikleri mimarın tasarımını destekleyen ve eseri tamamlayıcı bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Tasarımda mekân-su birlikteliği;

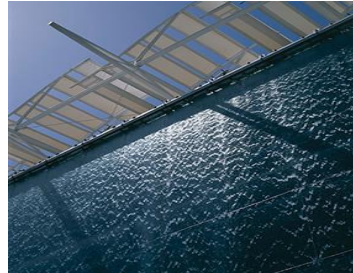
- ▶ Mekânın bir yüzeyi olarak su,
- ▶ Mekânda bir eleman olarak su,
- ▶ Mekâna ışık yansıtıcı eleman olarak su,
- ▶ Yapıda çevresindeki bir eleman olarak su”, şeklinde gruplanabilir. (Şengül,1995:64)

Mekânın Bir Yüzeyi Olarak Su

Suyun, yapının zemin, duvar, çatı gibi herhangi bir yüzeyini kaplayarak kullanılması sonucu oluşan birlikteliktir. Bu durumda su ve mekân birbiriyle bütünleşmektedir. Bu birlikteliğe örnek olarak, çatı yüzeyinin suyla kaplandığı Tadao Ando'nun 1990-1991 yılları arasında inşa edilen tasarımı Water Temple (Şekil 3a) ve suyun doğu cephesinin yüzeyini kapladığı Nicholas Grimshaw'ın Seville'de Expo 92 için tasarladığı British Pavilion (Şekil 3b) gösterilebilir (Şengül, 1995:66, 68).

Şekil 3a. Water Temple, Japonya
Kaynak: (URL-4)

Şekil 3b. British Pavilion, İspanya
Kaynak: (URL-5)

Mimari Tasarımda Su Ögesinin Farklı Kullanım Amaçları Bakımından İncelenmesi: Anadolu Örneği

Mekanda Bir Eleman Olarak Su

Su ögesinin mekân içerisinde bir tasarım elemanı olarak kullanılma hali olarak açıklanabilir. Bu birliktelikte su, yüzme havuzlarında, termal yapılarda, hidroterapi merkezlerinde, çeşitli sağlık ve spor yapılarında bir yapının işlevini belirlerken, işlevi belirli yapıların iç mekânında tasarımın kurgusunun bir bileşeni olabilmektedir (Doğan, 2002: 90). Tarihsel süreçten günümüze, mimari bakımdan önemli yere sahip hamam yapıları, suyun mekânda bir eleman olarak kullanıldığı öne çıkan örneklerdendir. Hamamlar sun'î ısıtma sistemi ile ısıtılan, yıkanmak için yapılmış binaların genel adıdır (Ertuğrul, 2009:241). Kullanım amacına göre konumlandırılan su ögesi, burada yapının işlevini belirleyen temel bir bileşen durumundadır (Şekil 4). İşlevi belli yapıların içerisinde bir eleman olarak kullanılan su ögesi ise bu çalışmanın ana konusu olduğundan örnekleri ileriki bölümde daha kapsamlı incelenecektir.

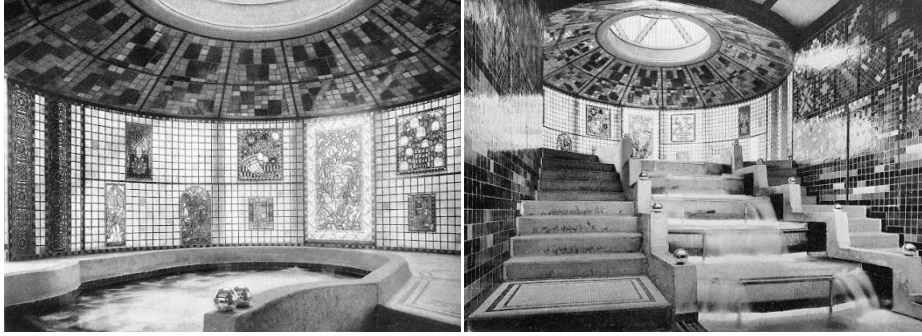

Şekil 4. Ayasofya Hürrem Sultan Hamamı, İstanbul. Kaynak: (URL-6)

Mekânda Işık Yansıtıcı Eleman Olarak Su

Su ögesinin yansıtıcı özelliğinden faydalanılarak, su ögesi tasarımın bir parçası olarak mekânla ilişkilendirilir. 1914 yılında Köln'de gerçekleşen Alman Ticaret-Sanayi Odası sergisi için Bruno Taut tarafından tasarlanan Cam Pavilyon (Glass Pavilion) yapısında, iç mekânda küçük bir şelale biçiminde kurgulanan su ögesinin yansıtma özelliğinden faydalandığı söylenebilir. Gotik bir katedral ruhuyla tasarlanan mekânda, ışık ve rengin suyla birlikte yansyarak dönüşümü yapı boyunca farklı mekân ve görsel algılamalarının oluşturduğu sanal bir gerçeklik yaratmaktadır (Beim, 1996:140).

Mimari Tasarımda Su Öğesinin Farklı Kullanım Amaçları Bakımından İncelenmesi: Anadolu Örneği

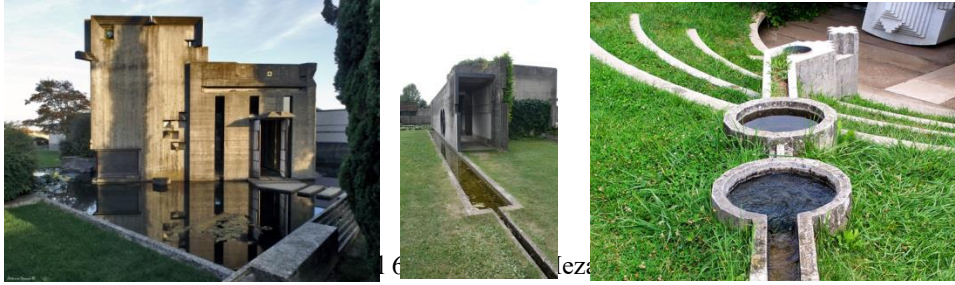

Şekil 5. Glass Pavilion iç mekan su öğesi , Almanya.

Kaynak: Beim, 1996

Yapı Çevresinde Bir Eleman Olarak Su

Su öğesinin çevresel bir eleman olarak yapıyla yakın bir ilişkide kurgulanması olarak açıklanabilir. Burada, vurguyu artırmak, simgesel ve sembolik anlamlar barındırmak gibi suyun çeşitli özelliklerinden faydalandığı söylenebilir. Carlo Scarpa'nın; İtalya'nın Treviso kentinde Brion ailesi için tasarladığı aile mezarlığında, suyu yapı çevresinde bir eleman olarak tasarımıyla bütünleştirdiği fazlaca görülür (Şekil 6).

Kaynak: (URL-7)

Mekânda Bir Eleman Olarak Yer Alan Su Öğesinin Farklı Kullanım Amaçlarının Anadolu'dan Örneklerle İncelenmesi

Mimari açıdan oldukça zengin bir birikime sahip olan Anadolu'da mimari eserler incelenirken, yapıların sivil mimari, dini mimari ve askeri mimari olmak üzere üç başlık altında toplandığı görülmektedir. Doğan Hasol, Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğünde, sivil mimariyi; han, hamam, çarşı, ev, çeşme, saray, darüşşifa, anıt vb. yapıları kapsayan mimarlık kolu, dini mimariyi; cami, mescit, tekke, medrese, türbe, kilise, manastır, sinagog, stupa, pagoda vb. gibi din adına

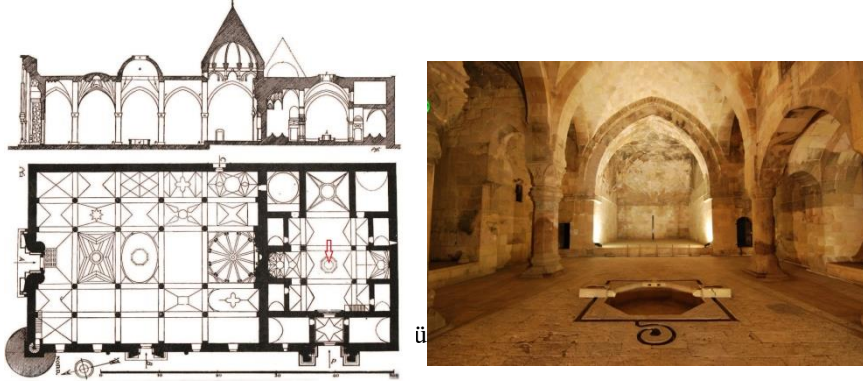
Mimari Tasarımda Su Ögesinin Farklı Kullanım Amaçları Bakımından İncelenmesi: Anadolu Örneği

kurulmuş yapıları kapsayan mimarlık kolu, askeri mimariyi ise; kışla, kale gibi askeri amaçlı yapıları kapsayan mimarlık kolu olarak tanımlamaktadır (Hasol, 2005: 56,145,420). Çalışma kapsamında Anadolu'dan seçilen örnekler, farklı tarihsel dönemlere ait olmakla birlikte sivil ve dini mimarlık koluna ait yapılardır. Askeri mimari örneklerine çalışma kapsamında yer verilmemiştir. Bunun yanı sıra seçilen yapılar, suyun mekânla ilişkisi bağlamında, su ögesinin *mekânda bir eleman olarak* yer aldığı örnekler kapsamındadır.

Sivil Mimariye Ait Örnekler:

Divriği Şifahanesi: Unesco'nun Dünya Mirasına Türkiye'den kabul ettiği ilk mimarî yapı olan Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası, Anadolu Selçuklu Devleti Mengücekoğulları Beyliği döneminde inşa edilmiştir. Yapımı 14 yıl süren caminin inşasına 1228'de başlanmış olup mimarı Ahlatlı Hürremşah'tır (URL-8). Anadolu'da kitabesinde 'darüşşifa' tanımı geçen tek binadır (Peker,2007:23).

Genel bir hastane formunda planlanan şifahanenin iç mekânında, su ögesi; ortada bulunan havuzla birlikte tedavi amacıyla kullanılmıştır. Suyun, havuza akarken ve havuzdan tahliye olurken çıkarmış olduğu seslerin, ruh ve sinir hastalarının tedavisinde kullanıldığı bilinmektedir (Su ögesinin bulunduğu konum Şekil 7'de planda işaretli alanda gösterilmiştir). Yapıda sağlanan akustik sayesinde bu sesler, Darüşşifanın sağında ve solunda bulunan hasta odalarına, içeride yatan hastaların ihtiyacı kadar iletilerek, hastaların tedavisi sağlanmıştır.

Kaynak: Peker, 2007 & (URL-9).

Topkapı Sarayı: Fatih Sultan Mehmed'in 1453 yılında İstanbul'u fethetmesinden sonra 1460 yıllarında yapımına başlanan ve 1478 yılında tamamlanan Saray; Marmara Denizi, İstanbul Boğazı ve Haliç arasındaki tarihi İstanbul yarımadasının ucundaki Sarayburnu'nda bulunan Doğu Roma akropolü üzerindeki 700.000 metrekarelik bir alan üzerine kurulmuştur. Fatih Sultan Mehmed'den itibaren otuz birinci padişah Sultan Abdülmecid'e kadar yaklaşık dört yüz yıl süreyle imparatorluğun idare, eğitim ve sanat merkezi olarak kullanılmış,

Mimari Tasarımda Su Ögesinin Farklı Kullanım Amaçları Bakımından İncelenmesi: Anadolu Örneği

aynı zamanda padişahın evi olmuştur. 19.yüzyılın ortalarında hanedanın Dolmabahçe Sarayı'na taşınması ile terkedilmiş olmasına rağmen önemini her zaman korumuştur (URL-10).

Saray yapısında iç mekan ve dış mekan olmak üzere pek çok bölümde kullanılan su ögesi, görsel bir unsur olmanın ötesinde, sultan daireleri, şehzade daireleri, arz odası gibi iç mekanlarda konuşulanların diğer odalardan duyulmasını önlemek için ses yalıtımı amacıyla kullanılmıştır. Konuşulan sesleri bastırmak adına, suyun akarken çıkardığı seslerden faydalanılmıştır (Şekil 8).

Şekil 8. Topkapı Sarayı, Su Ögesi, İstanbul Kaynak: Kişisel arşiv

Safranbolu Evleri Havuzlu Konaklar: Safranbolu evlerinin bazılarında, divanhane denilen kısımda ortada büyükçe bir havuz olduğu görülmektedir (Şekil 9). Burada bulunan suyun çok işlevli olarak kullanıldığı söylenebilir. Bu işlevleri; odaları soğutmak, akan suyun dingin sesini evin içine yaymak, olası yangınlar için su depolamak, görsel bir eleman olarak mekânı ve yaşamı zenginleştirmek şeklinde sıralamak mümkündür.

Safranbolu Havuzlu Konakları'nı tekil yapan özellik, hemen tüm örneklerde gördüğümüz gibi havuzların mekâna bir obje olarak girmesi değil, mekânın havuzun etrafında oluşmasıdır (URL-11).

Mimari Tasarımda Su Ögesinin Farklı Kullanım Amaçları Bakımından İncelenmesi: Anadolu Örneği

Şekil 9. Safranbolu Havuzlu Konaklar, Karabük.

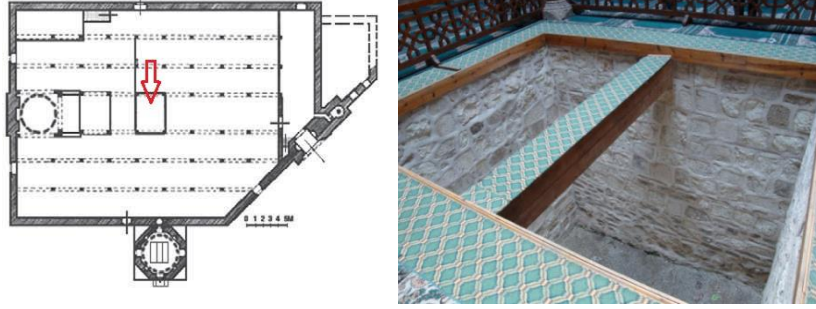
Kaynak: Doğan, 2002

Dini Mimari Örnekleri:

Beyşehir Eşrefoğlu Camii: Konya'nın Beyşehir ilçesi sınırlarındaki caminin, cümle kapısı ve ondan sonra gelen kemerli iç geçit üzerinde bulunan kitabelerinden 1296–99 yıllarında Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır (Akok, 1976:19). Eşrefoğlu Cami belgelerde “Sultan Sancar b. Melikşah b. Alparslan, Süleyman b. Eşref, Süleymaniye, Beyşehir, Eşrefoğlu, Eşrefzâde Cami gibi isimlerle anılmıştır. Tam adıyla Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Camisi Anadolu’da tahta direkler üzerinde düz tavanlı cuma camilerin en eski ve en seçkin yapılarından biri olarak nitelendirilmektedir (Sarre, 1998:156).

Eşrefoğlu Camii'nin konstrüksiyonu ağırlıklı olarak ahşap malzemeden oluşmaktadır. Ortada bulunan ve karlık olarak adlandırılan havuz, kış aylarında caminin çatısında biriken karın bir boşlukla havuza atılıp cami içerisinde biriktirilmesi amacıyla tasarlanmıştır (Şekil 10). Karın mekan içerisine alınma amacının ise; ortamı nemlendirerek, yakılan sobalardan ötürü sedir ağacından yapılan ahşap sütunların kuruyup çatlamasını engellemesi için olduğu bilinmektedir. Su ögesi bu yapıda iklimlendirme amacıyla kullanılmıştır.

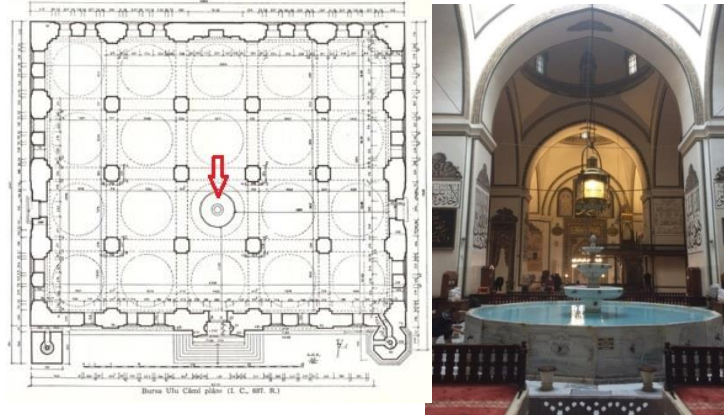
Mimari Tasarımda Su Öğesinin Farklı Kullanım Amaçları Bakımından İncelenmesi: Anadolu Örneği

Şekil 10. Beyşehir Eşrefoğlu Camii, 1299, Konya

Kaynak: (URL-12) & (URL-13)

Bursa Ulu Camii: Minberindeki tarihten 802 (1399-1400) yılında tamamlandığı anlaşılan cami ve külliye I. Bayezid yaptırmıştır. Mimarı kesin olarak bilinmemekle beraber Ali Neccâr ya da Hacı İvaz Paşa tarafından inşa edildiği düşünülmektedir (Yavaş, 2012:88). 20 kubbeli olarak inşa edilen cami, namaz kılma alanı bakımından Türk tarihinin en büyük camisi olarak anılmaktadır. Bu yapıda su öğesinin öncelikle işlevsel amaçla kullanıldığı görülmektedir. Pek çok cami örneğinden farklı olarak, şadırvan caminin iç mekânında konumlandırılmıştır (Şekil 11). Mekan için hem görsel bir unsur hem de belli bir işlevi olan havuzun tasarımı, manevi bir anlam da barındırmaktadır: “Suyu en tepeden tek merkezden kaynayan bu şadırvanda su, havuza dökülürken Allah’ı tesbih edercesine 33 ayrı yerden akmaktadır” (URL-14).

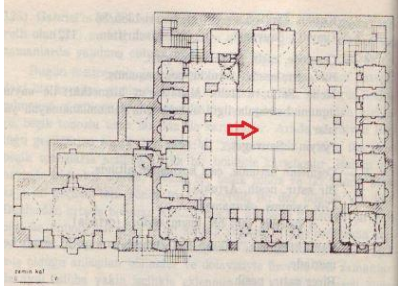
Şekil 11. Bursa Ulu Camii, Şadırvan, Bursa.

Kaynak: (URL-15) & Kişisel arşiv

Kasımiye Medresesi: Mardin’in güneybatısındaki tepenin altında bulunan Kasımiye Medresesi’nin yapımına Artuklu döneminde başlanmış, Sultan Kasım

Mimari Tasarımda Su Ögesinin Farklı Kullanım Amaçları Bakımından İncelenmesi: Anadolu Örneği

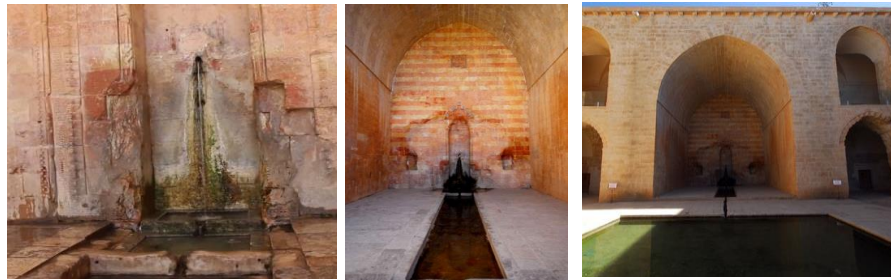
tarafından da 1487-1502 yıllarında tamamlanmıştır. Medresenin yapım tarihi net olarak bilinmemektedir (Altun, 1971). Kasımiye Medresesi XIV.yüzyıl Artuklu mimari özelliklerini yansıtmaktadır (Semerci, 2008:64). Medrese; açık medrese tipinde, tek bir avlu etrafında düzenlenmiş, iki katlı ve tek eyvanlıdır. Avlunun kuzeyinde, ikinci katı da kesen büyük eyvan ve onun önünde bir havuz mevcuttur (Şekil 12). Medrese avlusunda bulunan havuz içerisindeki suyun, burada farklı anlamlar ve amaçlar için kullanıldığı bilinmektedir. Bunlar arasında en önemli olanlardan biri, eğitim amacıyla kullanılmasıdır. Astroloji, tıp ve dini eğitimlerin merkezi olan medresede; geceleri yıldızların sudaki yansımalarından faydalanılarak astroloji dersleri yapılmıştır.

Şekil 12. Kasımiye Medresesi, Havuz, Mardin

Kaynak: Gabriel, 1969 & Kişisel arşiv

Su ögesinin burada kullanılmasının bir diğer amacı da; tasavvufi bir anlam temsil etmesidir. Suyun akışı ile doğumdan ölüme kadar insan hayatı ve sonrası simgelenmiştir. Çeşmeden çıkan su doğumu, döküldüğü yer gençliği, ince uzun oluk olgunluğu ve suların bir havuzda toplanması ölümü temsil eder. Daha sonra bu su kanallarla toprağa aktarılır ve burada topraktan tekrar can bulur (URL-16) (Şekil 13).

Şekil 13. Kasımiye Medresesi, Su Ögesi, Mardin Kaynak: Kişisel arşiv

Mimari Tasarımda Su Ögesinin Farklı Kullanım Amaçları Bakımından İncelenmesi: Anadolu Örneği

SONUÇ

Yaşamın hemen hemen her alanında vazgeçilmez bir unsur olan su, doğal bir yaşam kaynağı olmasının yanında çok yönlü özelliği ile çok çeşitli alanlarda kullanılabilir. Bu alanlardan birisi olan mimaride, su ögesi tasarımcıya zengin bir ifade gücü sunmaktadır. Bu çalışmada, mekânda bir eleman olarak yer alan "tasarlanmış su ögesi"nin farklı kullanım amaçlarına dikkat çekmek istenmiştir. Kültürel açıdan zengin bir birikime sahip olan Anadolu'nun bu konuda da zengin bir kaynak olduğu görülmektedir. Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden seçilen örnekler üzerinden yapılan incelemelerde, su ögesinden mimaride sıkça faydalandığı gözlenmiştir. Gerek sivil mimari gerekse dini mimari örneklerinde, farklı amaçlarla farklı biçimlerde yer bulan su, mekân için önemli bir tasarım elemanı konumundadır. Tablo 1'de belirtildiği üzere, mimaride su ögesinin farklı kullanım amaçlarıyla farklı özelliklerinden faydalandığı görülmektedir.

Tablo 1. Mimari yapılarda su ögesinin kullanımı

	Mimari Yapılar:	Su Ögesinin Kullanım Amacı	Su Ögesinin Faydalanılan Özelliği
Sivil Mimari Örnekleri	Divriği Darüşşifası	Tedavi	1. işitsel, 2. görsel
	Topkapı Sarayı	Ses yalıtımı	1. İşitsel 2. görsel
	Safranbolu Evleri	İklimlendirme, su depolama	1. İşlevsel 2. görsel 3. işitsel
Dini Mimari Örnekleri	Beyşehir Eşrefoğlu Camii	Koruma, iklimlendirme	İşlevsel
	Bursa Ulu Camii	Şadırvan + tasavvufi anlam	1. İşlevsel 2. görsel
	Kasımiye Medresesi	Eğitim + tasavvufi anlam	1. İşlevsel 2. görsel

Çok farklı kullanım amaçlarına hizmet eden su ögesinin, doğru kurgulandığında görsel, işitsel ve işlevsel bakımından mimaride tasarımı zenginleştiren, tasarıma anlam katan en önemli tasarım elemanlarından biri olduğunu söylemek mümkün olmaktadır. Gerek sembolik anlamlarıyla psikolojik olarak gerekse işlevsel bakımdan fiziksel olarak insanlar üzerindeki etkisi göz önünde bulundurulduğunda; su ögesinin gelecek tasarımlar için de önemini koruyacağı sonucuna ulaşılabilmektedir.

Mimari Tasarımda Su Ögesinin Farklı Kullanım Amaçları Bakımından İncelenmesi: Anadolu Örneği

KAYNAKÇA

- Akok, M. (1976). Konya Beyşehir’de Eşrefoğlu Cami ve Türbesi, *Türk Etnografya Dergisi*, XV, Ankara
- Altun, A. (1971). *Mardin’de Türk Devri Mimarisi*, Gün Matbaası, İstanbul.
- Beim, A. (1996). Bruno Taut a the Glashausthe Infinite am of Translucency, *ACSA European Conference*, Copenhagen .
- Doğan, S. (2002). *Mimarlıkta su ögesi ve akvaryum yapıları*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi
- Gabriel, A. (1969). Mardin ve Diyarbakır Vilayetlerinde İcra Olunmuş Bir Arkeologya Seyahati Hakkında Rapor, *T.T.A.E. Dergisi*, Ankara.
- Hasol, D. (2005). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*, Yapı Yayınları, 9. Baskı, İstanbul
- Muşmal, H., (2005). *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Beyşehir ve Çevresinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1790-1864)*, (Basılmamış Doktora Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi
- Peker, A.U. (2007). Divriği Ulu Camisi ve Darüşşifası, *Tasarım Merkezi Dergisi*, Şubat 2007 Anadolu’dan.
- Rubenstein, H.M. (1992). *Pedestrian Malls, Streetscapes and Urban Spaces*, Wiley, New York.
- Sarre, F. (1998). *Küçük Asya Seyahati 1895 Yazı, Selçuklu Sanatı ve Ülkenin Coğrafyası Üzerine Araştırmalar*, (Çev. Dârâ Çolakoğlu), İstanbul 1998.
- Semerci, F. (2008). *Mardin Kireçtaşının Yapı Taşı Olarak Araştırılması*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi
- Shoichiro, H. (1991). *Water as an Environmental Art*, Japan.
- Şengül, E. (1995). *Mimari-Su İlişkisi Üzerine Bir İnceleme*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi
- Uzun, G. (1999). *Çevre Tasarımında Su Kullanımı*, Çukurova Üniversitesi Yayınları, Adana.
- Yavaş, D. (2012). Bursa Ulu Camii, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, cilt 42.

Elektronik Kaynaklar:

URL-1: <https://www.asialogy.com/japon-bahceleri>, 28.09.2018

URL-2: <http://www.gensojapan.org/in-the-fog/> 28.09.2018

URL-3 <https://www.icehotel.com/> 28.09.2018

Mimari Tasarımda Su Ögesinin Farklı Kullanım Amaçları Bakımından İncelenmesi: Anadolu Örneği

- URL-4: http://www.welcome2japan.cn/magazine/zh/1801_tadao-ando.html,
27.09.2018
- URL-5: <https://grimshaw.global/zh/projects/british-pavilion-expo>, 27.09.2018
- URL-6: <https://www.ayasofyahamami.com/galeri>, 28.09.2018
- URL-7: <http://www.mimdap.org/?p=50209>, 28.09.2018
- URL-8: <http://www.sivas.gov.tr/divrigi-ulu-camii-ve-darussifasi> 28.03.2018
- URL-9: <http://www.sivaskulturturizm.gov.tr/TR-76423/divrigi-ulu-cami-ve-darussifasi.html>, 29.03.2018
- URL-10: <http://www.topkapisarayi.gov.tr/tr/tarihce>, 28.03.2018
- URL-11: <https://gulevisafraanbolu.wordpress.com/2011/11/15/safraanbolunun-havuzlu-konaklari/>, 30.03.2018
- URL-12: <https://okuryazarim.com/anadolu-selcuklu-donemi-mimari-planlari/> ,
28.09.2018
- URL-13: <http://geziyorumturkiye2.blogspot.com/2011/09/karaburun-plajibeysehir-golu.html>, 28.09.2018
- URL-14: <http://www.bursaulucamii.com/sadirvan.html>, 25.03.2018
- URL-15: <http://www.bursaulucamii.com/tarihce.html>
- URL-16:
http://www.nusaybinim.com/kasimiye_medresesi_700_yildir_ayakta_haber4873.html
27.03.2018

Cilt: 6, Sayı: AGP Özel Sayısı, Ekim 2018 / Volume: 6, Issue: AGP Special Issue , October 2018

KOLEKSİYON FIGÜRÜ SERGİLEME ÜNİTELERİNDE TASARIM KRİTERLERİ

Design Criteria of Collectible Figure Display

Kemal SAKARYA¹

ÖZ

Sinema ve çizgi roman hikayelerinde yer alan karakterlere ait koleksiyon ürünleri, alanlarında uzmanlaşmış firmalar tarafından üretilmekte ve koleksiyoncuları tarafından toplanmaktadır. Sinemada karakteri canlandıran oyuncuya veya çizgi roman karesinde yer alan karakterin çizimine benzerliğin ve detayların yüksek seviyede olduğu bu ürünler, oluşturdukları geniş pazar payı ile üreticilerine ciddi kazanç sağlamak ve koleksiyoncular için kişisel tatmin aracı haline gelmektedir. Tamamı başlı başına bir tasarım ürünü olan figürlerin, kendilerinden bağımsız olarak sergilenecekleri ünitelerin ve sergileme biçimlerinin de tasarlanabiliyor olması, yapılan koleksiyonun estetik değerini ileri düzeylere taşımaktadır.

Bu çalışma kapsamında figür sergileme ünitelerini tasarlarken kullanılacak belirli tasarım kriterleri önerilmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde koleksiyon ürünlerine ait action figure, büst, statue, premium format, legendary scale gibi kavramlar tanımlanmış, daha sonra ise bu koleksiyon ürünlerinin sergilemelerine ait tasarım kriterleri sınıflandırması yapılmıştır. Kriter sınıflandırmasında; sergilenen figürlerin ölçüklerine göre ölçülendirme, sergileme ünitelerinin iç mekanda kullanım yerlerine göre yerleşim, dış etkenlerden korunma düzeylerine göre güvenlik, sergilemede kullanılacak ışık kaynaklarına göre aydınlatma ve sergileme yüzeylerinde kullanılan renk ve malzemelere göre algı başlıkları altında ele alınmıştır. Çalışma sonucunda bu üst başlıklar geliştirilmeye açık tasarım kriterleri olarak ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Koleksiyon Ürünü, Action Figure, Statue, Koleksiyon, Sergileme Ünitesi, Tasarım

¹ Arş.Gör., Çukurova Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, ksakarya@cu.edu.tr

Koleksiyon Figürü Sergileme Ünitelerinde Tasarım Kriterleri

ABSTRACT

Collection products belonging to the characters in the cinema and comic story are produced by the companies specialized in their fields and collected by the collectors. These products, which are similar to the character drawing on the comic strip and playing as an actor/actress on cinema, make a serious profit for the producers with their wide market share and become a means of personal satisfaction for the collectors. Designing the displaying units and displaying styles of figures increases the aesthetical value of the collection.

In this study, certain design criteria which can be used in designing figure display units have been proposed. In the first part of the study, definitions such as action figure, bust, statue, premium format, legendary scale belonging to collection products have been made. In the second part, displaying examples have been given according to each collection product. In the last part of the study, design criteria for displaying of collection figures have been classified. In criterion classification; dimensioning the figures to their scales, layout in the interior, safety to external factors, illumination according to the light sources to be used in the exhibition and perception according to the colors and materials to be used on display surfaces have been examined as topics. These topics have been presented as design criteria that open to improvement.

Keywords: Collectible, Action Figure, Statue, Collection, Display Unit, Design

Giriş

Türk Dil Kurumu'nun web sitesinde koleksiyon kavramı öğrenme, yarar sağlama veya zevk amacıyla bir araya getirilmiş ve özelliklerine göre sınıflara ayrılmış nesnelerin bütünü, derlem olarak karşılık bulmaktadır (TDK, 2018). Tarihçi filozof ve aynı zamanda Museum of Europe Akademik Direktörü Krzysztof Pomian ise, koleksiyonu geçici ya da sürekli olarak ekonomik dolaşımdan uzak tutulan, amaca özel hazırlanmış mekanlarda korunan ve sergilenen doğal ya da yapay objeler grubu olarak tanımlamaktadır (Pomian, 1990: 65). Bu bağlamda koleksiyon amacıyla toplanan nesnelerin, sanat eserlerinden gündelik eşyalara, basılı yayınlardan aynı nitelikteki ürünlere kadar çeşitlilik gösterdiği söylenebilir (Konukçu, 2007: 2). Koleksiyonu yapılan nesnelere arasında yer alan ve kendi özel ilgi alanı oluşturmuş oyuncakların da bu ürünlerin arasında yer aldığı söylenebilir. Tasarım oyuncak olarak da adlandırılan ve plastik, pelüş ve vinil gibi malzemelerden üretilen figürler, oyuncaktan ziyade ikonik heykellerdir. Bu yeni "oyuncaklar" aslında oynamak için değil, sergilemek içindir (Heller & Arisman, 2008: 5; Bilgi, 2011: 23). Bununla birlikte tasarım oyuncaklar, temelde koleksiyon oluşturma pratiğine dayanmaktadır. Koleksiyonu tamamlamak için koleksiyoncuda teşvik edici ve kaçınılmaz bir istek oluşturmaktadır (Steinberg, 2010: 210; Bilgi, 2011: 23). Koleksiyonu yapılan popüler kültür öğelerinden biri de ölçekli figürlerdir. Sinema ve çizgi roman hikayelerinde yer alan karakterlere ait koleksiyon ürünleri,

Koleksiyon Figürü Sergileme Ünitelerinde Tasarım Kriterleri

alanlarında uzmanlaşmış firmalar tarafından üretilmekte ve koleksiyoncuları tarafından toplanmaktadır. Biriktirilen bu figürler, karaktere uygun pozlamalarla veya çevresel elemanlarıyla birlikte sergilenmektedir. Bu sebeple figür koleksiyonları, bünyesinde barındırdığı figürler kadar sergileme biçimleri ile de farklılaşmaktadır. Sergileme biçimlerindeki değişkenlik, koleksiyonun ilham alınan, esinlenen ve rekabet edilen estetik değerini oluşturmaktadır. Koleksiyonun estetik olarak izleyene sunulabilmesi için sergileme ünitelerinin de doğru biçimde tasarlanması gerekmektedir. Bu ünitelerin tasarlanmasının belirli kriterler çerçevesinde yapılması bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Tanımlamalar

Figür koleksiyonları iki farklı oluşumla biçimlenmektedir. Koleksiyoncuların tercih ettiği seçeneklerden birisi koleksiyonu belirli bir doğrultuda oluşturmaktadır. Bu tercihe göre koleksiyon ürünleri toplanırken belirli bir karakter, bir yayın, bir marka veya bir koleksiyon figürü türü üzerinden seçim yapılmaktadır. Diğer tercih türü ise belirli sınırlara bağlı kalmadan, başka bir deyişle birbirinden farklı türlerde ürünlerin toplanarak koleksiyonun yapılmasıdır.

Koleksiyonu yapılan ürünler genel olarak figür olarak adlandırılmakla birlikte birbirlerinden ebat ve ölçeklerine göre ayrılmaktadır. Bu farklılık, ürünlerin sınıflamasının yapılabilmesine olanak tanımaktadır. Ebatlar Avrupa standartlarından inch değeri ile belirtilmekte, ölçek ise karakterin gerçek boyutunun figürün boyutuna oranını ifade etmektedir. Koleksiyonculukta sıklıkla adı geçen *action figure*, *büst*, *statue*, *premium format*, *legendary scale*, *dioroma* ve *replica* gibi yabancı kökenli kavramlar, koleksiyon ürünlerini tanımlamakta kullanılmaktadır.

Bu kavramları tanımlamak gerekirse;

Action Figure; 3.75 inch, 7 inch, 12 inch boyutlarında, eklemli ve pozlanabilir koleksiyon ürünleridir. Pozlanabilirlik tanım olarak figürün farklı pozlar verilerek sergilenebilmesi anlamındadır. Bunun sağlayabilmek için figürlerin vücutlarının boyun, gövde, kol, dirsek, bilek, bacak ve diz gibi belirli bölgelerinde eklem noktaları bulunmaktadır. Koleksiyoner, bu eklemler sayesinde figürü sergilemek istediği pozu verebilmekte ve zaman içerisinde de pozu değiştirebilmektedir. Bu gruptaki ürünlerde genellikle plastik esaslı malzemeler kullanılmakta olup, figürler kutu içeriğine eklenen silahlar, ekipmanlar ve *base* olarak adlandırılan figür altlığı gibi aksesuarlarla desteklenerek satışa sunulmaktadır.

Büst; 1/6, 1/4, 1/2 ve 1/1 (Life Size) gibi ölçeklerde üretilen koleksiyon ürünleridir. Bu ürünlerde genellikle karakterin baş-omuz ve göğüs bölgesinin modellenmesi ile birlikte bazı ürünler için büste kollar da dahil olabilmektedir. Bir kaide ile ayakta tutulan ürünler, heykel kategorisinde olup pozlanamamaktadır.

Statue; Malzeme olarak PVC veya Polystyren üretilen, farklı ebat ve ölçeklerde ürünlerdir. Ürünlerin ebatları, karakterin ölçeğine göre değişkenlik göstermekle birlikte 3 inch boyutlarına küçük bir figürden 1/4 ölçekli büyük bir

Koleksiyon Figürü Sergileme Ünitelerinde Tasarım Kriterleri

heykele kadar çeşitlenebilmektedir. Karakterin pozu ve *environment* olarak adlandırılan çevresi sinema sahnesinden veya çizgi roman sayfasından uyarlanmakta ve üç boyutlu olarak modellenmektedir. Kaidesi ile birlikte üretilen ürünler heykel kategorisinde olup pozlanamamaktadır.

Premium Format (PF); Koleksiyon ürünleri üreticisi Sideshow firması tarafından tescillenmiş adıyla Premium Format ürünler genellikle Quarter Scale olarak adlandırılan 1/4 ve üzeri ölçekli, gerçekçiliği ve detay seviyesi yüksek, el işçiliği ile boyanan büyük boyutlu heykellerdir. Dünyada belirli bir limit sayısı dahilinde üretilen PF ürünlerin stokları, henüz piyasaya çıkmadan önce açılan ön sipariş aşamasında dahi tükenmektedir. Ürünle birlikte gelen ve o üründen kaç adet üretildiği ve o ürünün hangi seri üretim numarasına sahip olduğunu gösteren ıslak imzalı limit sertifikası da PF ile koleksiyonlarda sergilenmektedir.

Legendary Scale (LS); Yine Sideshow firması tarafından tescillenmiş adıyla Legendary Scale ürünler genellikle Half Scale olarak adlandırılan, 1/3 ve üzeri ölçeklerde, gerçekçiliği ve detay seviyesi yüksek, üretiminde die-cast, kumaş, deri vb. gibi farklı malzemelerin kullanıldığı büyük boyutlu heykellerdir.

Dioroma küçük ölçekli ancak çevresi ile birlikte modellenen ve belirli bir sahneyi canlandıran heykellerdir. Birden fazla heykelin bir araya getirilerek oluşturacağı dioromalar olabileceği gibi, özel olarak üretilen tek parça halinde dioromalar da mevcuttur.

Replica ise genellikle filmlerde karakterlerin kullandığı kask, silah veya ekipmanların 1/1 ölçekli kopyalarıdır. Gerçekten filmlerde kullanılan ve *screen used props* olarak adlandırılan ürünler açık arttırmalarla koleksiyonerlere sunulmakta ve yüksek fiyatlara alıcı bulabilmektedir.

Figür koleksiyonculuğunda yer alan tüm bu ürünler, meraklıları tarafından toplanarak koleksiyonlara dahil edilmekte ve bir prestij unsuru olarak sergilenmektedir. Sergilenecek ürünlerin olduğu kadar, sergileme yöntemlerinin de koleksiyonlar için önemli olması, sergileme ünitelerinin tasarımlarının bilinçli olarak yapılmasını gerektirmektedir.

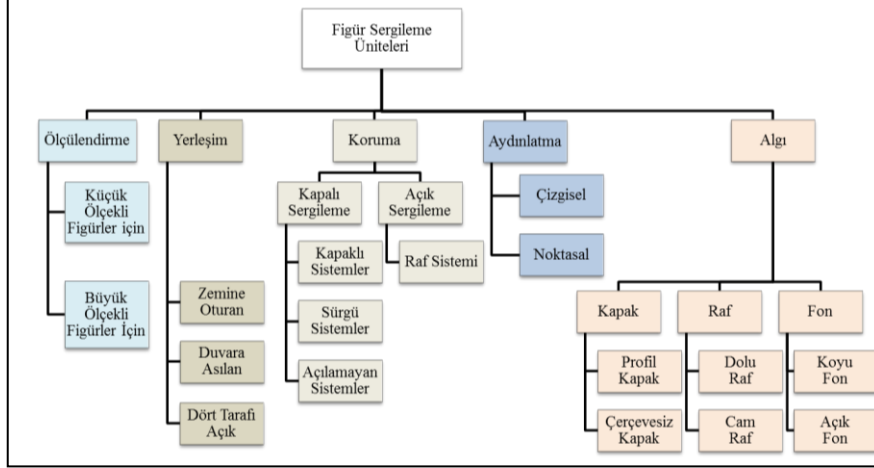
Tasarım Kriterleri

Sergilemelerde izleyicinin görmek istediği objeyi ilgisini daha çok uyandıracak tasarımla sunmak, tasarımcının becerisine bağlıdır. Kullanılan malzemelerin seçimi kadar, uygulamada tercih edilecek yöntemler de oldukça etkilidir. İzleyiciler ile bağlantının kurulabilmesi için sergileme ünitelerinin yaratıcı bir bakış açısıyla ve belirli kurallar çerçevesinde tasarlanması gerekmektedir (Aykut, 2017: 231)

Çalışma kapsamında figür sergileme üniteleri için tasarım kriterleri belirlenirken, sergilenecek olan figürlerin boyutları, sergilemenin mekanın hangi yüzeyinde yapılacağı, koleksiyon ürünlerinin dış etkenler ile ilişkileri, koleksiyonun izleyicisinde odak noktası oluşturmak, figürleri ön plana çıkarmak için kullanılacak

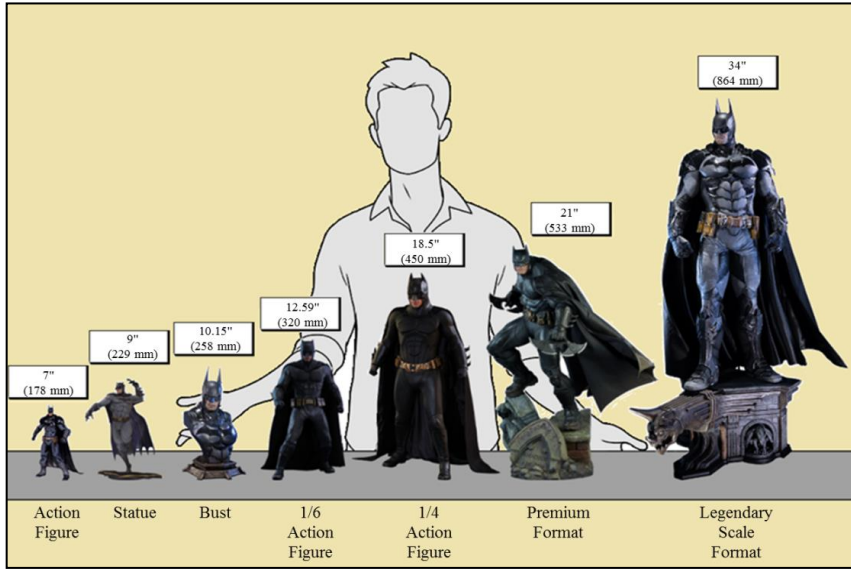
Koleksiyon Figürü Sergileme Ünitelerinde Tasarım Kriterleri

ışık kaynakları ve figürlerin mümkün olan en kuvvetli biçimde algılanabilmesi gibi durumlar göz önünde bulundurulmuştur (Şekil 1).

Şekil 1. Figür sergileme ünitelerinde tasarım kriterleri

Figür koleksiyonlarında yer alan ürünler, boyutları itibarıyla çeşitlilik göstermektedir (Şekil 2). Bu çeşitlilik, sergileme ünitelerinin tasarımlarında *ölçülendirme* kriterinin göz önünde bulundurulmasını bir zorunluluk haline getirmektedir.

Şekil 2. Figür çeşitlerine göre yükseklik karşılaştırmaları

Kaynak: URL-1

Koleksiyon Figürü Sergileme Ünitelerinde Tasarım Kriterleri

Sergileme ünitesi biçimlenmesine etki eden objelerin, ünite tasarımının oluşmasındaki rolü oldukça yüksektir. Aynı zamanda objelerin büyüklüklerinin, şekillerinin birbirlerinden farklı olmaları onların belli gruplara ayrılarak farklı tipte ünite tasarımlarının da ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Sirel, 1992: 35).

Aynı tip figürler üzerine kurulu bir koleksiyonda, sergileme ünitelerinin boyutları ve raf aralıkları koleksiyoncu tarafından belirli bir standarda alınarak belirlenebilir. Raf aralıklarının değiştirilebilir olması, zaman içerisinde koleksiyona eklenen farklı yükseklikteki figürlerin de ünitelere yerleştirilebilmesine olanak sağlayacaktır.

Küçük ölçekli figürler boyutları ve ağırlıkları itibariyle bir arada ve aynı ünite içerisinde sergilenebilmektedir. Ancak bu noktada dikkat edilmesi gereken husus, figürlerin izleyicilerin görsel algılaması açısından birbirinin önüne geçmemesi ve birbirini örtmemesi gerektiğidir (Erbay, 2011: 90). Bununla birlikte boyut ve ağırlık kriterleri, büyük ölçekli heykellerin bir ünite içerisinde tekil olarak sergilenebilmesi durumunu da beraberinde getirmektedir. (Şekil 3).

Bu durumun koleksiyoncunun kişisel tercihlerine bağlı olduğu ve farklı ölçeklerdeki figürlerin bir arada sergilenebileceği de göz önünde bulundurulmalıdır. Özellikle belirli bir doğrultuda ilerletilen koleksiyonlarda, farklı türdeki figürlerin bir arada sergilenmesi, koleksiyonun görsel estetik değerini yükseltmektedir.

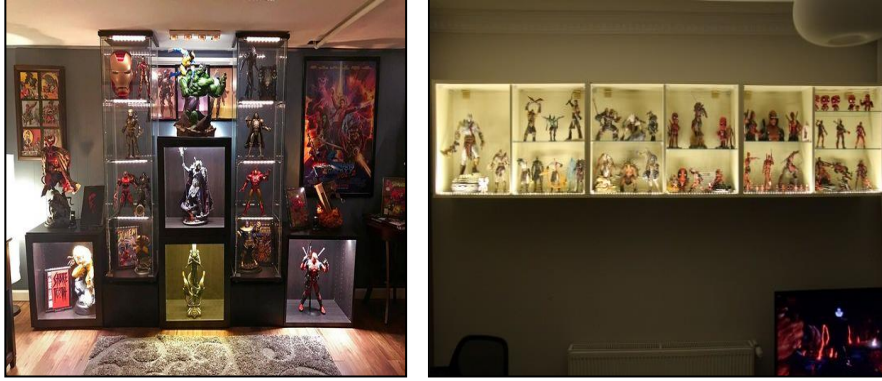
Şekil 3. Küçük ölçekli figürlerin toplu (A), büyük ölçekli figürlerin tekil (B) sergilenmesi

Kaynak: URL 2 & 3

Figür koleksiyonlarında yer alan ürünlerin çeşitlilik gösterdiği bir diğer unsur ise malzemeleridir. Bazı ürünlerin üretiminde PVC ve vinil gibi hafif malzemeler kullanılırken, bazıları ise polystone gibi ağır malzemelerden üretilmektedir. Ağır malzemelerden üretilmiş büst ve heykellerin sergilenmesinde zemine oturan sergileme ünitelerinin kullanımı tercih edilmektedir. Hafif malzemeli ürünler ise

Koleksiyon Figürü Sergileme Ünitelerinde Tasarım Kriterleri

duvara asılan sergileme üniteleriyle rahatlıkla sergilenebilmektedir. (Şekil 4). Koleksiyondaki ürünlerin çeşitliliğiyle birlikte gelen sergileme ünitelerinin mekan içerisindeki konumlanma alternatifleri, koleksiyonların mekana *yerleşim* kararlarının bilinçli olarak alınmasını gerektirmektedir.

Şekil 4. Zemine oturan (A) ve duvara asılan (B) sergileme üniteleri
Kaynak: URL 4 & Kişisel arşiv

Sergileme ünitelerinin mekandaki yerleşimlerini, ürünlerin ağırlıkları olduğu kadar, ürünlerin izlenebilecek bakış yönleri de etkilemektedir. Ürünlerin modellemelerine göre bazılarının karşıdan, bazılarının ise alttan veya üstten izlenmesi daha uygundur. Bakış yükseklikleri de dikkate alınarak ürünlerin sunumunda ve korunmasında önemli rol oynayan sergileme ünitelerinin yüksekliklerinin de izleyici ergonomisine uygun ölçülerde olmasına özen gösterilmelidir (Locker, 2013: 103). Diğer bir taraftan altlık işlevi gören baseleri ile modellenmiş heykelerde ve dioromalarda, figürler ve çevreleri tek yönlü izlemek yerine çok yönlü izlemek daha uygundur. Bu tür ürünlerin sergileme ünitelerinde dört taraftan yaklaşarak izlenebilecek şekilde dört tarafı açık yerleşimler de yapılabilmektedir. Bu yerleşim yöntemi sergileme ünitesi etrafında yeterli boşluğun bırakılmasını gerektirmesi nedeniyle genellikle geniş mekanlarda tercih edilebilmektedir.

Koleksiyonların maruz kaldığı bozulma etkenlerini, fiziksel güçler, hırsızlık ve vandalizm, yangın, su, zararlılar, kirlenici maddeler ve uygun olmayan ışık, sıcaklık ve bağıl nem olarak sıralamak mümkündür (Kanada Koruma Enstitüsü [CCI], 2015). Fiziksel güçler olarak tanımlanan dış etkenler ise uygun olmayan temas, darbe, titreşim ve ağırlık sonucu kırılma, delinme, yamulma, çizilme ve aşınmalardır (Şener & Doğruer, 2017: 243)

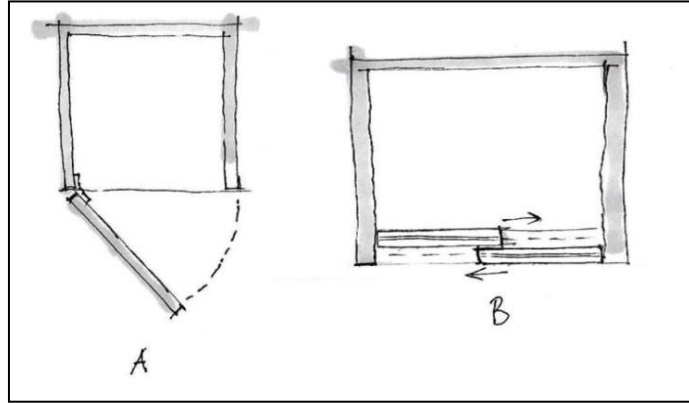
Figür koleksiyonlarında genel yaklaşım, koleksiyonu ortamda bulunan toz, sigara dumanı, istenmeyen izleyici dokunmaları ve diğer bozulma etkenlerinden *koruma* amacıyla cam yüzeyler arkasında sergilemektir. Kapak veya bölücü eleman

Koleksiyon Figürü Sergileme Ünitelerinde Tasarım Kriterleri

olarak kullanılan cam malzeme toz ve sigara dumanı gibi figürlerin boya larına zarar verebilecek zararlı partikülleri engellemektedir. Bununla birlikte koleksiyoner figürlerine dokunulmasını, oyuncak gibi oynanmasını veya pozlamasının değiştirilmesini de istemeyebilir. Figüre dokunulmasının istenmeme sebeplerinden biri elle temas sonucu figürlere parmak izi, ter ve yağ bulaşabilmesi ve figürün kirlenmesi veya yine boya larının zarar görmesine sebep olmasıdır.

Böyle durumlarda koleksiyon için kapalı sergileme yöntemi tercih edilmektedir. Kapalı yöntemde sergileme üniteleri açılabilen veya açılmayan üniteler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Açılabilen sistemlerin tercih edilmesi durumunda zaman içerisinde koleksiyona yeni eklenen figürler ünitelere kolaylıkla yerleştirilebilmekte veya yerleşim değişiklikleri rahatlıkla yapılarak geçici sergilemeler yapılabilmektedir. Açılmayan sistemlerde ise cam yüzeyleri menteşesiz ve sürgüsüz şekilde tasarlanmış sergileme ünitesine bir veya az sayıda figür yerleştirilerek kalıcı sergilemeler yapılabilmektedir.

Açılabilir sergileme ünitelerinin kullanılacağı koleksiyonlarda, sergileme ünitelerinin genişlikleri, kapak mekanizmaları için tercih yapılarak ünitelerin kapaklı veya sürgülü olarak tasarlanmasını gerektirmektedir (Şekil 5). Kapaklı ünitelerde genişlik arttıkça kapak ağırlığı da artacaktır. Kapak menteşelerinin kapağı sarkıtmadan taşıyabilmesi için sınırlı ünite genişliğine kadar kullanılabilirken, sürgülü ünitelerde genişlikler sürgü mekanizması sayesinde daha uzun tutulabilmektedir (Şekil 6).

Şekil 5. Sergileme ünitelerinde kapak (A) ve sürgü (B) detayları
Kaynak: Yazar tarafından çizilmiştir.

Koleksiyon Figürü Sergileme Ünitelerinde Tasarım Kriterleri

Şekil 6. Kapaklı (A) ve sürgülü (B) sergileme üniteleri
Kaynak: URL 5 & 6

Diğer taraftan, her koleksiyoner figürlerini cam arkasında görmek istemeyebilir. Sigara içilmeyen mekanlarda sergilenen ve az sayıda izleyicisi olacak koleksiyonlar için açık raf düzenleriyle sergilemeler de yapılabilmektedir.

Sergilemeler için ışık ve aydınlatma tasarımı, izleyicilerin görsel konforunu etkileyen en önemli çevresel bileşenlerden biridir (Doğrusoy ve Ferraris, 2015: 243). Bu nedenle sergileme ünitelerinde figürleri net bir şekilde gösterebilmek için *aydınlatma* konusu önem arz etmektedir. Sergileme ünitelerinin aydınlatılmasında iki temel belirleyici söz konusudur. Birincisi sergilenen objelerin izleyiciler tarafından doğru algılanmasının sağlanması, ikincisi ise aydınlatmadan dolayı objelerde oluşabilecek bozulmaların en aza indirilmesidir (Şener ve Köknel, 2008: 12). Gün ışığının yeterli olmadığı mekanlarda veya figürlerin bazı kısımlarının karanlıkta kalmasını engellemek için ünite içi aydınlatma elemanları tercih edilmektedir. Çok düşük ısı emisyonlarının bulunduğu LED aydınlatmalar, enerji kullanımını bakımından da oldukça verimlidir. Uzun ömürlü ve bir çok renk alternatifinin bulunduğu bir dizi küçük ampulün yer aldığı şeritler halinde üretilmektedir (Meshar, 2013: 106). Genellikle ısınma problemi olmaması, az elektrik harcaması ve ışığın homojen dağılması sebebiyle şerit LED aydınlatmalar koleksiyon figürü sergilemelerinde daha sık tercih edilmektedir. Noktasal spot aydınlatmalar ise şerit LED aydınlatmalara alternatif olarak kullanılmaktadır (Şekil 7). Spot aydınlatmalar genellikle noktasal aydınlatmanın tercih edildiği sergilemelerde tepeden düşey veya açılı olarak kullanılmaktadır. Bununla birlikte pil ile çalışan ve tesisat bağlantısı gerektirmeyen LED veya spot ürünler, tasarım aşamasında aydınlatma kararı verilmemiş ünitelere sonradan eklenerek sergilemenin aydınlatma ihtiyacı giderilebilmektedir.

Aydınlatmalarda kullanılan ışık şiddeti ve türü ise, figürlerin renklerinin doğru algılanması açısından önemlidir. Aydınlatma tipine göre figürlerin ve renklerin vurguları değişmektedir. Örneğin aydınlatma elemanı olarak sıcak renkli bir ışık kaynağı kullanıldığında sarı ve kırmızı renkler ön plana çıkarken, soğuk

Koleksiyon Figürü Sergileme Ünitelerinde Tasarım Kriterleri

renkli bir ışık kaynağında mavi ve mor renkler baskın olarak algılanmaktadır (Arslan, 2004: 95-96).

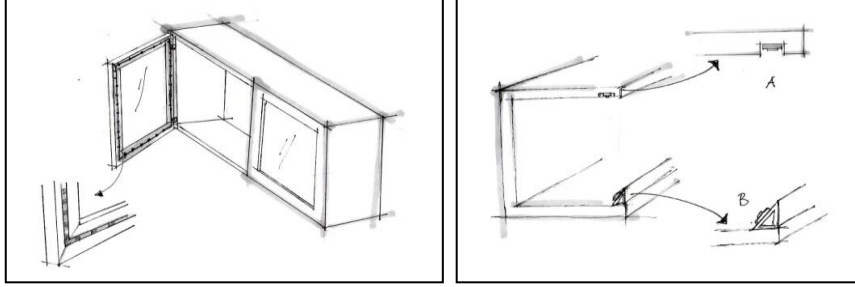
Ürünlerin üstten veya alttan aydınlatma seçeneklerine figürlerin detaylarına bağlı olarak karar verilmektedir. Figürlerdeki detayların ve işçiliğin yoğunluklu olarak yer aldığı noktalara göre aydınlatma yönlerinin belirlenmesi, diğer taraftan aydınlatma yönünün tersi yönde gölgeler oluşarak sergileme ünitesi içinde karanlık bölgeler oluşabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Şekil 7. Şerit Led kullanımı ile çizgisel (A) ve spot kullanımı ile noktasal (B) aydınlatma
Kaynak: URL 7 & 8

Aydınlatma ürünlerini izleyiciye göstermeyecek şekilde gizlenerek ışık kaynağına doğrudan bakmanın önüne geçilebilmektedir. Aydınlatmaları gizleyebilmek amacıyla şerit LED aydınlatmaları kapak profillerinin iç yüzeylerine, ünite içerisine tasarlanan LED yuvalarına veya ünitelere monte edilen ışık profillerine yerleştirilmektedir. Böylelikle figürler parlama ve kamaşma olmadan aydınlatılabilmekte ve aydınlatma ürünleri izleyiciler tarafından görünmemektedir (Şekil 8).

Koleksiyon Figürü Sergileme Ünitelerinde Tasarım Kriterleri

Şekil 8. Şerit LED aydınlatmaların kapak iç yüzeyi, LED yuvası ve ışık profiline gizlenme detayları

Kaynak: Yazar tarafından çizilmiştir.

Koleksiyon sergilemelerinde özen gösterilen bir diğer konu izleyicilerin algısıdır. Koleksiyonda yer alan ürünlerin en ideal şekilde sergilenmesi için izleyicinin figür dışında odaklanabileceği herhangi bir dış etken bulunmamasına dikkat edilmektedir.

Örneğin açılabilir sergileme ünitelerinin kullanıldığı koleksiyonlarda, kapakların profil detaylarının bulunması bu dış etkenlerin başında gelmektedir. Geniş ünitelerin çift kapakla kullanılıyor oluşu, sergilemenin tam ortasında profil kalınlığında görsel bir engel oluşturmaktadır (Şekil 9). Bu engeli ortadan kaldırmak için kapakların profilsiz olarak kullanılması veya kapak sistemi yerine sürgü sisteminin tercih edilmesi gerekmektedir.

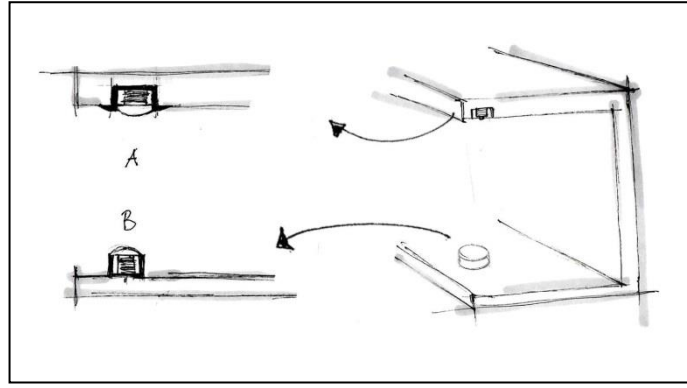
Şekil 9. Kalın kapak profilli (A) ve profilsiz (B) cam kapaklı sergileme üniteleri

Kaynak: URL 9 & 10

Sergileme ünitelerinin raflarında kullanılan malzemelerin tercihi, izleyici algısını etkileyen bir başka etkidir. Ağır ürünlerin sergilenmesi için tercih edilen raflarda dolu malzemenin kullanımı ürün ağırlığını taşımak için uygun olmakla

Koleksiyon Figürü Sergileme Ünitelerinde Tasarım Kriterleri

birlikte ışık geçirgenliği konusunda yeterli olamamaktadır. Raflarda dolu malzemelerin kullanıldığı sergileme ünitelerinde sergileme üzerinde istenmeyen gölgeler oluşmaması için her rafın ayrı ayrı aydınlatılması gerekmektedir. Özellikle spot aydınlatmanın tercih edileceği sergilemelerde, raf kalınlıkları aydınlatma elemanının yüksekliğini karşılayabilecek şekilde artırıldığında aydınlatmalar raflara gömülerek gizlenebilmektedir (Şekil 10).

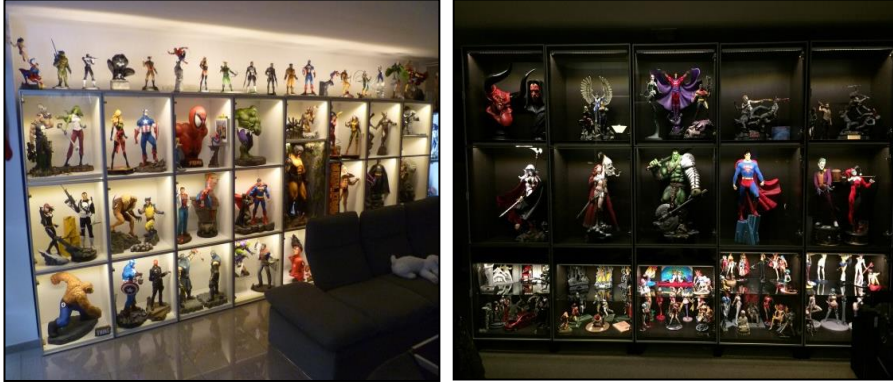
Şekil 10. Spot aydınlatmanın gizli (A) ve açık (B) kullanım detayları
Kaynak: Yazar tarafından çizilmiştir.

Işık geçirgenliği için tercih edilen cam malzemeden üretilen raflarda karşılaşılan sorun ise belirli bir genişliği geçince veya sergilenecek figürün ağırlığının artmasıyla ortaya çıkan kırılma riskidir. Ünite genişliği arttıkça rafın uzunluğu da artacak ve camda esneme problemi oluşacaktır. Aynı şekilde rafa yerleştirilecek figürün ağırlığı arttıkça rafa etkiyen sabit basınç da artacak ve aynı problemle karşılaşılacaktır. Bu sebeple raf olarak kullanılacak camların, standart camlara göre daha dayanıklı olması gerekmektedir. Güvenlik camı olarak da adlandırılan ve özel işlemlerle üretilerek güçlendirilen camlar temperli cam ve lamine cam olarak ikiye ayrılmaktadır (Eşsiz, 2004: 76). Darbelere karşı dayanıklı hale gelmesi istenen cam, temperleme adı verilen bir işlemle geçirilir. Bu işlem cam panoların özel fırınlarda erime sıcaklığına kadar ısıtıldıktan sonra hızla soğutulması esasına dayanır (Kantur, 2009: 37). Kırılmaz cam olarak bilinmesine rağmen kırılan fakat dağılmayan lamine camlar ise, iki cam plakanın yapışkan bir folyo ile birleştirilmesi ile üretilmektedir. Cam tabakaları arasındaki folyo camın mukavemetini artırarak kırılma dahi parçaların bir arada kalmasını sağlamaktadır (Kantur, 2009: 39). Özellikle ağır figürlerin taşıtılacağı sergileme ünitelerinde raf olarak kullanılacak camların seçiminde temperleme veya laminasyon işlemlerinden geçirilerek güçlendirilmiş camların tercih edilmesi gerekmektedir.

Sergileme ünitelerinin tasarımı, kapak ve raf detayları için alınacak kararlarda olduğu gibi, arka fon seçiminde de bilinçli tercihler gerektirmektedir.

Koleksiyon Figürü Sergileme Ünitelerinde Tasarım Kriterleri

Arka yüzeylerde göz kamaştırıcı renkler yerine ürünü belirgin gösteren beyaz, siyah ve gri gibi nötr renklerin tercih edilmesi daha uygun olacaktır (Locker, 2013: 103). Bir ürünün fon önünde algılanmasında etkili olan bir diğer unsur ise tonlama ile ilgilidir. Koyu renkli bir ürün açık renkli bir arka yüzey önünde olduğundan daha küçük görünürken, tam tersine koyu renkli bir yüzey önünde açık renkli bir ürün daha büyük olarak algılanmaktadır (Belcher, 1991: 130-131). Diğer taraftan sergileme ünitelerinin arka yüzeyleri figürler için fon oluşturacağı için koleksiyonun genel karakterine uygun renk seçimlerinin yapılması yerinde olacaktır (Şekil 8). Açık renkli fonlarda sergilenen ürünlerin renkleri aydınlatma ile de desteklenerek daha canlı ve çarpıcı şekilde ortaya çıkarılabilmektedir. Koyu renkli fonlarda sergilenen ürünlerde ise daha karanlık ve odaklanması yüksek sergilemeler sağlanabilmektedir. Ayrıca koyu renk fonlu sergileme ünitelerinde aydınlatma ile oluşan figür gölgeleri gizlenebilmektedir.

Şekil 11. Arka fonu açık renkli (A) ve koyu renkli (B) sergileme üniteleri
Kaynak: URL 11 & 12

SONUÇ

Figür koleksiyonlarının zenginliği kadar, sergileme biçimleri ve sergileme ünitelerinin tasarımları da önem arz etmektedir. Bu nedenle koleksiyonların sergilemelerinde belirli tasarım kararlarının alınmış olması gerekmektedir.

Çalışma kapsamında yapılan incelemelerde figür koleksiyonlarının sergileme üniteleri için özellikle üzerinde düşünülmüş ve tasarlanmış örnekler bulunduğu gözlenmiştir. Koleksiyonerlerin sergileme ünitelerini tasarlarken gözettiği belirli tasarım kriterleri bulunmaktadır. Bu kriterler dikkate alınarak yapılan tasarımların, koleksiyonun estetik değerini arttıracakını söylemek mümkündür.

Koleksiyon sergileme ünitelerinin;

Koleksiyon Figürü Sergileme Ünitelerinde Tasarım Kriterleri

- Koleksiyonun zaman içerisinde gelişebileceği göz önünde bulundurularak figürlerin ölçüklerine göre değişebilecek yükseklik- genişlik-derinlik ölçülerine uygun olarak esneklik gösterebilme,
- Koleksiyonun izleyici tarafından rahat izlenebilmesi için bakış yüksekliklerine uygun yerleştirilme,
- Toz ve parmak izi gibi dış etkenlerden korunma, aynı zamanda da gerektiğinde koleksiyona müdahale edebilme gibi koruma gereksinimlerini karşılayabilme,
- Az elektrik harcayacak ve ısınarak sergileme ünitelerine ve figürlere zarar vermeyecek uygun aydınlatmalara sahip olma,
- Koleksiyonun izlenme ve aydınlatılmasında oluşabilecek istenmeyen dış etkilerden arındırılmış olma gibi niteliklerde olması gerekmektedir.

Bununla birlikte;

- Figür koleksiyonlarının zaman içerisinde büyüyebileceği göz önünde bulundurulduğunda, sergileme sistemlerinin boy ve yüksekliklerinin değiştirilebilir olması, mevcut sergileme ünitelerinin değiştirilmeden koleksiyona yeni eklenen figürlere göre dönüştürülebilmesini sağlayacaktır.
- Koleksiyonlar, koleksiyonun tutumuna göre belirli bir tür üzerinden ilerleyebileceği gibi karmaşık olarak da şekillenebilmektedir. Koleksiyon zaman içerisinde gelişen ve değişkenlik gösteren canlı bir oluşum haline geldiği için sergileme üniteleri de bu değişkenliğe olanak tanıyabilmelidir.
- Sergilemede duvara asılan ünitelerin kullanımı tercih edildiğinde figürlerin ağırlıkları da dikkate alınmalıdır. Özellikle ağır malzemelerden üretilmiş figürlerin sergileneceği asma ünitelerde duvar bağlantı elemanları desteklenerek sağlamlaştırılmalıdır.
- Sergilenen figürlerin üç boyutlu formlarından dolayı her yönden izlenebilmesi daha uygundur. Eğer sergilemenin yer aldığı mekan, sergileme ünitesine her yönden yaklaşarak figürlerin izlenebilmesine izin verebilecek mekan boyutlarına sahip ise sergileme ünitelerinin dört tarafı açık şekilde planlanması daha uygun olacaktır.
- Koleksiyonun planlarına göre nadiren değişiklik gösterecek koleksiyonlarda açılmayan sergileme ünitelerinin kullanımı, sık aralıklarla değiştirilecek koleksiyonlarda ise açılabilir sergileme ünitelerinin kullanımı gelişen koleksiyonun sergileme gereksinimini karşılayabilecektir.
- Sergileme üniteleri için aydınlatma çözümlerinde az enerji harcayan, ısınarak sergileme ünitesine ve figüre zarar vermeyen, ışığı homojen olarak dağıtacak ve gölge oluşturmayacak yerleşimlerde aydınlatma elemanlarının kullanımı daha uygun olacaktır.
- Sıcak renklerin yoğunlukta olduğu figürlerde renklerin ön plana çıkarılması için sıcak renkli bir aydınlatma kaynağı, soğuk renklerin yoğun

Koleksiyon Figürü Sergileme Ünitelerinde Tasarım Kriterleri

olarak kullanıldığı figürlerin sergilemelerinde ise soğuk renkli bir aydınlatma kaynağı kullanılmalıdır.

• Sergileme ünitesi için seçilen profil kapakların genellikle tek kapaklı dar üniteler için kullanımı daha uygun olmakta olup profil kapak seçimiyle sergilenen figürlerin izlenmesinde bir çerçeve algısı oluşturulabilmektedir. Geniş ünitelerde ise kapak yerine sürgülü sistemler kullanılmalı, ayrıca çerçevesiz kullanılan sürgülü sistemlerde camlar arasındaki boşluk detaylarından toz sızması için fitil vb. önlemler alınmalıdır.

• Sergileme ünitelerinde kullanılan rafların yine ünite genişliğine bağlı olarak malzeme seçiminin yapılması gerekmektedir. Genişlik arttıkça cam malzemede kırılma riski artmakta, dolu malzeme kullanımında ise istenmeyen gölge oluşumları ile karşılaşmaktadır. Raflarda cam malzemenin kullanılacak olması durumunda temperli veya lamine camlar tercih edilmelidir.

• Koleksiyonun karakterine bağlı olarak canlı renklere oluşan figürler için açık renkli fonlar kullanılmalıdır. Odaklanması yüksek ve aydınlatmaya bağlı gölgelerin gizlenebilmesi için ise koyu renkli fonlar seçilmelidir.

KAYNAKÇA

- Arslan, F.M. (2004). *Mağazacılıkta Atmosfer*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Aykut, Z. (2017). Müze Sergilemelerinde İzleyici-Sergi Etkileşimi Bağlamında Mekan Tasarımı. *International Journal of Interdisciplinary and Intercultural Art*, Cilt:2, Sayı:2, s. 219-242.
- Belcher, M. (1991). *Exhibitions in Museums*. London: Smithsonian Institution Press.
- Bilgi, İ. (2016). *Günümüzde Tasarım Oyuncağı Kavramı ve Gelişimi*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi.
- CCI (Canadian Conservation Institute, Kanada Koruma Enstitüsü), (2015). *Framework For Preserving Heritage Collections*. Kanada.
- Doğrusoy, İ.T., Ferraris, Y.O. (2015). Sergi Mekanlarında Doğal ve Yapay Aydınlatma Biçimlerinin Ziyaretçi Deneyimi ile Olan İlişkinin İrdelenmesi. *Tasarım+Kuram Dergisi*, Cilt 11, Sayı 20, s.52-62, İstanbul.
- Erbay, M. (2011). *Müzelerde Sergileme ve Sunum Tekniklerinin Planlanması*. İstanbul: Beta Basım AŞ.
- Eşsiz, Ö. (2004). Teknolojinin Cam Cephe Panellerine Getirdiği Yenilikler. *Çatı Cephe Fuarı - CNR*, 2-3 Nisan 2004, s.73-82, İstanbul.
- Heller, S. & Arisman, M. (2008). *Marketing Illustration*. New York: Allworth Press, s.5-25.

Koleksiyon Figürü Sergileme Ünitelerinde Tasarım Kriterleri

- Kantur, U. (2009). *Kurşun geçirmez Cam Üretim Sürecinin İncelenmesi*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne: Trakya Üniversitesi.
- Konukçu, İ. (2007). Batıda ve Türkiye’de Sosyal Yaşam ile Şekillenen Koleksiyonlar ve Müzeciliğe Yansımaları. Erciyes Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(23) s.241-258, Kayseri.
- Locker, P. (2013). *Stant Tasarımı ve Sergileme*. (Çev.: Sezen Haskatar). İstanbul: Literatür Yayınları.
- Meshar, L. (2013). *İç Mekan Tasarımında Mağaza Tasarımı*. (Çev.: Feyza Akder). İstanbul: Literatür.
- Pomian, K. (1990). *Collectors and Curiosities: Paris and Venice, 1500-1800*. Vol 18, s.7-44. Cambridge: Polity Press.
- Sirel, H. K. (1992). *Müze Sergileme Vitrinleri ve Aydınlatılması*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi.
- Steinberg, M. (2010). A Vinyl Platform for Dissent: Designer Toys and Character Merchandising. *Journal of Visual Culture* (9), s.209-228.
- Şener F. & Köknel, Y. A., (2008). Müzelerde Aydınlatma Kriterleri ve İstanbul Deniz Müzesi Örneği, *4.Ulusal Aydınlatma Sempozyumu*, 13-15 Aralık, s.153-161, İzmir.
- Şener, Y.S., Doğruer, F.S. (2017). Efes Müzesi’nin Mekansal ve Yapısal Özelliklerinin Önleyici Koruma Açısından İncelenmesi. *Sanat ve Tasarım Dergisi* (20): s.239-254, Ankara.

Elektronik Kaynaklar

- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b3a1b3112d797.87730526 (13.06.2018)
- URL-1: <https://www.sideshowtoy.com/> (13.06.2018) adresindeki “View size comparison” sekmesinden görseller kullanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.
- URL-2: <https://tr.pinterest.com/pin/521784306806367931/> (15.06.2018)
- URL-3: <https://i.pinimg.com/originals/f7/a5/da/f7a5da8722962195a98cc41b69962430.jpg> (14.05.2018)
- URL-4: <https://i.pinimg.com/564x/5a/bf/d0/5abfd0150600ce7a32cb260c3caff272.jpg> (16.05.2018)
- URL-5: http://farm9.staticflickr.com/8024/7240470928_9ba9536da8_b.jpg (15.06.2018)

Koleksiyon Figürü Sergileme Ünitelerinde Tasarım Kriterleri

URL-6:<https://www.therpf.com/f12/amazing-collections-display-ideas-125223/index3.html> (15.06.2018)

URL-7:
https://2img.net/h/i87.photobucket.com/albums/k121/Sebastien14/IMG_1351.jpg (15.06.2018)

URL-8: <https://www.sideshowtoy.com/blog/sideshow-featured-collector-augustine-loh/> (18.06.2018)

URL-9:
<https://i.pinimg.com/originals/fa/26/38/fa2638412a7814e827b90876e7a0060c.jpg> (18.06.2018)

URL-10:
<https://i.pinimg.com/564x/59/93/96/59939623dbfb9e34dfb590ce865d45d5.jpg> (15.06.2018)

URL-11:
<https://i.ytimg.com/vi/IsRFJNBz9qw/maxresdefault.jpg> (15.06.2018)

URL-12:
https://farm8.staticflickr.com/7285/16359237636_5797265e1b_k.jpg
(15.06.2018)

Cilt: 6, Sayı: AGP Özel Sayısı, Ekim 2018 / Volume: 6, Issue: AGP Special Issue , October 2018

SÜRDÜRÜLEBİLİR KENT BAĞLAMINDA CİTTASLOW YAKLAŞIMI, EĞİRDİR İLÇESİNİN CİTTASLOW KRİTERLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

A Cittaslow Approach To The Context Of Sustainable City, Investigation On Eğirdir District In Terms Of Cittaslow Criteria

Meryem ALAGÖZ¹

ÖZ

Sürdürülebilirlik, içinde bulunduğu koşullarda ve varlığının her döneminde, gelecek nesilleri de dikkate alarak, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımına öncelik veren, çevreye duyarlı, enerjiyi, suyu, malzemeyi ve bulunduğu alanı etkin şekilde kullanan, insanların sağlık ve konforunu koruyan yapılar ortaya koyma faaliyetlerinin tümüdür. Sürdürülebilir kentleşme yaklaşımı ise, kentsel gelişmenin etkilediği ve kentsel gelişmeyi etkileyen tüm çevresel (yapılı çevre/doğal çevre), sosyal, ekonomik unsurları birbiriyle ilişkili biçimde içermektedir. Bu çalışma kapsamında Cittaslow hareketi ve bir Cittaslow üyesi olan Isparta'nın Eğirdir ilçesinde yaşananlar hakkında bilgi verilmiştir. İtalyanca Citta (Şehir) ve İngilizce Slow (Yavaş) kelimelerinin birleşmesiyle türetilen Cittaslow kelimesi, Türkçe'de genellikle sakin şehir olarak adlandırılmıştır. Bu çalışmanın amacı; Cittaslow hareketi ile kentin doğasına, esnafına, kültürüne, tarihine, yemeklerine, ürünlerine saygı duyarak ve sahip çıkarak geliştirilmesi, sosyal ve ekonomik hayatın canlanmasıdır. Bununla birlikte "Cittaslow" felsefesinin anlam ve öneminin kavranması ve örneklem alan Eğirdir ilçesinin bu felsefenin kriterleri bağlamında durum tespiti yapılarak farkındalık yaratılmasıdır. Yazılı kaynaklar, internet veri tabanları ve Eğirdir Belediyesi gibi devlet kurumlarından alınan bilgiler çalışma konusunun alt yapısını oluşturmak suretiyle, şekil ve fotoğraflarla desteklenmesi yoluyla anlatılmıştır. Tarihi ve doğal zenginlikleri olan Eğirdir ilçesi de Türkiye'de Cittaslow üyesi olan on beş belediyeden birisidir. Çalışma kapsamında Eğirdir'de Cittaslow üyelik sürecinde yapılan çalışmalar ve kentin sürdürülebilirliğine etkileri incelenmiştir. Sonuç olarak, Eğirdir'de sürdürülebilir mimari, çevre ve ekonomik kalkınmadan söz etmek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, Sakin Şehir, Eğirdir

¹ Arş. Gör. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Müh.-Mim. Fakültesi, Mimarlık Anabilim Dalı, Konya, meryemalagoz@gmail.com

Sürdürülebilir Kent Bağlamında Cittaslow Yaklaşımı, Eğirdir İlçesinin Cittaslow Kriterleri Açısından İncelenmesi

ABSTRACT

Sustainability is all of the activities of structures which use energy, water, materials and the situation that were in effectively, protecting people's health and comfort prioritized for the use of renewable energy resources as ecofriendly. Sustainable urbanization approach involves all the environmental (built environment / natural environment), social and economic elements influenced by urban development and affecting urban development in an interrelated manner. Within the scope of this study were given information Cittaslow movement and what is happening in Eğirdir, one of the district of Isparta, is a member of Cittaslow. Cittaslow Italian Citta (City) and English Slow (Slow) was formed by the merger of the word. And Turkish is usually quiet town called. With the Cittaslow movement, it is aimed to revitalize the social and economic life by respecting the nature of the city, the artisan, the culture, the history, the food and the products. Besides, comprehension of meaning and importance of "Cittaslow" philosophy and the creation of awareness of the district of Eğirdir where the sample area in the context of the criteria of this philosophy. The topic of the study will be elucidated by using written sources, internet database and the information taken by state institutions such as Eğirdir Metropolitan Municipality. Furthermore, visual elements such as photos and graphics will be used. Eğirdir district is one of the member of 15 Cittaslow municipalities in Turkey with its historical and natural riches. As a result, it is possible to mention sustainable architecture, environment and economic development in Eğirdir.

Keywords: Sustainability, Cittaslow, Eğirdir

Giriş

Globalleşen dünyamızda birçok kent birbirini taklit etmektedir. Sürdürülebilir kentler, insan gereksinmelerine günümüz kentlerinden daha iyi yanıt veren ve kent sistemlerinin gelecek kuşakların gereksinimlerinin karşılanmasını engellemeyecek bir biçimde geliştirilmesini sağlayan kentler olarak tanımlanabilir (Ertürk, 1996: 175). Kentin kimliğinin korunması ve gelişimine katkı sağlanması için bir takım sürdürülebilir kent yaklaşımları ortaya konulmuştur. Bu yaklaşımlardan biri de Cittaslow (yavaş şehir) hareketidir (Keskin, 2012: 81-99). Bununla birlikte, günümüzde kırsal alanlar turizm açısından büyük potansiyel taşımaktadır. Kentlerde yaşayan insanlar, özellikle hafta sonları ve tatillerde doğal ürünlere ulaşmak ve kentlerin kaos dolu yaşantısından uzaklaşmak için köyleri ziyaret etmektedir. Yerel halk ise bu durumdan büyük kazanç elde etmektedir (Ongun, Gövdere, Kılınç ve Yeşiltaş 2017: 148). Turizm açısından bu potansiyele sahip yerlerden biri olarak Eğirdir ilçesinin 2017 yılında Cittaslow hareketine katılmıştır. Sürdürülebilirlik bağlamında Cittaslow hareketinin incelendiği bu çalışmada, Cittaslow hareketi ve felsefesi tanıtılmış, Cittaslow belgesine hak kazanmış yerleşim yerlerinin özellikleri açıklanmış ve bir Cittaslow üyesi olan Eğirdir ilçesinde, Cittaslow hareketliliği bağlamında yaşananlar ortaya konulmuştur.

Sürdürülebilir Kent Bağlamında Cittaslow Yaklaşımı, Eğirdir İlçesinin Cittaslow Kriterleri Açısından İncelenmesi

Amaç

Çalışmanın amacı, “Cittaslow” felsefesinin anlam ve öneminin kavranması ve örneklem alan Eğirdir ilçesinin bu felsefenin kriterleri bağlamında durum tespiti yapılarak farkındalık yaratılmasıdır. Bununla birlikte, Cittaslow hareketi ile kentin doğasına, esnafına, kültürüne, tarihine, yemeklerine, ürünlerine saygı duyarak ve sahip çıkarak geliştirilmesi, sosyal ve ekonomik hayatın canlanmasıdır.

Yöntem

Yöntem olarak; yazılı kaynaklar, internet veri tabanları ve Eğirdir Belediyesi gibi devlet kurumlarından alınan bilgiler çalışma konusunun alt yapısını oluşturmuştur. Bununla birlikte çalışma tablo ve fotoğraflarla desteklenmesi yoluyla anlatılmıştır.

Cittaslow (Sakin Şehir)

Cittaslow, Knox ve Mayer, (2009)’e göre küreselleşmenin şehirlerin dokusunu, sakinlerini ve yaşam tarzını standartlaştırmasını ve yerel özellikleri ortadan kaldırmasını engellemek için Slow Food hareketinden ortaya çıkmış bir kentler birliğidir. Slow Food da olduğu gibi üyelik esasına dayanmaktadır (Ergüven, 2011:204). Cittaslow’un amacı, kent sakinleri ve ziyaretçiler için, iyi fikirler, deneyimler ve bilgi alışverişini sağlayarak yaşam kalitesini arttırmaya yönelik çalışmalar yapmaktır (Miele, 2008:135-156).

Cittaslow 25 ülkede 150 üyeye sahip, dünya çapında tanınan ve takip edilen bir birliktir. Cittaslow ağı 1999 yılında İtalya’da Greve in Chianti şehrinde kurulmuştur. İtalyanca Citta (Şehir) ve İngilizce Slow (Yavaş) kelimelerinden oluşan Cittaslow sakin şehir anlamında kullanılmaktadır (<https://cittaslowturkiye.org/>). Cittaslow’un sembolü turuncu renkli ve kabuğunun üstünde şehri taşıyan bir salyangozdur (Şekil 1). Salyangozun simge olarak seçilmesinin felsefi bir anlamı bulunmaktadır. “Salyangoz yavaş hareket eder. Hızlı olmak insanı akılsız ve düşüncesiz kılar. Yavaş hareket etmek bir erdemdir. Akıl ve ağırbaşlılığı ifade eder” (Yurtseven, Kaya ve Harman, 2010: 2-3).

Şekil 1. Cittaslow’un sembolü (<http://cittaslowturkiye.org/>)

Sürdürülebilir Kent Bağlamında Cittaslow Yaklaşımı, Eğirdir İlçesinin Cittaslow Kriterleri Açısından İncelenmesi

Almanya Bad Schussenried Deidesheim Hersbruck Lüdinghausen Marihn Nördlingen Überlingen Waldkirch Wirsberg	Tweed DissMold Perth Sturminster Newton İspanya Begur Bigastro Lekeitio MungiaPals Rubielos de Mor	Cisternino Città della Pieve Città Sant'Angelo Civitella in Val di Chiana Fontanellato Francavilla al Mare Galeata Giffoni Valle Piana Giuliano Teatino Greve in Chianti Guardiagrele Levanto Massa Marittima Monte Castello di Vibio Montefalco Morimondo Novellara Orsara di Puglia Orvieto Pellegrino Parmense Penne Pianella Piossasco Pollica Positano Pratovecchio Preci San Daniele del Friuli San Gemini San Miniato San Potito Sannitico San Vincenzo Santa Sofia Scandiano Stia Suvereto Teglio Tirano Todi	Torgiano Trani Trevi Zibello Güney Kore Cheongsong County Damyang Hadong Jangheung Jeonju City Namyangju City Sangu City Sinan Wando Yesan Kanada Cowichan Bay Naramata Norveç Eidskog Levanger Sokndal Polonya Biskupiec Bisztynek Lidzbark Warminski Murowana Goşlina Nowe Miasto Lubawskie Reszel Portekiz Lagos Sao Bras de Alportel Silves Tavira Vizela Türkiye Seferihisar	Akyaka Gökçeada Yenişehir Taraklı Gerze Göynük Halveti Perşembe Şavşat Uzundere Vize Mudurnu Yalvaç EĞİRDİR Yeni Zeland Matakana (Rodney District)
--	--	---	---	---

Tablo 1.Cittaslow kentleri (<http://cittaslowturkiye.org/>)

01Haziran 2018 tarihi itibari ile Türkiye dahil 30 ülkede toplam 236 Cittaslow bulunmaktadır (<http://cittaslowturkiye.org/>). Bu şehirlerin ülkelere göre dağılımı ve Türkiye'deki 15 adet yerleşim Tablo-1'de yer almaktadır.

Sakin Kent hareketine dâhil olmuş Türkiye'deki hiçbir kent, İtalya'daki Cittaslow Merkezince doğrudan denetlenmiş değildir, genelde bir ülkede ilk defa üyelik başvurusu yapan kent somut biçimde incelenerek ziyaret edilmektedir (Yavuzçehre ve Donat, 2017:302).

Cittaslow olmak için birliğin belirlediği 59 adet kriter vardır. 6 ana başlıkta yer alan kriterler için projeler hazırlanması gerekmektedir. Söz konusu şehirler, yerine getiremediği kriterlerle ilgili olarak da kendine hedefler belirlemeli ve bunları gerçekleştirmek için çalışmalıdır (<http://cittaslowturkiye.org/uyelik-sureci-ve-kriterler/>).

Sürdürülebilir Kent Bağlamında Cittaslow Yaklaşımı, Eğirdir İlcesinin Cittaslow Kriterleri Açısından İncelenmesi

Sakin Şehir Kriterleri

Sakin şehir kriterleri olarak adlandırılan kriterler, bir kentin Cittaslow birliğine üye olabilmesi için gerçekleştirmesi gereken plan, proje, düzenleme ve programları belirten bir listedir. Kriterler sürdürülebilirlik felsefesini yansıtacak şekilde sürdürülebilirliğin yaklaşımları olan ekonomiklik, çevre ve eşitlik yaklaşımlarına uygun olarak hazırlanmıştır (Mayer ve Knox, 2006: 327-328). Bu kriterleri,

- Çevre Politikaları (11 adet)
- Altyapı Politikaları (13 adet)
- Kentsel Kalite için Teknolojiler ve Tesisler (9 adet)
- Yerli Üretimi Korumak (11 adet)
- Misafirperverlik (5 adet)
- Farkındalık (3 adet)
- Slow Food Aktivitelerine ve Projelerine Destek (7 adet)

Şeklinde sınıflandırmak mümkündür. Aday kent tarafından Cittaslow kriterleri hakkında yapılanları anlatan ve belgeleyen bir başvuru dosyası hazırlanması istenmekte ve aday kentin başvuru dosyasını Türkçe ve İngilizce olarak Cittaslow ulusal koordinasyon birimine teslim etmesi ve Cittaslow Birliğinin tüzüğünde belirtilen dosya değerlendirme bedelini ödemesi gerekmektedir.

Başvuru Cittaslow ulusal koordinatörlüğü tarafından değerlendirilerek incelemeler yapılmakta ve kriterlere göre puanları saptanmaktadır. Değerlendirme sonucu en az 50 puan alınması durumunda dosya genel merkeze teslim edilmektedir. Başvuru dosyasının genel merkez tarafından değerlendirilmesi sonucu uygun bulunması durumunda, aday kentin sertifika töreni ile üyeliği ilan edilmektedir (<http://cittaslowturkiye.org/>).

Eğirdir'in Cittaslow Tarihçesi

Isparta ili sınırlarında yer alan Eğirdir, her mevsim ve günün her saatinde renk değiştiren Eğirdir Gölü, tapusu Eğirdir halkı tarafından Yüce Önder Atatürk'e verilen Can adası, Türk Silahlı kuvvetlerinin Dağ Komando Okulu, dünyada eşine az rastlanan Kasnak Meşesi ve Sığla Ormanları, Türkiye'nin en önde gelen Kemik Hastalıkları Hastanesi, elması ve sadece Eğirdir'de görülen Apollon Kelebeği ile tarih ve doğa zengini bir ilçedir.

Eğirdir ilçesi genel olarak incelendiğinde şu potansiyelleri ön plana çıkmaktadır:

- Eğirdir ilçesine ulaşım kolay ve erişilebilir bir konumdadır.
- Çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış tarihi öneme sahiptir.
- Alternatif turizm türlerinin pek çoğunu bünyesinde barındırmaktadır.
- Yöre halkı misafirperver ve yöresel değerlerini devam ettirmektedirler.
- Halıcılık gibi yöresel el sanatları bulunmaktadır (Ongun, Gövdere, Kılınc ve Yeşiltaş 2017: 153).

Sürdürülebilir Kent Bağlamında Cittaslow Yaklaşımı, Eğirdir İlçesinin Cittaslow Kriterleri Açısından İncelenmesi

Şekil 2'deki doğal manzarasıyla Eğirdir içesi, Türkiye'deki 12. yerleşim yeri olarak 11 Haziran 2016 tarihinde Cittaslow sertifikasını almıştır.

Şekil 2. Eğirdir genel görünüm

(https://www.trekearth.com/gallery/Middle_East/Turkey/Mediterranean/Isparta/egirdir/photo1136184.htm)

Eğirdir'in Cittaslow Kriterleri Açısından Değerlendirilmesi

Her kent kendi özellikleri ve stratejisi kapsamında Cittaslow kriterleri üzerinden proje geliştirmektedir. Bu bağlamda Eğirdir ilçesinin geliştirmiş olduğu proje aşağıdaki gibidir.

▪ Çevre Politikaları Açısından Eğirdir

Eğirdir, güneş ve rüzgar enerjisi yönünden güçlü bir potansiyele sahiptir. Alternatif enerji kaynaklarının (yenilenebilir enerji, yeşil hidrojen, mini hidroelektrik santral) kullanılması yoluyla enerji tasarrufu yapılmasına yönelik Eğirdir'de hâlihazırda kullanılan ve yapımına devam edilen güneş ve rüzgar odaklı santraller bulunmaktadır. (Şekil 3), (<http://www.haber32.com.tr/isparta/gunes-zengini-ispartada-aktif-kurulu-gucumuz-575-mw-h91049.html>).

Sürdürülebilir Kent Bağlamında Cittaslow Yaklaşımı, Eğirdir İlçesinin Cittaslow Kriterleri Açısından İncelenmesi

Şekil 3. Eğirdir’de yenilenebilir enerji kaynakları uygulama planı
(<http://www.haber32.com.tr/isparta/gunes-zengini-ispartada-aktif-kurulu-gucumuz-575-mw-h91049.html>)

Genetiği değiştirilmiş ürünlerin (GDO) tarımda kullanılmasının yasaklanmış, Yedi Renkli Göle Yedi Renkli Hayat Projesi kapsamında zirai ilaç kullanımı olmadan tarım uygulamaları yapılması kararına varılmıştır, (<http://www.wwf.org.tr/?1365>).

Elektromanyetik, gürültü ve görüntü kirliliğinin kontrol altına alınması için sistemler ve programlar oluşturulması sağlanmıştır (<http://www.egirdirakingazetesi.com.tr/haber/4363/Egirdir39de--Temiz-Cevrem-Seferberligi>).

▪ Altyapı Politikaları Açısından Eğirdir

Okullara ve kamu binalarına bağlanan bisiklet yolları yapılmış, kamusal ve kamuya ilgisi olan alanların engelliler için erişilebilirliği sağlanmıştır. Bununla birlikte vasıflı yeşil alanlar ve hizmet altyapısı (yeşil alanların birbiriyle bağlantıları, oyun sahaları, vb.) uygulamaları yapılmıştır, (<http://www.egirdir.bel.tr/EgirdirHaberleri.aspx?hid=983>) (Şekil 4).

a) Eğirdir Rüyapark Su Sporları

b) Yüzen piknik

Sürdürülebilir Kent Bağlamında Cittaslow Yaklaşımı, Eğirdir İlçesinin Cittaslow Kriterleri Açısından İncelenmesi

c) Bisiklet festivali

d) Motosiklet festivali

Şekil 4. Vasıflı yeşil alanlar (a) ve hizmet alanları (b,c,d)

▪ **Kentsel Kalite için Teknolojiler ve Tesisler Açısından Eğirdir**

İlçe çevresi ve peyzajıyla uyumlu çöp tenekeleri bulundurulmaktadır. Kamu ve özel alanlar, çevreyle uyumlu tercihen bahçe peyzajı kriterlerine uygun yerel bitkilerle bitkilendirilmesi için teşvik edilmiş ve programlar oluşturulmuştur, (<http://www.egirdir.bel.tr>).

▪ **Yerel Üretimi Korumak Açısından Eğirdir**

Organik tarımcılığın geliştirilmesi için projeler uygulanmıştır. Yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan esnaf ve zanaatkarların ve/veya el işi ürünlerinin ve geleneksel çalışma ve meslek yöntemlerinin korunması adına çalışmalar yapılmıştır (Şekil 5). Yok olma riski altında olan şarap ve gastronomik yavaş yemek çeşitleri için aktivitelere destek olunmuştur (<http://www.egirdir.bel.tr>).

Şekil 5. Eğirdir tarihi pınar pazarı yöresel gıda ve el sanatları ürünleri (<http://www.egirdir.bel.tr>)

▪ **Misafirperverlik Açısından Eğirdir**

Ziyaretçileri iyi karşılama, hoşgörülü davranma ve kenti tanıtan broşür, harita ve dokümanların hazırlanmasını sağlama gibi kriterleri kapsamaktadır. Eğirdir’de ise bu bağlamda, turistik güzergâhlarıyla tarihi merkezlerin ve turistik yerlerin işaretlenmesinde uluslararası işaretler kullanılmıştır (<http://www.egirdir.bel.tr>).

Sürdürülebilir Kent Bağlamında Cittaslow Yaklaşımı, Eğirdir İlçesinin Cittaslow Kriterleri Açısından İncelenmesi

▪ Farkındalık Açısından Eğirdir

Yerel Yönetimin Cittaslow olma niyetini açıklamadan önce vatandaşlara Cittaslow hakkında bilgilendirilmesi amacıyla kampanyalar düzenlenmesi ön görülmektedir. Cittaslow felsefesini kazanmada ve Cittaslow projelerinin uygulanmasında sosyal yapıların dâhil edilmesi için programlar hazırlanmıştır. Şekil 6'da uluslararası çapta barış koşusu etkinliği ile bu alanda yapılan bir proje görülmektedir (<http://www.egirdir.bel.tr/EgirdirHaberleri.aspx?hid=1361>).

Şekil 6. Dünya Barış Koşusu
(<http://www.egirdir.bel.tr/EgirdirHaberleri.aspx?hid=1361>)

▪ Olağanüstü Gereklilikler Açısından Eğirdir

İlçede, Cittaslow kimliğini vurgulayacak kampanyalar düzenlenmeye devam etmektedir. Yavaş Yemek Komitesi oluşturulmuş ve desteklenmiştir. Antetli kağıtlarına Cittaslow logosunu eklemeleri ve web sitelerine “yavaş” felsefesi hakkında içerik koymaları sağlanmıştır (<http://www.egirdir.bel.tr/>).

▪ Slowfood Faaliyetlerine ve Projelerine Destek Açısından Eğirdir

Pazarlamada farklı yöntemlerin denenmesi gerektiği ön görülmekte, Cittaslow üyesi olarak, iyi-temiz-adil tarımsal üretim benimsenmektedir. Böylece yerel çiftçi ve üreticilerin ürünleri yerel pazarlarda doğrudan tüketiciye satılabilmektedir (Şekil 7).

Sürdürülebilir Kent Bağlamında Cittaslow Yaklaşımı, Eğirdir İlcesinin Cittaslow Kriterleri Açısından İncelenmesi

Şekil 7. Eğirdir'den yöresel tatlar

(<http://www.egirdirturizmdanismanburosu.gov.tr/TR,191870/cittaslow-uyelerinden-sakin-sehir-egirdir39e-tam-not.html>)

Uygulamalardan Diğer Örnekler

Cittaslow üyesi olduktan sonraki dönemde Eğirdir, bozulmamış doğası ve tarihi dokusu ile dikkatleri üzerine çekmiştir. Bununla birlikte doğallık ve çevreyi koruma, tarihi silüete sahip çıkma, farkındalık oluşturma gibi çalışmalarına daha da önem vermeye başlamıştır. Bu bağlamda yapılan çalışmalar aşağıda belirtilmiştir:

- Dünyada ilk kez ardıç tohumunu çimlendirmeyi başaran Eğirdir'deki Orman Fidanlığı, Türkiye'nin önemli fidan üretim merkezlerinden biri haline gelmiştir.
- Tarihi konutların restorasyonu yapılarak sokak sağlıklılaştırma projeleri hayata geçirilmiştir (<http://www.egirdir.bel.tr/>).
- Güvenli ulaşım ve trafik için projeler hazırlanmıştır.
- İlçe, motosiklet, bisiklet ve klasik müzik festivalleri için ziyaretçi kabul etmektedir.
- Doğal Altınkum plajı ve içerisinde balık havuzları, çeşitli hayvanlar, kuş türleri ve çeşitli bitkileri barındıran Rüyapark ile önemli bir turizm potansiyeli oluşturmaktadır (<http://www.egirdir.bel.tr/>).

Eğirdir'de yapılan tüm bu çalışmalardan sonra Eğirdir'in çehresi daha da değişmeye uğramış, sürdürülebilirliğe katkıda bulunulmuştur.

Sürdürülebilir Kent Bağlamında Cittaslow Yaklaşımı, Eğirdir İlcesinin Cittaslow Kriterleri Açısından İncelenmesi

SONUÇ

Cittaslow ile bir kentin tanınırlık ve bilinirliği artmaktadır. Orta ve uzun vadede ise sürecin başarılı yönetilmesi halinde, turizm geliri artmaktadır. Cittaslow hareketi ile ilçe sakinleşecek fakat hızlı kalkınacaktır. Bu amaçla, sakin şehir seçilip salyangoz logosunu kullanmaya hak kazanan merkezler, düzenli olarak denetimden geçirilmektedir.

Ancak, bir kentin Cittaslow olmasının asıl anlamı, sanayi veya hızlı gelişim yolunu benimsemekten geçmemektedir. Tam tersine, kültürüne, yemeğine, esnafına, tarihine, o kenti diğerlerinden ayıran özelliklerine sahip çıkmasıdır. Kent yerel yönetiminin, sürdürülebilir bir yerel kalkınma yöntemi benimseyip, bundan sonraki çalışmaları bu çerçevede yürütmesi sonucu, bu girişimlerin yerel ekonomiye olumlu yansıyor, herkesin refah payının artması sağlanmaktadır.

Eğirdir ilçesi'nin doğal güzelliği, konaklama kapasitesi, festivalleri, misafirperverliği, yerel ürünlerin üretilmesi ve köylü pazarında satılması, şehirlere yakınlık, ulaşımın kolaylığı, tarihi, kültürü ve geleneksel halıcılık el sanatları ile Sakin Şehir olmasında önemli nedenlerdir. Ayrıca panoramik bir güzelliğe sahip olan ve günümüze kadar doğallığını koruyan Eğirdir'in sürdürülebilir kırsal turizm potansiyeli açısından da pek çok çeşitliliğe sahip olduğunu söylememiz mümkündür. Eğirdir'in bu çeşitliliği Cittaslow üyeliğiyle daha da önemli hale gelmiştir. Cittaslow hareketinin içeriğine baktığımızda sürdürülebilir kentler üretmeyi amaçladığı sonucuna varılabilir. Kendi üreten, kendine yeten, doğayı ve özünü koruyan, yaşamaktan tat alınan, sürdürülebilir kalkınmayı destekleyen kentler yaratma amacı güttüğünü söylenebilir. Eğirdir'de de sürdürülebilir mimari, çevre ve ekonomik kalkınmadan söz etmek mümkündür.

KAYNAKÇA

- Ertürk, H. (1996). Sürdürülebilir Kentler, Yeni Türkiye Habitat II Özel Sayısı, Mart-Nisan 96, Yıl 2, S. 8, Yeni Türkiye Medya Hizmetleri, Ankara, S.:174-178.
- Ergüven, M. H., (2011). Cittaslow – Yaşamaya Değer Şehirlerin Uluslararası Birliği: Vize Örneği, Organizasyon Ve Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt 3, Sayı 2, 2011 ISSN: 1309 -8039, S:204
- Keskin, E. B. (2012). Sürdürülebilir Kent Kavramına Farklı Bir Bakış: Yavaş Şehirler (Cittaslow), Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, ISSN 1305-7979, Türkiye, 8(1), S:81-99.
- Knox, P., L., Kleistädte und Nachhaltigkeit. (2009). Konzepte für Wirtschaft, Umwelt und soziales Leben, Birkhäuser Verlag AG, Basel S: 43.
- Mayer, H., Knox and P. L. (2006). SlowCities: Sustainable Places In A Fast World. Journal Of Urban Affairs, Volume. 28, Number: 4,321-334.
- Miele, M. (2008). Cittaslow: Producing Slowness Against The Fast Life, Space and Polity, 12(1), S:135-156.

Sürdürülebilir Kent Bağlamında Cittaslow Yaklaşımı, Eğirdir İlçesinin Cittaslow Kriterleri Açısından İncelenmesi

Yavuzçehre, P., S., ve Donat, O. (2017). Türkiye’de Sakin Kent (Cittaslow) Üyelüğünün Kamusal Mekânlara Etkisine Yönelik Bir İnceleme, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, DOI: 10.5505/pausbed.2017.25901.

Yurtseven, H. R. Kaya, O. ve Harman, S. (2010). Yavaş hareketi, Ankara: Detay Yayıncılık, S:2-3.

Elektronik kaynak:

<http://cittaslowturkiye.org/> (05.01.2017)

[https://www.trekearth.com/gallery/Middle East/Turkey/Mediterranean/Isparta/egirdir/photo1136184.htm](https://www.trekearth.com/gallery/Middle%20East/Turkey/Mediterranean/Isparta/egirdir/photo1136184.htm) (05.01.2017)

<http://www.haber32.com.tr/isparta/gunes-zengini-ismartada-aktif-kurulu-gucumuz-575-mw-h91049.html> (12.11.2017)

<http://www.wwf.org.tr/?1365>(12.11.2017)

<http://www.egirdirakingazetesi.com.tr/haber/4363/Egirdir39de--Temiz-Cevrem-Seferberligi> (12.11.2017)

<http://www.egirdir.bel.tr/EgirdirHaberleri.aspx?hid=983> (12.11.2017)

<http://www.egirdir.bel.tr/> (12.11.2017)

<http://www.egirdirturizmdanismaburosu.gov.tr/TR,191870/cittaslow-uyelerinden-sakin-sehir-egirdir39e-tam-not.html> (27.12.2017)

Cilt: 6, Sayı: AGP Özel Sayısı, Ekim 2018 / Volume: 6, Issue: AGP Special Issue , October 2018

**YEREL YÖNETİMLERDE YÖNETİŞİM UYGULAMALARI:
SERİK BELEDİYESİ ÖRNEĞİ**

Governance Practices in Local Administrations:
The Example of Serik Municipality

Mustafa KOCAOĞLU ¹
Medine FURAL ²

ÖZ

Yönetişim; kamuyu ilgilendiren konularda karar alınırken yetkilerin nasıl kullanılacağı ve hemşerilerin kendi görüş ve düşüncelerinin karar alma aşamasına nasıl dahil edileceği sorununu ortadan kaldırmayı amaç edinen ve bu sorulara cevap arayan bir güç mekanizması olarak tanımlanmaktadır. Yönetişim kavramı ilk kez 17. yüzyılda Kuzey Avrupa’da kullanılmış ve ardından tüm dünyaya yayılmıştır. Türkiye’de 1990’lı yıllardan sonra siyaset bilimi ve kamu yönetimi literatürüne giren yönetişim, mevcut literatürde yer alan bilgilere göre Türkiye’de birçok belediyede karar alma süreçlerine katılım ve sivil toplum kuruluşlarının yetersizliği nedeniyle yeterince uygulanmamaktadır.

Bu çalışmanın amacı Türkiye’nin önemli illerinden birisi olan Antalya iline bağlı Serik ilçesinde belediye tarafından gerçekleştirilen yönetişim uygulamalarını değerlendirmek ve elde edilen bulguları ülke genelindeki çalışmalar ile karşılaştırarak ortaya çıkan benzerlik ya da farklılıkların nedenlerinin araştırmaktır.

Çalışma kapsamında nitel araştırma yöntemlerinden mülakat, odak gurup görüşmesi, katılımcı gözlem ve anket uygulanmıştır. Araştırmalar sırasında belediyede karar alma süreçlerinde yönetişim araçlarının hangilerinin kullanıldığı ve katılımcı demokrasinin sağlanıp sağlanmadığı sorusuna cevap aramıştır.

Elde edilen bulgular değerlendirildiğinde; Serik Belediye’sinin şeffaf bir yönetim modeli sergilemeye çalıştığı, başta kırsal kesim olmak üzere tüm halkı karar alma süreçlerinde paydaş olarak gördüğü, belediye meclisi toplantılarının halka açık

¹Doç. Dr. Ahi Evran Üniversitesi, İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, m_kocaoglu@hotmail.com

² Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, medinekavradim@gmail.com

Yerel Yönetimlerde Yönetişim Uygulamaları: Serik Belediyesi Örneği

şekilde yapıldığı ve içeriğinin sosyal medyada dahi paylaşıldığı tespit edilmiştir. Bu yönü ile Serik Belediyesi yönetim yapısı bakımından başarılı bir belediye olarak görülmektedir. Yapılan mülakatlarda bu başarı belediye başkanının akademisyen kökenli olması (*Prof. Dr.*), kırsal kesime bu zamana kadar verilmeyen hizmetlerin kısa sürede sağlanması, yerel yönetimin iktidar partisinden olması ve halkın eğitim düzeyinin yüksek olmasına bağlandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yerel Yönetimler, Yönetişim Uygulamaları, Serik Belediyesi

ABSTRACT

Governance is defined to be a power mechanism that intends to respond to the questions like how the powers will be used in taking decisions on public-related issues and how the views and thoughts of the fellow citizens will be involved in the decision making process. This concept was first used in the Northern Europe in the 17th century and then spread to all over the world. The concept of governance entered to the literature of the political science and public administration in Turkey after 1990s and according to the information within the present literature, it is not sufficiently applied in Turkey due to the lack of participation in the decision making processes in most of the municipalities and insufficient numbers of non-governmental organizations.

The aim of this study to evaluate the governance practices carried out by the municipality in the Serik district of Antalya, that is one of the important provinces of Turkey to compare the findings to the studies conducted throughout the country and to examine the causes of similarities or differences.

The scope of the study qualitative research methods, interview, focus group meeting, participant observation and questionnaire were applied in order to collect the necessary data. During the investigations, the municipal decision-making process sought answers to questions such as which means of governance were used and whether participatory democracy was being provided.

Upon evaluation of the obtained findings, it is determined that the Serik Municipality tries to display a transparent administration model, considers all the people, mainly the rural communities, as stakeholders in decision making processes, and that the town council meetings are held publicly and shared even in social media. From this aspect, the Serik Municipality is regarded to be a successful municipality in terms of its governance structure. Following the interviews, it is concluded that this success arises from the fact that the major has an academic background, the rural parts are provided in a short time with unprecedented services which weren't available before, the local administration is from the ruling party and the people are highly educated.

Keywords: Local Administrations, Governance Practices, Serik Municipality

Yerel Yönetimlerde Yönetişim Uygulamaları: Serik Belediyesi Örneği

GİRİŞ

Son yıllarda sıkça kullanılmaya başlanan yönetim terimi 17. yüzyılda Kuzey Avrupa'da kullanılmış ve zaman içerisinde tüm dünyaya yayılmıştır. Yönetişim bahsi geçen tarihlerde bazı felsefi anlayışlar çerçevesinde hükümeti sivil toplum ile uzlaştırma ve kombine etme amacıyla kullanılmıştır (Guadin, 1998:48). Yönetişim kavramı, Türk siyaset bilimi kamu yönetimi literatürüne 1990'lı yıllardan itibaren girmiştir. Çalışmalarda yaygın olarak kullanılmaya başlaması ise 1996 yılında İstanbul'da düzenlenen Habitat II Konferansında sunulan Türkiye Ulusal Raporu ve Eylem Planı'nda yönetim modelinin Türk kamu yönetiminde uygulanmasının önerilmesi ile başlamıştır (Altan ve Tülücoğlu, 2016 : 308). Bu gelişme sonrasında 1996 yılından günümüze kadar olan süreçte farklı disiplinler tarafından farklı konularda yönetim çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

Dünya genelinde gerçekleştirilen yönetim uygulamaları İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan soğuk savaş dönemi ve küreselleşme mutlak egemenlik süreçleri ile yeni bir döneme girmiştir. Bahsi geçen dönemde yaşanan istikrarsızlıklar, ekonomik sıkıntılar, salgın hastalıklar vb. halkların hükümetlere güven duymalarını olumsuz yönde etkilemiştir. Bu durum başta geri kalmış ve gelişmekte olan ülkeler başta olmak üzere birçok ülkede hükümetlerin oldukça kısa süreli görevde kalmasına, asayiş ve güvenlik sorunlarının baş göstererek halk ayaklanmalarının çıkmasına neden olmuştur. 1970'li yıllardan sonra dünyanın dört bir yanını saran ve zaman geçtikçe daha da artan toplumsal hareketler başta Sovyetler Birliği olmak üzere bazı ülkelerin dağılmasına bazılarında ise kanlı rejim değişikliklerine neden olmuştur (Yüksel, 2000:148). Dünya genelinde yaşanan bu olaylar Türkiye ölçeğinde de kendisini katı şekilde hissettirmiştir. Türkiye'de yaşanan 1980 olaylarında yukarıda bahsi geçen akımların etkisinden söz etmek mümkündür. 1970 – 1980 yılları arasında yaşanan istikrarsız dönem siyasal çatışmalar ile birlikte Türkiye'nin gelişimini olumsuz yönde etkilemiştir. 1980 yılında yaşanan darbe ile demokratik yaşantısı kesintiye uğrayan Türkiye etkisi yıllarca sürecek bir dönemin içine girmiştir.

1990 sonrası yıllarda iki kutupluluğun ortadan kalkması sonrasında dünyanın nispeten liberal bir çizgiye kaymasının da etkisiyle ortaya çıkan beklentilerin iyi yönetim ve kurumsal reformlar ile çözüleceği anlaşılmıştır. Teorik olarak küresel sorunlar karmaşasının ancak uluslararası ekonomi ve finans dünyasını, sivil toplumu, medyayı bir araya getirerek, bir iş birliği ve etkileşim ortamında aşılabilir olduğu görülmüştür (Çukurçayır ve Eroğlu, 2013: 50).

Dünya genelinde yaşanan politik krizlerin çözümü olarak yönetim kavramı kullanılmış ve birçok sorunun çözümünde başarıya ulaşılmıştır. Yönetişimin kent ölçeğindeki sorunların yanı sıra ülke genelindeki hatta uluslararası düzeydeki politik sorunların çözümü için kullanılacak katılımcı demokrasiye dayanan çoğulcu bir mekanizma olduğu yukarıda bahsi geçen önemli sorunlara ürettiği pratik ve kalıcı çözümler ile kanıtlanmıştır.

Bu çalışmada yönetim kavramı kent ölçeğinde ele alınmış ve kentin yönetim sorunları üzerindeki çözüm mekanizmaları incelenmiştir. Dört bölümden

Yerel Yönetimlerde Yönetişim Uygulamaları: Serik Belediyesi Örneği

oluşan çalışmanın ilk bölümünde katılımcı demokrasi, yönetim vb. konulardan oluşan ana kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Türkiye’de uygulanan yönetim mekanizmalarının tanımlandığı ikinci bölümün ardından üçüncü bölümde Serik Belediyesi’nin gerçekleştirdiği yönetim uygulamaları incelenmiştir. Çalışmanın sonuç ve öneriler kısmını oluşturan dördüncü bölümde elde edilen tüm bulgular değerlendirilmiş ve tespit edilen sorunlar için çözüm önerileri sunulmuştur.

1. Yerel Yönetimlerde Katılımcı Demokrasi Anlayışı ve Yerel Yönetişim

Çalışmanın bu kısmında öncelikle yerel düzeyde katılımcı demokrasinin ifade ettiği anlama ilişkin bir açıklama yapılacaktır. Ardından konunun esas odak noktasını oluşturan yönetim kavramının ne anlama geldiği ve çeşitli boyutları kısaca ele alınacaktır.

1.1. Yerel Yönetimler ve Katılımcı Demokrasi

20. yüzyılın sonlarına doğru gelişen sanayi ötesi yapılanma ve bilgi teknolojisi ile birlikte şekil değiştiren demokrasi ve katılım anlayışı, “dijital demokrasi” ve “yönetişim” sürecine girmiştir. Bu değişim de yerel yönetimlerde yatay ve demokratik örgütlenmeye dayalı ortaklaşa yönetim anlayışını beraberinde getirmiştir. Katılımcı demokrasi, yerel yönetimlerde halkın katılımını da sağlayan ve yerel yönetimleri demokratik kılan en önemli basamaktır. Küreselleşen dünyada bireyler birçok ilişki ağının parçası durumundadır. Katılımcılığı içeren bu “çok kültürlülük” yeni bir çoğulculuk anlayışını da içermektedir (Kocaoğlu, 2015; 32).

Katılımcı demokrasi kavramını daha basit olarak tanımlamak gerekirse; halkın karar alma mekanizmalarına seçimler dışında da katılımının sağlanmasıdır. Katılımcı demokrasi kavramının, hatta demokrasinin halk tabanındaki karşılığının sadece seçimlerden ibaret olduğu algısı tartışılmaz bir gerçektir. Bu durum sivil toplum kuruluşları gibi aracı kurumlar vasıtasıyla halkın yönetimine katılımını gündeme getirmiştir (Batal, 2010: 4). Ancak katılımcı demokrasi halkın seçtiği kişilerin, oy verdiği ya da üye olduğu siyasi partilerin karar alma mekanizmalarında rol oynama ve alınan kararları denetlemesi esasına dayanmaktadır. Karar alma süreçlerinde yer alma ve alınan kararların denetlenmesinde etkin role sahip olma katılımcı demokrasinin halk düzeyinde karşılık bulması için önemli iki kriterdir. Bu durum halkın yerel, bölgesel ve ülke siyasetinde daha fazla etkin olmasını sağlamakla birlikte demokrasinin tam anlamıyla işlemesi için önemlidir.

1.2. Yerel Yönetişim: Kavramsal Çerçeve ve Boyutları

Yönetişim kavramı üzerinde çok sayıda çalışma yapılmasına rağmen üzerinde uzlaşa sağlanmış bir tanım henüz yoktur. Bu durum bazı konularda kavramsal ve terimsel karışıklıklara neden olmaktadır. Mevcut literatürde yaygın olarak kullanılan yönetim kavramının tanımları özetle şu şekildedir. Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütüne (OECD) göre yönetim; “*toplumun ekonomik ve sosyal kalkınması için kullanılan kaynaklarıyla ilgili olarak icra edilen siyasal güç ve kontrol*” anlamına gelmektedir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı’nın (UNDP) tanımlamasında yönetim; “*bir toplumun siyasi, ekonomik ve sosyal*

Yerel Yönetimlerde Yönetişim Uygulamaları: Serik Belediyesi Örneği

işlerini kamu, özel sektör ve gönüllü sektörle ilişkiler bağlamında yürütmek için kullandığı değerler, politikalar ve kurumların oluşturduğu bir sistem” olarak tanımlanmakta, ülkelerin yönetim kapasitelerinin geliştirilmesi, sürdürülebilir insani gelişimin temeli olarak değerlendirilmektedir (Kuzgun, 2013:6). Mevcut literatür incelendiğinde yönetim kavramının tanımı ve kapsamı ile ilgili ortaya çıkan görüşler şu şekildedir;

Günümüzde klasik yönetim yaklaşımı, siyasal erk ve yurttaş ilişkilerini açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Bu durum halk ile devlet arasındaki bağların gevşemesine ve iletişim sorunlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Yönetişim kavramı, bu yetersizliğin ve sınırlılığın sonucu olan sığılığı ortadan kaldırmak amacıyla geliştirilmiş ve böylece devlet ve yönetimiyle ilgili ulusal aktörler ve uluslararası örgütleri de göz önüne alan yeni bir kavramsal çerçeve oluşturulmuştur (Sobacı, 2007:220).

Yönetişim, hükümet etme anlamına gelen “*yönetim*” teriminin yerini doldurmak için ortaya çıkmış yeni bir siyasal kavram olarak mevcut literatüre geçmiştir. Hükümet etme anlamındaki “*yönetim*”, hiyerarşik nitelikteki bürokratik yapıya dayalı yönetim modelidir. Ancak yönetişimin yönetime göre bazı temel farkları vardır. Genel olarak tanımlamak gerekirse yönetişim; yönetim sürecinde rol oynayan aktörler ve örgütler arasındaki etkileşim, formel ya da resmi sıfatı bulunmayan kişi, grup ve kuruluşların katılımıyla, hiyerarşik bürokratik yapı yanında, hükümet dışı aktörlerin de yönetim faaliyetinde yer aldığı yönetim modelidir (Batal, 2013:4).

Yönetişim, birbirine bağlı olan pozisyonların ve çatışan, karşıt çıkarları olan aktörlerin oluşturduğu, farklı ağsal yapıları koordine eden, hiyerarşik ilişki ve dikey iş bölümü yerine hiyerarşik bir ilişki ve iş bölümünün olduğu bir süreçte olarak da tanımlanmaktadır (Yüksel, 2000:145).

Yönetişim; hesap verebilirlik, katılımcılık, âdem-i merkeziyetçilik, rekabetçilik gibi birçok kavram üzerinde inşa edilmiştir. Türkiye’de yönetim konusunda öncelikli olarak atılan en önemli adım, Habitat II-İstanbul (1996) toplantısıdır. Uygulamada bakıldığında Kent Konseyleri yönetim alanında dikkat çekmektedir. Kent konseyleri kentin hak ve hukukun korunması, hemşerilik bilincinin geliştirilmesi, sürdürülebilir kalkınmanın ve yerinden yönetim ilkesinin uygulanması için kurulmuştur (Kocaoğlu, 2016: 318-319).

Yönetişim yöntemlerinin doğru şekilde uygulanması oldukça önemlidir. Yönetişim sayesinde toplumsal bir dönüşümü amaçlayan ve tüm toplumu etkileyecek olan üyelik süreci, şeffaf ve katılımcı bir anlayış içinde yürütülmelidir. Bu kapsamda, işçi ve işveren kuruluşları ile diğer sivil toplum kuruluşlarının, kamu kesimiyle çok yönlü iletişim ve iş birliği içinde üyelik sürecine aktif olarak katılmaları sağlanmalıdır. Katılım sürecinin ve üyelik sonrası koşulların gerektirdiği idari yapılanmaya gidilirken, kamu yönetimini ve düzenleyici çerçeveyi etkin kılacak tedbirler alınmalıdır (Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2007-2013).

Yerel Yönetimlerde Yönetişim Uygulamaları: Serik Belediyesi Örneği

Yönetişim kavramı günümüzde daha çok kamu yönetiminde ve siyaset biliminde; demokrasi, katılım, insan hakları, kalkınma ve sivil toplum kavramlarıyla birlikte sıklıkla kullanılmaktadır. Bu alanlarda kullanılmasının altında yatan temel neden ise dünyada yaşanan çok yönlü dönüşümlerdir. Bu dönüşümler “sanayi toplumundan bilgi toplumuna”, “modernizmden postmodernizme”, “fordist üretimden esnek üretime” ve “ulus devletten küreselleşmiş bir dünyaya geçiş” olmak üzere dört farklı şekilde yaşanmıştır (Tekeli, 1999:27). Genel bir değerlendirme yapmak gerekirse dünya genelinde yönetimden yönetişime doğru bir geçiş yaşanmaktadır (Güzelsarı, 2003:19).

2. TÜRKİYE’DE YEREL YÖNETİŞİM ALGISI VE ARAÇLARI

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle Türkiye’de yönetişim kavramının nasıl algılandığı ve ardından da daha somut biçimde, Türkiye genelinde yerel yönetimlerde uygulanan yönetişim araçları üzerinde durulacaktır.

2.1. Türkiye’de Yerel Yönetişim Algısı

Yönetişim kavramı Türkiye ölçeğinde 1990’lı yıllarda kullanılmaya başlanmış, 1996 yılından sonra yaygınlaşmış ve son yıllarda yapılan akademik çalışmalar ile olgunlaşmaya başlamıştır. Avrupa’ya göre yönetişim kavramı ile daha geç tanışmamız halk, kamu ve özel sektörde yönetişim uygulamalarının günümüzde yaygın olarak kullanılmamasına neden olmuştur. Konu ile ilgili yapılan akademik çalışmalarda Türkiye ve dünya ölçeğinde özellikle 1970’li yıllarda geleneksel kamu yönetimi anlayışının ciddi eleştiriler aldığı belirtilmiştir (Altan ve Tülücoğlu, 2016: 315). Bu dönemden sonra Türkiye ölçeğinde yapılan çalışmalar ile 1996 yılında İstanbul’da düzenlenen Habitat-II Konferansında ilk kez yönetişim uygulamalarına geçilmesi önerilmiş ve sonrasında önemli adımlar atılmıştır.

Türk Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi literatürüne 1990’lı yıllarda girmeye başlayan bir kavram olan yönetişimin kamuda, özel sektörde ve halk ölçeğinde nasıl algılandığına yönelik az sayıda akademik çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalarda genel olarak Türkiye ölçeğinde olgun bir yönetişim algısı oluşmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Altan ve Tülücoğlu, 2016: 303; Arslaner ve Karaca, 2015: 141).

2.1. Türkiye’de Yerel Yönetişim Araçları

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye ölçeğinde kullanılan yerel yönetişim araçları incelenecek ve uygulamada yönetişim anlayışının nasıl somut bir hal aldığı anlaşılmasına çalışılacaktır.

2.1.1. Halk Kurultayları

Halk kurultaylarının geçmişi Türkiye ölçeğindeki yerel yönetimlerde kent konseylerinden daha öncelere uzanmaktadır. Kent konseylerinin oluşturulmasından önce Türkiye’de bazı belediyeler yılda en az bir kez halk kurultayları düzenlemekteydi (Keleş, 1993:29).

Bu kapsamda Ankara Büyükşehir Belediyesi’nin 1990’lı yıllarda yaptığı kurultaylar en iyi örneklerden birini teşkil etmektedir. Halk kurultayları halkı yerel

Yerel Yönetimlerde Yönetişim Uygulamaları: Serik Belediyesi Örneği

hizmetler konusunda bilgilendirmek, halk ile fikir alışverişi yapmak ve hizmet kalitesini arttırmak için yapılmaktadır. Bu kurultaylarda toplumun her kesiminden insanın katılımına önem verilmektedir. Halk bu kurultaylarda taleplerini yönetime bildirme olanağı bulmaktadır. Ancak halk kurultayları bazı mecralarda eleştirilmektedir. Bu eleştirilerden en fazla ön plana çıkan kurultaylarda halkın yeterince bilgilendirilmediği, aynı zamanda yeterli katılımın sağlanmadığıdır. Ancak halk kurultaylarının demokratik sistemlerde önemli bir rolü vardır. Bu nedenle halk kurultaylarının amacına ulaşması için gerekli koşulların yerel yönetimler tarafından sağlanması gerekmektedir. (İnan, 1998:7).

2.1.2. Halk Günleri

1990'lı yıllarda yönetim mekanizmaları ile tanışan Türkiye'de Bolu, Antalya, Çanakkale, Fatih ve Şişli Belediyeleri tarafından oldukça yararlı etkinlikler şeklinde halk günleri organize edilmiştir. (Şinik, 2012:264).

Halk günleri yerel yönetim sınırları içerisinde yaşayan vatandaşların belediye başkanı ve kent yöneticileriyle yüz yüze görüşmelerinin sağlanması amacıyla düzenlenmektedir. Vatandaşların sorunlarını ve beklentilerini doğrudan başkana iletmesi için önemli bir fırsat olan halk günleri sırasında çeşitli sosyal ve sanatsal etkinlikler düzenlenerek çağdaş bir ortam yaratılmaktadır. Ayrıca halk günleri belediye ile vatandaş arasındaki bürokrasiyi ortadan kaldırarak demokrasiyi ve çoğulcu yönetim anlayışını güçlendirmektedir (İnan, 1998:129).

Halk günleri sayesinde halk sorunlarını doğrudan yönetime aktarmakta bu sayede sorunlar hızlıca tespit edilerek çözülmektedir. Sunulan hizmetlerde verimlilik sağlanmak amacıyla hizmet eden halk günleri sayesinde vatandaşların istekleri sosyal devlet ve yerel yönetime dayalı yönetim anlayışı ile yerine getirilmektedir (Yıldırım, 2014:82). Yerel ölçekte gerçekleşen bu durum hiç şüphesiz ulusal düzeyde karşılık bulmaktadır.

2.1.3. Proje Demokrasisi

Türkiye'de yerel yönetim uygulamalarına ve projelerine halkın katılımının sağlanması ve vatandaşların kendilerini ilgilendiren konularda söz sahibi olabilmeleri için "Proje Demokrasisi" kavramı ortaya çıkarılmıştır.

Proje demokrasisi özellikle büyük ölçekteki kent projelerinin her aşamasına kentlinin katılımlarını sağlamayı amaçlamaktadır. Böylece kent sakinleri karar alma süreçlerinde etkin rol oynamış olacaktır. Proje demokrasisinde bilgilendirme ve geniş katılım, kitle iletişim araçları ile sağlanabileceği gibi topluluk temsilcilerinin proje ortak kurullarına doğrudan katılımı şeklinde de olabilir (Göymen, 2003:3). Kitle iletişim araçları, sosyal medya programları ve topluluk temsilcilerinin gayretleri ile yayılan proje bilgilerinin büyük kitlelere ulaşması proje demokrasisinin sağlanmasında önemli bir kriterdir. Zira çok sesliliğin sağlanmadığı bir ortamda ve çoğunluktan habersiz gerçekleştirilen bir projede demokrasiden bahsetmek mümkün değildir.

Yerel Yönetimlerde Yönetişim Uygulamaları: Serik Belediyesi Örneği

Proje demokrasisi uygulamalarının en bilinen örneği 1990 yılında Ankara'da uygulamaya konulan Dikmen vadisi projesidir (Haktankaçmaz, 2004:52). Bu proje öncesinde poje sahasında kalan tüm kişilerin bilgilendirilmeleri için gerekli çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Proje kararından etkilenen herkesin karar alma süreçlerinde olmaları sağlanarak yerel yönetim mekanizmaları işletilmiştir. Böylece yapılacak itirazlar en aza indirilerek projenin zamanında tamamlanmasına ve maliyet artışlarının gerçekleşmemesine katkı sağlanmıştır.

2.1.4. Semt Danışma Meclisleri

Yerel yönetimlerde demokratik katılımın gerçekleşmesi açısından en başarılı uygulamalardan birisi de semt danışma meclisleridir. Semt danışma meclisleri halkın taleplerinin belediyeye iletilmesini sağlar. Türkiye'de genel olarak belediyenin ait olduğu siyasi partinin ilçe temsilcilikleri tarafından gerçekleştirilmektedir. İlçe başkanlığı her semtten bir temsilci seçer ve temsilci semtin sorunlarını belediyeye iletir (Yıldırım, 2014:83). Semt danışma meclisleri halk günleri kadar kalabalık katılımların olduğu ve her türlü kişisel talebin iletiildiği ortamlar değildir.

Semt danışma meclisleri belediyenin ait olduğu siyasi partinin mahalle temsilcilerine iletilen taleplerin ya da temsilcilerin taleplerinin dile getirildiği resmi ortamlardır. Buradan çıkan kararlar ilçe başkanı veya belediye meclis üyeleri tarafından belediye yönetimine iletilmektedir.

2.1.5. Kişisel Başvuru

Kişisel başvuru halkın istek ve şikayetlerinin belirlenmesinde ve belediye yönetimine iletilmesinde etkin olarak kullanılan bir yerel yönetim aracıdır. Kamu kurumlarından vatandaşın çekiniyor olması her zaman tartışılan bir konudur. Bunun nedeni kamu kurumlarında karşılaştıkları tepeden bakan yaklaşımlardır. Bu nedenle Türkiye'de yapılan kişisel başvuruların büyük kısmı yazılı olarak gerçekleşmektedir. Yazılı başvurular vatandaşlar ile resmî kurumlar arasındaki iletişim eksikliğini azaltan önemli bir araçtır. Kişisel başvuruda beklentilerin karşılanması ya da bilgilendirmenin yapılması oldukça önemlidir. Burada en önemli rol çalışana düşmektedir (Çukurcayır, 2003:51; Yıldırım, 2014: 83). Kişisel başvuruyu alan yerel yönetim çalışanı ilgili talebi bekletmeden belediyenin yetkili birimlerine iletmelidir. Yetkili birim ile kişisel başvuruyu yapan vatandaş arasındaki iletişimi sağlayan yerel yönetim personelinin kaynaklanan gecikmeler vatandaş ile birlikte ilgili birimi de mağdur edebilmektedir. Zira geciken bir asfalt çalışmasından mutlaka yazı işleri değil fen işleri sorumlu tutulacaktır.

2.1.6. Muhtar Toplantısı

Muhtarlar belediyelerin en önemli yardımcıları ve kırsal kesimde yer alan köylerde devletin temsilcileridir. Yerel yönetim hizmetlerinin mahalle ve köy bazında kusursuz yürütülmesi için muhtarlara büyük görev düşmektedir (Batal, 2013:6). İl Özel İdareleri ve Köy Hizmetleri gibi birimlerin kapatılması ve köylerin belediyelere bağlı mahalleler haline getirilmesi muhtarların fonksiyonlarını arttırmıştır. Bahsi geçen düzenlemeden sonra belediye yetkilileri muhtarlar ile daha

Yerel Yönetimlerde Yönetişim Uygulamaları: Serik Belediyesi Örneği

sık toplantılar yapmaya başlamıştır. Belediye yönetimi ile kırsal bölgelerde yaşayan halk arasında bir iletişim köprüsü olan muhtarlar köylere fen işleri hizmetleri ile birlikte her türlü sosyal hizmetin getirilmesi için sorumludur. Ayrıca son yıllarda Türkiye Cumhuriyeti tarihinde bir ilk olan Cumhurbaşkanı ile muhtarların bir araya geldiği toplantılar düzenlenmektedir. Bu toplantılar hiç şüphesiz muhtarlık makamının itibarını arttırmakla birlikte kırsal kesimde yaşayan insanların sorunlarını devletin en yetkili kişisine iletebileceği inancının oluşmasını sağlamaktadır. Bunun yanında muhtarların büyük kentlerde olduğu gibi köylerinde yerel yönetim uygulamaları yapmaları ve belediyelerde yapılan yönetim uygulamalarına dahil olmaları katılımcı demokrasi yönünden önem taşımaktadır.

2.1.7. Dilekçe

Dilekçeler belediyelerin önemli bir bilgilendirme kaynağıdır. *“Türkiye’de dilekçe yoluyla bireysel çıkarların korunması olanağı, yasal bir hak olarak düzenlenmiştir.”* (Çukurcayır, 2003: 197). Kişisel başvuruların en önemli aracı olan dilekçe vatandaşlar ve yerel yönetimler arasında en önemli iletişim yollarından birisidir. Çünkü dilekçe anayasal bir haktır ve kurumlara verilen dilekçelere cevap verilmesi zorunludur. Bu yasal güvence vatandaşların dilekçeye olan güvenini arttırmaktadır.

Dilekçeyi önemli kılan bir diğer önemli husus vatandaşların kamu kurumlarından ve çalışanlarından çekinmesidir. Bu durum özellikle eğitim seviyesinin çok ileri olmadığı bölgelerde inkâr edilemez bir gerçektir. Bu algı yüzünden yerel yönetimlerin ilgili birimleri ile yüz yüze görüşme yapmak istemeyen vatandaş çoğu zaman alanında uzman bir kişiye yazdırdığı dilekçe ile resmî kurumlara başvurmaktadır. Dilekçenin alanında uzman kişi tarafından yazılması sorunun açıkça ortaya konulması bakımından çözümü kolaylaştırmakla birlikte vatandaş ile yerel yönetim arasına bir aracının girmesi bakımından ciddi bir tartışma konusudur.

2.1.8. Kamuoyu Araştırması

Kamuoyu araştırmaları kamu yararını ilgilendiren mahalli nitelik taşıyan hizmetler hakkında karar vermeden önce yerel topluluğun konu üzerindeki fikrinin belirlenmesinde önemli bir yöntemdir. Genel olarak kamuoyu araştırmaları, kamuoyunu temsil etme üzere seçilen bir örnek grubunu oluşturan bireylerle görüşerek veya anket soruları gönderilerek belirli bir konu hakkındaki eğilimlerini, kanaatlerini ya da kimi zaman tutum ve davranışlarını belirlemek üzere yapılan araştırma şeklinde tanımlanmaktadır (Öner, 2001:108). Yerel yönetimlerin yapacağı projeler, uyguladığı yönetim biçimi, gelecek seçimde alabileceği oy miktarı gibi konular kamuoyu araştırmalarından gelen verilere göre şekillenmektedir. Bu yönü ile kamuoyu araştırmaları yerel yönetimlerin pusulası niteliğindedir. Projelerde zaman ve para kaybının engellenmesi, vatandaşın yapılan hizmetlerden memnuniyet seviyesinin araştırılması gibi daha birçok konuda aracı anket şirketleri veya belediyenin ilgili birimlerince yapılan anketlerden elde edilen veriler belediyenin yeni yerel yönetim politikaları oluşturması için son derece önemlidir.

Yerel Yönetimlerde Yönetişim Uygulamaları: Serik Belediyesi Örneği

2.1.9. Referandum

Yönetişim uygulamalarının bir diğer önemli aracı olan referandum yönetime katılım olanaklarını çok büyük ölçüde genişleten bir uygulamadır. Yerel yönetim sınırları içerisinde yaşayan halkın iradesini doğrudan ortaya koyan bu uygulama demokrasinin de vazgeçilmez bir unsurudur. Ayrıca referandum bazı özel çıkar çevrelerinin, yerel yönetim üstünde kurabilecekleri muhtemel baskıları belirli ölçüde ortadan kaldıracak bir araçtır (Köymen, 2013:3). Yerel yönetimler bazı durumlarda başta kentsel dönüşüm olmak üzere çok sayıda ktirik proje gerçekleştirmektedir. Kritik projelerde halkın memnuniyetinden emin olamayan yerel yönetimler karar alma sürecini tek başına üstlenir ise çok riskli bir adım atmış olur. Bu nedenle kritik ve büyük projelerde riski en aza indirmek ve karardan etkilenenlerin de karar alma süreçlerinde olmasını sağlamak için referandum yapmaktadırlar. Böylece hem demoktasi işlemekte hem de halk ile yerel yönetimin birlikte karar alması sağlanmaktadır.

2.1.10. Yerel Gündem 21

Yerel Gündem 21 sürecinde yerel yönetimlerimiz, katılımcı, şeffaf, hesap vermeye ve demokratik denetime açık bir yerel yönetim anlayışının gelişmesine öncülük etmektedir. Yerel Gündem 21'in özünde yer alan "*yönetişim*" anlayışının gelişmesi, meslek odaları, sendikalar, özel sektör kuruluşları, dernekler ve vakıflar, üniversiteler ve basın yayın kuruluşları gibi sivil toplum kuruluşları ile yerel yönetimler arasında, "*ortaklık*" anlayışına dayalı yeni bir ilişki biçimi kurulmasını sağlamaktadır. Yerel Gündem 21 kapsamında yerel planlama ve karar alma süreçlerinde cinsiyet unsuru, kentsel yaşama etkin katılım ile gençleri bugünün ortakları olarak gören bir anlayış güdülmüştür (Emrealp, 2004:39). Bu anlayışın temelinde yatan demokratiklik ilkesi yerel yönetim araçlarının etkin kullanılması bakımından son derece önemlidir.

Yerel Gündem 21 ile birlikte, mahalle muhtarları ile belediyeler arasında güçlü bağlar kurulmuş ve insanlar yönetime karşı sorumluluk taşımaya başlamışlardır. Bu sorumluluk duygusu insanları karar alma süreçlerinde daha fazla yer alma güdüsü içerisine sokmuştur. Yönetişim; bilgi alışverişi, aktif katılım, şeffaflık, bilgi edinme hakkı, hukuka uygunluk gibi süreçlerin bir toplamıdır. Ancak, bu ilkeler birbiriyle koordine olarak çalışmaktadır. Yönetişim adına uygulanacak olan en önemli adım sosyal duyarlılığa sahip bir aktif katılımıdır (Akıncıoğlu, 2011: 3). Aktif bir katılım ile gerçekleştirilen yönetim uygulamaları karar alma süreçlerinde doğru kararların alınması bakımından son derece önemlidir.

Yerel Yönetimlerde Yönetişim Uygulamaları: Serik Belediyesi Örneği

3. SERİK BELEDİYESİ'NDE YEREL YÖNETİŞİM UYGULAMALARINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Serik³ Türkiye'nin önemli turizm merkezlerinden birisidir. Bu nedenle ilçenin kusursuz bir kentleşme dokusuna sahip olması beklenmektedir. Bu beklentinin karşılanabilmesi için yönetim uygulamalarının yapılması ve doğru kentleşme politikalarının benimsenmesi gerekmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde Akdeniz bölgesinin önemli kentlerinden birisi olan Antalya ilinin Serik ilçesinde belediye tarafından gerçekleştirilen yönetim uygulamaları incelenecektir. Ayrıca, Serik Belediyesi'nin yapmış olduğu yönetim uygulamaları incelenecek ve elde edilen bulgular sonuç bölümünde tartışılacaktır.

3.1. Halk Kurultayları ve Halk Günleri

Serik Belediyesi'nde doğrudan halk kurultayı gerçekleştirilmemektedir. Ancak haftanın bir günü, genellikle cuma günleri halk günü olarak belirlenmektedir. Halk günlerinde vatandaşlar belediye başkanı ve diğer yöneticiler ile randevu almadan doğrudan görüşmektedir. Bu durum vatandaşlar arasında büyük bir memnuniyete neden olmakta ve belediye ile halk arasındaki bağların kuvvetlenmesini sağlamaktadır. Yöneticilere ulaşmanın kolaylığı vatandaşın motivasyonunu arttırmaktadır.

Halk günleri dışında bürokratik ve yönetim işlerinden kalan zamanlarda belediye başkanı ve ekibi kırsal mahalleler başta olmak üzere mahalle ziyaretleri yapmaktadır. Genellikle mahalle sakinlerinin hiç beklemediği anda olan ziyaretler sırasında tarlalarda çalışanlar, hayvanlarını otlatanlar ve günlük yaşantısını sürdüren vatandaşların yaptıkları faaliyetlere katılım sağlanmaktadır. İlçeye milletvekilleri ve bakanlar tarafından yapılan ziyaretler sonrasında belediye öncülüğünde bakan ve milletvekillerinin katıldığı mahalle gezileri yapılmaktadır. Böylece insanlar televizyon ekranlarında gördükleri siyasileri mahallelerinde, tarla ya da işyerlerinde görmektedirler.

Belediye başkanı ve ekibi tarafından haftanın belli günleri hastane ziyaretleri, okul ziyaretleri, resmi kurum ziyaretleri ve çat kapı ev ziyaretleri olarak nitelendirilen ev sahibine haber vermeden, evin kime ait olduğu bilinmeden ev ziyaretleri yapılmaktadır. Başkanı ve ekibini evinde gören ev sahipleri bu uygulamalardan memnun olmakta ve sorunlarını samimi bir ortamda belediyeye iletme şansı yakalamaktadır.

3.2. Proje Demokrasisi

Serik Belediyesinde proje demokrasisi ilkesi iyi şekilde uygulanmaktadır. Antalya Büyükşehir Belediye başkanı Menderes Türel tarafından patenti alınan "*Antalya'ya İyi Gelecek*" sloganı Serik ilçesine uyarlanarak "*Serik'e İyi Gelecek*"

³ Serik ilçesinde 2015 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre 120.111 kişi yaşamaktadır. Serik Belediye başkanı Prof. Dr. Ramazan Çalık'tır. Çalık, 2014 yılında yapılan seçimde katılım oranı %92,39 olan yerel seçimlerde geçerli oyların %41,3'üne tekabül eden 29.692 oy ile seçimi kazanmıştır.

Yerel Yönetimlerde Yönetişim Uygulamaları: Serik Belediyesi Örneği

şeklinde düzenlenmekte ve yeni projelerin tanıtımında kullanılmaktadır. Bahsi geçen sloganların yer aldığı afişler ve projenin detaylarının yer aldığı görseller ilçenin dört bir yanındaki reklam tabelalarına asılmaktadır. Böylece vatandaşlar yapılacak olan projelerden haberdar olmaktadır.

Ayrıca Serik Belediyesi sosyal medya hesaplarını aktif olarak kullanmakta başta projeler olmak üzere duyuru yapılması gereken diğer durumlarda bu resmi hesapları kullanmaktadır. Bu durum gençler için son derece yararlı olmaktadır. Sosyal medya aracılığı ile proje ve diğer faaliyetlerden haberdar olan gençler belediyenin uygulamaları hakkına bilgi sahibi olmaktadır. Son günlerde ilçenin önemli gündem maddeleri arasında olan kentsel dönüşüm projesi tam olgunlaşmadığı için proje demokrasisi kapsamında iptal edilmiştir.

3.3. Semt Danışma Meclisleri, Kişisel Başvuru ve Dilekçe

Serik Belediyesi bünyesinde doğrudan semt danışma meclisi yoktur. Bu ihtiyacın büyük kısmı muhtar toplantılarında, halk günlerinde, ev ve mahalle ziyaretlerinde halk ile bizzat temasa geçilerek giderilmektedir. Ayrıca belediyenin bağlı olduğu siyasi partinin mahalle sorumlularından alınan bilgiler ile mahallelerin hizmet ihtiyaçları giderilebilmektedir. Ancak bu durum bazen siyasi tavır içerebileceğinden hizmet dağıtımını sorunları yaşanmasına neden olmaktadır. Halk ile yapılan mülakatlarda az oy alınan mahallelere hizmet dağıtımının yavaş yapıldığı algısının ön plana çıktığı tespit edilmiştir. Bu algının da siyasi ön yargı içerme riski söz konusudur. Ancak konu bir başka araştırmaya değer husus olarak ortaya çıktığından sorun burada tartışılmayacaktır.

Hizmet aksaklıkları yaşanan durumlarda belediyenin yazı işleri birimine yapılan kişisel başvurular ve teslim edilen dilekçeler hukuka uygun şekilde değerlendirilmekte ve resmi kanallardan yazılı cevap verilmektedir. Ayrıca halk tarafından BİMER ve CİMER'e yapılan ve belediyeye tebliğ edilen sorunların kısa sürede çözülmesi için gerekli işlemler yapılmaktadır. Yapılan mülakatlarda belediyeye en fazla kişisel başvuru ve dilekçe teslimi yapılan konu tapu sorunu ve imar konularının olduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda belediye tarafından yapılan çalışmalar ile tapu tescil sorunlarının bir kısmı çözülerek tapu dağıtımı yapılmıştır. Ayrıca tam olgunlaştırılmadığı düşünülen kentsel dönüşüm projesi yapılan başvuruların değerlendirilmesiyle iptal edilmiştir.

3.4. Muhtar Toplantıları

Serik ilçesi idari olarak 66 mahalleden oluşmaktadır. İlçede yılın belirli dönemlerinde mahallelerin sorunlarının tespiti ve yapılacak projelerin değerlendirilmesi için muhtar toplantıları yapılmaktadır. Muhtarlar toplantılarında alınan kararları ve görüşülen gündem maddelerini ihtiyar heyeti ve mahalle halkı ile paylaşmaktadır. Böylece genelde belediye sınırları özelde ise mahalle sınırlarına kadar olan her noktada yönetimde yapılan işlemler hakkında bilgi sağlanmış olmaktadır. Antalya ili genelinde muhtarlara verilen önem güncel bir örnek ile bir kez daha ortaya çıkmıştır. 16.12.2017 tarihinde Antalya ilinin çeşitli mahallelerinde görevli 900 muhtar ve Serik ilçesinin 66 mahalle muhtarı Dış İşleri Bakanı Mevlüt

Yerel Yönetimlerde Yönetişim Uygulamaları: Serik Belediyesi Örneği

Çavuşoğlu ve çok sayıda bürokratin katıldığı bir toplantıda ağırlandılar. Toplantıya katılan bir muhtardan alınan bilgiye göre ağırlıklı konunun yönetim mekanizmaları ve politikaları olduğu bilgisine ulaşıldı. Ayrıca Serik ilçesinde görev yapan muhtarların Cumhurbaşkanlığında düzenlenen muhtar toplantılarına katılabilmeleri için gerekli girişimler yapılmaktadır.

3.5. Kamuoyu Araştırmaları ve Referandum

Belediye bünyesinde alınan kararlar ve yapılması düşünülen projeler kamuoyu araştırmaları ve referandum yolu ile halka sorulmamaktadır. Bu işlemlerin belediye bütçesine maliyet olarak yansıtacak olması ve zaman alması sorun yaratmaktadır. Bunlar yerine muhtar toplantıları, halk günleri, halk ziyaretleri gibi etkinliklerde fikir alınması gereken konularda halka danışılmaktadır. Bu doğrudan olmasa da dolaylı katılımcı demokrasiyi sağlamaktadır. Belediye yöneticileri ile yapılan mülakatlarda gelecek dönemde gerek görülen konularda referandum yapmak istedikleri dile getirilmiştir.

Son günlerde Serik ilçe merkezinde bazı alanların ücretli otopark sahası ilan edilmesi konusunda halk arasında anket düzenlenmektedir. Yapılan anketlerde esnaf ve halkın görüşleri ayrı ayrı alınmakta ve farklı tipte sorular ile ücretli otopark konusunda katılımcı demokrasiye dayalı kararlar alınmaya çalışılmaktadır. Bu durum Serik Belediyesi'nin iyi yönetim algısını güçlendirmekle birlikte halk arasında memnuniyet yaratmaktadır.

3.6. Yerel Gündem 21

Araştırmanın bu aşamasına kadar incelenen yönetim uygulamaları Yerel Gündem 21 kriterlerini sağlayacak niteliktedir. Belediyede gerçekleştirilen halk günleri, halk ziyaretleri, üst düzey yöneticilerin, milletvekili ve bakanların her fırsatta halk ile buluşturulması bölge insanının katılımcı demokrasi inancını geliştirmektedir. Ayrıca kişisel başvuru ve dilekçelere kısa sürede dönüş yapılması, belediyenin sosyal medya hesapları ile gençlere yönelik bilgilendirmeler yapması şeffaf yönetim anlayışını ve bunun halktaki karşılığını güçlendirmektedir.

Yerel Gündem 21 kriterleri kısa sürede yerine getirilebilecek hususlar değildir. Yönetişim uygulamalarıyla bu kriterler kısa sürede yerine getirilse bile bunun halka yansıtılması uzun bir süre alacaktır. Ancak Serik Belediyesi bu hususu iyi bildiği için uzun yıllar bile etkisini kaybetmeyecek uygulamalar yapmaktadır. Hasta ziyaretleri, üniversite yatırımları, çatı kapı ev ziyaretleri ve halkı memnun edecek dev projeler sayesinde belediye halk arasında kuvvetli bir bağ oluşmaktadır. Yapılan tüm uygulamalar geleceğe dönük ve planlı olduğu için Serik ilçesi yerel yönetiminin bu hususta gerekli kriterleri sağlayabileceği konusunda şüphe yoktur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışma kapsamında elde edilen tüm bulgular birlikte değerlendirildiğinde Serik Belediyesi'nde yapılan yönetim uygulamalarının yeterli olduğu tespit edilmiştir. Türkiye genelinde uygulanan yönetim uygulamalarının büyük kısmının uygulandığı Serik ilçesinde halk ile belediye arasında kuvvetli bir bağ oluşmuştur.

Yerel Yönetimlerde Yönetişim Uygulamaları: Serik Belediyesi Örneği

Sosyal belediyeçilik ve kurumlar arası iş birliğine çok önem veren Serik Belediyesi yönetimi katılımcı demokrasiye önem vermekte ve halk ile her ortamda doğrudan temasa girmekten çekinmemektedir.

Halk ile yapılan odak grup görüşmelerinde insanların geçmiş dönemde yöneticileri kendilerine çok uzak gördükleri tespit edilmiştir. Ancak Serik Belediyesinin yeni halk ve yönetim politikaları sayesinde tarlanızda, iş yerinizde, düğününüzde ya da hasta yatağınızda aniden belediye başkanı ile karşılaşma ihtimaliniz bulunmaktadır. Bu durum vatandaşları çok mutlu etmekte ve geleceğe dair umutlandırmaktadır.

Yapılan araştırmalar sonucunda belediye yönetiminde referandum aracının yeni yeni denemeye başlaması ve kamuoyu yoklamaları yapılmaması dışında bir yönetim eksikliğine rastlanmamıştır. Bunların yapılmaması konusunda belediyenin maliyet ve zaman konusundaki beyanları haklıdır. Ancak halka sormadan yapılan bir yatırımın maddi zararı ve zaman kaybı referandum ile kamuoyu yoklamasından fazla olacaktır. Bu nedenle gelecek dönemlerde yapılacak olan projelerde bu iki konu üzerinde önemle durulmalıdır.

Yapılan çalışmalarda belediyenin hizmet dağıtımını konusunda önemli bir eksiği olmadığı anlaşılmıştır. Ancak halk ile yapılan odak grup görüşmeleri ve alan araştırmaları sırasında bazı mahallelere diğerlerine göre çok fazla miktarda hizmet aktarımı yapıldığı gözlemlenmiştir. Örnek vermek gerekirse bir kırsal mahallenin yolu çukurlarla dolu en az on yıllık çakıl dolgu asfalt şeklinde duruyorken hemen yakında bulunan mahalleye sıcak asfalt, kaldırım ve sosyal işler için kapalı alan yapılmıştır. Bahsi geçen bu sorun vatandaşlar arasında olumsuz algılara neden olmakta ve iyi derecede yapılan yönetim uygulamalarının itibarına zarar vermektedir. Bu sorun belediye tarafından kısa sürede giderilmelidir.

KAYNAKÇA

- Akıncıoğlu, Y. G. (2011, 06 21). Yeni Bir Yönetim Anlayışı:Yönetişim. *Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi Raporu*, 3 - 5.
- Altan, Y., & Tülüceoğlu, S. (2016). Türk Kamu Yönetiminde İyi Yönetişim Algısı: Isparta Örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 16, 303 - 322.
- Arslaner, H., & Karaca, Y. (2015). Türkiye Kamu Yönetiminde Yönetişim Algısı: Aydın İli Vergi Dairelerinde Bir Uygulama. *Adnan Menderes University, Journal of Institute of Social Sciences*, Sayı: 4, 128 - 151.
- Batal, S. (2010). Yeni Kamu Yönetiminde Yönetişim Kavramı ve Türkiye'de Yerel Yönetimler Alanındaki Uygulama Örnekleri. *Mevzuat Dergisi*(145), 1 - 13.

Yerel Yönetimlerde Yönetişim Uygulamaları: Serik Belediyesi Örneği

- Çukurçayır, M. A. (2003). Çok Boyutlu Bir Kavram Olarak Yönetişim. M. Acar, & H. Özgür içinde, *Çağdaş Kamu Yönetimi*. Ankara: Nobel Yayını.
- Çukurçayır, M. A., & Eroğlu, H. T. (2013). Küresel Yönetişim Üzerine Birkaç Söz. M. A. Çukurçayır, & H. T. Eroğlu içinde, *Yönetişim* (s. 50-51). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Emrealp, S. (2004). *Yerel Gündem 21 Uygulamalarına Yönelik Kolaylaştırıcı Bilgiler El Kitabı*. İstanbul: UNDP- IULA EMMME Yayını.
- Göymen, K. (2003). Yerel ve Bölgesel Yönetişim. E. Demircan , & H. Palabıyık. içinde Çanakkale: Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Biga İİBF Yayını.
- Guadin, J. P. (1998). Modern Governance, Yesterday and Today: Some Clarifications to be Gained from French Government Policies. *International Social Science Journal*, Sayı: 155, 47-55.
- Güzelsarı, S. (2003). Neo - Liberal Politikalar ve Yönetişim Modeli. *Amme İdaresi Dergisi*(2), 17 - 34.
- Haktankaçmaz, İ. (2004). Türk Kamu Yönetiminde Yönetişimin Uygulanabilirliği. *Amme İdaresi Dergisi*(37), 52-54.
- İnan, A. (1998). Mahalli İdareler Kanun Taslağına Göre Demokratik Kitle Örgütlerinin Yerel Yönetimlere Demokratik Katılım. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*(2), 128 - 132.
- Keleş, R. (1993). *Kent ve Siyaset Üzerine Yazılar*. İstanbul: IULA-EMME Yayınları.
- Kocaoğlu, M. (2015). Yönetimsel Katılma ve Yerel Yönetimler. M. Kocaoğlu içinde, *Yerel Yönetimlerde Katılım ve Kültür* (s. 32-33). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Kocaoğlu, M. (2016). Yönetişim. A. Tuncer , F. B. Alodalı, & S. Usta içinde, *Yönetim Bilimi* (s. 300-305). İstanbul: Sakarya Yayıncılık.
- Köymen, A. (2013). “Yerel Yönetimler ve Demokras. *İyi Yönetişimin Temel Unsurları*. içinde Ankara: Maliye Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı Yayını.
- Kuzgun, Ş. (2013). *Yönetişim ve Sivil Toplum*. Ankara: Özel İhtisas Komisyonu Raporu.

Yerel Yönetimlerde Yönetişim Uygulamaları: Serik Belediyesi Örneği

- Öner, Ş. (2001). Belediyelerde Yönetime Katılmada Halkla İlişkilerin Rolü ve Önemi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(2), 100-113.
- Özel İhtisas Komisyonu Raporu. (2007-2013). *AB'ye Uyum Süreci*. Ankara: T.C.Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı.
- Sobacı, M. Z. (2007). Yönetişim Kavramı ve Türkiye'de Uygulanabilirliği Üzerinde Değerlendirmeler. *Yönetim Bilimleri Dergisi*(5), 220-235.
- Şinik, B. (2012). *Avrupadan Karşılaştırmalı Yerel Yönetim*. İstanbul: Türkmen Yayınevi.
- Tekeli , M. (1999). *Modernite Aşılırken Siyaset*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Yıldırım, A. (2014). Türkiye'de Yerel Yönetişimin Uygulanabilirliği ve Yerel Gündem 21 Örneği Üzerinden Bir İnceleme. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(1), 75-96.
- Yüksel, M. (2000). Yönetişim Kavramı Üzerine. *Ankara Barosu Dergisi*(2000 / 3), 145-159.

Cilt: 6, Sayı: AGP Özel Sayısı, Ekim 2018 / Volume: 6, Issue: AGP Special Issue , October 2018

BLOCK PRINTING: ONE OF LOST TREASURES OF MARDIN

Mardin'in Kaybolan Değerlerinden Yazmacılık

Naime Didem ÖZ*
Ayşegül KOYUNCU OKCA**
Hatice Kübra UYGUR***

ABSTRACT

The identity of cities is being reshaped in line with the changing and developing science, industry and communication technologies. These changes and developments being experienced over the recent years have caused a lot of treasures that have significant artistic or historical importance either to be forgotten entirely (by being transformed) or to lose their functionality and be left behind time. Mardin which is one of the oldest cities of the region it is located in is a city that welcomes a wide range of religious and ethnic components, where different groups of ethnicities live together and where culture and art intertwined together.

Assyrians living in Mardin have especially been successful at architecture and architectural ornaments and also at handicrafts such as jewellery. Another traditional form of art they have been good at on the other hand is block printing. The block printing is referred to as "hetmo" by the Assyrians. The phrase "block printing" is used to refer to printing made with an impress or figures drawn using a brush mostly on cotton fabrics. Abandoning the traditions rapidly and not attaching traditional arts the significance that they deserve play a great role in block printing which is a form of folk art from Anatolia losing its influence today. However, it is observed that the foundations of contemporary or modern arts rely and practice upon traditional arts. In this study, having discussed the art of block printing and introducing the last representative of Assyrian block printing; Miksiye Nasra Simmes Hindi, the significance of this culture in terms of traditional arts is pointed

* Assistant Professor in Traditional Turkish Arts Department, Faculty of Fine Arts, Mimar Sinan Fine Arts University, İstanbul, Turkey, naime.didem.oz@msgsu.edu.tr.

** Associate Professor in Handicrafts Department, Denizli Vocational School of Technical Sciences, Pamukkale University, Denizli, Turkey, aysegulkoyuncu@pau.edu.tr.

*** Assistant Professor in Turkish Language and Literature, Mardin Artuklu University, Mardin, Turkey, uygur_haticekubra@hotmail.com.

Makalenin Geliş ve Kabul Tarihi.: 03.08.2018-10.10.2018

Block Printing: One Of Lost Treasures Of Mardin

out. Field study, source person interviews and literature screening techniques are used within the scope of our methodology in this study. Assyrian art of block printing and its latest representative have been documented with the photographs of Miksiye Nasra Simmes Hindi who was the latest representative of the art of block printing which were taken back when she was alive and also with the photographs of her workshop taken after her death.

Keywords: Culture, Mardin, Assyrian, Traditional Arts, Block Printing

ÖZ

Bir kentin kimliği, değişen ve gelişen bilim, sanayi ve iletişim teknolojileri doğrultusunda yeniden şekillenmektedir. Son yıllarda yaşanan bu değişim ve gelişimler kültürel, sanatsal değeri olan tarihi öneme sahip birçok geleneksel değeri ya ortadan kaldırmış (dönüşüme uğratmış) ya da işlevselliğinin yitirilmesinde ve çağın gerisinde kalmasına neden olmuştur. Bulunduğu bölgenin en eski şehirlerinden biri olan Mardin; dinsel ve etnik açıdan çeşitli unsurları bünyesinde barındıran, farklı etnik grupların bir arada yaşadığı, kültür ve sanatın iç içe geçtiği tarihi bir şehirdir.

Mardin’de yaşayan Süryaniler özellikle kuyumculuk gibi el sanatlarında, mimaride ve mimari süslemeciliğinde başarılı olmuşlardır Başarılı oldukları bir diğer geleneksel sanat ise yazmacılıktır. Süryanilerde yazmacılık “hetmo” kelimesi ile ifade edilmektedir. Çoğunlukla pamuklu kumaşlar üzerine fırça ile çizilen desenleri veya kalıp ile yapılan baskıları ifade etmek için “yazmacılık” kelimesi kullanılmaktadır. Anadolu halk sanatlarından yazmacılığın günümüze kadar eski gücü ile ulaşamamış olmasında, geleneklerin hızla terk edilmesinin ve geleneksel sanatlara yeterli değerin verilmemesinin rolü oldukça büyüktür. Oysaki gelişmiş toplumların çağdaş veya modern olarak adlandırılan sanatlarının temelinde geleneksel sanatlardan yararlanıldığı ve bu sanatlara göndermeler yapıldığı görülür. Bu çalışmada yazmacılık sanatından ve Mardin’deki Süryani yazmacılığının son temsilcisi olan Miksiye Nasra Şimmes Hindi’den bahsedilerek bu kültürün geleneksel sanatlar açısından önemine dikkat çekilmiştir. Çalışmanın gerçekleşmesi için yöntem anlayışı açısından gerekli araçlar olan alan araştırması, kaynak kişi görüşmesi ve literatür taraması teknikleri kullanılmıştır. Yazmacılık kültürünün son temsilcisi olan Miksiye Nasra Şimmes Hindi’nin hayattayken çekilmiş olan fotoğrafları ve vefatından sonra atölyesinde çekilen fotoğraflar ile Süryani yazmacılık sanatı ve son temsilcisi belgelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Mardin, Süryani, Geleneksel Sanatlar, Yazmacılık

Introduction

The concepts of culture and identity are not independent from each other. There is a multidimensional relationship between identity and culture. Identity is the facts and feelings of an individual who defines him/herself in the society (Assmann, 2001: 130). Different societies own their culture and identity by this means. Every city creates its own culture and has a specific identity by means of its specific geography, language, ethnic and religious origins. Mardin has created a synthesis made of multiple identity specific to itself like many other cities in Anatolia. However, this multicultural historical city has also occasionally failed in protecting itself from the influence of today's modern world which are eroding traditions. The change and transformation of tradition in time is considered normal whereas once a thing belonging to traditional has lost its functional significance in daily life this results in its loss too. The latest status of block printing that is currently considered a traditional art in Mardin is discussed in this study.

Identity of a city is being reshaped in line with the changing and developing science, industry and communication technologies. These changes and developments being experienced in these fields over the recent years have caused disappearance of many traditional values having an artistic significance or historical importance either to be forgotten entirely (by being transformed) (Koyuncu Okca, 2016: 203) or to lose their functionality and be left behind time (Altıntaş, 2016: 161). Mardin which is one of the oldest cities of the region it is located in is a city that welcomes a wide range of religious and ethnic components, where different groups of ethnicities live together and where culture and art intertwined together. Being usually attracted attention to its multicultural structure, Mardin is currently considered as an outdoor museum or a museum city. The fact that several ethnic and religious groups like Assyrians, Armenians, Jews, Kurds, Arabs, Turks, Yezidis and Shams live together in Mardin does not only make Mardin a cosmopolitan city, but also these communities brought their traditions functionally to the forefront at the stage of protecting and maintaining their identity. In this study, particularly the influence and contribution of Assyrian block printing master from Mardin, namely Mıksiye Nasra Şimmes Hindi in this traditional art shall be discussed. Having many different opinions about their ethnic origin, Assyrians belong to Christian religion. It is argued that Assyrians who are the first tribe that had turned into Christianity collectively have a long history of 6765 years in the geography they live in (Uygur, 2015: 28). Assyrians have become successful particularly in handicrafts like jewelry, architecture and architectural ornamentation (Bilge, 2001: 111; Şimşek, 2003: 204-230). Having a significant position among the traditional arts they have become successful, block printing is expressed with Syrian "hetmo" word (Küçük, 2008: 41). The term "block printing" is usually used to express patterns usually drawn with a brush or printing made with a mould on cotton fabrics. Since the first examples of this art have been performed with a brush on stretched fabric, the word "block printing" (yazmacılık in Turkish) derived from "printing" (yazmak in Turkish) has been considered suitable for this art (Öz, 2016: 121). Block printing distinguishes as a bazaar and household activity in Anatolia (Pamir Akbil, 1970: 29). Majority of block printing kerchiefs produced for several purposes have been used as a

Block Printing: One Of Lost Treasures Of Mardin

traditional headscarf. In addition to headscarf, prayer rugs, quilt covers, bundles, table sheets, toss pillows and pillow cases, couch covers, quilted turban covers, mourning handkerchiefs, oil handkerchiefs and shirts have also been abundantly produced with block printing technique. Most of such products which may easily wear off with daily use were not able to survive to the present day. Block printing examples which can just be seen in museums and special collections are mostly the products belonging to post 20th century.

It has become possible to produce greater quantity of products with spending shorter time and less effort once the serigraphy printing was started to be used in block printing in 1965 (Öz, 2017a: 34). This technical development which had been considered as a way out during these years has accelerated the closure process of traditional block printing workshops and the old patterns have been significantly left with concern of fashion in time (Öz, 2017b: 77). On the other hand, production is made in serigraphy and mostly in digital printing techniques with degenerated patterns under the name of block printing. However, there are a few workshops which make production in traditional methods only in a few cities where block printing was intensively performed in the past like Tokat, Kastamonu, Istanbul. The reason why block printing as one of the Anatolian folk arts failed in reaching to present time with its former strength includes the fact that traditions have been rapidly left, and traditional professions and traditional arts are not sufficiently valued. However, it is seen that traditional arts are benefited and these arts are referred to on the basis of arts which are named as contemporary or modern in developed societies. These concrete bonds established between the past and future by means of traditional arts enables the transfer of traditional and emphasis on social identity. Traditional handicrafts and patterns on them should be considered as the instruments of remembering. Being the cornerstone of culture and identity, traditional arts should be attempted to be sustained by their functional usage in the past and their new interpretations converted into a work of art today. When we look at the ornament elements in Anatolian block printing kerchiefs, it is easily seen that the relationship between base and pattern is highly balanced. There is a compliance with the base in terms of composition order, on the other hand transverse colors are used together skillfully which can reveal value of each other in colorization (Ertürk, 2012: 139-140). It is a reality that block printing kerchiefs having preserved their aliveness and brightness for centuries are establishing a connection between the past and future and being an inspiration for today's designers with their brave color orders and composition systems (Karoğlu, 2011: 253). In this study, block printing art that is one of the traditional arts is illustrated on Mıksiye Nasra Şimmes Hindi who devoted her life to this art and the patterns she transferred into block printing kerchiefs to reflect her ethic and religious identity. The greatest representative of block printing art is Mıksiye Nasra Şimmes Hindi in Mardin where Assyrians have an intensive population (See Photo 1). Mıksiye Nasra Şimmes Hindi who was born in 1916 has continued block printing works in Mardin lifelong by using the moulds and patterns inherited from her father and techniques he learned at small ages (Sipahioğlu and Kavcı Özdemir, 2012: 77). Having kept working in a home-workshop system (See Photo 2), Mıksiye Nasra Şimmes Hindi has devoted her life

Block Printing: One Of Lost Treasures Of Mardin

to the works he had illustrated occasionally by drawing or mould printing on white cotton fabrics called madapolam. The technique of illustrating with a brush on fabric is expressed as “hand-carved block printing”. Mıksiye Nasra Şimmes Hindi’s works are usually just drawn and painted with a brush, they may be considered under this technique. She has also included mould printings in addition to brush illustrating in some other works. Such kinds of works may be considered as “mould-hand carved block printing” because these two techniques are used together.

Photo 1-2: Assyrian Block Printing Master Mıksiye Nasra Şimmes Hindi and her Home-Workshop

Mıksiye Nasra Şimmes Hindi’s works are considerably different from other Anatolian block printing works which may be called as classic in terms of patterns and composition. A pictorial expression on a fabric attracts the attention just like in Bedri Rahmi Eyüboğlu’s block printing works. Bedri Rahmi Eyüboğlu has compared the painting art and block printing and expressed his opinions as follows: “Paintings are mostly made on fabric, so is block printing. Any fabric on which a painting will be made is turned into linoleum with long efforts, in spite of this no one can guarantee that it will not crack and is cast in the future and will not disturb paints applied on it. Whereas block printing fabric never breaks from its paint even though it used in some works which may never be endured by a painting. Block printing is not afraid of sun, rain, mud. Block printing paint does not only stand on the surface of fabric like painting dyes but it chills the fabric to the marrow, mixes and becomes one with this fabric” (Eyüboğlu, 1986: 361). In addition, he expresses the aspects of painting and block printing different from each other as follows:

“Block printing is a public commodity. Block printing is made with short and sweet values. Block printing mixes colors and shapes with life...Block printing is generous, does not become a handful, and is useful...Block printing gives human relief and joy...I hope to same to painting!” (Erol, 1984: 107).

Bedri Rahmi Eyüboğlu has argued that canvas wall paintings for museums are not sufficient to ensure complete reflection of the art into society. He has expressed this thinking with the verse “what would I do with a beautiful that is not useful” (Aslier, 1976: 12). Mıksiye Nasra Şimmes Hindi has performed pictorial block printing works just like Bedri Rahmi Eyüboğlu and used figurative patterns. He has used its works as an instrument of self expression. Someone can have

Block Printing: One Of Lost Treasures Of Mardin

opinion about ethnic and religious identity from his block printing works and may reach stories and miracles of saints. The codes of her identity lie behind her simple and pure expression. The block printing works in which belief and expression become concrete have become the distinctive characteristic of Mıksiye Nasra Şimmes Hindi. Religious items are usually in the forefront in her works where scenes received from the bible are illustrated. She has illustrated some figures like the Jesus, Virgin Mary, apostle, saint, angel, Assyrian metropolitans* and some illustrative scenes like crucifixion and last dinner of the Jesus in her block printing works with an interpretation specific to herself. She has used several flower patterns, Mardin's pigeons and Turkish flag as the patterns ornamenting the figurative motives. she has produced church curtains, wall decorations, table sheets, bed covers, pillow cases and bundles with all these patterns and motives. Simplicity in her patterns immediately attracts the attention. Her patterns in which plain forms of expression are used give the feeling that there is not much effort on these works. The figures she used are two dimensional and it is seen that she supports these figures with decorative elements. The works of Mıksiye Nasra Şimmes Hindi means something for everyone due to this simple and plain form of expression. Just for this reason, the curtains made with handwork and decorated with religious figurations (See Photo 3-4-5), are ornamenting the Assyrian churches located at several countries of the world in addition to Mardin.

Photo 3-4-5: Mıksiye Nasra Şimmes Hindi's Curtains Decorated with Religious Figurations

The words decimal or alms-giving are used in the Assyrian Orthodox Church instead of the term zakat (benevolence). Decimal means the donation or gift required to be given voluntarily in order to cover expenses of the church and ensure livelihood for spiritual persons who devote themselves for the service of the God and the community and other servants (Akdemir, 1972: 65). Another reason why block printing curtains of Mıksiye Nasra Şimmes Hindi are existing in churches in several places throughout the world is that they have been donated as a decimal gift

* Metropolitan: This is a Greek origin word that means the head of bishops and expresses the religious president of Assyrians in a certain region (Koluman, 2001: 75).

Block Printing: One Of Lost Treasures Of Mardin

in these churches. A painting with natural paint print on felt and paintings of Fevzi Çakmak, İsmet İnönü and Atatürk on American fabric were given as a gift by Mıksiye Nasra Şimmes Hindi during the visits of Atatürk in Mardin and its neighborhood where Assyrians have lived (Koluman, 2001: 124). Mıksiye Nasra Şimmes Hindi has been figuring religious motives as well as basilisks and birds specific to herself and used some motives such as grapes and candles in her block printing works. These motives and patterns bear the stamps from the multicultural society and structure she lived in, namely Mardin. She has been producing dinner table covers, couch sheets, pillow cases by making prints with wooden moulds in her works (See Photo 6-7-8-9) (Uygur, Koyuncu Okca and Öz, 2017: 235).

Photo 6-7: Mıksiye Nasra Şimmes Hindi's Basilisk, Bird Figurations

Photo 8-9: Mıksiye Nasra Şimmes Hindi's Grape, Candle Motive and Wooden Block Printing Mould

Assyrian block printing that has been sustained by Mıksiye Nasra Şimmes Hindi in Mardin has become one of the lost arts upon death of Mıksiye Nasra Şimmes Hindi in 2016 when she was 100 years old. Her contributions in block printing art are too great to be ignorable not only because she has been a significant value belonging to her culture but also become the last representative of block printing tradition in Mardin.

Conclusion

Traditional arts, traditional vocations and outstanding masters in many fields are under the danger of extinction throughout Turkey by the influence of globalization. Therefore, finding a master is becoming increasingly difficult in many branches of art and vocation (Oğuz, 2008: 10). Being one of the lost values of Mardin, block printing and the transfer of this art has interrupted after the death of Mıksiye Nasra Şimmes Hindi who was the last representative of block printing. Hindi family has block printing curtains decorated with handmade figurations in Assyrian churches located in several places throughout the world not only in Mardin (Uygur et al., 2017: 237). Among the block printing kerchiefs made by Mıksiye Nasra Şimmes Hindi each has a different story. She has imprinted religious motives and symbols with her specific interpretations on block printing fabrics and contributed in both culture and publicity of Mardin.

There are many craftsmen and masters who have been the last representative of their art but died without ensuring the transfer of this art in Anatolia just like the block printing master Mıksiye Nasra Şimmes Hindi from Mardin. Because the transfer of such values to next generations is not ensured, they disappear with their craftsmen and masters. Mıksiye Nasra Şimmes Hindi has struggled as a woman by herself in transferring, reviving, sustaining and marketing of block printing tradition. She has been included as subject matter of many scientific studies with this dimension and served for Mardin as long as her health allowed. Traditional arts and traditional vocations shall provide both economic and cultural, artistic contributions in their locality and play an effective role in publicity of their locality by coming to the fore again and turning into a status of sustaining their production and responding to requirements of the time. After Mıksiye Nasra Şimmes Hindi as a significant value of Mardin lost her life, her works and future works were left half finished. Therefore, it is necessary to document and produce identical of limited number of block printing works and moulds of Mıksiye Nasra Şimmes Hindi and let people who study in this field access to such works in order not to be a mere spectator in disappearance of block printing art that bears a significant cultural value for Mardin, and not to forger her and her works. The works and moulds of Mıksiye Nasra Şimmes Hindi must be definitely included under the topics of block printing which are studied as courses in relevant departments of Faculties of Fine Arts, Faculties of Art and Design and Vocational Schools of Higher Education of Universities. Moreover, placement of these works and moulds in museums is highly significant because they are an important value of Mardin. Local administrations should own and protect this art and the art should be included in life practically by means of several art activities in order to ensure accurate transfer of block printing art to next generations.

REFERENCES

- Akdemir, S. (1972). Dini Kurallarımız. İstanbul.
- Altıntaş, K. M. (2016). Kaybolmaya Yüz Tutmuş Geleneksel Türk El Sanatkarlarının Karşı Karşıya Bulunduğu Ticari Sorunların Analizi. Bilig, Sayı:77.
- Aslier, M. (1976). Bedri Rahmi Eyüboğlu ve Türk Sanatı. Türkiyemiz, Yıl:7, Sayı:19, Apa Ofset Basımevi, İstanbul.
- Assmann, J. (2001). Kültürel Bellek. Çevirmen: Ayşe Tekin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bilge, Y. (2001). Geçmişten Günümüze Süryaniler. İstanbul: Zvi-Geyik Yayınları.
- Erol, T. (1984). Günümüz Türk Resminin Oluşum Sürecinde Bedri Rahmi Eyüboğlu, Yetiştirme Koşulları, Sanatçı Kişiliği. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Ertürk, F. E. (2012). Türk Yazmacılık Sanatının Renk, Motif ve Kompozisyon Açısından İncelenmesi-Study of Turkish Art of Yazmacılık in Terms of Color, Figure and Composition. IV. Uluslararası Türk El Dokumaları (Tekstil) ve Gelenekli Sanatlar Kongresi-IV. International Turkish Textile (Hand Wovens) and Traditional Arts Congress, 02-05 Ekim, Anka Basım Yayın Ltd. Şti. b.y.y, s. 139-140, Bakü-Azerbaycan.
- Eyüboğlu, B. R. (1986). Resme Başlarken, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Karoğlu, H. (2011). Tokat Yöresi Ağaç Baskı Yazmacılık Sanatı-The Art of Wood Block Printing in Tokat Region. V. Uluslararası Türk Kültürü ile Sanatlar Kongresi/Sanat Etkinlikleri-V. International Turkish Culture and Arts Congress/Art Activitiy (09-13 Mayıs, Madrid-İspanya), Konya Fikir Sanat Kültür Adamları Derneği Yayınları, Konya.
- Koluman, A. (2001). Ortadoğu'da Süryanilik/Dini-Sosyal-Kültürel Hayat, Ankara: Asam Yayınları.
- Koyuncu Okca, A. (2016). Denizli'de Kaybolmaya Yüz Tutmuş Kimi Geleneksel Meslekler-Some Traditional Occupations About to Be Lost in Denizli. Akademik Bakış Dergisi, Sayı: 58.
- Küçük, Z. G. (2008). Mardin ve Çevresinde Süryaniler. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Çukurova Üniversitesi.
- Oğuz, Ö. (2008). Unesco ve Geleneğin Ustaları Unesco-et Maîtres de la Tradition. Millî Folklor, Yıl: 20, Sayı: 77.
- Öz, D. (2016). Kişisel Koleksiyonlarda Bulunan Bitkisel Motifli Yazma Başörtüleri-Plant Motif Hand-Printed Headscarves Existing in Personal Collections. V. Uluslararası Türk Sanatı, Tarihi Ve Folkloru Kongresi/Sanat Etkinlikleri Prof. Dr. Yusuf Küçükdağ Armağanı-V. International Turkic Art, History and Folklore Congress/Art Activities in Honour of Prof. Dr. Yusuf

Block Printing: One Of Lost Treasures Of Mardin

Küçükdağ, 13-16 Nisan, Anka Basım Yayın Ltd. Şti., s. 121-126, Komrat, Moldova.

- Öz, D. (2017a). Üsküdar'da Yazmacı Turnayan Ailesi ve İlk Serigrafi Atölyesinin Kuruluşu-Block Printer Turnayan Family and Establishment of the First Screen Printing Atelier in Üsküdar. Uluslararası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu 'Yazmalardaki El İzleri'-International Traditional Arts Symposium 'Handprints in Yazma', 20-21 Nisan, KTÜ Yayınları , s. 30-37, Trabzon.
- Öz, D. (2017b). Üsküdar'ın Yazmacılık Tarihine Dair Bir Araştırma. Yazmalardaki El İzleri, Hamdi Ünal, Nazmiye Aydın (Ed.), Trabzon: KTÜ Yayınları.
- Pamir Akbil, F. (1970). Türk El Sanatlarından Örnekler. İstanbul: Akademi Yayınları.
- Sipahioğlu, O. ve Kavcı Özdemir, E. (2012). Ev-Atölye Sistemi İçerisinde Geleneksel Yazma Baskıcılığının Üretimine Mardin ve İzmir'den Birer Örnek-Two Prime Examples of Traditional Hand Printed Cloth Production from Mardin and İzmir. Sanat Dergisi, Sayı: 21.
- Şimşek, M. (2003). Süryaniler ve Diyarbakır. İstanbul: Çivi Yazıları Yayınevi.
- Uygur, H. K. (2015). Kutsal Mekân Bağlamında Mardin Süryanilerinin Anlatıları. (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Uygur, H. K., Koyuncu Okca, A. ve Öz, D. (2017). Bir Kültürün Son Temsilcisi: Mıksiye (Muqsiye) Nasra Şimmes Hindi-**ܡܝܟܣܝܝܬܐ ܢܫܪܐ ܫܝܡܡܝܫ ܗܝܢܕܝܐ** ve Ardında Bıraktıkları-The Last Representative of a Culture: Muqsiye Nasra Simmes Hindi-**ܡܝܟܣܝܝܬܐ ܢܫܪܐ ܫܝܡܡܝܫ ܗܝܢܕܝܬܐ** and What She Has Left Behind. Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 11.

The photos used in the article belong to Veliye Marti archive.

Cilt: 6, Sayı: AGP Özel Sayısı, Ekim 2018 / Volume: 6, Issue: AGP Special Issue , October 2018

AN EVALUATION ON HISTORY-MEMOIRS RELATIONSHIP IN ACADEMIC HISTORY STUDIES¹

Akademik Tarih Araştırmalarında Tarih-Hatıra İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme

Olcay ÖZKAYA DUMAN*

ÖZ

Tarihe tanık ve tarihin belli bir dönemine adanmış olma, kişilerin geçmişten biriktirerek getirdikleri hatıralarından, tanıklık etmiş oldukları yaşadıklarından edindikleri bilgileri gelecek kuşaklara aktarılabilirlikleriyle mümkündür. Bu anlamda hatıra veya anılar tarih yazımının önemli referansları arasında yer almaktadır. Bu konuda tarihin temel kaynaklarını ele alan referanslar üzerine önemli çalışmalar mevcuttur. Tarih, bu yönüyle kendi kaynaklarını tartışarak yöntem bilim üzerine yeni bakış açıları ortaya koymuştur. Anı ve Hatıratın Tarih ile ilişkisi üzerine farklı bakış açıları bulunmaktadır. Bunlardan birine göre anılar gelecekte varlığını sürdürmek isteyen bireyin, özel veya toplumsal yaşantısının bir kesitini kamuya meletmesidir. Anıların yazılma nedenleri arasında, unutulmamak, kaybolmasından korkulan bir gerçeği tarihe, topluma aktarmak, birlikte yaşadığı kişilere hayranlığını bildirmek, bir tür günah çıkartmak, gelecek kuşaklara ders vermek yer almaktadır. Anı yazılarında yazarların ana kaygısı, kendilerini değil yaşadıklarını anlatmaktır. Buna göre kişi anlatılarını tarihe teslim ederek onun önemli bir referansı olur.

Söz konusu çalışma akademik tarih araştırmalarının ana referansları olarak değerlendirilen Hatıratların, bu türden çalışmalara katkısını ortaya koymak, anı anlatılarının metodolojik kullanımı ve yazımı hakkında bir analiz yapmayı amaçlamaktadır. Bu şekilde akademik tarih çalışmalarında olayların belgelerde görünmeyen öteki yüzü, aynada görülmeyen diğer yarısı, insanı ortaya çıkaran ve gündelik yaşama dair ayrıntılar ortaya çıkarılarak olay ve olguların çeşitli açılardan değerlendirilmesine olanak sağlanmış olunacaktır. Bu durum hatırat türünden kaynakların tarih çalışmalarına katkıları olarak değerlendirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Tarih, Hatırat, Sosyal Bilimler, Olay ve Olgu.

¹ This article is based on a paper presented at the 12th AGP International Humanities and Social Sciences Conference (4-6 May 2018 Charles University, PRAGUE) Prague, Czech Republic.

* Asst.Prof.Dr. in Department History of Turkish Republic , Mustafa Kemal University, Turkey. (ozkaya@mku.edu.tr.)

An Evaluation On History-Memoirs Relationship In Academic History Studies

ABSTRACT

Witnessing history and feeling dedicated to a certain period of history can be possible if people pass on their knowledge which they've obtained from their memories and past experiences to the next generation. With this regard memories are among the most significant references while writing history. There are important studies that discuss the references which approach the main sources of the history. History puts forward new perspectives on methodology by discussing its own sources. There are different views on the relationship between memoirs and history. According to one of these views memoirs can be defined as the act of publicizing part of a private or social life by an individual who wants to continue his/her existence in the future. The reasons why memoirs are written can be stated as to prevent memories from being forgotten, passing on a reality (that is afraid to be lost) to history, society, to show your admiration to people you live with, to confess a sin or to give a lesson to next generations. The main concern of the authors in writing memoirs is writing about their experiences instead of writing about themselves. By this the person devotes his/her narration to history and becomes a significant reference of it.

The relevant study aims to put forward the contribution of memoirs to the history studies and analyze the methodological usage and writing process of the memoirs which are regarded as the main references of academic researches on history. In this way an opportunity will be provided to evaluate the events and facts from different perspectives by revealing the invisible parts of the events which can't be found in the documents, the other side that can't be seen in the mirror, the details which reveal humanity and daily life. This situation should be interpreted as the contribution of memoir source type to history studies.

Keywords: History, Memoirs, Social Sciences, Events and Facts.

INTRODUCTION

An important subject which is taken into consideration in the methodological issue of the history research is the position of memoirs and how these memoirs should be evaluated and analyzed. It will be suitable to shortly touch upon the method in history before approaching the subject directly. There are very few studies in Turkey about the method issue in history in other words about the understanding and comprehension of historical events. While the subject is generally discussed superficially it is also trapped in the introduction parts of few history books and newspaper articles. It is discussed based on two opinions not only in Turkey but also outside Turkey. On one hand it is argued that it can be examined just as a natural science and there can also be a causal law in history on the other hand history is considered as historiography (chronicler) and a historian as a recording device. In general, historical events which are the subject unit of history can't be completely comprehended by strict deductive and inductive methods of physical and natural science. Because the accuracy of the subjects which these sciences are interested in can be proved by experiments. But in history the experiments are not conducted in the way understood by the physician. The method

An Evaluation On History-Memoirs Relationship In Academic History Studies

considerably used in history is the reduction method. There are no probabilities in history, probability pertains to physical and natural science. The subject unit of history is unique. The subject unit of history is first of all a historical event, cause or causes of this events in other words the interpretation of the event(Sander,1976:183-184). When considered within the framework of methodology these events are important in various ways as they leave marks on the lives of human beings (the main references of history) and in turn the society. All of these significant events are hidden in the memoirs which are experienced and put down on paper by people over time. Memoirs are valuable works with regard to the fact that they shed light on the events of the period.

Memoir or remembrance arises from people's desire to share their life and experiences with other people and also from the fear of being forgotten and to come to terms with history. With the desire to share, the memoir writer expresses the past by reviving the traces that are left by the events on his/her mind. Although memoir is new as a literary genre it can be encountered in anecdotes with political and historical features and in ancient writings. Among these are Caesar's Gallic War, Baburnama of Zahir-ud-Din Muhammad Babur etc. It's not easy to draw certain borders and make various definitions about the memoirs according to these borders. Steinberg defined memoir which had its first examples as a special genre in the XVI. century from the European Literature and became widespread with the influence of XIX. century romantics as "the texts written by people for his/her private or social life". In the East, memories were present in works which were written in different genres such as biography collections, travel journals, legends(Akar, 2004:383).

According to another point of view it is stated that in order to evaluate all of the autobiographic writing types in the West from XIV. Century onwards-which can be defined as the *story of being an individual*-and also memoirs in particular within the scope of this definition in the Ottoman Empire which had an isolated society and also part the ways of these two concepts with history, XIX. century should be awaited. In this century in which under the influence of Western civilization modernization of Ottoman Empire were laid, apart from or besides individualisation and the concept of us(criteria for modernization) the existence of 'I' was also questioned. During the recent years studies conducted both in the field of Literature and History indicate that intellectuals of the Ottoman period left some records regarding their lives in fact these studies also indicate that these texts date back to the old times of the Westernization period. However the important points to consider in this situation, first and foremost, are the aim of these personal narrations and the behavior of the people in terms of *being themselves* or in other words presenting their own world while putting down these texts on paper (Öztürk, 2011:305).

New view points and different studies on memoir writing and narration were supported by type of works which could contribute to the improvement of history works. From this point of view especially early 21st century draws attention as it's the period in which these types of studies were conducted and works were written. The studies of Georg G.Iggers can be given as an example for these relevant works. Most of the part of Iggers' work consists of Lawrence Stone's article named

An Evaluation On History-Memoirs Relationship In Academic History Studies

“The Revival of Narrative: Reflections on a New Old History”. This article emphasizes a basic transformation in viewing and writing style of history which emerged during 1970’s.² It can be understood that this emphasis on the concrete experiences of people aims to present different point of view to the expressive types of history (Iggers, 2000:99).

Memory and memoirs were first used by(s.369) Muallim Naci (1850-1893) in the sense of the present day and later on memoir became the name of this genre. Memoirs are works written on a particular idea that comes to mind, a matter that is remembered, a circumstance, situation, hatıra-ı ahd-i şebab (memories which are loyal to past), memoirs of the society. Memoir is determination of the traces of life experience and impressions and in that way it’s very different from a diary (agenda). If a diary is the identification and a photograph of the day then memoirs are the photographs of the whole life or part of the life which are taken subsequently from the traces of the person’s mind. In other words a person as a memoir writer is his/her own historiographer (Birinci, 1998:611).

As memoir writing became common as a completely independent genre in the Western Literature especially from XIX. century onwards a search for an Arabic and Turkish word for the term began. In Arabic *müzekkirat* and *zıkrayat* and in Turkish the word hatıra which also had an Arabic origin but a different meaning was used for the word *memoire*. The use of hatırat (memoirs) as the plural of hatıra (memory) began during the beginning of this century (Akar, 2004:384).³ Even though the word *memoire* in French is used as *hatıra* in Turkish the meaning is different from the meaning which combines memoir and memory. In XIX. century memoir became popular as an independent genre in modern understanding. Based on its meaning in French it was defined as *things that are memorable* (Öztürk, 2011:305).⁴

Within the framework of the understanding advocating pure Turkish language the word *anı* which is the word used today for this genre that is among the important references of history substituted for the word hatıra. Even though this genre which developed in the XIX. century became more widespread after the

² For detailed information on social memory see: Paul Connerton, *How Societies Remember*, Transl.:Alaeddin Şenel, Ayrıntı Publications, 1999, İstanbul and İlber Ortaylı, *Journey to the Borders of History (Tarihin Sınırlarına Yolculuk)*, Timaş Publications, İstanbul, 2007.

³For detailed information on this subject see: Orhan Okay, “Memoir”, *Islamic Encyclopedia*, Religious Foundation Publications, C.16, İstanbul, 1997 and Robert R.Rchibald, “ A Personal History of Memory”, *Social Memory and History*, Edited by Jacob J.Climo and Maria G.Cattell, Altamira Press, New York, 2007 ve Paul Thompson, *Voice of the Past*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları (Publisher), İstanbul, 1999 which considers the relationship between History and Memoir in a methodological framework and gives detailed information within this scope.

⁴ For detailed information on conceptual definitions see: Banu Altınova, “Memoir” as a Literary Genre within the Framework of Contradicting Concepts (“Kavram Kargaşası Çerçevesinde Edebi Bir Tür Olarak “Hatıra””, *Türkbilgi*, 2003/6, Page 3-12 ve Z.Velidi Togan, *Method in History (Tarihte Usûl)*, İstanbul University Faculty of Letters Publications, İstanbul, 1950.

An Evaluation On History-Memoirs Relationship In Academic History Studies

modernization period-in which the first examples of new ideas and concepts were seen- and promoted, became a source for other type of works, the works of the memoir/memory type are relatively few. Although numerous writers tried to explain this deficiency via various reasons it's an important, challenging, remarkable issue that this genre which gradually boomed isn't basically embedded in our literature. In order to put forward the validity of the memory genre the statement made by A.Davenport is rather important; "There are no people in England of certain age that haven't written a memoir"(Karakoç, 2008:377).

Just like in other parts of life the evolving process established by modernization especially in the world of dreams directed people to understand, predict, discuss, record, save, transfer and share the course of events and facts around them. It can be stated that this process became more notable from 1908 onwards by increasing in low frequency as the literary genres of the period produced works which were rich in terms of memoirs. The fact that this genre evolved as a literary memoir instead of historical is remarkable. This determination can be understood when the quality and the number of the works of the period are analyzed. The habit of writing a memoir increased over time as the tendency of firstly figures that are prominent in the society in various ways and then other individuals can be clearly observed. Memories/Memoirs might have been written due to numerous reasons. Our curiosity on this subject can be satisfied by analyzing these type of works. Among these reasons the following can be stated; saving and sharing the important information concerning a certain period, event, fact, ensuring the transfer of these to the next generations, feeling concerned about the fact that these type of information can be lost, desire to advise and give recommendations. In addition to this reasons such as revealing the effect of events on time and also the effect of time on events, foregrounding the individual and the event, transferring heroism by narrations, transferring feelings like fear, excitement etc. that witness the evolving process of events but are rarely found in other documents.

In order to understand the relationship between history and memoirs Fatma Aliye Hanım is a good example. According to Fatma Aliye (1862-1936)-also to other memoir writers of the period- memoirs are "life histories". During the relevant period even though these definitions weren't present in their works most of them mention about memoirs as life histories (in other words biographies). Life histories acquire a different dimension in history. Historical events are the interpretation of events and individuals. In Fatma Aliye's book Ahmet Cevdet Pasha and His Time which is about the memoir of her father biography is used as the synonym of life history. Within the scope of this equivalent usage she emphasizes the opportunity of the life history writers in terms of taking part in the history within the scope of this emphasis private life is considered separately. The separation of private life and the saying that only her father can write his own life are important for memoirs. Within this scope private life is equivalent to memory. In her book Fatma Aliye also considers memoir as "a way of writing historical events". She lays emphasis on the fact that while transferring historical cases the things written should be accurate. Thus she puts forward the relationship between history and memoir (Öztürk, 2011:314).

An Evaluation On History-Memoirs Relationship In Academic History Studies

Memoir is not the story of a personal life. Beyond the person it is the narration of everything that happens around the person. In that way memoirs are sources which present historical periods and events in various ways. It should be stated that this genre became common from the beginning of the XX. century. Kütükoğlu stated that the importance given to memoirs increased from XIX. century onwards. Kütükoğlu also stated that important people like Sultan Abdülhamit II., Mithat, Said, Kamil Pasha and member of Committee of Union and Progress Ibrahim Temo also put down their memories on paper(Kütükoğlu, 2011:24).

There are many examples of memory writing. The Great Speech (Nutuk) which describes Turkish War of Independence in detail and written by Mustafa Kemal Atatürk is one of the most important examples of memoirs in Turkish Literature. There are also memoirs written by important commanders like Kazım Karabekir (Why Did We Enter The World War?, How Did We Enter The World War, How Did We Manage The World War?/Cihan Harbine Neden Girdik. Nasıl Girdik, Nasıl İdare Ettik?), Ali Fuat Cebesoy (War of Independence Memoirs/Milli Mücadele Hatıraları), İsmet İnönü (Memoirs/Hatıralar). These types of memoirs constitute the sources of the history writing of the recent periods in Turkey which require sensitivity. In fact apart from archive, periodicals and books these type of texts constitute the fourth group of sources in researches which are conducted on the last century. Especially letters and documents in the memoirs increase the reliability of these works and provide a worthwhile evidence for history researches(Demirtaş, 2017:167).⁵ With regard to the way the past narrations interpret present time for the experienced historical events Bloch emphasizes the vibrations of human life and a process which can be perceived via our emotions. According to him without experiencing in person would it be possible to understand the confusion of an army due to a siege or the confusion of a community due to a defeat? The experiences of people put forward the feeling of being lost and the failing process of the societal structures with regard to our daily experiences (Bloch, 1985:28).⁶

According to Birinci the main development of the memoir was after the proclamation of constitutional monarchy. According to him memoir writers can be separated into groups. Among these are writers, actors, actresses, journalists, people that are in close relation with the palace, ulemas, sheikhs, teachers, scientists, foreigners, people in captivity, businessmen, soldiers, lawyers, administrators, police

⁵ For more information on Social Science Disciplines see.: Gulbenkian Komisyonu, “*Sosyal Bilimleri Açın*”, Metis Publications, İstanbul, 1996. There are many works written on memoirs which are about various periods. Among these are works of Second Constitutional era. For more information on these works see.: Murat Hanılçe, An Essay on the Bibliography of Memoirs on The Second Constitutional Era (“İkinci Meşrutiyet Dönemine Dair Hatırat Bibliyografyası Denemesi”), *Bilig*, Fall/2008, Number 47, Page 147-166.

⁶ For more information on narrations and criticism of other sources in history researches see.: Leon E. Halkin, *Factors of Historical Criticism (Tarih Tenkidinin Unsurları)*, Transl.: Bahaeddin Yediyıldız, Turkish History Institution publications, Ankara, 1989 and İsmail Özçelik, *Methods and Techniques in History Researches (Tarih Araştırmalarında Yöntem ve Teknikler)*, Nobel Akademik Publications, Ankara, 2012.

An Evaluation On History-Memoirs Relationship In Academic History Studies

officers and people from other professions. Recently it attracts attention that in particular people who are members of Foreign affairs of the Republican Period, female writers, scientists write and publish their own memoirs(Birinci, 1998:615).

In addition to the memoir works stated above there are many works which were written in different periods. Among these are the book named Turkish Independence War which was published in 1973 and written by Fahri Belen who was a division commander during the War of Independence and later on became a lieutenant general and the book named “Ten Year War and Afterwards 1912-1922” which was written by Fahrettin Altay who was successful against the enemies during The Great Raid and the first commanding officer to arrive in Izmir. Apart from these works the following books of Rahmi Apak are important works of the period; How was Western Front Established in the War of Independence (1949) and Memoirs of Seventy Year-old Officer (1957). The work of İzzettin Çalışlar named Memoir of War of Independence which consist of five volumes can be considered within these type of works. Mustafa Kemal Atatürk being in the first place İsmet İnönü, Ali Fuat Cebesoy, Asım Gündüz, Kazım Özalp, Salih Bozok who joined the war in person or witnessed it also wrote down their memories about the period (Altıkulaç and Yeşilbursa, 2014:163).

According to Birinci apart from archive, periodicals and books these type of texts constitute a fourth source group for the history researches of the last century. In a history research these four groups should be evaluated in minimum standards. In fact memoirs are essential components of the first three group. In these type of texts both information regarding human and other types of information which are not stated in other texts can be found. In Political history or intellectual history we can see these sources as completely essential and primary sources. These kind of sources can compensate for the monotony in official documents and sources. Due to this apart from stating the name of the memoir historians should also analyze the content of it. One must pay attention if the memoirs are based on reality, simplified or chosen. Memoirs should be considered within the framework of the subject that is discussed. It is also important to collect and present statements from various memoirs on the same subject and to compile various statements. In other words it is important to fulfill the “listen to the other side” (Audi alteram partem) condition of history. Birinci remarked that by using this working method memoirs which can be regarded as historical sources can be promoted from individuals’ history to societies’ history by giving importance to the rules of history(Birinci, 1998:618-619).

When considered in general with all of the examples, people who see what other people do and identify them correctly, take their photographs or people who write memories of their experiences correctly present significant documentaries for history. But as the understanding of people who observe vary depending on abilities and moral status, the observer’s provisions on these events are generally different and in noncompliance with each other. Brundage who considers memoirs in the category of sources published from primary history sources states that even if they includes comments in the favor of the writer or serve for aim of the writer these type

An Evaluation On History-Memoirs Relationship In Academic History Studies

of sources are by no means insignificant as apart from other features memoirs present valuable information on the personality of prominent people. With regard to the historical value of memoirs information can be provided from the Annales⁷ movement which left marks on the 20th century historiography. Leopold Von Ranke and his contemporaries who were the pioneers of the movement advocated that instead of focusing on policy a history paradigm should focus on historical events which completely approach human events. (Altıkulaç and Yeşilbursa, 2014:162).⁸

Discussions based on the modernization of history in the 20th century were approached by numerous works written on history and history method. An important work among these is the “Re-thinking History” written by Keith Jenkins. This work which was translated by Bahadır Sina Şener started discussions on the content of history and History in the Postmodern World. Anglo-centered, Europe-centered, etno centered, sex-centered, reason-centered approaches were also among the subjects which were opened up for discussion. As required by the skeptical and critical approach history moved away from minimal theme definitions and was considered in a re-interpretation process. At this part discussions put forward on history and narration in history writing have an extensive coverage (Jenkins, 1997:71).⁹ The subjected discussions are very important to understand the significance and essentialness of memoirs in history works.

Generally in academic history works in which memoirs are regarded as important references, memoirs can provide valuable information and findings that

⁷ The most innovative, unforgettable and important works of history of the 21st century was produced in France.

From time to time it was a famous and discussed subject just as *La nouvelle histoire* (new history), *la nouvelle cuisine* (new cuisine). Most parts of this new history consists of the works of a group which was established in 1929 and comes to mind via the journal named *Annales*. People who aren't among the group emphasize the common points of this work and recall the writers of these works by the name of *Annales School*. On the other hand people who are among the group emphasize personal differences and state that such a group doesn't exist. Lucien Febvre, Marc Bloch, Fernand Braudel, Georges Duby, Jacques Le Goff and Emmanuel Le Roy Ladurie are the prominent figures of the group. Peter Burke, *French Historical Revolution: Annales School*, Transl.: Mehmet Küçük, Doğu-Batı Publications, Ankara, 2002, p.23-24. Furthermore for detailed information on Annales School, historiography events within the scope of this school, texts of Bloch, Febvre and Braudel (founders of the school) see.: Burke, Bloch, Febvre v.d., *History and Historian on the Path of Annales School(Tarih ve Tarihiççi Annales Okulu İzinde)*, Der.:Ali Boratav, Kırmızı Publications, İstanbul, 2007.

⁸ For detailed information about this subject see: R.G. Collingwood, *Tarih Tasarımı*, Çev.: Kurtuluş Dinçer, Ara Publications, İstanbul, 1990 and M.Buhr; W.Schroeder; K.Barck, *The Philosophy of Enlightenment*, Transl.: Veysel Atayman, Yenihayat Publications, İstanbul, 2006.

⁹ For detailed information on 20th century history writing and historiography see: Georg G.Iggers, *Historiography in the Twentieth Century: From Scientific Objectivity to Postmodern Challenge*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları(Publisher), İstanbul, 2000 ve E. Bernheim, *Introduction to the Historical Science, Method and Philosophy of History*, Transl.:M.Şükrü Akkaya, Ministry of Culture Publications, İstanbul, 1936.

An Evaluation On History-Memoirs Relationship In Academic History Studies

will enlighten different directions of history if they are taken into consideration by comparing and analyzing them with each other and other works. As mentioned by Kütükoğlu it's not possible to write memoirs objectively as they are put down on paper by prioritizing feelings and personal opinions. Thus these works should be used after comparing them with other works in other words after criticism. (Kütükoğlu, 2011:25). Within this point of view the invisible side of the events which is the human side is revealed. This situation serves as lifeline water that provides a chance to perceive the events from various aspects with a broader perspective.

CONCLUSION

Works which are put down own paper by people that shed light on various periods of history, witnessed the process and the improvement in a way or received the information from the first-person are not merely of the biography type. These works can include significant information which can shed light on each type of improvement of the period. In this way memoirs which can be regarded as these type of works should be considered as primary references for history researches. In the work "*Tarih Araştırmalarında Usûl*" (*Method in History Research*) written by Kütükoğlu it is stated that "works which are of memoir type have a value as they shed light on the events of the period... but these shouldn't be used without criticism".

Memoirs are rich works in terms of presenting details which in a way affected the development of historical events that weren't stated in archive documents, periodicals and other sources. The works which are written by memoir writers about their personal feelings, thoughts and because of their intention to reflect their ideology are dependent to be criticized. This weakness of memoirs significantly reveals the need to compare the memoirs of the period both among each other and both with other written or various types of sources.

Within the scope of this approach as a final say memoirs as a source type can carry the academic history research further than archive and document historiography. This situation can be regarded as an effort which can carry scientific researches conducted in this sense further and see and understand the the events from different perspectives in a broader sense. Such that a historian will receive a chance to reveal the heroes that are left in the dark rooms of the history or the heroes who haven't been seen and noticed. The historian will also receive a chance to reach the information which in a way direct the flow and development of the history.

An Evaluation On History-Memoirs Relationship In Academic History Studies

REFERENCES

- Akar, Ş. K- İrfan Karakoç (2004). “Siyasi Tarih Kaynağı Olarak Hatırat ve Gezi Notları”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C.2, S.1, ss 383-421.
- Altınova, B. (2003). “Kavram Kargaşası Çerçevesinde Edebi Bir Tür Olarak “Hatıra”, *Türkbilig*, Sayfa Aralığı 3-12.
- Altıkulaç, A- Emine Güntepe Yeşilbursa (2014). “Tarih Araştırmacılarına Göre Hatıratların Tarihsel Değeri”, *ISHE*.
- Bernheim E. (1936). *Tarih İlimine Giriş, Tarih Metodu ve Felsefesi*, Çev.:M.Şükrü Akkaya, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Birinci, A. (1998). “Hatırat Türünden Kaynakların Tarihi Araştırmalardaki Yeri ve Değeri”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı: 41.
- Bloch, M. (1985). *Tarih Savunusu Ya Da Tarihçilik Meselesi*, Çev.: Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.
- Burke, P. (2002). *Fransız Tarih Devrimi: Annales Okulu*, Çev.: Mehmet Küçük, Ankara: Doğu-Batı Yayınları.
- Burke, B- Febvre v.d. (2007). *Tarih ve Tarihçi Annales Okulu İzinde*, Der.:Ali Boratav, Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- Collingwood, R.G. (1990). *Tarih Tasarımı*, Çev.: Kurtuluş Dinçer, Ara Yayınları, İstanbul.
- Buhr, M- W Schroeder- K Barck (2006). *Aydınlanma Felsefesi*, Çev.: Veysel Atayman, İstanbul: Yenihayat Yayınları.
- Connerton, p.(1999). *Toplumlar Nasıl Anımsar*, Çev.:Alaeddin Şenel, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Çukurova, B. (1999). “Milli Mücadele Anıları Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi 1”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, VI/23.
- Demirtaş, B. (2017). “Tarih Yazımında Hatırat ve Günlüklerin Yeri ve I.Dünya Savaşında Kafkas Cephesi Örneği”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, C.3, Sayı 1.
- Gulbenkian Komisyonu. (1996). *Sosyal Bilimleri Açın*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Halkın, L. E. (1989). *Tarih Tenkidinin Unsurları*, Çev.: Bahaeddin Yediyıldız, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Haniççe, M. (2008). “İkinci Meşrutiyet Dönemine Dair Hatırat Bibliyografyası Denemesi”, *Bilig*, Güz/2008, Sayı 47, Sayfa Aralığı147-166.
- Iggers, G.G. (2000). *Bilimsel Nesnellikten Postmodernizme Yirminci Yüzyılda Tarihyazımı*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

An Evaluation On History-Memoirs Relationship In Academic History Studies

- Jenkins, K. (1997). *Tarihi Yeniden Düşünmek*, Çev.. Bahadır Sina Şener, Ankara: Dost Yayınları.
- Karakoç, İ. (2008). “Edebiyat Tarihi Kaynaklarından Hatıralar ve Osmanlı’dan Günümüze Edebiyat Hatıraları Bibliyografyası Üzerine Bir Deneme”, *Kebikeç*, Sayı 26, Ankara: Kebikeç Yayınları.
- Kütükoğlu, M. (2011). *Tarih Araştırmalarında Usûl*, II.Dizi, Sayı 6, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Okay, O. (1997). “Hatırat”, *İslam Ansiklopedisi*, C.16, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2007). *Tarihin Sınırlarına Yolculuk*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Özçelik, İ. (2012). *Tarih Araştırmalarında Yöntem ve Teknikler*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Öztürk, B. (2011). “Tanzimat Yazarlarına Göre Hatırat Türü”, *TÜBAR*, XXIX.
- Rchibald, Robert R. (2007). “ A Personal History of Memory”, *Social Memory and History*, Edited by Jacob J.Climo and Maria G.Cattell, New York: Altamira Press.
- Sander, O. (1976). “Tarihte Yöntem”, *Toplum Bilimlerinde Araştırma ve Yöntem*, Derleyen:Ruşen Keleş, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, No.152, Sayfa Aralığı 183-197, Ankara: Sevinç Matbaası.
- Thompson, P. (1999). *Geçmişin Sesi*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Togan, Z.V. (1950). *Tarihte Usûl*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Cilt: 6, Sayı: AGP Özel Sayısı, Ekim 2018 / Volume: 6, Issue: AGP Special Issue , October 2018

İKİ PROJE/İKİ MEDENİYET:

ZİNDANKALE SANAT GALERİSİ VE AKROPOL MÜZESİ

Two Projects/Two Civilizations: Zindankale Art Gallery and Acropolis Museum

Rabia KÖSE DOĞAN*

ÖZ

M.S. 11. ve 12. Yüzyılda, yaklaşık 200 yıllık bir zaman diliminde hüküm süren Anadolu Selçuklu Medeniyetine, Türkiye/Konya başkentlik yapmıştır. Günümüzde Konya kent merkezinde çok sayıda Selçuklu dönemi eseri bulunmaktadır. 2007 yılında kent merkezinde Zindankale olarak bilinen bölgede çok katlı otopark yapımı sırasında temel kazılarında, Selçuklu dönemine ait kale surları bulunmuştur. Surların bulunması ile otopark inşasına ara verilerek Konya'da bulunan yerel bir mimarlık ofisi tarafından surların gün yüzüne çıkarılarak, sergilenmesi için Sanat Galerisi Projesi hazırlanmıştır. Zemin kat ve bodrum katlarından oluşan galeri içerisinde, geçici ve kalıcı sergi alanları ile Selçuklu dönemi gündelik hayatını anlatan panoramik resim bulunmaktadır. 2018 yılında halen iç mekan düzenlemesi çalışmaları sürdüğü için sanat galerisi kullanıma açık değildir. Çalışma kapsamında Türkiye/Konya'da bulunan Zindankale Sanat Galerisi ile başlangıç aşamasından projesinin hazırlanması benzerlik gösteren Yunanistan/Atina'daki Akropol Müzesi karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır. Her iki yapının, yapım sürecindeki benzerlikleri ve farklı yönleri kapsamlı olarak incelenecektir. Çalışmanın sonucunda, tarihi ve kültürel değere sahip yapıların, planlama ve uygulama süreçleri tasarımcılara ve araştırmacılara yön gösterecek niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Selçuklu, Akropol, Müze, Proje, Tasarım.

* Doç. Dr. Selçuk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü rabiakose@selcuk.edu.tr

İki Proje/İki Medeniyet: Zindankale Sanat Galerisi ve Akropol Müzesi

ABSTRACT

During A.D. 11th and 12th century, about 200 years' time at the prevailing Anatolian Seljuk Civilization, Turkey/Konya was the capital. Today, there are numerous works of Seljuk period in the city centre of Konya. During the construction of multi-storey parking lot in a location known as Zindankale in the city centre in 2007, the Seljuk era fortress walls were found. Having found the walls, the construction of the parking lot was interrupted and the Art Gallery Project was prepared for the exhibition of the walls by the local architectural office in Konya. In the gallery consisting of the ground floor and basement floors, there are temporary and permanent exhibition areas and panoramic picture, which explains the daily life of the Seljuk period. It is planned to be re-opened in 2018. Within the scope of the study, Zindankale Art Gallery in Turkey/Konya and Greece/Athens Acropolis Museum, which shows similarities with the design conditions, will be discussed comparatively. The similarities and the different aspects of the both structures will be thoroughly examined. In consequence of the work, the processes of planning and implementation of structures with historical and cultural values are qualified enough to guide the designers and researchers.

Keywords: Seljuk, Acropolis, Museum, Project, Design.

1. Müze Kavramına Bakış

Müze sözcüğü Grekçe de "Mouseion" kelimesinden türetilmiş olup, Grek mitolojisinde "Musalar" adı verilen tanrıçalara adanan tapınak ve Atina'da Musalara ayrılan tepe anlamına gelmektedir (İnel, 1998), (Genim, 1998). Grek Partheonun da ise müzik ve şiire ilham veren esin perileri olarak tanımlanan mus/müzlerin yaşadığı yer anlamındadır (Başaran, 1995), (Gerçek, 1999). Fransız Akademisi, müzeyi açıklarken, güzel sanatların, bilimlerin ve edebiyatın incelenmesine ayrılmış yer tanımını kullanmıştır.

Eski Yunan tapınaklarına kadar uzanan müze kavramı, 17. Yüzyıl sonunda kent soyluların kendilerine ait sanat yapıtlarını evlerinin bir bölümünde sergilemeye başlamasıyla gelişmiştir. Başlangıçta sergileme ve koruma amacıyla planlanan müzelerin geçirdiği aşamayı, modern mimari öncesi, modern ve modern mimari sonrası başlıkları altında değerlendirmek mümkündür. Modern mimari öncesi, geleneksel müze plan tipolojisi olarak saray müzeler ve neoklasik müzeler olarak saptanabilir (Ataoglu Canbakal, 2015). Günümüz müzecilik anlayışı ise çağdaş/yeni müzecilik olarak tanımlanmaktadır.

1560 yılında Giorgio Vasari tarafından devlet büroları için yapılan Floransa'daki Uffuzi (Ofisler) Sarayı, 1584 yılında sanat yapıtlarının sergilenmesi için müzeye çevrilmiştir. Medici ailesinin sanat koleksiyonuna yer verilmektedir (Artun, 2012). İki katlı U planlı yapının galeri katında resimlerin sergilenmesi ile günümüzde kullanılan "resim galerisi" sözcüğünün kaynağı olduğu bilinmektedir (Ataoglu Canbakal, 2015). 17. yüzyıl, müzecilik kavramının oluşması açısından önem taşımaktadır. Koleksiyonlar da temalar gelişmeye başlar ve çeşitlenmeler

İki Proje/İki Medeniyet: Zindankale Sanat Galerisi ve Akropol Müzesi

artar. Koleksiyonlar kişisel olmaktan çıkar ve toplumsal paylaşımına, bilgi aktarımına yönelik hale gelir. Bu anlayışın ilk örneği Elias Ashmole'un, 1675 yılında özel koleksiyonunu, Oxford Üniversitesine bağışlamasıyla ortaya çıkar. Özel koleksiyon için 1683 yılında Ashmolean Müzesi inşaa edilir ve halka açılır (URL 1). 18. yüzyılda kraliyet koleksiyonları müzelere dönüşmeye başlamıştır (Artun, 2012). 1793 yılında Fransa'daki devrim hükümeti, kralın mallarına el koyarak Louvre Sarayı'nı bir "Halk Müzesi'ne" çevirmiştir. Bu adım, 19. yüzyılda görülen Avrupa'ya özgü bir uygulamayı, krallık ve kilise koleksiyonlarının halka açık müzelere dönüştürülmesini başlatmıştır. Koleksiyonların büyük sarayların ihtişamlı mekanlarında sergilenmeleri bu tür yapıların uzun süre müze binaları olarak kabul edilmelerine neden olmuştur. Vasari'nin galerisinin etkisiyle, Louvre'nin salonları ve uzun koridorları, sergilemeler için en uygun alanlar olarak kabul edilmiştir. Louvre, evrensel müzelerin en büyüğü ve en etkilisi, pek çok ulusal müze ile belediye müzesinin prototipidir (Duncan ve Wallach, 2004). Floransa'da Uffuzi, Paris'te Louvre, Madrid'de Prado, St. Petersburg'da Ermitaj, Londra'da Victoria&Albert Museum ve National Gallery sergileme mekanlarıyla ünlü saray müzelerdir.

19.yüzyılda yeni müze tasarımlarında, uygarlık temasını canlandırmak için Eski Yunan, Roma ve İtalyan Rönesans formlarını kullanmışlardır. Müzenin altın çağında Roma'daki Panteon kubbesi, müze mekanının simgesi haline gelmiştir (Artun, 2012). Müze mekanları sıklıkla, Panteon benzeri merkezi bir rotundanın, bir atriumun ya da klasik bir prototipi anımsatan başka bir anıtsal mekanın etrafında düzenlenmiştir (Duncan ve Wallach, 2004). Neoklasik müzelerde, yapı biçimi dikdörtgendir. İki iç avlu bulunuyorsa avlular, bir merkez salon, büyük bir merdiven ya da rotunda yanlarında yer almaktadır. Genellikle üst katı yandan veya tepeden aydınlatılan iki ana kat mevcuttur (Roth, 2000). Karl Friedrich Schinkel tarafından tasarlanan, 1823-1830 yılları arasında yapılan Berlin'deki Altes Müzesi, rotundaları ve anıtsal merdivenleri ile neoklasik müzelerdir.

19. yüzyılın ortalarında hayat bulan Dünya Sergileri yapıları ve eylemleri ile birlikte 20. yüzyıl müzelerine öncülük etmiştir. Joseph Paxton'un Londra'da 1850-1851 yılları arasında Uluslararası Sanayi Sergisi için tasarladığı Kristal Saray gibi saydam ve camlı yapılar, 20. yüzyılın ortalarında inşa edilen müze binalarında etkilerini göstermiştir (Roth, 2000). 20. yüzyılda köklü bir değişime uğrayan müzeler ve sergiler, modern mimari, Bauhaus'un etkisi ve modern mimarinin öncüleri Le Corbusier, F.L. Wright, Mies Van Der Rohe, Louis Kahn gibi mimarların müze tasarımları ile yeni bir dönem başlamıştır. Le Corbusier, 1929 ve 1939'da geliştirdiği spiral kare planını ilk kez, Hindistan'da Ahmedabad Müzesi'nde uygulamıştır. Corbu'nun limitsiz büyüyen spiral müzesi, bir merkez etrafında sonsuza dek genişleyen sirkülasyonun kesintisiz devam ettiği, kare spiral formdan oluşmaktadır. Müzede, esnek dolaşıma olanak sağlayan yeni bir mekansal örgütlenme kurgulanmıştır (Ataoglu Canbakal, 2015). Frank Lloyd Wright'ın tasarladığı, 1959 yılında açılan New York Guggenheim Müzesi, giriş katındaki salondan tepeye kadar yükselen sarmal bir rampa düzenine sahiptir. Bütün mekanın algılandığı sergi mekanını sirkülasyonun odak noktası olduğu sarmal rampa fikriyle kurgulamak müze tasarımında sıra dışı ve çarpıcı bir yaklaşım olmuştur.

İki Proje/İki Medeniyet: Zindankale Sanat Galerisi ve Akropol Müzesi

Ziyaretçilerin sergiyi sarmal rampayla kesintisiz izleyerek dolaşması farklı bir müze deneyimi oluşturmaktadır (URL 2). Mies Van Der Rohe, 20. yüzyılın önemli yeniliklerine, mekan konseptlerine, biçimlerine, malzemelerine, detaylarına öncülük etmiştir. Mies, şeffaf cephesiyle, mimari hacmi özgürleştirdiği açık plan şemasıyla, 1968 yılında Berlin’de açılan New National Galerisi’de minimal bir yaklaşım sergilemiştir (URL 3). 1950’li yıllardan sonra müze yapıları artarak devam etmiş, 1980’li yıllar, müze mimarisi gelişiminde dönüm noktası olmuş, genel tipolojileri sorgulayan tasarım ve işlev açısından yenilikler getiren yapılar yapılmaya başlanmıştır (Atasoy, 1997).

1980’li yıllarda müzeler, kent içinde kenti dönüştüren, kente imaj ve kimlik katan ikon yapılar olarak, mimarın yaratıcılığını sergileyebileceği tek defaya özgü dikkat çeken anıt-eser niteliğinde biçimlerle tasarlanmaya başlanmıştır. Müze yapısının kendisi, sanat eseri olarak değerlendirilmiştir. Müzeler, içinde sürekli yenilenen geçici sergi ve gösterileri, toplantı, konferans, araştırma birimleri, kütüphane, her yaşta olaya aktif katılım sağlamak için hobi odaları, atölyeleri, kafeterya, lokanta, bar hizmetleri ve müze satış birimlerini içinde barındırarak bir kültür merkezi kavramına dönüşmüştür. Müzeler içindeki koleksiyonun bir kere görülmesiyle artık daha gidilmesine gerek duyulmayan binalar konumundan, sürekli yenilenen geçici sergilerle ve içindeki eğitim faaliyetleri ile dinamik kültür ve eğlence merkezleri konumuna gelmiştir. Çağdaş müzeler koruma, sergileme işlevlerine, eğitim ve prestij kazandırmayı da eklemiştir.

Pompidou Kültür Merkezi (R.Rogers ve R.Piano, 1977), Guggenheim Bilbao Müzesi (F.Gehry, 1997), Yahudi Müzesi (D.Libeskind, 1998) ve yakın dönemli müze yapıları Quai Branly (J.Nouvel, 2006), MAXXI Müzesi (Z.Hadid, 2009) gibi müzeler, özgün formlarıyla kent anıtı niteliği taşımaktadır. Pompidou, modern sanat müzesinin kavranışındaki ve işleyişindeki belki de en belirgin değişimin olduğu müzedir (Grunenberg, 1999). Georges Pompidou Ulusal Sanat ve Kültür Merkezinde, modern sanat koleksiyonunun ve sergi galerilerinin yanı sıra bir halk kütüphanesi, endüstriyel tasarım merkezi, forum, dans, tiyatro ve müzik için performans merkezi, sinema, çocuklar için atölye, müze satış birimleri ve kafeterya yer almaktadır. 1997 yılında Gehry tarafında tasarlanan, İspanya Bilbao-Guggenheim Müzesi, kentin kendini ispatında öne çıktığı fakat buna ters oranla mekan işlevinin ve sergi galerilerinin, mimari kabuğa oranla etkisinin geriye çekildiği görülmektedir (URL 4). Zaha Hadid tarafından tasarlanan, MAXXI veya Ulusal 21. Yüzyıl Sanatları Müzesi İtalya-Roma’da 2010 yılında açılan, mimarlık ve çağdaş sanat müzesidir. 21. yüzyılın müze anlayışına gönderme yapan Hadid, iç mekanda sirkülasyonla birlikte heyecan yaratıp, sürprizli sergi mekanlarını kullanıcının karşısına çıkarmaktadır. Eserden çok yapının dikkat çekmesi gelen eleştiriler arasındadır (URL 5).

1950’li yıllarda ABD’de sözü edilen yeni müzecilik anlayışı, 1970’lerde hayat bulmuştur. Peter Vergo “Yeni Müzecilik” terimini ilk kez kullanarak, “Eski tip müzecilik metotlara fazlasıyla bağlıdır, yenilenip köklü değişimlerden geçmezlerse yok olmaya mahkumdur.” ifadesini kullanmıştır (Atasoy, 1997). Yeni müzecilik anlayışı, müzeyi “bilgi aktaran ve eğitici” niteliğiyle ön plana

İki Proje/İki Medeniyet: Zindankale Sanat Galerisi ve Akropol Müzesi

çıkarmaktadır. İletişim kurma, eğitime ve öğretme esasına dayanan etkin, dinamik, etkileşimci ve katılımcı bir bakış açısını içermektedir. Müzelerdeki bu kavramsal değişim müzeyi, kullanıcısı müze koleksiyonuyla ilişki kuran ve toplumsal ihtiyaçlara göre şekillenen bir kurum haline gelmiştir. Çağdaş Müze mekanları içinde; bilgilendirme amaçlı eğitim faaliyetleri, toplantı ve konferans salonları, kafeterya hizmetleri, hobi odaları ve atölyelerle bir kültür merkezi kavramına ulaşılmaktadır.

2. Akropolis Müzesi ve Selçuklu Medeniyet Müzesi Üzerine Değerlendirme

Çalışmada, 2009 yılında Yunanistan/Atina'da inşa edilen Akropolis Müzesi ve 2012 yılında Türkiye/Konya'da inşa edilen Selçuklu Medeniyet Müzesi'ni günümüz çağdaş müze anlayışı içerisinde mekan organizasyonu açısından ele alınacaktır. Akropolis Müzesi ve Selçuklu Medeniyet Müzesi'nde yapılan gözlem ve deneyimlerin sonucunda kaynak araştırması, sözlü görüşmeler, literatür araştırması ile desteklenerek hazırlanmıştır.

2.1. Akropolis Müzesi/Yunanistan-Atina/2009 Mekansal Analizi

Batı uygarlığının referans noktalarından olan Atina Akropolü, yalnızca bölgesinde değil evrensel düzlemde de sembol yapılar arasında yer almaktadır. Akropol yamaçlarında ve Kutsal Kaya üzerinde bulunan, farklı tarihsel dönemlere ait mimari ve arkeolojik buluntular, 20. yüzyılın ortalarından itibaren tüm dünyanın ilgi odağı olmuştur.

Atina Akropolü'nden çıkan eserlerinin sergilenmesi düşüncesi ile Makriyianni bölgesinde bir müze projesi için 1975, 1979 ve 1989 yıllarında mimari yarışmalar düzenlenmiş fakat yarışmalar sonuçsuz kalmıştır. Dördüncü ve son yarışma 2000 yılında düzenlenmiştir. Bu yarışmada, Kültür Bakanlığı kararları ve Merkez Arkeoloji Konseyinin proje alanı üzerinde yoğunlaşan tavsiyeleri doğrultusunda oluşturulan talimatlar, ortaya çıkan müze yapısının ana mimari kararlarında belirleyici olmuştur (Biol Akkurt, 2010).

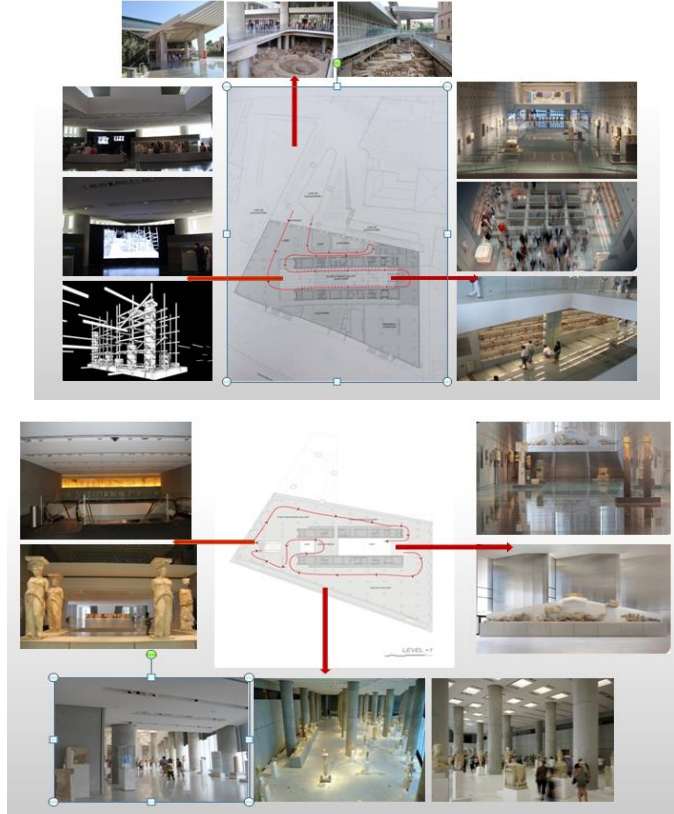
Sunulan öneriler arasından Tschumi Architects'in tasarısı seçilerek Yeni Akropol Müzesi'nin mimari dili belirlenmiş, 2004 yılında inşası başlamış ve resmi açılışı 20 Haziran 2009 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Müze, toplam 25 bin m² kapalı alan ve 15 bin m² sergi alanından oluşmaktadır.

Tschumi, *“Akropol'ün Kutsal Kayası ve Partenon Tapınağı bağlamından ayrı düşünülmemeyeceğini ve yapının bu imgelerle görsel ve kültürel bir dialog kurmakta olduğunu”* ifade etmektedir (Tschumi, 2009).

Müze tasarımını ön plana taşıyan nitelikler, müze yapısını temel kolonlarının gridal sistemi üzerinde yükseltilmesi, büyük yüzeyli cam döşemeleri ile yapının altındaki tarihi çevreye panoramik görüş sağlaması, basit bir kurguya sahip iç mekânların oldukça nitelikli sergileme alanları oluşturması ve Parthenon eserlerini neredeyse açık hava müzesinde gibi yerleştirmesi olmuştur. Müze yapısı, birbirinden bağımsız ancak birbirine eklenen üç bölüm ile kurgulanmıştır.

İki Proje/İki Medeniyet: Zindankale Sanat Galerisi ve Akropol Müzesi

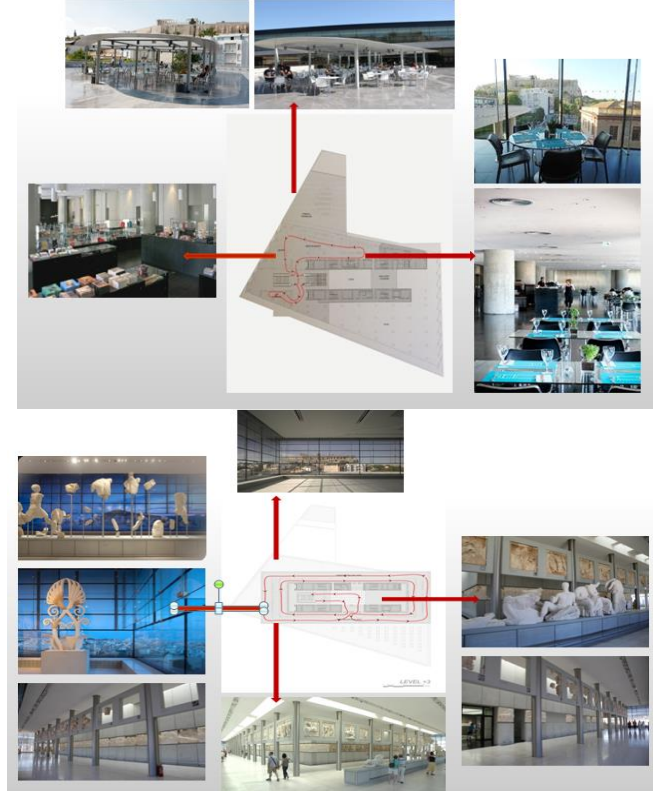
Taban, orta ve üst olarak ayrılan bölümler, konum; sergileme yöntemi, sergilenen eserler, form, malzeme ile farklılaşmaktadır. Sergilenen eserlerin algısında ve kazı alanının doğal ortamının korunmasında kullanılan doğal ışık, dördüncü temel malzeme ve bir tasarım girdisi olarak benimsenmiştir. Şekil 1 ve 2.'de zemin kat ve birinci kat planları görülmektedir.

Şekil 1. Şekil 2. Akropol Müzesi Zemin Kat Planı ve Birinci Kat Planı Mekansal Analiz

Bu doğrultuda 'Birinci Düzlem' zemin katında devam eden arkeolojik kazıları; 'ikinci Düzlem' Akropol yamaçlarına ait sergiyi; 'Üçüncü Düzlem' Arkaik, Klasik ve Geç Antikite Dönemlerine ait eserleri içermekte, son olarak 'Dördüncü Düzlem' ise Parthenon frizi ve heykellerini ziyaretçilere sunmaktadır (Tschumi, 2009). Şekil 3 ve 4.'de ikinci kat ve üçüncü kat planları görülmektedir.

İki Proje/İki Medeniyet: Zindankale Sanat Galerisi ve Akropol Müzesi

Şekil 3. Şekil 4. Akropol Müzesi İkinci Kat Planı ve Üçüncü Kat Planı Mekansal Analiz

Akropolis Müzesi tasarımının eski/yeni, tarihi/çağdaş, var olan/yeniden oluşturulan arasında görsel ve zihinsel ilişki kurma çabası, ödüllü projeyi bağlamsallık açısından nitelikli kılmaktadır. Yapı, sembolik olmasına karşın geçmişi kopyalamaması ve Antik Dönemin önemli eseri Partenon'u modern bir dille yeniden inşa edişi nedeniyle övgü alırken, iç mekandaki anıtsal strüktür ve yoğun gün ışığı nedeniyle sergilenen eserlerin yeterince dikkat çekmediği, iç mekânların eserlere fon olmanın ötesinde ön plana çıktığı gibi eleştirilere de hedef olmaktadır. Akropol gibi güçlü bir kültürel mirasın olduğu kente yapılan müzesi, 21.yüzyılın çağdaş Akropolü olarak karşımıza çıkmaktadır.

İki Proje/İki Medeniyet: Zindankale Sanat Galerisi ve Akropol Müzesi

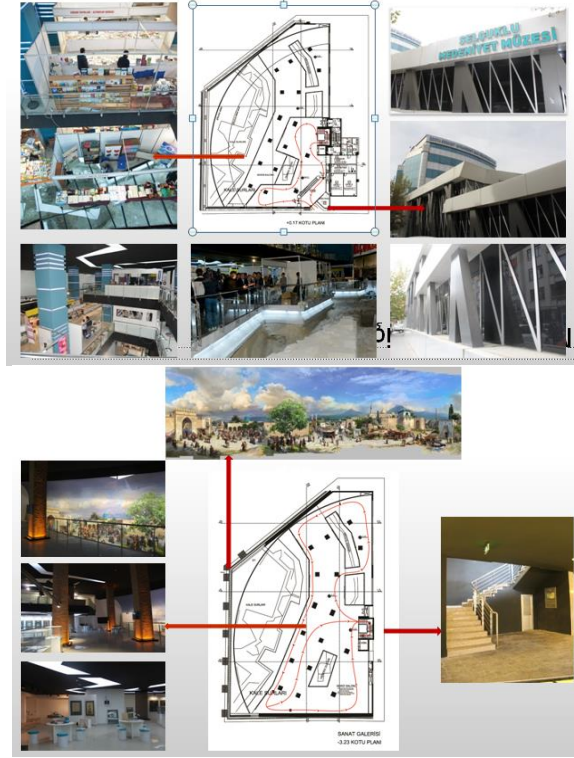
2.2. Selçuklu Medeniyet Müzesi/Türkiye-Konya/2012 Mekansal Analizi

Konya'nın merkezinde bulunan Zindankale bölgesi, Selçuklular döneminde şehrin savunması için yapıldığı bilinen kaleden adını almaktadır. 1213 yılında yapılan kale, 19. yüzyıla kadar şehrin savunmasını üstlenen en önemli askeri yapı olmuştur. Kalenin Osmanlı döneminde Zindan, garnizon ve darphane olarak kullanıldığı bilinmektedir. 1766 yılında Niebuhr'un çizmiş olduğu plana göre düzgün olmayan altı köşeli forma sahip olduğu ve her köşesinde birer kulenin bulunduğu bilinmektedir. Yapı, 20. yüzyıl da tamamen yıkılmıştır (Karpuz, 2012).

Konya/Zindankale'nin bulunduğu tahmin edilen bölgede, 2007 yılında Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından katlı otopark yapımına başlanmıştır. Müze müdürlüğünün kontrolü ile otopark için açılan temel kazısında, zeminin 8-9 m altında Zindankale sur kalıntılarına rastlanmıştır. Otopark projesi, ihale ile yerel mimarlık firması sahibi mimar Mustafa Sütüçen tarafından hazırlanmış olup projenin değiştirilme kararı verilmiştir (Rapor, 2007). Sütüçen, *"İtalya'da bir iş merkezinin altında bulunan kalıntıların üzerine sergi salonu inşa ettiklerini, hem kalıntıların sergilendiğini hem de kültür sanat faaliyetlerini devam ettirini belirterek"* bu noktadan hareketle kalıntıların bulunduğu alan üzerine Selçuklu Medeniyet Müzesi/Zindankale Sanat Galerisi projesini önermiştir. Projenin yetkililer tarafından onaylanması ile inşaatı başlamış ve 2012 yılında tamamlanmıştır. 2013 yılında 1 hafta süren kitap fuarı ile açılışı yapılmıştır.

Kitap fuarının açılışı sonrasında, müze içerisinde sergileme alanlarının yetersiz olduğu ve malzeme değişikliğinin yapılması gerektiği tespit edilmiştir. Büyükşehir Belediyesi tarafından müzenin, iç mimari projesi hazırlanmıştır. Hazırlanan proje ile yapının giriş katına karşılama, geçici sergi alanı ve fuaye alanı işlevleri yüklenmiştir. -Birinci kat, çocuk ve yetişkinler için eğitim alanları ile Selçuklu dönemine ait kalıcı sergileme alanlarına ayrılmıştır. -İkinci katta ise yer alan sur kalıntıları etrafından Selçuklu dönemindeki gündelik hayatı anlatan yaşayan müze kurgusu ve Selçuklu geometrik çinilerinin sergileneceği alan belirlenmiştir. Şekil 5 ve 6.'de zemin kat ve -birinci kat planları görülmektedir.

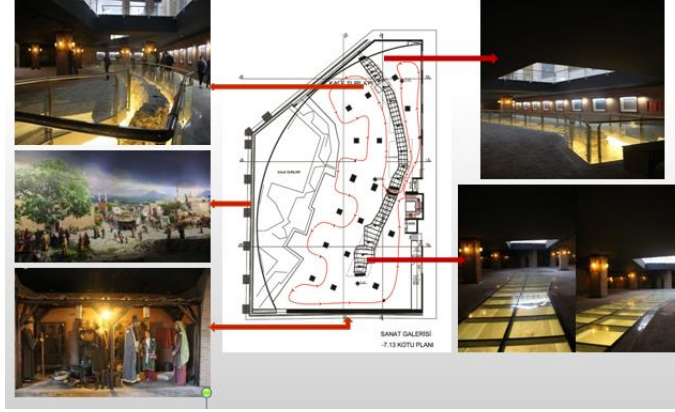
İki Proje/İki Medeniyet: Zindankale Sanat Galerisi ve Akropol Müzesi

Şekil 5. Şekil 6. Selçuklu Medeniyet Müzesi Zemin Kat Planı ve -Birinci Kat Planı Mekansal Analiz

12. yüzyıl Selçuklu dönemini anlatan 3 kat yüksekliğinde, bir panoramik resmin yapılmasına karar verilmiştir. Müze içerisinde orijinal eserler bulunmamaktadır. Temel kazıları sırasında çıkan eserler ve taş rölyefler Karatay Müzesi'nde sergilenmektedir. Türkiye çapında bir ilk olacak müzenin, geniş kitlelere hitap ederek Selçuklu bilim tarihini, sanatını, kültürünü ve sosyal hayatını anlatacak interaktif bir düzene sahip olması da hedeflenmektedir. Şekil 7.'de – İkinci kat planı görülmektedir.

İki Proje/İki Medeniyet: Zindankale Sanat Galerisi ve Akropol Müzesi

Şekil 7. Selçuklu Medeniyet Müzesi -İkinci Kat Planı Mekansal Analiz

Müze kent açısından önemli bir değere sahip olmasına rağmen ihtiyaç doğrultusunda projede değişiklik yapılmıştır ve yapının açılış süreci uzamıştır. Müze içerisinde orjinal Selçuklu dönemi eseri bulunmamaktadır. Temel kazısı sırasında çıkan eserlerin bir kısmı Karatay Müzesi'nde sergilenmektedir. Bu eserler için bir sergileme alanı oluşturulması önerilir. Müzenin açılışından sonra yapılacak sergi ve etkinliklerle, müzenin kent merkezinde odak noktası olması sağlanmalıdır. Müze, aktif kullanıma geçememiştir.

3. Sonuç ve Değerlendirme

Çağdaş Müzecilik anlayışı içinde yapımı ve açılışı ile müzecilik açısından ses getiren Akropolis Müzesi, tarihi dokuya saygılı, açık hava müzesi hissi ile çağın gereksinimleri doğrultusunda şekillenen iç mekan organizasyonu yönlendirme, sergileme, renk-doku-malzeme seçimleri ve aydınlık düzeyi ile kullanıcıya heyecan verici bir deneyim yaşatırken, tasarım kurgusu ile müze yapılarına örnek oluşturacak düzeydedir.

Selçuklu Medeniyet Müzesi, sur kalıntıları ile Türkiye'de bir ilk oluşturmasına rağmen proje sürecinde yaşanan değişim müzenin açılışını ertelemiştir. Kentin odak noktası olması beklenen yapı, iç mekan organizasyonun da sergileme düzeyinde yeni gereksinimlere ihtiyaç duymaktadır. Doğal ışığın kullanılmadığı tasarım, kullanıcının mekanı kullanma süresini azaltacaktır. Selçuklu döneminde başkentlik yapan Konya kenti için önemli olan kültür yapısı gereksinimi karşılanacaktır.

Yaygın anlayışa göre müze, sahip olduğu koleksiyonları salonlarda ya da vitrinlerde sergileyen geleneksel bir yapıya sahiptir. Yeni/çağdaş müze anlayışı ile müze bireye, sergilenen eserlerin anlamını ve değerini kavratarak bilgisini geliştirme yollarını öğreten bir eğitim kurumuna dönüşmüştür. Mekansal çözümlerle bireye, deneyim yaşatan, bilinçsel sürecini etkileyen, sosyalleşme imkanı sunan bir

İki Proje/İki Medeniyet: Zindankale Sanat Galerisi ve Akropol Müzesi

çözüm üretmektedir. Müze yapıların kent imgesini oluşturduğu ve tasarımcılarının birbiriyle yarıştığı günümüzde sergilenecek eserden, çok yapının dikkat çekmesi eleştiriler arasındadır. Müze yapısının da sanat eseri olduğu günümüzde, yapı-mekan-eser ve kullanıcı birlikteliğine bağlı çözüm üretilen tasarımların başarısı kaçınılmazdır.

KAYNAKÇA

- Artun, A., (2012), Tarih Sahneleri Sanat Müzeleri 1, Müze ve Modernlik, İletişim Yayınları, (2. Baskı), İstanbul.
- Ataoğlu Canbakal, N., (2015), Koyunoğlu Müzesi, Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Konya.
- Atasoy, S. (1997), Kuruluşunun 150. Yılında Türk Müzeciliği Sempozyumu III Bildirileri: Yeni Müzecilik Anlayışı, Askeri ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Başaran, C., (1995) Arkeolojiye Giriş I-II, 2.Baskı, Aşiyen Kitabevi, Erzurum.
- Biol Akkurt, H., (2010) Atina'da Çağdaş Bir Kültür Tapınağı:Yeni Akropol Müzesi, Ege Mimarlık, Temmuz, İzmir.
- Duncan, C., and Wallach, A., (2004). The Universal Survey Museum, Messias, B., Carbonell, (ed), Museum Studies-an Anthology of Contexts, Blackwell Publishing. Oxford.
- Genim, S., (1998), Müze Esinevi, 4.Müzecilik Semineri Bildiriler, İstanbul.
- Gerçek, F., (1999) Türk Müzeciliği, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1.Baskı, Ankara.
- Grunenberg, C., (1999), Modern Sanat Müzesi, Tarih Sahneleri Sanat Müzeleri 2, Müze ve Eleştirel Düşünce, İletişim Yayınları, İstanbul.
- İnel, B., (1998) Amerika Birleşik Devletlerinde, Sanat Müzelerindeki Sanat Etkinlikleri, Koruma ve Onarımla İlgili Periyodik Çalışmalar ve Sergilemedeki Planlamalar, 4.Müzecilik Semineri Bildiriler, İstanbul.
- Karpuz, H. (2012), Akademik Sayfalar, Cilt 12, S:29, Merhaba Gazetesi Yayınları, Konya.
- Rapor, (2007), Konya Büyükşehir Belediyesi Arşivi, Konya.
- Roth, L.M., (2000). Mimarlığın Öyküsü, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Tschumi, B. (2009), Yeni Akropol Müzesi, Yapı, S: 335, YEM Yayıncılık, İstanbul.

İki Proje/İki Medeniyet: Zindankale Sanat Galerisi ve Akropol Müzesi

Elektronik Kaynaklar:

URL 1. <http://www.nkfu.com/muzenin-tarihcesi-gorevleri/> 24.02.2017

URL 2. <https://www.guggenheim.org/> 24.02.2017

URL 3. <http://architectuul.com/architecture/new-national-gallery/> 24.02.2017

URL 4. <https://www.guggenheim.org/about-us/> 24.02.2017

URL5. <http://www.archdaily.com/43822/maxxi-museum-zaha-hadid-architects/>
24.02.2017

Cilt: 6, Sayı: AGP Özel Sayısı, Ekim 2018 / Volume: 6, Issue: AGP Special Issue , October 2018

SOSYAL MEDYA SOSYAL SORUMLULUK PROJELERİNDE, İÇERİK ÜRETİMİNE VE YARATTIĞI ETKİLEŞİME YÖNELİK BİR İNCELEME

An Investigation On Creative Interaction Of Content Production In Social Media Social Responsibility Projects

Saadet UĞURLU*

ÖZ

Yeni dalga bilgi teknolojilerin gelişmesiyle beraber hayatımıza giren sosyal medya; teknolojilerin ve uygulamaların insanların fikirlerini, algılarını, deneyimlerini, öngörüşlerini multimedya olarak birbirleriyle paylaşmalarıdır. Bu teknolojiler ve uygulamalar sosyal bağlantıların çeşitli biçimlerine uyarlanabilmektedir. Kitleleri yöneten medya yerine kitlenin yönettiği medya, hem kitlesel hem bireysel iletişim imkânı sunmaktadır. Sosyal medyanın sosyal ağlarda metin, video paylaşımı ve resim paylaşımını kapsamaktadır. İnteraktif hale gelen kitlelerin bu isteklerine göre etkileşimli içerik ve mesajlarını kurgulamamız zorunlu bir hal almıştır. Özellikle kişilerin bireysel sorumluluklarını toplumsal sorumluluğa geçirebilmesinde olanak sağlayan bu teknolojilerle toplum üyeleri toplumsal sorunlara kendi farkındalıkları yaratmak adına sosyal medya da sosyal sorumluluk içeriklerini hazırlamak, katılmak, yaymak görevini üstlenmiştir.

Bu bağlamda yapmış olduğumuz inceleme/araştırmada, öğrencilerimizle Mart-Nisan 2017 tarihinde yürüttüğümüz beş sosyal sorumluluk projesinin içerik üretimi, sosyal medya yönetiminde etkileşime girdiği (beğenme, okunma) en yüksek oranı alan içeriklerin betimleyici analizi yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Medya'da Sosyal Sorumluluk, Etkileşimli İçerik, Uygulamalı İçerik Üretimi

ABSTRACT

An Investigation on Creative Interaction of Content Production in Social Media Social Responsibility Projects with the development of new wave information technologies, social media, exercises, experiences and foresights with multimedia. These technologies and applications can be adapted to various forms of

* Assist. Prof. İn Faculty of Art and Design, New Media and Communication, İstanbul Kültür University, Turkey E-mail: (s.ugurlu@iku.edu.tr)

social connections. Instead of the media that governs the masses, the massively directed media offers both mass and individual communication. Social media social networks include text, video sharing and image sharing. According to these demands of interactive masses, interactive content and teaching has become a necessity to construct. Particularly, it is the task of society to create social awareness through social problems and social media to create, participate and spread, including social responsibility, by allowing these individuals to pass on their individual responsibilities to social responsibility. In this context, the content of the five social responsibility projects we conducted with our students on March-April 2017 will be the descriptive world of the content that receives the highest rate of interaction (liking, reading) in social media management.

Keywords: Social Responsibility in Social Media, Interactive Content, Content Production

GİRİŞ

İletişim, insanın varlık sürdürme biçiminin bir ürünü ve insanın varlık sürdürme biçimindeki gelişmelere göre değişimlere uğrayan insana özgü bir olgudur. Bütün canlılar gibi insan da doğa ile etkileşimde bulunarak varlığını sürdürür. Ünsal Oskay'a göre iletişim; "Belirli bir ortamda varlıklarını sürdürmek için çeşitli araç gereçler bulan, bu konuda belirli bilgiler üreten, işbölümü yapan, değer ve inançlar üretmek toplumu kaynaştırmayı amaçlayan insanların etkinliği" olarak ifade etmiştir. (Oskay, 1997:15) İletişim; insanın toplum içerisinde varlığı sürdürme biçiminin bir ürünüdür. Mekanik devrimle birlikte ürünün sanayileşme, sermayeye sahip olma gücünü yönettiği tüm toplumsal süreçleri yerini bu yüzyılda yeni dalga iletişim teknolojileriyle 'Yönetilen bilginin gücüne' bırakarak iletişim kavramının dönüştürülmesinde en büyük güç haline gelmiştir.

Harold Adam Innis ve Marshal McLuhan gibi düşünürler, iletişim teknolojilerindeki değişim ve gelişimin insanın düşünce ve toplumsal örgütlenme biçimlerini de değiştirdiğini iddia ederler. Innis, insanların kullandığı iletişim teknolojilerini toplumsal ve ekonomik yapının temel belirleyicisi olarak kabul eder. Farklı dönemlerde egemen olan farklı iletişim teknolojileri, toplumların nasıl örgütleneceğini belirleyerek teknolojinin her zaman içeriği şekillendirdiği öne sürer. Marshal McLuhan'a göre, kitle iletişim araçlarının gelişimi ile dünya, küresel büyüklükte bir köye dönüşmüştür. Böylece dünya küçülmüş ve birbirine bağlanmıştır. Dünyanın her tarafı görüntülerle ve mesajlarla kaplanmıştır. Uydu haberleşmesinin gelişmesi zaman ve mekan farklarını ortadan kaldırmıştır(McLuhan,1967:32). Gerbner ise, medyanın bir kültürde var olan değer ve tutumları yani egemen değer ve tutumları ektiğini öne sürer. Yani medya, bu insanları birbirine bağlayan değerleri yayar ve bu değeri sürdürür. O'na göre medya siyasal perspektifteki orta yol değerleri ekme eğilimindedir. Van Dijk, yeni medyaya etki eden en önemli yapısal değişikliğin telekomünikasyon, veri iletişiminin yeni ile eski medyanın birleşmesi olduğunu öne sürmüştür. Enformasyon çağı içerisinde televizyon, telefon sistemleri ve internetin birleşmesiyle birlikte, iletişimin

Sosyal Medya Sosyal Sorumluluk Projelerinde, İçerik Üretimine ve Yarattığı Etkileşime Yönelik Bir İnceleme

sayısallaştırmasına tanık olmaktadır. Bununla birlikte ikinci değişim ise çift yönlü iletişim biçimlerine izin veren etkileşimli medya biçimlerine geçiştir. Bu iki değişim, çağdaş toplumu sanayileşme çağından, kitle kültüründen; ağların ve etkileşimin hakim olduğu ‘Bilgi Çağı’na bizleri getirmiştir. Manuel Castells; ortaya çıkan enformasyon toplumunun öncelikle küresel kapitalizm, devlet ve yeni toplumsal hareketler arasındaki ilişkinin değişmesinden doğduğu düşüncesindedir. Ona göre, “biz küresel bir köyde değil; küresel olarak üretilip yerel olarak dağıtılan, kişiye özel kulübelerde yaşamaktayız” (Yaylagül, 2013:315). Hızla değişen, yayılan bilgi ve iletişim teknolojileri günlük yaşam ve iş dünyası uygulamalarında, iletişim sistemlerin de köklü dönüşümlere neden olmuştur. İnternetin daha geniş kitlelere, daha hızlı ve daha etkileşimli biçimde erişebilme olanağının sağlaması, iletişim uygulamaları için de bu aracı kaçınılmaz kılmıştır. Yeni iletişim teknolojilerinin, uygulamaları nasıl ve ne amaçla kullanacağımız bizler için üzerinde tartışacağımız en önemli konu olmalıdır. “Bilgiye erişmenin değil, onu kullanabilmenin önem kazandığı bir dönemin başladığı vurgulanmaktadır” (Peltekoğlu,2007:307). Yeni iletişim teknolojileriyle enformasyon ile beraberinde üretici ve tüketici tanımları da değişime uğramıştır. McLuhan gelişim sürecini şöyle tanımlamaktadır: ‘Her tür veriyi ışık hızıyla taşımaya adanmış olan yeni çoğul taşıyıcı tele iletişim şirketi, süre giden veri tabanı sayesinde, önceden tercihlerinin sinyalini vermiş olan bireysel tüketiciler için, sürekli olarak, siparişe uygun ürünler ve hizmetler üretecektir. Kullanıcılar, aynı anda hem üretici hem tüketici haline geleceklerdir’ (McLuhan ve Pover:140). Böylelikle kitle iletişim araçlarıyla küreselleşen tek bir köy haline gelen bu dünya düzeninde, iletişim araçlarının çift yönlü etkileşimiyle bilgi ve ileti aktarmanın yanı sıra tüketicinin kendi istek ve davranışlarını da interaktiflik, veri kullanımlarıyla çözümlenme ve ona göre üretime geçmesiyle birlikte yeni iletişim teknolojileri araçlarıyla beraber tüketici artık üretici de ‘**türetici**’ olmuştur.

Elektronik devrimle beraber Web 1.0, Web 2.0, Web 3.0 olarak üç temel evreye ayrılarak; ‘İzle, katıl, paylaş, bütünleş’ sözcükleriyle bu dönem kullanıcıları giderek pasif izleyicilerden çıkıp aktif katılımcılara dönüşmüştür. Farklılıklarını şöyle özetleyebiliriz: Web 1.0’ın iletişim dili kurumsal olup, ziyaretçileriyle etkileşim olanağı sunmayarak, web sitesinin sahibiyle bağlantı kurmak isteyenlerin formları doldurması, üye olması veya e-posta yoluyla haberleşmesi gerekiyordu. Web 2.0 (katıl, paylaş), 2000’li yıllarla birlikte kullanıcıların gücünün kendini hissettirmeye başladığı dönem olarak tanımlanabilir. Yazılım programlarındaki gelişme, bağlantı hızı ve kalitesinin artmasına paralel olarak internetin sunduğu imkânlar da çoğaldı. Yeni dalga bilgi teknolojilerin gelişmesiyle sosyal medya; teknolojilerin ve uygulamaların insanların fikirlerini, algılarını, deneyimlerini, öngörüşlerini multimedya olarak birbirleriyle paylaştıkları internette ki sosyal ortamlardır. Sosyal medya da daha iyi içerik oluşturmak adına, sosyal ağlarda metin, video paylaşımı ve resim paylaşımlarıyla interaktif hale gelen kitlelerin; en çok neden etkilendikleri ve etkileşime neyin tetiklediğini bilmemiz gerekmektedir. Özellikle kişilerin bireysel sorumluluklarını toplumsal sorumluluğa geçirebilmesinde olanak sağlayan bu teknolojilerle toplum gönüllüleri olarak toplumsal sorunlara kendi farkındalıkları yaratmak adına sosyal medya da sosyal sorumluluk içeriklerini hazırlamak, katılmak, yaymak görevini üstlenmiştir.

GENÇLERİN DEMOKRASİYE KATILIMIN DA SOSYAL SORUMLULUK İLİŞKİSİ

Halkın değer yargıları önemli sayıldığı sürece sosyal projeler iletişim kampanyalarının bel kemiğini oluşturacaktır. Topluma hizmet odaklı felsefesi doğrultusunda yaşama ve toplumla iç içe, yaratıcı ve girişimci bir öğrenme merkezi olmayı hedefleyen her marka ya da kurum bu bakış açısıyla topluma katkı sağlama konusunu önemli bir gündem maddesi haline getirmiştir. ‘Modern ve sağlam yapılı demokratik bir ülkede, halkın bilgi sahibi olması, kamu hizmetlerinin yürütülmesinden haberdar olması, hem hak, hem de sosyal ve ahlaksal bir görevdir. Bu amaca ulaşmak için etkili ve bilimsel nitelikte halkla ilişkiler hizmetinin örgütlenmesi gereklidir’(Tortop, 1990:2). Dünyanın geleceği için; sosyal sorumluluklarımız, çevre sorunları, artan dünya nüfusu insanoglunda çeşitli kaygılar oluşturmaya başlamıştır. Günümüz tüketicisi satın alma kararları verirken dahi; ihtiyacı olan ürün ve hizmetlerin tek başına markasına değil, o markanın nasıl bir dünya içinde konumlandırıldığına bakmaktadır. Modern pazarlamanın önemli isimlerinden Philip Kotler pazarlamanın 4P’sinde ki değişime parmak basarak, modern tüketicinin para ile almak istediğinin ‘ürün’ yerine ‘değer’ olduğunu vurgulamaktadır. Bugün insanlar, toplum ve dünya için iyi bir şeyler yapan şirketlere büyük sempati besliyor ve satın alma kararlarını verirken bu şirketlerin markalarını tercih ettikleri gözlemlenmektedir (Kotler, Kartaya ve Setianwan,2010:17).

‘Toplumsal Katılım’ (Toplum Gönüllülüğü) tanımı en genel manada toplumsal sürece dahil olma anlamına gelmektedir. Günümüzde özellikle genç neslin gelişen iletişim teknoloji kullanım sonuçlarında en üst sırada olması, artan hızla da bu payın büyümesi de gençlerin sosyal medya da toplum gönüllülüğü görevinde önemli bir görevi olduğunu gösterir niteliktedir. Günümüzde genç kuşaklar nüfusun önemli bir kısmını teşkil etmektedir. Toplumun önemli bir unsuru olan ve geleceğin yönetimini ele alacak genç kuşakları doğru yönlendirme, onlarla doğru iletişim kurmak ve onların toplumun merkezine yönlendirebilmek çok önemlidir. Gençlerin içinde buldukları sosyolojik koşullar da önceki yıllara göre farklılık göstermektedir. Zorunlu öğrenim, okul çağı, sınavlar güçleşmekte ve gelecek kaygıları artmaktadır. Bolluk çağında rekabetin en yoğun dönemindeyiz. Geleceğin yöneticileri olacak gençlerimiz; daha iyi eğitim gören, toplum ihtiyaçlarını gözeten, kendi enerjilerini profesyonel kurumların bilgileriyle yoğunlaşarak yaşadığı topluma fayda sağlayarak; geleceğe bir adım önde başlamaktadırlar. Günümüzde gençlik çağı 16-20 yaşlarında kalmıyor, 24 ve daha fazla yaşlara kadar uzanıyor. Böylelikle düne göre bugünün yetişkinleri daha iyi eğitim görmektedir. Gerçek hayatla ilgilenmeye başlayıp, gelecekteki çalışma hayatları ile öğrenimleri arasında bir ilişki kurmaya başlamışlardır. Uygulama alanlarını geliştirmeye çalışmaktadırlar. Rekabetin en zirvelere çıktığı günümüzde sahaya ve uygulamaya girmelerini zorunlu hale getirilmiştir. İnsana yatırımı incelemek, gelecek nesilleri güvence altına almak, gelecek kuşakları sürekli dinamik ve nitelikli tutmak modern devletler için bir varlık koşuludur. Gençliğin

Sosyal Medya Sosyal Sorumluluk Projelerinde, İçerik Üretimine ve Yarattığı Etkileşime Yönelik Bir İnceleme

sorun ve ihtiyaçlarını tespit edip onlara çözüm üretemeyen, gençlerine yeterli fırsat ve imkanları sunamayan, gençler arasında ortak bir kimlik ve aidiyet duygusu geliştiremeyen bir devletin, geleceğe ümitle bakması mümkün değildir.

Toplumsal katılım, en genel manada toplumsal sürece dahil olma anlamına gelmektedir. Bu yönüyle de ancak demokrasi değerlerini içselleştirilmiş toplumlarda mümkündür. Ülkemizde milli ve manevi değerlerine bağlı, demokratik, şeffaf, katılımcı bir toplumsal yapı, ancak yurttaşlık bilinci yüksek nesiller tarafından inşa edilebilir. Bu bağlamda, toplumsal yaşamın her alanına genç nüfusun katılımı olmazsa olmaz niteliğindedir. Yerel yönetimlerle sosyal sorumluluk projelerinde yerel yönetimin topluma bakışı hizmet odaklı ve sürdürülebilirlik esaslı olmalıdır. Gençlerin yerel ve bölgesel yaşama katılımına ilişkin yeniden düzenlenmiş Avrupa Şartı'na göre: "II.3 Gençlerin toplumsal yaşama bilgi ve iletişim teknolojileriyle katılımı 48. Bilgi ve iletişim teknolojileri gençlerin toplumsal yaşama katılımına imkan verme ve onları bilgilendirmek üzere yeni olanaklar sunabilir. Bu teknolojiler sayesinde çok çeşitli bilgilerin mübadelesi mümkün olabileceği gibi, karşılıklı etkileşime dayalı olan bu teknolojiler sayesinde gençlerin toplumsal yaşama katılım düzeyi de artırılmış olacaktır. Bu nedenle yerel ve bölgesel idareler bu teknolojileri, bu imkanlara erişimin, erişim mekanları ve bu yeni vasıtaların kullanılmasına ilişkin eğitim bakımından tüm gençlere sağlanmasının garanti edilmesi koşuluyla, bilgi ve toplumsal yaşama katılım politikalarında kullanmalıdır"¹

Gençlerin sosyal ortamda aktif hale getirilmesinin özgüveni ve katılımı sağlamada destek sağlayacak bir unsur olduğu düşünüldüğü görülmektedir. Bu bağlamda gençler, karar ve eylemlere katılma konusunda gönüllü sosyal sorumluluk projelerine katılımı teşvik etmek amaçlı yaptığımız bu projeler aynı zamanda günümüz gelişen iletişim araçlarının 'insan ve toplum' merkezli kullanımını da gençlere öğretmektedir. Gönüllülük faaliyetleri de bu noktada bizim için önemlidir. Galston tarafından yapılan 'Civic Education and Political Participation' başlıklı bir araştırmada gönüllülük faaliyetlerinin, lisenin son yıllarıyla üniversite yaşamında artmasının yanı sıra örgütlenmenin internet üzerinden etkin bir şekilde gerçekleştirilebildiği de vurgulanmaktadır (Galston,2004: 263). Tüm iletişim ve bilgi teknolojilerinin demokrasinin yeni boyutu haline gelmesinin yanında gençlerin aktif yurttaşlar olmalarını sağlamada da bir fırsat olduğu kabul edilmektedir (Farthing, 2010:181). Gençlerin yeni katılım yöntemlerini artan oranda kullanabilmeleri sosyal etkileşim ve aktif katılıma son derece olumlu etki edecektir (Fyfe, 2009:37).

İnternetin yaygınlaşması ve gençlerin internete yakınlığı, gençlerin görüşlerini dünyaya bakışlarını bildirmelerinde ve belli konularda örgütlenmelerinde kolaylaştırıcı rol oynamaktadır. Bu da esasen katılımın yeni boyutu olmaktadır. Anlık bilgi alışverişinin sağlandığı, etkinin paylaştıkça büyüdüğü ortam olan sosyal medya araçlarında da farkındalık yaratmak için elverişli ortamları sağlamaktadır. Bu ortamlarda daha fazla kişiye ulaşan Sosyal sorumluluk projeleri, STK, yerel yönetim

¹ <https://rm.coe.int/1680703901>

Sosyal Medya Sosyal Sorumluluk Projelerinde, İçerik Üretimine ve Yarattığı Etkileşime Yönelik Bir İnceleme

ve markalar ile yürüttükleri sosyal sorumluluk projelerinin daha kalıcı bir yer edinmesine de yardımcı olmaktadır. Özellikle de gelişen iletişim teknolojilerini iyi kullanan interaktif, etkileşimli, üretken, mecra olduğunun farkında, çevreye duyarlı, bireysel sorumluluğunun toplumsal sorumluluğa geçirebilen paylaşımcı yeni kuşak neslin hakimiyetinde ki sosyal medya kullanıcıları gençler ön plana alınarak sosyal sorumluluk projeleri oluşturulmuştur. Geleceğin yöneticileri olacak gençlerimiz; daha iyi eğitim gören, toplum ihtiyaçlarını gözeten, kendi enerjilerini profesyonel kurumların bilgileriyle yoğunlaşarak yaşadığı topluma fayda sağlayarak; geleceğe bir adım önde başlamaktadırlar. İnsana yatırımı öncelemek, gelecek nesilleri güvence altına almak, gelecek kuşakları sürekli dinamik ve nitelikli tutmak modern devletler için bir varlık koşuludur. Gençlerin sosyal ortamda aktif hale getirilmesinin özgüveni ve katılımını sağlama da destek olacağı; karar ve eylemlere katılma konusunda gönüllü sosyal sorumluluk projelerine katılımı teşvik etmek amaçlı yaptığımız bu projeler aynı zamanda günümüz gelişen iletişim araçlarının ‘insan ve toplum’ merkezli kullanımını da gençlere öğretmektedir.

SOSYAL MEDYA DA İÇERİK YÖNETİMİ

Teknoloji, insanların kendilerini ifade etme şeklini, davranışları değiştirdiği yukarıda söylemiştik. Paylaşım ve katılım çağında sosyal medyanın yükselmesiyle kendini daha da göstererek; haberleri, fikirleri ve eğlenceyi insanlar yaratır ve yine kendileri tüketir oldular. Yeni dalga teknoloji insanların, tüketiciden üretici-tüketicie dönüşmesini mümkün kılmıştır. Burada önemli olan; yeni dünya düzenini kullanırken, internetin sonsuz bilgi denizinin sanal dünyaya değil, gerçek yaşama odaklanmasıdır. Teknolojik yenilikler insanın ve toplumun yaşamını kolaylaştırmak içindir. Ancak tek başına yeterli olmayacaktır. Bu teknolojik imkanlarla kuruluşlardan sağlam değerlere sahip olmaları, toplum, çevre, insanlar ve gelecek dünya için çalışmalarını talep etmektedir. İçine kapanık, dışarıya bilgi vermeyen hiyerarşik yapılar şeffaflaşmak ve sadeleşmek zorunda kalmışlardır. İnsanların yaşama, eşitlik, güvenlik ihtiyaçlarını karşılamak zorunda olan devlet yönetimleri de derin etkilenmiştir. Kitleleri yöneten medya yerine kitlenin yönettiği medya; bize hem kitlesel hem bireysel iletişim imkanı sunmaktadır. Alternatif araçlar kullanarak, etkisini kısa sürede görebilecekleri farklı kampanyalar aynı dilde çoklu kanallara uyumlu; tasarlayarak, kurgulayarak, doğru içerikler üreterek, başarılı sonuçlar elde edilebilmektedir. Facebook artık tartışmasız dünyanın en büyük medya şirketi, en kalabalık dijital nüfusu haline geldi. 2016, üçüncü çeyrek sonuçlarına göre aktif Facebook kullanan insan sayısı 1,79 milyara ulaşmış durumdadır. WhatsApp 500, Twitter 284 ve Instagram 200 milyon² olduğu IAB 2017 verilerince aktarılıyor. Türkiye’de Facebook kullanımında 33.9 milyonla 10. Sırada. Ülkemizin sosyal medya ve online kanalları kullanma merakı görülmektedir. Sosyal medya ve dijital pazarlamada günümüz trendlerini yakından takip etmek gerekebilir:

²https://www.iabturkiye.org/UploadFiles/TopTwentyFiles/Internet_audience_toplist_12_2016.pdf

Sosyal Medya Sosyal Sorumluluk Projelerinde, İçerik Üretimine ve Yarattığı Etkileşime Yönelik Bir İnceleme

1. Fan sayısını çoğaltmak hala çok önemli, sosyal medya da hedefleme özelliklerini iyi kullanan, iyi planlama yapanlar kazanacaktır.
2. İçerik pazarlaması artık yükselen değer değil, her şeyin merkezindedir.
3. Görsel içerik ve özellikle video ile anlatım giderek baskınlaşacak. Anlık videolar, canlı yayınlar hayatımıza, işimize dahil edilmiş durumdadır.
4. Herkes hikaye anlatıcısı, mini belgeselci olmak durumunda kaldı.
5. Mobil App. uygulamaları daha da büyüyecek ve yayılacak.
6. Kolay, basit, oyalayan oyunlar, oyunlaştırarak anlatmak, infografikler, motiongrafikler v.b. görsel/yazı/ ses karışık içerikler her zaman popülaritesini koruyacak.
7. Her bir müşteri mikro kanaat önderlerine (User-Generated content/ micro influencer) dönüşecektir.
8. Blogging, Youtuber ların hikayeleri, videoları, kanalları sayfaları deneyim ekonomisinin önemli piyonları haline getiriyor.
9. Etkileşimli kampanyalar, promosyonlar, hediyeler dağıtımı, samimi, sürekli ve eğlendirici yaklaşımlarla müşterilere ‘onlara kendilerini iyi hissettirmek’ online PR’ın görevleri haline geldi. Onlarla ürün/marka-müşteri diyalogundan öte arkada olmamız gerekmektedir.
10. Multi Channel-Çoklu Kanal mutlak doğru koordine edilmelidir. Müşterilerimize her türlü kanaldan, her yerden ulaşmak zorunlu oldu. Kanallar arası akışkanlık ve entegre yoksa, satış ve markalaşma da işiniz zor.
11. ‘Kişiselleştirme’, basit demografik bilgilere göre pazarlama yapmanın çok ötesine geçiyor. ‘Büyük Veri/Big Data’ artık ‘micro data’ ya dönüşüyor. Müşterilerin, hedef kitlesinin en hassas duygularını algılayamayan ve ona göre iletişim kuramamayan eski tozlu raflarda yerlerini alacaktır. Pazarlama iletişimi artık ‘duygusal ve güvene dayalı’ uzun vadeli ve etkileşimli iletişim haline geldi.

Sosyal medya da amaç; İçerik paylaşmak, kampanya yapmak, beğenen sayısını arttırmak kadar; etkileşim yaratmak önemlidir. Doğru kişilerden oluşan ve etkileşim kurulan hayran sayısını arttırmak gereklidir. Markanın kurumsal kimliği ve duruşu doğrultusunda ‘üslup’ belirlemek ve bunu farklı sosyal ağlara uyarlamak iletişim stratejisinin ilk adımlarındandır. Markanın hedeflerine hizmet eden içerikler oluşturulmalıdır.

Günümüzde sosyal medya reklamları tüketiciye ulaşma da en etkin araçlardan biri olmuştur. Kullanıcıların ilgi alanları, arkadaşları, ortak noktaları ve geniş hedef kitle- coğrafi bölümlenmeler ile etkin sonuçlar sağlamaktadır. Hedef Kitle/ Coğrafi Dağılım/ İlgi Alanları/ Geri Dönüş ve Etkileşim gibi segmente edilebilir bilgiler kullanılabilir. Sosyal medya reklamlarının en önemli özelliklerinden biri gösterilen reklamların tıklanması sonucunda markanın sosyal medya hesapları ile kullanıcı arasında etkileşim sağlayabilmektedir. Örneğin;

Sosyal Medya Sosyal Sorumluluk Projelerinde, İçerik Üretimine ve Yarattığı Etkileşime Yönelik Bir İnceleme

kullanıcılar içerikleri beğeniyor, yorum yazabiliyor ve ayrıca direkt mesaj ile ulaşılabilir ise başarılı yönetim gerçekleşiyordur.

Sosyal Medya Ölçümleri:

Marka fısıltısı (toplam etiket)	Atılan tweetler ve retweetler
Erişim (fan sayısı)	Sosyal medyadan alınan trafik
Sosyal Medya/ Web sayfası Metrikleri	Facebook beğenileri

İnternetin iyice yaygınlaşmasıyla bir internet bağlantısı ve web tarayıcısı olan herkese ürün ya da hizmetle ilgili bültenler gönderebiliyoruz. Sosyal medya postları, videolar, bloglar, post yayınlar, e-kitaplar, basın bültenleri ve diğer online içerik çeşitleri, organizasyonların alıcılarla doğrudan doğruya ve onların değer vereceği biçimde, iletişim kurmalarını sağlamaktadır. Aynı zamanda mobil teknolojilerinde kamera, fotoğraf, metinsel, entegrasyon, uyumlama özelliklerindeki gelişmelerle beraber izleyiciler artık aktif üreten ve yayan kitleler olmuşlardır. Sadece kitleleri yöneten medyaya değil ayrıca kitlelerin medyasına da özel içerik ya da bültenler hazırlıyorlar. Toplumsal değişikliklerin yanı sıra psikolojik ihtiyaçlarda farklılaşmaya başlamıştır. İnsanlar artık yorum değil gerçekleri istiyorlar ve propaganda değil katılım istiyorlar. Bu gerçeği gören firmalarda markaların hikayelerini kendileri değil, müşterilerine yazdırmayı önemsediler ve müşterilerini teşvik edecek projeler üretmeye gayret ediyorlar.

Burada her marka ve ürünün de kendi adına web sayfalarının olması, sosyal medya da ki adresleri de kurumsal iletişim birimlerinin kendi adına mecra yönetmelerine olanak sağlamaktadır. Bu zamana kadar araçlarla yapılan bilgilendirme ve tanıtım için kendi içerisin de ya da dışarıdan alınan hizmetle bu sayfalar düzenlenerek hedef kitleye ulaşım sağlanmaktadır. Ayrıca müşteri verilerinin yönetimi ile de bu mecralar daha da geliştirilmektedir. Ayrıca marka ve kurumun tanıtım vitrini olacak diğer alanların teknolojik gelişimle beraber mecranın özelliklerine göre yönetilmesi ve güncellenmesi de çok önemlidir. Web sayfası, ürün tanıtım alanları, sözlükler, sosyal medya hesaplarında dikkat edilmesi gereken bazı konular şöyledir:

1.Şeffaflık ve Dürüstlük: Web sitesini hazırlayan kişi ya da kurumun künye bilgileri yer almalıdır (İsim, adres, kapsam, sponsorlu ise belirtmeli, sorumlu kişiye ulaşım bilgisi, v.b). Hedef kitlesi ve sitenin amacı açıkça belirtmelidir. Web sitenin destek kaynakları varsa onun bilgilendirmesi ya da gönüllü bir çalışma ise bu da gösterilmelidir. Sunulan tüm bilgilerin kaynakları ve belgeleri sunulabilir durumda olmalıdır.

2.Mahremiyet: Kullanıcıların verilerinin mahremiyeti ve korunması konusunda yasal çerçeveler dahilinde uyarılar site içinde belirtmeli ve yayınlarda o ilke de sürdürülmelidir. Siteye katılım sağlayanların verileri ve kişisel bilgilerinin 3. şahıslara dağıtımları, aynı sitenin kullanımı izin dahilinde olmalıdır. Sitenin kendi tanıtım mesaj ve bildirim aktarma talepleri bile izin kapsamında olmalıdır.

Sosyal Medya Sosyal Sorumluluk Projelerinde, İçerik Üretimine ve Yarattığı Etkileşime Yönelik Bir İnceleme

Kullanıcıların veri ve özel bilgileri onları izni olmadan hiçbir şekilde çoğaltılamaz ve dağıtılamaz teknik donanımların sağlanması ve güvenliği de o sitenin sorumluluğudur.

3.Bilgilerin Güncellenmesi: Sitedeki bilgilerin açık, sade, basit, anlaşılabilir bir dil olmasının yanı sıra bilgilerinin düzenli ve periyodik olarak güncellenmesi sağlanmalıdır. Her sayfa ve bilgi için güncelleme tarih bilgisi yer almalıdır. Bilgiler arasında uyumluluk düzenli olarak kontrol edilmelidir. Kullanıcının geri bildirimlerine, fırsat tanınması önemlidir. Güvenilir kişi ve kurumların bağlantılarına link geçişleri saplanmalıdır. İçerik oluşturmada kullanılan süreç ve yöntemlerde mutlaka belirtilmelidir.

4.Erişilebilirlik: Fiziksel olarak ulaşılabilir olmak çok önemli. Gerek online gerekse de offline sistemlerde web sitesine gelen soru, ilgi, şikayet durumlarında en hızlı şekilde bilgi geri verilmelidir. Bunun için de size kolay ulaşım için iletişim bilgileri göze çarpacak şekilde verilmelidir. Ayrıca site içinde daha detaylı bilgi sahibi olabilmeleri için kılavuz durumunda yönlendirmeler de yapılabilir. Örneğin kullanım alanları nelerdir, nasıl kullanılır, nasıl ulaşılır, nasıl randevu alınabilir? Gibi pek çok yönlendirici başlıklarla kullanıcılara yardımcı olabiliriz. Arşiv oluşumu, en sık sorulanlar gibi başlıklarda kullanıcılara daha aktifliği tanıtılabilir öğeler de olabilecektir. Dili her kesimin rahat anlayabileceği dilde hazırlanmalıdır.

SOSYAL SORUMLULUK PROJELERİMİZİN YÜRÜTÜMÜ AŞAMALARI

Sosyal Medya Sosyal Sorumluluk Projelerinde, İçerik Üretimine ve Yarattığı Etkileşime Yönelik Bir İnceleme

İçerikleri incelenen beş proje:

- 1. Proje Adı:** Birlikte Sosyalleşelim **Proje Sorumluları:** Olcay Denктаş-Berke Can
- 2. Proje Adı:** Her Kitap Yeni Bir Gelecek **Proje Sorumluları:** Enes Şentürk-Sabri Berkay Sayar-Ertuğrul Afacan
- 3. Proje Adı:** Birlikte Daha Güçlüyüz **Proje Sorumluları:** Nilda Topçu-Buse Tatal-Ecem Oburoğlu
- 4. Proje Adı:** Yıldızlardan Masallar **Proje Sorumluları:** Buse Babayiğit-Gizem İnce-Esma Elveren-Gizem Öztunç-Amal Ben Mohammed
- 5. Proje Adı:** Genç Fidanlar Yaşlı Çınarlar Buluşuyor **Proje Sorumluları:** Gökhan Şahinbaş-Abdullah Yusuf-Mustafa Kılıç-Ö. Volkan Cihangiroğlu

SOSYAL SORUMLULUK PROJELERİNİN YÜRÜTÜMÜ

Proje süreci dört aşamadan oluşmuştur: Araştırma, planlama, uygulama, değerlendirme. Yoğun bir çalışmayı gerektiren araştırma, öncelikle hedef kitle konusunda bilgi toplamaya dayalıdır. Belirlenmiş hedef kitleye yönelik olarak düzenlenecek iletişim stratejisi, etkinlik planı, doğru aracın seçilmesi gibi araştırmada elde edilecek veriler ve sorunun tanımlanması doğrultusunda planlanır. İletilerin nasıl iletileceğinin planlaması gerçekleştirildikten sonra, öngörülen program iletişim araçları ve yöntemleri saptanarak uygulamaya alınır. Uygulanan etkinlik ya da kampanyanın etkinliğinin, başarısının, bir başka deyişle iletinin hedefe ulaşmış olup olmadığını ölçülmesi için son aşamada değerlendirme işlemine geçilir. Sosyal medya da sosyal sorumluluk süreçlerimizi kısaca şöyle aktarabiliriz:

1. Araştırma

İş süreçlerimizde ilk adım dijital strateji ve hedeflerin belirlenmesi ile başlanmasıdır. Fikrin bulunmasında hedeflenen ilk kriterimiz ise toplumu ortak bir çatı etrafında toparlayabilecek, herkesi kucaklayabilecek, evrensel bir dili olan projelerin üretilmesi olmuştur. Araştırma döneminde ilk olarak durum tespiti yapılarak bir fikir oluşturulur. Sorun mesajının ve kavramın oluşturulmasında stratejiyi doğru kurgulamak gerekir. Öğrencilerimizle beraber alternatifli olarak belirlediğimiz sorunları aşağıdaki başlıklarla sorunu irdeleyerek projelere başladık.

a) Sorun Saptanması (Sorun Ne? Bizim çözümümüz ne olacaktır?)

b) Durum Analizi c) Hedefimiz d) Hedef Kitle ve Analizi

Fikir oluşturulduktan sonra ‘Sosyal Sorumluluk Projesi’ni özel bir marka gibi düşünerek iletişim stratejisi çizilir. Fikrin uygulanma yöntemlerinin belirlenmesi, doğru partnerlerin seçilmesi gibi pek çok araştırma yapılır. Bu dönemde sosyal medyanın bize sunmuş olduğu pek çok imkanı araştırarak erişilebilir hedeflerin belirlenmesi yapılır. Özellikle ölçümlenebilirliği, hızlığı, etkileşimliliği, lokasyon ya da seçilmiş hedef kitle gruplaması yapılabirliği baz

Sosyal Medya Sosyal Sorumluluk Projelerinde, İçerik Üretimine ve Yarattığı Etkileşime Yönelik Bir İnceleme

alınarak projeler tasarlandı. Erişilebilir hedeflerin belirlenmesi: Farkındalığı yaratmak, etkinliğe katılımı sağlamak, etkileşimlilik, gönüllüğü arttırmak, toplumsal paylaşma duygusunu geliştirmek v.b.

Çözüm yöntemimiz belirlendi: Beğeni ya da Fan sayısını arttırmak mı? Özel bir grup oluşturarak haberdar etmek ya da ilgiyi sıcak tutmak mı? Ağızdan ağıza yayılım mı oluşturmak? Bunlardan biri ya da bir kaçını amaçlamamız ve projemizi bu temelde oluşturmamız gerekmektedir.

Sosyal medya da bu döneme hazırlık dönemi de diyebiliriz. Hesapların oluşturulması, resmi izin alımları, sahte hesapların toparlanması, olumsuz eski hesapların şikayet edilmesi başlıkları bu dönemde yapılır. Sonrasında ise veri tabanının oluşturulması, kontrolü ve günlük haber yansımaları listesine üyelik başlatılmasıyla devam eder. Bu dönem kurumu ürün/hizmeti daha iyi tanımak süreci de diyebiliriz.

Proje stratejisi dijital araçlara uygun kurgulanmalıdır. İçerik üretim noktaları ve kişileri saptanmalı, görsel malzeme kalitesine dikkat edilmelidir. Ve tüm yapılan hamleler uzun vadeli planlanmalıdır. Sosyal ağlardaki iletişim stratejisi belirlenmeli, sürekli ve periyodik hale getirilmelidir.

2. Planlama

Araştırma aşamasında çıkan sorun ve sorunun irdelenmesi neticesinde ortak hareket edeceğimiz işbirlikçimizle beraber iş akış planı hazırlanmaktadır. Planlamada istenen uzun ya da kısa dönemli erişilebilen hedeflerimiz için çizilen yol haritasıdır. Ayrıca sosyal sorumluluk projeleri bir grup olarak yapıldığından bu grup dahilinde ki öğrencilerin işbirliği ve görevlendirme tabloları hazırlanır. Ekip olarak düzenli, sistemli ve verimli bir biçimde yerine getirilmesi için gereken önlemlerin ve kararların alınması amaçlanır.

Sorunun tanımlanması ve durumun değerlendirilmesi araştırma ve bilgi toplamaya dayalı bir çalışmadır. Planlama sürecini, aslında hedeflerin saptanmasıyla da başlatmak mümkündür. Daha sonra hedef kitlelerin özelliklerinin belirlenmesine gidilir. Ve bu kitlelere ulaşılabilecek iletişim araç ve yöntemlerinin neler olacağına karar verilir. Planlama sürecinin diğer aşamalarında her hedef kitle için amaçlar belirlenir. Bununla ilgili olarak etkinlikler ve iletişim programları hazırlanır. Bu döneme 'Optimizasyon' dönemi olarak adlandırabiliriz. Kullanılacak mecraların giydirilmesi, grafik çalışmalarının yapılması, kurumsal kimliğe büründürülmesi, profil içeriklerinin oluşturulmasını kapsar. Biz de bu dönemde öncelikle sloganımız ile sosyal medya hesabını açılmasıyla başladık. Projelerimizi birer marka olarak planladığımız projelerimizin markalama sürecinin her adımının oluşturulması, tasarım aşaması (grafik, slogan, sosyal medya sayfasının düzenlenmesi, v.b) yapılmıştır. Hedef kitleye ulaşmamıza en uygun iletişim araçlarından sosyal medyayı yönetmede ve projenin yürütümünde grup görev dağılımının belirlenmesi, sosyal medya hesaplarının açılması, ölçüleme ayarlarının yapılması, dijital içerik akışı, işbirlikçilerin belirlenmesi, v.b iş planları organize edilmiştir. Hedef kitleye

Sosyal Medya Sosyal Sorumluluk Projelerinde, İçerik Üretimine ve Yarattığı Etkileşime Yönelik Bir İnceleme

duyurum ve geri dönüşleri düzenlemek ile planlanmalıdır. Kriz senaryolarının oluşturulması ve eylem planı da bu dönemde yapılır.

3. Uygulama

Araştırma ve planlama sonucunda oluşturulan kararların faaliyete geçirilmesi, uygulama aşamasında gerçekleşir. Planlama aşamasında her şey kağıt üzerinde olup bu aşamada düşünceler harekete geçirilir. Uygulama ve aksiyon, spesifik amaçların gerçekleştirmek için planlananları yaşama geçirmekle ilgili olan aksiyon ve iletişim aşamasında, nasıl uygulamalı, ne zaman söylemeliyiz sorusu yanıt beklemektedir. Etkinliklerimizde ise kağıt üzerinde tasarladığımız her şey bu aşamada düşünceler harekete geçirilir. Tiyatro, yemek, sanatsal etkinlikler, gezi, özel gün kutlamaları, v.b hazırlanan plan dahilinde gerçekleştirilir.

Bu döneme sosyal medya da ‘Yayın’ dönemi olarak nitelendirdiğimiz bu süreçte öncesinde belirlenen tüm yayın, post, video, etkinlik duyurumu, metinsel içeriklerin yanı sıra itibar yönetimi, kriz iletişiminin, kampanya ve ödüllü yarışmalarının düzenlendiği, blogger iletişimi, seeding çalışmalarının aktif yürütüldüğü bir dönemdir.

Bizler de projelerimizin sosyal medya hesaplarında belirlenen akışa göre görsel, video, etkinlik içeriklerinin oluşturulup yayılması sağlanmıştır. e-WOMM ya da Fenomen iletişimi gereken içeriklerin özel prodüksiyon ile oluşturulması (grafik, video, v.b) faaliyetler yürütülmüştür. Geri dönüşlere cevap verilmiştir. Projenin bu sürecinde istenilen sonuçların elde edilebilmesi için hedef kitlelere yönelik etkili ve ikna edici iletişim çabalarının var olması, diğer bir ifade ile bu çabaların tutum geliştirici veya tutum değiştirici nitelikte olması gerekir.

4. Değerlendirme

Belirlenen zaman dilimi içerisinde istenen erişilebilir hedeflere ulaşım ulaşılmadığımız kontrol edilerek raporlanması yapılmıştır. Doğru insanlara, doğru zamanda, doğru araçla doğru mesajı ulaştırabilmek için, mutlaka uygulama öncesi yapılacak araştırma ve planlamaya, programın sürekliliğinin sağlıklı biçimde gerçekleştirilmesi için ise, uygulama sonrası değerlendirmeye gerek vardır. Değerlendirme aşamasında öncelikle programın yarar/etki ve verim açısından değerlendirmesi yapılmaktadır. Öncelikle geleceğin iletişimcilerinin sosyal projelerden keyif alması ve farklı projelere adım atması hedeflenmektedir ‘Bireysel Sorumluluktan Toplumsal Sorumluluğa’ çalışmamız da sürekliliği olan, gönüllülük esasına dayalı çalışmalardır. Sosyal medya istatistikleri raporlandı, değerlendirildi. Erişilebilir hedeflerimize etkileri analiz edildi.

Sosyal Medya Sosyal Sorumluluk Projelerinde, İçerik Üretimine ve Yarattığı Etkileşime Yönelik Bir İnceleme

PROJELERİMİZİN EN ÇOK BEĞENİLEN İÇERİKLERİNİN ORTAK ÖZELLİKLERİ

Etkileşimi en yüksek olanlar.1. İnsan merkezli/Duygusal bir an

‘Özel çocuklarla farkındalık için birlikte sosyalleşelim’ projemizde ‘Down sendromlu bir çocuğun yeni doğan kardeşiyle ilk tanışması’ konulu içerik sosyal medya hesabında 1,5K etkileşim alarak projenin en yüksek etkileşim alan içeriği oldu. İçerik video özelliğiyle seyredenlere duygusal bir an yaşattığı söylenebilir.

Etkileşimi en yüksek olanlar.2. Etkinlik duyurumu gerçeklik

Yine aynı projenin ikinci en çok etkileşimi alan içerik, proje kapsamında düzenlenen bir etkinlikten bir fotoğraf oldu. Down sendromlu çocuklarımız ailesi ve hocaları ile beraber çocuk tiyatrosuna getirildi. Hep beraber sosyalleşmek adına yapılan etkinlik çok keyifli geçti. O günün anısına çekilen fotoğraf sosyal medya içeriğinde de 910 kişi tarafından beğenildi.

Sosyal Medya Sosyal Sorumluluk Projelerinde, İçerik Üretimine ve Yarattığı Etkileşime Yönelik Bir İnceleme

Etkileşimi en yüksek olanlar.3.Bilgilendirici

Aynı projenin üçüncü en beğenilen içeriği 520 adet beğeni ile 'Rett Sendromu nedir?' isimli bilgilendirici post olmuştur.

'Her yeni Kitap Yeni Bir Gelecek' Kampanya

Etkileşimi en yüksek1: Dürüstlük ve güvenilirliliğin kanıtlanması

'Her Kitap Yeni Bir Gelecek' isimli projemizin en yüksek beğenilen içeriği başlatılan kampanya kapsamında toplanan kitapların geldiğini, katılımın kanıtlanmasında güven verici bir görseldi. Etkileşimi 798 kişi. Aynı temada ikinci beğeni de 468 etkileşim almıştır.

Sosyal Medya Sosyal Sorumluluk Projelerinde, İçerik Üretimine ve Yarattığı Etkileşime Yönelik Bir İnceleme

Etkileşimi en yüksek3:Ünlülerle işbirliği

Aynı kampanyanın en üçüncü en beğenilen post'u ünlü dizi oyuncusunun proje içeriğini paylaşımın aktarıldığı içerik olmuştur. Oranı 445 kişidir.

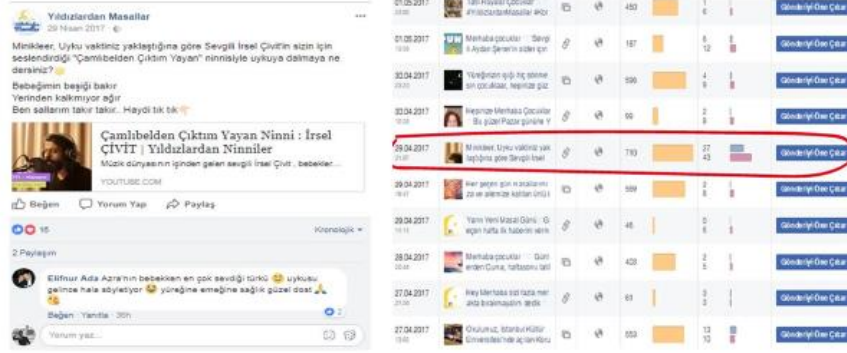
'Yıldızlardan Masallar' proje en yüksek etkileşim.1.Samimiyet, Tanıtma

'Yıldızlardan Masallar' isimli projemizde en yüksek etkileşim proje katılımcısı beş öğrencimizin kendilerini takdimi, tanıtımı olmuştur. Görselin yanı sıra çok samimi ve içten metin ile 1,5K gibi çok yüksek bir etkileşim yaratmıştır. İkinci sırada olan içerikleri 995 adet beğeni ile yine projeye kimlerin nasıl katılacakları anlatan metinleri olmuştur.

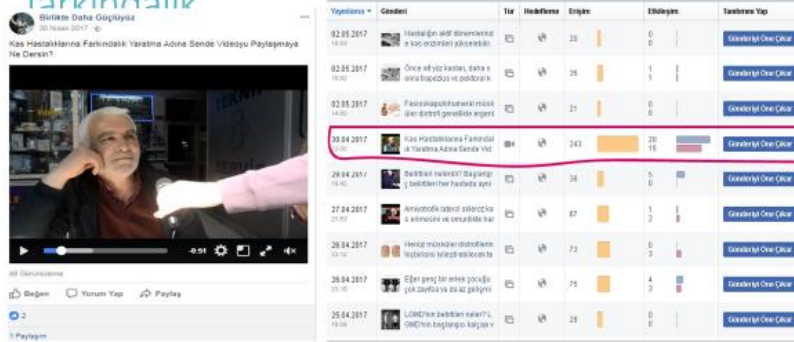
Sosyal Medya Sosyal Sorumluluk Projelerinde, İçerik Üretimine ve Yarattığı Etkileşime Yönelik Bir İnceleme

En yüksek etkileşim .3.Multi/Çoklu kullanım

Aynı projenin üçüncü en çok etkileşim alan (710 kişi) post'u yapılan etkinliğin hem video, görsel ve metinle çoklu ve entegre içerikleri olmuştur.

'Birlikte Sosyalleşelim (Kas Has.)' projesi en yüksek etkileşim 1. Halkla röportaj yoluyla farkındalık

'Birlikte Daha Güçlüyüz' isimli projenin en çok etkileşim alan birinci içeriği 'kas hastalıklarını halkın ne kadar bildiği' konulu halk röportajı olmuştur. 243kişi etkileşim alan bu postta farkındalık hissi gerçekçilikle beraber ve video ortamında sunulmuştur. İkinci en çok etkileşim (103 kişi) alan içerik 23 Nisan etkinliğinin Kas Hastalıkları Derneğinde nasıl kutlanıldığını gösteren özel gün kulama içeriği olmuştur. Üçüncü sırada da 'Polimiyozit nedir?' içeriği ile bilgilendirici post etkileşim almıştır (103 kişi)

Sosyal Medya Sosyal Sorumluluk Projelerinde, İçerik Üretimine ve Yarattığı Etkileşime Yönelik Bir İnceleme

Huzurevi Projesi en yüksek etkileşim1.Gerçekçi,dayanışma

'Genç Fidanlar Yaşlı Çınarlar Buluşuyor' isimli projemizde huzurevi sakinleriyle öğrencilerimizin bulunduğu bir öğlen yemeği organizasyonundan çekilen o güne özel fotoğraflar en çok etkileşim alan içerikler olmuştur. Toplam 2,2K katılım alan post'ta gerçekçilik ve dayanışma ruhu verilmiştir.

Huzurevi Projesi en yüksek etkileşim.2.Gerçekçi,sıcak

'Aynı projemizde huzurevi sakinleriyle öğrencilerimizin bulunduğu organizasyonda çekilen fotoğrafların yanı sıra katılımcıların anlamlı hikayeleştirilerek metne aktarılmıştır. Sabiha teyzenin hikayesi en çok etkileşim alan ikinci içerik olmuştur (1,6K). En yüksek etkileşimde üçüncü sırada olan içerikte (1,7K) gerçekçi, sıcak ve dayanışma ruhu verilmiştir.

Sosyal Medya Sosyal Sorumluluk Projelerinde, İçerik Üretimine ve Yarattığı Etkileşime Yönelik Bir İnceleme

Huzurevi Projesi en yüksek etkileşim.3.Duygusal,dayanışma

Huzurevi projesinde diğer ön plana çıkan içerik 'Huzurevi ziyareti neden önemlidir' başlıklı metin olmuştur. Günümüz sorununun samimi, sıcak ve empatik bir anlatımla verilmesi dikkat çekicidir.

Huzurevi Projesi en yüksek etkileşim.4.Samimiyet

SONUÇ

Bu çalışmada, İstanbul Kültür Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Yeni Medya ve İletişim öğrencilerimle yürüttüğüm 2016-2017 Bahar eğitim öğretim döneminde gerçekleştirmiş olduğumuz sosyal medya da sosyal sorumluluk projeleri kapsamında; toplumsal sorun saptama sonrasında düşünülen projelerimize sosyal medya hesapları açılarak oluşturduğumuz içeriklerin paylaşımların sağladığı etkileşimi baz alarak bir analiz yapılmıştır. Mart-Nisan

Sosyal Medya Sosyal Sorumluluk Projelerinde, İçerik Üretimine ve Yarattığı Etkileşime Yönelik Bir İnceleme

2017 (iki ay) tarihinde yürüttüğümüz beş sosyal sorumluluk projesinin (sosyal dayanışma konulu projelerde) içerik üretimi, sosyal medya yönetiminde etkileşime girdiği (beğenme, okunma) en yüksek oranı alan içeriklerin betimleyici analizi yapılmıştır. Facebook ve Instagram hesaplarımızda iki aylık tamamen organik sağlanan etkileşimde içerik görsel, metin, etkinlik, en çok beğenilen içerikler üzerinden betimleyici analiz yapılmıştır. Analizimiz de sosyal medyada yürüttüğümüz sosyal sorumluluk projelerinde en çok beğenilen içeriklerinin ortak özellikleri şunlardır:

- Şeffaflık/ Dürüstlük/ Samimiyet
- Duygusal
- Görsel, video, metin (çoklu kullanım)
- Bilgilendirme/ verileri anlamlı hale getirme
- Gerçeklik/ Empati yaratan
- Güncel Bilgi/ Yol Gösterici olmak
- Etkinlikten gerçek anlar
- İşbirlikçiler/ Katılımcılar/ Ünlülerle işbirliği
- Periyodik/Özel günlerle koordine içerikler

Gerçek, yaşanmış ve insanları içine dahil edebilecek, duyguları seslenen samimi içten, periyodik düzende hazırlanan organik içeriklere ilgileri gözlenmiştir. İnsanlar artık yorumdan öte gerçekleri, propaganda değil katılım istedikleri gözlemlenmiştir. İletişim yıllardır neredeyse sadece medya üzerine özel olarak odaklanan bir disiplin halinden; günümüzde yeni teknolojilerle, duygusal bağ kurarak insan odaklı hale getirilmesi gerekliliği ön plana çıkmıştır

KAYNAKÇA

- Castells, M. (1996) *The Rise of the Network Society; The Information Age: Economy, Society and Culture, Volume 1.* Oxford: Blackwell.
- Kotler, Philip- Hermann Kartaya, vd (2010). *Pazarlama 3.0*, (çev. Kıvanç Dündar). İstanbul: Optimist.
- Mcluhan, M. (1967) *The Medium is the Message*, London: Penguin Books.
- Mcluhan, M.ve Povers, B. (2001) *Global Köy*, (çev. Bahar Ö.Düzgören). İstanbul: Scala.
- Oskay, Ü. (1997). *İletişimin ABC'si*, İstanbul: Der.
- Peltekoglu, F. (2012). *Halkla İlişkiler Nedir?* İstanbul: Beta.
- Tortop,N. (1990) *Halkla İlişkiler*, Ankara: Gazi.

Sosyal Medya Sosyal Sorumluluk Projelerinde, İçerik Üretimine ve Yarattığı Etkileşime Yönelik Bir İnceleme

Yaylagül, L (2013). Kitle İletişim Kuramları, Ankara: Dipnot.

Elektronik Kaynaklar:

Avrupa Şartnamesi <https://rm.coe.int/1680703901>

Ian Fyfe, Researching Youth Political Participation in Australia”, Youth Studies Australia (2009).
[http://www.most.ie/webreports/appendix/33.%20YSA_Fyfe_2\(John\).pdf](http://www.most.ie/webreports/appendix/33.%20YSA_Fyfe_2(John).pdf)

Rys Farthing, The Politics of Youthful Antipolitics: Representing The ‘Issue’ of Youth Participation in Politics” Journal of Youth Studies, (2010).

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13676260903233696?src=recsys>

William Galston, Civic Education and Political Participation, Political Science and Politics, (2004).

<https://www.cambridge.org/core/journals/ps-political-science-and-politics/article/civic-education-and-political-participation/5075466F786ACE2BFE18262C7402C3D5>

Başvurular ve Araştırmalar

<http://www.ipsos.com.tr/node/984>

<http://eticaretmag.com/turkiye-internet-kullanici-sayisi-26-6-milyon-iab-turkiye-subat-2013/>

TGI Türkiye 2007-2008-2009 Starcom Media Vest Insighter Vol.3: Türk Tüketicisinin Teknolojiyle Uyumunu 2.0

Güncelleme: 22 Mart 2013 18:01, Erişim , www.iabturkiye.org

https://www.iabturkiye.org/UploadFiles/TopTwentyFiles/Internet_audience_toplist_12_2016.pdf

Güncelleme: 02 Mart 2018

Cilt: 6, Sayı: AGP Özel Sayısı, Ekim 2018 / Volume: 6, Issue: AGP Special Issue , October 2018

YUKARIKÖY (ÇANAKKALE-AYVACIK) GELENEKSEL YÖRÜK DOKUMALARI

Traditional Yukarıköy (Çanakkale-Ayvacık) Yuruk Weavings

Naime Didem ÖZ*
Ayşegül KOYUNCU OKCA**

ÖZ

Çanakkale yöresinde Ayvacık, Ezine, Çan ve Kaz Dağları'nda bulunan yerleşim yerlerinin hemen hepsi birer halı ve düz dokuma yaygı merkezidir. Ezine ile Ayvacık İlçeleri arasında yer alan Yukarıköy'de de dokumacılığın geçmişi oldukça eskidir. 1945-1950'li yıllara kadar yaylak-kışlak hayatı süren ve Karakeçili Aşireti'ne bağlı olan yöre halkı bu tarihten sonra yerleşik hayata geçmiştir. Çanakkale yöresi dokumaları genel olarak Türk dokumalarında görülen karakteristik özellikleri bünyesinde barındırmaktadır. Canlı renklerin kullanıldığı Çanakkale dokumalarında, kırmızı, lacivert ve beyaz ile birlikte bordo, mavi, sarı, yeşil ve mor gibi renkler de kullanılır.

Teknoloji, bilim, sanayi ve iletişim alanlarındaki hızlı değişim ve gelişmeler dokumacılık alanındaki birçok uygulamanın ortadan kalkmasına neden olmuştur. Geçmişte Yörükler kendi koyunlarından elde ettikleri yünleri, yine kendileri çeşitli doğal boyama teknikleri ile renklendirmişler ve iplik haline getirmişlerdir. Bugün ise dokumalarda sentetik boyalar ile renklendirilmiş iplikler kullanılmaktadır.

Yukarıköy'de geçmişte yoğun olarak üretimi yapılmış olan düz dokumalar sadece yaygı ve çeyiz amaçlı kullanılmamış, yorgan olarak da soğuk kış günlerinde bu dokumalardan yararlanılmıştır. Karakeçili Yörükleri'nin bir âdeti olarak her gelinin çeyizinde bulunan bu geleneksel dokumalar kına gecelerinde de fonksiyonel olarak kullanılmıştır. Yukarıköy'de sünnet düğünlerinde kullanılmak üzere hâlen dokuma yapılıyor olması araştırma konusu açısından oldukça önemli ve sevindirici bir olaydır. Bu çalışmada Yukarıköy dokumacılığında ve dokumacılığa bağlı

* Dr. Öğr. Üyesi Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü Öğretim Üyesi, naime.didem.oz@msgsu.edu.tr

** Doç. Pamukkale Üniversitesi Denizli Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu El Sanatları Bölümü Öğretim Üyesi, aysegulkoyuncu@pau.edu.tr

Yukarıköy (Canakkale-Ayvacık) Geleneksel Yörük Dokumaları

unutulan değerlerden bahsedilerek, bu kültürün geleneksel sanatlar açısından önemine dikkat çekilmiştir. Çalışmanın gerçekleşmesi için yöntem anlayışı ışığında amaca ulaşmada gerekli araçlar olan alan araştırması, kaynak kişi görüşmesi ve literatür taraması teknikleri kullanılmıştır. Ayrıca yöre dokumaları tarafımızdan fotoğraflanarak belgelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Yörük, Geleneksel Dokumalar, Halı, Kilim

ABSTRACT

All the settlements located in and around Ayvacık, Ezine, Can and Kaz Mountains within the region of Canakkale have been a centre for carpets and flat weave rugs. Weaving in Yukarikoy located between the districts of Ezine and Ayvacık goes quite back in the history. The people of the region who were a part of Karakecili Tribe and who led a life between summer pastures and winter quarters up until 1950s have adopted a sedentary life after this date. The weavings from Canakkale region features the characteristics generally observed in Turkish weaves. Canakkale weaves on which bright colours are used, colours such maroon, blue, yellow, green and purple as well as red, dark blue and white are used.

Many applications in the area of weaving have been lost due to fast paced changes and developments in technology, science, industry and communicational skills. In the past, Yuruks used to turn the wool they derived from their own sheep into yarns and dye these yarns using their own dyeing techniques. Nowadays however, threads with synthetic colours are also being used.

Flat weaves which have widely been produced in Yukarikoy have not only been used as rugs or dowry items but these were also used as quilts during the cold winter periods. These traditional weaves which traditionally do take a part in dowry of every bride as a custom for Karakecili Yuruks were also used effectively at henna ceremonies before weddings. That weaves are still being produced to be used in circumcision ceremonies in Yukarikoy is important and pleasing in terms of the subject of this study. Having discussed the weaving in Yukarikoy and the values being forgotten together with weaving itself, the significance of this culture in terms of traditional arts was pointed out. Field study, source person interviews and literature screening techniques are used within the scope of our methodology in this study. The weaves from the region were also documented through photographs by us.

Keywords: Culture, Yuruk, Traditional Weavings, Carpet, Rug

Yukarıköy (Canakkale-Ayvacık) Geleneksel Y r k Dokumaları

Giriş

İç ve Batı Anadolu'daki Karakeçililer "Y r k" olarak anılırken, Doğu'daki Karakeçililer "Türkmen" ve hatta "Erkad" olarak nitelendirilmektedirler. İlk bakışta aynı etnik yapıları çağrıştıran bu nitelermeler aslında sadece idari ve sosyal açıdan bir tasniften ibaret olup, aynı aşirete mensup gruplara farklı sıfatların verilerek tanımlanmasından ortaya çıkmıştır (Bulduk, 1997: 40).

Literatürde Yörük kelimesi "y r -mek" fiilinden "-k" ekiyle yapılmış bir ad olup, "yürüyen" demektir; "göçebe, g çer ev, g çer" manasında kullanılmaktadır (Sümer, 2013: 570). Ancak Mehmet Er z bu konuyla ilgili olarak şunları söylemektedir; Yörük; yürümek fiilinden yapılmı Anadolu'ya gelip Yurt tutan göçebe OĞuz boylarını ifade eden bir kelimedir. Birçok eserde Yörük şeklinde yazılması bir hatadır. Yörük kelimesi aslında yürümekten türemiş bir isim değil, bu kelime bir sıfattır ve aslı da "y Ğr k" tür. Telaffuzda "Ė" kelimenin yalnız bir manasında; dişi davarların tekeleri istemeleri sırasında "mal y Ğr d " sözünde ortaya çıktığı ve kelimenin sıfat halinde ileri, medeni, bilgili, cins ve halis manalarına geldiğine dikkat çekmektedir (Er z, 1969: 79). Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı üzere Yörük kelimesinin literatürdeki anlamı açısından bir kavram kargaşası yaşanmaktadır.

X. ve XI. Yüzyıldan bu yana Orta Asya'dan gelip Anadolu'ya yerleşen Müslüman OĞuz boylarının bir kısmı beylik ve soyluluğun göçebelik ve T rkmenlikte olduğuna inanırlardı. Şehirlere yerleşenlerin ili ve boyları belli olmaz diye yerleşmeyi kabul etmeyip göçebelikte karar kılarak, yerleşik veya yarı göçebe Türkmenlerden kendilerini ayırt etmek için "Yörük" adını almışlardır. Yörük-yürümek fiilinden gelir. Kendilerini yürüyen, bir yerde durmayan g çk ns  diye yorumlayan Yörükler, "Biz Türk' n  z y k" derler. Birçok köy ve kasaba halkı, kökenlerinin hik yesini bilir ve kulaktan kulağa bir masal gibi anlatır. Göçebelik devrinin anılarını unutmamış olan Türkmen ve Yörükler ataları sorulduğunda "Horasan'dan geldiğini" söylerler (Er z, 1969: 79).

Yaşamlarını hayvancılığa bağlı olarak şekillendiren, hayvanlarına daha verimli otlaklar bulmak için yaylak ile kışlak arasında sürekli yer değiştiren Yörükler, geçmişten günümüze birçok eser üreterek yaşamlarına ait izleri belgelemiştir.

Çanakkale-Ayvacık'a bağlı olan Yukarıköy, Ezine ile Ayvacık ilçeleri arasında yer almaktadır. Çanakkale şehir merkezine 100 km, Ayvacık ilçe merkezine 30 km, Tuzla'ya ise 5 km uzaklıktadır (Necati Uçar, 31.07.2017 tarihli görüşme). Köyün yakınında bulunan Tuzla'ya kadar Ezine-G r pınar arası sefer yapan araçlar ile ulaşımlar sağlanmaktadır. Köylüler Tuzla ile Yukarıköy arasını yürüyerek veya kendi imk nları ile katetmektedirler (Bkz. Fotoğraf: 1-2). 1945-1950'li yıllara kadar yaylak-kışlak hayatı süren ve Karakeçili Aşireti'ne bağlı olan köylüler, bu tarihten sonra yerleşik hayata geçmişlerdir. Bu bölge 1950 yılına kadar Çam Kabalak Köyü'n n bir mahallesi iken, bu tarihte ayrılarak ayrı bir köy olarak kabul edilmiştir (Mehmet Yahya Yavaş, 06.08.2017 tarihli görüşme). "Yukarıköy" adını ise topoğrafik unsurlarından dolayı almıştır (Yaşar ve  rge Yaşar, 2010: 603).

Yukarıköy (Canakkale-Ayvacık) Geleneksel Yörük Dokumaları

Fotoğraf 1-2: Yukarıköy
(Naime Didem  z Arşivi, Yukarıköy 2017)

Son yapılan nüfus sayımına göre köyün nüfusu 800 civarında olup kayıtlı 515 kişi ve 250 hane bulunmaktadır (Mehmet Yahya Yavaş, 06.08.2017 tarihli g r rme). 6 Şubat 2017’de Ayvacık’da gerçekleşen depremin ardından köyün yaşantısında büyük değişiklikler olmuştur. Meydana gelen depremde köydeki evlerin büyük çoğunluğu yıkılmış, bu yüzden köylüler hâlen AFAD’ın kurmuş olduğu 164 adet konteynerde kalmaya devam etmektedir (Bkz. Fotoğraf: 3-4-5-6).

Yukarıköy (Canakkale-Ayvacık) Geleneksel Yörük Dokumaları

Fotoğraf 3-4-5-6: Yukarıköy GiriŖi ve Deprem Sonrası Konteynerlerdeki YaŖam

(Naime Didem  z ArŖivi, Yukarıköy 2017)

Yukarıköy (Çanakkale-Ayvacık) Geleneksel Yörük Dokumaları

Köyün camisi meydana gelen depremde yıkılmış ve yerine prefabrik bir cami yapılmıştır, mescit ise bulunmamaktadır. Köyde bir adet sağlık ocağı bulunmakta ancak haftada bir gün hizmet vermektedir. Deprem sonrasında köyde bir çamaşırhane kurulmuştur. Okuma-yazma oranının oldukça düşük olduğu köyde sadece ilkokul bulunmaktadır. Sekiz yıllık zorunlu eğitim sebebi ile ilk dört yıllık eğitimi köyde gören çocuklar ikinci dört yıllık eğitim için Gülpınar'da bulunan yatılı bölge okuluna gitmektedir. Yukarıköy'de lise eğitimi almış olan kişi sayısı yok denecek kadar azdır. Köyde gerek sosyal hayat gerekse ekonomik hayat oldukça sıkıntılıdır. Geçimlerini tarım ve hayvancılıktan sağlayan köylüler tarlalarda gündelikçi (amele) olarak çalışmaktadır. Hayvancılığın az olduğu köyün hemen her hanesinde ortalama 20-30 küçükbaş hayvan (koyun ve keçi) beslenmektedir. Tarım ise, köyde alan olmasına rağmen köy dışında, ekime daha uygun olan alanlarda yapılmaktadır. Köylüler, kapalı baraj sistemi bulunan Tuzla Ovası'ndan kiraladıkları alanları tercih etmektedir. Kösedere, Babadere, Gülpınar, Kocaköy köylülerin tarım için tercih ettikleri alanlardır. Bu alanlarda fasulye, domates, kavun, karpuz, patlıcan ve buğday ekimi yapılmaktadır (Mehmet Yahya Yavaş, 06.08.2017 tarihli görüşme).

Köyde tarım ve hayvancılık dışında başka bir geçim kaynağının olmaması köylüleri içlerine kapalı bir şekilde yaşamaları sonucunu doğurmuştur. Hâlbuki geçmişte yaylak-kışlak arasında bir yaşam süren Yörüklerin çocukları ve torunları olarak bu durum onların da hiç hoşuna gitmemektedir. Kış aylarında gelip kaldıkları bu bölgeden artık yaz aylarında Kaz Dağlarına göçmeyi bırakmışlardır (Mevlûde Kurt, 31.07.2017 tarihli görüşme). Çünkü Yörüklerin yaylak ve kışlak arasındaki yaşam biçimlerindeki hareketlilikleri hayvanlarına daha verimli otlaklar bulmak istemelerinden kaynaklanmaktadır. Günümüzde hayvan sayısında meydana gelen düşüş ve yayla hayvancılığının terk edilmesi ile göçler ortadan kalkmıştır. Hayvancılığın giderek azalması ile birlikte hayvancılığa bağlı olarak üretilen (koyunünü ve keçi kılı) dokumaların yapımı da giderek azalmış ve günümüzde artık durma noktasına gelmiştir.

Bu çalışmada Yukarıköy dokumacılığında ve dokumacılığa bağlı unutulmuş değerlerden bahsedilerek, bu kültürün geleneksel sanatlar açısından önemine dikkat çekilmiştir. Çalışmanın gerçekleşmesi için yöntem anlayışı açısından gerekli araçlar olan alan araştırması, kaynak kişi görüşmesi ve literatür taraması teknikleri kullanılmıştır. Ayrıca yöre dokumaları tarafımızdan fotoğraflanarak belgelenmiştir.

Yukarıköy (Çanakkale-Ayvacık) Geleneksel Yörük Dokumaları

Beylikler Döneminde Karasi ve Saruhanoğulları Beylikleri yönetiminde kalmış Çanakkale yöresi, Bektaşilik inancındadır. Yörede Bektaşilik inancı ile birlikte Şaman inancının izlerinin de Yörük ve Türkmenler arasında günümüze kadar devam ettiği görülmektedir (Eren, 1990: 40).

Çanakkale'de geleneksel üretimlerin başında halı ve kilim dokumacılığı gelmektedir. Bu bölgelerde yaşayan halkın büyük bir çoğunluğu Çepni, Helvacı, Karakeçili, Yağcıbedir, Yayı ve Yüncü Yörük gruplarındadır. Bu yüzden

Yukarıköy (Canakkale-Ayvacık) Geleneksel Yörük Dokumaları

dokumalarda, adı geçen Yörüklerin yaşadıkları bölgelere göre değişen farklılıklar görülür. Ayvacık yöresinde dokumacılık, Türklerin bölgeye yerleştikleri XV. yüzyıldan itibaren başlamıştır. XVIII.-XIX. yüzyılda halkın yaylak-kışlak arasında bir yaşam sürdürdüğü bilinmektedir (Deniz, 2000: 146-151).

Yöredeki dokumacılığın geçmişi oldukça eskidir. Ancak teknoloji, bilim, sanayi ve iletişim becerilerindeki hızlı değişim ve gelişmeler dokumacılık alanındaki birçok uygulamanın ortadan kalkmasına neden olmuştur. Bu yüzden geçmişteki uygulamalar hakkında çok detaylı bilgilere ulaşılamasa da bazı temel bilgilere ulaşılmıştır. Genellikle koyunyünü ve keçi kılının kullanıldığı yöre dokumalarının yapımında kullanılan tezgâha “ıstar ağacı” adı verilir. Yukarıköy’de koyuna “sümen” adı verilmektedir. Bu yüzden dokumaların hammaddesi olarak kullanılan koyunyünlerini köylüler “sümen yünü” olarak nitelemektedirler (Ünzüle Sevinç Çolak, 31.07.2017 tarihli görüşme). Yünlerin eğrilerek iplik haline getirilmesini kolaylaştırmak için, kola dolanacak şekilde düzenlenmesine de “sülen” denilmektedir. Buna Anadolu’da ise “süme, sümeç, söme” gibi isimler verilmiştir (Deniz, 1998: 33). Geçmişte Yukarıköy’de köylüler, kendi beslemiş oldukları koyunlardan “kırklık” vasıtası ile kırkarak elde ettikleri yünleri yıkadıktan sonra “yay” adı verilen aletler vasıtası ile pisliklerinden arındırarak iplik haline getirmişlerdir.

Dokumaların desenine “yanış” adı verilmektedir. Yöre kadınları ezberden ya da daha önceden dokunmuş olan dokumalara bakarak kilim, cicim ve zili tekniklerinde çeşitli ebatlarda yaygı, heybe, yastık vb. dokumuşlardır. Bazı dokumalarda bu tekniklerin birden fazlası bir arada kullanılmıştır.

Geçmişte Yörükler kendi koyunlarından elde ettikleri yünleri, yine kendileri çeşitli doğal boyama tekniği ile elde renklendirmişlerdir (Bayraktaroğlu, 1985: 240). 1945-1950’li yıllara kadar halkın gavanoz (kavanoz) boya, kübüç (çömlük) boyası adını verdiği doğada hazır bulunan çamur vb. maddeler ile bitkilerden elde edilen boyalar kullanılmıştır. Ancak 1950’li yıllardan sonra sentetik boyaların yaygınlaşması ile halkın deyimi ile al (kırmızı), gara (siyah), gök (mavi), yeşil, tetre (kahverengi), sarı ve beyaz dokumalarda en çok görülen renkler olmuştur (Deniz, 2000: 151).

Yukarıköy düz dokuma yaygılarında dokumanın sökülmemesi için, öncelikle 10-20 cm. enindeki etek (kilimlik) bölümü dokunur. Kilimlik kısmından hemen sonra zemin başlar. Zili dokumalarda ise, kilimlik bölümünün ardından, dar ve geniş sulara geçilir. Daha sonra zemin süslemeleri başlar (Erbek, 1986a: 31).

Yörede cicim ve cicim-kilim desenlerinin dönüşümlü dokunduğu örnekler üzerinde görülen pul motifi, Anadolu’da, yine benzer dokumalar üzerinde, çok sık kullanılan bir motiftir ve genellikle de, “gül, gül saçtı, çiçek, pıtrak” isimleri ile bilinir. Anadolu’da, daha çok kurak yerlerde yetişen, aynı isimli bir dikenin, fındık tanesi büyüklüğündeki meyvesine “pıtrak” adı verilir. Üzerindeki tüyler sayesinde yapışkan bir özelliğe sahiptir. Yörede hangi sembolik anlamda kullanıldığı tespit edilemeyen bu süslemenin, Anadolu’da, “nazarlık, bolluk, bereket” sembolü olarak işlendiğinden söz edilmektedir (Cömert, 1995: 124). Gara çul dokumalardan

Yukarıköy (Canakkale-Ayvacık) Geleneksel Yörük Dokumaları

“aygulak zili” ismi ile tanınan yaygıların desenleri Çanakkale çevresinde çok kullanılan desenlerdir. Benzer desen, yakın çevrede Dikili, Kozak ve Yunddağ yoresinde de görülür. Ancak, sözü edilen merkezlerde daha çok tabak, tabakalı ve devetabanı isimleri ile anılır ve dokumalar da bu isimler ile adlandırılır (Erbek, 1986b: 28).

Yukarıköy’de geçmişte yoğun olarak üretimi yapılmış olan düz dokumalar sadece yaygı ve çeyiz amaçlı kullanılmamış aynı zamanda yorgan olarak da soğuk kiş günlerinde bu dokumalardan yararlanılmıştır. Karakeçili Yörüklerinin bir âdeti olarak her gelinin  eyizinde bulunan bu dokumalar kına gecelerinde de fonksiyonel olarak kullanılmıştır. Kına gecelerinde bu yaygıların üzerine gelin oturtulur, kına tepsisi ile etrafında dönülür ve bu dokumaların üzerinde kınayı yakarlarmış. Günümüzde bu uygulama diğer  detlerde olduğu gibi unutulmaya yüz tutmuştur. Ancak Yukarıköy’de sünnet d ğenlerinde kullanılmak üzere hâlen dokuma yapılıyor olması araştırma konusu açısından oldukça önemli ve sevindirici bir olaydır (Bkz. Fotoğraf: 7-8-9-10).

**Fotoğraf 7-8: Sünnet Odasından Görüntüler
(Naime Didem  z Arşivi, Yukarıköy 2017)**

Yukarıköy (Canakkale-Ayvacık) Geleneksel Yörük Dokumaları

**Fotoğraf :9-10: Sünnet Düğününde Kullanılmak  zere Yapılmış Dokumalar
(Naime Didem  z Arşivi, Yukarıköy 2017)**

Ayvacık yöresinde düz dokuma yaygılarına, dokuma tekniğine bakılmaksızın “kilim” denmektedir. Bu dokumalar genellikle kullanılan motiflere göre isimlendirilirler (Deniz, 1998: 148-149). Bu alışmada Yukarıköy’de yapılan alan araştırması kapsamında incelenen dokumaların   tanesinin teknik ve desen özellikleri ayrıntılı olarak verilmiştir.

**Fotoğraf 11-12: Ala ul - Gıvrım Kilim ve Detayı
(Naime Didem  z Arşivi, Yukarıköy 2017)**

Yukarıköy (Canakkale-Avvacık) Geleneksel Yörük Dokumaları

İnceleme Tarihi: 01.08.2017

Dokumanın Yerel Adı: Ala Çul - Gıvrım Kilim

Dokumanın Kime Ait Olduğu: Neslihan Yavaş

Ailede Bulunduğu Süre: Yaklaşık 60 yıl

Nereden, Kimden Geldiği: Neslihan Yavaş gelin olurken, çeyiz olarak halası vermiş. Halası Ünzüle Demirbaş bu kilimi kendisi dokumuş. Kilimin yaşı yaklaşık olarak 90 yıldır (Neslihan Yavaş, 31.07.2017 tarihli görüşme).

Uygulanan Teknik: Cicim ve Zili

Boyutu: 163 cm x 297 cm

Kilim Örgüsü: 15 cm

Saçak Boyu: Yok

Yatay Bordür: 8,5 cm

Dikey Bordür: 4 cm.

Zemin Kısımındaki Tabak Motifi: 33 x 41,5 cm.

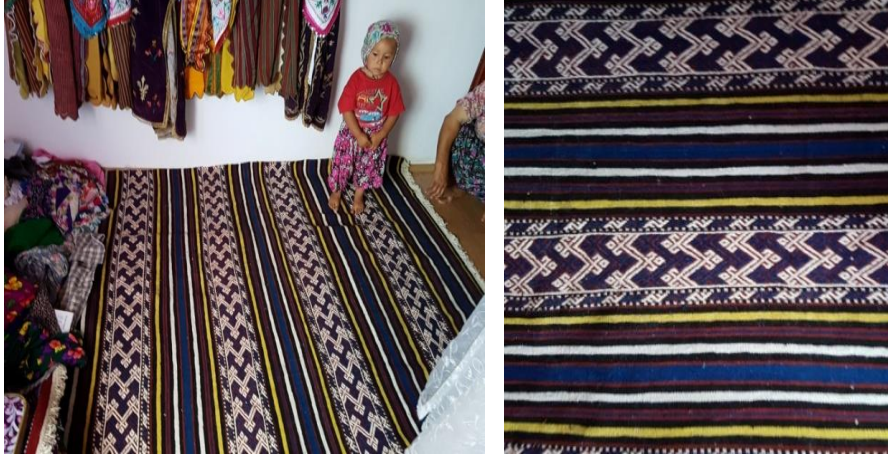
	Çözü	Atkı	Desen
Hammaddesi:	Yün	Yün	Yün
Kat Adedi:	1	1	1
Büküm Yönü:	S	S	S
İplik Numarası:	El Eğirmesi	El Eğirmesi	El Eğirmesi
Renk:	Kahverengi	Kahverengi	Kırmızı, Mavi, Krem

Kullanılan Motifler: Zeminde “gıvrım” motifi, dar bordürde “sandık-bardak (Deniz, 1998: 65)” ve geniş bordürde “tırnak-zülûf (Deniz, 1998: 60)” motifleri kullanılmıştır.

Açıklama: Tek parça halinde olan bu dokumanın kenarlarında yıpranmalar gözlenmektedir. Bu yıpranmaların daha fazla büyümemesi için çeşitli dikiş ve yama teknikleri kullanılarak basit olarak onarım yapılmıştır.

Kompozisyon Özellikleri: Kompozisyon şemasına bakıldığında dokumanın iki yatay bir dikey bordür ile çevrelendiği görülür. Zeminde kullanılan motifin dış çerçevesini oluşturan kısımlarının her sırada aynı renkte, iç kısmını oluşturan kısımlarının ise her sırada farklı renklerde dokunması dokumaya zenginlik kazandırmıştır. Dokumada odak noktası bulunmamaktadır ve motifler sonsuzluk hissi verecek şekilde yerleştirilmiştir.

Yukarıköy (Canakkale-Ayvacık) Geleneksel Yörük Dokumaları

**Fotoğraf 13-14: Kırılağa Kilim-Gırla Kilim ve Detayı
(Naime Didem Öz Arşivi, Yukarıköy 2017)**

İnceleme Tarihi: 01.08.2017

Dokumanın Yerel Adı: Kırılağa Kilim-Gırla Kilim (Deniz, 1998: 149)

Dokumanın Kime Ait Olduğu: Ünzüle Sevinç Çolak

Ailede bulunduğu süre: 4 ay

Nereden, Kimden Geldiği: Ünzüle Sevinç Çolak, oğlu Eren Cahit Çolak'ın sünnet odasında kullanmak ve ileride oğluna çeyiz olarak vermek üzere dokumuştur (Ünzüle Sevinç Çolak, 31.07.2017 tarihli görüşme).

Uygulama Tekniği: Kilim ve Cicim

Boyutu: 165 cm x 260 cm

Kilim Örgüsü: Yok

Saçak Boyu: 3 cm

Yatay Bordür: Yok

Dikey Bordür: Yok

Zemin Kısımındaki Kırılağa Motifi: 18 cm

Zemin Kısımındaki Çizgili Kısım: 30 cm

	Çözü	Atkı	Desen
Hammaddesi:	Yün	Yün	Yün
Kat Adedi:	1	1	2

Yukarıköy (Canakkale-Ayvacık) Geleneksel Yörük Dokumaları

Büküm Yönü:	S	S	S
İplik Numarası:	El Eğirmesi	El Eğirmesi	El Eğirmesi
Renk:	Krem	Krem, Sarı, Mavi, Kırmızı	Krem

Kullanılan Motifler: Zemin kısmında “Kırılağa” motifi kullanılmıştır.

Açıklama: Tek parça halinde olan bu dokuma yeni dokunmuş olmasından dolayı herhangi bir bakım ya da onarım geçirmemiştir.

Kompozisyon Özellikleri: Kompozisyon şemasına bakıldığında dokumanın yatay ve dikey bordürlerinin olmadığı görülür. Zeminde kullanılan motifin her sırada aynı renkte, dokunması dokumada bir düzen oluşturmuştur. Dokumada bir odak noktası bulunmamaktadır. Dokumaya genel olarak bakıldığında motiflerin yerleştirilmesinde ve renklerde bir düzen dikkati çekmektedir.

Fotoğraf 15-16: Kara Yayma ve Detayı
(Naime Didem Öz Arşivi, Yukarıköy 2017)

İnceleme Tarihi: 01.08.2017

Dokumanın Yerel Adı: Kara Yayma

Dokumanın Kime Ait Olduğu: Ünzüle Yılmaz

Ailede Bulunduğu Süre: Yaklaşık 40 yıl

Nereden, Kimden Geldiği: Ünzüle Yılmaz yaklaşık kırk sene önce bu kilimi kendisine çeyiz olarak, annesine ait bir kilime bakarak dokumuştur (Ünzüle Yılmaz, 31.07.2017 tarihli görüşme).

Uygulama Tekniği: Cicim ve Zili

Boyutu: 155 cm x 240 cm

Kilim Örgüsü: 10 cm

Yukarıköy (Canakkale-Avvacık) Geleneksel Yörük Dokumaları

Saçak Boyu: 3 cm

Yatay Bordür: 3 cm

Dikey Bordür: Yok

Zemin Kısımındaki Pul Motifi: 3 x 4 cm

	Çözü	Atkı	Desen
Hammaddesi:	Yün	Yün	Yün
Kat Adedi:	1	1	2
Büküm Yönü:	S	S	S
İplik Numarası:	El Eğirmesi	El Eğirmesi	El Eğirmesi
Renk:	Krem	Kahverengi	Kırmızı, Mavi, Krem

Kullanılan Motifler: Zemin kısmında “pul-yayma pulu” motifi, bordür kısımlarında (kenar suyu) ise “tırnak” motifleri kullanılmıştır (Ünzüle Yılmaz, 31.07.2017 tarihli görüşme).

Açıklama: Tek parça halinde olan bu dokuma herhangi bir bakım ya da onarım geçirmemiştir.

Kompozisyon Özellikleri: Kompozisyon şemasına bakıldığında dokumanın dikey bordürünün olmadığı görülür. Zeminde kullanılan motifin her sırada diyagonal olarak sıra ile farklı renklerde dokunması dokumaya zenginlik kazandırmıştır. Dokumada bir odak noktası bulunmamaktadır. Zemin motifleri sonsuzluk hissi verecek şekilde yerleştirilmiştir. Dokumaya genel olarak bakıldığında motiflerin yerleştirilmesinde ve renklerde bir düzen dikkati çekmektedir.

SONUÇ

Günümüzde teknoloji, bilim, sanayi ve iletişim alanlarındaki hızlı değişim ve gelişmeler sonucunda kültürün tespit edilmesi, gelecek nesillere doğru bir şekilde aktarımı ve bu kültürel değerlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması daha da önem kazanırken, gittikçe de zor bir durum hâline gelmiştir.

Ait olduğu toplumun birikimlerinin bir bütünü olarak değerlendirilen kültür konusundaki çalışmalar gerek toplum açısından, gerekse yerel ve ulusal yönetimler açısından büyük önem taşımaktadır. Ancak günümüzde toplum yapısının kolay ve hazıra hemen alışan bir hâl almış olması, kültür konusundaki en büyük sıkıntı olarak görülmektedir. Geleneksel teknikler ile üretilmiş ürünler, toplumun büyük bir kısmı tarafından hak ettiği değeri görmemektedir. Bu konuyu Yukarıköy’den örneklemek mümkündür. Yukarıköy’de dokuma yapan kadınlar bu ürünlerden vazgeçmiş durumdadırlar. Oysa ki Yörükler, binlerce yıldır kesintisiz olarak sürdürdükleri yaşam biçimlerine bağlı olarak ortaya koydukları dokumalarında kendilerine özgü

Yukarıköy (Çanakkale-Ayvacık) Geleneksel Yörük Dokumaları

motif ve renkler ile duygularını yaşatmışlardır. Bu dokumaların en büyük özelliği ise birden fazla kullanım alanına sahip olmalarıdır. Çünkü sürdürülen yaşam biçimi gereği bir ürün salt bir amaç için üretilmez. Bitkisel, hayvansal, geometrik ve sembolize edilmiş motiflerin kullanıldığı Yörük dokumalarında, binlerce yıldır sürdürülen yaşam biçiminin, inanışların, günlük hayatta karşılaşılan olayların izleri kendini göstermektedir. Tarihsel süreç değerlendirildiğinde Yörük dokumalarında yer alan motiflerin oluşumuna yukarıda sayılan unsurlar kadar ilişkide buldukları çeşitli toplumların ve bu toplumların inanışlarının da katkısı olduğu unutulmamalıdır. Ancak günümüzde Yukarıköy kadınları kendi hayvanlarından elde etmiş oldukları hammaddeler (koyunyünü, keçi kılı) ile üretmiş oldukları dokumalardan kurtulmak istemektedirler. Bunun nedeni olarak da onları paraya çevirebilecekleri bir eşya olarak görmeleri başta gelmektedir. Sürdürdükleri yaşam biçimi ile doğru orantılı olarak yaylak-kışlak arasındaki yaşantılarını sonlandırarak 1945-1950'li yıllarda Yukarıköy'e yerleşmeleri sonucunda geleneklerini ve bu geleneklere bağlı olarak yaptıkları ürünleri birer birer terk ettikleri yapılan alan araştırması sırasında tespit edilmiştir. Ellerinde son kalan örnekleri de satmak istemeleri aslında geçmiş ile bağlarını kopartmak istemelerinden midir? Yoksa deprem yüzünden maddi anlamda zor günler geçiren Yukarıköy kadınlarının bu dokumaları satmak istemesi haklı bir çözüm arayışı mıdır? Bu konuda kesin bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak bu kültürel ürünlerin hak ettiği yerler olan müzelere kazandırılması ve kültürel sürekliliğin sağlanması yerel kültür açısından büyük bir önem teşkil etmektedir. Yukarıköy'de tespit edilen son düz dokuma örneklerinin teknik ve desen özelliklerinin belirlenmesi, kayıt altına alınması ve literatüre kazandırılması amacı ile gerçekleştirilen bu çalışma sonucunda Yukarıköy'de çok fazla dokuma örneğinin kalmadığı gerçeği ile karşılaşmıştır.

KAYNAKÇA

- Bayraktaroğlu, S. (1985). Çanakkale Halıları. *Vakıflar Dergisi*, Sayı:19.
- Bulduk, Ü. (1997). İdari ve Sosyal Açından Karakeçili Aşiretleri ve Yerleşmeleri. *Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 30.
- Cömert, B. (1995). *Mitoloji ve İkonografi*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Deniz, B. (1998). *Ayvacık (Çanakkale) Yöresi Düz Dokuma Yaygıları (Kilim-Cicim-Zili)*, Duman Ofset, Atatürk Kültür Merkezi Yayını: 169, Ankara.
- Deniz, B. (2000). *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları*, Atatürk Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayını: 215, Ankara.
- Erbek, G. (1986a). Dokuma İşleme ve Örgülerdeki Koç Boynuzu Örgesi. *Antika Dergisi*, Sayı: 10.
- Erbek, G. (1986b). *Anadolu Motifleri Sergisi*, İzmir.
- Eren, R. (1990). *Çanakkale ve Yöresi Türk Devri Eserleri*, İstanbul.
- Eröz, M. (1969). *Türkmenlerin Türkleşmesi*, S.K. Kitapları, İstanbul.
- Sümer, F. (2013). *Yörükler*, DİA, Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt: 43, İstanbul.

Yukarıköy (Çanakkale-Ayvacık) Geleneksel Yörük Dokumaları

Yaşar, O. ve  rge Yaşar, F. (2010). Ayvacık, Bayramiç,  an, Ezine ve Yenice (Çanakkale İli) İelerinde Köy Adlarının Kaynakları-The Origin of Village Names in The Counties of Ayvacık, Bayramic, Can, Ezine and Yenice (Province of Canakkale). *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi-The Journal of International Social Research*, Volume: 3, Issue: 11.

Kaynak Kişi Künyesi

- Mehmet Yahya Yavaş, 1972 doğumlu, İlkokul Mezunu, Köy Muhtarı, Yukarıköy, 06.08.2017 tarihli görüşme.
- Mevl de Kurt, 1948 doğumlu, Okuma-yazma bilmiyor, Ev Hanımı, Yukarıköy, 31.07.2017 tarihli görüşme.
- Necati Uçar, 1985 doğumlu, İlkokul Mezunu, ş f r, Yukarıköy, 31.07.2017 tarihli görüşme.
- Neslihan Yavaş, 1947 doğumlu, Okuma-yazma bilmiyor, Ev Hanımı, Yukarıköy, 31.07.2017 tarihli görüşme.
-  nz le Sevinç olak, 1988 doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Yukarıköy, 31.07.2017 tarihli görüşme.
-  nz le Yılmaz, 1944 doğumlu, Okuma-yazma bilmiyor, Ev Hanımı, Yukarıköy, 31.07.2017 tarihli görüşme.

Cilt: 6, Sayı: AGP Özel Sayısı, Ekim 2018 / Volume: 6, Issue: AGP Special Issue , October 2018

ÖZEL BANKA ÇALIŞANLARININ ÖRGÜTSEL BAĞLILIK DÜZEYLERİ

Organizational Commitment Levels Of Private Banking Employees

Pınar UÇAR*
Sabahat BAYRAK KÖK**

ÖZ

Örgütsel bağlılık, çalışanların örgütün hedef ve değerlerini benimsemesi, örgüt yararına fazla olarak çaba harcaması ve örgütte kalma arzusudur. Bu çalışmada örgütsel bağlılık; duygusal bağlılık, normatif bağlılık ve devam bağlılığı olmak üzere üç boyutta ele alınmıştır. Bu çalışmanın amacı, ilk olarak özel banka çalışanlarının örgütsel bağlılık boyutlarına ilişkin ortalama ve standart sapma değerlerine yer vermektir. Ayrıca çalışanların örgütsel bağlılık boyutlarına ilişkin algılarının cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, unvan ve çalışma süresine göre değişip değişmediği belirlemektir. Bu kapsamda çalışmada örgütsel bağlılık boyutlarının demografik özelliklere göre farklılık gösterip göstermediği t testi ve Anova ile test edilmiştir. Araştırma sonucuna göre, çalışanların örgütsel bağlılık boyutlarına yönelik algıları medeni duruma, yaşa, eğitim durumuna, unvana ve çalışma süresine göre farklılık göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Örgütsel bağlılık, Örgütsel bağlılık boyutları

ABSTRACT

Organizational commitment is to adopt the objectives and values of organization by employees, spending extra effort for the benefit of organizations and desire to remain in the organization. In this study, organizational commitment handled in three dimensions which is included affective commitment, continuance commitment, normative commitment. The purpose of this study is to firstly include the mean and standard deviation values of organizational commitment dimensions of private bank employees. In addition, it is determined whether the perceptions of

* Öğrt. Gör. Antalya Akev Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık, pinar.ucar@akev.edu.tr

** Prof. Dr. Pamukkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, sbayrak@pau.edu.tr

Özel Banka Çalışanlarının Örgütsel Bağlılık Düzeyleri

employees' organizational commitment dimensions change according to gender, age, marital status, education status, title and duration of work. In this context, the study was tested by t-test and ANOVA to showing whether the significant difference in the perception of organizational commitment dimension according to demographic factors. According to the research result, employees' perceptions about organizational commitment dimensions differs from according to marital status, age, education level, title and duration on work.

Keywords: Organizational commitment, organizational commitment dimensions

Giriş

Değişken olan bu sosyal ve ekonomik zamanlarda, örgütsel çevreler hızla değişmekte, rekabet artmakta ve entelektüel sermayenin önemi her geçen gün artmaktadır. Sadece hızla değişen çevreye ayak uyduran örgütler hayatta kalabilmektedir (Chen vd., 2010: 248). Bu noktada, örgütlerin dünya çapındaki rekabet ile başa çıkabilmeleri için insan kaynağına gereken önemi vermesi ve onları örgütte tutmanın yollarını araması gerekmektedir. Bunu sağlamanın yolu ise, çalışanların örgüte olan bağlılıklarını sağlamaktır (Özdevecioğlu, 2003: 115). Örgütsel bağlılık çalışanların örgütün hedeflerini benimsemesi, amaçlara ulaşma noktasında çaba sarf etmeleri, örgütte kalma konusunda istekli olmaları ve örgüte karşı sadakat duymalarıdır.

Bu çalışmanın amacı bankacılık sektöründe özel bankalarda çalışanların örgütsel bağlılık düzeylerini ortaya koymaktır. Ayrıca örgütsel bağlılık boyutlarının sorularına ilişkin ortalamaları ortaya koymak ve sonuçlar neticesinde önerilerde bulunmaktadır. Çalışanların örgütsel bağlılık algılarının demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği de test edilmiştir.

1. Örgütsel Bağlılık

Bağlılık, en yüksek derecede bir duyguyu ifade etmektedir. Bir kuruma, kişiye, düşünceye, kendimizden daha büyük gördüğümüz bir şeye bağlılık duyma, yerine getirmek zorunda olduğumuz bir yükümlüğü anlatmaktadır (Balay, 2014: 15). Örgütsel bağlılık ise, bireyin örgüte dahil olma, sadakat duyma ve örgütsel değerlere olan inanç gibi unsurları kapsayan psikolojik bağlılık ve kendini tam anlamıyla işe verme anlamına gelmektedir (Güney, 2001: 138). Örgütsel bağlılığa yönelik pek çok tanım yapılmasına karşın en fazla kabul gören ve kullanılan tanım Porter ve arkadaşlarına (1974) aittir. Bu tanıma göre bağlılık üç faktörle karakterize edilmiştir (Mowday et al., 1979: 226): örgütün amaç ve değerlerini kabul etme ve güçlü bir inanç duyma, örgüt adına kayda değer bir çaba gösterme konusunda istekli olma, örgüt üyeliğini sürdürmek için güçlü bir istek duymadır.

Örgütsel bağlılık ilk olarak Whyte (1950) tarafından bireylerin sadakatini ve bağlılığını sadece örgütte çalışmak olarak değil ayrıca örgüte ait olma hissi olarak da tanımlaması ile ele alınmıştır. 1960'lı yıllardan sonra bağlılık iş yeri literatürü

Özel Banka Çalışanlarının Örgütsel Bağlılık Düzeyleri

içinde daha fazla ilgi çeken bir kavram haline gelmiştir. Bu anlamda Becker (1960) çalışanların sadakatine odaklanmış, bireylerin tutarlı davranışlar sergilemesinin nedenini örgüte yaptığı yatırımlar (yan bahis) ve örgütten ayrılması durumunda tüm bunları kaybetmeyi istememesi olarak ifade etmiştir. 1970 yılı başları ve 1980 yılının ortalarına kadar bağlılığın tutumsal yönüne odaklanılmış ve bağlılık üzerine pek çok araştırma yapılmıştır. Steers, 1970 yılında bağlılığın verimliliğe etkisini ve 1976 yılındaki çalışmasında işgücü devir oranı ve örgütsel bağlılık arasındaki ilişkiyi incelemiştir. 1980 ortaları ve 2000 yılları arasında araştırmacılar bağlılığın çoklu yönünü keşfetmişlerdir. Örneğin Morrow'un (1983), Reichers'in (1985) ve T. E. Becker'm (1992) çalışmaları çoklu bağlılık hedeflerinin temelini oluşturmaktadır. Allen ve Meyer'm (1991) örgütsel bağlılığı; duygusal, normatif ve devam bağlılığı olmak üzere üçe ayırmıştır.

Örgütsel Bağlılık Boyutları

Örgütsel bağlılığın ilk sınıflandırmaları O'Reilly ve Chatman (1986), Etzioni (1961) ve Kanter (1968) tarafından yapılmıştır. Her ne kadar bu zamana kadar bazı sınıflandırmalar yapılsa da Allen ve Meyer'm (1991) ortaya koyduğu hâlâ geçerliliğini koruyan örgütsel bağlılık; duygusal, normatif ve devam bağlılığı olmak üzere üç boyutta ele alınmaktadır.

Duygusal Bağlılık: Tutumsal kaynaklı olan duygusal bağlılık, literatürde en sık rastlanan ve ilgi gören bağlılık türüdür. Duygusal bağlılık, çalışanların örgütsel amaçları, hedefleri, stratejileri, ilkeleri, politikaları, kuralları, norm ve değerleri benimsemesi onlarla özdeşim kurması, örgütün faaliyetlerini ve işlemlerini desteklemesi, örgütle bir anlamda kimlik özdeşliği kurması olarak tanımlanmaktadır (Eren, 2012: 556). Ayrıca duygusal bağlılık, çalışanların duygusal olarak örgüte bağlanmasını, örgüt yararına beklenenden fazla çaba sarf etmesini, fedakarlıkta bulunmasını ve kendilerini örgütün bir parçası olarak hissetmelerini ve görmelerini ifade etmektedir (Robbins ve Judge, 2012: 77).

Normatif Bağlılık: Normatif bağlılık çalışanın kendisini çalıştığı örgüte karşı sorumlu hissetmesi, bu sorumluluk dolayısıyla yerine getirmesi gereken görevleri olduğunun bilincinde olması ve bunu benimsemesi, böylelikle çalışanın örgüt üyeliğini sürdürme noktasında zorunluluk duyduğu bir bağlılık türüdür (Sevinç ve Şahin, 2012: 267). Wiener'e (1982) göre, normatif bağlılıkta çalışanlar ahlaki zorunluluk hissinden dolayı örgütte kalmaya devam etmekte ve bu konuda gönüllü olmaktadır (Tett ve Meyer, 1993: 262). Allen ve Meyer'a (1990) göre normatif bağlılık, bireyin hem örgüte girmeden önce yaşamış olduğu kültürel ve ailesel sosyalleşmeden hem de örgüte girişi sonrasındaki örgütsel sosyalleşme sürecinden etkilenmektedir. Bu bir anlamda kişilerin sahip olduğu örgütsel bağlılık normunu ifade etmektedir. Örgütsel bağlılık normu ise çalışanın güçlü kişisel bağlılık duygusuyla örgütüne duyduğu bağlılıktır (Balay, 2014: 87-88).

Devam Bağlılığı: Devam bağlılığı, Allen ve Meyer'in Becker'in "Yan Bahis" kuramından hareketle geliştirdiği ve zorunlu bağlılık olarak da anılan bir kavramdır. Devam bağlılığı çalışanların örgütten sağladıkları maddi ve psiko-sosyal çıkarılara bağlı olarak ortaya çıkan bir bağlılık türüdür. Bu bağlılık türünde bireylerin

Özel Banka Çalışanlarının Örgütsel Bağlılık Düzeyleri

örgütte kalmalarının nedeni örgüte yaptıkları yatırımlarla birlikte tüm faydalardan vazgeçme maliyetidir. Bu yatırımlar çalışanların iş arkadaşlarıyla olan yakın ilişkisi, aldığı kıdemler, emeklilik yatırımları, özel yetkiler ve kariyer gibi örgütte çalıştığı zaman boyunca aldığı yatırımlardır (Allen ve Meyer, 1984: 373, Çelik, 2008: 140).

2. Araştırma

Bu bölümde, kuramsal temelleri açıklanan örgütsel bağlılığa yönelik algılar, ampirik bir araştırma ile değerlendirilmeye tabi tutulacaktır. Bu anlamda, bu başlık altında araştırmanın amacı, yöntemi ve bulguları ele alınacak, sonuç ve önerilerle bölüm sonlanacaktır.

2.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada özel bankalarda örgütsel bağlılık konusunun bir bütün olarak ele alınması ve özel banka çalışanlarının bu konuya yönelik algılarının ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu noktada bu çalışmanın amacı Denizli il merkezinde görev yapan özel banka çalışanlarının örgütsel bağlılık düzeylerini belirlemektir. Bu amaca ulaşmak için şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Özel banka çalışanlarının örgütsel bağlılık düzeyleri nasıldır?

2. Özel banka çalışanlarının örgütsel bağlılık düzeyleri cinsiyet, eğitim durumu, yaş, kıdem değişkenlerine göre değişmekte midir?

2.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın evrenini Denizli merkezde faaliyet gösteren özel bankalar oluşturmaktadır. Bilgi edinme kanunu çerçevesinde Bankalar Birliğinden Denizli'nin merkez ve ilçelerinde sadece özel bankalardaki çalışan sayısına yönelik olarak ayrıntılı ve detaylı bilgi edinilemediğinden özel bankalarla yapılan görüşmeler sonunda merkez ilde toplam 830 çalışanın görev yaptığını ulaşılmıştır. En küçük örneklem hacmini bulmak için basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırma kapsamında Denizli merkezde bulunan özel statülü bankalarda çalışanlara anket elden dağıtılmış ve elden toplanmıştır. Toplamda 250 banka çalışanına anket dağıtılmış, 191 tanesi geri dönmüş ancak geri dönen anketlerden 10 tanesi tüm sorulara aynı yanıtın verilmesi, soruların eksik olarak cevaplandırılması gibi sebeplerden analize dahil edilmeyip çıkarılmıştır. Geriye kalan 181 anket araştırmaya dahil edilmiştir. Geri dönüş oranı %72,4'tür. Araştırmadan elde edilen veriler araştırma evrenini %95 ($\alpha=.05$) güven düzeyinde temsil etmektedir. Örgütsel bağlılığı seviyesini ölçmek için Meyer ve Allen (1991) tarafından geliştirilen Wasti (2000) tarafından geçerliliği ve güvenilirliği test edilmiş olan "Örgütsel Bağlılık Ölçeği" kullanılmıştır.

2.3. Araştırma Bulguları

18 ifadeden oluşan örgütsel bağlılık ölçeğinin güvenilirliğini test etmek için Cronbach Alfa kullanılmıştır. Tüm ölçeğin güvenilirliği 0,765 olarak tespit edilmiştir. Örgütsel bağlılığın duygusal, normatif ve devam bağlılığı olmak üzere üç boyutu bulunmaktadır. Duygusal bağlılık boyutunun güvenilirliği 0,913, normatif bağlılığın

Özel Banka Çalışanlarının Örgütsel Bağlılık Düzeyleri

güvenirligi 0,862 ve devam bağlılığının güvenirligi 0,714 olarak hesaplanmıştır. Tüm cronbach alfa değerlerine bakıldığında ölçeğin güvenilir olduğu söylenebilir.

Ölçeklerin yapısal geçerliliklerini ölçmek için faktör analizi yapılmıştır. Ancak öncesinde toplanmış olan verilerin faktör analizine uygun olup olmadığının tespit edilmesinde KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) ve Barlett testleri uygulanmıştır. Yapılan faktör analizi sonucunda örgütsel bağlılık ölçeğinin Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri 0,902 çıkmıştır. Bu değer 0.50'in üzerinde olması verilerin faktör analizi için elverişli olduğunu gösterir. Barlett sig değeri ($p=0,000$, $\chi^2=1283,601$, $p<0.01$) de anlamlı çıkmıştır. Ayrıca, ortaya çıkan yapı toplam varyansın %63,870'ini açıklamaktadır. Bu çalışmada 15 ifade ile yapılan faktör analizi sonucunda ölçeğin aslına uygun olarak üç faktör ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan faktörler ve faktör yükleri Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1: Örgütsel Bağlılık Ölçeği Faktör Yükleri

İFADELER	BOYUTLAR		
	Duygusal Bağlılık	Normatif Bağlılık	Devam Bağlılığı
Bu kuruluşa kendimi “duygusal olarak bağlı” hissetmiyorum.	,822		
Kuruluşuma karşı güçlü bir aitlik hissim yok.	,818		
Kendimi kuruluşumda “ailenin bir parçası” gibi hissetmiyorum.	,816		
Meslek hayatımın kalan kısmını bu kuruluşta geçirmek beni çok mutlu eder.	,705		
Bu kuruluşun meselelerini gerçekten de kendi meselelerim gibi hissediyorum.	,671		
Bu kuruluşun benim için çok kişisel (özel) bir anlamı var.	,670		
Buradaki insanlara karşı yükümlülük hissettiğim için kuruluşumdan şu anda ayrılmazdım.		,842	
Kuruluşuma çok şey borçluyum.		,625	
Bu kuruluş benim sadakatimi hak ediyor.		,634	
Kuruluşumdan şimdi ayrılısam kendimi suçlu hissederim.		,595	

Özel Banka Çalışanlarının Örgütsel Bağlılık Düzeyleri

Benim için avantajlı da olsa kuruluşundan şu anda ayrılmanın doğru olmadığını hissediyorum.	,506	
Bu kuruluştan ayrılmanın az sayıdaki olumsuz sonuçlarından biri alternatif iş olanaklarının az olmasıdır.		,797
Bu kuruluşu bırakmayı düşünemeyeceğim kadar az seçeneğim olduğunu düşünüyorum.		,791
Şu anda kuruluşundan ayrılmak istediğime karar versem, hayatımın çoğu altüst olur.		,661
Eğer bu kuruma bu kadar emek vermemiş olsaydım, başka yerde çalışmayı düşünebilirdim.		,546

Araştırmaya katılanların ölçekteki sorulara verdikleri cevaplara ilişkin ortalamalar ve standart sapma değerleri Tablo 2'de yer almaktadır. Analiz sonuçlarından görüldüğü üzere duygusal bağlılık ($\bar{x}=3,75$) ve normatif bağlılığa ($\bar{x}=3,48$) ilişkin ortalama düzeyleri yüksek, devam bağlılığı ($\bar{x}=2,95$) için orta düzeydedir.

Tablo 2: Örgütsel Bağlılık Ölçeğine İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	Ortalama (\bar{x})	Standart Sapma	Düzye*
Örgütsel Bağlılık	3,39	1,09452	Orta
Duygusal Bağlılık	3,75	1,07562	Yüksek
Devam Bağlılığı	2,94	1,16140	Orta
Normatif Bağlılık	3,48	1,04655	Yüksek

* $\bar{x}=1-2,59$; Düşük, $\bar{x}=2,60-3,39$; Orta, $\bar{x}=3,40-5$; Yüksek.

Tablo 3'de görüldüğü üzere, örgütsel bağlılıkla ilgili değerler, cinsiyete göre farklılık göstermemekte; medeni duruma, yaşa, eğitim durumuna, unvana ve çalışma süresine göre farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Buna göre evlilerin duygusal bağlılıkları bekarlara göre daha yüksektir. Bu da evli çalışanların bekar çalışanlarla karşılaştırıldığında kurumun değer ve hedeflerini daha çok benimseyerek görevlerini yerine getirdiklerini, kuruma olan aidiyet duygusunun daha fazla olduğunu göstermektedir. 41-50 yaş grubunun duygusal bağlılık ve

Özel Banka Çalışanlarının Örgütsel Bağlılık Düzeyleri

normatif bağlılık ortalamasının 20-30 yaş grubuna ve 31-40 yaş grubuna göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bir başka analiz sonucuna göre, eğitim düzeyi lisansüstü olan katılımcıların duygusal bağlılık algıları eğitim düzeyi lise olan çalışanlara göre daha yüksektir. Ayrıca, eğitim düzeyi lise olan katılımcıların ise eğitim düzeyi lisans olan katılımcılar ile kıyaslandığında devam bağlılığı daha yüksektir. Araştırmada asistan servis görevlisinin yönetmen ile kıyaslandığında duygusal bağlılığının daha düşük, devam bağlılığının ise daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak, çalışma süresi 1 yıldan az olan çalışanların devam bağlılığının en yüksek, çalışma süresi 6-10 yıl aralığında olan çalışanların ise devam bağlılığının en düşük olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3: Örgütsel Bağlılık Algılarının Demografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılması

Boyut	Cinsiyet	Ortalama	Standart Sapma	Sig (p)
Duygusal Bağlılık	Kadın	3,7079	,85966	0,495
	Erkek	3,7996	,94592	
Normatif Bağlılık	Kadın	3,4201	,79266	0,564
	Erkek	3,4911	,85768	
Devam Bağlılığı	Kadın	2,9046	,78763	0,517
	Erkek	2,9851	,88184	
Boyut	Medeni Durum	Ortalama	Standart Sapma	Sig (p)
Duygusal Bağlılık	Bekar	3,5312	,90026	0,049
	Evli	3,8296	,88916	
Normatif Bağlılık	Bekar	3,3229	,72007	0,202
	Evli	3,5000	,85336	
Devam Bağlılığı	Bekar	3,1146	,74011	0,093
	Evli	2,8797	,85591	
Boyut	Yaş	Ortalama	Standart Sapma	Sig(p)
Duygusal Bağlılık	20-30	3,4493	,89709	,002
	31-40	3,7381	,88731	
	41-50	4,2738	,75252	
	51 ve üzeri	4,0000	,47140	
Normatif Bağlılık	20-30	3,2772	,74950	,007
	31-40	3,4000	,85034	
	41-50	3,8929	,69532	
	51 ve üzeri	4,1250	,17678	

Özel Banka Çalışanlarının Örgütsel Bağlılık Düzeyleri

Devam Bağlılığı	20-30	3,0054	,76465	,434
	31-40	2,9786	,81240	
	41-50	2,7054	1,00474	
	51 ve üzeri	2,8750	,53033	
Boyut	Eğitim	Ortalama	Standart Sapma	Sig(p)
Duygusal Bağlılık	Lise	3,3000	,88622	0,024
	Yüksekokul	3,9630	1,12045	
	Lisans	3,7634	,87689	
	Lisansüstü	4,3333	,69722	
Normatif Bağlılık	Lise	3,2250	,77332	0,071
	Yüksekokul	3,7222	1,11415	
	Lisans	3,4318	,80611	
	Lisansüstü	4,0278	,64280	
Devam Bağlılığı	Lise	3,5125	,67607	0,001
	Yüksekokul	3,4444	,86402	
	Lisans	2,8444	,82266	
	Lisansüstü	2,7222	,61802	
Boyut	Unvan	Ortalama	Standart Sapma	Sig(p)
Duygusal Bağlılık	Asistan Servis Görevlisi	3,4826	,90877	0,035
	Asistan Servis Yetkilisi	3,7865	,96835	
	Uzman Yardımcısı	3,9167	1,23603	
	Uzman	3,8333	,84254	
	Yönetmen Yardımcısı	3,8542	,69385	
	Yönetmen	4,2424	,75018	
	Müdür	3,8462	,95612	
Normatif Bağlılık	Asistan Servis Görevlisi	3,2463	,75440	0,125
	Asistan Servis Yetkilisi	3,3906	,85652	
	Uzman Yardımcısı	3,8125	1,14337	

Özel Banka Çalışanlarının Örgütsel Bağlılık Düzeyleri

	Uzman	3,5263	,62857	
	Yönetmen Yardımcısı	3,6250	,85338	
	Yönetmen	3,6591	,93077	
	Müdür	3,7885	,84685	
Devam Bağlılığı	Asistan Servis Görevlisi	3,1493	,70585	0,038
	Asistan Servis Yetkilisi	3,0469	,89676	
	Uzman Yardımcısı	2,5000	,45644	
	Uzman	2,4605	,63609	
	Yönetmen Yardımcısı	2,8333	,86811	
	Yönetmen	2,8295	,96482	
	Müdür	2,8462	1,02844	
Boyut	Çalışma Süresi	Ortalama	Standart Sapma	Sig(p)
Duygusal Bağlılık	1 Yıldan az	3,1852	1,19735	0,115
	1-5 yıl	3,5729	,86957	
	6-10 yıl	3,8528	,72167	
	10 yıldan fazla	3,8083	,97547	
Normatif Bağlılık	1 Yıldan az	3,0000	,69597	0,110
	1-5 yıl	3,2734	,88982	
	6-10 yıl	3,5917	,66538	
	10 yıldan fazla	3,4719	,89301	
Devam Bağlılığı	1 Yıldan az	3,3056	,95015	0,022
	1-5 yıl	3,0703	,85721	
	6-10 yıl	2,6833	,67940	
	10 yıldan fazla	3,0438	,87581	

Özel Banka Çalışanlarının Örgütsel Bağlılık Düzeyleri

Sonuç ve Öneriler

Günümüzde küreselleşme, rekabet ve teknolojiadaki yenilikler örgütler için birçok zorluk getirmekte ve örgütlerin etkin ve verimli olma, varlığını sürdürme ve rekabet üstünlüğü sağlama gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Bu anlamda örgütlerin sayılan bu hedefleri yerine getirme noktasında insan kaynağına gereken önemi vermesi ve örgüte olan bağlılıklarını artırması gerekmektedir. Çünkü yüksek bağlılığa sahip çalışanlar örgütün hedef ve amaçlarını benimsemekte, hedef ve amaçların gerçekleşmesi için büyük çaba göstermekte, örgütte kalmak için güçlü bir istek duymaktadır. Bu anlamda örgütsel bağlılığı artırmak için örgüte ve en önemlisi yöneticilere büyük görev düşmektedir.

Araştırma sonuçlarına göre, duygusal bağlılık ($\bar{x}=3,75$) ve normatif bağlılığa ($\bar{x}= 3,48$) ilişkin ortalama düzeyleri yüksek, devam bağlılığı ($\bar{x}=2,95$) için orta düzeydedir. Bu da çalışanların örgütte kalmak için güçlü bir istek duymasını ve örgüte olan duygusal bağını ifade eden duygusal bağlılığın ve çalışanın çalıştığı örgüte karşı kendini sorumlu hissetmesini ifade eden normatif bağlılığın yüksek düzeyde; çalışanın örgütten ayrılma durumunda katlanacağı maliyetleri kaybetme düşüncesi ile örgütte kalmasını ifade eden devam bağlılığının ise katılımcılarda orta düzeyde olduğunu göstermektedir.

Çalışmada üzerinde durulan bir konu, örgütsel bağlılık boyutlarının demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğinin tespit edilmesidir. Bu anlamda örgütsel bağlılıkla ilgili değerler, cinsiyete göre farklılık göstermemekte; medeni duruma, yaşa, eğitim durumuna, unvana ve çalışma süresine göre farklılık göstermektedir. Yapılan analiz sonucuna göre, evli olan çalışanların duygusal bağlılıkları bekarlara göre daha yüksektir. Bu da evli çalışanların bekar çalışanlarla karşılaştırıldığında kurumun değer ve hedeflerini daha çok benimseyerek görevlerini yerine getirdiklerini, kuruma olan aidiyet duygusunun daha fazla olduğunu göstermektedir. Gündoğan'ın (2009) banka çalışanları üzerinde yaptığı araştırma sonuçları da bunu desteklemektedir. Ayrıca, 41-50 yaş grubunun duygusal bağlılık ve normatif bağlılık ortalamasının 20-30 yaş grubuna ve 31-40 yaş grubuna göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Gündoğan'ın (2009) çalışması da bu sonucu desteklemektedir. Araştırmada ayrıca, eğitim düzeyi lisansüstü olan katılımcıların duygusal bağlılık algılarının eğitim düzeyi lise olan çalışanlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan bazı araştırmalar ile de (Gülova ve Demirsoy, 2012, Salami, 2008) eğitim düzeyi arttıkça çalışanların duygusal bağlılığının arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Çünkü yüksek öğrenim görmüş kalifiye insanlar daha yüksek rütbeye sahip oldukları ve daha fazla sorumluluk aldıkları için örgüte karşı çok daha fazla bağlı olmaktadır. Ayrıca, araştırmada eğitim düzeyi lise olan katılımcıların ise eğitim düzeyi lisans olan katılımcılar ile kıyaslandığında devam bağlılığı daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çöl ve Gül (2005) de yaptığı araştırma ile eğitim düzeyi yükseldikçe devam bağlılığının azaldığı sonucuna ulaşmıştır. Çünkü eğitim düzeyi yüksek olan çalışanların kendilerine olan güvenleri artmakta ve örgütte kalmaya istekten ziyade zorunlu oldukları fikrinden doğan devam bağlılığı azalmaktadır. Ayrıca, asistan servis görevlisinin yönetmen ile kıyaslandığında duygusal bağlılığının daha düşük, devam

Özel Banka Çalışanlarının Örgütsel Bağlılık Düzeyleri

bağlılığının ise daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu anlamda bankaların asistan servis görevlerinin duygusal bağlılıklarını artıracak girişimlerde bulunmaları gerekmektedir. Özellikle asistan servis görevlilerin devam bağlılığının yüksekliği göz önünde bulundurulduğunda bankada istekten ziyade zorunluluktan kaldığı anlaşılmaktadır. Bu noktada banka yöneticilerine görev düşmekte ve sıcak, samimi bir örgüt iklimini oluşturmaları gerekmektedir. Son olarak, çalışma süresi 1 yıldan az olan çalışanların devam bağlılığının en yüksek, çalışma süresi 6-10 yıl aralığında olan çalışanların ise devam bağlılığının en düşük olduğu tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Allen, N. J. and Meyer, J. P. (1990). "The Measurement and Antecedents of Affective, Continuance and Normative Commitment to the Organization.", *Journal of Occupational Psychology*, 63/1, s.1-18.
- Balay, R.(2014).*Yönetici ve Öğretmenlerde Örgütsel Bağlılık*, Pegem Akademi, Ankara.
- Becker, H. S. (1960). "Notes on the Concept of Commitment", *American Journal of Sociology*, 66/1, s.32-40.
- Chen, L. T. , Chen, C. W. and Chen, C. Y. (2010). "Are Educational Background and Gender Moderator Variables for Leadership, Satisfaction and Organizational Commitment?", *African Journal of Business Management*, 4/2, s.248-261.
- Çelik, C. (2008). Relationship of Organizational Commitment and Job Satisfaction: A Field Study of Tax Office Employees, International Conference on Management and Economics, s.138-155.
- Çöl, G. ve Gül, H. (2005). "Kişisel Özelliklerin Örgütsel Bağlılık Üzerine Etkileri ve Kamu Üniversitelerinde Bir Uygulama", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19/1, s.291-306.
- Eren, E. (2012). *Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi*, 13. Basım, Beta Yayınevi, İstanbul.
- Gündoğan, T. (2009). *Örgütsel Bağlılık: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Uygulaması*, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İnsan Kaynakları Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara.
- Güney, S. (ed.), (2001). *Yönetim ve Organizasyon*, 1. Basım, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Meyer, J. P., and Allen, N. J. (1984). "Testing the" Side-Bet Theory" of Organizational Commitment: Some Methodological Considerations", *Journal of Applied Psychology*, 69/3, s.372.
- Meyer, J. P., Stanley, L. J. and Parfyonova, N. M. (2012). "Employee Commitment in Context: The Nature and Implication of Commitment Profiles, *Journal of Vocational Behavior*, 80/1, s.1-16.

Özel Banka Çalışanlarının Örgütsel Bağlılık Düzeyleri

- Mowday, R. T. , Steers, R. M. and Porter, L. W. (1979). “The Measurement of Organizational Commitment”, *Journal of Vocational Behavior*, 14/2, s.224-247.
- Özdevecioğlu, M. (2003). “Algılanan Örgütsel Destek ile Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişkilerin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18/2, s.113-130.
- Reichers, A. E. (1985). “A Review and Reconceptualization of Organizational Commitment”, *The Academy of Management Review*, 10/3, s.465-476.
- Robbins, S. ve Timothy J. (2012). *Örgütsel Davranış*, (Çev: İnci Erdem), 14. Basım, Nobel Yayınevi, İstanbul.
- Salami, S. O. (2008). “Demographic and Psychological Factors Predicting Organizational Commitment Among Industrial Workers”, *Anthropologist*, 10/1, s.31-38.
- Sevinç, İ. ve Şahin, A. (2012). “Kamu Çalışanlarının Örgütsel Bağlılığı Karşılaştırmalı Bir Çalışma”, *Maliye Dergisi*, 162, s.266-281.
- Tett, R. P. and Meyer, J. P. (1993). “Job Satisfaction, Organizational Commitment, Turnover Intention and Turnover: Path Analysis Based on Meta Analytic Findings”, *Personal Psychology*, 46/2, s.259-293.
- Wasti, S. A. (2000). Örgütsel Bağlılığı Belirleyen Evrensel ve Kültürel Etmenler: Türk Kültürüne bir Bakış, *Türkiye’de Yönetim, Liderlik ve İnsan Kaynakları Uygulamaları*, Türk Psikologlar Derneği Yayınları, No:21, Ankara.

Cilt: 6, Sayı: AGP Özel Sayısı, Ekim 2018 / Volume: 6, Issue: AGP Special Issue , October 2018

MODERN EPİK ŞİİRİ GÜNÜMÜZE TAŞIYAN BATILI ŞAHSİYETLER*

Western Figures Carrying Modern Epic Poetry to Our Day

Servet ŞENGÜL*

ÖZ

Özellikle yirminci yüzyılda kendisini kabullendiren modern epik ya da farklı bir adla yeni destansı şiir, şâirin çirkinlikleri gözler önüne serdiği bir şiir biçimidir. Şâirin bundan maksadı zihinleri değiştirme çabasıdır. Dünyayı değiştirme gücüne sahip olamayan epik şâir, zihinleri değiştirme yolunu seçer.

Yirminci yüzyılın ilk dönemleri edebiyatın kısıtlı çevresinin küçük bir modernist grup tarafından sınırlandırılmış edebi değerlerini tartışmaktadır. Bazı yazarlar felsefeye, güzel sanatlara, ekonomiye, politikaya, eğitime ve daha birçok alana dair eleştirileri bakımından dönemin anlayışından uzak hareket tarzları nedeniyle, içinde buldukları edebiyat dünyası tarafından ağır eleştiriye uğrarlar. Walt Whitman, T. E. Hulme, W. B. Yeats, T.S. Eliot, Ezra Pound ve Amiri Baraka modern epik şiirin en önemli edebiyat fenomenlerinden bazılarıdır. Onlar geleneksel formların artık kullanılamayacağını belirterek dünya şiirinde devrimin öncüsü olurlar. Şiirin ana fikrini genişleten serbest şiiri geliştirirler. Bu şâirler dünya şiirinde önemli noktada yer alır. Hulme, entelektüel hıza ulaşır. Pound halk dilini savunan bir şâir olur. Eliot ise modern şiirin başlangıcı sayılır. Pound'un "The Cantos" ve Eliot'un "The Waste Land" şiirleri İngiliz dilinde yaratıcı ve etkili bir şöhrete ulaşır. Onların şiirini etkili kılan şey sadece şiir tecrübeleri değil, ata mirası modernizm anlayışını değiştirmeleridir. Onlar gelenekle modernizmin ana birleştiricileri olurlar. İlgisizliğe karşı politik sorumluluk, elitizme karşı demokrasi, geleneğe karşı yenilik, soyutlamaya karşı gerçekçiliğin yanında olurlar. Yirminci yüzyılın genel kaidesi yazarların övgülerinden ibarettir. Onlar edebiyatın yirminci yüzyıla ulaşan bu karanlık yüzünü değiştirirler. Onların editoryal otoriteleri ve eleştirel denemeleri sayesinde edebi değerler akıcı hale gelir. Bu çalışmada modern epik şiirin kaynağı olan Batılı şairler ve modern epik katkıları ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Modern epik şiir, Batılı edebi şahsiyetler

* Bu makale 26/28.01.2018 tarihlerinde Malta Üniversitesi'nde düzenlenen "11th Annual International Conference on Humanities and Social Sciences"ta sunulan aynı adlı bildiri özetinin genişletilmiş ve düzenlenmiş halidir.

* Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, s.sengul@alparslan.edu.tr.

Modern Epik Şiiri Günümüze Taşınan Batılı Sahsiyetler

ABSTRACT

Modern epic, in other words, new epic poem especially embraced in the 20th century is a form of poetry that reveals ugliness. The poet aims to change the perspectives by means of poetry. The epic poet, who cannot have the power to change the world, chooses the way to change perspectives. The early twentieth century debates the literary values of the restricted environment of literature limited by a small modernist group. Some writers are severely criticized by the literary world because of their way of acting away from the common understanding of the era in terms of their criticism of philosophy, fine arts, economics, politics, education and many other fields. Walt Whitman, T. E. Hulme, W. B. Yeats, T.S. Eliot, Ezra Pound and Amiri Baraka are some of the most important literary figures in modern epic poetry. They are the pioneers of revolution in world poetry, stating that traditional forms can no longer be used. They develop free poetry that expands the main idea of poetry. These poets are of great importance in world poetry. Hulme reaches an intellectual pace. Pound becomes a poet who advocates public language. Eliot is considered as the beginning of modern poetry. Pound's "The Cantos" and Eliot's "The Waste Land" poems reach a creative and influential reputation in English language. What influences their poetry is not merely the experience of poetry, but the fact that they have changed the ancestral patronage of modernism. They merge tradition with modernism. They support political responsibility against disinterest, democracy against elitism, innovation against tradition, realism against abstraction. The general caution of the twentieth century is the praise of the authors. They change this dark face of literature that reaches the twentieth century. Literary values become fluent thanks to their editorial authority and critical essays. This study focuses on Western poets who are the source of modern epic poetry and their contributions to modern epics.

Keywords: Modern epic poetry, Western literary figures.

GİRİŞ

Walt Whitman, T. E. Hulme, W. B. Yeats, T.S. Eliot, Ezra Pound ve Amiri Baraka modern epik şiirin en önemli edebiyat fenomenlerinden bazılarıdır. Bu şairler geleneksel formların artık kullanılmayacağını belirterek dünya şiirinde devrimin öncüsü olurlar. Şiirlerini etkili kılan şey sadece şiir tecrübeleri değil, ata mirası modernizm anlayışını değiştirmeleridir. Bu durum onları gelenekle modernizmin ana birleştiricileri konumuna taşır. İlgisizliğe karşı politik sorumluluk, elitizme karşı demokrasi, geleneğe karşı yenilik, soyutlamaya karşı gerçekçiliğin yanında bulunurlar. Bu şâirler dünya şiirinde önemli noktada yer alırlar. Örneğin Pound halk dilini savunan bir şâir olur. Eliot ise modern şiirin başlangıcı sayılır. Pound'un "The Cantos" ve Eliot'ın "The Waste Land" şiirleri İngiliz dilinde yaratıcı ve etkili bir şöhrete ulaşır. Yirminci yüzyılın genel kaidesi yazarların birilerine övgülerinden ibaretken onlar edebiyatın yirminci yüzyıla ulaşan bu karanlık yüzünü değiştirirler. Onların editoryal otoriteleri ve eleştirel denemeleri sayesinde edebi değerler akıcı hale gelir.

Modern Epik Şiiri Günümüze Taşınan Batılı Şahsiyetler

Yirminci yüzyılın ilk dönemleri, edebiyatın kısıtlı çevresinin küçük bir modernist grup tarafından sınırlandırılmış edebi değerlerini tartışmaktadır. Bu yazarlar içinde buldukları edebiyat dünyası tarafından felsefeye, güzel sanatlara, ekonomiye, politikaya, eğitime ve daha birçok alana dair eleştirileri bakımından dönemin anlayışından uzak olmaları nedeniyle baskıya uğrarlar. Aslında onları böylesine önemli ve biraz da sorunlu kılan, ilgili oldukları şeyin farklılığıdır. Toplumda edebiyatın, şâirin ve sanatçının rolü gibi edebiyat ve politika ilişkisi üzerinde ısrarcı olurlar. Şiir, politik hükümler vermeli veya politika üzerinde baskı kurmalı mıdır? Bu şâirlerin tamamı bu soruya “evet” cevabını vermişlerdir; zira onlar, bir uzman olarak topluma müdahale etmeleri gerektiğini düşünürler. Bu düşünceler çok çatışmacı görünmese dahi Eliot, Hulme ve Pound’un antisemitik, antidemokratik ve faşizme dair ifadeleri ve yazıları epey zorlar. Bu şâirlerin kültürel ve politik çalışmaları, okurları katı ve uzun politik şiir hakkında düşünmeye yönlendirir. Şiir ve politika arasında bağ kurabilmek için bu yazarların entelektüel yaklaşımları gözden geçirilmelidir.

Walt Whitman

Amerikan epiği olarak adlandırılabilir *Leaves of Grass* (Çimen Yaprakları)’ı yazan Walt Whitman, şiirlerinde kölelik karşıtlığını savunur. Şiirde serbest ölçünün ne olduğunun bilinmediği on dokuzuncu yüzyıl başlarında, bu tarzda şiirler yazar ve serbest nazmın babası olarak tanınır. Sanatını genellemeler, abartılar ve çoğaltmalar üzerine kuran şâirin şiiri siyasi nutuk havasındadır. Eagle (Kartal) adlı gazetede toplumun geneline hitap eder. “Kitlelere seslenir şâir. O kadar bağırır ki, sesi kendi kulaklarını tıkar, sonuçta kitlenin homurtusu, bağırışı ya da alkışı duyulamayacak hale gelir onun şiirinde. Spiller’a göre Whitman, “romantik benlikçi” tavrı, mantiki sonucuna götürerek yazmıştır şiirini. Whitman demokrattır; fakat popülist ve diyalojik değildir. Whitman şiirinde Whitman’ın borusu öter.” (Arslanbenzer, 2013: 88) Whitman, modernizmin tüm tabakalarına ve insan topluluklarına eleştirel tarzda siyasi nutuklarda bulunur. “Whitman’da büyük duygu blokları vardır. Siyasi duygular, herkesi sorumlu tutan, hatta itip kakan, hizaya sokan duygulardır bunlar. İnşa edilmekte olan modern bir imparatorluğun kullarına da efendilerine de aynı kürsüden haykıran ve meydan okuyan ses.” (Arslanbenzer, 2013: 89) Emerson’un geliştirdiği Amerikan transandantalizmi ve realizm arasında mekik dokur. Şiirinde disiplinden yana eksiklikler bulunan şâir, yine de siyasal eleştiri şiiri yazması nedeniyle modern şiirin epik şâirlerinin öncü şahsiyetleri arasında sayılabilir.

Thomas Ernest (T. E.) Hulme

Hulme’ün ünü, ölümünden sonra toplanıp yayımlanan az sayıda birkaç şiir, deneme, ders notları ve tamamlanmamış el notlarından kaynaklanır. Hulme, döneminin genel yaklaşımı olan ideolojilerin gizlenmesine karşıdır ve ideolojik fikirlerin somut bir şekilde gözler önüne serilmesinden yanadır. O, “İdeolojiler ‘gözden uzak olma durumundan uzaklaştırılmalı ve bilinçli bir şekilde kabul edebileceğimiz ya da reddedebileceğimiz göz önündeki objelere dönüştürülmelidirler.’” (Beasley, 2007: 87) şeklinde konuşur. Hulme’ün hümanizme,

Modern Epik Şiiri Günümüze Taşınan Batılı Şahsiyetler

insani yetkinliğe ve ilerleme fikrine şiddetli bir şekilde karşı çıkması, bu somut olma yaklaşımının sonucudur. Onun anti-hümanizm ve anti-demokrasi anlayışı, dönemindeki birçok modernist şaire de ilham verir. “Anti-hümanist uyanış, Action Française’in bu terime verdiği anlamla, ‘klasik’ denilen ilkeleri takip eden edebiyata kadar, toplumun dönüşümüyle de anlam bulur. Thomas Hulme’ün, savaştan önceki yıllarda Yeats, Pound, Lewis ve Eliot’a hediye ettiği kavramsal çerçeve budur. Hepsi hümanist geleneği reddedecek, hepsi demokrasiye karşı şiddetle ayaklanacaktır.” (Sternhell, 2012: 324)

Hulme’ün şiir anlayışı, 1990 sonrası Türk şiirinin ‘doğrudan dil’ ve hayatı anında yakalama anlayışıyla benzerlik gösterir. “Hulme’a göre şiir, tecrübeyle anlam arasındaki boşluğu giderebilir, çünkü şiirdeki imgelerin ‘doğrudan dil’i, ‘her zaman bir resimle dikkatinizi çeker.’ Diğer bir deyişle, şiir bizi sürekli ileri taşır ve bizi dünyayı algılamakta kullandığımız sürece katılmaya teşvik eder. Böyle yaparak şiir, günlük yaşam dilimizi oluşturan klişe ve uyuşuk düşünce alışkanlıklarına güvenmek yerine, dünyaya daha yakından bakmamızı sağlar.” (Beasley, 2007: 13) Romantizm ve klasisizmi tanımlamada Eliot ile ortak yaklaşıma sahiptir. Klasisizmi ‘kuru ve sert’ romantizmi ise aşırı duygusal, ‘nemli’, ‘modası geçmiş’ olarak görür.

A Lecture on Modern Poetry (Modern Şiir Üzerine Bir Ders) adlı eserinde, modern şiirin 19. yy. şiirinin estetizminden doğuşunu ele alır. Bu çalışmada modern şairlerin modern şiiri inşa etme sürecinde geçmiş şiir anlayışlarından kurtulma mücadelesini yansıtır. Eliot ve Pound gibi modern epik şairlerin şiir kişilikleri ve geçirdikleri evreler bu eserden takip edilebilir. Hulme’ün şiirde serbest mısraya geçişi simbolist şiirle olur. Fransız simbolist Gustave Kahn’dan etkilenecek çağı ifade edebilen yeni şiir türlerine ihtiyaç olduğunu savunur. Kendi serbest şiirinin modern hayat ve modern hassasiyet ifadelerine uygun olduğunu belirtir. Klasik epğin düzenli epik ölçüyü kullanan ve epik hareketlerle ilgilenen ballad formlarındansa iç gözleme dayanan, ifade ve şiirin zihindeki anlık evrelerinin iletişimiyle alakadar olan modern şiire yönelir. Hulme, Bergson’un şiirin gerçeğe yazının diğer formlarından daha hızlı ve güçlü bir şekilde ulaşabileceği anlayışına sahiptir ve bu anlayışını *The New Age*’de şiir ve düz yazı arasındaki farkı belirterek dile getirir. Onun şiirlerinin çoğu ölümünden sonra yayımlanır.

William Butler (W. B.) Yeats

William Butler Yeats, çalkantılı politik yaşamı seçen modern şairlerdendir. Sosyalizmden İrlanda kültürel milliyetçiliğine, aristokrasiden faşizme kadar birçok siyasi görüşü benimser. Bu zıtlıklar onun hem işkenceleri hem de yaşama sebebi olur. “*The Tower*” eserinde bu çelişkilerin uzlaşmaya hizmet ettiğini belirtir. İrlanda edebiyatının ve kültürünün diriltirme çabalarına büyük destek veren Yeats, İngiltere’yi bu noktada eleştiriye tabi tutar. “Yeats İngiltere’ye, onun politikalarına, onun ekonomik politikalarına, tarihsel değerlerin eksikliğine ve kültürel ulusalcılığına dil uzatır, çünkü kişiliklerini feda etmeden İrlandalıları bir arada tutmanın ve İngiliz etkisine karşı çıkmanın güçlü bir savunucusudur.” (North, 1991: 14) Modern dönemin ve şiirin en ünlü şahsiyetlerinden biri olarak görülse bile, tavır olarak modernizmin ve modernizmi destekleyen şiirin karşısında durur. Şiirde ve

Modern Epik Şiiri Günümüze Taşınan Batılı Sahsiyetler

siyasette modern kelimesini aşağılayan şâir, insanoğlunun her zaman yazdığı gibi yazdığını ifade ederek kendisini Eliot gibi devrimcilerden ayrı tutar. Modernizmden nefret ettiğini ifade etse bile Yeats, kişisel tartışma, bireycilik ve ulusalcılık, haklar ve görevler, özgürlük ve tarih yaklaşımları nedeniyle tamamen modern bir şâirdir.

Thomas Stearns (T. S.) Eliot

Thomas Stearns Eliot'ın hayatı boyunca sergilediği edebi yaklaşımı benzersizdir. Şiirleri kadar eleştirileri de tesirlidir. Eliot; I. A. Richards, F. R. Leavis ve American New Critics (Amerikalı Yeni Eleştirmenler) gibileri tarafından sadece yirminci yüzyıl şiirinin değil İngiliz edebiyatının ve kültürünün öğretilmesinde de merkeze yerleştirilir. Onun temel çalışmaları Complete Poems and Plays (Toplu Şiirler ve Oyunlar)'ı ile Selected Essays (Seçme Denemeler)'i 1988'de yayımlanır. Ölümünden sonra şöhretinde aşağı doğru dalgalanmalar olur. Politik muhafazakarlığı ve anglo-katolikliği antipatik görülür ve anti-semitizm yaklaşımları kuvvetli bir şekilde tartışılır. Her şeye rağmen yirminci yüzyıl şiiri üzerindeki tesiri ve kültürel tanımlamaları uzun süre kullanılır.

Eliot hayata bakışın iki anlayış üzerinden gerçekleşebileceğine inanır: Katolik ve materyalist. “İnsan doğaüstü gerçeklerin farkına varabildiği için insandır, onları icat edebildiği için değil. İnsan bir yaratıktır, yaratıcı değil; zamanın etimolojik duyusunda, kız/erkek, o bir ‘şâir’ değildir. Bunlar Katolik hipotezdir. İnsan yalnızca tarihin ona sunduğu koşullar temelinde materyal (maddeci) gerçekleri gerçekleştirirse insandır. Bunlar da materyalist hipotezidir.” (Morrison, 1996: 65) Daha iyi bir toplum önerisini Hristiyanlık inancı üzerinden gerçekleştirmeye çalışır. Marksizmi birey ve toplum arasındaki liberal ikiliğin üstesinden gelmeye çalışan bir yaklaşım olarak görür. *After Strange Gods/Tuhaf Tanrılardan Sonra* adlı sözlüğe göre, Anglo-Katolizm olan Ortodoksluğa ilişkin olarak marksizm şirktir ve liberalizm de sapkınlıktır. Şirk, inkâr etmeye çalıştığı gerçeğin negatif bir onayıdır; sapkınlık basitçe yanlıştır. Eliot, ‘sapkın’ Lawrence’a ‘küfürbaz-şirk koşan’ Joyce’tan daha fazla saygı duyar (Morrison, 1996: 65).

Eliot, Bergson felsefesine karşıdır. Eliot’a göre düşünce ve duygu eş zamanlı olarak gerçekleşir. Fakat bu, duygu ve düşüncenin aynı olduğunu göstermez. En çok ve en iyi düşünen varlıklar en çok hissedenler olmayabilir. “Bu yüzden Eliot; Bergson ve Bradley felsefesinin üzerinde çalıştığı rasyonel düşüncenin duygu ve hislerden sıyrılabileceğine dair başlangıç noktasını reddeder. Eliot’a göre rasyonellik öncesi bir evrenin var olup olmadığını bilemeyiz.” (Beasley, 2007: 44)

Eliot’ın şiiri modernizmin şiir anlayışına uygun olarak duygudan arınma peşindedir. O, şiiri duygu gevşekliğine dönüş değil, duygudan kaçış olarak algılar. Bu durumda kişilik ifade edilmez, kişilikten kaçılır. Gündelik dile dönüş ona göre şiirde bir devrimdir. Gündelik dil, dille hayat bağlantısı nedeniyle bize gerçeğin ham bilgisini sunar. “Eliot’ın ortaya koyduğu gibi şiirde her devrim, bir anlamda gündelik dile bir dönüştür ve gündelik dil sürekli değiştiğinden şiirsel etkisini yitiren sözel yapı her çağda bu devrimin takipçileri tarafından yenilenir. Söz konusu tavır bir yandan da gündelik dil içindeki canlılığı ve çoğu zaman dil içinde saklı kalan gerçekliğin zihnimize yönelttiği şiddeti şiirde taşır. Çünkü bir bakıma şiir, gerçeklik

Modern Epik Şiiri Günümüze Taşınan Batılı Sahsiyetler

ile dil arasında açılan zihinsel mesafeyi kapatan, gerçeğin kalıplaşan bilgisini tersyüz eden yani dünyaya ve kendimize dair önyargılarımızı yok eden yeni bir haberdır. Dahası tıpkı toplum bilimi ya da fizik gibi hakiki bir araştırma yöntemi olarak şiir, bize gerçeğin ham bilgisini sunar.” (Şarkdemir, 2008: 173) Eliot, şiirde *objective correlative* (*nesnel bağlantı*) kavramını ileri sürer. Böylece duyguların ifadesi somut nesnelere üzerinden gerçekleşir. “Coşkuyu sanat biçiminde anlatmanın tek yolu nesnel bağlantı yani o tek coşkuyu formüle edebilecek bir nesnel dizisi, bir durum ya da bir olaylar zinciri bulmaktır, öyle ki duygusal deneyimle sonuçlanacak dış gerçekler açıklandığında coşku uyansın.” (Sarı, 2015) Eliot’un faşizm taraftarı oluşu tartışmalı konudur. Onun şiirlerinde sanatsal kullanımla ekonomik güç kullanımının yer değiştirmesi bakımından faşizmin tesiri vardır denilebilir. Yine de Pound’la ayrıldıkları nokta bakımından Pound insanın faşist şehri inşasına kendini adarken Eliot, tanrının şehrinin gelişini beklemiştir. The Waste Land, tanrı şehri inşası anlamında Eliot’un ‘ilkel formu’ olarak kabul edilebilir. Eliot, günümüzün modern şehrini ve değerlerini inşa etme noktasında tarihe büyük önem verir. Öyle ki tarihe olan ilgisi onun kendisini tarihten günümüze sürgün edilmiş biri olarak görmesine neden olur.

Ezra Pound

Modern epik şiirin en önemli temsilcisi Ezra Pound’un eğitim maksadıyla Amerika’dan Avrupa’ya seyahati hem kendi hem de dünya sanatı ve siyaseti açısından önemli değişikliklere sebep olur. Pound’un önemi şüphesiz yaratıcı şiirinden gelse de bu, edebiyat kanonunda onu tehdit eder bir boyuttadır. 1924’ten itibaren Mussolini’nin Faşizm anlayışını destekleyen Pound, bu nedenle birçok eleştiriye ve sıkıntıya maruz kalır. Bu süreçte Pound, edebiyat, kültür ve ekonomi eleştirilerinin yanında çeviri, bestecilik ve mektup yazma gibi birçok alana el atar.

Ezra Pound, Hulme ile birlikte Bergson’dan etkilenmesi sonucu bilimde yeni yöntemlere yönelir. Bu arayışları ona ‘Method of Luminous Detail’ adını verdiği kendisinin eseri olan ‘Parlak Detay Metodu’nu üretir. Bu metotla modern toplumun dağınıklığına son vermeyi amaçlar. “Bu parlak detay bu çöküşten daha önceleri Pound’un düşüncesinde yer almışsa da politik öneminden dolayı çok önemli bir yer işgal etmişti ve Avrupa’nın son büyük siyasi çöküşünden sonra modern toplumun dağılmış unsurlarını estetik olarak uzlaştırmaya hizmet edebilirdi. Bu bir şâir, bilgin ve karıştırmacı bir siyasetçi olarak Pound’un projesiydi.” (North, 1991: 132)

Ezra Pound, birikim ve zenginliğin tüm insanlığın ortak değeri olduğuna inanır. Bu sosyal anlayışı nedeniyle zenginliklerin herkese paylaşılmasını ister. “Pound’un, Douglas’ın toplumun kültürel mirasla ilgilenen en önemli kavramlarından birine bakışının temel noktası şöyledir: Herkes dünya zenginliklerinden pay almalı, çünkü bu zenginlik kişiler ya da izole bir biçimde bireysel iş yoluyla oluşmadı, tam aksine yüzyılların bilgi birikimi ve keşifler yoluyla oluştu.” (Beasley, 2007: 99) Pound’un anti-semitist oluşunun nedenlerinin başında Yahudilerin faiz yoluyla dünya zenginliğini tek elde toplama çabası yatar. Şâir, faize karşı oldukça sert bir tutum takınır. “Ezra Pound faiz, rüşvet gibi mal, mülk ihtirasından kaynaklanan günahların bu toplam mutluluğu, dünya cennetini,

Modern Epik Şiiri Günümüze Taşınan Batılı Şahsiyetler

medeniyet rüyasını engellediğini düşünür. Pound'a göre zina gibi günahlar bile faizin yanında çok küçük kalır. Çünkü az sayıda insanı mutsuz eder. Faiz ise her şeyi yok eder." (Arslanbenzer, 2012: 293) Faize karşı oluşu onu yeni arayışlara iter. Bu noktada 'Sosyal Kredi' fikrini savunur. Hükümeti etkileyebileceğine inandığı insanlara mektup yazarak veya şiirleri yoluyla bu anlayışı benimsetmeye çalışır. Modern şâirler arasında ekonomiyi en ciddiye alan kişi Ezra Pound'dur. O, kültürün temelini ekonomiyi yerleştirir. Yaşadığı dönemdeki savaşlar ve ekonomik buhranlar, onun bu algısını şekillendirir. Şiirde ideal epiğe ulaşmanın yolu da bu ekonomi anlayışının yansıtılmasıyla olur. *The Cantos*, Pound'un bu ekonomi yaklaşımını yansıtır. "1934'te Pound, ideal epiğin, ekonominin mekanizmalarının farkına varan şâir tarafından yazıldığını açıklamıştır. *Cantos*'taki ekonomikler tarafından sergilenen role kısa bir bakış, epik üslubunun bu açıklamasının aynı zamanda gelişmekte olan Pound'un kendi şiir açıklamasını göstermesi için kâfi gelmektedir. *The Cantos* şâirin hem tarih hem de ekonomi düşüncesini ve bu şekilde Pound'un ekonomiyi içeren modern epik teşebbüsünü de sunar." (Henriksen, 2006: 107) Pound'un ekonomik anlayışı hem edebi hem de mecazi yollarla aktarılır. Douglas'ın 'A+ B teorisi', Sienese Bank, the Monte dei Paschi'nin kuruluşu ve 1830'lardaki Amerikan banka savaşları *The Cantos*'ta hep bu edebi ve mecazi yolla aktarılır. Modern epiğin en önemli kavramlarından biri olarak 'tarih' ve ekonomi ilişkisini de kurar Pound: "Kimse ekonomileri anlayamadan tarihi anlayamaz." (Beasley, 2007: 100)

Ezra Pound, sosyal adalet ve kişisel amaçlar, teori ve pratiği birleştirme, değer ve gerçekle hususlar ve kurallar arasındaki liberal ayrılmaya bir çözüm bulma peşindedir. Faşizm ona bu imkânı sunar. Aslında faşizm, teoride ekonomik yarış serbest bırakırken vatandaşlarının ekonomik hayatlarını kontrollü bir şekilde takip eder. Kültür kriziyle başa çıkar. Modernitenin çelişkileri Pound'a göre faşizmle çözümlür. Dönemin faşizm anlayışı marksizmle benzer özellikler gösterir. Bunun farkında olan Pound, sosyalistlerle de irtibat halindedir. Sanatçıların korunduğu medeniyete sonuna kadar taraftar olan Pound, politik kurumlara ve genel olarak devlete karşıdır. Onun anarşizme ve daha sonra İtalyan faşizmine olan ilgisinin temelinde bu anlayış yatar. Marinetti'nin 'Fütürist Bildirgesi' Pound'un fikirlerine uygundur. Bu nedenle Marinetti ile Pound arasında benzerlikler vardır. Her şeye rağmen Ezra Pound bir sanatçıdır. Kantolar faşizmden izler taşısa da modern şiirin en önemli eserlerinden biridir.

Ezra Pound'un şiiri ilk başlarda imgeciliğin tesirindedir. İmagism adını verdiği imgecilik modern şiirin temel esaslarından ve üç temel unsura dayanır:

1. Görülen veya düşünülen şey doğrudan ifade edilmelidir.
2. Yaratıcılığa faydası olmayan hiçbir şey kullanılmamalıdır.
3. Ritimle ilgili: Metronom zinciri değil, açık beyan musikiyi yaratır." (Paşapur, 1393: 15)

Mart 1913'te yayımladığı *Poetry*'de öznel yahut nesnel şeyin ele direkt alınması (Beasley, 2007: 38) anlayışı onun düşüncesinin doğrudan ifade edilmesi yani

Modern Epik Şiiri Günümüze Taşınan Batılı Sahsiyetler

nesnel imgelem fikrinin yansımasıdır. Düşünceyi doğrudan ifade etmeyen sanat kötüdür. “Kötü sanat, gerçeklik düşüncesine ve duygusuna doymamış sanattır. Kötü sanat, Pound’un yadsıdığı o tekâmül etmemiş sanattır. Doğallığın, doğuştan gelenin karşısındadır kötü sanat.” (Şarkdemir, 2008: 159) Pound imgeci fikrine uygun olarak 1913’te bireysel anarşist dergisi The New Freewoman dergisini yayımlar. Bu dergi kadınların psikolojik, sosyal, ekonomik ve politik özgürlükleri için mücadele eden feminist bir dergidir. Sanatının başlarında İmgecilikten beslenen Ezra Pound yeni şiir anlayışlarına yönelir. Zaten “İmgecilik, Pound’un gelişme çizgisinde yalnızca bir duraktan başka bir şey değildir.” (Celep, 2014) Uzakdoğu sanatında duyguların doğaya yansıması anlamına gelen ‘Haiku’ tekniğini dener. 1914’te, Blast dergisi fütürizme bağlı başka bir öncü hareketin, ‘vortisizm’in resmi doğuşunu ilan eder. Pound’un kendisinin ürettiği vortisizm, faşizmin kültürel tarafını yansıtır. Wyndham Lewis’in başını çektiği İngiliz vortisizmi, yeni bir birey ve toplum ilişkisi önererek yeni bir güzel ve muhteşem fikrini getirir. Her ne kadar fütüristlerle ortak yönleri olsa da İngiliz vortisistlerini temsil eden Lewis ve Pound, 1914 yılında Marinetti’yle yollarını ayırırlar.

Ezra Pound başından beri rüşvet, faiz, yolsuzluk gibi insanlığın düşmanı kavramların karşısında olduğundan şiirini bu anlayışlara karşı çıkan bir siyasi epiğe evrilir. “Rüşvet, faiz, yolsuzluk, kokuşmuşluk, Pound’un takıldığı dönemlerde ve yerlerde hâkimdir. Bütün bu şiirlerde her zaman merkez aslında Pound’un Amerika’sıdır; olmasını istediği, Avrupa’ya yani kendi köklerine savaş açmamış bir Amerika hayalidir.” (Arslanbenzer, 2012: 234) Bu hayalini gerçekleştirme noktasında şâir, şiirlerini siyasetinin bir aracı olarak kullanır. Çoğu zaman bu kullanım siyaseti şiirinin üzerine çıkarır. “Pound’un olaylara dâhil olması o kadar ihtiraslıdır ki estetik yapının sınırlarını ihlal eder ve kendisinin de kabul ettiği gibi, bununla tutarlı olmayan bir şiir yazar. Estetiği politik çatışmalara bir çözüm bulmak için kullanmak yerine, Pound politik çatışmaların şiirin estetik görünüşünü bozmasına izin vermiştir.” (North, 1991: 18)

Pound’un modern şiire dâhil edilebilecek önemli eserleri Persona ve Kantolar’dır. Persona’da karakter çeşitliliği göze çarpar. Karakterler Avrupa’daki Rönesans insanını temsil ederler ve dramatik monolog tarzında konuşurlar. “Persona, isminden de anlaşılacağı gibi, belli bir düşüncenin, bir kararın neticesinde ortaya çıkmıştır. “Persona”, bir tiyatro oyununda rol alan şahısların bütününe ifade eder. Bu kitaptaki her şiirde Pound başka bir karakterin ağzından konuşmuştur. Şâirin diğer eserlerini bilmeseydik bile en azından kuram düzeyinde bu kitabı bir başyapıt kabul etmemiz gerekirdi. Pound’un Persona’sı yarı Walt Whitman ağzıyla konuşan Avrupalı Rönesans insanlarıdır. Her biri dramatik bir monologdan oluşan bu şiirler, Pound’un hiçbir zaman terk etmeyeceği bir “özdeşlikler kurma” tekniğini dikkatlere sunmaktadır.” (Arslanbenzer, 1998: 38) Ezra Pound’un şiirde üç farklı sesi de Kantolar’da kullanması şiirini çarpıcı kılar. Konu açısından Kantolar hayatın her noktasıyla temas halindedir. Bu temas modern epiğin eleştirel yaklaşımıyla sunulur. “Pound aslında efsanevi Kantolar’ında konuşuyor. Hiçbir şey anlamayacağınızı sandığınız bir konferans beklerken düşmüşlükten şikâyet eden, zenci gardiyanın şivesiyle alay eden ya da Mağrip’te farklı milletlerden ve farklı sınıflardan insanların bir demiryolu inşaatında rasgele konuşmalarını bir teyp gibi saniye saniye

Modern Epik Şiiri Günümüze Taşınan Batılı Sahsiyetler

kaydeden, cinsel günahlarla faiz arasında kıyaslar yapan, Rönesans hakkında kanaatlerini söyleyen, bazen genç ve hırçın, bazen yaşlı ve yorgun bir tonlamayla ünleyen bir şâirin konuşmasıyla karşılaşılıyorsunuz.” (Arslanbenzer, 2012: 291)

Ezra Pound'un faşizmin destekçisi olması nedeniyle ona dair eleştirilerin haddi hesabı yoktur. Politik hayatında ve şiir anlayışında, yaklaşımlarının değişimi nedeniyle “Pound hem şiirde hem de politikada sözünden dönen en belirgin kişidir.” (North, 1991: 186) şeklinde eleştirilere maruz kalmıştır. Mussolini'yi destekleyen radyo yayınları, para teorileri gibi birçok davranışı küçümsenmiştir. “Şâirin 1941-1942 döneminde Roma Radyosu'nun ‘Amerikan Saati’nden, sonra da kısa bir süre Salo Radyosu'ndan yaptığı yayınların merkezinde takınakları yer alıyor: Delişme bir para teorisi, bunu destekleyen ve kafasında tam anlamıyla kördüğüm olmuş bir kooperatifçilik siyaseti, Amerikan başkanları ve uzaktaki kıtasının tarihsel gelişimiyle ilgili ipe sapa gelmez çözümler, öneriler. Tanıklar, ağır bir paranoya tablosu ortaya koyuyor: Mektupları ve o dönemin Canto'ları doğruluyor.” (Batur, 2013: 208) Arslanbenzer, Pound'un siyasi ve sanatsal değişimlerinin insanlar üzerinde öğretici yönünün olduğunu belirterek onun bu değişimlerini destekler. “Bir başka ve bence asıl öğretici yanı, Pound'un, sistem kavramıdır. İnsanı ilgilendiren her şeyi şiirin içinde kabul etmek ve gizli bir hükümle tüm şiiri sessizce örmek. Kantolar'ın bir ortak fikri vardır. Bu fikir Pound'un onyılları içinde değişim de gösterir. Kırk yıl süren bir şiirin hiç değişmeyen bir fikri olması şâirin cehaleti ve durgunluğu anlamına gelirdi zaten. Pound bize bunu öğretir; asla yaşadığın dünyaya ve insanlara sırtını dönme, daima zihnin açık olsun.” (Arslanbenzer, 2012: 292) Pound'un modernizm anlayışı yeniliği içerir. Yeniliğin gerçekleşebilmesi için geçmişle irtibat kurmak gerekir ki Pound tarihten yararlanarak geçmişle bağını sağlar. Pound'un Kantolar'ı içeriğindeki tarihi detaylar incelendiğinde onun şiirinde tarihin ne denli önemli olduğunu gösterir.

Leroi Jones/Amiri Baraka (Emir Bereket)

Amiri Baraka epik şiirin son dönem temsilcilerinden biridir. Ezra Pound sonrası Amerikan şiirinin sürdürücülerinden Charles Olson, Frank O'Hara ve Allen Ginsberg'le yakın ilişkiler içinde olur. Hayatı çalkantılarla ve değişik siyasi görüşler arasında geçen şâir, 1960'lardan itibaren Afro-Amerikan şiirinin siyasi temsilcilerinden biri olarak göze çarpar. “Baraka'nın şahsi politik yaklaşımı birçok kez değişikliğe uğrar: Baraka -Leroi Jones adıyla yazar- 1950'lerde Allen Ginsberg ve Jack Kerouac gibi Beat şâirlerle birlikte avangardizmin bir üyesidir; 60'larda Harlem'e yerleşir ve Siyah Milliyetçi olur; 70'lerde üçüncü dünya özgürlük hareketleri arasına katılır ve marxist olarak tanımlanır. Son dönemler, 11 Eylül sardırılarını yansıttığı Somebody Blew up America (Birileri Amerika'yı Havaya Uçurdu) şiiri sebebiyle anti-semitist olarak kabul edilir.” (Biography: Amiri Baraka, 2015)

Kökene nedeniyle yaşadığı devletle ve yöneticilerle sorunları olur. Bu onu muhalif sanatçı konumuna taşır. “Bereket, kendisini ihtilafa, reddedişe, nefrete ve küfre sürükleyen Amerika ve Batı'ya cevabını gayet serinkanlı ve dürüst bir şekilde

Modern Epik Şiiri Günümüze Taşınan Batılı Sahsiyetler

vermiş, tarafını koymuş ve bunun olumlu ve olumsuz bütün sonuçlarını yaşamıştır.” (Çalışkan, 2015)

Baraka'nın şiiri son dönem Amerikan epiği tarzındadır. Serbest mısrayla ve Jazz müziğin ritmini yansıtacak tarzda yazdığı şiiri 'isyanın ve kemiğin şiiri, kemik seslerinin, kaosun ve çatışmanın şiiri'dir. Birileri Amerika'yı Havaya Uçurdu şiiri dünyaya kötülük ve zulmü kimin getirdiğini sorgular. Efe Murad'ın "Emir Bereket'le Princeton'da" başlıklı mülakatında Amerikan yönetimine ve Obama'ya çatar. "Onun gözünde bugün insan haklarından bahsedenerler, şâir Henry Dumas'ı öldürenler, Malcolm X'e ve Martin Luther King'e suikast düzenleyenlerdir. Bugün Obama'nın devlet yardımıyla (bunun parasının Amerikan fakir halkının, zencilerinin cebinden çıktığını herhalde söylemeye gerek yok) kurtarmaya çalıştığı bankalar aslında dönen çarkları gene döndürmek üzere kurulmuş sermayeye dayalı müstemlekeci düzenin bozulmasını engellemek içindir. Bu sömürü mekanizmalarının kendi kendilerini tasfiye etmelerini izlemek yerine, Amerikan Devleti sadece ekonomiyi değil, ayrıca kendi bekâsını, müstemlekeciliğini de kurtarmaktadır." (Murad, 2009/06: 37)

1990 sonrası Türk epik şâirleri siyasi şiir anlayışlarının gereği olarak modern epik şâirlere gereken önemi verirken Emir Bereket'i de anmaktan geri kalmazlar. Atlılar dergisinin 6. sayısı Emir Bereket (Leroi Jones) özel sayısı olarak anılabilir. Neo-Epik şiirin önde gelen temsilcisi Hakan Arslanbenzer çeşitli yazılarında Bereket'e yer ayırır. Arslanbenzer, modern dünya ve Türk edebiyatının burjuvaziyle ilişkisini irdelerken "Modern şiirin belki en tam temsilcileri sayılabilecek Ezra Pound ve T.S. Eliot, sınıflarına meydan okumuş, burjuvanın sığılığında aristokratın asaletine kültür yoluyla yönelmiş birer burjuva yazardır. Bugün ise artık Pound ve Eliot gibi asiler değil, sınıfın günahını ifşa ve itiraf eden ikinci derecede şâirler yürütüyor Batı şiirini. Amiri Baraka gibi devrimcilere liberalizmin ve burjuva sınıfının kesin galibiyetinin yaşandığı bu atmosferde ancak ayrıkça olabiliyor." (Arslanbenzer, 2010/06: 1) diyerek Emir Bereket'in son dönem şiirindeki farklı yerini belirtir. Arnold Rampersad, Baraka'yı 'Amerikan Book Review'da Phyllis Wheatley, Frederick Douglass, Paul Laurence Dunbar, Langston Hughes, Zora Neale Hurston, Richard Wright ve Ralph Ellison'la birlikte 'Afro-Amerikan edebiyat kültürünü etkileyen sekiz figürden biri olarak' sayar (Biography: Amiri Baraka, 2015).

SONUÇ

Modern epik şiir, siyasal bağlamda yazılan, serbest vezin ve mısra düzeni taşıyan şiir anlayışından oluşur. Adı geçen şâirler, farklı şiir anlayışlarını denemişlerse de sonuç olarak içinden unsurların ve siyasal yaklaşımların geçtiği, uzun ve eleştirel şiirler yazmışlardır. Modern şiir, bu şâirlerde klasik epiğin evrildiği modern epik şiir şeklinde tezahür etmiştir. Walt Whitman, şiirlerinde kölelik karşıtlığını savunur ve modern epiğin önemli göstergesi olan serbest nazmın babası olarak da adlandırılır. Sanatını genellemeler, abartılar ve çoğaltmalar üzerine kuran şâirin şiiri siyasi nutuk havasındadır. T. E. Hulme, ideolojilerin gizlenmesine karşıdır ve ideolojik fikirlerin somut bir şekilde gözler önüne serilmesinden yanadır. W. B. Yeats, kişisel tartışma, bireycilik ve ulusalcılık, haklar ve görevler, özgürlük

Modern Epik Şiiri Günümüze Taşınan Batılı Sahsiyetler

ve tarih yaklaşımları nedeniyle tamamen modern epik bir şâir olarak göze çarpar. T. S. Eliot'ın politik muhafazakarlığı ve anglo-katolikliği antipatik görülse ve anti-semitizm yaklaşımları kuvvetli bir şekilde tartışılrsa da onun yirminci yüzyıl şiiri üzerindeki tesiri ve kültürel tanımlamaları uzun süre kullanılır. Ezra Pound'un modern epik şiirin en büyük temsilcisi olarak tanınmasının birçok nedeni vardır. Siyaset, ekonomi, kültür ve edebiyat eleştirileri onu zirveye taşır. Antisemitist olarak Yahudileri eleştirmesi ve Faşizmin destekçisi olması, epiğin gereklerinden biri olan siyasi yaklaşımlardır. Faize karşı çıkması ve Parlak Detay modelini önermesi de onun ekonomik ve kültürel eleştirilerinin bir başka yönüdür. Şiirlerinde düşmüşlükten şikâyet eden, zenci gardiyanlardan ya da Mağrip'teki farklı milletlerden bahseden Pound, tüm toplumları ele alması nedeniyle epik şiirin en önemli temsilcisidir. Yirmi birinci yüzyılın anti-semitist ve epik şairi Amiri Baraka'dır. Amerikan epiği tarzında, Jazz müziğinin ritmini yansıtacak şekilde ve serbest mısrayla yazdığı şiirler isyanın ve çatışmanın şiiri olarak dikkati çeker. Amerikan yönetimini sert bir şekilde eleştiren Baraka, siyaset sahnesindeki Malcolm X ve Martin Luther King'in şiir sanatındaki devamı olarak kabul edilebilir.

KAYNAKÇA

- Arslanbenzer, H. (2013). *Üç Sütun: Şiir, Hikâye, Eleştiri*. İstanbul: Okur Kitaplığı.
- Arslanbenzer, H. (1998). *Dünyaya Saldıran Şâir*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Arslanbenzer, H. (2010/06). "Edebiyat Entropi", *Fayrap*, s.1, İstanbul.
- Arslanbenzer, H. (2012). *Neo-Epik Şiir*, İstanbul: Okur Kitaplığı.
- Batur, E. (2013). *Smokinli Berduş*. İstanbul: Granada Yayınları.
- Beasley, R. (2007). *Theorists of Modernist Poetry, T. S. Eliot, T. E. Hulme and Ezra Pound*. New York: Routledge Taylor and Francis Group.
- Henriksen, L. (2006). *Ambition and Anxiety "Ezra Pound's Cantos and Derek Walcott's Omeros as Twentieth Century Epics"*. Amsterdam–New York: Editions Rodopi.
- Morrison, P. (1996). *The Poetics of Fascism Ezra Pound, T.S. Eliot, Paul de Man*. New York: Oxford University Press.
- Murad, E. (2009/06). "Emir Bereket'le Princeton'da", *Fayrap*, s.37, İstanbul.
- North, M. (1991). *The Political Aesthetic of Yeats, Eliot and Pound*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Paşapur, M. (1393). "Bu Yeryüzü Caddeleri Boşlar" *Ezra Pound*. Tahran: Efray Yay. (مرتضى پاشاپور "جاده‌های این سرزمین خالی‌اند" از ازا پوند، انتشارات افراز، تهران)
- Sternhell, Z.-Mario Sznajder vd. (2012). *Faşist İdeolojinin Doğuşu*. (Çev.: Şule Çiltaş). İstanbul: Ayrıntı.
- Şarkdemir, H. (2008). *Kahramanın Dönüşü Modern Epik Şiir Üzerine*. Ankara: Ebabil Yay.

Modern Epik Şiiri Günümüze Taşıyan Batılı Şahsiyetler

“*Biography: Amiri Baraka*”, <http://www.poetryfoundation.org/bio/amiri-baraka>, (17.11.2015).

Celep, M. N. *Pound ve Vortisizm*,

<http://www.poetikhaber.net/haber.php?isl=oku&id=558>, (28 Aralık 2014).

Çalışkan, Ö. “*Amerika ’nın gerçek muhalifi: Emir Bereket*”

<http://www.tarihhaber.net/amerikanin-gercek-muhalifi-emir-bereket/> (17.11.2015).

Sarı, S. “*Nesnel Bağlılaşım (Objective Correlative)*”

<http://www.poetikhars.com/webblog/telebeing/nesnel-baglilasim>, (16.11.2015).

Cilt: 6, Sayı: AGP Özel Sayısı, Ekim 2018 / Volume: 6, Issue: AGP Special Issue , October 2018

**DÜZENSİZ GÖÇLE GELEN SURİYELİ MÜLTECİ ÇOCUKLAR
BAĞLAMINDA TÜRKİYE’DE REFAKATSİZ GÖÇMEN ÇOCUKLARIN
DURUMU VE BAŞLICA RİSKLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

The Situation of Syrian Unaccompanied Child Migrants in International Irregular
Migration and Evaluation of Main Risks in Turkey

Başak DÜZEL¹
Sıla ALIŞ²

ÖZ

Türkiye, coğrafi ve stratejik konumu nedeniyle tarih boyunca göç hareketlerine ev sahipliği yapmıştır. Türkiye'nin göç gerçeği son yıllarda özellikle ülkenin doğu ve güneyindeki komşu ülkelerde yaşanan savaş ve istikrarsızlık ortamıyla daha da karmaşık ve kitlesel bir boyut kazanmıştır. Suriye’de yaşanan siyasi iç karışıklığın savaşa dönüşmesiyle 2011 yılından itibaren Türkiye’ye başlayan göç bunun en yakın örneğidir. Bu uluslararası göç hareketliliğinin en kırılgan gruplarından biri de çocuklardır. Uluslararası göçe katılan çocuklar sürece bazen aileleri ve yakınlarıyla birlikte bazen de aile ve yakınlarının refakati olmaksızın katılmaktadırlar. Refakatsiz göçmen çocuk, ebeveynlerinden ayrı kalmış olan ve hukuken kendisinden birinci derecede sorumlu olacak birinin bulunmadığı kişidir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'nin uluslararası göç gerçeğinde refakatsiz çocukların durumunu ve karşı karşıya oldukları başlıca riskleri ortaya koymak ve refakatsiz çocuklara yönelik uygulamaları incelenmektir. Bu bağlamda Türkiye'nin düzensiz göç gerçeğinde refakatsiz çocukların durumunun ve çocukların göç sürecinin çeşitli aşamalarında karşı karşıya oldukları başlıca risklerin bir

¹ Öğretim Görevlisi, Bitlis Eren Üniversitesi, Sağlık Yüksekokulu, Sosyal Hizmet Bölümü

² Araştırma Görevlisi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü

Makalenin Geliş ve Kabul Tarihi.: 19.06.2018-30.09.2018

Düzensiz Göçle Gelen Suriyeli Mülteci Çocuklar Bağlamında Türkiye’de Refakatsiz Göçmen Çocukların Durumu ve Başlıca Risklerin Değerlendirilmesi

değerlendirilmesi yapılarak, çocuklara yönelik uygulamalar hakkında güncel bilgiler verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Göç, Refakatsiz Göçmen Çocuk, Risk Grubu.

ABSTRACT

Turkey has been home to immigration movements throughout history due to its geographical and strategic location. Turkey's immigration reality has gained a more complex and massive dimension in recent years, especially with the atmosphere of war and instability in the neighboring countries of the eastern and southern parts of the country. The migration began from Syria to Turkey in 2011 due to the transformation of the political internal confusion in Syria into war is the closest example of that. One of the most fragile groups in the international migration movement is children. Some children, who join the migration, migrate with their parents or relatives but some of them migrate alone. A child who is separated from his / her parents and who does not have a person who will be responsible for him / herself according to law or tradition is called unaccompanied child migrant. The aim of the study is to reveal the situation of unaccompanied child migrants and the main risks they face and to determine the implementation for them in Turkey. In this context, the situation of unaccompanied child migrants and the main risks they may face at various stages of migration were assessed and current information on practices for children were provided.

Keywords: International Migration, Unaccompanied Child Migrants, Risk Groups.

GİRİŞ

Türkiye kıtalararası stratejik konumu nedeniyle tarihi boyunca göçlere tanıklık etmiştir. Son olarak Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş yıllarından itibaren göç hareketi özellikle komşu ülkelerde yaşayan Türklerin ülkeye kabulü ile devam etmiştir. 1950’lerden sonra kırdan kente doğru yoğun bir iç göç yaşanmış ve daha sonra Türkler Avrupa’ya işçi olarak göç etmeye başlamışlardır. Türkiye, 1980’lerden sonra ise kitlesel ve düzensiz göçleri de içeren bir sürece tanıklık etmiştir. Komşu devletlerdeki sosyo-ekonomik ve politik karışıklıklar başta olmak üzere çeşitli sebeplerden ötürü 1980’lerde Türkiye’ye ve Batı ülkelerine doğru bir göç hareketi başlamıştır (İçduygu ve Aksel, 2012: 7). 1980’lerin sonu, 1990’ların başlarından itibaren sosyalist ülkelerdeki olumsuz gelişmelerin sonucu olarak da Türkiye, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile eski Sovyetler Birliğine bağlı ülkelerden gelen yeni göçmen gruplarının hedef ülkesi durumuna gelmiştir (Kirişçi, 2007: 93). Bu durum Türkiye’nin düzensiz göç alan ülke ve transit göç ülkesi durumuna gelmesine sebep olmuştur (Tokgöz, Erdoğan ve Kaşka, 2012: 18).

Düzensiz göç, bir ülkeye yasal olmayan yollarla girmek, bir ülkede yasadışı şekilde kalmak veya yasal yollarla girip yasal süresi içerisinde ülkeden

Düzensiz Göçle Gelen Suriyeli Mülteci Çocuklar Bağlamında Türkiye’de Refakatsiz Göçmen Çocukların Durumu ve Başlıca Risklerin Değerlendirilmesi

ayrılmamak(Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM), 2015, http://www.goc.gov.tr/icerik/duzensiz-goc_409_422) ve ülkede izinsiz çalışmaktır(Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK), 2013).Düzensiz göç, yasadışı ve kontrolsüz bir biçimde gerçekleştiğinden, düzensiz göçmenlerin sayısı ve koşulları ile ilgili sağlıklı verilerin oluşturulması da oldukça güçtür. Dışişleri Bakanlığı 2005-2014 yılları arasında Türkiye’de kayıt altına alınan toplam düzensiz göçmen sayısının 500 bin civarında olduğunu belirtirken, 2015-2016 yıllarını kapsayan bir yıllık dönemde bu sayının 321.000’e ulaştığını açıklamaktadır(http://www.mfa.gov.tr/turkiye_de-duzensiz-goc.tr.mfa). 2016’nın ilk çeyreğinde Türkiye’de Afganistan, Somali, Irak, İran, Eritre, Myanmar (Burma), Özbekistan, Türkmenistan vd. farklı ülkelerden gelen kayıtlı 226 bin 193 sığınmacı ve geçici koruma kapsamında 2 milyon 749 bin 410 Suriyeli yaşadığı belirtilmektedir (UNHCR, 2016)

2011 yılı itibarıyla Suriye’den Türkiye’ye yönelen göç süreci, düzensiz göçün boyutlarını ve risklerini hesaplanabilir ve yönetilebilir olmaktan çıkararak bir yoğunlukta devam etmektedir. Türkiye, bu tarihten itibaren Suriyeliler için “açık kapı politikası” uygulayacağını ilan etmiş ve 100.000 kişinin kritik eşik olduğunu belirtmiştir, fakat Suriye’den gelen göç dalgası beklentinin ötesine geçmiş ve Türkiye Suriyeli göçmenleri kabul etmeye devam etmek durumunda kalmıştır (Orhan ve Gündoğar, 2015; 12). Suriyelilerin sadece şehirlerdeki kayıt altına alınabilen sayılarının belirtildiğini ifade eden Altıntaş (2016:2), son yıllarda ülkemize yönelen göçün kayıt altına alınması konusundaki sıkıntılarının boyutuna da dikkat çekmektedir. Türkiye’deki Suriyelilerin çoğunluğunu kamp dışında yaşayan ve gerçek sayılarının resmi rakamlardan çok daha fazla olduğu tahmin edilen mülteciler oluşturmaktadır (Orhan, 2014: 15).

UNICEF (2017) Türkiye’deki Suriyeli vatandaşların durumuna ilişkin açıkladığı verilerle, kayıtlı Suriyeli vatandaş sayısını 2.854.968, kamplarda kalan Suriyeli sayısını ise 260.320 olarak açıklamaktadır. Bu durumda kamp dışında yaşayan 2.594.648 Suriyeli vatandaşın söz edilmektedir ki bu sayının 1.28 milyonunu çocuklar oluşturmaktadır. GİGM 2018 Mayıs ayı verilerine göre ise Türkiye’de kayıtlı 3.589.384 Suriyeli bulunmaktadır ve bu sayının 1.64 milyonunu çocuklar oluşturmaktadır (GİGM, 2018). Bu sayılar bize düzensiz göç ile Türkiye’ye gelen Suriyelilerin ülkede kaldıklarını ve sayılarının da her geçen yıl giderek arttığını göstermektedir.

Ülkelerindeki savaştan kaçıp gelen Suriyeli çocuklar, yaşadıkları psikolojik travmanın yanı sıra toplumdan dışlanma, ayrımcılığa uğrama, ekonomik ve cinsel açıdan sömürülme ve çocuk yaşta evliliklere zorlanma olmak üzere çeşitli risklerle karşı karşıyadırlar ve ciddi biçimde savunmasız durumdadırlar (UNICEF, 2017). Giderek büyüyen göçmen çocuklar ve refakatsiz göçmen çocuklar sorunu ulusal ve uluslararası platformlarda masaya yatırılmıştır. Bu çocukların karşı karşıya olduğu risklere yönelik farkındalığı arttırmak ve koruyucu politikalar geliştirilmesi için çalışmalara başlanmıştır.

Düzensiz Göçle Gelen Suriyeli Mülteci Çocuklar Bağlamında Türkiye’de Refakatsiz Göçmen Çocukların Durumu ve Başlıca Risklerin Değerlendirilmesi

Düzensiz Göç Sürecinde Refakatsiz Çocuklar

Refakatsiz çocuk “*Her iki ebeveyninden ve akrabalarından ayrı düşmüş ve yasal olarak veya teamülen çocuğa bakmakla yükümlü bir yetişkinin sorumluluğu altında olmayan çocuklar*” olarak tanımlanmaktadır (UNHCR, 2008). Her iki ebeveyninden veya yasal olarak veya teamülen çocuğa bakmakla birinci dereceden yükümlü kişiden ayrı düşmüş, ancak diğer akrabaları yanında olan çocuklar “*ailelerinden ayrı düşmüş çocuklar*” olarak tanımlanmaktadır (UNHCR, 2008). Ailesinden ayrı düşmüş ve refakatsiz çocuklar aynı zamanda ülkesinden kaçmış mülteci durumunda da olabilirler. Bu çocukların ebeveynleri köken ülkelerinde veya üçüncü bir ülkede bulunabilmekte, bu durumda çocuklar ailelerinin refakatinden mahrum kalmakta ve aynı zamanda kendi hükümetlerinin korumasını da yitirmiş duruma düşmektedirler. Bu tür çocuklar en riskli grubu oluşturmakta ve özel ihtiyaç sahibi statüsünde değerlendirilmektedir (YUKK, 2013).

Dünyada ve Türkiye’de refakatsiz göçmen çocuklara ilişkin istatistiki verilerin yetersizliği sorunun boyutlarının anlaşılmasını da yetersiz kılmaktadır. UNICEF, “Çocuk Çocuktur: Yollardaki Çocukların Şiddet, İstismar Ve Sömürüden Korunması” başlıklı raporunda yalnız başına yollara düşen mülteci ve göçmen çocukların sayısının 2010 yılından bu yana beş kat arttığını ifade etmektedir (2017). UNICEF, refakatsiz mülteci ve göçmen çocukların sayısının 2010 ve 2011 yıllarında 66 bin olarak belirtirken, 2015 ve 2016 yıllarında bu durumdaki çocukların sayısının yaklaşık 80 ülkede en az 300 bine ulaştığını ifade etmektedir (2017). UNICEF 2015 yılı kasım ayında yayınladığı verilerle sadece İsveç’te sığınma talebinde bulunan toplam 24.000 refakatsiz çocuk bulunduğunu açıklarken, bu sayının bir önceki yıl tüm Avrupa genelinde kaydedilen sayıdan daha fazla olduğunu belirtmektedir (<http://www.unicef.org.tr/basinmerkezidetay.aspx?id=22602>). UNHCR Küresel Eğilimler Raporu, 75.000 yalnız seyahat eden veya ailelerinden ayrı düşmüş çocuğun farklı ülkelerde sığınma başvurusunda bulunduğunu ve bu sayının muhtemelen gerçek rakamların altında bir tahmin olduğunu ifade etmektedir (2016).

Türkiye’de refakatsiz çocuklara ilişkin istatistiki verilere ise henüz 2005 yılından itibaren ulaşılabilmektedir. 2005-2012 yılları arasında sığınma talebinde bulunan refakatsiz çocukların sayısı, çoğu Afganistan, Somali ve İran’dan gelen, 342’si erkek olmak üzere 352 olarak belirtilmektedir (Topçuoğlu, 2012: 45). 2007-2011 yılları arasında ise 24569 kaçak çocuk göçmen yakalanmıştır (Atasu-Topçuoğlu, 2012) ve bu sayıya Suriyeli göçmen çocuklar dahil edilmemiştir. Elbette ki bu veriler kolluk güçlerince tespit edilmiş, kayıt altına alınmış ve statüleriyle ilgili yasal sürecin başlatıldığı çocuklardır. Dünyada ve ülkemizde refakatsiz çocuklara ilişkin sayıların belirtilen yıllarda da günümüzde de çok daha yüksek olduğu tahmin edilmektedir. 2018 Ağustos ayı verilerine bakıldığında Suriye’deki göç dalgası ile gelen ve geçici koruma kapsamında yani kamplarda yaşayan 0-18 yaş aralığındaki erkek çocuk sayısı 877.175 iken, kız çocukların sayısı 796.896’dır (Tablo 1) (http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713). Bu çocuklardan kaçının refakatsiz olduğuna dair resmi bir istatistik ise maalesef bulunmamaktadır. Sadece bu sayılar bile düzensiz göç sürecinde çocukların önemli bir kitle olduğuna işaret etmektedir.

Düzensiz Göçle Gelen Suriyeli Mülteci Çocuklar Bağlamında Türkiye’de Refakatsiz Göçmen Çocukların Durumu ve Başlıca Risklerin Değerlendirilmesi

Tablo 1. Geçici koruma Kapsamında Bulunan Suriyeli Çocukların Yaş ve Cinsiyet Dağılımı

Yaş	Erkek	Kadın
0-4	279.938	261.367
5-9	247.534	232.308
10-14	191.471	175.746
15-18	158.282	127.475
Toplam	877.175	796.896

Türkiye’nin 1,2 milyonu aşkın mülteci çocukla dünyada en çok mülteci çocuğa ev sahipliği yapan ülke konumunda olduğunu belirten UNICEF’in ülkemizdeki Suriyeli çocuklara ilişkin Ocak 2017’de yayımladığı veriler, özellikle eğitim ve çocuk koruma alanında ciddi ihtiyaçların söz konusu olduğuna vurgu yapmakta, artan okul kayıt oranlarına karşılık 380 bin Suriyeli çocuğun eğitime katılamadığının tahmin edildiğini belirtmektedir (UNICEF, 2017).

Göç yolunda veya ulaşılan ülkelerde refakatsiz kalan çocukların tespiti, korunması ve bakımını konusundaki sorunluluk çocukların buldukları ülke devletlerine düşmektedir. Günümüzde göç alan ülkelerin mevcut olanak ve politikalarını yetersiz kılan düzeyde yaşanan büyük kitlesel göçler, bu süreçte tüm Dünyanın sorumluluğunu gündeme getirmektedir. Özellikle birincil derecede savunmasız ve risk altındaki refakatsiz çocuklara yönelik tespit, kayıt altına alma, hukuki statülerde ivedilikle müdahalenin gelişmesi, çocukların çeşitli risklerden korunmaları bakımından hayati önem taşımaktadır.

Refakatsiz Göçmen Çocukların Karşı Karşıya Olduğu Riskler

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (BMÇHS) 18 yaşına kadar her insanın çocuk sayılacağı belirtilmektedir ve çocukların her koşulda korunması gerektiğinin de altını çizmektedir (1989). Bu sözleşmeyi imzalayan ülkelerden biri olan Türkiye’de sözleşme gereği ülkesinde bulunan refakatsiz göçmen çocuklara gerekli bakım hizmetlerini sunmak ve onları korumakla yükümlüdür. Ancak böylesine büyük bir göç dalgasını yönetmek ve Suriye’den yoğun düzensiz göçle gelen 1.6 milyon çocuğa yeterli imkanları sunmak ülke ekonomisi açısından oldukça zorlu bir süreçtir. Refakatsiz göçmen çocuklar, ülkeye kayıt dışı olarak girmelerinden dolayı gerek göç yolunda gerekse Türkiye’de birçok sorunla karşılaşmaktadır. İlk olarak barınma ve beslenme sorunuyla mücadele ederek hayatta kalmaya çabalayan bu çocuklar daha sonra insan ticareti ve suç çetelerinden korunma, eğitim, sağlık, sosyal hizmet gibi temel haklardan faydalanma konusunda ciddi sorunlar yaşamaktadır.

Düzensiz göçte çocuk göçmenler ve refakatsiz çocukların karşı karşıya olduğu başlıca riskler; göçmen kaçakçılığına maruz kalma, insan ticareti, çocuk işçiliği (UNHCR, 2015: 19) iken çocuklar güvenli bir yerde barınma, asgari

Düzensiz Göçle Gelen Suriyeli Mülteci Çocuklar Bağlamında Türkiye’de Refakatsiz Göçmen Çocukların Durumu ve Başlıca Risklerin Değerlendirilmesi

beslenme, dil öğrenimi desteği, eğitime erişim, sağlık hizmetlerine erişim, psiko-sosyal destek, hukuki destek gereksinimi içindedirler (Atasü-Topçuoğlu, 2014).

I. Göçmen Kaçakçılığı

Çocukların göç sürecinde karşı karşıya kaldığı risklerden ilki göçmen kaçakçılığıdır. Göçmen kaçakçılığı, “insanların daha iyi koşullar altında hayat sürme, iş bulma veya yaşadıkları ülkedeki siyasi, ekonomik ve sosyal istikrarsızlıklar gibi nedenlerden dolayı göç etme arzusu ve/veya zorunlulukları sonucunda buldukları ülkeden yasa dışı yollarla başka ülkelere gitme veya götürülmeleridir” (Türk Ceza Kanunu, 2016: madde 79). Refakatsiz çocuklar çıktıkları yasadışı göç yolculuklarında kendilerini ticari bir kazanç olarak gören kişilerin elinde hayatlarını kaybetmektedirler. Ölüm, yaralanma, yakınların kaybı gibi yıkıcı sonuçlar doğurabilen bu süreç, göçmen kaçakçıları için karlı bir iş olarak görülse de yasadışı yolculuğa çıkan herkes için sonucu kestirilemeyen tehlikeler taşımaktadır. UNICEF, 2016 yılında Libya’dan yola çıkarak Akdeniz’i aşmaya çalışan en az 4 bin 579 kişinin hayatını kaybettiğini, ölenlerin en az 700’ünün ise çocuk olduğunun tahmin edildiğini belirtmektedir (<http://www.unicefturk.org/yazi/libya>).

Avrupa Polis Teşkilatı (Europol)’na göre, göçmen kaçakçılığı, 2015’den bu yana özellikle Türkiye’den Yunanistan’a geçmek üzere yoğun talep gösteren göçmenlerle birlikte ciddi bir sorun oluşturmaktadır. 2015 yılında deniz yoluyla Avrupa’ya ulaşanların %25’inin çocuk olduğu belirtilen verilere göre, 10 bin refakatsiz çocuğun Avrupa’ya ulaştıktan sonra kaybolduğu ve bu çocukların büyük bir bölümünün insan ticareti yapan çetelerin eline düştüğünden korkulduğu belirtilmektedir (Çarmıklı ve Kader, 2016: 15-16). UNICEF’in "Çocuklar İçin Ölümcül Yolculuk" başlığı ile yayınladığı raporda 2016 yılı boyunca çoğunluğu ebeveyn himayesinde olmayan yaklaşık 28 bin çocuğun Akdeniz üzerinden Avrupa’ya ulaştığı ifade edilmektedir (2017). Çok sayıda çocuk mültecinin göç sürecinde insan kaçakçılarının ve resmi görevlilerin şiddet ve cinsel istismarına, ayrıca köleliğe maruz kaldığı belgelenmiştir (UNICEF, 2017). Çocukların birçok vakayı, tutuklanma ve sınır dışı edilme korkusuyla adli mercilere bildirmedikleri de dikkat çekmektedir.

Göçmen kaçakçılığı sorunu sıkça dünya gündeminde yer almasına rağmen kayıpların önlenemediği bir boyutta devam etmektedir. 15 Ekim 2015’te Türkiye ile AB arasında imzalanan Ortak Eylem Planı (OEP) ile çözüme kavuşturulmak istenen göçmenler sorunu karşılıklı güvensizlik ve ithamlarla daha da karmaşık bir hal almıştır. AB tarafından taahhüt edilen 3 milyar Euro yardımın gecikmeli ve düzensiz oluşu, AB’nin Türkiye’nin göçmen kaçakçılarına yönelik sıkı bir politika izlemediğine dair eleştirileri ve sorumluluğu paylaşmak yerine ekonomik destekle bertaraf etmeye çalışan politikaları nedeniyle süreçten istenen verim alınmamaktadır. Ortadoğu’daki yeni gelişmelerle birlikte Türkiye açısından gelecekte göçmen kaçakçılığının boyutlarındaki artış ve refakatsiz çocukların mağduriyetlerinin daha da vahim bir düzeye ulaşması ihtimali kaygı vericidir.

Düzensiz Göçle Gelen Suriyeli Mülteci Çocuklar Bağlamında Türkiye’de Refakatsiz Göçmen Çocukların Durumu ve Başlıca Risklerin Değerlendirilmesi

Göçmen kaçakçılığı suçu, insanların kendi rızalarıyla yasa dışı yollarla bir yerden başka bir yere götürülmeleri iken, insan ticareti kişilerin fiziksel, cinsel veya psikolojik olarak sömürülmesini, rızası dışında davranmaya zorlama ve şiddeti de içeren bir suç olarak tanımlanmaktadır. Göçmen kaçakçılığı devlete karşı işlenen bir suç olarak değerlendirilirken, insan ticareti bireye karşı işlenen ağır insan hakkı ihlalidir. Söz konusu göçmen çocuklar olduğunda ise göçmen kaçakçılarıyla çıkılan yolculukların rızaya dayalı olduğunu söylemek mümkün değildir. Çocuklar yasa dışı göç yolculuğuna, karşı karşıya oldukları risklerden habersiz şekilde bu yolculuğa sürüklenmektedir.

II. Çocuk Ticareti

Çocuk ticareti, Türk Ceza Kanunu kapsamında 18 yaşından küçük kişilerin zorla çalıştırılması, bazı hizmetleri vermeye mecbur edilmesi, fuhuşa zorlanması, esaret veya benzeri uygulamalara maruz bırakılması, beden organlarının satılması amacıyla kaçırılmaları veya bir yerden bir yere götürülme, sevk edilme veya barındırılmaları eylemleriyle tanımlanmaktadır (madde 80/1). Genellikle örgütlenmiş suç ağlarına mensup kişiler tarafından yürütüldüğü bilinen çocuk ticaretinin refakatsiz çocuk mağdurları, uluslararası sınırlardan geçirildikten sonra özgürlükleri ellerinden alınmakta, eşya gibi alınıp, satılmakta, cinsel istismara ve ağır işlerde zorla çalıştırılma yoluyla fiziksel istismara maruz bırakılmaktadır.

Bokhari, çocukların göç süreçlerinde, erken yaşta evlendirilmeyi de içeren çeşitli cinsel istismar türlerine, uyuşturucu ticareti ve üretimi, dilencilik, ev hizmetçiliği ve farklı çalışma alanlarında ağır işgücü olarak sömürüye maruz kaldıklarını belirtmektedir (2008). İnsan tacirleri ve kaçakçıların çocukları etki ve kontrol altına almak amacıyla yapılacak işi farklı tanıtmaya, arkadaş gibi görünme, yanıltıcı bilgi verme, yüklü borç altına sokma, hatta büyü kullanma ve aile bireylerini tehdit etme gibi farklı yöntemler kullanmaktadırlar (Bokhari, 2008:204-206).

Göç yolculuğunda refakatsiz çocukları çocuk ticareti kapsamında bekleyen tehlikelerden bir diğeri, ulaştıkları ülkelerde suç çetelerinin eline düşme ihtimalleridir. Bu tür çete oluşumlarının yakından takip ettiği bilinen refakatsiz çocuk göçmenler, hırsızlık, gasp, uyuşturucu kuryeliği gibi suçlara yöneltilmenin yanı sıra, fuhuşa zorlanma, tecavüze uğrama gibi ağır travmatik yaşantılara da maruz kalmaktadır. Çocukların organ ve dokularından faydalanılmak üzere suç çetelerin operasyonlarına maruz kalarak sağlıklarını ve yaşama haklarını kaybetmeleri de diğer bir risk olarak karşımıza çıkmaktadır.

ILO 2012 verilerine göre Dünya genelinde insan ticareti mağduru 21 milyon kişinin %22’si cinsel amaçlı mağdur olmaktadır. Cinsel sömürü amacıyla zorla çalıştırılan çocukların, bu mağdurların %21’ini oluşturduğu belirtilirken, cinsel sömürü amaçlı zorla çalıştırma mağdurlarının %74’ünün göçmenlerden oluştuğunu belirtilmektedir (ILO, 2012, s.16). IOM, BM Göç Kuruluşu ve UNICEF’in 12 Eylül 2017 tarihli “korkunç yolculuklar” raporu, Avrupa’ya ulaşmaya çalışan göçmen ve mülteci çocuklar ve gençlerin korkutucu seviyelerde insan hakları ihlaline maruz kaldığına işaret etmektedir. Rapor, tüm göçmenler ve mültecilerin yüksek risk

Düzensiz Göçle Gelen Suriyeli Mülteci Çocuklar Bağlamında Türkiye’de Refakatsiz Göçmen Çocukların Durumu ve Başlıca Risklerin Değerlendirilmesi

altında olmakla birlikte, özellikle hareket halindeki çocukların ve gençlerin istismar ve insan ticaretinin mağduru olma riskinin 25 yaş ve üstündeki erişkinlere göre çok daha yüksek olduğunu belirtmektedir. Rapora göre Orta Akdeniz rotası üzerinden geçenlerin % 77’si doğrudan istismara, sömürüye ve insan ticaretine varabilen uygulamalarla karşılaşmaktadır.

Türkiye’de daha çok cinsel sömürü amaçlı çocuk ticaretine dair tespitli vakalar ve bu yönde yapılmış bilimsel çalışmalara rastlandığı ifade edilen ‘Küreselleşen Dünya’da Satılık Göçmen Çocuklar’ raporunda, Demir ve Finckenauer’in 2010 yılı insan ticareti mağdurları üzerine yaptıkları bir araştırmaya dair veriler sunulmaktadır. Araştırma, Türkiye’deki 430 mağdurun % 4’ünün 16-17 yaşlarında olduğunu belirtirken, mağdurların dörtte birinin 18-20 yaş aralığındaki genç kızlardan oluştuğu ve tüm insan ticareti mağdurlarının ortalama yaşlarının 25 olarak tespit edildiğine dikkat çekmektedir (Demir, Atasü-Topçuoğlu, Akgül, 2015: 45).

Çocukların ucuz iş gücü olarak kayıt dışı çalıştırılmaları şeklinde ortaya çıkan çocuk işçiliği sorunu refakatsiz çocuklar söz konusu olduğunda çocuk ticaretinin bir boyutu olarak karşımıza çıkmaktadır.

III. Çocuk İşçiliği

Çocuk işçiliği çocuğun tüm gelişim alanlarını olumsuz yönde etkileyen, potansiyeline ulaşmasına engelleyen, sağlık-egitim haklarından mahrum bırakan ve onurunu zedeleyen her türlü çalışmadır (Erbay, 2008:4). Dünya’da yaklaşık 152 milyon kız ve erkek çocuk işçi bulunmaktadır, 4 milyon çocuk zorla çalıştırılırken, 73 milyon çocuk ise tehlikeli işlerde çalışmak zorunda bırakılmaktadır. (http://www.childlabour2017.org/sites/default/files/declaracion_bs_as-eng.pdf). Bu veriler çocuk emeği sömürülerinin ve hak ihlallerinin Dünya ölçeğinde korkunç boyutlara ulaştığını gözler önüne sermektedir.

Söz konusu refakatsiz göçmen çocuklar olduğunda ise tehlikenin boyutlarının artacağını söylemek çok zor olmamaktadır. Refakatsiz göçmen çocuklar için çocuk işçiliği, karınlarını doyurabilmek, hayatlarını sürdürebilmek için zorunlu bir yaşam haline gelmektedir. Refakatsiz çocuklar çoğu zaman insan ticareti yapan kişiler tarafından borçlandırıldıkları, alıkonuldukları ve korkutuldukları için ağır işlerde çalıştırılmak zorunda kalmaktadır. Türkiye’de göçmen çocukların doğu ve güneydoğu kentlerinde ayakkabı boyacılığı, cam siliciliği gibi sokak işlerinin yanı sıra, inşaat işlerinde fiziksel olarak oldukça ağır ve güvenliksiz şekilde çalıştıkları bilinmektedir. Göçmen çocukların kırsalda daha ziyade aileleri refakatinde mevsimlik tarım işçisi olarak yoğun bir biçimde çalıştığı gözlenirken, büyük kentlerdeki çocukların sanayi ve hizmet sektörü içinde yoğunlaştığı bilinmektedir. Bu süreçte refakatsiz çocuk işçiler ise boyutları daha da çeşitlenen düzeyde sömürüye maruz kalmaktadır. İstanbul gibi büyük kentlerde özellikle tekstil atölyelerinde çalıştığı sıkça medyaya da yansıyan çocuklar, havasız ortamlarda sağlıksız kimyasal içeriklere sahip üretimler ve uzun çalışma koşullarına karınlarını doyurabilecek kadar düşük ücretlerle katlanmak zorunda kalmaktadır. Refakatsiz çocuk işçiler, olumsuz çalışma koşulları altında sağlıklarını, hayatlarını kaybetme,

Düzensiz Göçle Gelen Suriyeli Mülteci Çocuklar Bağlamında Türkiye’de Refakatsiz Göçmen Çocukların Durumu ve Başlıca Risklerin Değerlendirilmesi

hayatta kalanlar ise beslenme, barınma, sağlık hizmetleri ve eğitime erişim haklarından mahrum kalmakta, her türlü ihmal ve istismara açık bir yaşam sürmektedirler.

IV. Eğitim ve Sağlık Hizmetlerine Ulaşım

Türkiye’ye gelen göçmen çocukların eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanabilmeleri için öncelikle kayıt altına alınmaları gerekmektedir. Kayıt altına alınan çocuklar devlet koruması altında yerleştirildikleri kurumlara bağlı olarak bu hizmetlerden yararlanırlar. Türkiye 1.6 milyondan fazla mülteci çocukla dünyada en çok mülteci çocuğa ev sahipliği yapan ülke konumundadır (UNICEF, 2017). Bu yoğun, düzensiz göç sürecinde refakatsiz olarak gelen göçmen çocukların kaydı tam olarak yapılamadığı için her göçmen çocuk imkanlardan eşit bir şekilde yararlanamamaktadır. 2017 verilerine göre 976 bin okul çağı çocuğunun %54,5’i okulla giderken bu çocukların %45,5’i ise okullaşmamış durumdadır (Taştan ve Çelik, 2017). Başka bir ifadeyle, Türkiye’de okulla gitmeyen yaklaşık 450 bin Suriyeli çocuk bulunmaktadır.

Okula gitmeyen göçmen çocukların neden okullaşamadığına ilişkin birçok neden vardır. Bunlardan ilki olanakları bilmemidir. Eğitim imkanlarından habersiz oldukları için okula gidemeyen çocuklar mevcuttur. Bunların yanı sıra çocuklardaki motivasyon eksikliği, dil sorunları, maddi sorunlar okullaşmadaki engellerdir. Suriyeli göçmen ailelerin bir kısmı ise kültürel farklılıklardan ötürü çocuklarını özellikle okula göndermemektedirler. Çocukların Arapça’yı unutacaklarından korkmaları, karma eğitime karşı olmaları ve erken yaşta evliliği desteklemeleri bu kültürel farklılıklardandır (Taştan ve Çelik, 2017).

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) okullaşmayı arttırmak ve Suriyeli çocukların eğitimdeki zaman kaybını önlemek üzere ilk olarak kamp içindeki Suriyeli çocuklara yönelik eğitim verilmiştir 23 Eylül 2014 tarihinde 2014/21 sayılı Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri başlıklı genelge ile Suriyeli mülteci çocuklara sunulacak eğitim hizmetleri güvence altına alınmıştır. Suriyeli mülteci çocuklara eğitim hizmetleri kamp içi, kamp dışı (Geçici Eğitim Merkezleri ve Devlet Okulları) ve Suriyelilerin açtığı özel okullar aracılığıyla verilmeye başlanmıştır. Geçici Eğitim Merkezlere (GEM) ve okullara ihtiyaç halinde Suriyeli öğretmenlerin görevlendirilmesi, Arapça bilen kişilerin ders ücreti karşılığı görevlendirilmesi, Türkçe dil kurslarının açılması, kampların dışında kalan Suriyelilerden oturma izni olanların kayıtları yapılarak okullaşmalarının sağlanması (MEB, 2013) gibi tedbirler de ayrıca almıştır. Yabancı Öğrenciler Bilgi Sistemi (YÖBİS) kurularak Suriyeli öğrencilerin kayıt, başarı, devam-devamsızlık takibi yapılmaya başlanmıştır. Suriyeli çocuklar devlet okulu ve GEM’lerde öğrenim görebilmektedirler. Türkiye genelinde 400’ün üzerinde GEM’de 325.000 Suriyeli öğrenim görmektedir. GEM’lerde ilköğretim ve lise düzeyinde haftada 15 saat Türkçe öğretimi verilmektedir. Türkçe öğretimi Suriyeli çocukların dil sorununu aşmalarına yardımcı olurken, ders programlarının yarısını kaplayan Türkçe dersleri alan derslerine kısıtlı bir süre bırakmaktadır.

Düzensiz Göçle Gelen Suriyeli Mülteci Çocuklar Bağlamında Türkiye’de Refakatsiz Göçmen Çocukların Durumu ve Başlıca Risklerin Değerlendirilmesi

Göçmen çocuklar eğitim olanaklarından yararlanabilseler bile sorun bunlarla bitmemektedir. Eğitime katılabilen çocuklar dil ve kültüre uyum sorunları yaşamaktadırlar. Çocukların eğitim seviyelerinin doğru tespit edilmesi ve buldukları seviyeden örgün öğretime katılmaları konusunda sıkıntılar yaşanabilmektedir. Refakatsiz çocuklar eğitime katılım sürecinde diğer çocukların aileleriyle birlikte baş etmeye çalıştıkları uyum güçlükleriyle tek başına mücadele etmek durumunda kalmaktadırlar. Bu nedenle gerek kurum bakımı gerekse eğitim yaşamında psikososyal uyum güçlükleri yaşamaktadırlar. Bu sebeple “Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonu Destekleme Projesi (PİCTES)” kapsamında Mart 2017 itibarıyla geçici süreli olarak psikolojik danışmanlarla birlikte Türkçe öğreticiler istihdam etmeye başlanmıştır (Hayatboyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, 2017). Göçmen çocukların baş etmeye çalıştıkları sorunların yanı sıra okul yöneticileri, Türk öğrenciler ve ebeveynlerinin okullarındaki göçmen çocuklara olumsuz yaklaşımları da uyum sürecini güçleştirmektedir. Sakız’ın (2016) okul idarecilerinin çoğunluğunun, göçmen çocukların okula gelmesinin okullarında kültürel farklılıklara sebep olduğunu, okullarının akışını bozduğunu, mevcut öğrencilerin düzenini aksattığını, göçmen çocukların kendi okullarında eğitim görmesini hoş karşılamadıklarını, genel olarak da okullarda mevcut homojen öğrenci yapısının devam etmesini savunduğunu ortaya koymuştur. Benzer şekilde velilerin de olumsuz tutum içinde olduklarına dair araştırma bulguları da mevcuttur. Mercan Uzun ve Bütün’ün (2016) okul öncesi eğitim kurumlarındaki Suriyeli mülteci çocukların yaşadıkları sorunları inceledikleri çalışmada, temel gereksinimlerinin karşılanması noktasında sıkıntı yaşayan mülteci çocukların sınıf ortamında daha çok ayrımcılığa maruz kaldığı, ailelerin sığınmacı çocuklarla, çocuklarının aynı ortamda olmalarından rahatsız oldukları ve öğretmenlerin de Suriyeli çocukları tam olarak kendi öğrencileri gibi benimsemedikleri görülmüştür.

Refakatsiz çocuklara yönelik sağlık hizmetlerine ulaşım süreci de kayıt altına alınmalarıyla mümkün olmaktadır. Kayıt altına alınan refakatsiz çocukların sağlık giderlerinin tümü bu süreçte 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu kapsamında (madde 6) karşılanmaktadır. Henüz kayıt altına alınmamış refakatsiz çocuklar ise temel sağlık standartlarından yoksun alanlarda sağlıksız barınma, beslenme koşulları, madde kullanımı, bulaşıcı hastalıklar, yaralanma ve ölümlere neden olabilecek riskli yaşam koşullarıyla örülü bir yaşam sürdürmek durumunda kalmaktadırlar.

V. Sosyal Hizmetlere Ulaşım

Göç sürecinde çocukların karşı karşıya olduğu risklerin en aza indirilmesinde önemli rol üstlenen kurumlardan biri de sosyal hizmet kurumlarıdır. Refakatsiz göçmen çocukların göç süreçlerinde hızla tespiti ve kayıt altına alınmasının ardından zaman kaybetmeden sosyal hizmete ulaşımı, güvenli bir ortamda barınma, ihmal ve istismardan korunma, sağlık, eğitim ve psikososyal ihtiyaçlarının giderilmesinde hayati bir öneme sahiptir.

Sosyal hizmet alanının çocuğun fiziksel, ruhsal gelişimi ve iyilik halinin yükseltilmesinde hak temelli, bütüncül yaklaşımı, risklerin önlenmesi ve çocuk

Düzensiz Göçle Gelen Suriyeli Mülteci Çocuklar Bağlamında Türkiye’de Refakatsiz Göçmen Çocukların Durumu ve Başlıca Risklerin Değerlendirilmesi

yararına uygulamalar bakımından önemli bir rol oynamaktadır. Sosyal hizmet sunumunda çocuk koruma hizmetlerine dayanak oluşturan BMÇHS ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, göçmen çocuklara sunulan hizmetlerde de birincil önem taşıyan temel hukuki metinlerdir. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, çocuklara yönelik koruyucu ve destekleyici tedbirler bakımından refakatsiz çocukları, Türkiye Cumhuriyeti uyruklu çocuklarla eşit değerlendirmektedir.

Türkiye’ye yönelen yoğun düzensiz göç sürecinde oluşturulan 4/4/2013 tarih 28615 sayılı YUKK, refakatsiz çocuklarla ilgili işlemlere dair sürecin işleyişini düzenlemektedir. Kanun, refakatsiz çocukların yararının gözetilerek geri gönderme merkezlerinde diğerlerinden ayrı yerlerde barındırılması (madde 59), 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu hükümlerine tabi kılınmasını öngörmektedir. Refakatsiz çocuğun uygun konaklama yerlerine yerleştirilmesi sırasında görüşünün dikkate alınması, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yetişkin akrabalarının veya koruyucu bir ailenin yanına yerleştirilmesi ve mümkün olduğunca kardeşlerin ayrılmaması (madde 66) yönünde çocuğun yüksek yararını gözeten maddeler içermektedir.

Ülkemize girişleri güvenlik güçlerince tespit edilen ve refakatsiz olduğu İl Göç İdaresi Müdürlüğüne araştırılıp onaylanan göçmen çocuklara yönelik uluslararası koruma başvurusu, kayıt altına alma, yabancı kimlik numarası verilmesi ve başvuru sahiplerine kayıt belgesi verilmesine ilişkin iş ve işlemler gerçekleştirilmektedir. Refakatsiz çocuklar, İl Göç İdaresince sağlık kurumlarında yaş tespiti kesinleştirildikten sonra (Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle 10 Temmuz 2018 tarihi itibarıyla değişen adıyla) Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde çocuklara yönelik sunulmakta olan hizmetlerden faydalanabilmektedir.

Refakatsiz çocuklara yönelik hizmetler, eski adıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nca 20 Ekim 2015 tarihinde yayımlanan “Refakatsiz Çocuklar Yönergesi” ile düzenlenmiştir. Yönerge, çocukların mülakatında, psikolog ve sosyal hizmet uzmanı bulundurulması, söz konusu uzmanların Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü, Emniyet Genel Müdürlüğü’ne bağlı Çocuk Şubeler veya ilgili diğer kurum ve kuruluşlardan davet edilmesi gerekliliğine vurgu yapmaktadır.

Uzman görüşünün dikkate alınacağı belirtilen genelgede çocuk ile ilgili işlemlerin Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri ile temas halinde gerçekleştirilmesini öngörmektedir. İşlemlerinin tamamlanmasını bekleyen çocuklar Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na bağlı Çocuk Destek Merkezi, Çocuk Evi, Çocuk Yuvası, Yetiştirme Yurdu ve Çocuk Evleri Siteleri gibi kurum ve kuruluşlarda bakım ve korunma altına alınabilmektedir.

2007 yılından itibaren belirgin bir artış gösterdiği bilinen refakatsiz çocuklar sorunu bu alanda yasal düzenlemelerin oluşturulmasını ve ihtisaslaşmış merkezlerin açılmasını zorunlu kılmıştır. Çapar, İstanbul’da refakatsiz sığınmacı erkek çocuklara (13-18) hizmet veren Yeldeğirmeni Çocuk Destek Merkezi Müdürlüğü’nün 2008 yılından bu yana toplam 2836 çocuğa hizmet sunduğunu, mükerrer girişlerle birlikte toplam çocuk sayısının 2586’ya ulaştığını ifade etmektedir (2015: 6).

Düzensiz Göçle Gelen Suriyeli Mülteci Çocuklar Bağlamında Türkiye’de Refakatsiz Göçmen Çocukların Durumu ve Başlıca Risklerin Değerlendirilmesi

Refakatsiz çocukların ülkemizde sosyal hizmetlere erişimine yönelik mevzuat ve uygulamalar geliştirilmekle birlikte çocukların uygun koşullarda korunma, bakımının sağlanması ve risklerin önlenmesi adına ihtisaslaşmış kurum ve uygulamaların artırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Refakatsiz Çocuklara Yönelik Uygulamalara İlişkin Temel Sorunlar

Türkiye’nin düzensiz göç süreçleriyle gelen hareketliliği düzenleyen kapsamlı ve tanımlayıcı hukuki altyapısının yeni yeni şekillenmesi ve yeterli olmayışı çocuklara sunulan hizmetlerde pek çok sorunu gündeme getirmektedir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün çalışmalarının ve mevzuatının yeni olması nedeniyle iş birliği ve eşgüdümün ivedilikle sağlanamayışı dile getirilen temel sorunlardan biridir (Çapar, 2015: 26).

Çok sayıda göçmenin ülkeye girişiyle BMMYK tarafından yürütülen statü alma süreçlerinde ciddi gecikmelerin oluşması, bu süreçte çocukların eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlere ulaşmalarının gecikmesini gündeme getirerek çocuklara yönelik ihmal ve istismar riskini arttırmaktadır. Çapar, son dönemde sayıları hızla artan Suriye uyruklu sığınmacılardan refakatsiz olan çocukların sosyal hizmet kuruluşlarına teslim edilme sayılarında ciddi artış olmakla beraber, çocuk ve gençlerin BMMYK tarafından statü alamaması, tespit edilen çocukların ülkelerine gönderilememesi ve ivedilikle kamplara yerleştirilememesi nedeniyle, sağlıklı çalışma yapılamadığına dikkat çekmektedir (2015: 26-27).

Bu aksaklıklardan ötürü Avrupa Konseyi, “çocuğun yüksek yararı” ilkesinin çoğunlukla ihmal edildiğine vurgu yapmaktadır (<https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/data/5422b041369dc316585c0d87/Avrupa%20Konseyi%20Cocuk%20Haklari%20Strateji%20Belgesi.pdf>).

Çocukların korunmak yerine gözetim altında tutulmaları, etkili vasi atama konusundaki başarısızlıklar, aileden ayrı düşme ve küçük düşürücü yaş belirleme prosedürleri çocuk koruma sistemindeki boşluklar nedeniyle göçmen çocukların karşılaştığı sembolik sorunlardır (Avrupa Konseyi, 2016: 9).

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununda belirtilen refakatsiz çocukların geri gönderme merkezlerinde diğer göçmen gruplardan ayrı değerlendirilmesi gerekliliği, göçmenlere ilişkin uygulamalardaki yetersizlikler, geri kabul merkezlerinin kapasiteyi karşılama ve fiziki yetersizlikleri nedeniyle uygulanamamaktadır. Refakatsiz çocukların geri gönderme merkezlerinde yaş ve özellikleri bakımından uygun olmayan kişi ve ortamlarda bekleme süreleri travmatik yaşam deneyimlerini arttırarak, rehabilitasyon ve uyum süreçlerini zorlaştırmaktadır. Ayrıca çocukların yetişkinlerce istismarı ve suç teşkil eden eylemlere katılma riskini de arttırabilmektedir.

Çapar, refakatsiz çocuklara sunulan hizmetlere ilişkin sorunları belirtirken; çocukların dil problemleri nedeniyle ortak bir tercüman ağının/havuzunun olmaması, çocukların farklı illerden farklı isimlerle giriş yaparak mükerrer kayda neden olması, suça sürüklenen çocukların diğer çocuklardan ivedilikle

Düzensiz Göçle Gelen Suriyeli Mülteci Çocuklar Bağlamında Türkiye’de Refakatsiz Göçmen Çocukların Durumu ve Başlıca Risklerin Değerlendirilmesi

ayrıştırılamaması, dil problemi nedeniyle çocukların uygun oldukları seviyede eğitime başlatılamamasına dikkat çekmektedir (2015: 26).

Refakatsiz çocukların koruma altına alınması sürecinde Dünya ülkelerinin, özellikle de gelişmiş Avrupa ülkelerinin çocukların kabulü konusunda daha fazla sorumluluk alması gerekmektedir. Türkiye bu anlamda göçmen yükünü orantısız biçimde taşımak zorunda bırakılmaktadır. Bu süreç refakatsiz çocukların geldikleri ülkelere geri gönderilme ve kaçıp sığındıkları olumsuz koşullara geri dönmek durumunda kalma ve ölüme terkedilmelerine neden olmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ülkemiz çevre ülkelerden özellikle de Suriye’den gelen yoğun göçle başa çıkmaya çalışmaktadır. 2018 Mayıs ayı itibariyle ülkede 1.6 göçmen çocuk bulunmaktadır ve bu sayı gittikçe artmaktadır. Savaştan kaçıp gelen bu çocuklar, yaşadıkları travma ve geçiş sürecinden dolayı yüksek risk grubu içinde yer almaktadır. Özer ve Şirin’in (2013) yaptıkları çalışmada Türkiye’deki kamplarda yaşayan Suriyeli çocukların % 49’unun depresyon ölçeğinden yüksek, % 36’sının ise klinikte düzeyde depresyon puanı aldıkları, % 12,7’inin baş ağrısı, karın ağrısı, ellerde, kollarda ağrı gibi psikosomatik sorunlar yaşadıkları görülmüştür. Atasü-Topçuoğlu’nun (2014) çalışması ise göçmen çocukların bu değişikliklerden ötürü yoğun stres yaşadıklarını ortaya koymuştur. Refakatsiz göçmen çocuklar ise göç sürecinde yalnız olduklarından ötürü aileleriyle birlikte olan göçmen çocuklara göre psikolojik açıdan daha zayıf bir durumdadır (Hicks et al., 1993; Bean et al., 2007).

Psikolojik açıdan destek gereksinimi içinde olan bu çocuklar Türkiye’de hakları olduğunu daha doğrusu çocuk hakları olduğu konusunda bilgi sahibi olamamaktadır (Atasü-Topçuoğlu, 2014). Bu durumun birincil nedeni ise dil bilmemeleridir. İlk olarak barınma ve beslenme sorunuyla baş eden çocuklar daha sonra çocuk işçiliği ve çocuk ticaretiyle de başa çıkarak hayatta kalmaya çabalamaktadır. Tüm bu riskler altında yaşarken kayıt altına alınabilen çocuklar eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlerden faydalanarak temel gereksinimlerini karşılayabilmektedir.

Türkiye’deki göçmen çocuk verileri dikkatli bir şekilde incelendiğinde göçle gelen çocukların ülkemizde uzun yıllar kaldıkları ve ülkenin geleceğinde yer alacakları görülmektedir. 1.6 milyon göçmen çocuğun gereksinimlerinin karşılanması ve korunmaları temel bir hak olarak karşımızda durmakla birlikte nitelikli eğitim olanaklarına kavuşmaları ile ülke refahına katkıda bulunmaları gibi önemli bir kazanım elde edilebilecektir. Aksi takdirde bu çocuklar gelecekteki yetişmemiş, eğitimsiz 1.6 milyon yetişkin anlamına gelecektir.

İlk olarak öğretmenler ve okul idarecileri için göçmen çocukların eğitimi konusunda bilincin artırılmasına yönelik hizmet içi eğitim programları oluşturulmalıdır. Türk öğrencilerin ve ebeveynlerin Suriyeli öğrencilere karşı ön yargılarını ve olumsuz tutumlarını azaltmak için bilinçlendirme eğitimleri gerçekleştirilmelidir. Suriyeli çocuklara Türkçe öğretimi yapılırken ailelerin Arapçayı ve kendi kültürünü unutma kaygıları göz önünde bulundurulmalı ve bu

Düzensiz Göçle Gelen Suriyeli Mülteci Çocuklar Bağlamında Türkiye’de Refakatsiz Göçmen Çocukların Durumu ve Başlıca Risklerin Değerlendirilmesi

konuda politikalar geliştirilmelidir (Taştan ve Çelik, 2017). Karma eğitime karşı olan Suriyelilerin kız çocuklarının okula gitmesini mümkün kılmak için kız okullarının açılması desteklenmelidir (Taştan ve Çelik, 2017). Suriyeli öğretmenlerin seçiminde özen gösterilmeli ve bu öğretmenlerin mesleki yeterliliklerini geliştirmek için hizmet içi eğitimler oluşturulmalıdır. Göçmen çocukların yaşadıkları psikolojik sorunlar göz ardı edilmemeli ve okullarda verilen rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetlerinin yanı sıra psikolojik destek almaları sağlanmalıdır.

Göç yolundaki çocukları hedef alan kaçakçılık ve insan ticareti girişimlerinin takibi süreci kolluk kuvvetleri tarafından daha sıkı tedbirlerle denetlenmelidir. Kritik geçiş noktalarında çocuk koruma alanında deneyimli personellerden oluşan mobil ekipleri faaliyet göstermeleri faydalı olacaktır.

Refakatsiz çocuklarla ilgili işlemlerde yer alan personelin çocuğa yaklaşım ve duyarlılığı yüksek, mesleki eğitim almış kişiler arasından seçilmesine özen gösterilmelidir. Refakatsiz çocuklara yönelik ihtisaslaşmış merkezlerin, özellikle çocukların geçiş yaptıkları kentler veya ilçelerde kurulması riskleri önlemede etkili olacaktır. Çocukların iltica başvurusu veya kimlik belgesi alma sürecinde bekletilmeden ivedilikle koruma altına alınması, geri gönderme ve kabul merkezlerinde bekleme süreçlerinin mümkün olduğunca kısa tutulması gerekmektedir.

Süreçte önemli rol oynayan İl Göç İdareleri, Emniyet ve Jandarma birimleri ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüklerinin çocukların tespiti, bilgilendirilmesi ve korunmasına yönelik çalışmaları etkili bir iletişim ve iş birliği içinde sürdürmeleri, çocuklara sunulacak hizmetlerin ve çocukların yaşam kalitesinin artırılmasında büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Kitap

- Erbay, E. (2008). *Çocuk İşçi Olmak: Çocuk İşçiliğine Retrospektif Bir Bakış*. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayınları.
- Emin, M. N. (2016). *Türkiye’deki Suriyeli Çocukların Eğitimi, Temel Eğitim Politikaları*. Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayını.

Makale

- Atasü Topçuoğlu, R. (2014). Hayatı değiştirmek için yola çıkanlar-yola çıkınca değişen hayatlar: Bir müracaatçı grubu olarak göçmen çocuklar. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*, 25(1), 89-108.
- Bean, T., Derluyn, I., Eurelings-Bontekoe, E., Broekaert, E. and Spinhoven, P. (2007). Comparing psychological distress, traumatic stress reactions and experiences of unaccompanied by parents. *Journal of Nervous & Mental Disease*, 195(4), 288-297.

Düzensiz Göçle Gelen Suriyeli Mülteci Çocuklar Bağlamında Türkiye’de Refakatsiz Göçmen Çocukların Durumu ve Başlıca Risklerin Değerlendirilmesi

Bokhari, F. (2008). Falling Through The Gaps: Safeguarding Children Trafficked into the

UK, *Children and Society*, 22(3), 201-211.

Hicks, R., Lalonde, R. and Pepler, D. (1993). Psychosocial consideration in the mental health of immigrant and refugee children. *Canadian Journal of Community Mental Health*, 12(2), 71-87.

Kirişçi, K. (2007). Turkey: A Country of Transition From Emigration to Immigration. *Mediterranean Politics*, 12 (1). 91-97.

Mercan Uzun, E. ve Bütün, E. (2016). Okul öncesi eğitim kurumlarındaki Suriyeli sığınmacı çocukların karşılaştıkları sorunlar hakkında öğretmen görüşleri. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 72-83.

Sakız, H. (2016). Göçmen çocuklar ve okul kültürleri: Bir bütünleştirme çalışması. *Göç Dergisi*, 3(1), 65-81.

Rapor

Altıntaş, S. (2014). *İstanbul’un Mülteci Semtleri: Kumkapı ve Küçükpazar*. İstanbul: İLEM.

Atasü Topcuoğlu, R. (2012). *Türkiye’de Göçmen Çocukların Profili, Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Önerileri*. Ankara: Uluslararası Göç Örgütü Yayını.

Çarmıklı, E. ve Kader, M. (Nisan 2016). *Türkiye’de Göçmen Kaçaklığı-Mülteci krizinin Öteki Yüzü*. Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Raporları.

Çapar, N. (2015). *Sığınmacı Çocuk Hakları. Ülkemize Sığınan Yabancıların Sağlık Hakları Paneli*, İstanbul Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü.

Demir, Ö., Atasü Topcuoğlu, R. ve Akgül, A., (2015). *Küreselleşen Dünyada Satılık Göçmen Çocuklar*. Ankara: Global Politika ve Strateji.

İçduygu, A. (2005). *Transit Migration in Turkey: Trends, Patterns and Issues*. CARIM Research Report: European University Institute.

İçduygu A. ve Biehl K. S. (2009). *Göçmen Şehirler: İstanbul’daki Göçmenler: 2000’lerden Bir Görünüm*. İstanbul: British Council Living Together.

İçduygu, A. ve Aksel, D. B. (2012). *Türkiye’de Düzensiz Göç*. Ankara: Uluslararası Göç Örgütü Türkiye Yayını.

İçduygu A. ve Sert, D. (2012). *Step-by-step Migration through Turkey: From the Indian Subcontinent to Europe*. CARIM-India Research Report: European University Institute.

İçduygu, A., Erder, S. ve Gençkaya, Ö. F. (2014). *Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023*. İstanbul: Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi.

Düzensiz Göçle Gelen Suriyeli Mülteci Çocuklar Bağlamında Türkiye’de Refakatsiz Göçmen Çocukların Durumu ve Başlıca Risklerin Değerlendirilmesi

- International Labour Office (ILO) (2012). *Global estimate of forced labour*, Executive summary, Geneva.
- Orhan, O. (2014). *Suriye’ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar Ve Öneriler*. Ankara: ORSAM Yayını.
- Orhan, O. ve Gündoğar, S. S. (2015). *Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri*. Ankara: ORSAM Yayını.
- Taştan, C. ve Çelik, Z. (2017). *Türkiye’de Suriyeli çocukların eğitimi: Güçlükler ve Öneriler*. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Toksöz, G., Erdoğan, S. ve Kaşka, S. (2012). *Türkiye’ye Düzensiz Emek Göçü ve Göçmenlerin İşgücü Piyasasındaki Durumları*. Ankara: Uluslararası Göç Örgütü (IOM) Türkiye.
- UNHCR, (2008). *Global Trends: Refugees, Asylum-seekers, Returnees, Internally Displaced and Stateless Persons*. (<http://www.unhcr.org/statistics/country/4a375c426html/2008-global-trends-refugees-asylum-seekers-returnees-internally-displaced.html>) (Erişim Tarihi: 28.05.2018)
- UNHCR, (2016). *Global Trends, Mid-Year Trends Report*, The UN Refugee Agency. (<http://www.unhcr.org/search?comid=56b086754&cid=49aea93aba&scid=49aea93a5c&tags=midyear>) (Erişim Tarihi: 03.06.2018)
- UNICEF, (2017). *Çocuklar için Ölümcül bir Yolculuk: Kuzey Afrika’dan Avrupa’ya Uzanan Göç Yolu*. (<http://unicef.org.tr/basinmerkezidetay.aspx?id=22747>) (Erişim Tarihi: 03.06.2018)
- UNICEF, (2017). *Çocuk Çocuktur: Yollardaki Çocukların Şiddet, İstismar ve Sömürüden Korunması*. (<http://www.unicef.org.tr/basinmerkezidetay.aspx?id=32768>) (Erişim Tarihi: 03.06.2018)
- IOM, BM Göç Kuruluşu ve UNICEF (2017). *Korkunç Yolculuklar Raporu*. (<http://www.unicef.org.tr/basinmerkezidetay.aspx?id=32796>) (Erişim Tarihi: 04.06.2018)

Sözleşme, Genelge ve Kanun

- Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989).
- Çocuk Koruma Kanunu (2005). Madde 59, 66.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2013). *Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri Genelgesi*.
- Türk Ceza Kanunu (2016). Madde 79, 80.
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013). Sayı: 6458.

Düzensiz Göçle Gelen Suriyeli Mülteci Çocuklar Bağlamında Türkiye’de Refakatsiz Göçmen Çocukların Durumu ve Başlıca Risklerin Değerlendirilmesi

Elektronik Kaynak

http://www.goc.gov.tr/icerik/duzensiz-goc_409_422 (Erişim Tarihi: 04.06.2018)

http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713 (Erişim Tarihi: 07.09.2018)

<http://www.unicef.org.tr/basinmerkezidetay.aspx?id=22602> (Erişim Tarihi: 30.05.2018)

<http://www.unicef.org.tr/basinmerkezidetay.aspx?id=22737> (Erişim Tarihi: 05.06.2018)

http://www.mfa.gov.tr/turkiye_de-duzensiz-goc.tr.mfa (Erişim Tarihi: 11.06.2018)

http://www.goc.gov.tr/icerik3/turkiyenin-duzensiz-gocle-mucadelesi_409_422_424 (Erişim Tarihi: 18.06.2018)

<https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/data/5422b041369dc316585c0d87/Avrupa%20Konseyi%20Cocuk%20Haklari%20Strateji%20Belgesi.pdf> (Erişim Tarihi: 18.06.2018)

Cilt: 6, Sayı: AGP Özel Sayısı, Ekim 2018 / Volume: 6, Issue: AGP Special Issue , October 2018

KINA GELENEĞİ BAĞLAMINDA OLUŞAN SÖZLÜ ŞİİR ÜRÜNLERİNİN İŞLEVLERİ: GAZİANTEP ÖRNEĞİ

Functions of Oral Poetry Products the Context of Henna Tradition: Gaziantep
Sample

Süleyman FİDAN¹

ÖZ

Kadının doğuştan aldığı biyolojik kimliği, toplumsal yaşamda kendisine verilen sosyal kimliğin de çerçevesini çizmiştir. Bu kimliğin kadındaki olumlu ve olumsuz yönlerini folklorik ürünlere yansımıştır. Özellikle insan yaşamında önemli bir evre olan geçiş dönemleriyle ilgili ortaya çıkan uygulamalarda ve metinlerde kadının sevinci, mutluluğu görülebileceği gibi olumsuzluklar da dile getirilmektedir. Bunların aynı cinsiyetten insanlarla bir arada olunan bağlamlarda daha rahat ifade edildiğini belirtmek gerekir. Bu bağlamlardan biri de kız evinde gerçekleştirilen kına geceleridir. Gaziantep'te kız kınası bağlamında icra edilen ürünlerin kadın için ne ifade ettiği, hangi işlevleri yerine getirdiği geleneksellik çizgisinde görülebilmektedir.

Bu çalışmada geçiş dönemlerinden biri olan düğün geleneği içinde kına icrasında kadının görevleri, ritüellerin gerçekleştirilmesinde icra edilen sözlü şiir ürünlerinin işlevlerinin tespiti amaçlanmıştır. Toplumda cinsiyet temeline dayalı rol paylaşımından hareketle icrada kadının rolü göz önünde bulundurularak kına töreninin tamamlayıcısı ve önemli bir unsur olarak söylenen sözlü şiir ürünlerinin işlevleri çalışmanın temel konusunu teşkil etmektedir. Bu hususta Gaziantep örneklemini üzerinden kına türküleri başta olmak üzere mani, ağıt gibi türlerin de bağlamdaki işlevleri tespit edilmeye çalışılmıştır. İnceleme sonucunda adı geçen türlerin tespit edilen işlevleri ana hatlarıyla şu şekildedir: eğlence, zaman birleştiricilik, eğitim, kültürü kuşaktan kuşağa taşınma, değer yargılarının aktarımı, iletişim, iletişimle birlikte yeni ailelerin temelini atılması, geleneksellik çizgisinde ferdî yaratıcılığa imkân verme, aidiyet ve güvenlik, sosyal uzlaşma sağlama, sosyal ilişkileri ve rolleri belirleme, toplumsal ve kişisel baskılardan kaçıp kurtulmak için bir kaçış mekanizması olma.

Anahtar Sözcükler: Ağıt, Folklor, Gelenek, İşlev, Kına, Sözlü Kültür, Türkü.

¹Dr.Öğr. Üyesi Gaziantep Üniversitesi, Etnomüzikoloji ve Folklor ABD, suleymanfidan@gmail.com

Kına Geleneği Bağlamında Oluşan Sözlü Şiir Ürünlerinin İşlevleri: Gaziantep Örneği

ABSTRACT

The biological identity of the woman born conceives the social identity that is given to her in social life. In the applications and transcripts especially related to the transition periods which are an important stage in human life, the women's love and happiness can be seen and mainly the negativities are expressed. It should be specified that they are more easily expressed in contexts with people from the same gender. One of these contexts is henna nights performed at the girl's house. It can be seen in the line of tradition that the products that are performed in the context of the girl henna express what it means for the woman and which functions they fulfill in Gaziantep.

In this study, it was aimed to determine the functions of oral poetry products performed during the execution of women's duties and rituals in the execution of henna in the wedding tradition which is one of the transitional periods. The functions of oral poetry products, which are read as complementary and important factors of the henna ceremony, taking into consideration the role of the woman in the society, acting in a gender-based role-sharing in society, constitute the basic issue of study. In this respect mainly henna ballads and also Turkish poem, lament, etc. species' contextual functions have been tried to be determined through Gaziantep sampling. As a result of analyzing the identified functions of mentioned species are as follows with the main lines: entertainment, time combining, education, culture hand down, transfer of value judgments, communication, the foundation of new families with communication, allowing individual creativity in the line of tradition, belonging and security, social reconciliation, setting social relationships and roles, be an escape mechanism to escape from social and personal repression.

Keywords: Ballad, Folklore, Function, Henna, Lament, Oral Culture, Tradition.

1. Giriş

Sosyal bir varlık olan insan gerek fizyolojik ihtiyaçlarını karşılarırken gerek estetik, değer verme, kendini gerçekleştirme gibi manevî yönlerini tatmin ederken başkalarıyla ilişki içinde yaşar. Herhangi bir nedenle bir araya gelmiş bu insan toplulukları kendilerinin olarak adlandırdıkları bazı gelenekleri oluştururlar (Dundes, 1998: 143). “Bu gelenekler yapı bakımından donuk, statik, ortaya çıktıkları andan itibaren kendini tekrarlayan kalıplar değildir ve ait oldukları milletin ihtiyaçlarına uygun biçimde değişen, gelişen, ortadan kalkan veya parçalanarak yeni geleneklerin doğmasını sağlayan dinamik bir yapıya sahiptirler” (Yıldırım, 1998: 82).

Türk sözlü kültürü içinde oluşmuş ve gelişerek devam eden, toplumsal ve bireysel açıdan duyguların ifade edildiği geleneklerden biri de halk müziği geleneğidir. Genel olarak halk müziği, “geleneksel ve sözlü olarak nesilden nesile aktarılan, yüz yüze iletişim ve sosyal etkileşimle sık sık uygulanan, bölgelere ve

Kına Geleneği Bağlamında Oluşan Sözlü Şiir Ürünlerinin İşlevleri: Gaziantep Örneği

etnik kökene bağlı müzik tarzlarından oluşur” (Titon, 2006: 395). Halk müziğinin temelinde insanların yaşama biçimi, kültürel değerleri, duygularını ifade ediş tarzı yatar. Geçtiğimiz yüzyılda müzikal ürünlerin incelenmesinde kültürün ve içinde olduğu bağlamın önemi daha iyi anlaşılmiş ve müzik alanında yapılan çalışmalar da bu mecraya doğru yöneltilmiştir².

Halk müziği geleneğinde öne çıkan türlerden biri de ulusun ortak sesi olarak yerel özelliklerle uyum içinde ortaya çıkan türkülerdir (Mirzaoğlu, 2001: 76). Kolektif şuurun edebî ve müzikal formda yansıması olan türküler, ulusal veya bireysel düzeyde yaşanan bir olayın etkisiyle yakılır. “Aşk, gurbet, sevinç, talihe kızma, ölüm, doğal âfetler, seferberlik, aşiret çatışmaları, eşkıyalık, vatan savunması ve vatan parçasının elden çıkması” gibi sosyal olaylarla bireysel duygular türkülerin ortaya çıkma sebebi olarak görülür (Özbek, 1994: 63-64; Yakıcı, 2007: 216). Ezgi, şekil, konu açısından sınıflandırılabilen türküler içinde çalışmanın temelini oluşturan kına ritüeli etrafında oluşan metinler, konusuna göre kına türkülerini olarak değerlendirilebilir. Kına türkülerinde işlenen başlıca duygular ise aşk, ayrılık, gurbete çıkma, hasret, acı, sevinç gibi genel temalardır.

“Türk kültürünün temel kodları arasında yer alan” (Şişman, 2017: 46) kına geleneğinde icra edilen diğer edebî ürünler ise ağıt ve mani türündedir. İşlevleri bakımından tören türkülerini içinde değerlendiren düğün ve ölüm türkülerinde ağıt karakteri görmek mümkündür (Boratav, 1968: 299’dan akt. Görkem, 2001: 29). Kına ağıdı, gelin ağıdı, gelin ağlatma havası, ağıt havası, gelin türküsü, gelin yası, okşama, gelin savusu gibi adlarla bilinen folklorik ürünler konu itibariyle ağıt türündedir (Görkem, 2001: 18). Ağıtlarda ölüm vurgusunun yanında evlenecek kızın ata ocağından ayrılması da ölüme eşdeğer görülmekte, ayrılık ağıt formunda ifade edilmektedir. Bu tip ürünler, genel olarak kına türküsü olarak değerlendirilmektedir. Maniler, mayalar ve atışmalar ise iletişim unsuru olarak düğün ve kına bağlamlarının önemli tamamlayıcılarıdır.

Eski çağlardan beri önemli bir süslenme unsuru ve tıbbî madde olarak kullanılan kına, diğer renk veren maddelerden farklı olarak su geçirgen özelliği ve abdeste mani olmaması, sünnet gibi dinî nedenlerle de kullanılmaktadır (Ekici, 1997). Düğün geleneği içinde ise gerdek gecesinde önce düzenlenen, adını da bu maddeden alan törende kına yakılmaktadır. Çalışmanın boyutu değiştirilmeden yazılı kaynaklar ve gözlemlerden hareketle kına geleneğinin ana hatlarını aşağıda ele alınacaktır. Burada bahsi geçen gelenek kız evinde gerçekleştirilen kına gecesidir.

² Bu hususta bkz. Seeger, 1958; Nettl, 1964 ve 1994; Lomax, 1968; Keeling, 1992; Erdenay, 1992; Ferris, 1997; Mirzaoğlu, 2001.

Kına Geleneği Bağlamında Oluşan Sözlü Şiir Ürünlerinin İşlevleri: Gaziantep Örneği

2. Gaziantep'te Kına Geleneği

İnsanın bireysel ve sosyal anlamda kimlik kazandığı geçiş dönemlerinden biri olan evlenme geleneği içinde kına ritüeli, folklorun tabiatı gereği değişim olgusuyla birlikte sürekliliğini sağlamaktadır. Türkiye’de modernleşme süreciyle başlayan kültür değişimleri geleneksel yaratımların da değişmesine yol açmıştır. Kadının kazanımları, toplum hayatındaki statüsünün değişmesi; bununla birlikte göç ve şehirleşme olguları, 20. yüzyılın son döneminde ve günümüzde hızlı bir şekilde gerçekleşen teknolojik gelişmeler, ayrıca küreselleşme olgusu geleneksel icraların da yeniden düzenlenmesine, kimi zaman zayıflamasına kimi zaman da ortadan kalkmasına neden olmuştur. Bu bağlamda geleneksel düğün icraları yerini düğün salonu ve otel düğünlerine bırakmaktadır. Bu süreçte kına yakma ritüelinin ise bir nebze de olsa düğün geleneği içinde yeni formatlarla yeri korumaya çalışılmaktadır.

Aynı milletin mensupları ve kültürün sahipleri olma gibi bir etkenle açıklanabilecek şekilde Türkiye’nin farklı kesimlerinde yapılan evlenme ve özelde kına yakma geleneği ile ilgili yapılan çalışmalarda³ uygulamalardaki amacın ortak olduğunu, farklılaşmanın ise genellikle icra edilen ürünlerin edebî ve müzikal kısmında olduğu söylenebilir. Benzer doğrultuda Gaziantep’te kına yakma geleneği hakkında yapılan çalışmalarda da –zaman ve mekândaki değişimin folkloru etkisini de göz önünde bulundurularak- uygulamalar ve ürünlerin benzer nitelikte olduğu görülmektedir⁴. Kına yakma geleneği üzerine yapılan çalışmalar da öncelikle “neden kına yakılır, Türk kültür yapısında kınanın önemi nedir?” gibi sorulara farklı bakış açılarıyla cevaplar aranmıştır (Ekici, 1997-2013; Erdemir, 1987; Kalafat, 1998; Yaldızkaya, 2011).

Gaziantep’te kına gecesi genellikle çarşambayı perşembeye bağlayan geceye denk getirilir, ancak endüstrileşen toplumda zaman problemi ortaya çıktığı için düğün geleneğinin hafta sonu tatillerine sıkıştırılması söz konusudur. Kına gecesinin tarihi belirlendikten sonra konuklara okuyucular aracılığıyla haber verilir veya basılı davetiyeler dağıtılır. Son zamanlarda ise sanal platformlardan da duyurular yapılmakta, davetiyeler paylaşılmaktadır. Kına gecesi kız ve oğlan evinde ayrı olarak düzenlendiğinden, kız kınası için konuklar kız evinde toplanır; çalgılar eşliğinde şarkılar, türküler söylenir, oyunlar oynanır. Oğlan evinde düzenlenen “erkek kınası” bittikten sonra sıra kız evindeki “kız kınası”na gelinir.

Kına, oğlan evi tarafından önceden satın alınmış, kına gecesinden önce kız evine gönderilmiştir. Kız evinde bakır veya gümüş taslarda hazırlanan kına kırmızı kumaşlarla çevrelenmiş iki bakır tepsiye bölüştürülür. Her tepside hazırlanmış ve küçük bezeler hâline getirilmiş kına topraklarının kenarlarına mumlar dikilir ve çiçeklerle süslenir. Bu arada bir tepside kuruyemiş ve şekerler hazır edilir. Bu iş bitirildikten sonra kız evinde eğlence başlar ve kına alıcılar gelinceye kadar devam eder.

³ Bkz. Eker, 1998; Ekici, 1997-2013; Er, 1982; Ercan, 2002; Varvar, 2010.

⁴ Arsunar, 1962; Dai, 2007; Ekici, 1997; Korkmaz, 1999; Köylüoğlu, 2010; Mavi, 2009; Tokuz, 2004 gibi kaynaklarda gelenek ve uygulamalarla ilgili benzer bilgiler yer almaktadır.

Kına Geleneği Bağlamında Oluşan Sözlü Siir Ürünlerinin İşlevleri: Gaziantep Örneği

Yatsı ezanından sonra damadın yakın arkadaşları ve akrabaların gençlerinden oluşan bir grup kız evine giderler.”Kına Alıcılar” denen bu grup “yah” çekerek, mani ve türküler söyleyerek kız evinin kapısında dururlar. Maniler, türküler söylendikten sonra kız evi hazırladığı kına tepsisini kına alıcılarına verir. Erkek evine dönen grup burada eğlenceye devam eder. Erkek kınası bittikten sonra, oğlan evindeki kadınlar kız evine gelirler. Bu arada gelin adayı yeni elbiselerini giymiş beklemekte ve eğlence devam etmektedir. Kına gecesinde gelinin giyeceği kıyafetin ilk kez giyiliyor olması gerekmektedir. Bu giysi genellikle kırmızı renkli, yaldızlarla, pullarla süslenmiş “bindallı”dır. Aynı şekilde kızın başına da kırmızı renkli “şeş” denilen tülbent örtülür. Bir dönem abiye olarak adlandırılan salon giysileri modalaşmış olsa da yakın dönemde bindallı kına geceleri için tekrar tören giysisi hâlini almıştır. Gelin odanın ortasına sertçe bir yastığın veya sandalyenin üzerine oturtulur. Kına tepsisi kısmetleri açılınsın diye genç kızların başları üzerinden geçirilir. Tepsinin misafirler arasında dolaştırılması esnasında, nazar değmesin diye üzerlik/tütsü yakıldığı da olur. “Yüzlüklü, fıstıklı, sedefli, iplikli” (Mavi, 2009: 6-9) şekillerde süslenebilen ve bu yönde adlar alan kına yakma aşamasına geçilir. Dua ve ilahiler, ağıtlar ve ardından türkülerle kına yakılır. Gelinlik kızın ağlaması bu esnada gerçekleşir. Daha sonra eğlence faslına geçilir ve geç saatlere kadar türküler eşliğinde oynanılır.

Ana hatlarıyla ifade edilen bu gelenek, modernleşme sürecinde değişip yeni boyutlara bürünerek devam etmektedir. Uygulamalardaki değişim; sözlü ürünlerin değişimini, bazen de tamamen unutulmasını beraberinde getirmektedir. Ulusal ölçekte öne çıkan birkaç usullü ve usulsüz türküyle bir düğün tamamlanmaktadır. Öyle ki popüler şarkı/türküler bir düğün esnasında tekrar tekrar çalınıp söylenmektedir. Bu durum popülarizmin geleneğin yaratıcılığını da engellediğine işaretir. Gaziantep’te kına gecesi etrafında şekillenen ritüelin uygulandığında “yah basılıp zılgıt çalındığında” mayaların, manilerin söylenmesi esasken, değişen bağlamlarda maniler unutulmuş, sadece “yah ve zılgıt”la yetinilmiştir. Aynı ayrı yapılan erkek ve kız kınaları ekonomik koşullar ve yeni yaşam alanlarındaki mekân problemi nedeniyle bir arada yapılmaya başlanmıştır. Ancak yine ana tören sonrasında kız evinde küçük bir grup tarafından da olsa ikinci bir kına gecesi yapılmaktadır. Bu durum cinsiyetin bağlama etkisi açısından yorumlanabilir. Karma ortamda uygulamaları sembolik olarak gerçekleştiren grup, hemcinsler arasında uygulamaların rahat bir şekilde tekrarı için ikinci kez bir araya gelmektedir. Müzikal bağlamda ise kız kınasında icracı tip gelenek içinde yetişmiş, basit enstrümanlarıyla genellikle orta yaşlı kadınlarken değişen bağlamda profesyonel müzisyenler, geliştirilmiş çalgılar, popülerleşen türkü ve şarkılar ön plana çıkmaktadır.

3. Gaziantep Kına Türküleri ve İşlevleri

Antropoloji alanında başlayan ve daha sonra folklor çalışmalarında önemli bir konuma gelen halk bilgisi ürünlerinin işlevi, S. F. Nadel tarafından “Bir sosyal yapıdaki çeşitli öğelerin, o yapının tümünün çalışmasına katkısı” olarak

Kına Geleneği Bağlamında Oluşan Sözlü Şiir Ürünlerinin İşlevleri: Gaziantep Örneği

tanımlamaktadır (Başgöz, 1996: 1). W. Bascom folklorun işlevlerini temelde dört ana başlıkta toplamış (Çobanoğlu, 2002: 235-236), A. Merriam ise müzikte dokuz işlevin olduğunu vurgulamıştır (Başgöz, 2008: 143). G. Mirzaoğlu ise W. Bascom ve A. Merriam'dan, aynı zamanda etnomüzikologlarca yapılan araştırmalardan hareketle zeybek türküleri üzerine yaptığı çalışmada, alt işlevleri de göz önünde bulundurarak on iki maddeyle işlevsel yorumlamada bulunmuştur (Mirzaoğlu, 2001).

Folklorun işlevleri konusunda dikkat edilmesi gereken birkaç önemli nokta vardır. Öncelikli husus metnin tek başına değerlendirilemeyeceğidir. Sosyal bir olay olarak görülen folklor ürününün icracı, sosyal bağlam ve söz olmak üzere üç boyutu karşımıza çıkmaktadır. “Bir folklor olayının icrası kişisel boyut (anlatıcı/oyuncu), sosyal boyut (dinleyici /izleyici) ve söz boyutu (anlatılan) olmak üzere üç unsurdan oluşmaktadır” (Çobanoğlu, 2002: 307). Dolayısıyla bir türkünün söz boyutundakiyle, icracıdaki veya dinleyicideki işlevi aynı olmayabilir. Bunun için işlev çalışmalarında ürünün oluşum ve icra bağlamına önem verilmelidir. Bu durumu R. Bauman şu şekilde izah eder:

İcra merkezli yaklaşımlara göre folklor metinleri sosyal amaçların, bireysel rekabetin, grift sosyal ilişkilerin iletişimsel kaynaklarla karşılıklı etkileşimin topluluk içinde icra edilmeğe yönelik kuralların ve kültürel olarak tanımlanmış olayların yapılarının ürünleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlayışta gelenek, kolektiflik, toplumsallık ve geleneksellik ihmal edilmiş değildir. Tam tersine fert ve yaratıcılık gelenekle birbirini diyalektik bir biçimde etkiledikleri bağlamlarda durumlarına göre bir arada mütalaa edilmektedirler (Bauman, 2000: 46).

Bir başka dikkat çeken nokta ise bir folklor ürününün tek bir işlevle sınırlandırılmayacağıdır. Yorumlama yapılırken ürünün girift bir yapıda olabileceği, eğlendirme işlevi gibi bir ana işlevin yanında bir başka ana veya alt işlevin barınabileceği göz ardı edilmemelidir.

Türkü, bir kültürde en yaygın şiirsel ve müzikal ifade biçimidir. Onun bu yaygınlığı hem zamanda hem de mekânda geçerlidir (Mirzaoğlu, 2005: 34). Gaziantep özelinde gerek merkezde gerekse civarda, geçmişten güzümüze uzanan çizgide zengin bir türkü birikimiyle karşılaşılacaktır. Kına yakma geleneği bağlamında icra edilen türkülerin ve bunları destekleyen mani, maya ve duaların farklı işlevler yüklenerek sunuldukları açıktır. Öncelikle düğünler, insan hayatında önemli bir yer tutan, iki kişinin sosyal normlarla bir arada yaşamasının onaylandığı bir törendir. Bu onaylama durumda geçmiş yaşantının muhasebe edilmesi, gelecekte beklenen yaşam tarzının nasıl olması gerektiği, türkülere mesajların yüklenmesiyle aktarılmaktadır. Aynı zamanda yörenin coğrafi, ekonomik, siyasî ve sosyokültürel yapısı da türkülere kodlanmıştır.

İnsan yaşamında önemli bir geçiş evresi olan düğün geleneği içinde ritüellerin dinamik bir şekilde görülebildiği kına gecesi öncelikle eğlence temelinde düzenlenmektedir. Gerek kına yakımı dışında kalan türküler, oyun türküleri gerekse

Kına Geleneği Bağlamında Oluşan Sözlü Şiir Ürünlerinin İşlevleri: Gaziantep Örneği

maniler, mayalar etkinliğe katılanların hoşça vakit geçirmesini, eğlenmelerini sağlamaya dönüktür. Örneğin kız kınasının başlangıcı olarak oğlan tarafının yani ‘kına alıcılar’ diye adlandırılan grubun kız evine gelmesiyle başlamakta ve sözlü şiir ürünleri kullanılarak kına tepsisi istenmektedir:

Ey mismine mismine de

Kınayı verin bize

Kınayı vermezseniz de

Biz de küseriz size

Kar yağar karıştırır

Bizi kim kavuşturur

Davulcuynan zurnacı

Hasreti kavuşturur

Dört gaziler gelen sunam kimdir?

Ver kınayı gidelim de

Hacıya selam edelim

Hacının kızını kurt kapmış da

Yolda bayram edelim (Tokuz, 2004: 188)

Belirtildiği üzere bu türkülerde ve bahsi geçen diğer türlerde temel amaç mizahî unsurları öne çıkararak törene renk katmaktır. Böylelikle ortamdaki psikolojik gerginlik giderilmiş olur ve diğer tören kalıplarının uygulanması için ortam hazırlanır.

Kına alıcılar, kız evinden ayrıldıktan sonra kına gecesinde mutluluk ve hüznün çatıştığı kına yakma uygulamasına geçilir. Gelini ağlatmanın esas olduğu bu aşamada W. Bascom’un ifadesiyle “değerlere, toplumsal kurum ve törelere destek verme” işleviyle ilişkilendirilebilir (Çobanoğlu, 2002: 235). Modernitenin etkisiyle her ne kadar evlenme bağlamındaki birçok pratik değişime uğrasa da, bazıları terk edilse de kına yakma ve gelin ağlatma geleneği canlılığını korumaktadır. Örneğin kınanın rengi ve kına yakılacak kızın giysisi kırmızı renktedir. Kırmızı rengin iffetle ilişkilendirilmesi, giyside bu renk yerine başka renkleri tercih etmeye mani olmaktadır. İlginçtir ki düğünlerde gelinin vazgeçilmezi olan gelinlik, “ilk defa 19. yüzyılda II. Abdülhamit döneminde giyilmiş” (Barbarasoğlu, 1994), benimsenmiş, yaygınlaşmışken; beyaz gelinliğe kırmızı renkte kuşağın bağlanmasıyla, geleneğin boyut değiştirerek sürekliliği sağlanmıştır.

Kına Geleneği Bağlamında Oluşan Sözlü Şiir Ürünlerinin İşlevleri: Gaziantep Örneği

Gaziantep yöresine ait F. Arsunar, S. Ekici, M. Duygulu gibi müzik araştırmacılarının derlediği benzer nitelikte birçok gelin ağlatma türküsü mevcuttur. Bu türkülerde ortak amaç gelini ve ortamda bulunanları ağlatmaktır. “Mutlu bir günde neden ağıt yakılır? Ağdın bağlamdaki işlevi neler olabilir? Gelin niçin ağlar?” gibi soruların cevabı geleneksel Türk aile yapısının normlarıyla, değer yargılarıyla alakalıdır. Yapılan çalışmalarda gelinin kına esnasında ağlama nedeninin baba evinden ayrılmak değil, geniş aile yapısı içinde gideceği evde neyle karşılaşacağını bilememesi olarak düşünülmektedir. İ. Başgöz, yeni evdeki işin ağırlığını, yıllarca gelinlik yapmış kaynananın yeni geline karşı sergileyeceği tavrı ağlamadaki temel neden olarak görmektedir. Araştırmacı çalışmasında, Avrupa’da da rastlanan aynı durumu “Bu ortak temayı, kültür temas ve alışverişi ile değil, yüzyıllar süren patriarkal aile düzeninin bir sonucu” olarak yorumlamaktadır (Başgöz, 1956: 37- 41’den akt. Er, 1982: 159-160).

İ. Başgöz ve T. Er’e katılmakla beraber ve bu çalışmaların yapıldığı dönem ile günümüz arasında değişen koşulları ve kültürel algıları da göz önünde bulundurarak kına esnasında gelinin ağlamasının tek nedeninin gideceği evde neyle karşılaşacağını bilmemek olamayacağı kanaatine varılmaktadır. Çünkü tarım toplumunda zaman algısı geriye dönmüştür, daireseldir (Erdener, 1992a: 101). Geçmiş yaşantıların bilinçaltındaki edindiği yer hüznü beraberinde getirmektedir. İnsanın doğduğu, büyüdüğü, ortak değerleri paylaştığı ailesinden ayrılması da bu hüznün nedenleri arasındadır. Türk kültürünün temellerinde kadın yuvayı yapar, ailenin temelidir. İş yükünün fazla olmasıyla birlikte kadın uğurdur, berekettir. Dede Korkut Kitabı’nda iyi ahlaklı kadın övülmekte, hayırlı kısmet olarak dualarla Tanrı’dan istenmektedir: "Ozan evin dayağı odur ki, kırdan-yabandan eve bir misafir gelse, kocası evde olmasa, o onu yedirir, içirir, ağırlar azizler gönderir. Ol Ayişe, Fatma soyundandır, hanım. Onun bebekleri yetişsin, ocağına bunun gibi kadın gelsin" (Ergin, 1998: 18). Kısaca gelin olacak kızın ağlamasında başlıca neden neyle karşılaşacağını bilememesi değil, ayrılığın verdiği hüznüdür. Bununla birlikte araştırmalar sonucunda geleneksellikten ve müziğin etkisinden dolayı ağlandığı da ifade edilmiştir. Gaziantep’te kız kınası esnasında söylenen ağıt formundaki türkülere şu örnekler verilebilir:

Ufak Örün Şu Gelinin Saçını

Ufak örün şu gelinin saçını

Kınalayın ağ elinin içini

Bugün burada sabah çeker göçünü

Kız bacım ağlama yazgın buymuş

Yazını yazan Mevlâm böyle buyurmuş

Gelinin kınası çamurdan olur

Gözünün sürmesi kömürden olur

Kına Geleneği Bağlamında Oluşan Sözlü Şiir Ürünlerinin İşlevleri: Gaziantep Örneği

*Kardeşsiz kızlarda gelin mi olur
Kız bacım ağlama yazgın buymuş
Yazını yazan Mevlâm böyle buyurmuş
Dağların ardına yokuş demişler
Mendil ucuna nakış demişler
Sende git gurbete yakış demişler
Kız gelin ağlama yazgın böyleymiş
Yazını yazan Mevlâm böyle buyurmuş (Ekici, 1995; Mavi, 2009: 48-49)*

Gelin Ağlatma Havası

*Şu dağın ardına duman mı durdu
Papucum içine yılan mı girdi
Emmi uşağına kıran mı girdi
Ağlama kız gelin yazın bu imiş.
Şu dağın ardına ekerler küncü
Ekerler biçerler severler genci
Yâr bize göndermiş ayva turuncu
Ağlama kız gelin yazın bu imiş.
Elinin kınası çamurdan mıdır
Gözünün sürmesi kömürden midir
Ananın yüreği demirden midir
Ağlama kız gelin yazın bu imiş. (Arsunar, 1962: 29)*

Ayrılıkla birlikte gurbet teması, kına ağıtlarında önemli bir tema olarak karşımıza çıkar. Gelinin gideceği ev aynı köyde, mahallede dahi olsa kapıdan ötesi gurbettir. Toplumsal bir değer olan evlilik yoluyla, baba evinden ayrılış yazgıya, kadere bağlanmaktadır. Böylelikle değer yargılarının aktarımı türkü yoluyla gerçekleştirilmektedir.

Kına türkülerinin farklı varyantlarda ortaya çıkmasını ve diğer folklor ürünlerinin yörede epeyce yer almasını, folklorun geleneksellik çizgisinde ferdi yaratıcılığa imkân vermesine bağlanabilir. Kız kınasında icracılar para karşılığı türkü söyleyen profesyoneller değillerdir. Kına bağlamında hüznün ve sevincin uç noktada olmasıyla misafirler duygularını dile getirmeye birlikte hünerlerini de göstermeyi istemektedirler. Katılımcılardan özgüvenini kazanmış kimseler sırayla

Kına Geleneği Bağlamında Oluşan Sözlü Şiir Ürünlerinin İşlevleri: Gaziantep Örneği

icrada ağıt yakar veya türkü söylerler. Türkü icrasında, oyunlarda sanatsal yaratıma fırsat verme işlevi görülmektedir.

Türkülerin başlıca işlevlerinden biri, kültürü kuşaktan kuşağa taşımaktır. Seeger'e göre insan kültür aracılığıyla bir önceki kuşağın sona ermesinden, yeni bir kuşağın başlamasına kadar geçen zaman aralığında yaşamış insanlarla iletişimi mümkün kılan "zaman birleştirici" bir gelişme elde eder (Ferris, 1997: 87). Kına yakma geleneği bağlamında üç kuşağın bir arada olması, yaşlıların birikimi, tecrübeleri türkülerle yükleyerek ifade etmeleri, genç neslin bu şekilde kültürel unsurlardan haberdar olup o şekilde davranış kalıpları sergilerken ve kendi icralarını gerçekleştirirken, üçüncü kuşak da bilinçsizce bir kültürün içinde var olmaya başlamaktadır. Üç, bazen de dört kuşağın aynı gelenek etrafında bir araya gelmesi, eğitim işleviyle kültürün aktarımını gerçekleştirirken genç kuşağın kültürel etkinliklere, tören ve eğlence kalıplarına hazırlanmasını da sağlamaktadır (Ferris, 1997: 90'dan akt. Mirzaoğlu, 2001: 82). Katılımcılar içinde buldukları kültürel bağlamlar yoluyla görerek, uygulayarak, yaşayarak geleneği öğrenirler ve bir zaman sonra bu geleneğin aktarıcısı konumuna gelirler.

Kültürün kuşaklar arasında aktarılması işlevinin tamamlayıcısı, sözlü şiir ürünleri yoluyla eğitim işlevidir. Yazılı kültürün gelişmediği toplumlarda folklorik ürünlerin taşıdığı bilgiler tarihsel olarak gerçek ve öğretimleri son derece önemli kabul edilir (Çobanoğlu, 2002: 163-164). Kına bağlamında türkülerle, manilere kodlanan bilgiler sözlü kültür öğretim kanallarıyla gelecek kuşaklara aktarılmaktadır. Örneğin "Neylemişim Ben Şu Halep'in Şahına" dizesiyle başlayan türkü duyguları ifade etmenin yanında tarihî bilgilere, sosyokültürel mekânlara da yer vermektedir:

*Neylemişim ben şu Halep'in şahına
Çifte tellal koşturmuş Halep'in çarşısına
Zalım cellat göz aldırılmış başımın poşusuna
Ölürem ben...
Aslan Dede kahvesinde çevirdiler yolumu
Zalım cellat berk bağladı kolumu
Halep'in çarşısına dönderdiler beni
Ölürem ben... (Güceylioğlu, 1965: 15)*

"Bireyin içinde var olduğu toplumda doğuştan başlayarak bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde edindikleri kültür kavramı ile ifade edilir" (Erdenay, 1992b: 273). Kazanılan birikim, tutumlarla ve davranış formlarıyla yansıtılır. Türkülerin yanında özellikle icracısı kadın olan zılgıtlı manilerde ve atışmalarda bahsi geçen birikimin aktarılmasıyla eğitim işlevi ön plana çıkmaktadır. Aşağıda örneklerde olduğu gibi gelin olmanın zorluğuna kızın kendini hazırlaması istenirken, gurbete gelin olarak giden kızın zaten hasretlikle yeterince yıpranacağı için üstüne

Kına Geleneği Bağlamında Oluşan Sözlü Siir Ürünlerinin İşlevleri: Gaziantep Örneği

varılmaması gerektiği aktarılmaktadır. Üçüncü manide ise kızın karşı cinse karşı tutumunun nasıl olması gerektiği ifade edilmektedir:

*“Kapının önü tekneli
İçine reyhan ekmeli
Kolay gelinlik mi olur
Biraz zahmet çekmeli”*

*“Sürü çobansız olmaz
Çoban abasız olmaz
Gurbete giden kıza
Eziyet etmek olmaz”*

*“Bahçelerde bal kabak
Açılır tabak tabak
Yeni mi moda çıkmış*

Kız oğlana yalvarmak” (Köylüoğlu, 2009: 387; Kaya 1952)

Az söze çok anlam yüklenerek ifade edilen maniler önemli bir iletişim aracı olarak karşımıza çıkar. Soy sürme temeline dayanan Türk ailesinde sevgi, saygı ve uyum vardır. Köklü sosyal ve kültürel değerlere dayanan bu aile yapısında evlenme çağına geldiği doğrudan ifade edilmez, saygısızlık addedilir (Eker, 1999: 108). Böyle durumlarda mesajın aktarımı işlevini maniler üstlenir:

*“Mendilim yelleniyor
Ortası gülleniıyor
Beni alacak oğlan
Sokakta salınıyor”*

*“Bağa girdim nar için
Gül kopardım yâr için
Analar kız beslermiş
Delikanlılar için” (Katarıcı, 1923)*

Manilerle birlikte türküler de iletişim işlevini kuşaklar arasında yürütür. “Kültürü bir kuşaktan diğerine taşıyan türküler, ‘zaman birleştirici’ süreç içerisinde, sadece kültürün bilgisini taşımakla kalmaz, aynı etkinlik etrafında bir araya gelen

Kına Geleneği Bağlamında Oluşan Sözlü Şiir Ürünlerinin İşlevleri: Gaziantep Örneği

farklı kuşaklar arasında iletişimi de mümkün kılarak onları birbirine yaklaştırır, yakınlaştırır, birleştirir” (Mirzaoğlu, 2001: 80). Bir ailenin toplumsal bazda onaylandığı kına ve düğün geleneği içinde türkü, mani, oyun gibi iletişimsel işlevi yerine getiren unsurlarla yeni ailelerin de temeli atılır. Kız kınasında, bağlamda bulunan birinci kuşak bir oğlan annesi oğlu için ikinci kuşak kızlar arasında gelin adayı bakmaktadır. Aynı doğrultuda karma yapılan kına geceleri ve düğünler, gençlerin birbirine tanınmasına imkân veren, hünelerinin gösterildiği iletişimsel bağamlardır.

G. Mirzaoğlu’na göre zaman birleştirici işlevin diğer bir boyutunu aidiyet işlevidir. Türküler ve oyunlar, aynı sosyal gruba mensup kişiler arasında bir birlik duygusu yaratarak grup kimliğinin oluşmasında ve ifadesinde, bu kimliğin farklı gruplar içinde açıkça sergilenmesinde önemli bir geleneksel ve sanatsal dışavurum yoludur (Mirzaoğlu, 2001: 80). Kız kınasında toplanan grubun ortak amacı, genç kızını özel gününde yalnız bırakmamak, bir arada olmayı, aynı aileden veya sosyal çevreden olmayı pekiştirmektir. Bu aidiyetlik folklorik ürünlere de yansımaktadır. Aşağıdaki türkü örneğinde ise aile dışından biriyle evlenen genç kıza sitem edilmektedir. Yabancı bir aileye gelin olunması, gurbete çıkması genç kızın memleketiyle, ailesiyle bağlarının kopması anlamına gelmektedir:

*“Gözüm ana, canım ana
Ağlayalım yana yana
Vermen beni gurbet ele
Dayanamam kötü dile
Gözüm bacı, canım bacı
Ağlayalım acı acı
Vermen beni gurbet ele
Dayanamam kötü dile” (Öztürk, 1961)*

*“Baba gızın çok muydu
Bir gız sana yük müydü
Kör olası emmilerim
Hiç oğlunuz yok muydu
Gız anası gız anası
Hani bunun öz anası
Elimi yuduğum kaplar
Belimi verdiğim dutlar
Aha bugün gidiyorum*

Kına Geleneği Bağlamında Oluşan Sözlü Şiir Ürünlerinin İşlevleri: Gaziantep Örneği

Silip süpürdüğüm yollar

Gız anası gız anası

Elinde mumlar yanası” (Doğan, 1961)

Aidiyeti işlevinin yanında kına gecelerinde bir ağızdan söylenen türküler, oynanan oyunlar grup içinde sosyal uzlaşmayı da sağlamaktadır. Aynı kültüre mensup bireylerin icrada ses davranışlarını belirli bir modele uydurmaları bir anlaşma, ittifak unsurudur (Mirzaoğlu, 2001: 85). Benzer doğrultuda bir başka işlev olarak görülebilen türkülerin ritimlerinin oyuna uygun olması (Mirzaoğlu, 2002: 115) ve bir arada oyuna eşlik edilmesi grup içinde sosyal uzlaşmayı sağlamaktadır. Gaziantep’te oyunlar sözlü ve sözsüz yapıda yer almaktadır. Oyun türküleri diye adlandırılan ürünlerde ezgi, söz ve hareketin uyumundan söz edilebilir. “Allı da Yemenim, Han Esme, Döne, Süt Pişer Ocağında, Mendilim Deste Deste, Kız Emine, Şu Dağın Ardında Duman mı Durdu, İhtiyar Edem” gibi türküler aynı zamanda kadın oyunlarına örnektir. Bunlardan “Şu Dağın Ardında Duman mı Durdu” adlı türkü kına ağıdı olarak da icra edilmektedir. Bu oyun türkülerine Ferruh Arsunar’ın Aliye Soflu’dan derlediği “Han Esme” türküsünün bir bölümü şu şekildedir:

“Yemenim dallanıyor

Ortası ballanıyor

Şu gelin kimin kızı

Geyinmiş sallanıyor

Aman aman Han Esme

Gözleri ceren Esme

Seni çoktan severim

Gel bana sen Han Esme” (Arsunar, 1962: 34-35)

Kına yakma geleneği bağlamında dikkat çeken bir diğer işlev ise “türkülerin icra edildikleri ortamda sosyal ilişkileri, rolleri belirleyici ve pekiştirici” (Mirzaoğlu, 2001: 84) olmasıdır. Kız kınasında katılımcılar genellikle aynı cinsiyettedir. Karma yapıda olmayan, orkestranın veya kasetçalar, CD-çalar gibi elektronik cihazların kullanılmadığı kına eğlencelerini, gelenek içinde yetişmiş, folklorik olgulara hâkim kadınlar yönetir. Bu vasıflara sahip insanlar genellikle aileye yakın çevreden birileri olur veya eğlence bir köyde gerçekleştirilen kına gecesi ise zaten belirli isimler ön plana çıkar. “Kambersiz düğün olmaz” sözünden hareketle gerek fizikî ve sosyal bağlamın düzenlenmesinde, gerekse türkü ve oyunlarda lider kimliğini kazanmış, bunu pekiştiren kadınlar vardır. Bu durum sosyal kimliğin içinde bireysel kimliğin kazanılması olarak değerlendirilebilir. Aynı şekilde A. Lomax’ın icra stili ve kültür üzerine yaptığı çalışmalarda belirlediği, Gaziantep kına türkülerinde de rastlanılan “kadınların bir kişinin öncülüğünde çoklu katılımlı türkü söyleme stili toplumsal düzenin basit politik yapıda olduğu çıkarımını yaptırmaktadır” (Lomax, 1968: IX’dan akt. Mirzaoğlu, 2001: 84-85).

Kına Geleneği Bağlamında Oluşan Sözlü Şiir Ürünlerinin İşlevleri: Gaziantep Örneği

Folklorun bir diğeri işlevi de toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulmak için bir kaçış mekanizması görevini üstlenmesidir. Psikolojik çalışmalara konu olan bu işlevde birey, geleneksel davranış kalıplarına uygun davranıyor olmakla birlikte folklorik ürün vesilesiyle toplumsal ve bireysel baskılardan kurtulma, rahatlama yoluna gitmektedir (Bascom, 1965: 290; Çobanoğlu, 2002: 236). Bu konuda A. Lomax'ın halk şarkılarının stili üzerine yaptığı tasnifteki maddelerden biri de “cinselliğe ilişkin kurallar bütünü ve aile ile çocuklar arasındaki geçerli ilişki biçimi”dir. Araştırmacı seksüel kabule ilişkin olan bu maddeye önem vermiştir (Ferris, 1997: 91). Türkü sözlerinin farklı sebeplere dayanan psikolojik baskıları yansıtması mümkün görünmekle beraber, Lomax'ın iddia ettiği gibi bu baskıların kesin bir şekilde bir ana sebebe bağlanması ve söz konusu kültürlere ait türkü sözlerinde çok gizli bir şekilde ifade edilmesine bütünüyle katılmak mümkün değildir (Mirzaoğlu, 2001: 86). Kabul edilebilir kısmıyla baktığımızda Gaziantep'te icra edilen kına türküsü, ağıt, mani, atışmalarında toplumda bireylerin sosyal ilişkileri içerisinde doğrudan söylenemeyecek ifadelerin, cinsellikle ilgili bireyin bilinçaltındaki saplantılarının, bütün ürünlerde olmasa da, edebî formlarda söze yüklenerek aktarıldığı örnekler mevcuttur:

“Kundurama kum doldu Nanay gülüm nanay
Atmaya kürek gerek Ağrıdı dişim nanay
Nazlı yârin yanında Çok içmişim nanay
Yatmaya yürek gerek Nanay gülüm nanay” (Kaya, 1952)

“Gökte yıldız kümesi kız Emine, Emine
Ağzımda kız memesi yandım kibar Emine.
Dudağın oğul balı kız Emine, Emine
Fırlanıyor arısı yandım kibar Emine.

Ak darı beyaz darı kız Emine, Emine
O yandan aktar beni yandım kibar Emine.
Ağu olsa içerim kız Emine, Emine
Gerdandan akan teri yandım kibar Emine.” (Arsunar, 1962:
31-32)

“Derik saçın iki kat Aman aman Han Esme
Gel birini bana sat Gözleri ceren Esme
Git anana danış gel Seni çoktan severim

Kına Geleneği Bağlamında Oluşan Sözlü Şiir Ürünlerinin İşlevleri: Gaziantep Örneği

Gel bu gece bizde yat Gel bana sen han Esme” (Arsunar, 1962: 35)

Toplumsal baskılardan kaçış işleviyle ilişkili bir şekilde gelin olacak kızın aile bireylerine doğrudan söyleyemeyeceği sözler, tepkisi, eleştirisi türkü formunda aktarılabilir. Benzer bir şekilde kına ve düğün bağlamında bir arada bulunan insanlar, biraz da mizah unsuru katarak birbirlerinin kusurlu gördükleri yanlarını dile getirdikleri maniler ve atışmaları kullanmaktadırlar. Folklorun bu işleviyle, eğlence bağlamında kimseyi incitmeden, tepki çekmeden psikolojik rahatlama sağlanmaktadır:

“Baklavanın dilimi, tut kaynana dilini.”

“Baklavalara fıstıklı, gelinin arkası yastıklı.”

“Aldık oğlumuzu gızıyız, Azrail görsün yüzüyüzü.” (Çelik, 1975)

“İrafa sıçan geldi

Saçını açan geldi

Gözün aydın kaynana

Saçına sıçan geldi” (İspir, 1974)

“Ateş attım ocağa

Şavkı düştü bucağa

Ben yalnız yatamam

Alışmışım kucağa” (Kaya, 1952)

“İhtiyar edeme yatak açtım gül gibi,

Öpmesi yok, sevmesi yok, el gibi,

Ben güzel idim, ben şirin idim, ihtiyara verdiler,

Verdiler de günahıma girdiler.” (Mazırık, 2017: 40)

SONUÇ

Kadının doğuştan aldığı biyolojik kimliği, toplumsal yaşamda kendisine verilen sosyal kimliğin de çerçevesini çizmiştir. Bu kimliğin kadındaki olumu ve olumsuz yönleri folklorik ürünlerde görülmektedir. Özellikle insan yaşamında önemli bir evre olan geçiş dönemleriyle ilgili ortaya çıkan uygulamalarda ve sözel metinlerde kadının sevinci, mutluluğu yansıdığı gibi ağırlıklı olarak olumsuzluklar dile getirilmektedir. Bunların aynı cinsiyetten insanlarla bir arada olunan

Kına Geleneği Bağlamında Oluşan Sözlü Şiir Ürünlerinin İşlevleri: Gaziantep Örneği

bağlamalarda daha rahat ifade edildiğini belirtmek gerekir. Bu bağlamlardan biri de kız evinde gerçekleştirilen kına geceleridir. Gaziantep'te kız kınası bağlamında icra edilen sözlü edebiyat ürünlerinin kadın için ifade ettiği anlamlar, yüklendiği işlevler geleneksellik çizgisinde görülmektedir.

Folklor ürünlerinde işlev konusunda yapılan çalışmaların önemi, “folklor ürünlerinin sosyal ilişkilerin bir yansıması, bağımlısı veya paraleli değil, bizzat sosyal ilişkilerin aslı teşkil edicisi ve teşkil ediş yollarının ne olduğunu aydınlatmış olmasıdır” (Bauman, 2000: 48). Bu doğrultuda kına bağlamındaki sözlü şiir ürünlerinin oluşum yolları toplumsal, kültürel, sosyal psikolojik, psikolojik nedenlerle açıklanabilir. İnceleme sonucunda folklorik ürünlerin tespit edilen işlevleri ana hatlarıyla şu şekildedir: eğlence, zaman birleştiricilik, eğitim, kültürü kuşaktan kuşağa taşınma, değer yargılarının aktarımı, iletişim, iletişimle birlikte yeni ailelerin temelini atılması, geleneksellik çizgisinde ferdî yaratıcılığa imkân verme, aidiyet ve güvenlik, sosyal uzlaşma sağlama, sosyal ilişkileri ve rolleri belirleme, toplumsal ve kişisel baskılardan kaçıp kurtulmak için bir kaçış mekanizması olma.

Sonuç olarak geleneğin içinde barındırdığı değişim kavramının geleneksel uygulamaları yok edici boyutta olmaması için yukarıda sıralanan işlevlerin yerine getirileceği bağlamın oluşturulmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Belediyeler, düğün salonlarına alternatif olarak geleneksel konaklardan uygun olanlarını kına geceleri için düzenleyebilir. Şehir merkezinde restore edilen Gaziantep evleri buna müsaittir. Belki tüm şehrin ihtiyacı karşılanamaz, ancak örnek uygulamalarla gelenek bağlamından kopartılmadan yaşatılabilir. Küreselleşme ve popüler kültürün yoğun istilasının köylere kadar ulaştığı bu dönemde; şehir merkezinde ve taşrada düğün salonu bağlamında mevsimlik hit şarkılarla dans eden gençlerin bir taraftan da geleneksel kültür kodlarıyla donatılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Arsunar, F. (1962). *Gaziantep Folkloru*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Barbarosoğlu, F. K. (1994). “Modernleşme Sürecinde Moda-Zihniyet İlişkisi”, Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Bascom, W.(1965). “Four Fonction of Folklore”, *The Study of Folklore*, ed. Alan Dundes, N.J., Englerood Clifts: Printice-Hall inc.
- Başgöz, İ. (1996). “Protesto: Folklorun Beşinci İşlevi(Fonksiyonu)”, *Folkloristik - Prof. Dr. Umay Günay Armağanı*, Ed. Özkul Çobanoğlu-Metin Özarlan. Ankara: Feryal Matbaacılık.
- _____ (2008). *Türkü*, İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Bauman, R. (2000). “Folklor”, Çev.: Özkul Çobanoğlu, *Folklor/Edebiyat*, VI, 2000/4: 43-51.
- Boratav, P. N. (1968). “Halk Şiiri” (Çev: Bilge Karasu), *Türk Dili Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı*, C. XIX, S. 207, 299-340.

Kına Geleneği Bağlamında Oluşan Sözlü Şiir Ürünlerinin İşlevleri: Gaziantep Örneği

- Çobanoğlu, Ö. (2002). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Dâi, A. (2007). *Gaziantep Evlenme Âdetleri*, Ankara: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Dundes, A. (1998). "Halk Kimdir?", Çev.: Metin Ekici, *Millî Folklor*, S.37: 139-153.
- Duygulu, M. (1995). *Gaziantep Türküleri*, İstanbul: Sistem Ofset.
- Eker, G. Ö. (1998). "Türk Düğün Geleneği İçinde Karakeçili Türk Düğünü", Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- _____ (1999). "Bayburt Manilerinden Hareketle İletişimde Yüklendiği Fonksiyonla Mani Söyleme Geleneği", *Millî Folklor*, S.44, 105-114.
- Ekici, S.(1995). "Gaziantep'in Islahiye İlçesi Halk Müziği Üzerine Bir Araştırma", *Millî Folklor*, S.26, 31-33.
- _____ (1997). "Gaziantep'te Kına Yakma Geleneği ve Kına Türküleri", *V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, Halk Müziği, Oyun, Tiyatro, Eğlence Seksiyon Bildirileri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- _____ (2013). *Gaziantep-Barak Müzik Kültürü*. Gaziantep: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Er, T. (1982). "Kına Türkülerinde Halkımızın Evlilik Felsefesi", *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, C. IV, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 157-168.
- Ercan, A. M. (2002). "Gelibolu Yarımadası'nın Geçiş Dönemi Âdetleri Üzerine Bir İnceleme", Yayınlanmamış doktora tezi, Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Erdemir, A. D. (1987). "Kınanın Türk Tıbbi Folklorundaki Yeri ve Modern Tıp Bakımından Bazı Sonuçlar" *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Erdener, Y. (1992a). "Çoksesli Müzikle Endüstrileşme Arasındaki İlişkiler", *Türk Halk Musikisinde Çeşitli Görüşler*, ed. Salih Turhan, Ankara: Kültür Eserleri: 179, 98-104.
- _____ (1992b). "Kültür ve Müzik", *Türk Halk Musikisinde Çeşitli Görüşler*, ed. Salih Turhan, Ankara: Kültür Eserleri: 179, 273-276.
- Ergin, M. (1998). *Dede Korkut Kitabı*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Ferris R. W. (1997). "Halk Şarkıları ve Kültür: Charles Seeger ve Alan Lomax", Çev.: F. Gülay Mirzaoğlu. *Millî Folklor*, C.5, S.34, 87-93.
- Görkem, İ. (2001). *Türk Edebiyatında Ağıtlar- Çukurova Ağıtları*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Kına Geleneği Bağlamında Oluşan Sözlü Şiir Ürünlerinin İşlevleri: Gaziantep Örneği

- Güccylioğlu, E. (1965). “Gaziantep’te Halk Türkülerinden Derlemeler”, **Gaziantep Kültür Dergisi**, C.8.
- Güçyetmez, C. (1958). *Gaziantep Manileri ve Türküleri*, Gaziantep: Gaziyurt Matbaası.
- Kalafat, Y. (1998). *Kuzey Azerbaycan – Doğu Anadolu ve Kuzey Irak’ta Eski Türk Dini İzleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını.
- Korkmaz, M. K. (1999). “Elli Yıl Önceki Gaziantep’te Gelin ve Damat”, **Millî Folklor**, S. 42, 92-95.
- Köylüoğlu, A. (2009). *Kadim Şehir Gaziantep*, İzmir.
- Mavi, P. (2009). “Gaziantep Yöresi Kına Geleneği ve Kına Türküleri”, Bitirme Ödevi, Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi.
- Mazırık, Ö. (2017). “Gaziantep Türküleri Üzerine Halk Bilimsel Bir İnceleme”, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi.
- Mirzaoğlu, G. (2001). “Türkülerin İşlevleri ve Zeybek Türküleri”, **Türkbilig**, 2001/2: 76-91.
- _____ (2002). “Yapısal ve İşlevsel Açından Atma Türkü İcrâ Geleneği”, *Uluslararası Tarih-Dil-Edebiyat Sempozyumu Bildirileri*, II, Trabzon: 103-120.
- _____ (2005). “Türkülerde Mitolojik Unsurlar”, **Türkbilig**, 2005/10: 34-53.
- Özbek, M. (1994). *Folklor ve Türkülerimiz*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Şişman, B. (2017). *Türk Kültüründe Evlilik*, Ankara: Kurgan Edebiyat.
- Titon, J. T. (2006). “Müzik, Halk ve Gelenek”, *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 1.*, ed. M. Öcal Oğuz vd., Ankara: Geleneksel Yayınları, 395-399.
- Tokuz, G. (2004). *20. Yüzyılda Gaziantep’te Eğlence Hayatı*, Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Yayınları.
- Varvar, M. (2010). “Çankırı’da Kına, Nişan ve Düğün Geleneği”, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Yakıcı, A. (2007). *Halk Şiirinde Türkü*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yaldızkaya, Ö. F. (2011). “Kına Ağıtları”, <http://www.turkuler.com/yazi/kina.asp> ET. (25.12.2011).
- Yıldırım, D.(1998). *Türk Bitiği*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sözlü Kaynaklar**
- Çelik, H. (1975). Gaziantep, Ev Hanımı.
- Doğan, F. (1961). Gaziantep, Ev Hanımı.

Kına Geleneği Bağlamında Olusan Sözlü Siir Ürünlerinin İşlevleri: Gaziantep Örneği

İspir, E. (1974). Gaziantep, Ev Hanımı.

Katarcı, Ő. (1923). Gaziantep, Ev Hanımı.

Kaya, E. (1952). Gaziantep, Ev Hanımı.

Öztürk, D. (1961). Gaziantep, Ev Hanımı.

Cilt: 6, Sayı: AGP Özel Sayısı, Ekim 2018 / Volume: 6, Issue: AGP Special Issue , October 2018

İLKÖĞRETİMİN İKİNCİ KADEME ÖĞRENCİLERİNİN ANA-BABADAN ALGILADIĞI PSİKOLOJİK KONTROLÜN KENDİNİ BELİRLEME DÜZEYİ VE SOSYAL GİRİŞKENLİKLE İLİŞKİSİ¹

The Relationship Between Psychological Control, SelfDetermination and Assertiveness Type

Yeliz KINDAP TEPE²
Betül DELİSER³
Gülnur KUZAN⁴
Rabia İSLAMOĞLU⁵

ÖZ

Kendini belirleme bireyin eylemlerini başlatması, sürdürmesi, sonlandırması ve davranışlarını kendi iradesiyle düzenleyebilmesi olarak tanımlanmaktadır. Son yıllarda kendini belirlemenin ergen gelişimi üzerindeki olumlu etkisi sıklıkla incelenmektedir. Ancak ebeveynlerden algıladığı psikolojik kontrol, kendini belirleme düzeyi ve ergenin farklı alanlardaki girişkenliği arasındaki ilişkiyi incelendiği bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle araştırmada öğrencilerin anne babadan algıladığı psikolojik kontrolün, kendini belirleme ve kişilerarası ilişkilere katılım, yetişkinlerle ilişkilere katılım ve sosyal gruba katılım girişkenlik tipleriyle ilişkisi incelenecektir. Araştırma örneklemini, Sivas ilinde ilköğretim ikinci kademedeki öğrenim gören 126'sı (%47.9) kadın ve 137'si (%52.1) erkek olmak üzere toplamda 263 kişi oluşturmuştur. Katılımcıların yaş ortalaması 11.29'dur ($S = 10.81$, ranj = 9-13). Veri toplama araçları olarak, Psikolojik Kontrol Ölçeği, Kendini Belirleme Ölçeği ve Ergenin Sosyal Girişkenliği Ölçeği kullanılmıştır. Yapılan hiyerarşik regresyon analizi sonucunda ergenin kişilerarası ilişkilere katılımını ve sosyal gruba katılımını annenin eğitim düzeyi ve

¹ Oral presentation at 11th International AGP Conference on Humanities and Social Sciences. Malta

² Dr. Öğretim Üyesi Yeliz KINDAP TEPE, Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü, Türkiye, e-posta: yelizkindap@gmail.com telefon: 0532 490 18 27

³Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü lisans öğrencisi, Betull-58@hotmail.com

⁴Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü lisans öğrencisi, glnrkzn45@hotmail.com

⁵Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü lisans öğrencisi, rbslmgl@gmail.com

İlköğretimin İkinci Kademe Öğrencilerinin Ana-Babadan Algıladığı Psikolojik Kontrolün Kendini Belirleme Düzeyi Ve Sosyal Girişkenlikle İlişkisi

ergenin kendini belirleme düzeyinin pozitif yönde; ana babanın psikolojik kontrolünün (saymazlık) ve ergenin yaşının negatif yönde yordadığı; buna karşı yetişkinlerle iletişime katılımını ergenin yaşının negatif yönde, anne eğitim düzeyinin ise pozitif yönde yordadığı bulunmuştur. Sonuçta ergenin ana babadan algıladığı psikolojik kontrolün ergenin farklı alanlardaki girişkenliğini zedelediği, kendini belirleme düzeyi yüksek olan ergenlerin farklı alanlardaki girişkenliklerinin arttığı; yine annenin eğitim düzeyinin ergenlerin girişkenliğini artırıcı bir unsur olduğu ve ergenin yaşının ergen girişkenliğinde önemli bir belirleyici olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Psikolojik Kontrol, Kendini Belirleme, Girişkenlik Tipleri

ABSTRACT

Self-determination is defined as an individual's ability to start, sustain and end one's actions, and regulate one's behaviors by one's own will. The positive effect of self-determination on adolescent development has been frequently investigated in recent years. Nevertheless, no study that investigates the relationship between the psychological control perceived from parents and the level of self-determination and the assertiveness of adolescents in different areas has been encountered. Therefore, the relationship between the psychological control perceived by students from their parents, and self-determination and participation in interpersonal relations, participation in relations with adults and the participation in the social group with assertiveness types will be investigated in the study. The research sample consists of 263 individuals in total, 126 (47.9%) of whom are female and 137 (52.1%) are male, studying at the second grade of a primary school in Sivas province. The average age of the participants is 11.29 years (SD = 10.81, range = 9-13). The Psychological Control Scale, Self-Determination Scale, and Social Assertiveness of the Adolescent Scale were used as data collection tools. As a result of the hierarchical regression analysis conducted, it was found out that the educational level of the mother and the self-determination level of the adolescent positively predict the participation of the adolescent in interpersonal relations and social group, and the psychological control (disrespect) of parents and the age of the adolescent negatively predict it, while the age of the adolescent negatively predicts the participation in communication with adults, and the educational level of the mother positively predicts it. In conclusion, it was observed that the psychological control perceived by adolescents from their parents harms the assertiveness of adolescents in different areas, the assertiveness of adolescents with the high level of self-determination increases in different areas, and the educational level of the mother is an element that increases the assertiveness of adolescents, and the age of the adolescent is an important determinant in adolescent assertiveness.

Keywords: Psychological Control, Self-Determination, Types of Assertiveness

Giriş

İlköğretimin İkinci Kademe Öğrencilerinin Ana-Babadan Algıladığı Psikolojik Kontrolün Kendini Belirleme Düzeyi Ve Sosyal Girişkenlikle İlişkisi

Ergenliğin önemli gelişimsel görevlerinden biri olan özerklik Kendini Belirleme Kuramı'nın (KBK) temel ilgi alanlarından biridir. Kurama göre özerklik bireyin eylemlerini başlatması, sürdürmesi, sonlandırması, davranışlarını kendi iradesiyle düzenleyebilmesi; bir başka deyişle, kendi kendini belirleyebilmesi olarak tanımlanmaktadır. Kuramda yaşamın ilk yıllarından itibaren birey için üç temel psikolojik ihtiyaçtan söz edilmektedir. Bunlar; özerklik (autonomy), ilişkisellik (relatedness) ve yeterlik (competence) ihtiyaçlarıdır (Deci ve Ryan, 2000; Ryan ve Deci, 2000; Ryan, Deci ve Grolnic, 1995). Özerklik, kişinin benlik tarafından onaylanan ve benlikle bütünlük içinde olan davranışlarını sergileme ihtiyacıdır ve kişinin davranışları başlatma, sürdürme ve son vermeyle ilgili tercih, onay ve irade hissini deneyimlemesi olarak kavramsallaştırılmaktadır (Deci ve Ryan, 2000). Kuramda ele alınan ikinci temel psikolojik ihtiyaç ilişkiseldir. İlişkisellik ihtiyacı, diğerlerinden algılanan sıcaklık ve bakımın (ilginin) bir sonucu olarak ortaya çıkan genel bir ait olma duygusu olarak tanımlanmaktadır (Baumeister ve Leary, 1995; Deci ve Ryan, 1991). Son ihtiyaç olan yeterlik ise sosyal ve fiziksel dünyayla etkileşiminde bireyin etkili olduğu duygusunu hissetmesi olarak tanımlanmaktadır (Deci, 1975; White, 1959). Anılan üç temel psikolojik ihtiyacın çevre tarafından desteklenmesinin sosyal gelişim, akademik gelişim ve bireyin psikolojik iyi olma haline katkıda bulunduğu öne sürülmektedir (Ryan, 1995; Ryan, Deci ve Grolnic, 1995, sayfa 624). KBK'ya göre sosyal çevre, özellikle de ebeveynler, davranışların kontrollü değil de özerk olarak düzenlenmesini engelleyici ya da iyileştirici bir rol oynayabilmektedir (Deci, Eghrari, Patrick ve Leone, 1994; Grolnick, Deci ve Ryan, 1997). Bu noktada kuram özerkliği destekleyici ve kontrol edici çevre (sosyalizasyon) kavramlarını temel almaktadır. Bu çalışmada özerkliği kontrol edici çevre özelliklerinden biri olarak tanımlanan psikolojik kontrole odaklanılmış, psikolojik kontrolün kendini belirlemeyle ve ergenlik dönemindeki sosyal yeterliğin önemli bir göstergesi olarak değerlendirilen girişkenlik düzeyiyle ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Özerkliği destekleyici çevrenin aksine, kontrol edici çevre bireylerin düşünce, davranış ya da özellikle hislerinin baskı yoluyla kontrol edilmesi olarak tanımlanmaktadır. KBK'yla ilgili yazında ebeveynin psikolojik kontrol, özerkliği kontrol edici çevrenin önemli bir göstergesi olarak ele alınmaktadır (Assorr, Roth ve Deci, 2004; Soenens ve Vansteenkiste, 2005). Psikolojik kontrol “çocuğun duygusal ve psikolojik ihtiyaçlarına duyarlı olmayan, özerklik geliştirmesini ve bağımsızlığını engelleyen sosyalleştirme” olarak tanımlanmaktadır (Barber, 1996, sayfa, 3299). Psikolojik kontrol, ebeveynin kendi amaç ve isteklerinin baskın olduğu, çocuğun kendini ifade etmesini engelleyen, psikolojik ihtiyaçlarına duyarlı olmayan, özerklik geliştirmesine ve bağımsızlığına müdahale eden davranış ve uygulamalar olarak tanımlanmaktadır (Barber ve Harmon, 2002; Pettit, Laird, Dodge, Bates ve Criss, 2001). Çocuğuna psikolojik kontrol uygulayan ebeveynler çocuğun davranışlarını kendi isteklerine göre değiştirmekte, kontrol altında tutmakta ve çocuğun düşüncelerine müdahale ederek kısıtlamaktadır. Bu durum ebeveyn-çocuk ilişkisine zamanla zarar verebilmektedir. Psikolojik kontrol uygulayan ebeveynler çocuğu suçlu hissettirme, mahcup etme ya da sevgiyi esirgeme gibi uygulamalarla çocukta içsel baskı yaratarak onun benliğini ve davranışlarını bu baskının bir sonucu olarak

İlköğretimin İkinci Kademe Öğrencilerinin Ana-Babadan Algıladığı Psikolojik Kontrolün Kendini Belirleme Düzeyi Ve Sosyal Girişkenlikle İlişkisi

düzenlemesine yol açmaktadır (Assor, Roth ve Deci, 2004; Barber ve ark., 2005b). Dolayısıyla hem ergenlerde hem de çocuklarda ebeveynin uyguladığı psikolojik kontrol içselleştirme ve dışsallaştırma problem davranışları için risk oluşturmaktadır (Barber, 1996; Barber ve Harmon, 2002; Conger, Conger ve Scaramella, 1997; Fuligni ve Eccles, 1993; Goldstein, Davis-Kean ve Eccles, 2005; Soenens, Vansteenkiste, Luyten, Duriez ve Goossens, 2005). Ayrıca psikolojik kontrolün sosyal gelişim üzerindeki doğrudan bozucu etkisi incelenmiş, psikolojik kontrol uygulayan ebeveynlerin çocuklarının yalnızlık düzeyinin yüksek (Soenens, Vansteenkiste, Duriez ve Goossens, 2006a); akrandan algıladığı sosyal desteğin düşük olduğu gösterilmiştir (Karavasilis, Doyle ve Markiewicz, 2003). Psikolojik kontrolün girişkenlikle ilişkisini ele alan araştırmalar incelendiğinde ana babadan psikolojik algılanan psikolojik kontrolün ergenlerin girişkenliğini engellediği gösterilmiştir (Barber ve Erickson, 2001; Kindap, 2011).

Sosyal yeterlilik, uyarlanabilir, sağlıklı ve üretken sosyal işlevselliğin göstergesi olarak düşünülen toplumsal davranışların sayısız biçimini kapsayan geniş bir terimdir. Sosyal olarak yetkin ergenler, diğer yandan, sosyal dünyalarıyla ilgilenen, sosyal sorumluluk bilincine sahip, sosyal sorumluluk taşıyan, sosyal davranan, dost canlısı, başkalarının işini kolaylaştıran, kendini belirleyen ve kişisel hedeflerini başkalarının hedefleriyle dengelemeyi öğrenenler kişilerdir (Baumrind, 1978; Crocckenberg, Jackson ve Langrock, 1996; Garmezy, 1971; McGhee ve Williams, 1991; Pandina, Labouvie, Johnson ve Raskin White, 1990). Araştırmalarda ergenlikteki sosyal yeterliliğin iki özel boyutuna odaklanmaktadır; bu iki boyut da ergenlerin sosyal etkileşimi başlatma yani girişkenlik düzeyinin derecesini belirtmektedir. İlk olarak, çalışmalarda ev dışındaki akranlar ve yetişkinlerle olan kişilerarası ilişkilerdeki girişkenlik ele alınmaktadır. Diğer bir deyişle, ergenlerin diğer bireylerle ne ölçüde etkileşimde buldukları ve bu etkileşimleri ne ölçüde sürdürdükleri incelenmektedir. Dolayısıyla kişilerarası ilişkilerdeki bu tür girişkenlikler ergenlerin sosyal yeterliliğinin ölçülmesinde yaygın olarak kullanılmaktadır (bkz., Bartle-Haring ve Sabatelli, 1997; Levenson ve Gottman, 1978; Scheier ve Botvin, 1998; Schneider ve Younger, 1996). İkinci olarak araştırmalarda grup içi etkileşimlerdeki girişkenlik düzeyi, özellikle okul temelli grup faaliyetlerine katılım derecesi incelenmektedir. Resmi sosyal organizasyonlara katılım da ergen sosyal yeterliliğinin bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir (bkz., Chung ve Elias, 1996; Crocckenberg ve ark., 1996).

Ergen sosyal yeterliliğine odaklanmanın insan gelişimini ve işleyişini anlamada önemli olmasının çeşitli nedenleri vardır. Çocukların ergenliğe doğru ilerledikçe ve çocukluklarının çoğunlukla aile bağlamı, akranlarıyla sosyal paylaşım ağlarında ve topluluk ve okul ortamlarında etkileşimi kapsayacak şekilde genişlediğinden, genellikle daha sık ve daha uzun sürelerle sosyal ağlara maruz kalırlar. Bu yeni toplumsal zorlukların başarıyla mücadelesi, ergenleri daha sonraki gelişimsel zorlukların üstesinden gelmek için beceri ve güven ile donatabilen ergenlik döneminin önemli bir görevidir (Bartle-Haring ve Sabatelli, 1997; Luthar, 1995). İlgili alanda yapılan araştırmalarla ergenlerin hayatında sosyal yeterliliğin önemi ortaya konmuştur. Örneğin, yapılan araştırmalarda sosyal yeterlilik eksikliği, mutsuzluk, öğrenme güçlüğü, davranış bozuklukları, dışsallaştırma ve içselleştirme

İlköğretimin İkinci Kademe Öğrencilerinin Ana-Babadan Algıladığı Psikolojik Kontrolün Kendini Belirleme Düzeyi Ve Sosyal Girişkenlikle İlişkisi

sorunları ve okul performansının düşüklüğü ile ilişkili bulunmuştur (McGhee ve Williams, 1991, Finger ve Silverman, 1966; Levendosky, Okun ve Parker, 1995; Scheier ve Botvin, 1998). Sosyal girişkenlikle ilgili bir diğer konu ise çocuğun girişkenliğinin ebeveynlik uygulamalarıyla ilişkisidir. Yapılan araştırmalarda sosyal girişkenliği yüksek olan ergenlerin ve çocukların ebeveynlerinin güvenli bağlanma özellikleri sergiledikleri (Weinfeld, Ogawa ve Sroufe, 1997) ilişkisel oldukları (Lapsley,Rice ve FitzGerald,1990; Youniss, 1983); düşük duygusal tepkiselilik (Bartle-Haring ve Sabatelli, 1991); daha az düşmanlık (O'Connor, Hetherington ve Clingempeel, 1997) tepkilerinde buldukları; destekleyici, yakın ve daha düşük ceza ve kontrol uyguladıkları görülmüştür (Amato, 1989; Maccoby ve Martin, 1983; Rollins ve Thomas, 1979).

Anne tutumlarını reddedici ve aşırı korumacı algılayan çocukların atılganlık düzeyleri düşmekte iken anne tutumlarını duygusal anlamda sıcak algılayan çocukların atılganlık düzeyleri artmaktadır (Erdoğan ve Uçukoğlu, 2011). Sosyal girişkenlik için önemli bir kavram olan toplumsal katılım; bireylerin kendilerini de ilgilendiren toplumsal konularda sorumluluk alıp söz hakkını kullanabilmesi, gündemden haberdar olması, kendini bulunduğu toplumun bir üyesi olarak görmesi, vatandaşlık hak ve getirilerini kullanabilmesi, seçilen insanlara güven duyması, toplumsal konularda bilgili olması, değerlerine sahip çıkması, öz yeterlik becerilerine sahip olması, toplumsal özel program, projelere dahil olmaları ve karar mekanizmalarını etkilemeleridir (Çok ve Akfırat, 2010). Ülkemizde girişkenlikle ilgili araştırmalar incelendiğinde sıklıkla atılganlığın incelendiği görülmüştür. Yapılan bir araştırmada ilköğretim 5. Sınıf öğrencilerinin atılganlık puanları sosyal etkinliklere katılıp - katılmama durumuna göre incelenmiş; sosyal etkinliğe katılan öğrencilerin atılganlık puanları, katılmayanlara göre anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Araştırma sonucunda sosyal etkinliğe katılanlar lehinde anlamlı bir farklılaşma tespit edilmiştir. Öğrencilerin atılganlık puanları akademik yönden başarılı olup olmamalarına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır (Ateş, 2013). Araştırma bulgularına göre genel olarak, çocuğun algılama biçimi ve sosyal etkinliğe katılıma isteğinin atılganlıkla ilişkili olduğu bulunmuştur.

Bu araştırmada ilköğretimin ikinci kademe öğrencilerinin ana-babadan algıladığı psikolojik kontrolün, kendini belirleme, kişilerarası ilişkilere katılım, yetişkinlerle ilişkilere katılım ve sosyal gruba katılım girişkenlik tipleri ile arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda şu sorulara yanıt aranmıştır: Ergenlerin ana babadan algıladığı psikolojik kontrolü, sosyal girişkenliği ve kendini belirleme düzeyi cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır? Ergenlerin ana babadan algıladığı psikolojik kontrol ile kendini belirleme düzeyi ve sosyal girişkenliği arasında ilişki var mıdır? Ergenlerin ana babadan algıladığı psikolojik kontrol ile sosyal girişkenliği arasında ilişkiye kendini belirleme düzeyi aracılık etmekte midir?

İlköğretimin İkinci Kademe Öğrencilerinin Ana-Babadan Algıladığı Psikolojik Kontrolün Kendini Belirleme Düzeyi Ve Sosyal Girişkenlikle İlişkisi

Yöntem

Örnekleme

Araştırmanın örneklemini Sivas ilinde iki özel bir devlet ilköğretim okulunda ikinci kademedeki öğrenim gören ve araştırmaya gönüllü olarak katılan 126 (%47.9) kadın ve 137 (%52.1) erkek olmak üzere toplam 263 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmaya Yaş aralığı 9-13 olan ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin yaş ortalaması 11.29'dur ($S = 10.81$). Öğrencilerin anne eğitim düzeyi incelendiğinde 28'i (%10.9) ilköğretim, 31'i (%12.1) ortaokul, 56'sı (% 21.9) lise, 109 (%42.6) üniversite, 32'si (%12.5) lisansüstü olduğu bulunmuştur. Baba eğitim düzeyi incelendiğinde ise 8'i (%3.1) ilköğretim, 26'sı (%10.2) ortaokul, 45'i (%17.7) lise, 133'ü (%52.4) üniversite, 42'si (%16.5) lisansüstü olduğu bulunmuştur.

Veri Toplama Araçları

Psikolojik Kontrol Ölçeği (Psychological Control Questionnaire). Ebeveynlerin ergen üzerinde uyguladığı psikolojik kontrolü ölçmek amacıyla Barber, Xia, Olsen, Mcneely ve Bose (2012) tarafından gençlerden alınan bilgilerle kültürlerarası olarak geliştirilen 8 maddeden oluşan (örn., “Annem / babam bir birey olarak bana saygı duymaz – konuşmama izin vermez, diğerlerini bana tercih eder”) Psikolojik Kontrol - Saymazlık Ölçeği kullanılmıştır. Orijinal ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları .83 ile .90 arasında değişmektedir (Barber ve ark., 2012). Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışması Sayıl ve Kındap (2010) tarafından yapılmış, Barber ve arkadaşlarının elde ettiği faktör yapısına benzer ve ağırlıklı olarak kültürlerarası maddelerden oluşan yeni bir boyut elde edilmiştir. Ölçek dört dereceli olarak (1 = annemin/babamın özelliklerine hiç benzemiyor, 4 = annemin/babamın özelliklerine çok benziyor) değerlendirilmektedir. Ölçekten elde edilen yüksek puan anne ya da babanın psikolojik kontrol uygulamalarının yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı ergen bildirimine göre anne formu için .85, baba formu için .89 olarak bulunmuştur. Bu araştırma kapsamında ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı anne formu için .85, baba formu için .86 olarak bulunmuştur.

Kendini Belirleme Ölçeği (The Self-Determination Scale: SDS). Araştırmada ilköğretim birinci kademedeki çocukların kendini belirleme düzeylerini ölçmek amacıyla Sheldon ve Deci (1996) tarafından kendini belirleme hususundaki bireysel farklılıkları belirlemek amacıyla geliştirilen Kendini Belirleme Ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçek çocukların kendilik hissini belirleyen “benlik farkındalığı” ve seçimlerini kendi iradeleriyle mi yoksa iradeleri dışında mı yapmış oldukları algısını değerlendiren “algılanan seçim” alt boyutlarından oluşmaktadır. Ölçekte maddeler iki seçeneğe olarak yer almakta ve beş derece üzerinden değerlendirilmektedir. Ölçekti “Ne yapmak istediğime kendim karar veririm” gibi olumlu, “Yaptığım şeyler, çoğu kez benim seçimim olmayan şeylerdir.” Gibi olumsuz maddeler yer almaktadır. Ölçekten alınan puanla kendini belirleme düzeyi doğru orantı gösterir. Farklı örneklemlerde yapılan araştırmalarda ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısının .85 ile .93 arasında değiştiği gösterilmiştir (Sheldon ve ark., 1996). Ölçeğin uyarlama çalışması Kart Ersoy ve Güldü (2008) tarafından

İlköğretimin İkinci Kademe Öğrencilerinin Ana-Babadan Algıladığı Psikolojik Kontrolün Kendini Belirleme Düzeyi Ve Sosyal Girişkenlikle İlişkisi

üniversite öğrencileri üzerinde yapılmış olup, ölçeğin her iki alt boyutunun Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .70 olarak bulunmuştur. Bu araştırma kapsamında ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .79 olarak bulunmuştur.

Ergenin Sosyal Girişkenliği Ölçeği (Adolescent Social Initiative). Araştırmada katılımcıların sosyal girişkenlikleri, Barber ve Erickson (2001) tarafından geliştirilen ölçekle incelenmiştir. Ergenin akranlarıyla, ev dışındaki yetişkinlerle ve grup içindeki sosyal etkileşimlerini belirleyebilmek için kullanılan ölçek, on üç maddeden oluşmakta ve ölçek 5 derece üzerinden değerlendirilmektedir (örnek madde: “Öğretmenlerim ve okulda bulunan diğer yetişkinlerle ders dışı konularda sohbet ederim”; 1- hiç doğru değil, 5- her zaman doğru). Türkçeye uyarlaması Kındap (2011) tarafından yapılan ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .83 olarak bulunmuştur. Bu araştırma kapsamında Ergenin Sosyal Girişkenliği Ölçeği'nin boyutlarının Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı tüm ölçek için .78, sosyal gruba katılım alt boyutu için .70, kişilerarası ilişkiye katılım alt boyutu için .67, yetişkinlerle ilişkilere katılım alt boyutu için .72'dir.

İşlem

Araştırmanın uygulamaları, okul idaresince uygun bulunan ders saatlerinde öğrencilerle toplu olarak gerçekleştirilmiştir. Öğrencilere araştırmanın kapsamıyla ve uygulamayla ilgili yönergeler verildikten sonra kimliklerinin gizli kalacağı ve gönüllülüğün esas alındığı belirtilmiştir. Öğrencilerden kişisel bilgi formuna isim ve öğrenci numaralarını belirtmeleri istenmiştir. Uygulama tek oturumda (toplam olarak 15-20 dakika) tamamlanmıştır.

Bulgular

Sosyal Girişkenlik Ölçeği Faktör Analizi Sonuçları

Bu araştırma kapsamında Sosyal Girişkenlik Ölçeğinin faktör yapısı temel bileşenler analiziyle incelenmiş. Özdeğeri 1'den büyük olan dört faktör elde edilmiştir. Bu faktörlerin özdeğerleri sırasıyla 3.60, 1.60, 1.42 ve 1.03 şeklindedir. Dört faktörlü çözümlene dikkate alınarak maddeler varimax rotasyonu kullanılarak 4 faktöre zorlandığında son faktörün faktör analizi sayıtlarını (bir faktörün en yüksek madde faktör yükünün .50'nin altında olmaması, son faktördeki en az ikiden fazlasının çift yük almaması) karşılamadığı görülmüş ve maddelerin üç faktöre zorlanmıştır. Analiz sonucunda orijinal ölçekte kişilerarası ilişkilere girişkenlik (katılım) olarak tanımlanan maddelerin iki ayrı faktörde yük aldıkları görülmüş ve anılan iki faktör Kişilerarası İlişkilere Katılım (KİK) ve Yetişkinlerle İlişkilere Katılım (YİK) olarak isimlendirilmiştir. Ölçeğin madde faktör yükleri Tablo 1'de sunulmaktadır.

İlköğretimin İkinci Kademe Öğrencilerinin Ana-Babadan Algıladığı Psikolojik Kontrolün Kendini Belirleme Düzeyi Ve Sosyal Girişkenlikle İlişkisi

Tablo 1.

Sosyal Girişkenlik Ölçeğinin Varimax Rotasyonu Sonrası Faktör Örüntüsü

Değişkenler	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 2
	SGK	KİK	YİK
3. Arkadaşlarımla duygularımı ve fikirlerimi paylaşıyorum.	.79	.14	.04
10. Arkadaşıma sevgi ve yakınlık gösteririm.	.79	.19	.03
1. Arkadaşlarımla konuşmaktan ve bir şeyler yapmaktan hoşlanırım.	.69	-.12	.19
8. Anlamadığım bir konu olduğu zaman sınıfta sorular sorarım.	.44	.30	.14
7. Yardıma ihtiyacı olan (okulda bir yer arayan, yol soran, vb.) öğrencilere yardım ederim.	.42	.18	.05
6. Okul yıllığında, gazetesinde, yılsonu gösterilerinde ve ulusal bayramlarda aktif görev alırım.	.14	.81	.10
9. Okuldaki tiyatro, drama ya da bando gibi etkinliklere aktif olarak katılırım.	.12	.76	.06
4. Kulüplere, eğitici kollara ve topluluklara aktif olarak katılırım.	.03	.65	.25
11. Sınıf başkanlığı ya da okul yönetimiyle ilgili öğrenci birliklerinde aktif olarak yer alırım.	.23	.53	.07
13. Öğretmenlerimle ve okulda çalışanlarla rahatça şakalaşırım.	.05	-.02	.80
5. Okulda öğretmenlerim ve diğer çalışanlarla ders dışı konularda sohbet ederim.	.10	.15	.78
2. Okuldaki yetişkinlerle (öğretmenler, hizmetliler, vb.) sohbet ederim.	.05	.29	.74
12. Sınıf içi tartışmalara katılırım.	.29	.10	.43
Özdeğer	3.62	1.60	1.42
Açıklanan Varyans	27.85	12.34	10.91
Alfa Katsayısı	.67	.70	.68

SGK: Sosyal Gruba Katılım, KİK: Kişilerarası İlişkilere Katılım, YİK: Yetişkinlerle İlişkilere Katılım

Cinsiyet Farklılıklarıyla İlgili Analiz Sonuçları

Araştırmada ele alınan değişkenlerde gözlenen cinsiyet farklılıklarını belirleyebilmek için yaşın kontrol edildiği MANCOVA yapılmıştır. Araştırmada ele alınan değişkenleri (Sosyal gruba katılım, kişilerarası ilişkilere katılım, yetişkinlerle ilişkilere katılım, psikolojik kontrol -saymazlık ve kendini belirleme) için yapılan analiz sonucunda ergen cinsiyetinin temel etkisinin anlamlı olmadığı [Wilks' $\lambda = .84$; $F(5, 227) = .85$, $p < .01$, $\eta^2 = .05$] ve ergenin yaşının temel etkisinin anlamlı olduğu

İlköğretimin İkinci Kademe Öğrencilerinin Ana-Babadan Algıladığı Psikolojik Kontrolün Kendini Belirleme Düzeyi Ve Sosyal Girişkenlikle İlişkisi

bulunmuştur [Wilks' $\lambda = .87$; $F(5, 227) = 6.38$, $p < .001$]. Araştırmada ele alınan sosyal gruba katılım, kişilerarası ilişkilere katılım, yetişkinlerle ilişkilere katılım, psikolojik kontrol ve kendini belirleme düzeyinin cinsiyete göre farklılaşmadığı görülmüştür. Bütün değişkenlerin Pearson Korelasyon Katsayıları, ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2.

Bütün Değişkenlerin Pearson Korelasyon Katsayıları, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişkenler	1	2	3	4	Kadın Ort.(S)	Erkek Ort.(S)
1. Kendini Belirleme	-				3.27 (.71)	3.33 (.70)
2. Psikolojik Kontrol	-.27***	-			1.61 (.53)	1.69 (.52)
3. Sosyal Gruba Katılım	.17***	-.16**	-		3.19 (1.01)	3.03 (.94)
4. Kişilerarası İlişkilere Katılım	.29***	-.18**	.35***	-	4.03 (.76)	3.95 (.69)
5. Yetişkinlerle İlişkilere Katılım	.06	-.01	.32***	.25***	2.63 (1.03)	2.68 (1.00)

Not. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Sosyal Girişkenliğin Yordanmasına İlişkin Analiz Sonuçları

Öğrencilerin ana babadan algılanan psikolojik kontrolün ve kendini belirleme düzeyinin sosyal girişkenlik türlerini yordamasına ilişkin hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. I. Tip hatayı önlemek için Bonferroni düzeltmesi yapılmış ve $\alpha = .02$ olarak alınmıştır. Analizlerde regresyon eşitliğine ilk adımda annenin eğitim düzeyi, yaş ve cinsiyet; ikinci adımda ana babadan algılanan psikolojik kontrol; son adımda ise kendini belirleme düzeyi girilmiştir. Tablo 3'de de görülebileceği kişilerarası iletişime katılı ana babadan algılanan psikolojik kontrolün negatif, kendini belirleme düzeyinin pozitif yönde yordadığı görülmüştür. Sosyal gruba katılımı, ergenin yaşının ve ana babadan algıladığı psikolojik kontrolün negatif yönde; annenin eğitim düzeyinin ve kendin belirleme düzeyinin pozitif yönde yordadığı bulunmuştur. Yetişkinlerle ilişkilere katılımı yaş ve anne eğitim durumunun pozitif yönde yordadığı görülmüştür (bkz., Tablo, 3).

İlköğretimin İkinci Kademe Öğrencilerinin Ana-Babadan Algıladığı Psikolojik Kontrolün Kendini Belirleme Düzeyi Ve Sosyal Girişkenlikle İlişkisi

Tablo 3. Sosyal Girişkenlik Türlerinin Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

	Aşama	Yordayıcı Değişkenler	R	R ²	ΔR ²	ΔF	β	t
Kişilerarası İlişkiye Katılım	1	Cinsiyet	.12	.01	.02	1.15	-.06	-1.01
		Yaş					.11	1.65
		Annenin Durumu Eğitim					.02	.24
	2	Cinsiyet	.19	.04	.02	4.94**	-.06	-.87
		Yaş					.11	1.67
		Annenin Durumu Eğitim					.04	.54
	3	Psikolojik Kontrol					-.15	-2.22**
		Cinsiyet	.32	.11	.07	17.26***	-.07	-1.10
		Yaş					.08	1.67
		Annenin Durumu Eğitim					.04	.59
		Psikolojik Kontrol Kendini Belirleme					-.07	-1.00
							.28	4.16***
Sosyal Gruba Katılım	1	Cinsiyet	.28	.08	.08	6.12***	-.08	-1.25
		Yaş					-.21	-3.18**
		Annenin Durumu Eğitim	.33	.11	.03	7.76**	.15	2.26**
	2	Cinsiyet					-.07	-1.10
		Yaş					-.21	-3.23***
		Annenin Durumu Eğitim					.17	2.65**
	3	Psikolojik Kontrol	.36	.13	.02	5.25**	-.18	-2.78**
		Cinsiyet					-.08	-1.21
		Yaş					-.23	-3.52***
		Annenin Durumu Eğitim					.17	2.69**
		Psikolojik Kontrol Kendini Belirleme					-.13	-2.02
							.15	2.29**
kinle rle İlişki İlere	1	Cinsiyet	.33	.11	.11	9.49***	-.04	.64
		Yaş					.15	2.41**

İlköğretimin İkinci Kademe Öğrencilerinin Ana-Babadan Algıladığı Psikolojik Kontrolün Kendini Belirleme Düzeyi Ve Sosyal Girişkenlikle İlişkisi

2	Annenin Durumu	Eğitim	.34	.12	.01	.82	.32	4.97***
	Cinsiyet						-.04	-.57
	Yaş						.15	2.41**
	Annenin Durumu	Eğitim					.32	5.05***
3	Psikolojik Kontrol		.34	.12	.01	.09	-.06	-.91
	Cinsiyet						-.04	-.59
	Yaş						.15	2.34**
	Annenin Durumu	Eğitim					.33	5.04***
	Psikolojik Kontrol						-.05	-.78
	Kendini Belirleme						.02	.29

** $p < .01$, *** $p < .001$.

Psikolojik Kontrol ile Girişkenlik Türleri Arasındaki İlişkide Kendini Belirlemenin Aracı Rolü

Ana babadan algılanan psikolojik kontrol ve girişkenlik türleri arasındaki ilişkide kendini belirlemenin aracı rolü bir dizi hiyerarşik regresyon analiziyle incelenmiştir. Analizde Baron ve Kenny'nin (1986) ileri sürdüğü ölçütler temel alınmıştır. Beta değerlerindeki azalmanın anlamlılığı Sobel testiyle değerlendirilmiştir (Sobel, 1982). Kriterler dikkate alındığında psikolojik kontrol ile kişilerarası ilişkilere katılım ve sosyal gruba katılım arasındaki ilişkide kendini belirlemenin aracı rolünün incelenebileceği görülmüştür (bkz. Tablo 2). Kişilerarası ilişkilere katılım için yapılan bir dizi hiyerarşik regresyon analizi sonucunda, aracı değişken olan kendini belirleme analize dahil edilmesiyle yordayıcı değişken olan ana babadan algılanan psikolojik kontrolün beta değerinde (-.15'en $p < .01$, -.07'ye $p > .05$) anlamlı bir düşme gözlenmiştir ($Z = -3.22$, $p < .001$). Benzer şekilde sosyal gruba katılım için yapılan analiz sonucunda aracı değişken olan kendini belirlemenin analize dahil edilmesiyle yordayıcı değişken olan psikolojik kontrolün beta değerinde (-.18'den $p < .01$, -.13'e $p > .05$) anlamlı bir düşme gözlenmiştir ($Z = -2.49$, $p < .01$). Sonuçta ana babadan algılanan psikolojik kontrol ile kişilerarası ilişkilere katılım ve sosyal gruba katılım arasındaki ilişkiye kendini belirleme düzeyinin aracılık ettiği bulunmuştur.

Tartışma

Araştırmada, ergenlerin ebeveynleri, arkadaşları, akranları, aile dışındaki bireylerle kişiler arası ilişkilerinin nasıl olduğu ve bu ilişkilere olumsuz bir ebeveynlik uygulaması olan anne babadan algılanan psikolojik kontrolün ve kendini belirleme düzeyinin katkısının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda oluşturulan sorular aşağıda sırasıyla değerlendirilmiştir. Öncelikle araştırmada ele alınan değişkenlerin cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığı değerlendirilmiştir.

İlköğretimin İkinci Kademe Öğrencilerinin Ana-Babadan Algıladığı Psikolojik Kontrolün Kendini Belirleme Düzeyi Ve Sosyal Girişkenlikle İlişkisi

Araştırmada ele alınan sosyal gruba katılım, kişilerarası ilişkilere katılım, yetişkinlerle ilişkilere katılım, psikolojik kontrol ve kendini belirleme düzeyinin cinsiyete göre farklılaşmadığı görülmüştür. Ergenin kendini belirleme düzeyinin cinsiyete göre farklılaşmaması, Kendini Belirleme Kuramının özerklik ihtiyacını evrensel olduğu yaşa, cinsiyete ve kültüre göre farklılaşmadığı görüşüyle tutarlık göstermektedir (Deci ve Ryan, 2000). Ergenlerin ana babasından algıladığı psikolojik kontrolünün cinsiyete göre farklılaşmaması bu alandaki yapılan bazı araştırma bulgularını desteklemektedir (örn., Shek, 2007). Ancak bu konuda tersi bulgular da söz konusudur. Örneğin yapılan bir araştırmada erkeklerin babadan algıladığı psikolojik kontrolün kadınlardan yüksek olduğu; anneden algılanan kontrolde ise cinsiyete göre bir farklılaşmadığı bulunmuştur (Rogers ve ark., 2003). Bu araştırmada elde edilen durumun anne ve babanın psikolojik kontrolünün birlikte değerlendirilmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Nitekim ülkemizde yapılan ve anne baba için ayrı ayrı psikolojik kontrolün değerlendirildiği araştırmalarda cinsiyete göre farklı sonuçların elde edildiği bilinmektedir (Kındap, 2011; Kındap ve Sayıl, 2012). Olası bir diğer açıklama ise örneklemedeki ergenlerin (yarısının anne baba eğitiminin üniversite mezunu) anne babalarının eğitim düzeyinin yüksek olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Nitekim eğitim seviyesi arttıkça ebeveynin psikolojik kontrol uygulamasının azaldığı bilinmektedir (Sayıl ve ark., 2012). Ailenin gelirindeki yetersizlik veya gelirdeki düşüşler olumlu ana babalık davranışlarını azaltmakta, katı disiplin ya da fiziksel ceza davranışlarını arttırmaktadır (Conger, Patterson ve Ge, 1995; McLoyd, 1990). McLeod ve Shanahan (1993) yaptıkları araştırmada, ebeveynlerin çocuklarına sıcak davranma, destekleyici olma gibi ana baba davranışları göstermelerinde ekonomik sıkıntının engelleyici bir faktör olduğunu saptamışlardır. Yüksek sosyoekonomik düzeydeki anneler, düşük sosyoekonomik düzeydeki annelere göre çocuklarına yeterli ve gerekli sözel ve duygusal yakınlığı göstermekte ve çocuğa aile içinde söz hakkı tanıyarak hoşgörülü davranmaktadır. (Hart ve Risley, 1995; Kelly, Sanchez- Hucies ve Walker, 1993).

Sosyal girişkenliğin cinsiyete göre farklılaşmaması her iki cinsiyete özellikle de eğitilmiş ailelerde benzer özerklik ve girişkenlik alanının sağlanmasıyla açıklanabilir. Uluslar arası (Harwood, Schoelmerich, Ventura-Cook, Schulze ve Wilson 1996; Luster, Rhoades ve Haas, 1989; Tudge ve ark., 1999) ve ulusal (İmamoğlu, 1987; Kağıtçıbaşı, 1982; Kağıtçıbaşı ve Ataca 2005) birçok çalışma, ailenin sosyoekonomik düzeyi ile ana babanın sosyalleştirme hedefleri ve ana babalık davranışları arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Dolayısıyla araştırma bulgusu orta ve üstü ekonomik düzeye sahip araştırma örneklemindeki ana babaların her iki cinsiyetteki ergenlere benzer sosyal girişkenlik alanları sağladığına işaret etmektedir.

Araştırmada hem kişilerarası iletişime katılımı (Okuldaki tiyatro, drama ya da bando gibi etkinliklere aktif olarak katılım.) hem de sosyal gruba katılımı (Arkadaşlarıma sevgi ve yakınlık gösteririm.) ana babadan algılanan psikolojik kontrolün negatif, kendini belirleme düzeyinin pozitif yönde yordadığı görülmüştür. Yetişkinlerle ilişkilere katılımı (Öğretmenlerimle ve okulda çalışanlarla rahatça şakalaşırım.) ise sadece yaş ve anne eğitim durumunun pozitif yönde yordadığı

İlköğretimin İkinci Kademe Öğrencilerinin Ana-Babadan Algıladığı Psikolojik Kontrolün Kendini Belirleme Düzeyi Ve Sosyal Girişkenlikle İlişkisi

görülmüştür. Psikolojik kontrol yapısı gereği, çocuğun benliğini hedef almakta onun özerklik geliştirmesine müdahale eden ve kendini ifade etmesini engelleyen ebeveynlik girişim ve uygulamaları olarak kavramlaştırılmaktadır (Barber ve Harmon, 2002; Smetana ve Daddis, 2002). Ergenler buldukları dönemin özelliği gereği daha fazla arkadaşlık ilişkisi içinde olma ve yetişkinlerle iletişimden kaçınma eğiliminde olabilirler. Dolayısıyla psikolojik kontrol ergenlerin hassas oldukları arkadaşlık ve özerklikle gibi konularda daha olumsuz bir ebeveynlik uygulaması olabilir. Psikolojik kontrolün yetişkinlerle ilişkilere katılımı ilişkili olmaması ergen için önemsiz olabilecek bu alandaki ana babanın müdahalesini ergenin benliğine bir müdahale olarak algılamadığına işaret etmektedir. Ergenin kendini belirlemesinin kişilerarası iletişime katılımı ve sosyal gruba katılımı ile olumlu yönde ilişkili olması şaşırtıcı değildir. Elde edilen bulgu kendini belirleme düzeyinin ergenlerin sosyal işlevselliğini artırdığı yönündeki bulguları desteklemektedir (Ryan ve Deci, 2000).

Aracı rol sonuçları incelendiğinde ana babadan algılanan psikolojik kontrol ile kişilerarası ilişkilere katılım ve sosyal gruba katılım arasındaki ilişkiye kendini belirleme düzeyinin aracılık ettiği bulunmuştur. Sonuçta psikolojik kontrolün hem doğrudan yani ergenin benliğine müdahale ederek hem de kendini belirleme düzeyini azaltarak kişilerarası iletişime katılımı ve sosyal gruba katılımı azalttığı gösterilmiştir. Ülkemizde daha önce yapılan ergenlerle yapılan araştırmalarda da psikolojik kontrolün benliği olumsuz etkilediği ve bu yolla sosyal gelişimi olumsuz etkilediği gösterilmiştir (Kındap ve ark., 2008; Kındap, 2011). Bu araştırma sonuçları psikolojik kontrolün hem doğrudan hem de benlik üzerinden ergenlerin sosyal gelişimini olumsuz etkilediğini bir kez daha farklı bir örneklem üzerinde ortaya koymuştur. Ancak araştırma bazı sınırlılıkları da barındırmaktadır. Araştırmanın ilk sınırlılığı verilerin tek bir kaynaktan (sadece ergenlerden) toplanmış olmasıdır. Daha sonraki çalışmalarda lise öğrencileri ve ebeveynleriyle yapılacak olan araştırmalarla desteklenebilir. Diğer bir sınırlılık ise ebeveyn eğitim düzeyinin yüksek olmasıdır. İleriki araştırmalarda ebeveyn eğitim düzeyinin ebeveynlik uygulamalarındaki düzenleyici etkisinin incelenmesi faydalı olacaktır. Araştırmada ebeveyn psikolojik kontrolünün belirlenmesinde yalnızca katılımcılara kendini bildirim türünde ölçekler uygulanmıştır. Söz konusu ölçme araçlarının Türkiye’de bu konuda yapılacak çalışmalar için oldukça elverişli ve kapsamlı olduğu saptanmakla birlikte, özellikle ebeveyn psikolojik kontrolünü belirlemede akran ve ebeveyn bildirimine dayalı ölçeklerden de yararlanılması ya da bireysel görüşme ve gözlem gibi paralel yöntemlerin kullanılması daha ayrıntılı bilgi sağlayabilir. Araştırmada elde edilen ilişkiler tek yönlüdür ve korelasyonel bir araştırmanın ürünüdür. İleriki araştırmalarda neden sonuç ilişkisi elde edebilmek için boylamsal araştırmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

İlköğretimin İkinci Kademe Öğrencilerinin Ana-Babadan Algıladığı Psikolojik Kontrolün Kendini Belirleme Düzeyi Ve Sosyal Girişkenlikle İlişkisi

KAYNAKÇA

- Amato, P. R. (1989). Family processes and the competence of adolescents and primary school children. *Journal of Youth and Adolescence*, 18(1), 39-53.
- Assor, A., Roth, G., & Deci, E. L. (2004). The emotional costs of parents' conditional regard: A self determination theory analysis. *Journal of Personality*, 72, 47-88.
- Ateş, B. (2013). İlköğretim 5. Sınıf öğrencilerinin atılganlık puanlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1).
- Barber, B. K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *Child Development*, 67, 3296-3319.
- Barber, B. K. ve Erickson, L. D. (2001). Adolescent social initiative: Antecedents in the ecology of social connections. *Journal of Adolescent Research*, 16, 326.
- Barber, B. K. ve Harmon, E. L. (2002). Violating the self: Parental psychological control of early adolescents and adolescents. In B. K. Barber (Ed.), *Intrusive parenting: How psychological control affects children and adolescents* (pp. 15-10). Washington, DC: American Psychological Association Press.
- Barber, B. K., Olsen, J. ve Shagle, S. (1994). Associations between parental psychological and behavioral control and youth internalizing and externalizing behaviors. *Child Development*, 65, 1120-1136.
- Barber, B. K., Stolz, H. E. ve Olsen, J. A. (2005b). Parental support, psychological control, and behavioral control: Assessing relevance across time, culture, and method. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 70(282), 1-137.
- Barber, B. K., Xia, M., Olsen, J. A., Mcneely, C. A. ve Bose, K. (2012). Feeling disrespected by parents: Refining the measurement and understanding of psychological control. *Journal of Adolescence*, 35, 273-287.
- Bartle-Haring, S., ve Sabatelli, R. M. (1997). Emotional reactivity toward parents and interpersonal competence: Differences across gender and type of relationship. *Journal of Youth and Adolescence*, 26(4), 399-413.
- Baumeister, R. ve Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117, 497-529.
- Baumrind, D. (1978). Parental disciplinary patterns and social competence in children. *Youth & Society*, 9(3), 239-276.
- Chung, H. ve Elias, M. (1996). Patterns of adolescent involvement in problem behaviors: Relationship to self-efficacy, social competence and life events. *American Journal Of Community Psychology*, 24(6), 771-784.

İlköğretimin İkinci Kademe Öğrencilerinin Ana-Babadan Algıladığı Psikolojik Kontrolün Kendini Belirleme Düzeyi Ve Sosyal Girişkenlikle İlişkisi

- Conger, K. J., Conger, R. D. ve Scaramella, L. V. (1997). Parents, siblings, psychological control, and adolescent adjustment. *Journal of Adolescent Research, 12*, 113-138.
- Conger, R. D., Patterson, G. R. ve Ge, X. (1995). It takes two to replicate: A mediational model for the impact of parents' stress on adolescent adjustment. *Child Development, 66*, 80-97.
- Coopersmith, (1967). The antecedents of self-esteem.
- Crocenkenberg, Jackson, S. ve Langrock, A.M. (1996). Autonomy and goal attainment: Parenting, gender and children's social competence. *New Directions for Child Development, 73*, 41-55.
- Çok, F. ve Akfırat, N. (2010, May) Political and social participation of young people: Does being immigrant matter? Paper presented at Invited symposium on civic and political participation symposium by P. Noack and F. Çok, XII. EARA Confererance, Vilnius, Litvania.
- Deci, E. L. (1975). *Intrinsic motivation*. New York: Plenum.
- Deci, E. L., Eghrari, H., Patrick, B. C. ve & Leone, D. R. (1994). Facilitating internalization: The self-determination theory perspective. *Journal of Personality, 62*, 119-142.
- Deci, E. L. ve Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. New York: Plenum.
- Deci, E. L. ve Ryan, R. M. (2000). The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry, 11*(4), 227-268.
- Deci, E. L. ve Ryan, R. M. (1991). A motivational approach to self: Integration in personality. In R. Dienstbier (Ed.), *Nebraska symposium on motivation: Vol. 38 Perspectives on motivation*, (pp. 237-288). Lincoln, NE: University Of Nebraska Press.
- Erdoğan, Ö. ve Uçukoğlu, H. (2011). *Kastamonu Eğitim Dergisi, 19*, 51-72.
- Finger, J. ve Silverman, M. (1966). Changes in academic performance in the junior high school. *Personnel and Guidance Journal, 45*, 157-164.
- Fuligni, A. J. ve Eccles, J. S. (1993). Perceived parentchild relationships and early adolescents' orientation toward peers. *Developmental Psychology, 29*(4), 622-632.
- Goldstein, S. E., Davis-Kean, P. E. ve Eccles, J. S. (2005). Parents, peers, and problem behavior: A longitudinal investigation of the impact of relationship perceptions and characteristics on the development of adolescent problem behavior. *Developmental Psychology, 41*(2), 401-413.

İlköğretimin İkinci Kademe Öğrencilerinin Ana-Babadan Algıladığı Psikolojik Kontrolün Kendini Belirleme Düzeyi Ve Sosyal Girişkenlikle İlişkisi

- Görüş Y. (1999). *Bir grup lise öğrencisinin atılganlık düzeyi ile stresle başa çıkma yolları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Grolnick, W. S., Deci, E. L. ve Ryan, R. M. (1997). Internalization within the family: The self-determination theory perspective. In J. E. Grusec & L. Kuczynski (Eds.), *Parenting and children's internalization of values: A handbook of contemporary theory* (pp. 78-99). London: Wiley.
- Grolnick, W. S. ve Ryan, R. M. (1989). Parent styles associated with children's selfregulation and competence in school. *Journal of Educational Psychology, 81*, 143-154.
- Hart, B. ve Risley, T. R. (1995). *Meaningful differences in the everyday experience of young American children*. Baltimore: Paul H. Brookes Publishing.
- Harwood, R. L., Schoelmerich, A., Ventura-Cook, E., Schulze P. A ve Wilson, S. P. (1996). Culture and class influences on Anglo and Puerto Rican mothers' beliefs regarding long-term socialization goals and child behavior. *Child Development, 67*.
- İmamoğlu, E. O. (1987). An interdependence model of human development. In Ç. Kağıtçıbaşı (Ed.), *Growth and progress in cross-cultural psychology* (pp.138-145). Lisse, Holland: Swets and Zeitlinger. 2446-2461.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1982). Old age security value of children: Cross-national socioeconomic evidence. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 13*, 29-42.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1991). *İnsan, Aile, Kültür* (s. 49-54). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kağıtçıbaşı, Ç. ve Ataca, B. (2005). Value of children and family change: A three decade portrait from Turkey. *Applied Psychology: International Review, 54*, 317-337
- Karavasilis, L., Doyle, A. B. ve Markiewicz, D. (2003). Associations between parenting style and attachment to mother in middle childhood and adolescence. *International Journal of Behavioral Development, 27*, 153-164.
- Kart-Ersoy, M. ve Güldü, Ö. (2008). *Özerk benlik yönetimi ölçeği: Uyarlama çalışması*. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 41(2)*, 187-207.

İlköğretimin İkinci Kademe Öğrencilerinin Ana-Babadan Algıladığı Psikolojik Kontrolün Kendini Belirleme Düzeyi Ve Sosyal Girişkenlikle İlişkisi

- Kelly, M. L., Sanchez-Hucles, J. ve Walker, R. (1993). Correlates of disciplinary practices in working- to middle-class African- American mothers. *Merrill-Palmer Quarterly*, 39, 252-264.
- Kındap, Y. (2011). *Kendini belirleme kuramı temelinde ergenlikte destekleyici ebeveynlik, akademik ve sosyal uyum ve kendini belirleme düzeyi arasındaki ilişkilerin boylamsal olarak incelenmesi*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Kındap, Y. ve Sayıl, M. (2012). Ebeveyn Kontrolü ve Ergenin Sosyal İşlevselliği Arasındaki Bağlantıda İlişkisel Saldırganlığın Aracı Rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 27 (70), 119-132.
- Lapsley, D. K., Rice, K. G. ve FitzGerald, D. P. (1990). Adolescent adjustment, identity and adjustment to college: Implications for the continuity of adaptation hypothesis. *Journal of Counseling Development*, 68, 561-565.
- Levendosky, A. A., Okun, A. ve Parker, J. G. (1995). Depression and maltreatmentas predictors of social competence and social problem-solving skills in school-age children. *Child Abuse & Neglect*, 19(10), 1183-1195.
- Luster, T., Rhoades, K., ve Haas, B. E. (1989). The relation between parental values and parenting behavior: A test of the Kohn hypothesis. *Journal of Marriage and the Family*, 51(1), 139-147.
- Levenson, R.W. ve Gottman,J.M.(1978).Toward the assessment of social competence. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 46, 453-462.
- Luthar, S. S. (1995). Social competence in the school setting: Prospective cross-domain associations among inner-city teens. *Child Development*, 66, 416-429.
- Maccoby, E. E. ve Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of family: Parent-child interaction. In P. H. Mussen (Series Ed.) & E. M. Hetherington (Vol. Ed.), *Handbook of child psychology: Vol. 4. Socialization, personality, and social development*. (4th ed., pp. 1-101). New York: John Wiley & Sons.
- McGhee, R. ve Williams, S. (1991). Social competence in adolescence: Preliminary findings form a longitudinal study of New Zealand 15-year-olds. *Psychiatry*, 54, 281-291.
- McLeod, J. D. ve Shanahan, M. J. (1993). Poverty and children's distress. *American Sociological Review*, 58, 351-366.

İlköğretimin İkinci Kademe Öğrencilerinin Ana-Babadan Algıladığı Psikolojik Kontrolün Kendini Belirleme Düzeyi Ve Sosyal Girişkenlikle İlişkisi

- McLoyd, V. C. (1990). The impact of economic hardship on black families and children: Psychological distress, parenting, and socioemotional development. *Child Development, 61*, 311-346.
- O'Connor, T.G., Hetherington, E.M. ve Clingempeel, W.G. (1997). Systems and bidirectional influences in families. *Journal of Social and Personal Relationships, 14*(4), 491-504.
- Pandina, R. J., Labouvie, E. W., Johnson, V. ve Raskin White, H. (1990). The relationship between alcohol and marijuana use and competence in adolescence. *Journal of Health & Social Policy, 1*(3), 89-108.
- Pettit, G. S., Laird, R. D., Dodge, K. A., Bates, J. E., & Criss, M. M. (2001). Antecedents and behavior problem outcomes of parental monitoring and psychological control in early adolescence. *Child Development, 72*, 583-598.
- Rogers, K. N., Buchanan, C. M. ve Winchell M. E. (2003). Psychological control during early adolescence: Links to adjustment in differing parent/adolescent dyads. *Journal of Early Adolescence, 23*(4), 349-383.
- Rollins, B. C. ve Thomas, D. L. (1979). Parental support, power, and control techniques in the socialization of children. In W.R. Burr, R. Hill, F.I.N ye, & I.L. Reiss (Eds.), *Contemporary theories about the family: Vol. 1. Research based theories* (pp. 317-364). New York: Free Press.
- Ryan, R. M. (1995). Psychological needs and the facilitation of integrative processes. *Journal of Personality, 63*, 397-427.
- Ryan, R. M. ve Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist, 55*(1), 68-78.
- Ryan, R. M., Deci, E. L. ve Grolnick, W. S. (1995). Autonomy, relatedness, and the self: Their relation to development and psychopathology. In D. Cicchetti & D. J. Cohen (Eds.), *Developmental psychopathology: Theory and methods* (pp. 618-655). New York: Wiley.
- Sayıl, M. ve Kındap, Y. (2010). Ergenin anne babadan algıladığı psikolojik kontrol: Psikolojik kontrol ölçeğinin geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikoloji Yazıları, 13*(25), 62-71.
- Sayıl, M., Kumru, A., Bayraktar, F., Kındap, Y. ve Özdikmenli-Demir, G. (2008). Çocukluktan yetişkinliğe geçiş sürecinde sosyal ilişkilerin niteliği ve karakter oluşumuyla ilişkisi. (Proje No: 105K029). TÜBİTAK - SOBAG.
- Scheier, L. M. ve Botvin, G. J. (1998). Relations of social skills, personal competence and adolescent alcohol use: A developmental exploratory study. *Journal of Early Adolescence, 18*(1), 77-114.

İlköğretimin İkinci Kademe Öğrencilerinin Ana-Babadan Algıladığı Psikolojik Kontrolün Kendini Belirleme Düzeyi Ve Sosyal Girişkenlikle İlişkisi

- Schneider, B.H. ve Younger, A. J. (1996). Adolescent-parent attachment and adolescents' relations with their peers: A closer look. *Youth & Society*, 28(1), 95-108.
- Shek, D. T. L. (2007). A longitudinal study of perceived differences in parental control and parent-child relational qualities in Chinese adolescents in Hong Kong. *Journal of Adolescent Research*, 22(2), 156-188.
- Sheldon, K. M. ve Deci, E. (1996). *The Self-Determination Scale*. Unpublished manuscript, University of Rochester.
- Smetana, J. G. ve Daddis, C. (2002). Domain-specific antecedents of psychological control and parental monitoring: The role of parenting beliefs and practices. *Child Development*, 73, 563-580.
- Soenens, B., Vansteenkiste, M., Luyten, P., Duriez, B. ve Goossens, L. (2005). Maladaptive perfectionistic self-representations: The mediational link between psychological control and adjustment. *Personality and Individual Differences*, 38, 487-498.
- Soenens, B., Vansteenkiste, M., Duriez, B. ve Goossens, L. (2006a). In search of the sources of psychologically controlling parenting: The role of parental separation anxiety and parental maladaptive perfectionism. *Journal of Research on Adolescence*, 16, 539-59.
- Tudge, J., Hogan, D., Lee, S., Tammeveski, P., Meltsas, M., Kulakova, N., Snezhkova, I. ve Putnam, S. (1999). Cultural heterogeneity: Parental values and beliefs and their preschoolers' activities in the United States, South Korea, Russia, and Estonia. A. Göncü, (Ed.), *Children's engagement in the world* içinde (62-96). New York: Cambridge University Press.
- Youniss, J. (1983). Piaget and the self constituted through relations. In W.F. Overton (Ed.), *The relationship between social and cognitive development* (pp. 201-227). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Weinfield, N.S., Ogawa, J.R. ve Sroufe, L.A. (1997). Early attachment as a pathway to adolescent peer competence. *Journal of Research on Adolescence*, 7(3), 241-265.

Cilt: 6, Sayı: AGP Özel Sayısı, Ekim 2018 / Volume: 6, Issue: AGP Special Issue , October 2018

KÜRESEL DÜŞÜN YEREL DAVRAN” STRATEJİSİ İLE İTİBAR YÖNETİMİ BİLEŞENLERİNİN TÜRKİYE ÖRNEKLERİ ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ VE TÜKETİCİLERE YÖNELİK BİR ALAN ARAŞTIRMASI

Evaluating on “Think Globally, Act Locally” Strategy And Reputation Management
Components By Turkey’s Case Studies And A Survey Intended For Consumers

Dr. Sevinç KOÇAK*

ÖZ

Küreselleşmeyle birlikte dünyaya açılan markaların, “küresel düşün, yerel davran” stratejisi ile, buldukları ülkeye özgü pazarlama iletişimi uygulamalarını yapmaları çok geçerli bir stratejidir. Böylece marka, buldukları ülkedeki tüketicilerine “küresel ve uzun vadeli vaatleriyle o ülkeye özgü beklentileri karşılayacakları” mesajını vermektedir. Hatta bazen bu mesaj o kadar güçlü olur ki, tüketici markanın yerel olduğunu sanır. “Küresel düşün, yerel davran” stratejisini uygularken, tüketicilere sosyal sorumluluk kampanyaları, kültürel özellikleri kullanmaları, o ülkeye özgü önemli tarih ve günlerde özel çalışmalar yapmaları gibi pek çok halkla ilişkiler uygulamalarının yanı sıra, ürün ile ilgili seçilen renk ve model, ürünlerini ülkenin özelliklerine göre uyarlamaları gibi ürüne yapılan katkılar şeklinde ülkenin dinamiklerine özgü yaklaşımlar geliştiren örneklere de rastlamaktayız. Öte yandan, tüketiciler, bir markanın itibar unsurlarına da dikkat etmekte, yerel veya küresel marka olmasına bakmaksızın itibara ilişkin bulgularını marka tercihlerine yansıtılmaktadır. İşte bu noktada itibar bileşenleri ile “küresel düşün, yerel davran” stratejisini oluşturan unsurların kesişim noktaları nelerdir ve tüketici açısından ne derece önemlidir sorusu akla gelmektedir. Bu çalışmada hem Türkiye’de “küresel düşün, yerel davranan” markaların yaptıkları çalışmalara örnekler verilecek, hem de tüketicilerin söz konusu küresel markaların yerellikleri ile itibar yönetimi bileşenlerini dikkate alıp almadıklarının incelendiği anket çalışmasının bulguları üzerinden değerlendirme yapılmaktadır. Böylece küresel markaların stratejileri ile itibar yönetimi bileşenleri aralarındaki bağlantılar ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Küresel Markalar, İletişim, Pazarlama, İtibar Yönetimi, Halkla İlişkiler.

* Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Kültür Üniversite, sevinc_kocak@hotmail.com

Küresel Düşün Yerel Davran” Stratejisi İle İtibar Yönetimi Bileşenlerinin Türkiye Örnekleri Üzerinden Değerlendirilmesi Ve Tüketicilere Yönelik Bir Alan Araştırması

ABSTRACT

It is a very valid strategy for the brands that are opened to the world together with globalization to implement the "think globally, act locally" strategy and the marketing communication practices unique to the country they are in. Thus, the brand gives the consumers in their countries the message "they will meet their country's expectations with their global and long-term promises". Sometimes this message is so strong that the consumer thinks the brand is local. In implementing the strategy of "think globally, act locally", social responsibility campaigns are used by consumers to use their cultural characteristics, their practices related to many peoples such as making special studies on important dates and days unique to that country, as well as their chosen colors and models, we also find examples that develop specific approaches to the dynamics of the country as contributions to the product, such as adaptations. On the other hand, consumers are also paying attention to the elements of reputation of a brand and reflect the findings of brand name to brand preferences irrespective of whether it is a local or global brand. At this point, the first question is "what are the points of intersection of the components of reputation and the elements form the strategy of "think globally, act locally". The second question is "how important this strategy from a consumer point of view". In this study, the survey on reputation management components with the locality of a global brands will show us how are the links between global brands' strategies and reputation management components were being ought.

Keywords: Global Brands, Communication, Marketing, Reputation Management, Public Relations.

I. Giriş

Küresel markaların pazarlama hayatındaki var oluş serüvenleri ile birlikte, marka iletişimlerinde tüketicilerine kendilerini kabul ettirme yaklaşım, yöntem ve metotları stratejik olarak çok önemli bir konuma gelmiştir. Her küresel marka, girdiği ülkenin özelliklerine ve çok çeşitli dinamiklerine göre kendisine bir mesaj stratejisi, bir konumlandırma ve bir mesaj benimseyerek, kültürel, ekonomik, sosyolojik, gelenek, davranış modelleri ve mitlerle örülmüş stratejiler geliştirmişlerdir. Yerelleşmek için yapılan bu pazarlama iletişimi ve pazarlama çabalarının küresel markaların dikkatle gözettikleri bir halkla ilişkiler unsuru olan itibar yönetimi bileşenleri ile etkileşimi de incelenmeye değer bir konu oluşturmaktadır. Bu bağlamda, bu çalışmada "Küresel düşün, yerel davran" stratejisine dayalı olarak küresel markaların itibar yönetimi bileşenleri ile kesiştiği noktaları örnekler üzerinden açıklamaya çalışmaktadır.

II. Küresel Marka Kavramı ve Stratejileri

Özellikle 2000’li yıllardan sonra hayatımıza giren küreselleşme kavramı, dünyada ekonomiden, politikaya, yaşam koşullarından kültüre, etik, ahlak, kanunlardan, iletişim tekniği, dil ve pazarlama iletişiminin tüm unsurlarına kadar çok

Küresel Düşün Yerel Davran” Stratejisi İle İtibar Yönetimi Bileşenlerinin Türkiye Örnekleri Üzerinden Değerlendirilmesi Ve Tüketicilere Yönelik Bir Alan Araştırması

geniş bir yelpazede dünya dinamiklerinin gelişmesine ve değişmesine yol açmıştır. Amerikan Ulusal Savunma Enstitüsü küreselleşmeyi “malların, hizmetlerin, paranın, teknolojinin, enformasyonun, kültürün ve bireylerin hızlı ve sürekli biçimde sınır ötesine akışı” biçiminde tanımlamaktadır (Altınbaşak, 2008:6). Bu tanımlamadaki hızlı akış, pazarlama açısından ele alındığında, ürünlerin yapılış yöntemlerinden, pazarlama koşullarına kadar pazarlamanın tüm dinamiklerinde ve süreçlerinde etkili olmuştur. En başta, küresel markalar ve küresel pazarlama kavramının gündeme gelmesine neden olmuştur. Küresel pazarlama, “ulusal sınırların dışında, küresel müşteri ihtiyaçlarını bulmak ve küresel şartları değerlendirerek kuruma rekabet avantajı sağlayacak şekilde pazarlama faaliyetleri arasında bir eşgüdüm yaratmak” olarak tanımlanabilir (Altınbaşak, 2008:4). Çok genel olan bu tanım, küresel pazarlamanın tüm süreçlerinde günden güne gelişen koşullar ve şartlarla birlikte kuruluşları ve markaları küresel pazarlama konusunda rekabet etmek zorunda bırakan dinamikleri ayrıntılı olarak açıklamamaktadır. Ancak tanımda belirtilen “eşgüdüm” vurgusu, günümüzde pazarlamanın uluslararası düzeyde eşgüdüm yaratmasını gerekli kılmayı net bir şekilde anlatmaktadır.

Günümüzde bir markanın uluslararası pazara giriş yolları:

İhracata dayalı giriş yolları

- Dolaylı ihracat- yurtiçi pazarda yabancı ziyaretçilere satış yapmak
- Yabancı bir aracı ya da dağıtım aracıyla doğrudan ihracat yapmak
- Yurtdışındaki bir yan kuruluş aracılığıyla doğrudan ihracat yapmak

Yatırıma dayalı giriş yolları

- Ortak girişimler- kaynakların kısıtlı olduğu ve bilginin yayılması riskinin kontrol edilebilir sınırlar içinde olduğu durumlarda bu yola başvurulur.
- Yurt dışında doğrudan yatırım ve şirket alımları- (bilginin yayılması riskinin yüksek olduğu ve firmanın şirket satın alabilecek kaynağa sahip olduğu durumlarda ise bu yola başvurulur) (Bradley, 2002:251). şeklinde sıralanabilir.

Michael Porter bu 2 yola 3. olarak

- Ruhsat verme yöntemini de ekler (Porter, 2009:348).

Bütün bu yöntemlerle amaç, bir ülkede üretilen bir ürünün veya hizmetin potansiyel alıcılarının bulunduğu bir başka dünya ülkesinde pazarlanabilmesidir. Ancak “başka ülke” pazarının özellikleri, söz konusu küresel pazarlamanın stratejilerini, koşullarını ve temel zeminini oluşturan şartları ortaya çıkarmaktadır. Bir başka ülkenin pazarlama koşullarını incelemek iki konseptte karşımıza çıkmaktadır: Dış pazardaki yönetimsel koşullar ve tüketici koşulları.

1. Dış pazardaki yönetimsel koşullar: Bir firmanın dış pazarlardaki yönetimsel sorunları çözme yetkinliği üç farklı ancak birbiriyle bağlantılı unsura dayanmaktadır:

Küresel Düşün Yerel Davran” Stratejisi İle İtibar Yönetimi Bileşenlerinin Türkiye Örnekleri Üzerinden Değerlendirilmesi Ve Tüketicilere Yönelik Bir Alan Araştırması

- Farklı uluslararası pazarlardaki kültürel heteronjenliğin üstesinden gelebilme
- Ürünlerini ve hizmetlerini ve bunların pazarlama faaliyetlerini farklı kültürlerdeki hedef pazarlar tarafından bu ürün ve hizmetlere atfedilmiş sembolik anlamlar ile uyumlu hale getirebilme
ve
- Uzun süreli rekabet avantajı beklentisi doğrultusunda yabancı kültürlerdeki yeni fırsatları belirleyebilme ve bunlardan yararlanabilmektir (Bradley, 2002:89).

Söz konusu yönetsel koşullar irdelendiğinde, ürünün ve markanın, üretime yönelik koşulları ile birlikte, fiziksel, fonksiyonel ve algısal unsurlarının pazarına gireceği ülkenin sosyal, kültürel, algısal, eğitim, gelenek-görenek, din ve inanç, günlük hayat dinamikleri gibi pek çok faktörle uyumlu olması gerekliliği anlaşılmaktadır. Sayılan özelliklerin kültürel unsurlara bağlı olduğu gibi bir izlenim olmasına rağmen, burada yalnızca kültür kavramı belirleyici bir unsur değildir ve sosyo-ekonomik, siyasal, hukuk koşullardan, ülkenin coğrafi konumuna kadar çok geniş bir yelpazede pek çok faktör etkili olabilmektedir.

2. **Tüketicinin koşulları:** Tüketicilerin yaşam standartları, alışkanlıkları, yaşam şekilleri, geleneksellikleri, tüketicilerin coğrafi dağılımları, eğitim durumları, aktivizm ve bireyselleşme koşulları vb. pek çok dinamik, uluslararası pazarlamayı etkilen unsurlar olmaktadır.

Uluslararası pazarlamada kültür her zaman bir engel olarak düşünülmemelidir. Başarılı uluslararası işletmeler günümüzde kültürel engelleri aşmak kadar, uzun vadeli kültür yönetimi yaklaşımını benimsemektedirler. Uluslararası pazarlarda problemler çoğu zaman farklı kültürlerden değil, kültürün yanlış yönetilmesinden veya yönetilememesinden kaynaklanmaktadır (Gegez, 2008:123). Bu noktada herhangi bir ülkede uluslararası pazarlama yapılabilmesinin alt yapısı yönetsel koşullar ile tüketici koşulları olarak uygun olsa bile, bu uyumluluğu doğru yönetmek pazarlama iletişimi çalışmalarının doğru stratejilerle yapılmasına dayanmaktadır diyebiliriz. Pazarlama iletişimi çalışması olarak, reklam, halkla ilişkiler, kişisel satış, satış promosyonu, e-ticaret uygulamaları, CRM (Customer Relation Management) Müşteri İlişkileri Yönetimi, fuarlar, ürüne ve markaya yönelik Kurumsal Sosyal Sorumluluk uygulamaları gibi birçok pazarlama iletişimi faaliyeti devreye girmelidir. Doğru stratejilerle doğru zamanda, doğru mesajları seçilmiş hedef kitlelere en etkin şekilde aktarabilmelidir.

Küresel pazarlama anlayışında “standardizasyon” ve “adaptasyon” kavramları sürekli tartışılmaktadır.

Standardizasyon stratejisini “temel olarak aynı ürün reklamcılığı, dağıtım kanalları ve pazarlama karmasının diğer unsurlarını uluslararası piyasalardaki tüm şirketlerde kullanmaktır” şeklinde tanımlayabiliriz (Kotler ve Armstrong, 2006:604). Diğer bir deyişle, bir küresel marka, hedef ülkedeki tüm pazarlama ve pazarlama

Küresel Düşün Yerel Davran” Stratejisi İle İtibar Yönetimi Bileşenlerinin Türkiye Örnekleri Üzerinden Değerlendirilmesi Ve Tüketicilere Yönelik Bir Alan Araştırması

iletişimi çalışmalarında, orijin ülkedeki strateji, sistem ve uygulamalarını, kendi bayii ve dağıtım kanalları ile birlikte gerçekleştirmesi durumudur. Bu durumda, standart bir pazarlama anlayışı geçerli olmaktadır. Hedef Pazar olan ülkenin kendine has dinamikleri dikkate alınmamaktadır.

Adaptasyon stratejisini ise “pazarlama karması unsurlarının her bir uluslararası hedef pazara ayrı ayrı uyarlayan ancak daha fazla maliyet ve daha büyük bir pazar payı ve geri dönüş beklentisi olan” bir strateji şeklinde tanımlayabiliriz (Kotler ve Armstrong, 2006:604). Adaptasyon stratejisinde, ürünün hedef ülke koşulları doğrultusunda, ambalajından ismine, dağıtım kanalı stratejilerinden, pazarlama iletişiminin tüm unsurlarına kadar ülkeye özgü şekilde adapte edilmesi, değiştirilmesi söz konusu olabilmektedir.

Genel olarak standardizasyon ve adaptasyon stratejilerinin pazarlama iletişimi (tutundurma) çalışmalarıyla etkileşimi için aşağıdaki bölümlenmeyi yapabiliriz:

- Standart ürün standart tutundurma
- Standart ürün farklı tutundurma
- Farklı ürün standart tutundurma
- Farklı ürün farklı tutundurma
- Yeni ürün yaratmak (Kotler ve Armstrong, 2006:597)

Sayılan beş farklı stratejinin uygulanma kararını ülkenin pazarlama koşullarına, tüketici davranışlarına, ürüne ait unsurlara, üretime ait unsurlara, ülkenin sosyo-ekonomik, politik, hukuk sistemlerine, kültürüne ve pazarlamayı etkileyen birçok başka unsura göre markanın belirlemesi gerekmektedir. Ülkenin ideolojik yapısı, demokratikleşme düzeyi de tüm iletişim çalışmalarında olduğu gibi standardizasyon ve adaptasyon stratejilerinde önemlidir.

Küresel olarak pazarlanan ürünlerde standart ürün kavramı desteklenmekle birlikte, farklı pazarların farklı endüstri koşulları, ürün yaşam eğrilerindeki ve rekabet koşullarındaki farklılıklar, dağıtım ve tutundurmaya da içine alan pazarlama kurumlarındaki sistem farklılıkları sonucunda standardizasyon stratejisi her zaman uygulanmamaktadır (Günay, 2008:396-397). Küresel bazı ürünlerin standardizasyonu, ürünlerin üretim koşulları, ambalaj, sunum, dağıtım kanalı gibi unsurlarının standart olmasını gerekli kılarken, pazarlama iletişimine dair tüm özellikler hedef ülkenin özelliklerini içerecek şekilde dizayn edilmektedir.

Spiro, ideolojik unsurların bir kültür üzerindeki etkisini anlamamıza yardım edebilecek beş ideolojik öğrenme düzeyi sıralamıştır:

- *İnsanlar kültürel özellikleri resmi ya da gayri resmi öğretim aracılığıyla öğrenirler*
- *Ayrıca, bu gibi ideolojik yapıları uygun toplumsal bağlamlarda kullanmayı öğrenirler,*
- *Bu yapıların doğru ve geçerli olduğuna inanırlar,*

Küresel Düşün Yerel Davran” Stratejisi İle İtibar Yönetimi Bileşenlerinin Türkiye Örnekleri Üzerinden Değerlendirilmesi Ve Tüketicilere Yönelik Bir Alan Araştırması

- *Bu yapıların belli bir bilişsel ağırlığı vardır- bireyler bunları kendi toplumsal ve doğal dünyalarını yapılandırmakta kılavuz olarak kullanırlar,*
- *Bilişsel ağırlığın yanı sıra, bu yapılar aynı zamanda bireyler tarafından içselleştirilir, öyle ki kılavuz görevi görmenin yanı sıra davranışı da harekete geçirir (Grunig, 2005:633).*

Spiro'nun belirttiği tüm unsurlar, kültürel unsurların öğrenilmesinde iletişim ve sosyolojinin ne derece önemli olduğunu gözler önüne sermektedir. Markalar, marka iletişimi ya da pazarlama iletişimi çalışmalarında iletişim stratejilerini belirlerken, birçok farklı disiplinden faydalanmak, sektör ve pazarın koşullarını öğrenmenin yanı sıra tüketicilerin koşullarını da dikkate almak zorundadır.

Tüketicilerin öğrenme, algılama, alışkanlık ve inanç gibi pek çok kültürel özelliği küresel markaların tüm pazarlama stratejilerini belirlerken hem marka yönetimine ipuçları vermekte hem de pazarlama bileşenlerini oluştururken dikkat edilecek konuları profesyonellere aktarmaktadır.

Porter'a göre küreselleşmeyi teşvik eden stratejik yenilikler şöyle sıralanır: Ürünün tekrar tanımlanması, pazar kesimlerinin tanımlanması, düşen uyarılma maliyetleri, tasarım değişiklikleri, üretimde entegrasyonun çözülmesi, kaynaklardan veya algılamalardan kaynaklanan kısıtlamaların ortadan kaldırılması (Porter, 2009:348). Bu faktörlerden “ürünün yeniden tanımlanmasından” kasıt, sektörlerin standartlaşması sonucunda yerel ürünlerin (ülkelere bağlı üretime ürünlerin) ortak noktalara gelmesi, tüketicilerin ortak ürün beklentilerine erişmesidir. Ayrıca yeni bir ürünün piyasaya girmesinde artık çok daha elverişli koşullar ve yenilik beklentisi içerisinde bir tüketici kitlesi bulunmaktadır.

Küresel ürün stratejileri standart veya çok az adaptasyon ile geçerli olabilirken marka, konumlandırma ve tutundurma çalışmaları yerel koşullara uyum sağlamak zorunda kalabilir. Bir küresel ürün dünyanın her yerinde hem aynı hem de aynı zamanda farklı olabilir. Aslında küreselleşme aynı zamanda hem küresel hem de yerel olmayı gerektirmektedir (Günay, 2008:399). Herhangi bir küresel marka, uluslararası pazarlama stratejisini belirlerken ve dış pazarlara açılırken, ürünlerinin standardizasyonunu küresel ölçekte sağlamak durumundadır. Standardizasyon uygulamasında farklı stratejiler benimsese de temel olarak, ürünün kalitesini, ürün ve marka güvenini, ürünün fiyat ve satış sonrası destek garantisini, ürünün bulunabilirliğini, rekabet üstünlüklerini koruma garantisini, tüketici memnuniyetini sağlamak uluslararası pazarda var olan dinamiklerinin en belirgin unsurlarıdır diyebiliriz. Bütün bu ürüne ve markaya ait somut unsurların yanı sıra, iletişimsel ve duygusal olarak tüketicilerin ürün ve markayla bağ kurmalarını sağlamak üzere, adaptasyon stratejisinin gündeme gelmesi noktasında ise, hem ürünün kendinden kaynaklanan bazı unsurlarının girecek hedef pazar ülke koşullarına adapte edilmesi gerekmekte hem de marka ve ürüne ilişkin mesajlarda hedef ülke kültür, inanç ve alışkanlıkları gibi sosyal ve sosyo-ekonomik unsurların dikkate alınacağı stratejiler benimsenmesi gerekmektedir. Uluslararası pazarda bahsedilen unsurlara dikkate

Küresel Düşün Yerel Davran” Stratejisi İle İtibar Yönetimi Bileşenlerinin Türkiye Örnekleri Üzerinden Değerlendirilmesi Ve Tüketicilere Yönelik Bir Alan Araştırması

alınmadan yapılan uygulama ve pazarlama faaliyetlerinde mutlaka hedef kitle üzerinde olumsuz etkiler oluşmaktadır.

III. İtibar Yönetimi Bileşenleri ve Küresel Marka Stratejileri İle Etkileşimi

Kuruluşların, ülkelerin, ürünlerin, markaların, kişilerin, olguların kendilerini hedef kitlelerine ifade edebilmeleri, tanıtılabilmeleri ve olumlu izlenim yaratabilmeleri için başvurdukları halkla ilişkiler uygulamaları, günümüzde itibar yönetimi kavramı ile etki ve önemini en üst noktaya çıkartmıştır. Halkla ilişkiler uygulamaları, değişen ve gelişen dünya dinamikleri ile birlikte değişen ve gelişen pazarlama dinamiklerinin etkisiyle “kurumsal iletişim”, marka iletişimi”, “pazarlama iletişimi” gibi farklı isimler altında incelense de özünde, hedef kitlelere erişmek, hedef kitleleri etkilemek ve hedef kitleler üzerinde olumlu düşünceler yaratarak, kabul edilmeyi sağlamak noktasında bir farkındalık geliştirmeyi amaçlar. İtibar yönetimi kavramı ise halkla ilişkiler uygulamalarının algısal kriterleri ile kuruluşların somut, rakamsal verileri ve geleceğe yönelik beklentileri karşılayabilme potansiyelinin hedef kitlelerde yarattığı etkinin ortaya konulduğu bir dizi kriterlerin oluşturduğu hem bir ölçek, hem de bir yönetim becerisi göstergesidir diyebiliriz.

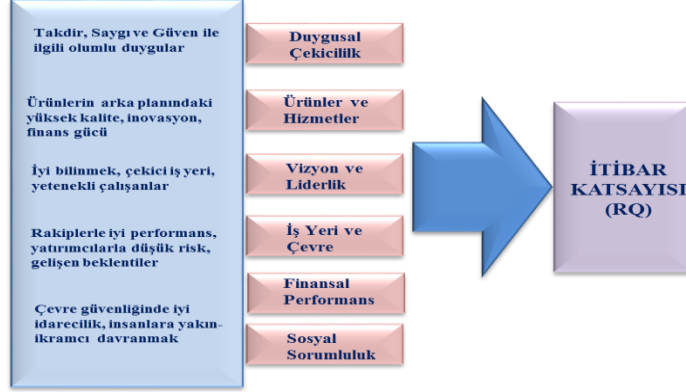
James Fombrun itibar yönetimi için 6 kota belirlemiştir (Reputation Qoutation – RQ Kriterleri). Bunlar:

1. **Duygusal hoşnutluk:** Şirketten ne kadar hoşlanıldığı, güven duyulduğu ve takdir edildiğinin bulguları.
2. **Ürün ve hizmet:** Ürün ve hizmetin kalitesi, değeri ve yeniliklerinin nitelikleri
3. **Finans gücü:** Şirketin kârlılık bulguları, riskleri ve geleceğe bakışları
4. **Vizyon ve liderlik:** Şirketin ne kadar açık bir vizyona ve güçlü bir lidere sahip olduğu
5. **Çalıştığı yer ve çevre:** Şirketin nasıl iyi algılandığının, nasıl iyi çalıştığının ve çalışanlarının kalitesinin bulguları
6. **Sosyal sorumluluk:** Şirketin toplum, çevre ve çalışanlar için nasıl bir vatandaşlık düşüncesinde olduğunun bulguları.” (Fombrun, NY Times, 2000).

Sayılan 6 kota herhangi bir kuruluş veya olgunun, hedef kitlelerde ne gibi etkiler yarattığını ortaya koyabilecek geniş açılı bir bakışı olanaklı kılan unsurlar barındırmaktadır. Bu nedenle diyebiliriz ki;

Kurumsal İtibar = İmaj Toplamı= (Performans ve Davranışlar) + İletişim (Doorley, John ve Garcia, 2007:4).

Küresel Düşün Yerel Davran” Stratejisi İle İtibar Yönetimi Bileşenlerinin Türkiye Örnekleri Üzerinden Değerlendirilmesi Ve Tüketicilere Yönelik Bir Alan Araştırması

Şekil 1: İtibar Yönetimi Kriterleri – Fombrun Reputation Qoutation.

Yapılan hemen her şeyi kapsayan yukarıdaki formül, özellikle uluslararası pazarların gelişmesi ve küreselleşme olgusunun tüm dünyayı sarması ile gerek kurumsal gerekse markalara yönelik pazarlama yönelimli çalışmalarda dikkat edilmesi gereken noktaları da gözler önüne sermektedir. İtibara yönelik bileşenler tüketiciler tarafından dikkatle takip edilen ve irdelenen konular olmaktadır.

Küresel ölçekteki tüketiciler, hemen hemen aynı konular üzerinde hassasiyet geliştirmektedir. Özellikle iletişim, vizyon ve eğitim, gelir düzeyi ile doğru orantılı olarak değişen ve gelişen tüketici bakış açıları küresel pazarlamada ürünlere ilişkin beklenti ve ihtiyaçlarda hem ortak unsurların doğmasını olanaklı kılmıştır. Hill and Knowlton dünya başkanı ve CEO'su Paul Taafe “tüketicinin tadı bir ülkeden bir ülkeye farklılık gösterse de ürünlerin ardındaki bilim ve teknoloji aynıdır” der. Ve ekler, “küresel bir tüketiciye seslenme aynı zamanda uluslararası analiz ve düzenleyicilerin ilaç ve teknolojiye yönelik ürünleri değerlendirme ve önemli kararlar almasının artışı ile birlikte genişlemiştir” (Harris ve Whalen, 2009:410-418). Keza, teknolojinin yaygınlaşması da küreselleşmenin bir uzantısı olmakta, dolayısıyla, sağlık ve ilaç sektörü başta olmak üzere, hemen hemen tüm sektörlerde teknoloji transferinin gelişmesi, standardizasyon uygulamasının da yaygınlaşmasını sağlamaktadır. Üstelik işletme yönetiminde küresel ölçekte uygulanan ürün güvenliği ve kalite yönetim sistemleri, herhangi bir ürününü az gelişmiş bir dünya ülkesinde en gelişmiş teknolojiyle ve sistemle üretilmesini de mümkün kılmaktadır. Küreselleşmenin bu çok yönlü ekonomik ve üretim-sanayi boyutu, itibar yönetimi bileşenlerini de daha dikkate değer şekilde ele almayı zorunlu hale getirmiştir.

Küreselleşmenin toplumsal yansımada iki türlü sonuç elde edilmesi olasılığı mevcuttur. “Küresel” olmak ile “ulusal” olmak. Ancak Friedman’ın dediği gibi bir orta yol da mevcuttur: “İçinde bulunduğumuz küreselleşme çağında ülkeleri ve bireyleri bekleyen sınav, bir tür kimlik, yurt ve topluluk duygusunu korumak ile küreselleşme sisteminde ayakta kalmayı sağlayacak şeyleri yapmak arasında sağlıklı bir dengeyi kurabilmektir (Friedman, 1999:66). Bu bakış açısı ile itibar yönetiminin

Küresel Düşün Yerel Davran” Stratejisi İle İtibar Yönetimi Bileşenlerinin Türkiye Örnekleri Üzerinden Değerlendirilmesi Ve Tüketicilere Yönelik Bir Alan Araştırması

bileşenleri ele alındığında, küreselleşmenin herhangi bir marka veya kuruluş için hem içinde bulunduğu ülke sistemini değerlendirmek hem de uluslararası ticaret ve pazarlamada küresel değerlere önem verecek sistemler geliştirmek söz konusudur. Günümüzde pek çok kuruluş ve marka böylesi bir orta yol üzerinde gelişmelerini sürdürmektedir.

Pek çok yazar, modern iletişimin ve artan gelir düzeylerinin ortak bir evrensel kültür yarattığı görüşündedir. Eğer evrensel bir ortak kültür olsaydı, uluslararası pazarlama işi çok daha kolay olurdu. Dünyanın her yerinde bulunabilen pek çok markalı ürün ve hizmet olmasına rağmen bu durum yine de farklı kültürlerde bu markanın aynı anlamı taşıdığını göstermez. Bu markaların her yerde bulunabilmesi gerçeği bize “sadece bazı yeni markaların evrensel bir mesajla satılabileceğini göstermektedir. Bulunabildikleri farklı kültürde ne anlama geldiklerini göstermez (Bradley, 2002:88). Fakat her şeye rağmen, ürün beklentileri ve kalite özellikleri ile belirli bir yaşam standardının getirdiği ürün ihtiyaçlarının, küresel marka algısının küresel bir kültür oluşturduğu da bir gerçektir. Bu küresel kültüre rağmen, küresel markalar özellikle marka algısı ve mesajının tüketiciye ulaşması ve sadık müşteri kitlesi oluşturabilmesi için pazarlama çalışması yapacakları ülkeye ve tüketicilerine özgü “sizden birisiyim” diyebilmek için o ulusa özgü yerel özellikleri, renkleri, çalışmaları, kültürel özellikleri kullanmak durumunda kalmaktadır. Markanın bulunduğu ülkeye kendisini benimsetmesi ve kabul ettirebilmesi için bu stratejiyi reklam, halkla ilişkiler, satış teşvik promosyonu kişisel satış teknikleri gibi pazarlama iletişimi uygulamalarında yoğun şekilde kullanabilmektedirler. Bazen ürününü isminin değişiminden dahi başlayabilen bu strateji, çoğunlukla reklam mesajları ve ürünün oluşturduğu ihtiyaca özgü bölgesel-ulusal belirteçlerin kullanılması, böylece farkındalığın ve beğenilerin artması için yapılan çalışmaları desteklemek yönlü çalışmalardır.

IV. “Küresel Düşün Yerel Davran” Stratejisi Uygulayan Bazı Küresel Markaların Türkiye İletişim Çalışmaları Örnekleri Ve Yorumlanması

The Coca Cola Company

Coca Cola markası, ambalajlarının üzerinde isimlerin yazılması ile ilgili bir kampanya yapmıştır. Ürün ambalajında kişiselleştirmeye yönelik bu pazarlama çalışması her ülkenin kendi dilinde yapılmıştır ve Türkiye’de Türkçe olarak yapılan ambalaj çalışması küresel bir markanın yerelde isim stratejisi üzerinden yaptığı bir pazarlama iletişimi çalışmasıdır.

Küresel Düşün Yerel Davran” Stratejisi İle İtibar Yönetimi Bileşenlerinin Türkiye Örnekleri Üzerinden Değerlendirilmesi Ve Tüketicilere Yönelik Bir Alan Araştırması

Resim 1: Coca Cola İsim Kampanyası

Coca Cola markasının, nüfusunun çoğunluğunun Müslüman olduğu Türkiye’de Ramazan ayında yardımlaşma, destek söylemi üzerinden yaptığı tüketimi arttırmaya yönelik pazarlama çalışması da mesaj ve pazarlama stratejisinde yerel davranmaya örnek bir reklam çalışmasıdır.

Resim 2: Coca Cola Ramazan Kampanyası

CocaCola Türkiye, Hayata Artı Vakfı ile toplumsal ve çevresel sorunlara el uzatan kampanyalar yaparak sosyal sorumluluğunu yerine getirmeye çalışmaktadır. www.coca-colaturkiye.com kurumsal web sitesinde bulman bilgiye göre, 1,2 milyon insana ulaşarak 26,5 milyon TL’lik yatırım gerçekleştirmişlerdir.

IKEA

4 Mayıs 2018 tarihinde IKEA İstanbul Bayrampaşa Şubesinde fotoğraflanan ve mağaza içi reklamı olarak kullanılan aşağıdaki görseller, IKEA markasının yerleşme stratejisinde özellikle gıda ürünlerinin satışında izlediği politikayı açıkça ifade etmektedir. IKEA ürünleri modüler sistem mobilyalar olmasına rağmen ve modüler sistem mobilyalarda tamamen küresel davranan IKEA, tüketicilerinde “sizdenim” imajı yaratmak için lokantasında satılan gıdalarında yerleşme ve yerel damak tatlarını kullanma stratejisini kullanmaktadır.

Küresel Düşün Yerel Davran” Stratejisi İle İtibar Yönetimi Bileşenlerinin Türkiye Örnekleri Üzerinden Değerlendirilmesi Ve Tüketicilere Yönelik Bir Alan Araştırması

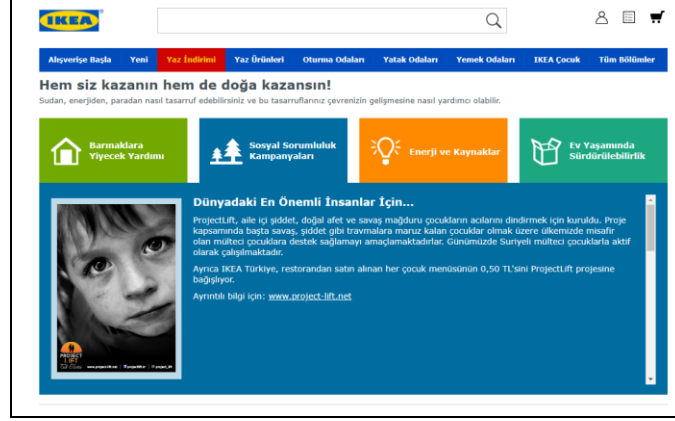
Resim 3: IKEA Mağaza İçi Reklamları

IKEA Türkiye web sitesinden alınan bilgiler doğrultusunda (www.ikea.com.tr, 10.06.2018), kurumsal sosyal sorumluluk kampanyaları olarak 4 projenin yürütülmekte olduğunu aktarmaktadır. Bunlardan birisi tarafından yürütülen aile içi şiddete, doğal afet vb olaylarda mağdur olan çocuklara yardımcı amaç edinen ProjectLife kampanyasına destek sağlamak için IKEA Türkiye restoranından satın alınan her ürünün 0,50 TL'sini bağışlanmasını kapsıyor.

İkinci KSS projesi “Sürdürülebilir bir yaşam için poşet tüketimini azaltalım!” sloganı altında mağazanın taşıma poşetlerinin ücretli olarak satılmasını sağlamaktadır.

Bir diğer proje, 2003 yılından bugüne sürdürüldüğü söylenen “Eğitim için yumuşak oyuncak” kampanyasıdır. Diğer bir kampanya ise T.C. Milli Eğitim Bakanlığı İstanbul İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü ile birlikte yürütülen, IKEA mağazalarına getirilen kitaplarla bir kitaplığın doldurulması ve okullara, öğrencilere bağışlanması kampanyasıdır, ayrıca kitap getirenlere IKEA bir kahve ikram etmektedir.

Küresel Düşün Yerel Davran” Stratejisi İle İtibar Yönetimi Bileşenlerinin Türkiye Örnekleri Üzerinden Değerlendirilmesi Ve Tüketicilere Yönelik Bir Alan Araştırması

Resim 4: IKEA Sosyal Sorumluluk Kampanyası Web Sitesi haberi.

Söz konusu kampanyalar “tüketiciye dayalı sosyal sorumluluk” kampanyası niteliğindedir. IKEA kurumsal sosyal sorumluluk girişimlerinde sosyal sorumluluğun en önemli unsuru olan sürdürülebilirlik ilkesini gerçekleştirmektedir ancak, tüketiciye dayalı kampanyalarda kuruluşun yüklenici olacağı maddi destek ve yardımların kurum elinden değil de müşteriler kanalıyla yapılması sebebiyle tam anlamıyla sosyal sorumluluk yüklenicisi olmamaktadır. Sosyal sorumluluğu dikkate alması marka açısından son derece olumlu bir girişim iken, yapılan kampanyaların sonuçlarına ilişkin bir bilgi paylaşımı beklentisi karşılanamamıştır.

Mc Donalds Company

Mc Donalds markası da küresel bir markadır ve ürünlerinde “burger” standardını koruyup, mağaza ve hizmet standartları küresel davranan bir kuruluştur. Ancak Türkiye pazarlama stratejisinde yerelleşme mesajları kullanmaktadır. Buna özgü olarak aşağıda görülen ve ünlü Türk sanatçı Emrah’ı kullanan Mc Donalds, “arabesk” tabir edilen müzik türünün en önemli temsilcisi olan Emrah ile “acı” konseptini bağdaştırarak oldukça “içimizden” bir algı oluşturmaya çalışmaktadır diyebiliriz. Bir diğer reklam örneği olan Resim6’da görüldüğü üzere Türkiye’de yaygın bir yeme-içme kültürü olan mangal kullanma kültürünü de reklamlarına taşıyan Mc Donalds, ürünleri ile hedef kitlesi arasındaki bağı yerel unsurları kullanarak pekiştirme çabasıdır diyebiliriz.

Küresel Düşün Yerel Davran” Stratejisi İle İtibar Yönetimi Bileşenlerinin Türkiye Örnekleri Üzerinden Değerlendirilmesi Ve Tüketicilere Yönelik Bir Alan Araştırması

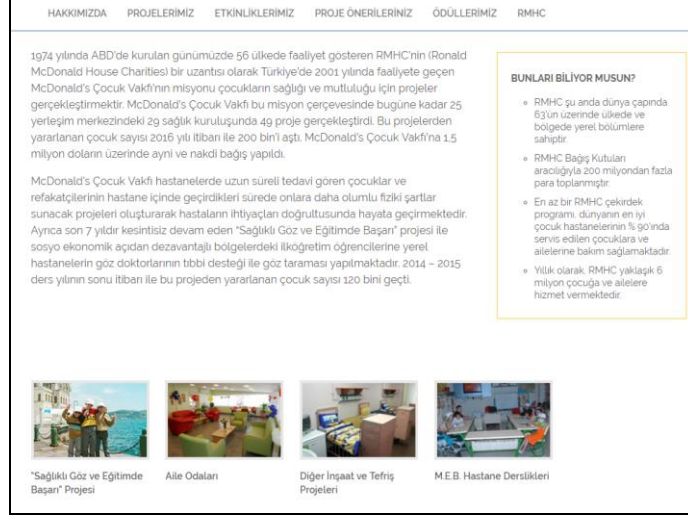

Resim 5: Mc Donalds Acılı Tavuk Burger – Emrah Reklamı

Resim 6: Mc Donalds Mangal Aşkına Reklamı

Küresel Düşün Yerel Davran” Stratejisi İle İtibar Yönetimi Bileşenlerinin Türkiye Örnekleri Üzerinden Değerlendirilmesi Ve Tüketicilere Yönelik Bir Alan Araştırması

Resim 7: McDonalds Vakfı Web Sitesi Sosyal Sorumluluk Kampanyası Görseli

McDonalds kurumsal web sitesinde Türkiye için yapılan kurumsal sosyal sorumluluk projeleri olarak küresel olarak 1974 yılında kurulan McDonalds Çocuk Vakfı kanalıyla çocuklarda göz hastalıklarının giderilmesine yönelik “Sağlıklı Göz Eğitimde Başarı” sloganlı projeye bağışlar ve tedaviler yapılmasının organize edildiği bilgisi paylaşılmıştır. Yapılan bu çalışmaların Türkiye’de il il gerçekleşme oranları ile ilgili bilgiye <http://www.mcdonaldscocukvakfi.org.tr/projelerimiz> adresinden erişilebilmektedir. Buna göre bazı örnekler vermek gerekirse, Diyarbakır’da 20 bin çocuk, Mardin’de 15 bin çocuk vb.. rakamlarla taramalar yapılmakta olduğu belirtilmektedir. Söz konusu projeler, hem sürdürülebilir olması, hem Türkiye’de eksikliği hissedilen eğitim desteği ve sağlık desteği konusunda özellikle özel ilgiye ihtiyaç duyan illerde yapılan, masrafları tamamen McDonalds Çocuk Vakfı tarafından karşılanarak uygulanan gerçek bir kurumsal sosyal sorumluluk çalışması olarak değerlendirilebilecektir.

Küresel markaların yerleşme stratejilerinin iletişim çalışmalarına sadece reklam görselleri boyutunda verilen bu örnekleri çoğaltılabilir. Hatta söz konusu markaların farklı ülkelerde de benzer reklam ve iletişim stratejileri izlediğinin örnekleri mevcuttur. Bütün bu örnekler ve anlatılanları daha detaylı ele almak üzere anket yöntemi ile yapılan bir alan araştırmasının bulgularına göz atmak da ayrıca yararlı olacaktır.

V. Tüketicilere Yönelik Alan Araştırması, Bulgular ve Değerlendirmesi

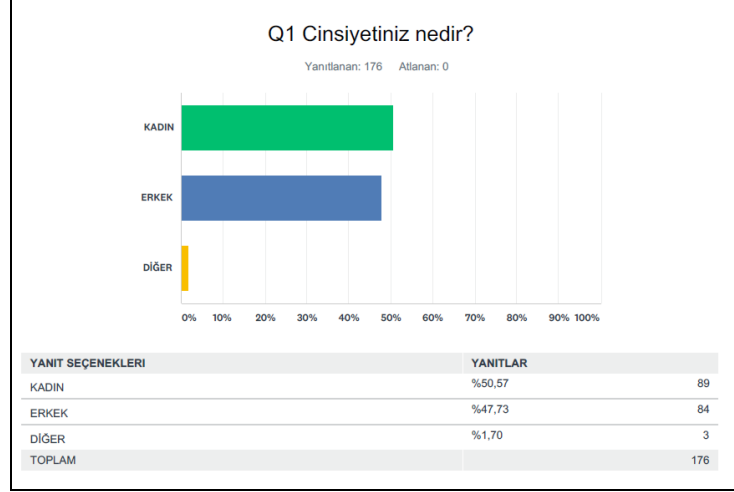
“Küresel Markalar” adı altında tüketicilere yönelik anket yöntemiyle yapılan alan araştırmasının genel özellikleri aşağıdaki gibidir:

Araştırmanın Konusu : Tüketicilerin küresel markaları satın alma sebepleri de dahil olmak üzere, küresel markaların iletişim

Küresel Düşün Yerel Davran” Stratejisi İle İtibar Yönetimi Bileşenlerinin Türkiye Örnekleri Üzerinden Değerlendirilmesi Ve Tüketicilere Yönelik Bir Alan Araştırması

- Araştırmanın Amacı** : çalışmalarda kullanılan “standardizasyon” ve “adaptasyon” stratejilerine yönelik tespitlerde bulunmak. Küresel markaların iletişim çalışmalarında kullanılan “standardizasyon” ve “adaptasyon” stratejilerine yönelik tespitlerde bulunmak; itibar yönetimi bileşenleri ile küresel marka iletişim çalışmalarının örtüştüğü noktaları tespit etmek.
- Araştırmanın Yöntemi** : Araştırma SurveyMonkey isimli anket portalı ile internet üzerinden hazır şablonlarla kullanılan program ile online olarak yapılmıştır.
- Araştırmanın Kapsamı** : Araştırma kavramsal olarak, markaların itibar yönetimi, pazarlama iletişimi, pazarlama dinamikleri, tüketici davranışları ve halkla ilişkiler uygulamaları kavramlarını kapsamaktadır.
- Araştırmanın Evreni** : Online olarak tesadüfi şekilde erişilebilen Türkiye’de yaşayan tüketicilerdir.
- Araştırmanın Örneklemi** : Araştırmanın örneklemi online olarak tesadüfi şekilde erişilebilen Türkiye’de yaşayan 176 adet tüketicidir.
- Araştırmanın Sınırlılıkları** : Araştırmanın sınırlılığı, online olarak erişilebilen tüketiciler olarak sınırlı sayıda tüketiciye erişilmesi noktasıdır. Yalnızca Türkiye’de yaşayan tüketicilere erişilebilmesi ve 4 Aralık 2017- 26 Şubat 2018 tarihleri arasında anketin uygulanması nedeniyle zaman sınırlılığı da diğer bir sınırlılıktır.
- Araştırmanın Zaman Planı** : Anket sorularının hazırlanması: 27 Kasım 2017- 4 Aralık 2017 tarihleri arasında yapılmıştır.
Araştırmaya online olarak cevap verilmesi: 4 Aralık 2017- 26 Şubat 2018 tarihleri arasında gerçekleşmiştir.
- Araştırmanın Bütçesi** :SurveyMonkey portalına üyelik miktarı olan yıllık 1.056.- TL araştırmanın bütçesini oluşturmaktadır.
- Araştırmanın Soruları ve Yanıtları:**
Soru 1: Araştırmaya 176 kişi cevap vermiştir. Bunlardan 89 kişi kadın, 84 kişi erkek, 3 kişi Diğer cinsiyet seçeneğini işaretlemiştir.

Küresel Düşün Yerel Davran” Stratejisi İle İtibar Yönetimi Bileşenlerinin Türkiye Örnekleri Üzerinden Değerlendirilmesi Ve Tüketicilere Yönelik Bir Alan Araştırması

Tablo 1: Anket Cinsiyet Dağılımı

Soru 2’den Soru 7’ye kadar katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin sorular yöneltilmiştir. Buna göre katılımcılardan;

- 137 kişi 18-46 yaş aralığındadır,
- 116 kişi İstanbul’da yaşamaktadır ve geri kalan kişiler başka büyükşehirlere dağılmıştır,
- 133 kişinin aylık geliri 0-5.000.-TL arasındadır,
- 78 kişi üniversite mezunu olup, 35 kişi yüksek lisans mezunu, 7 kişi doktora mezunuz, 37 kişi lise mezunu 5 kişi ortaöğretim mezunudur.
- 49 kişi özel sektör çalışandır, 53 kişi öğrenci, 5 kişi emekli ve 5 kişi işsiz (çalışmayan) durumundadır.

Soru 7’de “Kişisel ihtiyaçlarınız için alışveriş yapma sıklığınız nedir?” sorusuna 45 kişi “ayda bir kez” yanıtını vermiştir ve 38 kişi “15 günde bir” alışveriş yaptığını belirtmiştir.

YANIT SEÇENEKLERİ	YANITLAR
Haftada bir	%11,36 20
Haftada birkaç kez	%17,61 31
15 Günde bir	%21,59 38
Ayda bir	%25,57 45
2 ayda bir	%11,36 20
Nadiren	%9,09 16
Diğer (lütfen belirtin)	%3,41 6
TOPLAM	176

Tablo 2: Anket Alışveriş Sıklığı Yanıtları

Küresel Düşün Yerel Davran” Stratejisi İle İtibar Yönetimi Bileşenlerinin Türkiye Örnekleri Üzerinden Değerlendirilmesi Ve Tüketicilere Yönelik Bir Alan Araştırması

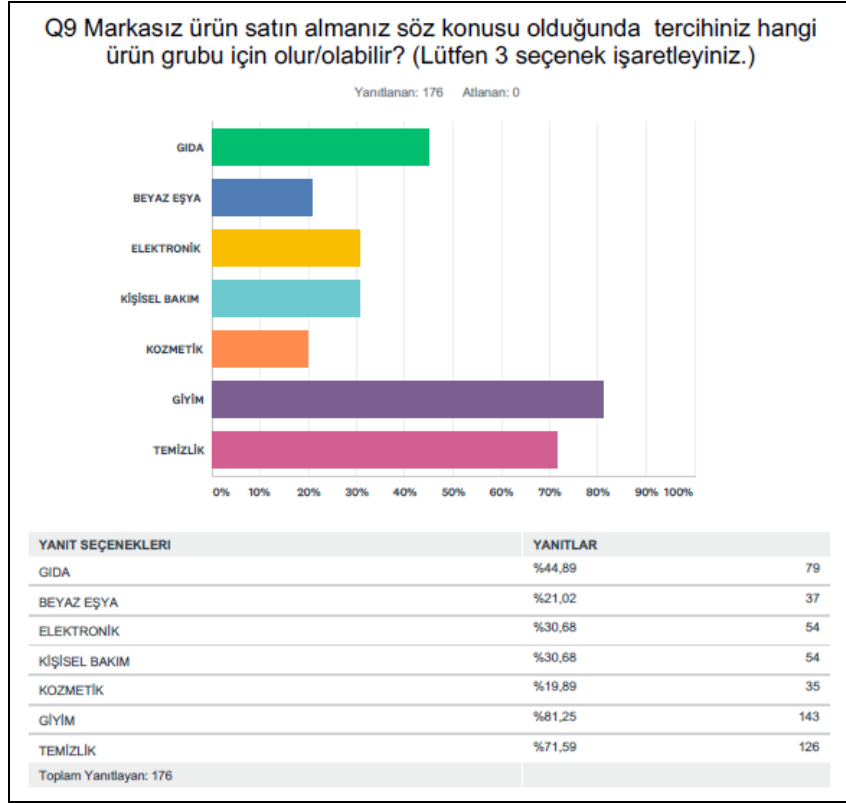
Soru 8’de “alışverişlerinizde markalı ürün almayı tercih eder misiniz? Şeklinde bir soru yöneltilmiştir ve 69 kişi “bazen” derken “61 kişi “evet” yanıtını vermiştir.

YANIT SEÇENEKLERİ	YANITLAR	
EVET	%34,66	61
HAYIR	%2,27	4
BAZEN	%39,20	69
SIKLIKLA	%17,61	31
NADİREN	%6,25	11
HİÇBİR ZAMAN	%0,00	0
TOPLAM		176

Tablo 3: Anket Markalı ürün Kullanma Sıklığı Yanıtları

Soru 9 olarak yöneltilen tüketicilerin markasız ürün satın alırken hangi ürün gruplarını tercih ettiklerine yönelik soruya 143 kişi “giyim” cevabını verirken, ikinci olarak 126 kişi “temizlik ürünlerini” satın aldıklarını belirtmişlerdir.

Küresel Düşün Yerel Davran” Stratejisi İle İtibar Yönetimi Bileşenlerinin Türkiye Örnekleri Üzerinden Değerlendirilmesi Ve Tüketicilere Yönelik Bir Alan Araştırması

Tablo 4: Anket Markasız Ürün Satın Alınan Ürünler Yanıtları

Soru 10’da “ Markalı ürün satın alırken sizi o markayı tercih etmeye yönelten etkenlerin önem derecesi nedir” şeklinde Likert ölçeğine göre cevapları düzenlenen bir soru yöneltilmiştir. Buna göre yanıtlar aşağıdaki gibidir:

Küresel Düşün Yerel Davran” Stratejisi İle İtibar Yönetimi Bileşenlerinin Türkiye Örnekleri Üzerinden Değerlendirilmesi Ve Tüketicilere Yönelik Bir Alan Araştırması

	ÇOK ÖNEMLİDİR	ÖNEMLİDİR	NE ÖNEMLİDİR NE ÖNEMLİ DEĞİLDİR	ÖNEMSİZDİR	ÇOK ÖNEMSİZDİR	TOPLAM
Kaliteli ürün olması	%58,52 103	%36,93 65	%3,98 7	%0,57 1	%0,00 0	176
Zevkinize uygun olması	%54,55 96	%40,91 72	%3,98 7	%0,57 1	%0,00 0	176
Fiyatının uygun olması	%39,20 69	%48,30 85	%11,36 20	%1,14 2	%0,00 0	176
Güvenilir marka olması	%63,07 111	%30,11 53	%6,82 12	%0,00 0	%0,00 0	176
Satış sonrası hizmetinin olması	%51,14 90	%37,50 66	%10,80 19	%0,57 1	%0,00 0	176
Reklam ve halkla ilişkiler çalışmalarının iyi olması	%15,34 27	%31,25 55	%38,07 67	%13,64 24	%1,70 3	176
Ürün güvenliğinin olması (TSE, CE damgalarının bulunması gibi)	%43,18 76	%37,50 66	%14,20 25	%4,55 8	%0,57 1	176
Ürün çeşitliliğinin çok olması	%23,86 42	%47,73 84	%22,73 40	%4,55 8	%1,14 2	176
Kültürümü önem veren çalışmalar yapması	%15,34 27	%30,11 53	%31,25 55	%17,05 30	%6,25 11	176
Gelecek yatırımlarının iyi olması	%17,05 30	%27,27 48	%30,68 54	%15,91 28	%9,09 16	176
Güçlü marka olması	%23,86 42	%51,70 91	%16,48 29	%6,82 12	%1,14 2	176
Çalışanlarının bilgili ve konularında yetkin olması	%31,82 56	%50,00 88	%11,36 20	%4,55 8	%2,27 4	176
Teknolojik olarak gelişmiş olması	%27,27 48	%53,98 95	%13,07 23	%3,41 6	%2,27 4	176
Sosyal sorumluluk projelerinin olması	%20,45 36	%40,34 71	%27,27 48	%7,95 14	%3,98 7	176
Uzun yıllardır faaliyette olması	%21,02 37	%44,89 79	%24,43 43	%7,39 13	%2,27 4	176
Mağaza sayılarının çok olması	%11,93 21	%30,68 54	%36,93 65	%16,48 29	%3,98 7	176
Borsada hisselerinin yüksek olması	%2,84 5	%7,95 14	%32,95 58	%29,55 52	%26,70 47	176

Tablo 5: Anket Marka Tercih Edilmesinin Nedenleri Yanıtları

Bu soruda cevap seçenekleri olarak hem pazarlama iletişimi unsurları, hem itibar yönetimi bileşenleri hem ürün özellikleri, hem de tüketici bakış açısından değerlendirmeler yapabilecekleri cevap seçenekleri düzenlenmiştir.

Soru 12’de açık uçlu bir soru yöneltilmiş olup katılımcılara “Aklınıza gelen 3 küresel marka adınız yazınız” denmiştir. Küresel markaların farkındalığını ve bilinirliğini ölçme yönünde tasarlanan bu soruya verilen cevaplar içerisinde 34 yanıt ile Apple markası 1. Marka olurken, Samsung hem 2. Marka hem de 3. Marka olarak en çok yazılan marka olmuştur. Cevaplarda pek çok küresel marka adı yazılmıştır.

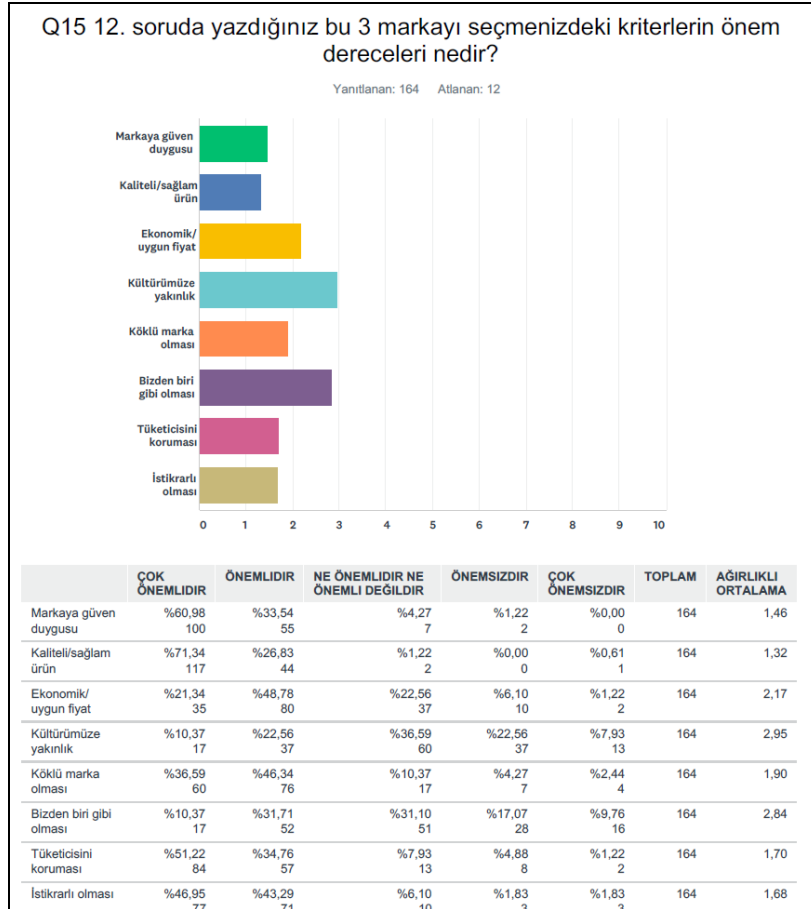
Soru 13’de, 12. Soruda yazılan küresel markanın ürünlerinin satın alınıp alınmadığı sorusu yöneltilmiş ve 125 kişi yazdıkları markanın ürünlerini satın aldığını belirtmiştir.

Soru 14’de, 13. Soruya hayır cevabı verenlerin (yani açık uçlu soruya yazdıkları markayı satın almayan kişilerin) neden satın almadıkları ölçümlenmeye çalışılmıştır. Bu soruda satın almama nedenleri Likert ölçeği ile derecelendirilmiş olup, hem itibar bileşeni, hem pazarlama iletişimi unsurları hem de ürüne ve hizmete yönelik kriterler

Küresel Düşün Yerel Davran” Stratejisi İle İtibar Yönetimi Bileşenlerinin Türkiye Örnekleri Üzerinden Değerlendirilmesi Ve Tüketicilere Yönelik Bir Alan Araştırması

değerlendirilmeye çalışılmıştır. Ancak bu soruya 2 kişi yanıt vermiştir ve dolayısıyla cevaplar araştırmada anlamlı bir sonuç oluşturmamıştır.

Soru 15’de ise, yine 12. Soruda açık uçlu olarak cevaplanan küresel markanın satın alınmasının nedenleri Likert ölçekli olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu sorunun derecelendirme yanıtlarında küresel markanın adaptasyon uygulamasının mı, ürüne yönelik unsurların mı, kültüre yönelik unsurların mı itibara yönelik unsurların mı etkili olduğu ölçümlenmeye çalışılmıştır.

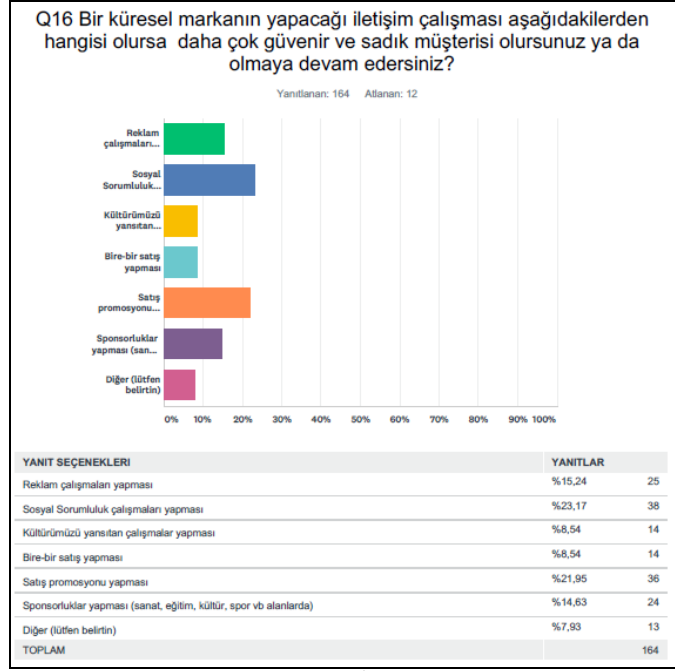

Tablo 6: Anket Marka tercih Edilmesi ve İtibar Yönetimi Unsurları Etkileşimi Yanıtları

Soru 16’da ise, “Bir küresel markanın yapacağı iletişim çalışması aşağıdakilerden hangisi olursa daha çok güvenir ve sadık müşterisi olursunuz, ya da olmaya devam edersiniz?” şeklinde bir soru yöneltilerek tüketicilerde küresel bir marka için hangi

Küresel Düşün Yerel Davran” Stratejisi İle İtibar Yönetimi Bileşenlerinin Türkiye Örnekleri Üzerinden Değerlendirilmesi Ve Tüketicilere Yönelik Bir Alan Araştırması

iletişim çalışmalarının daha etkili olabileceği ölçümlenmeye çalışılmıştır. Buna göre yanıtlar aşağıdaki gibidir:

Tablo 7: Anket Küresel Marka İletişim Çalışmaları Yanıtları

Alan Araştırmasının Bulgularının Değerlendirmesi

SurveyMonkey anket şablonu programıyla 176 kişinin katılımı ile gerçekleşen ve online olarak yapılan araştırmanın ilk 7 sorusu demografik özellikleri dikkate alan sorular olup, devam eden sorularda küresel marka satın alma davranışı gösteren tüketicilerin söz konusu markayı tercih etme nedenlerinin neler olabileceğini ölçümlenmeye çalışılmıştır. Demografik özelliklerde ortaya çıkan profile hem satın alma gücü hem de eğitim ve sosyo-ekonomik unsurlar olarak görece ağırlıklı B SES grubu tüketicilere yönelik bir araştırma yapıldığı görülebilmektedir. Araştırmaya katılan tüketicilerin büyük çoğunluğu markalı ürün satın alma davranışı gösterirken, markasız ürün almak durumunda kaldıklarında giyim ve temizlik ürünlerine yöneldiklerini söylemişlerdir. Markalı ürün satın almayı tercih ettiren unsurlar sıralamasında ise “güvenilir marka olması” ve “kaliteli ürün” olması seçeneği ile markanın itibarına yönelik unsurlar başta gelmiştir. Tüketiciler daha sonra “zevkime uygun olması” seçeneği ile kişisel tercihini ortaya koyup, diğer unsurlara olarak “satış sonrası hizmetinin olması”, “ürün güvenliğinin olması” ve fiyatının uygun olması” seçeneklerini daha çok işaretlemişlerdir. Tüketiciler, itibar bileşeni olarak dikkate

Küresel Düşün Yerel Davran” Stratejisi İle İtibar Yönetimi Bileşenlerinin Türkiye Örnekleri Üzerinden Değerlendirilmesi Ve Tüketicilere Yönelik Bir Alan Araştırması

alınan “Borsada hisselerin yüksek olması” seçeneğini en az dikkate aldıklarını belirtmişlerdir.

Anket çalışmasında tüketicilere yöneltilen ve işbu makalenin ana konusu olan küresel markaların adaptasyon ve standardizasyon özelliklerini incelemeye yönelik birkaç soru bulunmaktadır. Bunlardan birisi olan 11. soruda bir küresel markanın tüketicilerine kendisini kabul ettirmesi için hangi iletişim çalışmalarında bulunması ne derece önemlidir şeklindeki Likert ölçekli soruya pazarlama iletişimi açısından indirim kampanyaları ve reklam çalışmalarının, halkla ilişkiler çalışmaları olarak halkla ilişkiler ve sosyal sorumluluk çalışmalarının yapılması gerektiğine ilişkin cevaplar öne plana çıkmıştır.

16. soruda, bir küresel markanın yapacağı iletişim çalışmalarından hangileri tüketiciyi sadık müşteri olması yönünde ikna eder şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Bu soruya verilen yanıtlar içerisinde sosyal sorumluluk çalışmaları yapılması (itibar bileşeni ve adaptasyon unsuru) ve satış promosyonu yapılması (pazarlama iletişimi çalışması) en fazla seçilen yanıtlar olmuştur.

Genel olarak anket çalışmasına verilen yanıtlarda elde edilen izlenim, tüketicilerin, küresel marka tercihlerini ürüne yönelik olarak ürün kalitesi, fiyatı ve marka güvencesi faktörleri yönlendirirken, itibar bileşenlerine yönelik olarak güven ve sosyal sorumluluk çalışmaları belirlemektedir diyebiliriz. Yapılan anket çalışması, küresel markalarda tüketici tercihlerini belirlemeye yönelik kriterleri daha net ortaya koyabilecek daha detaylı araştırmalar yapılmasının gereğini gözler önüne sermeye yönelik bir ön araştırma niteliğini sunmaktadır diyebiliriz. Tüketiciler açısından günümüzde gelinecek okta, küresel olsun ya da olmasın tüketicilerin güveninin ve markanın topluma katkılarının dikkatle takip edilmekte olduğunu bizlere bir kez daha ifade etmiştir diyebiliriz.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Değişim belki de çağımızın en önemli mottosu olmuştur ancak değişimde gelişme ve değişime ayak uydurma dinamikleri de değişimin kendisi kadar önemle üzerinde durulması gereken kavramlar olmuştur. Değişen pazarlama dinamikleri ve yaşam koşulları ile birlikte ticaret ve pazarlamanın kriterleri de değişmiştir. Küreselleşme olgusu, değişimi en fazla tetikleyen olgudur diyebiliriz. Küreselleşme ve küreselleşmeyi oluşturan etmenler (iletişim, ulaşım, teknolojik gelişmeler vb) pazarlama, iletişim, tüketici davranışları gibi alanları da doğrudan etkilemiştir. Küresel pazarlar, küresel markalar, küresel tendler, küresel krizler, küresel dünya görüşleri, küresel tüketiciler ve benzeri pek çok kavram hayatımıza girmiştir.

Küresel markaların özellikle e-ticaret dediğimiz internet ortamı üzerinden uluslararası boyutta ticareti mümkün hale getirmesi ile birlikte ürünlerin uluslararasılaşması, ürünlere özgü standartlar ve adaptasyonlar yapılmasını da hem gerekli hem de olanaklı kılmıştır. Böylece küresel olarak belirli standartları koruyan ürünler ve markalar (kalite, satış sonrası güvence ve hizmetler, ürün güvenliği, bulunabilirlik, standart üretim sistemi koşulları, standart ticaret sistemi koşulları vb) dünya geneline hızla yayılmaktadır. Ancak, küresel olarak yayılan söz konusu marka ve ürünlerin, girecekleri pazarın tüketicilerinde alışkanlık yaratmaları, içselleştirilmeleri, benimsenmeleri ve sadık müşteri olmaları, markanın yerelleşmesi

Küresel Düşün Yerel Davran” Stratejisi İle İtibar Yönetimi Bileşenlerinin Türkiye Örnekleri Üzerinden Değerlendirilmesi Ve Tüketicilere Yönelik Bir Alan Araştırması

ile yani yerel mesajlar kullanması, uygulamalar yapması, kültürel bağdaşlıklar kurması ile daha hızlı ve güvenli bir yol olarak karşımıza çıkmaktadır.

Küreselleşme ve dijital iletişim olanaklarının gelişmesiyle tüketicilerin her an yüz yüze kaldıkları pazarlama mesajlarının yeri, niteliği, zamanı ve kapsamı, hatta içeriği, değişmiştir. Reklam ve halkla ilişkiler çalışmalarındaki gelişmeler hem kuruluş ve marka tarafını ilgilendirmekte, hem de tüketicileri ilgilendirmektedir. Bu bağlamda, kuruluş ve markaların tüketicilere özgü pazarlama iletişimi çalışmaları yaparken itibara yönelik unsurların ve iletişime yönelik unsurların bir bütünlük ve ortaklık algısı ile yönetilmesi zorunlu hale gelmiştir. Halkla İlişkiler, itibar yönetimi, iletişim ve pazarlama iletişimi kavramlarının kesiştiği ana unsurlar, kurumsal sosyal sorumluluk ve ürüne özgü kalite sistemleri olmaktadır diyebiliriz. Yapılan alan araştırması (anket) çalışmasının verilerinden de elde edilen öngörüler neticesinde, markaların adaptasyon çalışmalarında tüketicilere “sizden biriyiz” algısı oluşturmalarının temelinde kullandıkları mesajların ve kurumsal sosyal sorumluluk çalışmalarının etkili olduğunu söylemek mümkündür. Bulunulan ülkenin kültürel, sosyal ve geleneksel unsurlarının da kullanıldığı mesajların tüketiciler üzerinde markanın kabul görmesi ve sadık müşteri olarak konumlanmalarını etkili kılmaktadır.

Bir küresel markanın, girmek istediği pazarda, ürün kalite sistemleri ve ürüne özgü somut, materyal özelliklerinin küresel şekilde standart olması, mesaj, algı ve itibara yönelik unsurlarının ise yerelleşmeye dönük olması beklenmektedir. Çünkü tüketicilerine iletişimdeki gelişmelere paralel olarak markalar ve ürünlere ilişkin beklentileri standart ve genel olmuştur. Ancak markayı içselleştirmek, benimsemek ve başka bir toplumun markası olarak değil de kendi ülkesinin bir parçası olarak görmek beklentisi nedeniyle markaya ve ürüne ilişkin algının yerelleşmesi gerekmektedir diyebiliriz.

Öte yandan, itibar bileşenlerinin tüketiciler üzerinde etkin olmasının neticesinde tüm kuruluşlar yapacakları çalışmalarında girecekleri pazarlarda geleceğe yönelik yatırımlar yapmak düşüncesi içerisinde olduklarını, markadan beklenenlerin sadece kâr amaçlı değil, toplumsal amaçlı çalışmalar da olduğunu bilerek davranmaları istenmektedir.

Küreselleşme olgusu ile tüm toplumlar çeşitli noktalarda ortak zeminlerde buluşabilmektedir. İletişim küresel algıların oluşmasında oldukça önemli roller üstlenmektedir. Markaların iletişimlerinin de küreselleşmeden etkilenecek, gerek standartlarını korumaya gerekse adaptasyonları ile tüketicileriyle bütünleşmeye ihtiyacı olduğu kaçınılmaz olarak karşımızda durmaktadır. Günümüzde tüketicilerin kalplerinde yer eden küresel markalar, iletişim, itibar yönetimi, pazarlama dinamikleri ve tüketici beklentilerini küresel düşünüp yerel davrandıkları ölçüde başarıyla gerçekleştirmektedirler.

Küresel Düşün Yerel Davran” Stratejisi İle İtibar Yönetimi Bileşenlerinin Türkiye Örnekleri Üzerinden Değerlendirilmesi Ve Tüketicilere Yönelik Bir Alan Araştırması

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Bradley, F. (2002). Uluslararası Pazarlama Stratejisi. (Çev.: İçlem Er), Financial Times Prentice Hall, Ankara : Bilim Teknik Yayın Evi.
- Altınbaşak, İ. (2008). Küresel Pazarlama Yönetimi. Küresel Pazarlamaya Giriş Bölümü, İstanbul: Beta Yayınları.
- Gegez, E. (2008). Küresel Pazarlama Yönetimi. Kültürel Çevre Bölümü. İstanbul: Beta Yayınları.
- Günay, N. (2008). Küresel Pazarlama Yönetimi, Ürün Stratejileri. İstanbul : Beta Yayınları.
- Kotler P., Armstrong G. (2006). Principles of Marketing. 11th Edition, New Jersey, USA: Pearson Prentice Hall.
- Friedman, T. (1999). Lexus ve Zeytin Ağacı, Küreselleşmenin Geleceği. (Çev.: Elif Özsayar) 3. Baskı, İstanbul: Boyner Yayınları.
- Grunig, J. E. (2005). Halkla İlişkiler ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik. (Çev.: Elif Özsayar). Tribeca İletişim Danışmanlık, İstanbul: Rota Yayınları.
- Harris, T. L., Whalen, P. T. (2009). 21. Yüzyılda Pazarlama Profesyonelinin Halkla İlişkiler El Kitabı. İstanbul: Rota Yayınları.

Doorley, J., Garcia, H. F. (2007). Reputation Management: The Key to Successful Public Relations and Corporate Communication. New York :Taylor & Francis Group.

Porter, M. (2009). Rekabet Stratejisi. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Elektronik Kaynaklar

Fombrun C. J. (2000). <http://www.reputationinstitute.com/press/ftdec2000.html>. Financial Times, New York, 4 Aralık 2000. Erişim Tarihi:14.06.2009.

Coca Cola Reklamı 1,

https://www.google.com.tr/search?hl=tr&biw=1600&bih=769&tbm=isch&sa=1&ei=1ywVW9iBO4OqUYvr15AD&q=coca+cola+isimli+kutular&oq=coca+cola+isimli+kutular&gs_l=img.3..0.19659.23063.0.23591.15.9.0.6.6.0.95.764.9.9.0...0...1c.1.64.img..0.15.775...0i67k1j0i30k1j0i8i30k1j0i24k1.0.I9JuM-gCguk#imgrc=Kv7NjpmqZbXAM:, Erişim Tarihi: 04.06.2018.

Coca Cola Reklamı 2,

https://www.google.com.tr/search?hl=tr&biw=1600&bih=769&tbm=isch&sa=1&ei=5SOVW6vJDsWiU9iir7AD&q=coca+cola+ramazanda+&oq=coca+cola+ramazanda+&gs_l=img.3...18901.18901.0.19392.1.1.0.0.0.97.97.1.1.0....0...1c.1.64.img..0.0.0....0.14QBugpeBms#imgdii=RthmvjK6wknRIM:&imgrc=BbtQAIWm cftw5M:, Erişim Tarihi:04.06.2018.

Mc Donalds Acılı McBurger-Emrah Reklamı,

Küresel Düşün Yerel Davran” Stratejisi İle İtibar Yönetimi Bileşenlerinin Türkiye Örnekleri Üzerinden Değerlendirilmesi Ve Tüketicilere Yönelik Bir Alan Araştırması

https://www.google.com.tr/search?hl=tr&biw=1600&bih=720&tbm=isch&sa=1&ei=5S0VW6vJDsWiU9iir7AD&q=mc+donalds+emrah+reklam%C4%B1&oq=mc+donalds+emrah+reklam%C4%B1&gs_l=img.3...2975.8171.0.10041.24.17.0.7.7.0.103.1450.16j1.17.0....0...1c.1.64.img..0.16.826...0j0i67k1j0i10k1j0i10i30k1j0i30k1j0i8i30k1.0.w9KDZfmgw0#imgrc=cAsSlAY4p5fCMM; Erişim Tarihi: 04.06.2018.

Mc Donalds Mangal Aşkına Reklamı,

https://www.google.com.tr/search?hl=tr&biw=1600&bih=720&tbm=isch&sa=1&ei=5S0VW6vJDsWiU9iir7AD&q=mc+donalds+mangal+a%C5%9Fk%C4%B1na+reklam%C4%B1&oq=mc+donalds+mangal+a%C5%9Fk%C4%B1na+reklam%C4%B1&gs_l=img.3...2452.8769.0.9184.32.24.0.8.8.0.106.2018.23j1.24.0....0...1c.1.64.img..0.18.866...0j0i67k1j0i10k1j0i30k1j0i10i30k1j0i8i30k1j0i8i10i30k1j0i24k1j0i10i24k1.0.QZj7KViGkUA#imgdii=4ekk06GnJk5DOM:&imgrc=e4VH1NKuvW5SkM; Erişim Tarihi: 04.06.2018.

www.ikea.com.tr, <https://www.ikea.com.tr/hakkimizda/sosyal-sorumluluk-projeleri.aspx> Erişim Tarihi: 10.06.2018.

www.mcdonalds.com.tr, <http://www.mcdonaldscocukvakfi.org.tr/projelerimiz>, Erişim Tarihi:10.06.2018.

www.coca-colaturkiye.com, <https://www.coca-colaturkiye.com/surdurulebilirlik/>, Erişim Tarihi:10.06.2018.

Diğer

IKEA Mağaza İçi Reklamları, Sevinç Koçak, Kişisel Fotoğraf Çekimi. IKEA İstanbul Bayrampaşa Şubesi. 4 Mayıs 2018.

ASIA MINAR STUDIES DERGİSİ

YAYIN İLKELERİ

1. Asia Minor Studies Dergisi herhangi bir kuruma bağılı olmayan bağımsız, uluslararası hakemli bilimsel bir yayın organıdır. Her yıl Ocak ve Temmuz aylarında olmak üzere yılda en az iki kez yayınlanan bir dergidir. Gerek görüldüğünde çeşitli konularda özel sayılar da yayınlanır.
2. Yayın dili Türkiye Türkçesi olmakla birlikte, diğere Türk lehçeleri, İngilizce ve Rusça yazılara da yer verilmektedir.
3. Dergide yayınlanacak eserlerin daha önce hiçbir yerde yayınlanmamış olması gerekir. Daha önce herhangi bir yerde yayımlandığı belirtilmediği ya da belirlenemediği için yayınlanan çalışmalar ile ilgili telif haklarına ilişkin doğabilecek hukuki sonuçlar tamamen yazarına aittir.
4. Dergiye gönderilecek yazılar ile birlikte web sayfasında yer alan Makale Başvuru Formu doldurulup gönderilecektir.
5. Gönderilen yazılar geri iade edilmeyecektir.
6. Yazının başlığının altında yazarın adı soyadı yer almalı, unvanı, görev yaptığı kurum ve kendisine ulaşılabilir e-posta adresi ise dipnotta verilmelidir.
7. Dergiye gönderilen bilimsel çalışmalar en az iki hakemin değerlendirilmesine sunulur.
8. Değerlendirmeye gönderilen çalışmalarda yazarın ve hakemlerin isimleri karşılıklı olarak gizli tutulur.
9. Yazar, hakemlerin veya kurulun belirttiği düzeltme önerilerini yerine getirmek zorundadır.
10. Yayın kurulu gönderilen makale üzerinde şekil yönünden her türlü değişiklik yapma hakkına sahiptir.
11. Yayınlanan yazıların içerikleriyle ilgili her türlü yasal sorumluluk, yazarına aittir.
12. Yayınlanan çalışmaların yayın hakkı dergiye aittir. Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz.
13. Yayınlanan yazılara telif ücreti ödenmez.
14. Hakemler tarafından yayınlanmaya değer bulunan ve son düzenlemeleri yapılarak yayın kuruluna teslim edilen makalelerin basım ücreti ve posta giderleri makale sahiplerinden alınır.

EDITORIAL POLICY

- 1.** Asia Minor Studies Journal is a publication of the international peer-reviewed scientific body ,regardless of any institution that is not connected to the magazine . In January and July of each year , it is published in a journal at least twice a year. When it is needed, private numbers are published on a variety of topics,too.
- 2.** Publication language is Turkish of Turkey, other Turkish dialects, English and Russian papers will be included.
- 3.** Works published in the journal must be previously unpublished.Because of published elsewhere specified or determined previously published studies on the legal consequences that may arise regarding , the copyright belongs to the author completely.
- 4.** Manuscripts on the web page along with the completed Application Form will be sent to the Article
- 5.** Submitted articles will not be returned.
- 6.** The title of the article should be placed under the author's name and surname and title, institution, and its increasing access to his e-mail address should be given in the footnote .
- 7.** Evaluation of scientific studies submitted to the journal is presented at least two referees.
- 8.** The author and the names of arbitrators are kept confidential mutually in the evaluation studies .
- 9.** The author must fulfill the correction suggestions.which are stated arbitrator or board
- 10.** The editorial board has the right to make any changes in terms of the shape of the article
- 11.** Any legal responsibility regarding the content of published papers, belong to the authors
- 12.** Studies published in the journal publication rights reserved. Resources can be copied.
- 13.** Any royalties fee is not paid on published writings.
- 14.** printing and postage costs of Worth publishing arrangements made by the judges, and the last publication of articles submitted to the board belong to the owners of the article

ASIA MINAR STUDIES DERGİSİ

MAKALE YAZIM KURALLARI

1. Yayınlanan makalelerin uluslararası indekslere eklenmesinde sorun yaşanmaması için özet ve anahtar kelimeler gerekmektedir. Bu sebeple dergiye gönderilecek makalede mutlaka Türkçe-İngilizce özet ve anahtar kelimeler bulunmalıdır. Özetler 200 kelimeyi geçmemeli, Anahtar kelimeler kısmında en fazla 7 kelime kullanılmalıdır.
2. Makalelerin İngilizce başlığın, Türkçe başlığın altına küçük harflerle yazılarak eklenmelidir.

Yazılar, Microsoft Word programında yazılmalı ve sayfa yapıları aşağıdaki tablodaki gibi düzenlenmelidir:

Kağıt Boyutu	A4 Dikey
Üst Kenar Boşluk	5,5 cm
Alt Kenar Boşluk	4 cm
Sol Kenar Boşluk	4 cm
Sağ Kenar Boşluk	4 cm
Yazı Tipi	Times News Roman
Yazı Tipi Stili	Normal
Boyutu (normal metin)	10
Boyutu (dipnot metni)	9
Satır Aralığı	Tek (1)

3. Makale içerisindeki başlıkların her bir kelimesinin sadece ilk harfleri büyük yazılmalı, başka hiç bir biçimlendirmeye, yer verilmemelidir.
4. Gönderilecek bilimsel çalışmaların sayfa sayısı belge, kroki, harita ve benzeri malzemeler gibi eklerle birlikte en fazla 30 sayfa olacaktır.
5. Makalede en fazla 8 şekil ve/veya tablo verilmelidir. Şekil ve tablolar metin içerisinde mutlaka belirtilmelidir. Şekil ve tablo ebatları makale için belirtilen ölçüler dışına taşmamalıdır.

6. İmlâ ve noktalama açısından, makalenin ya da konunun zorunlu kıldığı özel durumlar dışında, Türk Dil Kurumunun İmlâ Kılavuzu esas alınmalıdır.

7. Makalelerdeki dipnotlar, sadece APA (American Psychological Association) formatında hazırlanıp yani metin içerisinde verilmelidir.

ARTICLE WRITING RULES

1. Abstract and key words are needed in order to avoid problems about being included in the articles published in international indexes. For this reason, English-Turkish abstracts and key words must be taken place in the the article which will be sent to journal . Abstracts should not exceed 200 words, 7 words should be used as maximum in the part of key words.

2. The title of the articles in English, should be added below the title of articles in Turkish.

Manuscripts should be written in Microsoft Word, and page structure of the program shall be in the following table

Paper Size	A4 vertical
Top Margin	5,5 cm
Lower Margin	4 cm
Left Margin	4 cm
Right Margin	4 cm
Font	Times News Roman
Font Style	Normal (Standard)
Size (plain text)	10
Size (footnote text)	9
Line Spacing	Single (1)

3. Only the first letters of each word in the article titles must be great, no other formatting, should not be included.

4. Number of pages of scientific studies which will be sent , will have maximum of 30 pages, including attachments, such as the map and sketch and similar materials.

5. In article, up to eight shapes or tables must be given. Shapes and tables must be noted in the text . Figure and table size should not be out of the specified dimensions for the article.

6. Spelling and punctuation must be based on the Turkish Language Institution Speller. the exceptions of some specified situations enforcing the terms of article or topic.

7. Footnotes in the article should be given APA((American Psychological Association) format.

METİN İÇİNDE ATIF YAPMA (APA)

- ✓ Metin içinde kaynaklara atıf yapılırken yazarın/yazarların soyad(lar)ı, ilgili yayının basım yılı ve sayfa numarası kullanılır. Yazarın soyadı ile eserin basım yılı arasına virgül (,) sonra iki nokta konularak sayfa numarası yazılır.

Örnek: Bu beklentilerinin ilk ve en önemlisi devlet ve kamu faaliyetlerinin devamlılığını sağlamak amacıyla halkından vergi almasıydı (Küçük, 2007: 26).

- ✓ Yazar sayısı 3 ile 5 arasında ise ilk atıfta, yazar soyadları eserdeki sıraya göre verilir. Aynı esere daha sonra yapılacak atıflarda ise sadece ilk yazarın soyadı yazılır ve Türkçe yazılarda “vd.”; İngilizce yazılarda “et al.” kısaltması kullanılır.

Örnek: Bu şekilde ihracattan doğabilecek halkın temel gereksiniminde kullandığı malların darlığın önüne geçmek istemiştir (Savrul, Özel ve Kılıç, 2013).

- ✓ 5’ten fazla yazarlı eserlere ilk atıftan itibaren ilk yazarın soyadı ile birlikte, Türkçe yazılarda “ve diğer.”; İngilizce yazılarda “et al.” kısaltması kullanılır.

Örnek: Bununla birlikte ithalatı mümkün en az seviyeye çekerek yerli üreticisini dış rekabetten korumak amacıyla ticaret politikaları uygulanmaktaydı(Kulak vd, 2013: 57).

- ✓ Aynı bilgi için birden fazla esere atıfta bulunuluyor ise kaynaklar cümle sonunda parantez içinde, aralarına noktalı virgül konularak, kronolojik sıralama ile verilmelidir.

Örnek: Antep Osmanlı idaresine girdikten sonra gerek fizikî gerekse nüfus bakımından bir gelişim sürecine girdi (Özdeğer, 1996: 468-469; Akis, 2002:4-5).

- ✓ Bir yazarın aynı yıla ait iki ayrı eserine atıf yapılıyorsa bu yayınların yıllarına bir harf eklenir.

Örnek: (Yıldırım, 2010a) ,(Yıldırım, 2010b)

- ✓ Atıf yapılan eser bir kurum adına hazırlanmışsa ilk atıfta, kurumun açık adı, yanında kısaltması, basım yılı ve sayfa numarası verilir. Daha sonraki atıflarda kurumun açık adı değil sadece kısaltması kullanılır.

Örnek: (Türk Tarih Kurumu, [TTK], 1998) , (TTK, 1998)

- ✓ Arşiv belgelerine yapılacak atıflarda belgenin veya defterin ilgili fon ve numaralı ile kısaltılarak verilmeli. Kaynakça kısmında ise bu kısaltmaların açıklmaları parantez içinde yazılmalı.

Örnek: Önce Özi Kalesine oradan da Bender tarafına geçerek Osmanlı Devleti'ne iltica etti (BOA, İ.E. H. DN: 15/1458). Kaynakçada ise BOA, İ.E. H. DN: 15/1458 (Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İbnül Emin, Dosya No).

Ekler: Araştırmanın anlaşılır olmasında önemli bir işleve sahip olan ölçek, belge, resim vb. ek olarak verilebilir. Ekler, Ek-1, Ek- 2, şeklinde numaralandırılmalıdır.

KAYNAKÇANIN HAZIRLANMASI

KAYNAKÇA başlığı altında, önce arşiv belgeleri yazılmalıdır. Daha sonra atıfta bulunulan kaynaklar soyadına göre küçük harflerle yazılarak sıralanmalıdır.

Arşiv Belgeleri:

BOA, A.DVN. DVE. D.83/1. (Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Rusya Ahidname Defteri)

BOA, İ.E. DN: 15/1458 (Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İbnül Emin, Dosya No).

Kitap:

Özkaya Y. (1994). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Âyânlık*, Ankara: TTK.

Tabakoğlu, A. (2003). *Türk İktisat Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Çok Yazarlı Kitap:

Özkılıç, Ahmet-Ali Çoşkun vd. (2000). *373 Numaralı Ayntab Livâsı Mufassal Tahrir Defteri (950/154)*. Ankara: Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları.

Çeviri Kitabı:

Bloom, B. J. (1998). İnsan nitelikleri ve okulda öğrenme. (Çev.: Durmuş Ali Özçelik). İstanbul: MEB Yayınevi.

Kurum Yazarlı Kitap:

Türk Dil Kurumu. (1988). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK.

Editörlü Kitap:

Kütükoğlu, M. S. (1999). Osmanlı İktisadi Yapısı. *Osmanlı Devleti Tarihi*, C. 2, Editör: E. İhsanoğlu, İstanbul: Feza Yayıncılık.

Makale:

İnalçık, H. (1994). Yeni Vesikalara Göre Kırım Hanlığı'nın Osmanlı Tabiliğine Girmesi ve Ahidname Meselesi. *Belleten*, VIII/30, s. 185–229, Ankara.

Ansiklopedi Maddesi:

Sahillioğlu, H. (1991). “Avarız”, *DİA*, Cilt: 4, s.108-109, İstanbul.

Darkot, B. (1997). “Ayıntab”, *İ.A*, MEB, Cilt: 2, s.64-67, Eskişehir.

Kongre Bildirisi:

Aksın, A. (2002). Osmanlı-Rus Ticari Münasebetleri (1787-1830). *Türk Tarih Kongresi*, 9-13 Eylül, s.1027-1042, Ankara.

Tez:

Fidan, M. (2002). *XIX. Yüzyılda Osmanlı-Rusya Ticari Münasebetleri*. (Basılmamış Doktora Tezi), Samsun: 19 Mayıs Üniversitesi.

Elektronik Kaynak:

http://tr.wikipedia.org/wiki/Tevfik_Paşa(10.07.2012)